

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

VIII. BIND.

HOLST—JUUL.

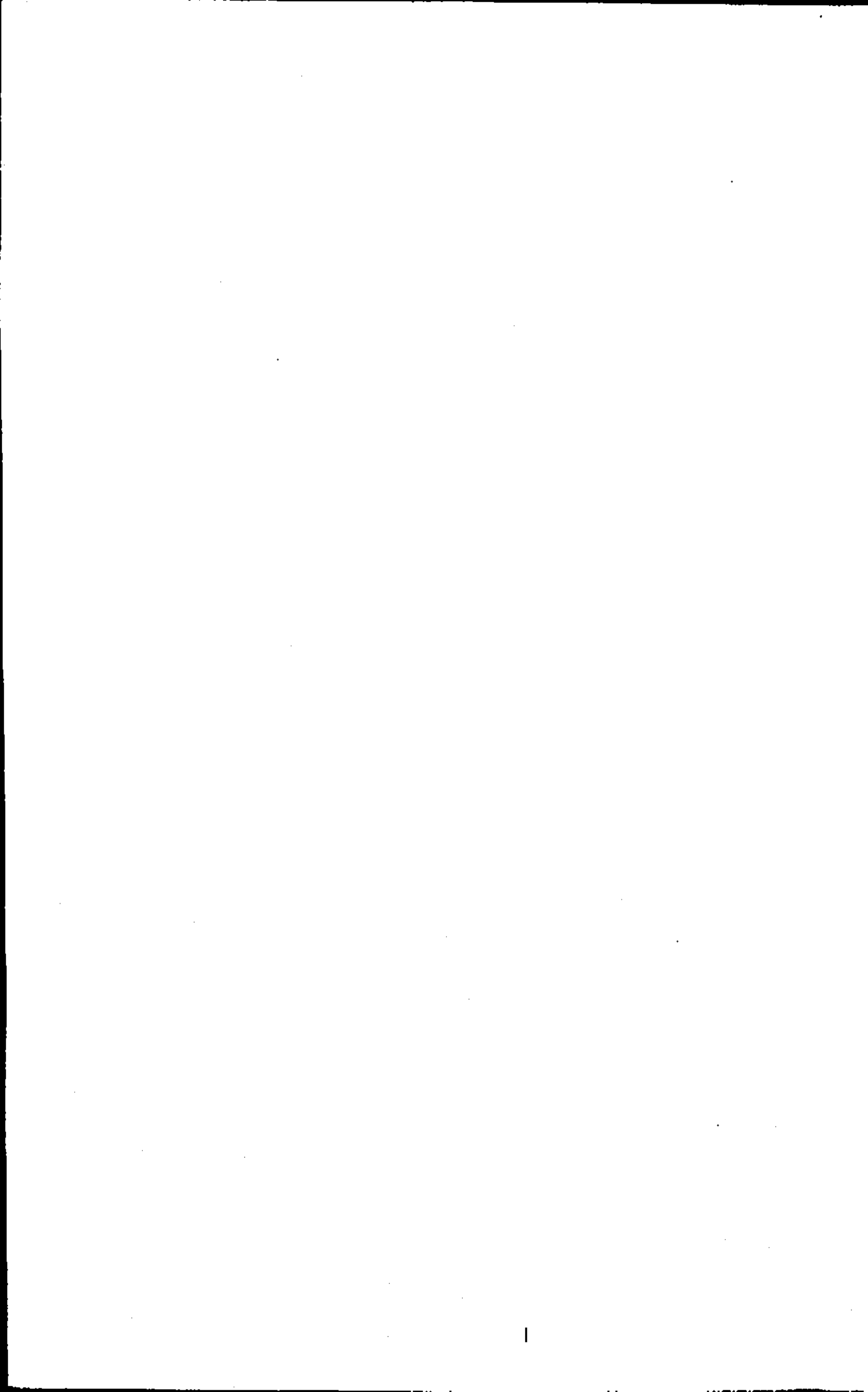

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (P. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1894.

Holst, Charles Frederik (Frits), f. 1834, Officer, Forfatter. Fr. H. er født i Kjøbenhavn 14. Dec. 1834 og er Søn af ndfr. nævnte Instruktør Wilhelm Conrad H. Efter at have gennemgaaet det gamle Landkadetakademi udnævntes han 1853 til Sekondlieutenant og deltog som saadan i Forsvaret af Dybbølstillingen 1864; han var med i de større Fægtninger 28. Marts og 18. April, belønnedes herfor med Ridderkorset og avancerede s. A. til Premierlieutenant. I 1867 sendtes han tillige med flere andre danske Officerer til Algier, adjungeredes der det 2. Zouavregiment og fulgte i et Aar dette paa dets forskjellige Expeditioner. 1874 udnævntes han til Kapitajn, 1886 til Oberstlieutenant. 27. Nov. 1861 havde han ægtet ndfr. nævnte Skuespillerinde Louise Sophie Juliane Carpentier. — H.s Forfattervirksomhed har hovedsagelig været dramatisk. 1863 debuterede han med Farcen «Olympen i vor Tid», men Krigen 1864 og Udkommandoen til Algier afbrøde for længere Tid alle litterære Sysler, saa at hans næste Arbejde, «Revue», først kom frem 1869. Derpaa fulgte «En sand Demokrat» (1870), «Hverdagsfolk» (1871), «I Overgangstiden» (1876), «Den lykkeligste Dag» (1879) og «Paa Pension» (1883). Med Undtagelse af «I Overgangstiden», der opførtes paa det kgl. Theater, ere alle hans Stykker gaaede paa Folketheatret. — H. er en ægte dansk Lystspilforfatter og har som saadan haft stor Betydning for den sidstnævnte Scene, hvortil jo ogsaa hans talentfulde Hustru var knyttet; skarp, men harmløs Satire, godt Humør, behændig Komposition og let, naturlig Replikbehandling udmærke alle hans Arbejder, af hvilke de fleste have oplevet et overordentlig stort Antal Opførelser. 1888 skrev H. sammen med Kapitajn Axel Larsen det store populært-historiske Værk «Felttogene i vore første Frihedsaar».

Søndagsposten 1871, Nr. 382.

Sophus Bauditz.

Holst, Christian, 1731—1807, Præst, blev født i Throndhjem 14. Nov. 1731 og var Søn af Krigsraad og Krigskommissær Peter Lorents H. og Rebecca f. Frost († 1743). Han deponerede fra sin Fødebys Skole 1747, tog Attestats 1750; men først 11 Aar efter modtog han gejstlig Ansættelse, i det han 1761 udnævntes til resid. Kapellan ved Roskilde Domkirke. Her forblev han i 21 Aar, indtil han 1782 forflyttedes til Kjøbenhavn som Sognepræst ved Trinitatis Kirke. I dette Embede døde han 3. Okt. 1807. Werlauff siger om ham i sine Erindringer, at han gjorde sig ikke synderlig vel bekjendt hverken i den ene eller den anden Retning, medens Fallesen, hans Eftermand i Embedet, i Nekrologen strax efter hans Død giver ham det Vidnesbyrd, at han i Ordets strængeste Mening var en værdig Religionslærer, djærv og højt agtet. Han var gift med sit Søkendebarn, en Broderdatter af Biskop Hersleb, Inger Marie H. († 1795), Datter af Provst Jacob H. til Stod i Throndhjems Stift. En Søn af ham, Præsten Peder H. († 1832), anføres ndfr.

Fallesen, Theol. Maanedsskr. X, 440. Hundrup, Præster ved Roskilde Domkirke S. 59 f. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 287. 290.

A. Jantzen.

Holst, Elisabeth Frederikke Margrethe, 1811—91, Skuespillerinde. Som Datter af Kunstnerparret Stephan Heger og Hustru (VII, 213 f.) fik den unge Elisabeth Heger, der var født i Kjøbenhavn 23. Nov. 1811, i en tidlig Alder Interesse for Scenen og var da heller ikke mere end 16 Aar gammel, da hun 16. Dec. 1827 debuterede paa det kgl. Theater som «Emilie Galotti». Hendes ædeltformede Ansigt med de store, udtryksfulde Øjne, hvori den reneste Kvindelighed aabenbarede sig, hendes slanke Figur og hendes yndefulde Bevægelser vandt hende øjeblikkelig Publikums Gunst, og den eneste Hindring, der syntes at være lagt hende i Vejen paa Kunstnerbanen, var hendes Organ, thi dette var i sin Klangfarve saa dybt, at det ikke ret magtede at tolke varmere erotiske Følelser eller overhovedet stærkere Lidenskaber. Men allerede ved sin anden Debut, Signe i «Hagbarth og Signe», overbeviste hun dog Tilskuerne om, at Theatret i hende havde vundet en Oehenschlägersk Elskerinde af fremragende Rang. Hun kom hurtig ind i Repertoiret, og det var baade mange og betydningsfulde Opgaver, der betroedes hende, Opgaver, af hvilke hun løste mange fortræffelig, andre mindre godt, men i hvilke hun aldrig ødelagde noget, fordi hun i alt, hvad hun spillede, bestandig bragte sin egen Personlighed frem, og over denne Personlighed

var der noget saa idealt rent og skjønt udbredt, at det gjorde, om ikke noget betagende, saa dog altid et harmonisk Indtryk paa Tilskueren. At gribe og røre mægtig formaade Jfr. H., der 15. April 1834 blev gift med nedennævnte Skuespiller W. C. Holst, egentlig aldrig, men til Gjengjæld vidste hun at anslaa alle de finere og ædlere Strænge i Tilskuerens Bryst, saa at de vibrerede længe og velgjørende. Efterhaanden som Aarene gik, lykkedes det naturligvis Fru H. i højere Grad at frigjøre sig for sin egen Personlighed og give sig mere hen i Rollen, og i Roller som Gulnarc i «Aladdin», Sigrid i «Amleth» og Ingeborg i «Kjartan og Gudrun» viste hun, hvilken Sjæl, Varme og Inderlighed hun kunde lægge i sit Spil. Af hendes Repertoire, som omfatter henved 250 Roller, kan fremhæves: 1829 Ophelia i «Hamlet», 1830 Amalie i «Røverne», 1833 Johanna i «Johanna d'Arc», Marie i «Bagtalelsens Skole», Ingeborg i «Dronning Margareta», 1834 Clara i «Egmont», Championetta i «Kjærlighed ved Hoffet», 1835 Coronata i «Alferne», Sophie i «Erik og Abel», 1837 Regisse i «Svend Dyrings Hus», 1840 Cecilie i «Badet i Dieppe», 1841 Gabrielle i «Gabrielle de Belle-Isle», 1849 Lady Algernon i «Toniotta», 1851 Cordelia i «Kong Lear», 1852 Jfr. Kirstine i «Tycho Brahes Ungdom», 1857 Thora i «Hakon Jarl», 1861 «Dronning Margareta», 1864 Fru Helvig i «Svend Dyrings Hus», 1869 Grisola i «Pottemager Walter». I de senere Aar anvendtes Fru H. ikke meget, hun optraadte sidste Gang 8. Maj 1870 som Ingrid i «Brylluppet paa Ulfsbjærg», afskedigedes ved Theateraarets Udgang og døde 8. April 1891.

Illustr. Tid. XII, 145.

Edgar Collin.

Holst, Erik Begtrup, f. 1828, Læge. H., en Søn af Sognepræst Hans Gjørup H. i Sjørsløv paa Mors og Eline Jacobine f. Mørch, fødtes 12. Okt. 1828 i Sjørsløv. Dimitteret fra Slagelse Skole 1846 begyndte han sine medicinske Studier, var under Krigen 1849—50 Underskibslæge, derpaa i længere Tid Kandidat ved Almindeligt Hospital og tog i 1854 Lægeexamen. 1855 nedsatte han sig som Læge i Korsør, hvor han i 1856 adjungeredes den gamle Stads- og Distriktslæge og saaledes blev den fungerende Embedslæge under den voldsomme Koleraepidemi i Korsør i 1857, hvilken gav H. Lejlighed til at udmærke sig, ikke alene ved Om-sigtsfuldhed og Utrættelighed, men ogsaa ved dygtige litterære Koleraarbejder; disse og fornemmelig hans Doktordisputats (1859)

vakte saa meget mere Opmærksomhed, som han heri, stik imod den da herskende Opfattelse, stærkt betonedede Sygdommens Smit-somhed og Vigtigheden af Karantæneforanstaltninger. 1858 konsti-tueredes han som Fysikus for Ringkjøbing Amt, 1859 erholdt han fast Ansættelse. 1865 blev han Justitsraad, 1890 Kommandør af Danebrog (2. Grad). Han virker fremdeles i Ringkjøbing som Embedslæge og praktiserende Læge og tager som meget benyttet og skattet Tillidsmand en ledende Del i alle de lokale, offentlige Anliggender. Han har været virksomt Medlem af Bestyrelsen for Kronprins Frederiks Fond lige fra Fondens Stiftelse (1865), af Sel-skabet for Sundhedsplejens Fremme var han Medstifter (1879). En særlig Interesse har han ogsaa vist Bevægelsen til Dyrenes Beskyt-telse i de nordiske Lande. 1867 ægtede han Anna Cecilie Husted, Datter af Konsul og Kjøbmand Christian H.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. J. Petersen, Kolera-epidemierne S. 149 ff. 161 ff. *Jul. Petersen.*

Holst, Hans Gram, 1744—1815, Officer. Hans Fader, udgaaet fra den københavnske Borgerstand, hed Johan Hübner H. (f. 1707 † 1778) og var Oberstlieutenant i 1. smaalenske Infanteriregiment; Moderen hed Ellen Margrethe f. Dampe. 8 Aar gammel blev den unge H., der var født 3. Sept. 1744, optaget i Underofficersnummer ved ovennævnte Regiment og avancerede her 1759 til Fændrik, 1761 til Sekondlieutenant, i hvilken Grad han det følgende Aar deltog med Regimentet i Hærsamlingen i Meklenborg. 1766 forfremmedes H., der havde vist sig som en lovende Officer, til Premierlieutenant, ved Reduktionen næste Aar blev han ansat ved akershusiske Regiment, overgik 1769 til det da formerede 2. smaalenske, men blev s. A. for-sat til søndenfjældske Infanteriregiment, hvor han 1776 udnævntes til Kapitajnlieutenant, 1778 til Kapitajn, 1788 til Major. I denne Egen-skab overgik han s. A. til de 1786 oprettede throndhjemiske Grenader-kompagnier, som han kommanderede i Felttoget mod Sverige 1788. Næste Aar vendte han tilbage til søndenfjældske Infanteriregiment, blev her Oberstlieutenant 1796 og Oberst 1803. Han kommanderede Tropperne i den Expedition, der 1802 opsendtes for at dæmpe Bondeopstanden paa Lerdalsøen, og fremhævedes for sin ved denne Lejlighed udviste Duelighed og Konduite. 1805 blev han forsat til nordenfjældske Infanteriregiment som Kommandør, udnævntes 1807 til Chef for Regimentet, blev 1808 Generalmajor, 1809 tillige Kom-mandant ad interim i Frederiksstad og s. A. Kommandør af Dane-

brog. Sidstnævnte Gunstbevisninger kunne for en Del betragtes som Frederik VI's Anerkjendelse af den Dygtighed, H. havde lagt for Dagen som Fører for højre Fløjbrigade under Felttoget 1808, og den Anseelse, han i det hele nød i den norske Hær, men i øvrigt undergik Kongens Stemning for ham snart en fuldstændig Forvandling. Den nærmeste Anledning hertil gav vel nok Sønnen, daværende Kapitajn og Divisionsadjutant ved søndenfjældske Generalkommando, senere svensk Generalmajor, *Johan Hübner H.* (f. 1774 † 1836), der havde ledsaget Prins Christian August til Sverige og efter Prinsens Død til Frederik VI's Fortrydelse var traadt i intim Forbindelse med den nye svenske Tronfølger, Bernadotte, der som bekjendt strax higede efter at tilvende sig Norge. I Begyndelsen af 1811, da det i Danmark almindelig antoges, at Svenskerne vilde gjøre Indfald i Norge, var den nys saa hædrede General ganske i Miskredit. Kongen udtalte da, at han var en pengegridsk og som Følge deraf upaalidelig Mand, der snarest maatte fjærnes fra sine Poster, og ihvorvel Vicestatholderen, den højhjærtede Frederik af Hessen, imødegik Kongens haarde Dom og hævdede H.s ubetingede Hæderlighed saa vel som hans Duelighed, blev Resultatet dog, at H. allerede paafølgende 19. Marts afskedigedes med Ventepenge af Krigstjenesten. 4 Aar efter, 1. Dec. 1815, døde han paa Nordby i Id. H. ægtede 1772 Isabella Dorothea Leganger (f. 2. Okt. 1745 † 14. Jan. 1809), Datter af Provst i Aremark Lars L. († 1772) og Elise Cathrine f. Munck.

Manthey, *Ridderes Levnetsløb 1809—17* S. 114. Norsk milit. Tidsskr. 1882. Anker, *Biogr. Data om norske Generalspersoner. Meddelelser fra Krigsarkiverne I, III—V.*

S. A. Sørensen.

Holst, Hans Peter, 1811—93, Digter. Faderen, Hans Peter H. († 1830), var en Kjøbmandssøn fra Frederikshald; han drog til Kjøbenhavn, nedsatte sig der som Vognmand og Hyrekusk og ægtede Maria Rasmussen, en Bondepige fra Fredensborgegnen († 1855). Vognmandsforretningen dreves paa Hjørnet af Kannikestræde og Fiolstræde, hvor nu Marmorpladen under Kastanjetræet minder om, at Holberg her havde sin Embedsbolig, og i et lille Hus inde paa den store Plads, mellem Grusdynger og sværtede Mursten fra Bombardementets Dage, fødtes Sønnen Hans Peter H. 23. Okt. 1811. Han sattes i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og dimitteredes her fra 1829. Efter Anbefaling af sin Rektor blev han 1830 Huslærer hos daværende Amtmand over Præstø Amt, Kammer-

herre, Grev Schulin paa Petersgaard, og her, i den naturskønne Egn med de store, ensomme Strandskove, vakte han for Alvor til poetisk Virksomhed. «Selskabet for de skønne Videnskabers Fremmelse» havde udsat en Pris for de 4 bedste Romancer med Æmner af dansk Historie, og H. konkurrerede med de af Oehlen-schläger kjendelig paavirkede Romancer «Svend Tveskjæg», «Aslaug», «Kong Skjold» og «Kong Valdemars Stævne». Prisen tilkjendtes ingen, men H. fik ligesom Paludan-Müller «Hæderlig Omtale» og vendte efter et Aars Ophold paa Petersgaard tilbage til Hovedstaden, hvor han udgav Romancerne og 1833 blev Lærer i Dansk ved Efterslægtselskabets Realskole. I 1835 begyndte han Udgivelsen af «Nytaarsgave fra danske Digtere», hvoraf 4 Aargange udkom, 1836 blev han Lærer i Dansk ved Landkadetakademiet, og 23. April s. A. ægtede han Maria Christina Amalia Holm († 10. Jan. 1894), Datter af Oberstlieutenant af sjællandske Lapsenerer Gudmand H.

H. havde ved sine 4 Romancer vakt en Del Opmærksomhed, og denne var bleven forøget ved de Poesier, han i de følgende Aar offentliggjorde, men det var dog først ved sit Mindedigt i Anledning af Frederik VI's Død 1839, at han med ét Slag vandt et Navn. Digtet blev til paa den Maade, at Georg Carstensen — Tivolis Stifter — foreslog ham at skrive en kort, versificeret Text til et Mindeblad om den nys afdøde Konge, og under en Spasertur paa Volden fremstod Digtet til Akkompagnement af Kirkeklokkernes Ringen. Allerede de første Linjer: «O, Fædreland, hvad har du tabt, din gamle Konge sover» tolkede lige saa sandt som smukt Nationens Følelser ved den patriarkalske Landsfaders Død, og ved sin ædle Simpelhed gjorde det en lignende Virkning som i sin Tid Ewalds Kantate over Frederik V; det spredtes over hele Landet i en Uendelighed af Exemplarer, blev sat i Musik af Weyse og indbragte endogsaa Forfatteren en ikke ringe Sum, dels i direkte Honorar, dels i Form af en Hædersgave, som overraktes ham af Mænd, der havde staaet Frederik VI personlig nær. Kjønt og morsomt fortæller H. selv i «Fra min Ungdom» om den Forgudelse, han den Gang var Gjenstand for (se Digtene «En Løve» og «Honoraret»), men — ganske naturlig — udeblev Reaktionen ikke. Et Aaret efter (1840) udgivet Bind «Digte» fremkaldte en ganske vist ikke helt uberettiget, men dog temmelig ubillig Kritik, og i en psevdonym Piece (hvis Forfatter var Islænderen Grimur Thomsen) beskyldtes han endogsaa for at have plagieret ikke faa tyske Digte, en Beskyldning, der fremkaldte et Forsvar fra J. L. Heibergs Side.

Samme Aar tiltraadte H. med offentlig Understøttelse en zaarig Udenlandsrejse. Rejsens Hovedmaal var — som næsten altid i hin Tid — Italien, og efter et Ophold i München kom han til Rom, hvor han levede et nydelsesrigt Liv sammen med Thorvaldsen, H. C. Andersen, Ludvig Bødtcher, Marstrand, Küchler o. m. a. Paa Ischia og paa Sicilien tilbragte han længere Tid — det første Sted sammen med Bournonville —, og Hjemrejsen lagdes over Paris. Udbyttet af Rejsen foreligger i «Ude og hjemme» (1843), en Samling af Digte, Noveller og Skildringer, som for største Delen ere skrevne under Opholdet paa Ischia. «Ude og hjemme» er et af H.s betydeligste Arbejder: en ualmindelig Modtagelighed for Rejselivets vxlende Indtryk, levende Sans for Sydens Natur, Kunst og Folkeliv, en sjælden svigtende Smag og stor formende Evne vise sig paa næsten hvert Blad, og Novellen «Rejsekammeraten», Digtet «Den døende Fægter» og Sangen «Du er rig, du er dejlig, o Syd» ere da ogsaa den Dag i Dag kjendte af alle. Minderne fra Udenlandsrejsen førte ham ogsaa ind paa den dramatiske Digtning: 1844 opførtes paa det kgl. Theater hans romantiske Skuespil «Gioachino», der behandlede Murats Liv, og den Succes, som dette Stykke, baaret af et fortræffeligt Spil, havde, gjorde, at han fortsatte som Dramatiker med den hjemlige Vaudeville «William og Emma eller Vandkuren», der ligeledes opførtes paa det kgl. Theater (1846) og oplevede et stort Antal Forestillinger.

Ved Krigens Udbrud 1848 ansattes H. som Expeditionssekretær ved Generalkommandoen for det nørrejske Armékorps, og til Revuen paa Lerbæk Mark 18. Sept. 1848 skrev han sin bekjendte Sang «Vel mødt igjen, Kong Frederik, ved Hæren». Som H. ved Frederik VI's Død havde været den, der smukkest og naturligest greb Tidens Stemning og udtalte den, saaledes var det ogsaa ham, der i sit episke Digt «Den lille Hornblæser» (1849) og i den skønne Mindesang «Slumrer sødt i Slesvigs Jord» gav Treaarskrigens nationale Løftelse og Begejstring det fyldigste poetiske Udtryk. I det hele har H. ofte forstaaet at lade sig inspirere af Øjeblikket, og skjønt han selv spøgende kalder Lejlighedsdigte for «Ulejlighedsdigte», har han ved Siden af meget ubetydeligt netop paa dette Omraade præsteret adskillige af sine ypperste Arbejder. Lige til den seneste Tid vedblev han med sin Produktion; for det kgl. Theater har han skrevet Lystspillene «De har en Datter» (1868) og «A-ing-fo-hi» (1877), 1873 udgav han Digtcyklusen «Fra min Ungdom», hvor han i lette, skjæmtende Vers giver en Række

ypperlig pointerede Tidsbilleder og Livserindringer, og af hans talrige Noveller, der alle udmærke sig ved et mønsterværdigt Sprog, kan fremhæves den gratiøse «Fast Tro». Foruden de i det foregaaende omtalte enkelte Digte kunne som særlig bekjendte nævnes Romancerne «Bonden fra Lemvig», «Lodsen» og «Skildvagten», Sangen til Thorvaldsen: «Til Søs Normannen med det blanke Værge», «Ved Vintertid, naar Skoven staar» og det lyriske Digt «Naar mit Øje er lukt». Ogsaa som Oversætter — bl. a. af mange Skuespil — og som Udgiver har H. virket. En til Skolebrug meget benyttet «Poetisk Læsebog» skyldes ham, Maanedsskriftet «For Romantik og Historie» udgav han fra 1868—90, og efter at have redigeret «Berlingske Tidende»s Feuilleton blev han 1859 i nogen Tid dette Blads Redaktør.

En stor Del af H.s Tid har været optagen af hans sceniske Virksomhed. Efter at han fra 1. Avg. 1863 havde været Direktør for Kasino, blev han 1864 Sceneinstruktør ved det kgl. Theater. Da Fru Heiberg i 1867 ansattes som Sceneinstruktør, indskrænkedes imidlertid hans Virksomhed til Iscenesættelsen af ældre, tidligere spillede Stykker, og 1868 fratraadte han helt, men allerede 1875 overtog han atter Sceneinstruktionen, ved hvilken han virkede indtil sin Død. Hans Stilling ved det kgl. Theater har medført, at han oftere har maattet foretage mindre Rejser for at gjøre sig bekjendt med Iscenesættelsen i Udlandet, og uafhængig heraf har han paa sine ældre Dage besøgt fjærnere Lande som Rusland og Grækenland.

H. nød rig offentlig Anerkjendelse: han havde Digtergage, blev 1879 Kommandør af Danebrogsordenen og udnævntes paa sin 80aarige Fødselsdag til Konferensraad. Han døde 2. Juni 1893.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Pantheon. Overskou, Den danske Skueplads. Arentzen, Danske Digtere S. 199 ff. Winkel Horn, Den danske Lit. Hist. I, 380 ff. P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. II, 485 ff. Illustr. Tid. 11. Juni 1893. Danmark f. 1894.

Sophus Bauditz.

Holst, Hans Peter, 1839—93, Præst, født i Sækkjøbing 22. Sept. 1839; hans Forældre vare Kjøbmand Ennius Catharus H. og Hansine Conradine Marie f. Kraglund. Han blev Student fra Nykjøbing Skole 1858 og theologisk Kandidat 1864. Nogle Aar var han Lærer i Kjøbenhavn; i 1868 blev han Kateket i Ærøskjøbing, 1876 Sognepræst i Seden og Aasum og 1881 i Førslev ved Fuglebjærg. Han døde 1. Febr. 1893. H. var en livlig og flersidig udrustet Mand, der var dygtig og nidkjær i sin præstelige

Gjerning og ved Siden heraf jævnlig udtalte sig om Spørgsmaal fra Kirkens og Skolens Enemærker. I 1874 belyste han i det lille Skrift «Efter Døden» paa en klar og tiltalende Maade Troen paa det hinsidige; 1875 udkom «Præsteseminarum og Universitetsdannelse» og 1888 «Religionsundervisningens Stilling i vore Skoler»; 1891 udgav han (anonymt) den varmtskrevne Piece: «Til min Søn, den unge Student». Desuden findes der i forskellige Blade og Tidsskrifter talrige Indlæg fra hans Haand snart under Navn, snart under Mærket «p». Foruden en Del Artikler i «Fra Bethesda» skal her nævnes «Diakonissestiftelsen og Ægteskabet» («Dagbladet» 1884) og hans Udtalelse om Undervisningen i Græsk («Berlingske Tid.» 1889). I «Indre Missionstidende» og «Nordslesvigsk Søndagsblad» findes der Prædikener fra hans Haand; til det sidstnævnte Blad har han tillige leveret adskillige Digte, af hvilke «Friheden — den frie Tanke» (1883) turde være det betydeligste. Hans eget kirkelige Standpunkt fremlyser med Klarhed af den anskuelige Oversigt over «Kirkelige Forhold i Danmark i 1890», som findes i det svenske «Tidskrift för Teologi» (Lund 1891). — H. var 2 Gange gift: 1. (1869) med Caroline Emilie f. Andreasen († 1874), Datter af Høker og Husejer i Kjøbenhavn Hans Peter A., 2. (1876) med Sophie Christine f. Binas († 1887), Datter af Skibsfører og Reder i Ærøskjøbing Hans Curt Gottlieb B.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 136.

V. Schousboe.

Holst, Jens Laurits Christian, 1828—67, Nationaløkonom. L. H. blev født 18. Avg. 1828 i Horsens, hvor hans Fader, Chr. H. († 1871), var Bogbinder. Efter at være blevet Student i 1846 studerede han først Filologi, men under Datidens politiske Røre vantes hans Interesse for sociale og nationaløkonomiske Spørgsmaal, og han var en af de første, der underkastede sig den statsvidenskabelige Examen (1852). Han indtraadte nu som Volontær i Kolonialkontoret, hvor han efter en Aarrækkes Forløb i 1863 fik kgl. Ansættelse. Han fortsatte efter endt Examen sine Studier og tilegnede sig efterhaanden en ikke ringe Kundskabsfylde i Historie og Nationaløkonomi. Sin Pen brugte han i en betydelig Udstrækning i Journalistikkens Tjeneste, særlig som Medarbejder ved «Dagbladet», ligesom han skrev Artikler til forskellige Tidsskrifter, saaledes i 1861 en Skildring af Forholdene i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne i Tiden omkring 1760 i «Dansk Maanedsskrift», hvilken han Aaret efter udgav i udvidet Skikkelse som selvstændigt Skrift

(«Kjøbenhavn og Kongerigets Kjøbstæder for omtrent hundrede Aar siden»). I 1862 blev han Redaktør af den nyoprettede Frihandelsforenings Tidsskrift. I dette Tidsskrift, der bragte adskillige Oversættelser af fremmede Forfatteres Arbejder, som Mac Culloch, Michel Chevalier og navnlig Bastiat, leverede H. flere selvstændige Artikler, men det lykkedes ham næppe at skaffe Tidsskriftet synderlig Indflydelse, og under de politiske Forhold efter Krigen svandt Interessen for Frihandelsspørgsmaalet ind, saa at Tidsskriftet i 1866 ophørte at udkomme.

Ved Benzon-Buchwalds Afgang fra Universitetet meldte han sig til Konkurrencen og sejrede i denne, saa at han 23. Jan. 1864 udnævntes til ekstraordinær Docent i Statsøkonomi og 31. Dec. s. A. til Professor. Konkurrenceafhandlingen udkom under Titelen: «Om Associationens Betydning for den økonomiske Udvikling» (1863). Det var et Arbejde, der, uden at gaa synderlig i Dybden, vidnede om en Del Læsning; han gav deri en kort Udsigt over de kooperative Foreningers Virksomhed, særlig i England, over Kreditforeningers og Aktieselskabers Udvikling o. s. fr. I øvrigt naede han ikke at offentliggjøre noget større Arbejde under sin Virksomhed som Professor; allerede efter 3 Aars Forløb blev han bortrevet af Tyfus (12. Febr. 1867). — Han ægtede 19. April 1855 Thora Caroline Emilie Brendstrup (f. 30. Juli 1827 † 21. Febr. 1890), Datter af Prokurator B. i Aarhus.

Dagbladet 13. Febr. 1863.

H. Westergaard.

Holst, Jens Palle Christian, 1795—1886, Godsejer og Politiker, født 26. Juni 1795 nær ved Skanderborg, Søn af daværende Prokurator, senere Herredsfoged, Christian Gerh. Marcus Christopher H. (f. 1767 † 1822) og Henrikke G. Cæcilie f. Gram (f. 1772 † 1815), tog 1816 dansk-juridisk Examen og blev s. A. Prøveprokurator i Bjerre Herred. 1820—23 var H. konstit. Herredsfoged i Vor og Nim Herreder og 1820—57 Prokurator i Horsens. 1829 købte han Nedenskov og Vilholt Fæstegods og dannede sig heraf en større Gaard samt byggede 1846 Rodvigsballe. H. var Stænderdeputeret i Viborg i Samlingerne 1844—48 og foreslog her Konsumtionens Ophævelse, søgte derimod 1848 forgjæves Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling, men var Landstingsmand 1850—55. Han tog her flere Gange Ordet for Fæstes Overgang til Selveje, dog kun ad frivillig Vej, men stemte 1854 imod Mistillidsadressen, altsaa for Ministeriet Ørsted, og blev derfor ikke gjenvalgt 1855. I

Aarene 1861—82 var H. Medlem af Borgerrepræsentationen (Byraadet) i Horsens og i de første 7 Aar Formand, ligesom han senere altid førte Forsædet, naar Borgmester Jessen var fraværende ved Rigsdagen. Særlig virkede han for Bygning af Broen over Stensballe Sund. H., som 1828 var bleven Overkrigskommissær og 1854 Justitsraad, blev 1867 Etatsraad. Døde 22. Juli 1886. — H. ægtede 1829 Enkefru Øllegaard v. Bauditz, f. Svitzer (f. 1790 † 1874). Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 138. Horsens Avis 22. Juli 1886.

Emil Elberling.

Holst, Jørgen Jørgensen, —1663, Boghandler, vistnok tysk af Fødsel, nævnes 1630 som Bogfører i Kjøbenhavn. 1635—58 havde han Boglade i et Kapel i Frue Kirke. 1642 blev han Universitetets Bogbinder og var tillige dets Boghandler. I sine Velmagtsdage var han en virksom Mand; især havde han kastet sig over Udgivelsen af Forordninger og Lovbøger og havde i Christian IV's Tid Leverance af Bøger til Regeringskontorer og Børnehuset. Af historiske Beretninger om Samtidens Begivenheder var han ivrig Udgiver. Han har forfattet eller ladet udarbejde den tyske Beskrivelse, «Triumphus nuptialis Danicus» (1635, 1648), af den udvalgte Prins Christian V's Bryllupsfest og denne Bogs danske Udgave, «Regiæ nuptiæ» (1637). Udgivelse af Nyhedsblade bragte ham 1644 tillige med Boghandleren Joachim Moltke og Bogtrykkeren Melchior Martzan for Konsistoriums Skranker. Der ankedes over, at Professorerne hørte ilde for det meget urimelige og løgnagtige nyt, som blev trykt. Sagen endte med, at Nyhedsbladene sattes under Censur af Konsistoriums Sekretær. H. var en Tid en ret formuende Mand, men de ulykkelige Tidsforhold i Krigsaarene ruinerede ham. Fra 1659 gik Resterne af hans Formue tabt under en Række af Processer. Til Næringsssorgerne kom Sygdom, indtil Døden udløste ham 18. Dec. 1663. Han var gift 1. med Else Lerche († 1654), 2. med Sidsel Andersdatter († 1673).

Skand. Lit. Selsk. Skrifter 1805, I, 232 ff. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I, 183 ff. Stolpe, Dagspressen i Danm. I, 128 ff. 137 f. 169 ff. *P. Stolpe.*

Holst, Louise Sophie Juliane, 1840—83, Skuespillerinde. I det 18. Aarhundredes Slutning emigrerede en Franskmand Carpentier fra en Landsby i Omegnen af Lyon og bosatte sig i Danmark. Hans Søn Jean Edouard C. (f. i Kjøbenhavn 1803, † 1849) blev Lakaj hos Prinsesse Juliane af Hessen-Philippsthal og ægtede en Garverdatter fra Aalborg, Charlotte Christine Schubarth (f. 1805 † 1865).

Deres yngste Datter, Louise C., født i Kjøbenhavn 10. Okt. 1840, ytrede i en tidlig Alder Tilbøjelighed for Scenen og optraadte første Gang paa Aarhus Theater under Direktør Miller i Vinteren 1856—57. Kammerraad H. W. Lange, der havde hørt om den Lykke, den unge Pige gjorde i Provinserne, knyttede hende strax til Folke-theatret fra Aabningsdagen i Efteraaret 1857, og ved dette Theater vedblev hun da uafbrudt at virke til sin Død, 18. Avg. 1883. Hun, der 27. Nov. 1861 blev gift med den ovfr. nævnte Oberstlieutenant (da Sekondlieutenant) Ch. Fr. Holst, var i Besiddelse af mange fortræffelige Egenskaber, som blot ventede paa at udvikles rigtig for at blive til stor Nytte paa Scenen. Med et sjælden smukt Udvortes forbandt hun megen Intelligens, stor Flid og et velklin-gende Organ, og da der tidlig lagdes Beslag paa hendes Kræfter, arbejdede hun sig langsomt, men sikkert frem, saa at hun efter nogle Aars Forløb var en af Folketheatrets bedste og paalideligste Støtter. Efter at være begyndt med de mindre Elskerinderoller gled hun efterhaanden fra Vaudevillen og Sangspillet over i det højere Lystspil og Dramet og fejrede navnlig i de moderne franske Skuespil af Forfattere som Dumas fils og Sardou nogle af sine smukkeste Triumfer, i det hun her forstod at høste god Nytte af F. L. Høedts omsigtsfulde Instruktion. Det var dog ikke alene paa disse Felter, hun forstod at gjøre sig gjældende, hun viste ogsaa ved adskillige Lejligheder, at hun sad inde med en ikke ubetydelig komisk Aare. Det var derfor et betydeligt Tab, Folke-theatret led, da hun efter ikkun kort Tids Sygdom bortreves af Døden, og hendes Plads er ikke senere blevet udfyldt ved dette Theater, hvis Historie for de første 25 Aars Vedkommende tillige er hendes.

Edgar Collin.

Holst, Niels Henrik, 1828—89, Ingeniør, der er født 20. Sept. 1828, er udgaaet fra et jævnt, borgerligt Hus i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Carl Peter Vilhelm Bryde H., var Farver. Moderen var Ane Malene f. Hansen. Efter at have gennemgaaet en Del af den militære Højskole gjorde han Tjeneste som Lieutenant, først ved Artilleriet, derpaa ved Ingeniørkorpset, i Krigen 1848—50 og gennemgik derefter ældste Afdeling af Højskolen. Han blev 1853 Premierlieutenant i Ingeniørkorpset og var 1855—60 ansat ved Vejtjenesten. Samtidig deltog han i Kontrollen med Anlægget af Jærnbanestrækningen fra Roskilde til Korsør og senere i Projek-teringen af de første jysk-fynske Baner. Disse bleve som bekjendt

udførte af engelske Ingeniører, og H. førte i forskellige Stillinger Kontrol med Udførelsen af dem. Man dristede sig den Gang ikke til at lade Staten overtage disse Baners Drift, men bortforpagtede denne til Banens Anlægsentreprenører. H., der 1857 avancerede til Kapitajn, men 1865 udtraadte af Krigstjenesten, førte paa Statens Vegne Tilsyn med Driften, og da det 1867 blev bestemt, at Staten selv skulde overtage Driften, blev H. udnævnt til ~~General~~ Direktør for de jysk-fynske Baner, en Stilling, hvortil han under sin tidligere Virksomhed havde forberedt sig ved indgaaende Studier af alle Grene af Jærnbaneforvaltningen. Da den engelske Bestyrelse af Banerne ikke var populær hos Befolkningen, hilsedes hans Embedstiltrædelse med store Forventninger. Med sin livlige, begavede og vidtskuende Aand lykkedes det ham ogsaa at løse den vanskelige Opgave at omorganisere disse Baners Bestyrelse saaledes, at han derfor vandt Aerkjendelse til alle Sider. Af væsentlig Betydning var i saa Henseende for ham det Medhold, han hos Regering og Rigsdag fik for sit Grundsyn paa Banernes Administration, at det ikke kom an paa at tilvejeskaffe et stort direkte Udbytte, men meget mere paa gennem Fartplaner, Tariffer m. m. at fremme Produktion og Omsætning og derigjennem skabe indirekte Gavn for Landet. 1880 bleve ogsaa de sjællandske Baner overtagne af Staten, og 5 Aar senere blev Bestyrelsen af dem henlagt under H., der saaledes blev Generaldirektør for samtlige danske Statsbaner. De forskellige Systemer, der i mange Punkter vare fulgte i Sjælland og Jylland-Fyn ved Banernes Bestyrelse, skulde nu sammenarbejdes, saaledes at der blev Enhed i Administrationen, nye Planer til Udvidelsen af Trafikken og Baneanlæggene drøftes og bringes til Udførelse og mange personelle Forhold ordnes. I de 4 Aar, hvori det blev H. forundt at virke for Løsningen af disse Opgaver, udfoldede han ved den betydelige Flid, Dygtighed og Arbejdskraft, hvoraf han var i Besiddelse, et betydeligt organisatorisk Arbejde ved Ordningen af Centraladministrationen, der efter senere Tidens Anskuelse vel blev noget for meget centraliseret, og med Forberedelsen af betydelige Fremtidsarbejder, hvoraf særlig skal nævnes Planerne til Omordningen af Banegaardsforholdene ved Kjøbenhavn, et Arbejde, som han omfattede med den varmeste Interesse.

3. Dec. 1853 ægtede han Petra Ludvigsen (f. 1. Avg. 1831), Datter af Kommitteret ved den kjøbenhavnske Søassuranceforening Th. E. L. 1867 udnævntes H. til Etatsraad, 1869 til Kommandør

af Danebrog (2. Grad, 1871 1. Grad). Knap 61 Aar gammel endtes pludselig 1. Sept. 1889 hans virksomme Liv, der har haft den største Betydning for Udviklingen af de danske Jærnbaneforhold.

Illustr. Tid. XXX, Nr. 50. Nutiden XIII, Nr. 36. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893 S. 95. *Ch. Ambt.*

Holst, Paul Christian, 1776—1863, norsk Statsmand, født paa Røken Præstegaard 21. Jan. 1776. Farfaderen og Faderen, Christian H. (f. 1743 † 1824, gift 1. med Marthe f. Grønbech † 1786), vare efter hinanden Præster i Røken i 98 Aar. H. blev 1792 Student og vendte derefter tilbage til Norge. I 1794 paabegyndte han i Kjøbenhavn det theologiske Studium, men opgav dette og tog 1798 latinsk-juridisk Embedsexamen, hvorpaa han blev ansat i Rentekammeret (1800 Kopist, 1806 Renteskriver). 1806 udnævntes han til Slotsfoged paa Akershus Slot og Foged over Aker og Follo. I 1814 deltog H., som da var konstit. Amtmand for Akershus Amt, i Mødet paa Ejdsvold Værk 16. Febr., og 23. Avg. blev han, efter Statsraad Haxthausens Afrejse fra Hovedstaden, konstitueret som Kommitteret for Finansdepartementet. Paa det første overordentlige Storting 1814 mødte han som 1. Repræsentant for Akershus Amt og blev 28. Nov. udnævnt til Statssekretær. I 1817 sendtes H. som norsk Kommissær til Kjøbenhavn for at fortsætte de allerede i 1815 optagne Underhandlinger om Delingen af det tidligere dansk-norske Monarkis Statsgjæld. Der var her stillet H. en meget vanskelig Opgave. Norge befandt sig i en aldeles blottet Forfatning og savnede i de første Aar efter 1814 ofte Midlerne til at tilfredsstille de nødvendige Krav. En Underhandling, der, hvis det skulde gaa efter Retfærdighed, vilde belaste Rigets Finanser med mange Millioner, kunde ikke blive populær, og den, som ledede denne, maatte være paa det rene med, at han selv kunde blive et Offer for den herskende Stemning. Samtidig med Underhandlingerne i Kjøbenhavn var Opgjøret Gjenstand for Forhandlinger med Stormagterne. H.s Opgave blev nærmest at trække Sagen i Langdrag og ad den Vej opnaa de størst mulige Fordele. «Om dette fra et strængt moralsk Standpunkt var forsvarligt, vil jeg» — saa lyde hans egne Ord derom — «ikke inklade mig paa at undersøge; men «Politikken har med Moralen intet at bestille», sagde en Gang en af Sveriges udmærkede Statsmænd til mig, og dette Princip vil vel under enhver Regering og til enhver Tid fremdeles som hidtil blive fulgt. Saa meget er vist, at Norge ved denne Temporiseren

vandt store Fordele.» Hvad der var afgjørende for det endelige Udfald af denne indviklede Sag, var Carl Johans direkte Forhandlinger med Lord Castlereagh. Underhandlingerne henlagdes til sidst til Stockholm, hvor den endelige Konvention blev undertegnet 1. Sept. 1819. Norges Andel blev derved fastsat til 3 Mill. Sp. Dlr. Bagefter afsluttede H. i Kjøbenhavn med de danske Kommissærer den specielle Opgjørelsesakt af 20. April 1820. I Febr. 1821 blev det overdraget H. at forhandle med den engelske Agent F. G. Denowan, der optraadte som Agent for nogle engelske Kjøbmænd, der paastode at være blevne skadelidende ved det norske Toldvæsens Indskriden mod dem paa Bodø. Opgjøret af denne saakaldte «Bodøsag» blev meget ydmygende for Norge. Men den Uvilje, som derover rejste sig, kom ikke til at ramme H. 9. Juli 1822 blev han udnævnt til Statsraad og blev kort efter paa ny sendt til Kjøbenhavn, hvor han 8. Nov. 1822 afsluttede en Konvention med Danmark, ved hvilken Norge afløste de resterende Afdrag af sin Andel af den fælles Statsgjæld med en mindre Sum, der betaltes én Gang for alle.

Som Medlem af den norske Regering bestyrede H. dels Justitsdepartementet (1825—37 med nogle Afbrydelser), dels Kirkedepartementet (1837—48) og forblev i denne Stilling indtil 1848, da hans længe forberedte Afskedsansøgning blev modtagen af Oscar I. Han levede derefter som Privatmand i Christiania indtil sin Død, der indtraf 8. Avg. 1863. — 26. April 1804 ægtede H. Bodil Cecilia Klinck (døbt 15. Maj 1781 † 4. April 1856).

P. C. Holsts Efterladte Optegnelser om sit Liv og sin Samtid, Chra. 1876.
Yngvar Nielsen.

Holst, Peder, 1776—1832, Præst, Søn af ovfr. nævnte Sognepræst i Kjøbenhavn Chr. H., er født i Roskilde 10. Febr. 1776, deponerede som Privatist 1793 og tog theologisk Attestats 1797. Han blev Kateket ved Frue Kirke i Kjøbenhavn 1798, Sognepræst ved St. Mortens Kirke i Næstved 1807, forflyttedes til Hvedstrup og Flyng i Sømme Herred 1823 og til Kalundborg 1828 og blev Provst for Arts og Løve Herreder 1832. 24. Avg. s. A. døde han ugift. — Han har skrevet en stor Mængde mindre Bøger og Afhandlinger, især af pædagogisk Indhold, samt Prædikener og Taler. I Aaret 1806 advarede han mod den Ensidighed, hvorved Undervisningens Betydning fremhævedes paa Prædikenenes Bekostning. Begge, siger han, ere lige nødvendige, Prædikenen

skal fuldende, hvad Katekisationen har begyndt. J. Møller kalder ham en af Almueskolevæsenets Theori og Praxis fortjent Mand.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Holst, Peter Nicolai, 1699—1774, Præst, er født i Kjøbenhavn 21. Jan. 1699, Søn af Grynmaaler paa Proviandtgaarden Hans Pedersen H. og Anna Cathrine Sylvers, der blev anden Gang gift med Professor Hans Gram (VI, 167). H. deponerede 1717 fra Frederiksborg Skole; han ejede nogle Midler efter Faderen, og da han havde Ophold hos Stiffaderen, vare hans Kaar bedre end de fleste Studenters den Gang. Men i det mindste senere paastod han, at hans Sind allerede fra Ungdommen af havde været trykket af Mismod og Samvittighedsskrupler. Han underkastede sig theologisk Attestats 1723, og efter at han nogen Tid havde «opvartet Aftensangen» for Præsten ved Vartov, O. Hersleb, samt prædiket andre Steder, ogsaa i Frue Kirke, blev han 1730 ved Stiffaderens Hjælp Kapellan ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. Baade Biskop Hersleb og Stiftsprovst Reenberg anbefalede ham den Gang paa en Maade, der noksom viser, at de ansaa ham for en ualmindelig lovende ung Mand; de rose baade hans Lærdom, hans opbyggelige Levned og hans Veltalenhed.

Men Aaret efter, at H. var bleven Præst, kom Grev Zinsendorf til Kjøbenhavn i Anledning af Christian VI's Kroning, og hans Ophold her gav Anledning til et heftigt Udbrud af pictistisk-herrnhutisk Bevægelse i de følgende Aar. Mellem de Præster, der bleve revne stærkest med af denne, var H. Han skal have deltaget i de Forsamlinger, Waisenhusets Præst, Ewald, holdt i sin Svigermoders Hus; men det var ikke Spørgsmaalet om Forsamlingernes Berettigelse, der blev Midtpunktet i Bevægelsen, men derimod Skriftemaalet, som i de herrnhutisksindede Præsters Øjne var en Vederstyggelighed, fordi Præsten her ingen Sikkerhed havde for, at han ikke tilsagde ubodfærdige Syndernes Forladelse. H. prædikede derimod i de stærkeste Udtryk og erklærede sig rede til at gaa ud af Sodoma, om ikke andet kunde være. Herved fortørnede han Gram, der ikke vilde se ham mere, hvad der sikkert har været ham en Sorg; thi han nærrede en sønlig Kjærlighed til ham. Paa hans Ansøgning tillod dog Kongen, at der maatte ansættes en Kapellan hos ham, til hvem han maatte afstaa sin halve Løn, for at han skulde sidde i Skriftestolen for ham. Kongen havde vistnok Ret, naar han i Reskriptet herom siger, at den arme Mand pines

af Samvittighedsskrupler; men har han troet, at den Haand, der blev rakt ham, vilde hjælpe ham over disse, har han taget meget fejl. Den stærke Bevægelse i ham selv saa vel som hos hans Omgivelser havde revet ham næsten viljeløst med sig, og uvilkaarlig dreves han videre og videre ud i sekteriske Meninger, der toge ethvert objektivt Grundlag bort under ham. Han afholdt sig selv fra den hellige Nadvere og prædikede med glødende Iver mod Statskirken og dens Sakramentforvaltning. Der blev da i Efteraaret 1734 nedsat en Provsteret over ham, og han kunde saa meget mindre undgaa at blive dømt, som der faa Maaneder i Forvejen var bleven udstedt et Reskript, der havde forbudt Præsterne at prædike mod deres Modstandere. Retten synes ikke at have været tilbøjelig til at gaa strængt til Værks; den nøjedes med at erklære H. for skyldig, og det var først, da Kongen forlangte, at der skulde afsiges en ordentlig Dom, han kjendtes uværdig til at bære Præstekjole og dømtes til «at overleveres til verdslig Øvrigheds Ret imod ham». Kongen stadfæstede 3. Febr. 1735 Dommen, dog vilde han ikke vide af, at der skulde anlægges offentlig Sag mod H., men denne udvistes af Landet. Han rejste da til Tyskland, hvor han opholdt sig paa adskillige af de Steder, hvor de tyske Separatister havde Tilhold, især i Büdingen ved Frankfurt a. M.

Den glødende Iver, der havde fyldt ham i de Aar, han var Præst her hjemme, afkøledes hurtig, og i de faa Breve fra hans Ophold i Tyskland, der ere bevarede, udtaler han sig med anerkjendelsesværdig Sindighed om sin Færd i Kjøbenhavn, f. Ex. naar han 1740 skriver: «Gud var ogsaa til Dels med os, men Opvækkelsen kom i et vrangt Spor . . . Vi stred vel for Guds Hus, men ikke altid med Forstand.» Da Gram døde 1748, indgav han Ansøgning om at maatte opholde sig et Par Maaneder i Kjøbenhavn, da der var tilfaldet ham nogen Arv efter Stiffaderen. Men da vare Forholdene her forandrede, Opvækkelsens Strøm var udløbet, og Kancelliet svarede, at han maatte blive her baade et Par Maaneder og mere, naar han vilde holde sig rolig. Han bosatte sig da i Ribe, hvor han levede af at holde Skole og døde i en høj Alder 11. Sept. 1774. Hans Efterladenskab, som han testamenterede Ribe Bys Fattigkasse, udgjorde 126 Rdl.

H.s Skæbne er i det smaa et Afbillede af hele den stærke herrnhutiske Bevægelse. Ligesom denne hurtig udløb i Kjøbenhavn, saaledes var det kun kort, han selv var opfyldt af de Tanker, der skulde forstyrre hans udvortes Lykke. Der er hos ham lidet ejen-

dommeligt og originalt; han har kun behandlet de Spørgsmaal, som alle hans Meningsfæller den Gang behandlede, og han har intet nyt sagt om dem; det er kun lidet træffende, naar hans Biograf har kaldt ham «det 18. Aarhundredes Søren Kierkegaard». Han var ikke nogen ensom Mand, men tvært imod en af Flokken. Det er dog ikke blot hans tunge Skæbne, der giver hans Liv Interesse, men den Sandhedskjærlighed og redebonne Opofrelse, han har lagt for Dagen; gennem hans Udtalelser baade i Opvækkelsestiden og siden gaar der en Strøm af Ydmyghed og Hengivenhed i Guds Vilje mod ham, som vi tør haabe har beredt ham en nøjsom og tilfreds Alderdom i hans smaa Kaar i Ribe. — Han synes ikke at have været gift, uagtet han 1732 taler om «de 7 Munde, Vorherre giver Mad ved mig».

Theodorus, P. N. Holst, det 18. Aarhundredes S. Kierkegaard, 1884.

L. Koch.

Holst, Wilhelm Conrad, f. 1807, Skuespiller, Forfatter. Han fødtes i Kjøbenhavn 2. Jan. 1807 som Søn af Skipper Fritz H. og Charlotta f. Nielsen, blev først sat i Dr. Dampes Drenginstitut, tog derpaa med en af sine Lærere til Agersø for af ham, der var bleven Præst her, at forberedes til Studentereksamen, men fattede her en saadan Kjærlighed til Havet, at han for enhver Pris vilde være Sømand. Man føjede ham, han gjorde sin første Rejse med en Tremaster til Danzig, tog saa hjem til Agersø for at konfirmeres og drog da atter ud paa Havet, som han pløjede fra sit 14. til sit 21. Aar. Efter en Rejse til Kina tog han Styrmandsexamen i Kjøbenhavn og vilde atter søge Hyre, da et Tilfælde gjorde Ende paa hans Sømandsliv. Da han en Dag bragte et Brev fra Regissør Liebe paa Theatret, hørte han ved sin Bortgang den ene Direktør, Etatsraad Collin, sige: «Den Fyr kunde vi have Brug for». H. fik at vide, at disse Ord sigtede til, at han havde et Ydre som en Theaterelsker, og saa fik han Lyst til at prøve sin Lykke som Skuespiller. Han satte atter trods nogen Modstand sin Vilje igjennem, blev af Dr. Ryge instrueret lidt til de 3 Debutroller og optraadte saa første Gang 14. Nov. 1828 som Don Alonzo i «Preciosa». Hans kjække Holdning, elegante Figur og smukke Ansigt havde trofaste allierede i et tydeligt, klangfuldt Organ, i en Frejdighed, Varme og Ildfuldhed, der syntes at trodse og besejre alle Hindringer. Her havde det kgl. Theater endelig fundet den romantiske Elsker, hvortil det den Gang trængte, og der blev snart Brug for den

unge Mand. I sin anden Debutrolle — Grønberg i «Hvilken af dem er Bruden?» — gjorde han endnu større Lykke end i den første, og hans naturlige Livlighed og utvungne Fremtræden vandt ham alles Hjærter. 1830 blev han kgl. Skuespiller. Det var en rig Virksomhed, der nu aabnede sig for ham, og at han i Trediverne og Fyrterne, hvor den danske Skuespilkunst stod saa højt som maaske aldrig før eller senere, kunde hævde sin Plads jævnsides Scenens ypperste Koryfæer, er et talende Bevis for, hvor meget han evnede. Over alt, hvad han spillede, var der et eget Skjær af Romantik, ligesom et Pust af den friske Havbrise og af den Naturlighed, som Livet paa Bølgerne fører med sig. I de 10 første Aar ved Theatret udførte han ikke mindre end 172 Roller, af hvilke mange vare store og betydningsfulde. Saaledes betroede man ham allerede i 1830 Albert Ebbesen i «Elverhøj», en Rolle, han først i sine senere Aar ombyttede med Kongens, Aaret efter var han selvskreven til at spille «Don Carlos» og stod her værdig ved Siden af Ryge som Philip, Mad. Wexschall som Dronningen, Nielsen som Posa og Fru Heiberg som Eholi. I 1832 gjorde han sig bemærket ved sit fortræffelige Spil som Olaf Tryggvason i «Hakon Jarl», som Oluf bidrog han væsentlig til den Lykke, «Dronning Margareta» gjorde, og som Nicolai Reiersen i «Spærkassen» staar han uovertruffen ved den Djærvhed og Ærlighed, hvormed han fremstillede den hjemkomne Sømand. Hans Roller naa langt over 400 i Tallet; foruden de allerede nævnte her nogle af de vigtigste: 1830 Brienne i «Amors Genistreger», 1831 Landsvig i «Gulddaasen», Grev Otto i «Erik og Abel», 1834 Grev Lucian i «Kjærlighed ved Hoffet», 1835 Malcolm i «Macbeth», Faulkland* i «Østergade og Vestergade», 1836 Ferdinand i «Kabale og Kjærlighed», Don Juan i «Don Juan af Østerrig», Mortimer i «Maria Stuart», 1837 Stig Hvide i «Svend Dyrings Hus», 1838 Ruy Gomez i «Man kan, hvad man vil», «Kean», 1839 «Aladdin», 1840 Horatio i «Mulatten», 1842 Walter i «Dina», 1843 Antonio Allegri i «Correggio», Ingomar i «Ørkenens Søn», Lauge Gudmundsen i «Erik og Abel», 1844 Henrik i «Alferne», 1845 «Pottemager Walter», «Clavigo», 1846 «Don Cæsar de Bazan», Grev Almaviva i «Figaros Giftermaal», Hakon Herdebred i «Axel og Valborg», Hagbarth i «Hagbarth og Signe», «Amleth», Charles i «Bagtalelsens Skole», 1847 Stig Andersen i «Erik VII», 1851 Kent i «Kong Lear», Harald Haarderaade i «Væringerne i Miklagard», Frants I i «Dronning Marguerites Noveller», Jens Driversen i «Avdiensen», 1853 Angantyr

i «Stærkodder», 1854 Ulfeldt i «Dina», 1855 Christian II i «Dyveke», 1857 Henrik Rosensparre i «Kongens Yndling», 1858 Don Juan i Molières «Don Juan», Giulio Romano i «Correggio», 1861 Hamund i «Hagbarth og Signe», 1864 Broder Arsena i «Don Juan af Østerrig», Svend Dyring i «Svend Dyrings Hus», 1865 «Hakon Jarl», 1866 Birger Jarl i «Brylluppet paa Ulfsbjærg». Af det her anførte fremgaar det, hvorledes H. med Aarene opgav Elskerrollerne for at gaa over i Karakterfaget og det ældre Fag, og mange af hans allerbedste Præstationer faldt da ogsaa ind under dette Omraade. Han fungerede som Instruktør ved Theatret i Sæsonen 1863—64 og beholdt Titelen fra den Tid. Som Skuespiller optraadte han sidste Gang 31. Maj 1872 som Baron Nilus i «Jeppe paa Bjærget».

Det er dog ikke blot som Skuespiller, H. har vundet sig et Navn. Da den 1. slesvigske Krig udbrød, fik han Permission fra Theatret, kommanderede i 1848 som Maanedslieutenant i Marinen en Kanonbaad, deltog som en Slags frivillig Adjudant 1850 i Slaget ved Isted og udgav senere sine Erindringer om Danmarks 3 Hædersaar i det livlige Skrift «Felttogene 1848, 1849 og 1850» (1851—52; overs. paa Svensk). Ogsaa som dramatisk Forfatter har han virket, og hans Skuespil «Majgildet» (1832), «Slaget i Kjøge Bugt» (1834), «Borgfogdens Bryllup» (1835), «Smedden i Neumark» (1836), «Prinsen og hans Lærer» (1843) og «Jeg skal giftes» (1847) ere opførte paa det kgl. Theater. Han var tillige i mange Aar Formand for Selskabet «De danske Vaabenbrødre» og har af sine Fæller ved Theatret været hædret med forskjellige Tillidshverv. — 15. April 1834 ægtede han ovfr. nævnte Skuespillerinde Elisabeth Frederikke Margrethe Heger.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XIII, 313.

Edgar Collin.

Møller-Holst, Erhard, 1825—89, Landøkonom, er født 22. Juli 1825 i Nyborg. Forældrene vare Adjunkt (senere Sognepræst) Christen M.-H. og Elise Marie f. Borch. M.-H. blev Student 1843 og valgte Theologien til Studium, men en Række Sygdomsaar før og efter Examen artium tvang ham til at opgive Universitetsstudiet. Han kastede sig da over Landøkonomien, tog Landmaalerexamen 1850 og foretog i Aarene 1851—52 og 1853—54 landøkonomiske Studierejser til Tyskland, Belgien og Norditalien, til Storbritannien, Frankrig, Belgien og Holland. Han satte sig paa disse Rejser særlig ind i Dræning og Engvanding, og de grundige Kundskaber,

han erhvervede sig heri, bleve efter hans Hjemkomst udnyttede i en 20aarig praktisk Virksomhed og nedlagte i hans «Vejledning i Dræning» (1857) og «Vejledning i Rørlægning» (1871). — 1. Okt. 1855 begyndte M.-H., navnlig ved Tesdorpf's Initiativ og med Understøttelse af det Classenske Fideikommis, Udgivelsen af vort ældste og største landøkonomiske Ugeblad: «Ugeskrift for Landmænd»; han var Eneredaktør til 1866, redigerede det derefter sammen med J. V. T. Hertel (s. VII, 405), men fratraadte Redaktionen 1. Jan. 1874. Medens Ugeskriftet navnlig var beregnet paa det større Landbrug, var den af de samme 2 Mænd i Aarene 1866—74 udgivne «Dansk Landbotidende» skreven for de mindre Landbrugere. Foruden de originale Afhandlinger, som M.-H. skrev til de 2 Tidsskrifter, oversatte han i disse Aar gode Landbrugsskrifter af J. Kühn, Vincent, Lavergne o. fl., men næst Ugeskriftets Oprettelse er hans litterære Hovedbedrift dog den «Landbrugsordbog for den praktiske Landmand», der under hans Redaktion udkom i 6 Bind (1876—83). Ved dette efter vore Forhold stort anlagte Lexikon har M.-H. knyttet sit Navn til et Værk, som ikke blot har været til Nytte for mangfoldige, der theoretisk eller praktisk arbejde i Landbruget, men som i Fremtiden vil blive et Kildeskrift af stor Betydning til Forstaaelsen af vort Landbrugs Standpunkt op til Firserne. Thi det er hans Fortjeneste, at han ikke nøjedes med at oversætte eller bearbejde en eller anden fremmed Landbrugsencyklopædi, men at han skabte et originalt Lexikon, skrevet af danske Videnskabsmænd og Praktikere. Selv leverede han en Række Fagartikler, en systematisk Fremstilling af Byg, Havre og Hvede m. m. til Ordbogen.

M.-H.'s levende Interesse for Plantekultur gav sig et praktisk Udslag i hans 1. Jan. 1871 stiftede «Dansk Frøkontrol», den anden i Frøkontrolstationernes Række, stiftet et godt Aar efter, at Professor Nobbe havde oprettet den første i Sachsen. Maalet, der tilsigtedes, var at bringe sunde og rationelle Principper ind i Frøhandelen, og at «Dansk Frøkontrol» i væsentlig Grad bidrog hertil, fik sit officielle Stempel ved det Tilskud, der siden 1883—84 ydedes den paa de aarlige Finanslove. Fra M.-H. udgik ogsaa Tanken til «Forening til Kulturplanternes Forbedring», stiftet 1876, i hvis Arbejder han tog virksom Del, i flere Aar som Sekretær. Hans Initiativ skyldes det ogsaa, at det nyttige «Fond til Landmænds Uddannelse» blev oprettet (ved Landhusholdningsselskabets Hundredaarsfest 1869); Fondet har hjulpet o. 100 unge, ubemidlede Land-

mænd til at naa en bedre theoretisk Uddannelse end den, de private Landbrugsskoler byde paa.

Naar vort Landbrugs Historie en Gang skrives, vil M.-H. nævnes i første Række. Vel var han ikke nogen overlegen Begavelse, hans Ideer vare oftest vidtstvævende og derfor tit uklare, og han savnede i væsentlig Grad Evnen til at indordne sig under Samarbejdet med andre. At det imidlertid lykkedes ham at udrette meget og nyttigt Arbejde, skyldes hans initiativrige Natur, hans aldrig trættede Arbejdskraft og Arbejdslyst, hans til det sidste levende og uegennyttige Interesse for alt, hvad der vedrørte Landbruget.

M.-H. var 2 Gange gift: 1. (12. Jan. 1857) med sit Søskenbarn Gjertrud Johanne f. M.-H. († 31. Okt. 1865), Datter af Pastor Otto M.-H., 2. (13. Juni 1867) med Else Marie f. Winther, Datter af Pastor Frederik W. Han døde 22. Dec. 1889.

Ugeskrift f. Landmænd 1890, I. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Dann. Botan. Tidsskr. XII. Landbrugsskolebladet 1881. Tidsskr. f. Landøk. 1890, S. 26. Vort Landbrug 1890. Landmandsblade 1890. Tidsskr. för Landtmän 1890. Wiener Landwirthsch. Zeit. 1890. Niedersächsische Dorfzeit. 1890.

H. Hertel.

Holste, Thomas Petersen, —1532, Kammersvend hos Christian II. Faa have vist saa rørende en Troskab mod deres Herre som denne Mand, der var fra Holsten (hvorfor Tilnavnet ogsaa skrives Holsten eller Holstein) eller vel rettere fra Slesvig; i alt Fald kalder han sig selv Klerk fra Slesvig Stift. Han var i Besiddelse af en ikke ringe Dannelse, skrev baade Tysk, Dansk og Latin og benyttedes, skjønt han af Kongen kun kaldes Kammer-svend, Kammertjener, Kammerknægt, en enkelt Gang Kammermester, ofte baade af Kongen og Dronningen til meget fortrolige Sendelser, saaledes i 1526 til Hertug Henrik af Brunsvig for at bevæge denne til at komme Søren Norby til Hjælp med 3—4000 Mand. En Tid lang lod Kongen, i hvis Nærhed han i Følge sin Stilling ellers i Regelen var, ham opholde sig i Tyskland, dels hos sin Søster, Kurfyrstinde Elisabeth, til hvem han ligeledes stod i et fortroligt Forhold, dels i Wittenberg eller andre Steder i Sachsen, hvor han tog sig af de af Kongens Udlændighedsfæller, som opholdt sig her, eller havde Sammenkomster med Luther og Melancthon; tilfældig omtales ogsaa, at han selv havde forfattet et Skrift, rimeligvis af opbyggeligt Indhold. Han nød udelt Agtelse og Venskab hos Kongens Udlændighedsfæller; saaledes udtrykker

Kansleren Claus Pedersen en Gang sin Glæde over, at Kongen havde saa tro og paalidelig en Mand om sig. 1531 fulgte han med Kongen til Norge, men sendtes 28. Maj 1532 tilbage til Nederlandene, hvor han havde Ærende fra Kongen til Regentinden, Dronning Marie, og hvor han i øvrigt virkede for Kongens Sag. I Forening med flere andre af Kongens Venner fik han udrustet et Skib, hvormed han vilde komme Kongen til Hjælp; men inden han kom afsted dermed, fik han Underretning om, at Kongen var ført til Kjøbenhavn. 2. Sept. 1532 skrev han til Kongen, at han alligevel vilde gaa ud med Skibet som Kjøbmand; men da han faa Dage efter fik Underretning om, at Kongen var ført som Fange til Sønderborg, styrtede han sig af Fortvivlelse i sit Sværd og døde Dagen derefter i Arnemuyden paa Walcheren. Hans Brevskaber beslaglagdes af den nederlandske Regering og findes nu i Rigsarkivet i Haag.

Sick, Chr. II und. Landflygtigheden S. 59 ff.

A. Heise.

v. Holstein, Adam Eggert, 1708—1784, Officer, var født 17. Febr. 1708, vistnok i Odense. Hans Fader, Ditlev v. H. (f. 1669 † 1721), der den Gang var Chef for fynske nationale Infanteriregiment og døde som Generalmajor og Kommandant i Glückstadt, var Broder til Storkansleren Ulr. Adolf Greve H.; Moderen hed Jacobine Ernestine f. Knuth. A. E. v. H. blev 1727 Fændrik ved Prins Carls Regiment og s. A. Sekondlieutenant, 1728 forsat til Grenaderkorpset, 1732 til laalandske Regiment som Premierlieutenant, 1735 karakt. Kapitajn, 1741 Kompagnichef ved oldenborgske nationale Regiment, 1744 ved fynske hvervede (sencre Kronprinsens), 1747 Major, 1754 Oberstlieutenant, 1759 Kommandant i Frederiksort, 1761 Oberst, 1764 afgaaet med Ventepenge, 1773 Generalmajor, 1782 Generallieutenant. Død 14. Juli 1784 i Rensborg. Gift 1. (1743) med Elisabeth Regina Dorothea f. Hansen (f. 1719 † 1758), Datter af Oberstlieutenant Erik Wichmann H.; 2. (1760) med Charlotte Anna f. Duval de la Pottrie (f. 1732 † 1800), Datter af Generalieutenant Ferdinand Vilhelm D. de la P.

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 178.

H. W. Harbou.

v. Holstein, Carl, 1700—63, Gehejmerraad, yngre Broder til ndfr. anførte Johan Ludvig Greve H. († 1763), var født 16. Febr. 1700, studerede udenlands, blev 1719 Kammerjunker hos Prins Carl, overgik 1722 i samme Funktion til Kongens Hof og blev 1730

Kammerherre. Aaret efter ansattes han som Regeringsraad i Overretten paa Gottorp og Landraad, hvoraf man maaske tør slutte, at han har hørt til Dronning Anna Sophies Parti, som den nye Regering ønskede fjærnet. 1735 blev han 1. Deputeret i det slesvig-holstenske lokale Rentekammer og Ridder af Danebrog, 1738 Gehejmerraad; 1741 udnævntes han til Amtmand i Gottorp og Stapelholm, men allerede 1744 gik han som Ambassadør til St. Petersborg, hvor det lykkedes hans taktfulde og dygtige Optræden nogenlunde at gjenoprette Danmarks gode Forhold til Rusland, i det der 10. Juni 1746 sluttedes en Forbundstraktat paa 15 Aar mellem de to Stater. Efter Christian VI's Død, da Marinens Bestyrelse omordnedes, og Danneskjold afskedigedes, kaldedes H. til det betroede Embede som Oversekretær for Søetaten og Præsæs i Admiralitetskollegiet, hvilken Stilling han beklædte til 1754; 1747 havde han faaet Ordenen l'union parfaite og 1752 Elefantordenen; død som Gehejmekonferensraad 6. Febr. 1763. En samtidig noterer hans Død med den Bemærkning: «en god og elsket Mand». H. ejede ikke noget Jordegods, men havde indtil 1760 Landstedet «Retraite», det nuværende Skodsborg. Gift 1. (22. Juli 1735) med Benedicte Christine f. Ahlefeldt (f. 19. Marts 1708 † 24. Febr. 1741), Datter af Wolf Christian A. til Lammehave; 2. (2. Febr. 1748) med Anna Margrethe Dorothea f. Ahlefeldt († 1758), Datter af Overjægermester Claus A. til Geltingen og Enke efter Carl Ludvig Baron Königstein.

(Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. II, 139. Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 198. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II, 242 ff. *G. L. Wad.*

Holstein, Christian Ditlev Greve, 1707—60, Amtmand. H., en Søn af nedennævnte Storkansler Ulr. Adolf Greve H. († 1737), blev født 6. Marts 1707, udnævntes 1725 til Kammerjunker og beskikkedes 1728 til Amtmand over Flensborg Amt. 1729 udnævntes han til hvid Ridder, 1734 til virkelig Landraad, 1744 til Gehejmerraad og 1754 til Gehejmekonferensraad. 1758 fik han Ordenen l'union parfaite. Han døde 20. Maj 1760. H. ægtede 29. Okt. 1729 Catharine Elisabeth v. Holstein (f. 30. Avg. 1712 † 8. Marts 1750), Datter af Oberst Hans Joachim v. H. til Fresenburg.

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 177.

Louis Bobl.

v. Holstein, Christian Frederik, 1678—1747, Overhofmarskal, var en yngre Broder til ndfr. nævnte Storkansler Ulr. Adolf Greve H. († 1737) og blev født 8. Maj 1678. Han kom tidlig ind i

Horsbøgen (ved
Lütjenburg)

Hæren, blev 1694 Fændrik ved Prins Frederiks Regiment, 1695 Sekondlieutenant, 1699 Premierlieutenant, s. A. Kapitajn, 1701 forsat til Grenadererne og i 1707 Oberstlieutenant, dog uden Gage og Kompagni, i det østsjællandske nationale Infanteriregiment. Senere blev han Kammerjunker hos Prins Carl og Amtmand over Prinsens Godser, hvilken Stilling han fratraadte i 1718, Etatsraad og Kammerherre, og ved Anna Sophie Reventlows Ophøjelse til Dronning 1721 Overhofmester hos hende og kort efter hvid Ridder og Hofmarskal hos ~~den~~^{Kongen} Dronning. Som saadan blev han af Frederik IV sat i Spidsen for det norske Matrikuleringsarbejde, og da Kongen havde faaet Øje for, at H. sad inde med betydelige administrative Evner, afskedigede han ham 1724 fra Hofmarskalstillingen og gjorde ham til Præses i Politi- og Kommercekollegiet (indtil 1730). Da den store Ildsvaade, som ødelagde det meste af Kjøbenhavn, udbrød (Okt. 1728), var H. paa sin Gaard Cathrinebjerg; i Spidsen for 60 af sine Folk og medførende 40 Vogne ilede han øjeblikkelig ad den brændende By til for at bringe Hjælp, men kunde ikke blive indladt, da Frederik IV havde ladet Byens Porte lukke for at forhindre Soldaterne i at desertere. — H. var en hæderlig, arbejdsom og frimodig Mand, om han end stundum ved alt for stor Frimodighed kunde støde an mod Hofetiketten. Ogsaa efter at han havde opgivet Amtmandskabet over Prinsens Godser, stod han paa den venligste Fod med Prins Carl og Sophie Hedevig og varetog med Iver sit Herskabs Tarv. Da det under Zar Peters Ophold i Kjøbenhavn 1716 blev nødvendigt for Alvor at vise Zaren Tænder, tilbød H. Kongen i en Haandevending at tage samtlige Moskoviter og deres Zar til Fange, hvis Kongen for nogle Timer vilde give ham Kommandoen over Rytteriet. — I ~~1709~~ blev H. Kongens Hofmarskal, Stiftamtmand i Sjælland og Amtmand i Roskilde og Tryggevælde Amter. Han døde 29. Dec. 1747. 13. Juli 1704 havde han ægtet Birthe Scheel v. Schack (f. 20. Juli 1680 † 21. Sept. 1729).

Hojer, Friedrich IV glorwürd. Leben II, 191 ff. Brasch, Vemmetofte. Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 180. *F. J. Meier.*

[1729-30 var han

Holstein, Christian Frederik Greve, 1735—99, Hofmand, Søn af ndfr. anførte Johan Ludvig Greve H. († 1763), var født 10. Maj 1735 og blev inden sit fyldte 17. Aar ansat som ulønnet Sekretær i danske Kancelli, hvor hans Fader var Oversekretær. 2 1756 fik han Løn som Lenssekretær og avancerede imidlertid i andre Embeder: 1753 blev han Assessor i Kancellikollegiet, 1754

Højesteretsassessor, 1762 tillige Direktør i Generalpostamtet samt Medlem af Missionskollegiet. 1768 gik Chr. H., der fra 1755 var Kammerherre og 1766 havde faaet saa vel det hvide Baand som l'union parfaite, over i Hoftjenesten som Overhofmester hos Dronning Caroline Mathilde med Gehejmerraads Titel og fik Aaret efter tillige Overstaldmesters Charge hos Dronningen. Efter Omvæltningen 1772 udnævntes H. til Overhofmarskal, blev 1774 Gehejmekonferensraad, 1780 Overjægermester, 1783 Ridder af Elefanten og døde 15. Juni 1799. 1763 havde han succederet sin Fader som Lensgreve til Ledreborg. Som Overhofmarskal deltog H. i en Del Aar i det kongl. Theaters Administration, uden at han vistnok formaaede her at gjøre sig gjældende. I Litteraturen haves et Par Lejlighedstaler, hvoraf den ene paa Latin, holdte af H. som ungt Menneske. Gift 1. (20. Avg. 1757) med Christiane Caroline f. Komtesse Reventlow (f. 22. April 1739 † 28. Febr. 1762), Datter af Gehejmekonferensraad Conrad Ditlev Greve R. til Grevskabet Reventlow; 2. (20. Maj 1769) med Charlotte Elisabeth Henriette f. Friherreinde Inn- und Knyphausen (f. 3. Febr. 1741), Overhofmesterinde hos Dronning Caroline Mathilde, Dame de l'union parfaite, 1799 Dekanesse paa Vallø, hvor hun døde 18. Maj 1809.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Overskou, Den danske Skueplads III. Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 195. *G. L. Wad.*

v. Holstein, Conrad, 1711—84, Officer, Broder til fornævnte Adam Eggert v. H., var født 8. Avg. 1711 og blev 1732 Kornet ved Livregiment til Hest, hvor han blev staaende hele sin Tjenestetid; 1733 Lieutenant, 1738 Ritmester, 1745 Kammerjunker, 1750 Major, 1756 Oberstlieutenant, 1758 Kammerherre, 1760 Oberst og Chef for Regimentet, 1768 hvid Ridder, 1772 Generalmajor, 1775 afgaaet med Generallieutenants Karakter. Død 23. April 1784 i Slesvig. Gift 1. (1750) med Anna Cathrine f. v. Wedderkop (f. 1721 † 1774), Datter af dansk Kammerherre og brunsvigsk Gehejmerraad Gottfried v. W. til Steinhorst; 2. (1776) med Charlotte Philippine Antonie f. v. Schwartzkoppen († 1793), formentlig Datter af en brunsvigsk General og gift 2. med Overceremonimester, Gehejmerraad Chr. Ludv. v. Kalckreuth.

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 179.

H. W. Harbou.

Holstein, Frederik Adolf Greve, 1784—1836, Godsejer, Filanthrop, Politiker, Sønesøn af nedennævnte Fred. Conr. Greve H. († 1749) og ældste Søn af Kammerherre Heinrich Greve H.

til Holsteinborg, Ejer af Godserne Farve, Waterneverstorf og Gross-Colmar i Holsten (f. 1748 † 1796), og Friderica Christiane Maria f. Komtesse Rantzau-Breitenburg (f. 1762 † 1831), er født paa Waterneverstorf 18. Okt. 1784. Han blev indskrevet som Student i Kiel 1802, studerede senere i Göttingen, derefter atter i Kiel og kom 1807 til Kjøbenhavn, hvor han det næste Aar tog latinsk-juridisk Examen. 4. Maj 1808 ægtede han Wilhelmine Julie Komtesse Reventlow (f. 1788 † 1868), yngste Datter af J. L. Greve R. til Brahetrolleborg og dennes højt begavede Hustru, Sybille f. Schubart, hvorefter han tiltraadte Bestyrelsen af Grevskabet Holsteinborg, der siden Faderens Død havde været administreret af C. D. Reventlow. 1812 blev han Kammerherre.

Den unge Godsejer viste sig strax som en Elev af Reventlowernes Skole; med en utrættelig Iver og en ubetvingelig Tro paa at kunne udrette noget til Gavn for den Kreds, i hvilken han indtog en stor Landejendomsbesidders betydelige Stilling, kastede han sig over Løsningen af de Opgaver, som den store filantropiske Bevægelse i Slutningen af det 18. Aarhundrede havde stillet, men endnu langt fra løst. I Aarene 1809—11 afløste han Hoveriet paa Holsteinborg. Hovedgaardens Drift forbedredes, og han arbejdede paa ligeledes at indføre en forstandig Drift af Bønderjorden. Fæstebrevene forpligtede dem, der modtog dem, til at følge et regelmæssigt Sædskifte, Havedyrkning og Husflid opmuntredes; der oprettedes Haandgjerningsaftenskoler og dannedes et Industriselskab, der uddelte Præmier til dygtige og flittige Bønder. Det er karakteristisk for hele hans aandelige Retning, at disse uddeltes med religiøs Højtidelighed i Kirkerne. End videre grundlagde han en Sparekasse og et Assuranceselskab for Kvæg og Heste. Ogsaa nogle Fabrikanlæg forsøgt, men de mislykkedes aldeles. Det er en Selvfølge, at alle Fremskridt paa Landvæsenets Omraade her som overalt maatte standse i de ulykkelige Aar fra o. 1818—30, da den eneste Opgave baade for store og smaa Landmænd var om muligt at hænge fast ved Gaardene; men næppe var der kommet bedre Tider, før H. tog fat med usvækket Iver; 1833 stiftede han Sorø Amts landøkonomiske Selskab, der, da det havde bestaaet 50 Aar, mindedes sin Stifter ved at udgive en lille Biografi af ham.

De materielle Fremskridt stode imidlertid ikke, hverken for ham eller for de Mænd, der vare hans Forbilleder, som det første og vigtigste; ved Siden af maatte der gaa et Arbejde paa at oplyse

Befolkningen baade om, hvad der tjente til dens timelige og til dens aandelige Vel, og H. arbejdede for Skolevæsenets Fremme med en Iver og Udholdenhed, der ikke gav det 18. Aarhundredes Pædagoger noget efter. Han var selv med aldrig svigtende Udholdenhed tilstede ved Skoleexaminerne, søgte at drage dygtige Lærere til sig og holdt Møder med dem, hvor Skolesager forhandlede. Aftenskoler oprettedes, der holdtes Børnefester paa hans Gaarde Holsteinborg og Fiurendal m. m. Da den indbyrdes Undervisning indførtes, tvivlede han, ligesom de fleste ældre Pædagoger, om dens Hensigtsmæssighed, især i den Udstrækning, hvori den anvendtes, og da der 1828 var Tale om, at den skulde paabydes almindelig indført, protesterede han offentlig derimod, hvorved han kom i Strid med dens Talsmand, daværende Amtsprovst Mønster.

1811 havde han oprettet et saakaldt Hospital i Hovedbygningen paa Gaarden Fiurendal; der var knyttet en Fabrikvirksomhed til det; men det hele mislykkedes og kostede mange Penge. Det skulde tillige have været en Opdragelsesanstalt for Børn, der forsørgedes af Fattigvæsenet, og denne Side af dets Virksomhed fastholdt han, i det det 1832 forandrede til et Institut til fattige og forsømte Børns Opdragelse til gode Agerdyrkere. Det indviedes paa hans Sølvbryllupsdag 1833, og her havde H. den Lykke, som ikke altid fulgte hans Planer, at han i den hidtilværende Institutbestyrer i Aalborg Stephansen fandt den rette Mand til at bringe Instituttet i Gang. Dette fik strax en noget anden Karakter, end Stifteren havde tænkt sig. Der havde i Kjøbenhavn dannet sig en Komité for at oprette en Anstalt til moralsk fordærvede Personers, især Børns, Forbedring. Fra denne modtog H. 12 Børn, og det maatte snart vise sig, at disse ikke lode sig opdrage sammen med andre. Efter H.s Død flyttedes Stiftelsen til Hjortholm i Førslev Sogn; den bærer med rette Navnet Holsteinsminde. Da den omtalte Komité var kommet saa vidt, at den kunde grunde sin egen Anstalt, hjalp H. den ved at købe Gaarden Flakkebjærg for den.

Da H. begyndte sin Virksomhed for Skolevæsenets Udvikling paa sit Gods, stod han i religiøs Henseende ganske paa samme Standpunkt som hans Forbilleder, Reventlowerne: Religionsundervisningen var for ham Skolens vigtigste Gjerning, men den skulde indskrænke sig til at lære Børnene at tro paa Guds faderlige Kjærlighed og at leve et fromt og godt Liv; «Syndsforladelse for Christi Skyld ønsker jeg helst ikke berørt», siger han i en Henvendelse

til Skolelærerne 1811. Men heri indtraadte der en stor Forandring. Han er vistnok især bleven paavirket af en Lauenborger, J. Freytag, der 1822 blev Huslærer for hans Børn; denne Mand var bekjendt med det Missionsseminarium, der var blevet oprettet i Berlin, og det varede ikke længe, før H. selv dannede et Missionssselskab. Dette forenedes efter B. F. Rønnes Død 1833 med det af denne oprettede danske Missionssselskab, og H. blev dets Formand. Hans væsentlige Fortjeneste af det er vistnok at have stiftet det danske Missionsblad; de Planer, han lagde til en Udvidelse af Selskabets Virksomhed, mislykkedes, og dette svækkedes ved den Strid, der opstod, da Pastor L. Siemonsen og andre af Grundtvigs Tilhængere angreb den af Tyskerne og Englænderne fulgte Praxis, som ogsaa H. billigede, for en stor Del at virke ved Uddelelse af Bibler og Traktater mellem Hedningerne. Større Betydning fik H.s forandrede religiøse Standpunkt ved, at han skaffede de gudelige Forsamlinger et Fristed paa sit Gods; da viste det sig ret til Forfærdelse for mange, at han, som den gamle C. D. Reventlow skal have sagt, var blevet «en Befordrer af den mystiske Kristendom». Det var allerede paafaldende nok at se en Lensgreve blande sig i den Strid, som 1833 førtes mellem P. A. Fenger og H. Bastholm i Slagelse og sætte denne i Rette for hans flade Opfattelse af Trosbegrebet. Men H. blev ikke derved, han søgte at faa Præster, der havde brudt med Rationalismen, ansatte paa sit Gods, gav en af de ivrigste Forsamlingsmænd, R. Ottesen, en Gaard i Fæste og ansatte en anden meget urolig Mand, R. Sørensen, som Skolelærer. Det var ham højlig imod, at det skulde formenes troende Mennesker at forsamles til Samtale, Læsning i Bibelen og Salmesang. Men han begyndte at blive urolig, da Forsamlingerne bleve til store Møder, hvor der agiteredes, kritiseredes, vedtoges Resolutioner, og hvor man stredes om Troen i Steden for at stræbe at voxte i den. Ved et lille Skrift: «Nogle Ord til Christendommens Venner paa Grevskabet Holsteinborg» (1834) søgte han forgjæves at lede Sagen ind i det gamle Spor; han opnaede kun fra mange Sider at faa at høre, at nu havde han svigtet sine tidligere Grundsætninger.

H.s Virksomhed har kun i ringe Grad strakt sig uden for hans Gods; dette ligger maaske til Dels i hans Evners Begrænsning; han var for meget Idealist og for lidt praktisk til egentlig at kunne være Statsmand; men han har med levende Interesse fulgt de politiske Begivenheder og ikke manglet Lyst til at gribe ind i dem. Vi møde her det samme Forhold, som alt er paaapeget: det er det

18. Aarhundredes Anskuelse, han vil gjøre gjældende i det 19. Han var Frihedsmand paa en Tid, da dette var sjældent i Danmark, og for saa vidt var han kommet ud over det 18. Aarhundredes Standpunkt, at han ansaa det for nødvendigt, at Folket selv fik Indsigt i Regeringsmaskineriet og Indvirkning paa det, men Friheden bestod i hans Øjne dog ingenlunde i konstitutionelle Former, der egentlig vare ham temmelig ligegyldige, men i en vidtstrakt Tale- og Trykkefrihed og i, at aandelige Bevægelser kun mødtes med aandelige Vaaben. Det skal her kun nævnes, at han, da Prins Christian Frederik 1814 sammenkaldte Forsamlingen paa Ejdsvold, blev grebet af en saadan Begejstring, at han forfattede et helt Udkast til en norsk Forfatning, som han sendte Prinsen. Da denne havde nedlagt Regeringen i Norge, blev H. saa urolig, at han ikke kunde blive hjemme. Med en Jagt sejlede han i Efteraarsstormene til Lyngør og der fra til Frederiksværn, hvor han traf Prinsen, med hvem han fulgte tilbage.

1818 udnævntes han til Repræsentant ved Nationalbanken; han søgte her især at bevirke, at Bankens Regnskaber bleve offentliggjorte; men hverken i denne eller andre Henseender udrettede han noget, og efter 2 Aars Forløb trak han sig tilbage, fordi han følte sig krænket ved den Maade, hvorpaa Repræsentantskabets Formand, Etatsraad Zeuthen til Tølløse, optraadte imod ham. I den følgende Tid deltog han oftere i offentlige Forhandlinger, saaledes 1827 ved et lille Skrift om «Grækernes Sag i Danmark» og 2 Aar senere ved et «Bidrag til Danmarks Krønnike for Aaret 1828».

Da Forordningen af 28. Jan. 1831 om Stænderforfatningen udkom, saa H. deri de fleste af sine politiske Ønsker opfyldte. Han skrev da: «Om de danske raadgivende Provinsialstænders Væsen og Værd» for at vejlede sine Landsmænd i Benyttelsen af den nye Ret, der var givet dem. Da Orla Lehmann («Maanedsskr. f. Lit.» VII) kritiserede denne Bog, viste det sig ret, hvor lidt den gamle og den nye Liberalisme forstode hinanden; H. var lige saa tilfreds med Stænderinstitutionen, som Lehmann var utilfreds, men allermindst kunde denne komme ud af det med, at H. fandt «en kristelig patriotisk Tendens» i Forfatningen; dette anser Lehmann for «et theosofisk System». — H. deltog selv i den første Stænderforsamling 1835—36. Med sin endnu lige ungdommelige Iver kastede han sig over Arbejdet, og han havde Sæde i mange Komiteer. De Forslag, han stillede, frafaldt han, eller de forkastedes, men de vise, at han endnu bestandig fastholdt de Tanker, der

havde bevæget hele hans Liv. Han foreslog nemlig, at Slaverne paa de vestindiske Øer skulde frigives, at man nu skulde tilvejebringe større Offentlighed i Bankens Regnskaber, og at der skulde oprettes Amtskommuneraad. Det gik her som oftere i H.s Liv: han kunde se, hvad Fremtiden maatte bringe, men han savnede Evnen til at give sine Forslag en saadan Skikkelse, at de kunde føres igjennem. Kort efter at han var kommet hjem fra Forsamlingen, blev han syg og døde paa Holsteinborg 21. Maj 1836.

Da A. S. Ørsted i den næste Stænderforsamling omtalte de afdøde Medlemmer, sagde han træffende om H., at «han var gennemtrængt af den dybe Følelse, at han kun var sat til Husholder over, hvad der af Forsynet var ham betroet . . . At føre Tro og Kjærlighed ud i sine Medmenneskers Hjærter var hans Livs Hovedstræben; men i det han indsaa, at disse en usynlig Verdens Kræfter behøve en bekvem Jordbund for at fremspire og trives i den synlige Verden, laa og hans Medmenneskers udvortes Forhold ham paa Hjærtet.» — Det 18. Aarhundredes Idealere vare hurtig blegnede; den Slægt, H. levede sammen med, havde forkastet dem eller opgivet dem. Han var en af de faa, for hvem de bleve ved at lyse, til den Tid kom, da de atter skulde komme til Ære. Da han døde, var han endnu lige saa varm for Almenvæl, Oplysning og Frihed som de Mænd, der i hans Fødselsaar 1784 vare komne til Roret i Danmark. Under de ugunstigste Vilkaar trættes han ikke af Arbejdet for at virkeliggjøre sine Tanker. Han havde det Mod, der kræves for at svømme mod Strømmen, og naaede han kun smaa udvortes Resultater, laa dette ikke blot i hans egen, tit upraktiske Idealisme, men ogsaa i den tunge, trykkende politiske Luft, der en hel Menneskealder hvilede over Danmark. — Hans ældste Søn var nedennævnte Ludvig Henr. Carl Herm. Greve H.

J. A. I. Holm, F. A. Greve af Holstein, 1844. J. J. Nielsen, F. A. Holstein-Holsteinborgs Liv og Virken, 1883. Erslew, Forf. Lex. *L. Koch.*

Holstein, Frederik Conrad Greve, 1704—49, Officer, Søn af nedennævnte Ulr. Adolf Greve H. († 1737), var født 26. Dec. 1704. 1718, altsaa kun 14 Aar gammel, blev han Ritmester ved Livregiment til Hest, 4 Aar senere ved Hestgarden, 1727 hvid Ridder, 1728 karakt. Oberst, kgl. Generaladjutant og Kammerherre. Ved Tronskiftet 1730 traadte H. for en Tid ud af Tjenesten. I de sidste Dage af 1733 blev han indviklet i en ubehagelig Strid, hvis Gjen-

stand var en af Hovedstadens fornemste Damer (Gehejmeraadinde Rosenkrantz, f. Skeel). Sagen vakte stor Forargelse, ikke mindst hos selve Christian VI, og da der kort efter i Anledning af den polske Tronfølgekrig sendtes et dansk Korps til Tyskland (1734—35), er det sikkert kommet H. ret belejligt. Han fik her først Ansættelse som næstkommanderende ved Henrik Bielke Kaas' (2. jyske) Rytterregiment, men blev nogle Maaneder senere Chef for 5. jyske; da imidlertid endnu s. A. hans Halvbroder Grev Christian Friis (V, 414) tog Afsked, overtog H. i Steden dennes Regiment, det senere oldenborgske, og beholdt det, indtil han 1747 afstod det til sin Formands Svigersøn, Grev Wedel-Friis. H., der 1739 var bleven Generalmajor, fik nu Generallieutenants Karakter og udnævntes tillige til Gehejmeraad. Allerede 1. Nov. 1749 afgik han ved Døden. Foruden Grevskabet Holsteinborg ejede han Basnæs (fra 1746) samt de store holstenske Godser Farve og Waterneverstorf. Disse, af hvilke det sidste endnu er i Slægtens Besiddelse, havde han faaet med sin Hustru, Lucie Henriette f. Blome (f. 26. Juli 1713, gift 22. Juni 1729, † 16. April 1772), Datter af Gehejmeraad Henrik B. (II, 428). Hun blev 1758 Dame de l'union parfaite.

Danmarks Adels Aarhog 1885, S. 174.

H. W. Harbou.

v. Holstein, Frederik Conrad, 1771—1853, Officer, Hofmand, Theaterchef. H., født 19. Febr. 1771, Søn af Herredsfoged Adam Caspar v. H. (f. 1741 † 1817, Søn af nedennævnte Henning Christoffer v. H., † 1753) og Hustru Birgitte (f. 1737 † 1788), Enke efter Maanedslieutenant Wandal, fik 1791 Udnævnelse som Sekondlieutenant i sjællandske Infanteriregiment, hvorfra han 1793 indtraadte i Livgarden til Fods, først i Fændriks, Aaret efter i Sekondlieutenants Nummer. Den statelige Gardeofficer, vindende og dannet i Væsen og Optræden, gjorde almindelig Lykke ved Hoffet, og fra 1799, da han blev ansat som opvartende Kammerjunker hos Kronprinsen, knyttedes han paa en ejendommelig Maade i den ovfr. nævnte 3dobbelte Egenskab fast til dette for over en Menneskealder. Til en Begyndelse saa det dog ud, som om Soldatens Rolle var udspillet, i det han allerede det følgende Aar søgte og fik sin Afsked af Krigstjenesten. Men Englændernes Ankomst 1801 vakte en i over et Hundredaar ukjendt krigersk Stemning, der bragte Mænd af alle Livsstillinger til at træde under Vaaben, og 15. April approberede Kongen, at «et Jægerkorps, som adskillige unge Mænd have forenet sig om at oprette under Anførsel af Kammerjunker Holstein,

maa føre Navn af Kongens Livjægerkorps». Dets Statutter, ved hvilke den oprindelig fastsatte Styrke af 100 Mand paa H.s Forslag blev forøget til det 4dobbelte og Korpset givet en begunstiget Særstilling, ere dog først af 15. Avg., og s. D. udnævntes H., der tillige fik Majors Rang, til Chef for Korpset. Ved Englændernes Gjenkomst 1807 foran Kjøbenhavn bleve «Livjægerne», med hvilke Herregaardsskytterne optraadte i Forening, næsten daglig anvendte af Kommandanten til Rekognoscering; de viste sig flinke og vandt navnlig Popularitet ved deres kjække Holdning under Udfaldene gjennem Nørreport 28. Avg. og Citadellet mod Classens Have 31. s. M., i hvilken Anledning Korpset og dets Officerer ogsaa hædredes officielt ved at faa Rang med Linjetropperne. 1811 udnævntes H., der 1808 var bleven ansat som opvartende Kammerherre hos Dronningen og forfremmet til Oberstlieutenant og 1812 blev Oberst, til Chef for det kgl. Theater. Han beklædte denne Stilling lige indtil 1840, det vil sige netop i vor æsthetiske Guldalder, hvor den dramatiske Digtning satte sit skønneste Blomster, og hvor Nationalscenen sad inde med de ypperste Kræfter til Digtningens Tolkning, og var altsaa under sin lange Styrelse begunstiget som vel ingen Sinde en dansk Theaterchef før eller siden. Men selv var han ingenlunde uden Evner til at udfylde den vanskelige Post. Ganske vist paadattes der ham et Hang til Magelighed og en Mangel paa Energi, der ved flere Lejligheder skulle være komne Scenen til Skade, men paa den anden Side maa selv de, der bedømme ham mindst gunstig, indrømme, at han var en kunstforstandig Mand med fin Smag og Indsigt, og at han i flere Henseender var en fortrinlig Fører for Skuepladsen.

H. hædredes 1817 med Kommandørkorset af Danebrog, 1826 blev han Overceremonimester hos Dronningen, 1828 Generalmajor, 1829 Storkors af Danebrog, s. A. Overfører ved Drabantkorpset, 1838 Generallieutenant. Ved Hærordningen 1842 meddeltes der ham Afsked af Krigstjenesten. H. var gift med Anna Cathinka f. Risting (f. 22. Maj 1782 † 4. Sept. 1843). Han døde 21. Juli 1853.

S. A. Sørensen.

v. Holstein, Frederik Vilhelm, 1703—67, Amtmand. H., der var Søn af ndfr. nævnte Gehejmerraad Johan Georg v. H. († 1730), fødtes 25. Febr. 1703. Efter en længere Studierejse i Frankrig, Holland og Tyskland udnævntes han 1722 til Kammerjunker hos Kronprinsessen, og 1730 blev han Kammerherre og

Amtmand i Tønder. 1736 blev han hvid{Ridder, 1744 Gehejmeraad og 1755 Gehejmekonferensraad. H. døde 15. Jan. 1767 i Slesvig. Han ægtede 27. Avg. 1737 Margrethe Hedevig Ahlefeldt (f. o. 1717, † 6. Jan. 1781 i Slesvig), Datter af Jørgen A. til Damp.

Danmarks Adels Aarvog 1885, S. 198.

Louis Bobé.

v. Holstein, Georg Frederik, 1717—72, Amtmand, Broder til ovennævnte Frederik Vilhelm v. H., var født 28. Febr. 1717, studerede i Kjøbenhavn, Halle og Jena, blev 1734 Kammerjunker, ansattes 1739 som Kapitajn ved Grenaderkorpset, udnævntes 1744 til Kammerherre og forfremmedes 1749 til Oberstlieutenant, men forlod allerede Aaret efter Militærtjenesten med Obersts Karakter. I Aarene 1754—60 beklædte han Embedet som Stiftamtmand i Ribe, hvorefter han blev beskikket til Amtmand i Flensborg. 1769 fik han Titel af Gehejmekonferensraad. H. døde 8. Marts 1772 i Flensborg og gravsattes i Ribe. Han ægtede 18. April 1749 Sophie Magdalene Komtesse Knuth (f. 15. Juli 1733, † 7. Maj 1790 i Slesvig), Datter af Adam Christopher Greve K. 1751 kom han den økonomisk haardt betrængte danske Skueplads til Hjælp ved et større Pengelaan, der sikrede ham første Prioritet i Theatret.

Danmarks Adels Aarvog 1885, S. 198. Overskou, Den danske Skueplads II, 119.

Louis Bobé.

v. Holstein, Hans Frederik, —1737, Gehejmeraad, var Søn af Caspar Frederik v. H. til Klincken, Møllenhagen og Grabenitz af dennes første Ægteskab med Anna Catharine v. Knuth. Han var allerede 1721 Etatsraad og Hofmester hos Prinsesse Sophie Hedevig, med hvis Hof han s. A. flyttede til Vemmetofte. H. var kun Hofmand, men som saadan sit Herskab tro og hengiven, hvorfor han da ogsaa blev sat til at være den ene af Stiftelsen Vemmetoftes 2 første Kuratorer. I 1714 havde H. ægtet Catharine Marie v. Schmidtberg (f. 21. Jan. 1678 † 12. Maj 1764), der blev Hofmesterinde hos Prinsesse Sophie Hedevig, ligesom hendes Moder tidligere havde været Overhofmesterinde hos samme Prinsesse. I 1722 fik H. det hvide Baand og blev 1732 Gehejmeraad, ligesom hans Frue s. A. fik Ordenen l'union parfaite, og i 1735 udnævntes han til Deputeret for Finanserne. Han var dog allerede den Gang svag og affældig og døde snart efter, 5. Sept. 1737, i Kjøbenhavn.

Danmarks Adels Aarvog 1885, S. 193. Brasch, Vemmetofte. *F. J. Meier.*

v. Holstein, Henning Christopher, 1679—1753, til Nützschau, Hofembedsmand, Broder til ndfr. nævnte Ulr. Adolf Greve H. († 1737), fødtes 24. Nov. 1679, blev efter at have beklædt forskellige lavere Hofcharger 1721 udnævnt til Overhofmester og Overjægermester hos Dronning Anna Sophie og blev Aaret efter hvid Ridder. Efter Kong Frederik IV's Død levede han væsentlig for Privatlivets Interesser. H. døde 25. Juni 1753. Han var 2 Gange gift: 1. (1709) med Ida Sophie f. Ahlefeldt (f. i Nov. 1686 † 8. Nov. 1735), Datter af Joachim A. til Gelting, og 2. (1741) med Karen Magdalene Holm, f. de Jespersen (f. 16. Juli 1709 † 31. Marts 1764), Datter af Justitsraad Jesper de J. til Høgholt.

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 184.

Louis Bobé.

v. Holstein, Johan Georg, 1662—1730, Statsminister. H. blev født paa Gaarden Møllenhagen i Meklenborg 16. Febr. 1662 og var Søn af Godsejer Johan v. H. († 1675); Moderen hed Sophie Hedevig v. Petersdorff († 1693). Hans Fader bestemte ham til at gaa den gejstlige Vej, en Bane, som det den Gang ikke holdtes for at være under en mcklenborgsk Adelsmands Værdighed at betræde. 2 af Superintendenterne der i Landet hørte til denne Stand. Dog kom han under sin Udvikling som ungt Menneske snart ind paa juridiske Studier og søgte at uddanne sig til Statstjeneste. 22 Aar gammel ansattes han ved Hoffet i Schwerin. Som saa mange af Datidens mcklenborgske Adelsmænd valgte han at prøve sin Lykke i Danmark, og efter her at have begyndt med at være først Kammerjunker hos Christian V's yngre Søn Carl (1688) og dernæst hos Kongen selv (1690) samt til sidst Hofmester hos Prins Carl (1693) opnaaede han Statsembeder. Han blev Landdrost paa Ammerland og snart efter tillige i Nienburg Amt i Oldenburg (1696), 3 Aar senere avancerede han til Overlanddrost i Oldenburg og Delmenhorst, og i Aaret 1706 blev han dels Hofmester hos Kronprins Christian, dels Deputeret i Finanserne. Derfra steg han til (1712) at blive Medlem af Konciliet, hvori han vedblev at have Sæde indtil sin Død, 26. Dec. 1730. Ved Siden af denne høje Stilling var han i Aaret 1713 bleven gjort til Amtmand i Tønder Amt, og det følgende Aar fik han Forsædet i Missionskollegiet. Forskjellige Titler og Udmærkelser knyttedes selvfølgelig til denne Oprykning paa Embedsstigen. Han var 1697 bleven Etatsraad, 1705 Ridder af Danebrog, 1712 Gehejmeraad og 1722 Ridder af Elefanten.

H. skildres i en samtidig, utrykt Karaktertegning som en høj,

smuk Mand, der i sin Ungdom havde stærke Lidenskaber, men efterhaanden igjennem en alvorlig religiøs Udvikling lærte at beherske dem, uden at der dog fuldstændig kom Harmoni i hans Personlighed. Han havde flere aandelige Interesser og Kundskåber paa forskjellige Omraader; men han udmærkede sig mere ved en vis Soliditet end ved nogen høj Flugt eller Aandrigthed. Alt i alt udviklede han sig til at blive en alvorlig Mand, der stod stift paa sine Meninger, i det mindste i visse Retninger. Det var en Tid lang en ret vigtig Rolle, han spillede som Statsmand. Den Gang Fristelsen kom for Frederik IV til at følge Opfordringen fra Zar Peter og August II og kaste sig ind i den store nordiske Krig (1709), bekæmpede han de krigerske Lyster, nærmest af finansielle Grunde. Den Meningsforskjel, der her havde været imellem ham og Kongen, hindrede dog ikke denne, som vi have set, i 3 Aar senere at give ham Plads i Konseillet. Under de mange Haande Overvejelser, som Krigens skiftende Gang fremkaldte, traadte han i stærk Modsætning til den Politik, der repræsenteredes af Ditlev Wibe og Christian Sehested. Som meklenborgsk Adelsmand og Godsejer var han ikke mindre end mange andre af hans Standsfæller i hans Fødeegn en ivrig Modstander af den daværende Hertug Carl Leopold af Meklenborg-Schwerin, der ved sit Giftermaal med en Broderdatter af Zar Peter var nøje knyttet til denne og et Redskab for hans Planer om at vinde Indflydelse i Tyskland. Dette virkede aabenbart til at nære H.s Mistro imod Zaren, der fra sin Side gjengjældte denne Følelse med en levende Uvilje imod ham. Der er ingen Tvivl om, at dette havde Indflydelse paa den for øvrigt i høj Grad overdrevne Mistanke, Peter den store under sit Ophold i Kjøbenhavn 1716 havde om, at antirussiske Stemninger havde Magten i de danske Statsraadskredse, en Mistanke, der bevirkede Opgivelsen af det paatænkte fælles Angreb paa Skaane. Flere Aktstykker fra hin Tid vidne om den bitre Følelse, H. nærede imod Zaren som en ganske upaalidelig Forbundsfælle. Under de sidste Aar af den store nordiske Krig, i hvilke Had og Mistro umuliggjorde al Samvirken imod Sverige imellem Georg I af England-Hannover og Peter den store, var han da ogsaa stadig Talsmanden for, at Frederik IV skulde slutte sig til den engelske Konge, selv om han derved blev bragt til at maatte skilles fra Rusland. Det blev til sidst denne Politik, som Kongen valgte, efter at Zar Peters Underhandlinger paa Aalandsøerne helt havde berøvet ham Tillid til denne.

Hvor meget end særlige meklenborgske Forhold og Stemninger kunne have paavirket H.s politiske System i denne Tid, saa havde han ved Siden deraf haft et rigtigt Syn paa, at det vigtigste og i Grunden det eneste betydningsfulde, Kongen kunde vinde ved Kri- gen, var Sikkerhed for det gottorpske Slesvigs Inddragelse under Kronen. Men en saadan Sikkerhed troede han kun kunde opnaas ved England-Hannovers Hjælp. Det var derfor rimeligt nok, at han vedblev at være Statsminister, efter at Freden i Frederiksborg var sluttet. Thi Tilslutning til Vestmagterne som dem, der havde garanteret Danmarks Besiddelse af Slesvig, var netop det, der i det hele og store karakteriserede Frederik IV's Politik i hans sidste 10 Regeringsaar. Men for øvrigt var H.s politiske Rolle i Hoved- sagen udspillet med den store nordiske Krig, han gjorde sig efter dens Slutning ikke meget gjældende i Konseillet. Samtidig med at han havde virket i dette, havde han, der var en religiøs Mand med pietistisk Farve, virket med Iver som Præsident i det 1714 oprettede Missionskollegium.

H. var 2 Gange gift: 1. (1693) med Ida Frederikke Joachime f. Bülow (f. 25. Jan. 1677 † 6. Juli 1725), 2. (1727) med Charlotte Amalie f. Plessen (f. 6. Okt. 1686 † 23. Febr. 1740), Enke efter Feltmarskal Jobst Scholten. I sit første Ægteskab havde han 11 Børn.

Hist. Tidsskr. 5. R. III.

E. Holm.

Holstein, Johan Ludvig Greve, 1694—1763, Statsminister, var Søn af den ovennævnte Joh. Georg v. H. († 1730) og Ida Frederikke Joachime f. Bülow; han blev født 7. Sept. 1694 paa Godset Lübz i Meklenborg, der tilhørte hans Mormoder, og hvor hans Forældre den Gang opholdt sig. Faderen gav ham en omhyggelig Opdragelse; hans første Lærer var den samme J. W. Schrøder, der siden blev Lærer for Christian VI og en Tid lang paa det kirkelige Omraade hørte til dennes vigtige Raadgivere. Efter at H.s Fader i Aaret 1711 havde forestillet Sønnen for Frederik IV, der den Gang opholdt sig paa Kolding Slot, sendte han ham siden til Hamborg, hvor han et Aar igjennem studerede hos den berømte polyhistoriske lærde J. A. Fabricius og hos den ligeledes højt ansete Hübner. Det følgende Aar studerede han i Kiel, men blev kaldt der fra for for en Tid at høre med til Frederik IV's Hofstat under Felttoget 1712—13, ved hvilken Lejlighed han udnævntes til Kammerjunker. Heldigvis fik han dog snart Tilladelse til at fort-

sætte sin Uddannelse paa forskjellige Universiteter og ved Rejser i Holland, England, Frankrig og Tyskland. Dette Afsnit af hans Liv endte 1716, efter hvilken Tid vi kun have at gjøre med ham som knyttet til den dansk-norske Stats Tjeneste. Han prøvede først sine Kræfter paa den diplomatiske Bane, da han i Slutningen af 1718 fulgte sin fjærne Slægting Grev U. A. Holstein-Holsteinborg paa en vigtig Scndefærd til England; men han blev snart draget ind i andre Retninger. I Slutningen af 1721 (29. Dec.) blev han Hofmarskal hos Kronprins Christian, og 3 Aar senere fik han som Overkammerér Styrelsen af dennes Hofstat. Endnu medens hans Fader var Medlem af Konseillet, havde han saaledes opnaaet høje Stillinger, og han blev paa en Maade sin Faders Kollega, da han tillige blev Tilforordnet i Missionskollegiet (9. Juni 1727), hvis Præsident Faderen var. Samme Dag, han fik Sæde i Missionskollegiet, blev han ogsaa 1. Direktør for Waisenhuset.

Den nære Berøring, hvori H. ved sin Hofstilling under Frederik IV's Regering kom til Kronprinsen, blev af stor Betydning for ham. Selv om der er Træk, der tyde paa, at Prinsen ikke altid var tilfreds med ham, bleve dog Agtelse og Tillid hans fremherskende Følelser for H., og saa snart han kom paa Tronen efter Frederik IV's Død, gav han ham den vigtige Stilling som Stiftamtmand over Sjællands Stift og Amtmand over Kjøbenhavns og Roskilde Amter 11. Nov. 1730). Noget senere (18. Jan. 1732) forenede H. dermed det Hverv at være Skoleherre for Herlufsholm, og 11. Febr. 1734 blev han gjort til Deputeret for Finanserne, ligesom han i Slutningen af dette samme Aar kom til at indtage Pladsen som Præsæs i Missionskollegiet og Patron for Waisenhuset (17. Dec. 1734). Det var en rigtig Opfattelse af H.s Personlighed, der bragte Christian VI til at flytte ham over fra Hofchargerne til civile Embedsstillinger, og han følte sig saa tilfreds med hans Virksomhed i disse, at han besluttede at optage ham i sit Konseil. Der var ikke gaaet lang Tid, efter at Kong Christian havde besteget Tronen, inden han følte sig utilfreds med de Mænd, som han først havde taget til sine Ministre. De 2 af dem, Brødrene Plessen, vare traadte ud af Konseillet 1733 og 1734, og Ivar Rosenkrantz, der var det tredje vigtige Medlem af Konseillet og Oversekretær baade for danske og for tyske Kancelli, nød saa lidt Kongens Tillid, at denne gjerne vilde have ham bort fra hans Plads som Chef for Kancellierne. Allerede i Vinteren 1733—34 følte han sig for hos H., om denne i paakommende Tilfælde kunde være villig til at overtage Stillingen

som Oversekretær i danske Kancelli, og han rettede i den Anledning nogle Spørgsmaal til ham, f. Ex. om han vilde give ham Efterretning om alt, hvad han erfarede i Kancelliet og Konseillet, eller hvad der ellers kunde gavne hans Tjeneste, og det, hvad enten han blev spurgt derom eller ikke, osv. Den Ophøjelse, han saaledes tiltænkte H., lod han da ogsaa blive ham til Del i Foraaret 1735. Da maatte Rosenkrantz 12. Maj vige sin Plads som Oversekretær i danske Kancelli til H., der samtidig fik Sæde i Konseillet. Disse høje Stillinger bevarede han ikke blot, saa længe Christian VI levede, men ogsaa under hans Efterfølger, Frederik V, lige indtil han selv døde, 29. Jan. 1763. Da ikke længe efter hans Indtræden i Statsministerstillingen Styrelsen af de kirkelige Sager for en stor Del lagdes under et eget Kollegium, det saakaldte General-Kirkeinspektionskollegium, blev han Præsides i dette (Okt. 1737), og han afløste Rosenkrantz 3 Aar senere som Patron for Universitetet (18. Juli 1740). En Række Aar derefter føjede han et særligt Hverv til disse faste Stillinger, da han nemlig blev udnævnt til 1. Medlem af den i Aaret 1757 nedsatte Landvæsenskommission (26. Nov.). Han var tillige bleven Ridder af Dannebrog (1727), Kammerherre (1731), Gehejmerraad (1733), Gehejmekonferensraad (1738), Ridder af Elefanten ved Frederik V's Kroning (1747), og i Aaret 1750 blev han gjort til Lensgreve til Ledreborg.

Hvad der strax falder i Øjnene, naar man følger et saadant Levnedsløb, er det, at han saa længe fik Lov til at sidde urokket i sine høje Embeder. Det er et Vidnesbyrd om den faste Tillid, begge de Konger havde til ham, under hvem han virkede som Minister. En talrig Række Breve fra Christian VI til ham, der endnu ere bevarede, vidne om det nøje Forhold, hvori denne Konge stillede sig til ham, et Forhold, der næppe var meget mindre inderligt end det, hvori han stod til Schulin. De Spørgsmaal, som Christian VI havde forelagt H., inden han tog ham til Minister, havde ganske vist kunnet give denne Indtryk af noget mistænksomt hos Kongen; men i Virkeligheden fik han senere kun Lejlighed til at glæde sig over den Tillid, Christian VI viste ham. Denne skrev til ham om stort og smaat, undertiden om de største Bagateller, der ikke havde det mindste med hans Embedsvirksomhed at gjøre; men han søgte ogsaa hans Raad i Spørgsmaal, hvorom han kun vilde henvende sig til en Mand, paa hvis Karakter han fuldt stolede. Den Gang i Aaret 1743 Planen om at faa Kronprins Frederik valgt til Tronfølger i Sverige var slaaet fejl, var Kongen i nogen Tid

optagen af den Tanke, om han ikke skulde forsøge, i Tillid til den svenske Bondestands Hjælp, med Vaabenmagt at sætte Sønnens Valg igjennem; men han fik Samvittighedsskrupler, om en saadan Krig vilde være retfærdig, og den, hos hvem han da søgte Raad under denne Tvivl, var H. Hvad der imidlertid mest fyldte Kongens Korrespondance med H. og var Gjenstand for deres Samarbejde, var naturligvis de Sager, der hørte under H. som Embedsmand, og her traadte denne dels op som Kongens vigtige Raadgiver, dels som en Slags Expeditionssekretær for ham.

Det var en Mangfoldighed af Forretninger, der laa under H. i hans forskjellige Embedsstillinger. Som Medlem af Konseillet deltog han jævnlig i Overvejelser om vigtige udenrigske Spørgsmaal og i Forhandlinger med fremmede Diplomater; men den Rolle, han spillede paa dette Omraade, var næppe overvættets betydelig. Han stod her naturlig i Skygge, først for Schulin, siden for J. H. E. Bernstorff. Men der var Forhold nok i andre Retninger, hvor han udøvede stor Indflydelse, særlig som Oversekretær i Kancelliet og som Patron for Universitetet. Han indtog i Ordets fuldeste Forstand en Præsidents Stilling i danske Kancelli. Dette var efter Christian VI's Tronbestigelse blevet reorganiseret som et virkeligt Kollegium, medens det i Frederik IV's sidste Tid kun havde været et Expeditionsbureau for Konseillet, og H. forstod at hævde dets selvstændige Stilling, saaledes at det under hans Ledelse ikke sjælden gav Erklæringer, der slet ikke havde været refererede i Konseillet og faaet dettes Stadfæstelse; men ved Siden deraf afgjorde han i Virkeligheden ikke faa Sager paa egen Haand, uagtet man skulde have ventet at se dem blive behandlede af Kancelliet. Det laa imidlertid ikke i H.s Natur at se med Skinsyge paa andre begavede Mænd, og da under Frederik V Henrik Stampe som Generalprokurør tilførte Kancelliet sin fremragende Begavelse, forstod H. at stille sig i det rette Forhold til ham og lade ham i sandeste Forstand være Kancelliets juridiske Konsulent.

H. var næppe nogen udmærket begavet Mand; men han var en dygtig Natur, der saa sundt paa Sagerne, røgtede sin Gjerning i forskjellige Retninger med stor Samvittighedsfuldhed og havde betydelig Arbejdsevne. Han kunde vistnok optræde med Myndighed; men hans Embedsførelse var tillige præget af Humanitet. Et elskværdigt Træk hos ham var saaledes hans Lyst til i visse Tilfælde at faa Sager afgjorte med det gode, inden de kom til Kongens Kundskab. Da en Gang saaledes en Præst havde fornærmet

Biskop Hersleb, opfordrede han ham til at gjøre Bispen Afbigt derfor, og i det han tilføjede en Irettesættelse, gav han denne en vis faderlig mild Form ved at ende den med følgende Ord: «Saa har jeg i Henseende, at jeg i mange Aar har kjendt Deres salige Fader for en kristelig og retsindig Præstemand og fremdeles gjerne saa hans Børn konserverede, villet give Deres Ærværdighed dette mit velmenende Raad.» Det hedder i en Biografi om ham, at han fattedes «Belevenhed i det udvortes Væsen»; men dette hindrede ham dog ikke i at gjøre sig i høj Grad yndet saa vel som agtet af dem, der kom i Forbindelse med ham. Baade Kofod Ancher og Hielmstjerne have efter hans Død skildret hans Personlighed med megen Sympathi, og Holberg, der ikke skyldte ham noget som helst, har karakteriseret ham som den, der «stedse var den samme, udi Storm og Stilhed, udi Regn og Solskin, der talte lidt og tænkte des mere, var sanddru og ordholdig og intet lovede, uden hvad han agtede at holde, som hørte alle Forslag, men som drøftede og reformerede dem nøje, førend de af ham underskredes, som ved egen klog og ordentlig Økonomi viste, hvorledes en publique Husholdning kunde føres, som underhavende frygtede og tilligemed venererede og elskede».

Det er tit sagt, at H.s Ophøjelse til Ministerstillingen hang sammen med, at han paa Grund af sine pietistiske Meninger var yndet af Dronning Sophie Magdalene og hendes Moder, den gamle Markgrevinde. Herom vides i Virkeligheden aldeles intet; men utvivlsomt var H. stærk religiøs; han holdt daglig Husandagt sammen med sine Tjenestefolk, og som ældre Mand lagde han sig efter Græsk for at kunne læse det nye Testamente i Grundsproget. Da han hældede til Pietismen, passede han for saa vidt godt til den Aand, hvori Christian VI ønskede Kirkesagerne ledede. Ogsaa fra Frederik V's Tid fortælles der Træk, som vise, at han havde For-
kjærlighed for Præster af pietistiske Meninger; men over Kirkesagerne glemte han dog ikke Aandslivets andre Sider. Han var en fortræffelig Skoleherre paa Herlufsholm, hvor alt var i Forfald, da han kom i Spidsen for Stiftelsen, og hvor han skabte den glædeligste Forandring paa alle Punkter. Med stor Iver omfattede han ogsaa sine Pligter som Universitetets Patron; han overværede flere Gange endog Professorernes Forelæsninger, og han gjorde sig den Ulejlighed at undersøge, hvad Værd Kollegiestudenternes Disputatser havde — en Undersøgelse, der førte til højst bedrøvelige Resultater og til, at han anbefalede Konsistorium at skabe en

Forandring heri. Det var ham nemlig vigtigt at faa at vide, hvilke Studenter man kunde vente sig noget godt af. Omsorgen for, hvad der stod i Forbindelse med Universitetet, maatte ligge ham saa meget nærmere, som han havde faaet en fortrinlig Uddannelse i sin Ungdom og stedse bevarede videnskabelige Interesser. Disse omfattede ikke blot Theologien, men han syslede ogsaa med Filosofi, i det han f. Ex. med Iver studerede Frands Baco, en Forfatter, man ikke paa Forhaand vilde tænke sig, at han særlig skulde have følt sig fængslet af, og fremfor alt havde han Sans for Historien og de med den i Forbindelse staaende Fag som Geografi, Genealogi og Heraldik. Han støttede da ogsaa paa forskjellig Maade flinke unge Mænd under deres videnskabelige Uddannelse, og han stod i Brevvexling med betydelige Videnskabsmænd i Udlandet som Fabricius, Mosheim og Gesner; men, hvad der var vigtigere, han kom i stærk personlig Berøring med nogle af vore egne mest fremragende Personligheder paa dette Omraade, særlig med Andreas Hojer og Hans Gram. Hans Forhold til Hojer havde dog maaske nærmest Betydning for ham under deres Samvirken i Kancelliet og i General-Kirkeinspektionskollegiet. Forbindelsen med Gram var derimod af særlig Vigtighed for det videnskabelige Liv her hjemme. Da Kongen nemlig havde ladet dem begge faa Sæde i en Kommission, der skulde gennemgaa hans Medaillesamling og sørge for Udarbejdelsen af en Katalog over den, gav denne deres Samvirken Anledning til Oprettelsen af Videnskabernes Selskab. Den første Tanke hertil fremsattes vistnok af Gram, der ønskede et Selskab stiftet efter Forbillede af et Antikvitetskollegium, som fandtes i Sverige. H. bragte et Forslag derom for Kongen, og da denne med Varme gik ind derpaa, førte fortsatte Forhandlinger til en Udvidelse af Planen, saaledes at Videnskabernes Selskab fra 13. Nov. 1742 kunde gjælde for stiftet. Der er ingen Tvivl om, at H.s Indflydelse hos Kongen var af stor Betydning ved denne Lejlighed, og den levende Interesse, han havde vist for Selskabets Stiftelse, bevarede han for det, saa længe han levede. Han var stedse dets Præsident, og det holdt sine Møder i hans Hus.

En af de første vigtige Beslutninger, der bleve truffet om dette Selskabs Virksomhed, var, at dets Skrifter skulde udgives paa Dansk, og efter H.s Stilling til det, kan der ingen Tvivl være om, at denne Bestemmelse var efter hans Hjærte. Det er værd at lægge Mærke hertil. Det er et Vidnesbyrd om, i hvilken Grad han, den tysk fødte Mand, i Tidens Løb var kommen til at føle sig som dansk.

Han valgte i det hele ganske at tilhøre Danmark; det var blandt den gamle danske Adels Familier, han søgte sin Brud, da han 1733 ægtede Hedevig Vind, og ved at sælge sine Familieejendomme i Meklenborg brød han det Baand, der knyttede ham til hans Stammeland. Derimod ønskede han at blive Lensbesidder i Danmark, og det lykkedes ham ved, hvad han tjente som rigt aflagt Embedsmand, og ved Salget dels af de meklenborgske Ejendomme, dels af sin Hustrus Herregaarde i Vendsyssel at samle saa meget, at han kunde købe Lejregaard og tilstødende Landejendomme. Heraf oprettedes, endnu medens Christian VI levede, Stamhuset Ledreborg, der, som ovfr. antydet, i 1750 blev gjort til et Lensgrevskab. Opholdet herude var hans Yndlingsrecreation, og han fandt sin Glæde i at bygge en smuk Hovedbygning efter Tidens Mode og anlægge en prægtig Have med Springvand, Alleer og et Slags Vandfald. Der fandtes i denne Have som et Vidnesbyrd om hans historiske Sans et saakaldet «historisk og genealogisk peripatetisk Akademi», hvor der ved Alleer var dannet et Slags genealogiske Tabeller over de danske, svenske og engelske Kongefamilier med hver enkelt Regents Navn, Fødsels- og Dødsaar samt vigtigste Bedrifter indhuggede i Stenstøtter. Desuden fandtes der Statuer i Legemsstørrelse af de mærkeligste iblandt dem ligesom ogsaa Brystbilleder af de oldenborgske Konger. Et betydningsfuldere Minde om hans aandelige Interesser efterlod han sig dog ved et Bibliothek paa 20000 Bind og en Haandskriftsamling, der indeholder talrige Aktstykker af stor Interesse. Som ovfr. angivet var H. gift med Hedevig Vind, Datter af Christian V. til Vrejlevkloster og Fuglsig. Hun var født 14. Marts 1707 og døde 3. Juli 1756. De havde 3 Børn.

Büsching, Nachrichten I, 239 ff. E. Holm, Danmark-Norges Hist 1720—1814 II. Danske Herregaarde I: Ledreborg. *E. Holm.*

Holstein, Johan Ludvig Carl Christian Tido Greve, f. 1839, Politiker. Ludv. Greve H., født 10. Juni 1839 paa Hochberg i Württemberg, Søn af Christian Edzard Mor. Greve H. til Ledreborg (f. 1809, en Sønesøn af ovennævnte Chr. Fred. Greve H., † 1799) og Caroline Louise f. Komtesse Lefeubre (f. 1810), blev 1859 Student fra Roskilde Skole og 1866 Cand. polit. Et Par Aar efter gik han under et Ophold i Udlandet over til Katholicismen, hvortil hans Moder hørte, og udgav i Febr. 1872 et lille Flyveskrift, «Aabent Sendebrev til Pastor Schepelern», som Svar paa dennes Udfald imod

den katholske Kirke og et Aar efter et større, «Evangelisk-luthersk, en negativ Bestemmelse» (trykt 1872), en vittig og snild Polemik saa vel imod Grundtvig som imod Martensen. I Sept. 1872 valgtes han til Folketingsmand i Københavns Amts 5. Kreds (Lejre) og gjenvalgtes her uafbrudt, indtil han i Juni 1890 nedlagde sit Valgbrev. I det første Par Aar hørte han til en mindre Gruppe, de saakaldte «nationale Løsgængere», og optraadte tidlig som en afgjort Modstander af Venstres Krav paa Parlamentarismen. End videre erklærede han sig for konservativ og for en absolut Tilhænger af Fideikommisser og alle lignende Indretninger, men dreves af sin katholske Iver til at slutte sig sammen med Venstre imod Udkastet til en ny Almueskolelov som en afgjort Modstander af Statsskole og Skoletvang. Hans Tale herom, der var hans Jomfrutale (10. Jan. 1873), vakte strax Opsigt ved sin afrundede Form og elegante Sprog, og Hall lykønskede i sit Svar Folketinget til den Tilvæxt, som det havde vundet ved det nye Medlem.

H. tog ellers kun sjælden Ordet og stemte i de politiske Spørgsmaal med Højre, baade imod Venstres Adresse i Marts 1873, hvor det parlamentariske Krav aabent fremsattes, og imod Finanslovens Nægtelse i Okt. s. A., da den Kamp, som nu aabnedes, formentlig var haabløs, hvis man ikke havde Revolutionen bag ved sig færdig. Dog allerede 2 Maaneder senere billigede han Schjørings Adresse, der bad Kongen om et nyt, mere imødekommende Ministerium, og i Jan. 1874 foreslog han selv at udtale Tingets Dadel over Offentliggjørelsen af den kgl. Haandskrivelse, hvorved Ministeriets Afskedsbegjæring nægtedes, i det han stærkt bebrejdede dette, at den uansvarlige Konge droges ned i Partikampen. Hermed var H.s politiske Omslag fuldbyrdet, skjønt han først i Okt. 1875 lod sig optage i det forenede Venstre. Allerede i Sommeren 1874 optraadte han paa Folkemøder sammen med Partiets Talere, angreb Højres nye Lovfortolkninger som stridende mod dets gamle Grundsætninger og udviklede Nødvendigheden af at hævde Folketingets Magt, fordi det menige Folk ellers vilde tabe den Indflydelse paa Statens Styrelse, som Grundloven havde tiltænkt det.

Dog søgte han samtidig at tilvejebringe en god Forstaelse mellem Venstre og Ministeriet Fonnesbech; men da dette ikke lykkedes, rettede han sine Angreb imod Ministeriet, som «kun var en tynd The paa de samme Blade», og udtalte som sin Overbevisning, at Regeringen — paa Grund af Folketingets Bevillingsmyndighed — maatte kunne arbejde sammen med dette Tings

Flertal, fordi Forfatningen ellers var udsat for at springe. I de følgende Samlinger tog H. virksom Del i Forhandlingerne om Kjøbenhavns Befæstning, som han erklærede for den uheldigste Ordning af Forsvarssagen, og om Finansloven, i det han gjorde gjældende, at Folketinget for sin Værdigheds Skyld maatte sætte haardt imod haardt. Han havde saaledes væsentlig Skyld i det store Brud, der indtraf i April 1877, fordi han gjentagne Gange tillidsfuldt forsikrede, at en foreløbig Finanslov var utænkelig, da der ikke vilde findes noget Ministerium, som vilde driste sig til et saa umoralsk Skridt.

Da dette nu alligevel fandt Sted, var H. i den næste Samling tillige med F. Bojsen virksom for igjen at skaffe regelrette Tilstande til Veje, og han blev derved en af Førerne for det moderate Venstre i Modsætning til Berg og hans Venner (jvfr. H.s Skrift: «Det forenede Venstre i Rigsdagssamlingen 1877—78», 1878). Allerede 1876 var han bleven Medlem af Finansudvalget, og fra 1877—90 var han dets Ordfører, naar undtages en enkelt Samling i Foraaret 1879. Ligeledes var han Ordfører for sin særlige Gruppe i Samlingen 1879—80 om Forsvarslovene, medens Bojsen var fraværende i Udlandet. Ellers tog han kun sjælden Ordet uden for de finansielle eller politiske Forhandlinger; dog var han 1882 en varm Talsmand for Studiet af de klassiske Sprog og for Gjenoprettelsen af den gamle Examen artium. Sit Hverv som Ordfører røgtede han med umiskjendelig Dygtighed, vistnok mere ved sit Vid og sin sprudlende Veltalenhed end ved grundig Indsigt. Han havde derimod en sjælden Evne til hurtig at tilegne sig Kjendskab til en Sag og udfinde den Side, der bedst egnede sig for Forhandlingerne. I sine Gjensvar var han altid slagfærdig, og hans glimrende Dialektik kunde tit blænde Tilhørerne, selv hvor det skortede paa Grunde. Men hans Lethed i at føre Ordet og hans Lyst til at gjælde for Partiets Leder kunde ogsaa bringe ham til at optræde som Forsvarer for Beslutninger, han ikke personlig billigede. Ligeledes kunde han i Talens Strøm lade sig henrive til kaade Udfald imod Modstandere og til overmodige Ytringer, der senere kunde vendes imod ham selv.

Ogsaa uden for Folketinget optraadte H. jævnlig som sit Partis Taler, og det var ham, der paa det store Folkemøde ved Lejre 20. Maj 1883 fremsatte Venstres parlamentariske Krav i dets nye Form, nemlig som Kravet paa et Ministerium, der forstod at sætte sin Vilje igjennem i begge Ting. Snart efter tog han Del i Ud-

soningen med Berg og medvirkede i Nov. 1884 til Dannelsen af «det danske Venstre», men nærmede sig alligevel Hørup og var ivrig for at tilspidse Kampen, hvorved det nye Brud fremkaldtes 1885. Han søgte senere at oprette Skaden, dels ved hemmelige Forhandlinger med Ministrene om et Forlig 1887 og 1888, dels ved Bestræbelser for at samle Godsejere og Bønder til fælles Optræden (Forbud imod Kunstmør 1888); men da intet af disse Forsøg lykkedes, og da hans gjentagne Svingninger imellem Venstres Grupper efterhaanden havde undergravet Tilliden til ham, opgav han i Sommeren 1890 Ævred, nedlagde sit Valgbrev og forlod kort efter Landet med sin Familie for at tage Bolig i Schweits (Freiburg).

H. ægtede 1867 Henriette Løvenørn (f. 1842), Datter af Gehejmelegationsraad Frederik L. (f. 1798 † 1849).

Zodiacus, Parlamentariske Stjernebilleder S. 123 ff. Topsøe, Polit. Portræstudier S. 140 ff.

Emil Elberling.

Holstein, Ludvig Henrik Carl Herman Greve, 1815—92, Minister, Agronom, var en Søn af ovennævnte Frederik Adolf Greve H. og blev født 18. Juli 1815. Allerede 1836 tiltraadte han ved Faderens Død Grevskabet Holsteinborg, samme Aar som han, efter en Immatrikulation ved Berlins Universitet, tog Studentexamen i Kjøbenhavn. Sin første Tid som Lensbesidder helligede han til det noget forsømte Grevskabs Administration. 1840 blev han Hofjægermester, 1851 Kammerherre. Han valgtes i 1848 til Stænderdeputeret, men fik som saadan kun Lejlighed til at deltage i den korte Session, som prøvede Valgloven til den grundlovgivende Rigsforsamling. Han var paa hint Tidspunkt udpræget konservativ, var i Foraaret 1849 en af de 37 Mænd, som stiftede den «patriotiske Forening» og i et Manifest udtalte, at Regeringens Grundlovsudkast ved sin Rigsdagsordning vilde «undergrave Monarkiets Grundvold og bringe Staten i en mellem Anarki og Despoti svævende Tilstand», og senere deltog han i Stiftelsen af den af Blixen-Finecke, Haffner o. fl. ledede Godsejerforening. I det aktive politiske Liv deltog han dog først fra 1856, da han i Febr. valgtes i 1. Kreds (Kjøbenhavn og Sjælland) til Medlem af det ved Forfatningen af 2. Okt. 1855 skabte Rigsraad. Han sluttede sig her, uden for øvrigt at tage nogen Del i Forhandlingerne uden ganske undtagelsesvis, til den af Bluhme, David, Tillisch, Heltzen o. fl. repræsenterede reaktionære og udpræget helstatlige Retning. Under den interessante Kamp, som rejstes af Raadets 11 slesvig-holstenske

Medlemmer, holdt alle de danske sammen ved Afstemningen, men senere, da Holstenerne vare udtraadte, og end mere efter at Fællesforfatningen i 1858 var indskrænket til Danmark og Slesvig alene, blev Oppositionen imod den national-liberale Regering mere markeret, og den fandt et stærkt Udtryk i en af 9 Medlemmer, blandt dem ogsaa H., underskreven Protest imod Kundgjørelsen af 6. Nov. 1858. Paa Rigsraadssessionens sidste Dag, 24. Nov. 1859, da der skulde stemmes om det slesvigske Medlem Thomsen-Oldensworths Fjernelse, valgte denne Fraktion at gjøre Rigsraadet ufuldtalligt og derved sætte det ud af Stand til at fatte Beslutning; de øvrige Medlemmer af Fraktionen gik bort, medens H. fra Tilskuerpladsen overværede de to Afstemninger, ved hvilke Raadet forgjæves søgte at naa de til en gyldig Beslutning nødvendige 41 Stemmer.

En Forandring i H.s politiske Retning indtraadte dog, efterhaanden som Begivenhederne udviklede sig henimod en Befæstelse af det dansk-slesvigske Forfatningsliv, og den blev navnlig kjendelig efter det saakaldte «Grevetog» til Sverige. Under Landmandsmødet i Helsingborg i Juli 1863 indbød Carl XV 5 danske Lensgrever (H., Holstein-Ledreborg [den ældre], Ahlefeldt-Laurwigen, Danne- mand og Bernstorff-Gyldensteen; Frijs-Frijsenborg undslog sig) til et Besøg paa Ulriksdal, og der vistes dem ved denne Lejlighed stor Opmærksomhed; det kan næppe fejle, at den skandinaviske Alliance, som netop den Gang forberedtes af Carl XV og Grev Manderstrøm, har været en af Gjenstandene for Kongens Samtale med sine Gjæster, og at han har anbefalet dem den danske Regerings Politik, som havde hans Billigelse. H. talte og stemte i Rigsraadet for den dansk-slesvigske Fællesforfatning, som stadfæstedes 18. Nov. 1863. Den Kreds, i hvilken Holsteinborg ligger (Sorø Amts 4.), valgte ham i 1865 til Rigsraadets og i 1866 til Rigsdagens Folke- ting; han besejrede ved disse Valg to bekjendte Rigsdagsmænd af Venstre, først Maler P. E. Olsen og derpaa Smed Søren Jensen af Rude, og han holdt Kredsen indtil 1876, erobrede den igjen 1879, faldt i 1881, men sejrede atter 1887; ved Udløbet af denne sidste Valgperiode tvang Sygdom ham til at træde tilbage.

Efter Grundlovskampen og henimod Slutningen af Ministeriet Frijs—Estrup var Grev H., som da tog ret livlig Del i Tingets For- handlinger om økonomiske og administrative Spørgsmaal, gaaet ind i «Mellempartiet», der havde dannet sig af Elementer fra begge Tingets Hovedpartier. Fraktionen var næppe ganske sikker paa i ham at have en ubetinget Meningsfælle, men kunde vel ikke mod-

staa Fristelsen til at forstærke sine Rækker med et fornemt Navn. Da Ministeriet Frijs efter Afstemningen 19. Maj 1870, som væsentlig ved Mellempartiets Stemmer gik det imod, indgav sin Demission, henvendte Kongen sig til Grev H. for at faa dannet en ny Regering, som derpaa udnævntes 28. Maj med H. som Konseilspræsident, men uden Portefeuille. Det var dog ikke af Mellempartiet, at H. valgte sine Kolleger. Han søgte først Krieger, der den Gang stod som Landstingets anerkjendte Fører, og denne betingede sin Tiltræden af Halls og Fengers Optagelse i Ministeriet. Det var utvivlsomt disse 3 Mænd (af hvilke dog Fenger senere traadte tilbage efter en Afstemning i Folketinget om Indkomstskatten), som gave Grev H.s Regering det egentlige Præg, og dens Chef traadte kun sjælden frem med selvstændige Udtalelser; men det vilde dog være ubilligt at betragte ham som et blot dekorativt Medlem, «Toppen paa Kransekagen», som Redaktør Topsøe med et endnu ikke glemt Udtryk kaldte ham. Hans sunde Sans og Besindighed have sikkert ofte gjort sig gjældende i Ministeriets indre Raadslagninger. Der foreligger ingen paalidelig Hjemmel for den stundum fremsatte Paastand, at der ved Udbruddet af den fransk-tyske Krig i Sommeren 1870, umiddelbart efter Ministeriets Dannelse, skulde have været Uoverensstemmelse blandt Ministrene om Danmarks Holdning, og at Konseilspræsidenten skulde have haft særlig Del i Fortjenesten af at have holdt krigslystne Kolleger tilbage fra strax at tage Frankrigs Parti; men der tilkommer i alt Fald ham som Regeringens Chef Ære for den snilde Maade, paa hvilken Grev Frijs valgtes til særlig Underhandler med Napoleon III's Afsending, Hertugen af Cadore, hvorved Spørgsmaalet trak ud saa længe, at Krigens Tærninger imedens vare faldne. Ministeriet H. var det første, som maatte optage Kampen med Venstre om Parlamentarismen, og den første større Krise kom i 1873, da Folketinget gjorde sit «Experiment» med at nægte Finanslovens Overgang til 2. Behandling; med megen Energi og Dygtighed kæmpede han i sin Valgkreds alene imod talrige Modstandere og sejrede. Ogsaa Socialismen gjorde sig i hine Aar for første Gang gjældende. I Sommeren 1874 indgav Ministeriet H., der forgjæves havde forsøgt at vinde Estrup som Medlem, sin Demission, ikke fordi det var træt af eller frygtede for Kampen med Folketingets Flertal, men fordi det ikke fandt sig tilstrækkelig støttet af Landstinget. Endnu bør fremhæves, at Grev H. 1872 som Konseilspræsident var Præsident for den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn og tog virksom Del

i alle den vedrørende Arbejder. Ved sin Afgang (14. Juli) udnævntes han, som allerede forud (fra 1870) var Storkors af Dannebrog og var dekoreret med talrige høje udenlandske Ordener, til Ridder af Elefanten.

Grev H. var ikke nogen stor Begavelse og besad ingen glimrende Egenskaber; heller ikke var han egentlig veltalende, skjønt Ordene fløde let nok fra hans Læber, naar han beskæftigede sig med praktiske Spørgsmaal eller optraadte ved festlige Lejligheder. Men han havde en naturlig god Forstand, megen sund Sans, og skjønt det fortrinsvis var hans Navn og sociale Stilling, som bragte ham frem i forreste Række, maa det siges, at han arbejdede sig frem nedentil; gjennem sin dygtige og humane Godsbestyrelse, ved sin Omsorg for Egnens økonomiske Fremgang, sin Deltagelse i det kommunale Liv, baade i Sogneraad og Amsraad, vandt han en stor lokal Indflydelse, som bar ham ind i Folkerepresentationen og der fra atter, ved en uventet politisk Konjunktur, førte ham til den højeste Stilling i Landet, en Undersaat kan naa. Hans elegante Personlighed, utvungne Optræden og Lethed i Omgangen med alle Samfundsklasser gjorde ham populær. Uheldige private Forhold kastede i de sidste Aar en Skygge over hans Liv og nødsagede ham til 1881 at opgive sin Hofcharge som Overkammerherre (siden 1876); havde dette ikke været, vilde der rimeligvis paa visse Stadier af den indre Kamp være blevet forbeholdt ham en vigtig politisk Rolle. I hans lokale Popularitet gjorde disse Forhold imidlertid intet Skaar, og da han efter længere Tids hjælpeløs Sygdom døde 28. April 1892, ledsagedes hans Jordefærd af alle Tegn paa Hengivenhed og Erkjendtlighed uden nogen politisk Forskjel.

Han ægtede 21. Marts 1850 Bodild Joachimine Zahrtmann, f. 5. Febr. 1830 og Datter af Marineministeren fra 1848. Efter hendes Død, 3. April 1876, ægtede han 30. Nov. 1878 Betzy Laura Hansen, f. Rasmussen, fra hvem han separeredes 9. Sept. 1880.

Illustr. Tid. XIII, 345. XXXIII, 377.

C. St. A. Bille.

— L. H. C. H. Greve Holstein, der ogsaa har Betydning paa *Landhusholdningens* Omraade, overtog 1836 Grevskabet Holsteinborg, som han ledede i Forfædrenes humane Aand. Hans Opmærksomhed var særlig rettet paa at forbedre Landarbejdernes Kaar, og paa hans Initiativ blev der paa Godset oprettet Sparekasser, Husholdningsforeninger og andre filantropiske Foreninger. Han var virk-

som for at indføre Forbedringer (særlig paa Mejeridriftens Omraade) paa Grevskabet, var en kyndig Hippolog og interesserede sig i det hele for landøkonomisk Fremskridt. — Udad til stod H. i en Aarrække som Landbrugets Repræsentant, og vanskelig kunde dette have fundet en bedre. Fra 1866—81 var han Præsident i Landhusholdningsselskabet, 4 Gange — 1861, 66, 69 og 78 — indtog han Præsidiet i de danske Landmandsforsamlinger, i Sorø Amts landøkonomiske Selskab var han Formand fra 1867—81, ligeledes var han i en Aarrække Formand for Sjællands Hingsteskuer og for Stutterikommissionen osv. Han betragtede ikke disse forskellige Stillinger som Sinekureposter, men han tog sine Pligter meget alvorlig, og aldrig sparede han sig selv personlig. Som Fører og som Leder ejede han sjældne Evner. Hvad enten han ledede en lokal Dyrskuekomité (hvad han gjorde selv som Konseilspræsident), præsiderede i Landhusholdningsselskabet eller ved en Landmandsforsamling talte som det danske Landbrugs Repræsentant, var hans Optræden altid nøje afpasset efter Øjeblikket og Situationen. Han kunde optræde jævnt og ligefremt og jovialt, udjævnende Modsætningerne og bringende de uensartede Elementer til at arbejde sammen, men han kunde ogsaa optræde som den fødte grand Seigneur, hvis lette og flydende Tale fandt netop de Ord, der sloge ned hos Tilhørerne og fremkaldte den festlige Stemning. — Personlig var H. meget afholdt i Landmændenes Kreds.

Ugeskrift f. Landmænd 1892, I. Medlems-Blad for Sorø Amts landøkon. Selsk. 1892, Nr. 50. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. Landbrugs-Ordbog III.

H. Hertel.

Holstein, Ulrik Adolf Greve, 1664—1737, Storkansler. Han var født 14. April 1664; hans Fader, Adam Christoffer v. H. (f. 1631 † 1690), der ejede Netzeband og Buchholtz i Meklenborg, var traadt i dansk Tjeneste som Rytterofficer; Moderen hed Cathrine Christine Reventlow af Futterkamp (f. 1647 † 1704). Allerede som Dreng var H. bleven Page ved Christian V's Hof, hvor han ansattes til «daglig Opvartning» hos Kronprinsen, den senere Frederik IV, der den Gang var 7 Aar gammel. Han vedblev nu at staa i Prinsens personlige Tjeneste, denne fattede efterhaanden stort Venkab for ham, og da han besteg Tronen, gjorde han ham strax til Overkammerjunker. Der var ingen, han hellere vilde have med sig paa sine Rideture, og det var et tydeligt Udtryk af hans Venkab, da han optog ham i Friherrestanden og skjænkede ham det

til Kronen hjemfaldne Fiurendal som Lensbaroni (Sept. 1700). Tilsyneladende skiltes Vennerne dog snart. Da Frederik IV i Aaret 1703 forelskede sig i den preussiske Statsafsending Baron Vierecks Datter, maatte han for at føje Elskerinden, der hadede H., fjerne denne fra Hoffet. Han blev i Vinteren 1703—4 Amtmand i Flensborg Amt, og han beklædte dette Embede en Række Aar. Imidlertid gav Kongen ham et Bevis paa, at han ikke havde glemt ham, da han 1. Jan. 1708 ophøjede ham til Lensgreve. Samtidig blev Fiurendal tillige med Godset Trolholm, som H. havde kjøbt det foregaaende Aar, gjort til et Grevskab under Navn af Holsteinborg. Det var en Elskerinde, der havde søgt at drage Kongen bort fra ham; men senere skulde Frederik IV ved at forelske sig i en anden Kvinde blive bragt i et særlig nært Forhold til H.; det var, da han (1712) bortførte Anna Sophie Reventlow, en Halvsøster til H.s Hustru, fra Clausholm og lod sig vie til hende ved venstre Haand. Der falder en stærk Mistanke paa H. for at have begunstiget denne Forbindelse.

Trods dette Svogerskab gik der adskillige Aar hen, inden H. kom til at optræde paa en større Skueplads. Det var først i den store nordiske Krigs sidste Aar, at han fra sin Amtmandsplads kaldtes til egentlig Statsmandstjeneste. Han var i 1718 en af de 28 høje, dels fungerende, dels forhenværende Embedsmænd, hvis Raad Frederik IV æskede om, hvad der vilde være den rette Politik under Øjeblikkets «tvivlsomme og epineuse Konjunkturer», og snart efter sendtes han i et vigtigt Ærende til England for at forsøge at skabe en nærmere Sammenslutning imellem Kong Georg I og Frederik IV. Han optraadte ved denne Lejlighed med Dygtighed og viste baade Ihærdighed og et klart Blik paa de forskjellige Forhold i den forviklede Stilling, som der maatte tages Hensyn til. Hans Opfattelse af den Politik, der i denne Tid burde følges, faldt sammen med den, hans fjerne Slægtning J. G. Holstein havde (s. ovfr. S. 36 f.); han mente med andre Ord, at Frederik IV under den Splid, der den Gang var udbrudt imellem Zar Peter og Georg I, burde forene sig med denne sidste.

Da Frederik IV efter den store nordiske Krigs Slutning kom i et spændt Forhold til Rusland, syntes Tilslutning til England særlig at maatte anbefale sig, og dette var en Grund mere til, at Kongen, der allerede 29. Sept. 1719 havde givet H. Sæde i Konseillet, 2 Aar senere stillede ham paa den øverste Plads i Embedsklassen ved at gjøre ham til Storkansler, saaledes at baade danske

og tyske Kancelli lagdes under ham (20. Juni 1721). Samme Aar blev han Patron for Universitetet. Men den vigtigste Grund til denne Ophøjelse var dog utvivlsomt, at Kongen i April s. A. havde ladet sig vie ved højre Haand til hans Svigerinde Anna Sophie og 30. Maj havde kronet hende til sin Dronning. Hvid Ridder var H. imidlertid allerede bleven 1699, Ridder af Elefanten havde han været siden 1712.

Efter at H. var bleven hævet saa højt, som en Undersaat kunde blive det, vedblev han at hævde denne Plads, saa længe Frederik IV levede. Men det er et Spørgsmaal, om han fuldt har udøvet en Indflydelse, der svarede til Stillingen. I det mindste havde i flere Aar Admiral Gabel (s. V, 508) utvivlsomt mere Kongens Øre end han, og i Frederik IV's sidste Aar holdt denne mere af at afgjøre de danske Kancellisager i Forbindelse med Oversekretæren Møinichen end ved Forhandling med H. Hvor lidt han dog havde tabt noget i Kongens personlige Velvilje, derom var blandt andet det et Vidnesbyrd, at denne bevilgede alle hans ægte Descendenter Sæde og Gang med Lensgrever og Lensgrevinder. Derimod var det en Selvfølge, at han mødte en mindre god Stemning hos Kronprinsen, den senere Christian VI. Denne hadede sin Stifmoder Anna Sophie alt for stærkt til ikke at overføre en Del Uvilje paa hendes nærmeste Slægtninge, og altsaa ogsaa paa hendes Søster Grevinde H. og selve Storkansleren. Han var derfor næppe kommen paa Tronen, førend han afskedigede H. fra hans høje Stillinger (Okt. 1730). Da han imidlertid ikke med Føje kunde sigte ham for nogen Brøde, og det desuden ikke havde været H., der i Frederik IV's sidste Regeringsaar havde haft mest at sige hos denne, gav han ham en anselig Pension (4000 Rdl.), og han viste ham tillige det Hensyn, at han lod ham saa vel som hans Hustru spille en ret fremragende Rolle ved hans egen Salving. Fra nu af forsvandt H. i Privatlivet, og han døde faa Aar senere (21. Avg. 1737).

Hvor vigtige Embeder H. end beklædte, er det dog vanskeligt at danne sig en klar Forestilling om, hvad han har udrettet. Man tager næppe fejl, naar man antager, at hans Virksomhed som Patron ved Universitetet var betydningsløs, og der er Træk ved Kancellisagernes Behandling i hin Tid, som tyde paa, at det skortede ham paa Energi. Flere franske Diplomater have fældet blodige Domme, snart om hans Karakter, snart om hans Evner; men de ere vitterlig saa partiske, at man ingenlunde fuldt kan

stole paa dem. Selv om der vistnok var noget smaaligt ved hans Forretningsførelse, der kunde gjøre det til en Plage at forhandle med ham, saa havde han dog flere gode Egenskaber, han var en forstandig Mand, tillige forsigtig og ikke let at overliste, og han havde en vis Sejhed, som undertiden var paa rette Plads ved de meget trælsomme Forhandlinger af forskjellig Slags, som der den Gang var fuldt op med, blandt andet netop over for de franske Diplomater. I personlig Omgang var han behagelig og venlig; en engelsk Diplomat, der havde meget med ham at gjøre, har endog karakteriseret ham som en meget god Mand, og han førte et gjæstfrit Hus.

Den Kjendsgjerning, at hans Hustru var en Halvsøster til Dronning Anna Sophie, virkede, som ovfr. antydet, ubestridelig til at styrke hans Stilling. Men ogsaa hendes egne personlige Egenskaber havde deres Betydning. Hun, hvis Pigenavn var *Christine Sophie Komtesse Reventlow*, var en Datter af Storkansler, Grev Conrad R. og Anna Margrethe Gabel, og hun var født 30. Okt. 1672. 16 Aar gammel blev hun gift med Grev Niels Friis til Frijsenborg (V, 447), og da han døde 1699, ægtede hun det følgende Aar (24. Dec. 1700) H. Ogsaa denne sin anden Mand overlevede hun; hun døde først i sin høje Alderdom 27. Juni 1757, og efter at hun i sin Ungdom havde set Christian V i sit Hus, kunde hun som gammel Kone opleve at have dennes Sønnesøns Sønnesøn Christian VII, der den Gang var Dreng, som Gjæst hos sig. Foruden som U. A. H.s Hustru at være Lensgrevinde paa Holsteinborg bevarede hun stedse efter sin første Mands Død Indtægterne af de med Frijsenborg forenede Godser Boller og Møgelkjær.

Det var en imponerende Stilling, denne Kvinde indtog i det selskabelige Liv. Hendes Skjønhed lovprises i samtidige Beretninger i de stærkeste Udtryk, og hun forstod at forøge Virkningen deraf ved en ædel Anstand og en behagelig Talestemme. Hertil kom endelig ypperlige Evner, der satte hende i Stand til at udøve en betydelig Indflydelse paa sin Mand, om hvem det blev fortalt, at han betroede hende alle sine Hemmeligheder. Samtidig dermed gjaldt hendes Ord meget hos Halvsøsteren Dronning Anna Sophie, og derved i adskillige Tilfælde ogsaa hos selve Kongen. Da hun var gjæstfri ligesom hendes Mand, var det intet Under, at hendes Salon blev den første i Kjøbenhavn og i adskillige Aar Samlingsstedet for den fine Verden og de fremmede Diplomater. Lige saa lidt kan man undres over at se, hvorledes forskjellige Mænd i høje

Stillinger søgte at vinde hendes Velvilje. Statens Diplomater vare ivrige for at udføre Smaahverv for hende i Udlandet, og de fremmede Statsafsendinger i Danmark satte Pris paa at staa paa en god Fod med hende. Hun var deres Tilflugt, naar det gjaldt om at fjærne forskjellige Vanskeligheder, som Etikettevæsen voldte, eller om at bryde igjennem det smaalige og pedantiske, der var ved Manden. For saa vidt det er sandsynligt, at hun har begunstiget Søsterens Forbindelse med Frederik IV, falder der en vis Skygge over hende; men ellers hører man ikke noget ufordelagtigt om hende, og hun synes som gammel Kone i sin egen Slægt at have været Gjenstand for stor Pietet. Et afgjort tiltalende Træk hos hende var den varme Interesse, hun viste de danske Skuespil i Frederik IV's Tid. I hendes og Storkanslerens Ægteskab fødtes 6 Børn.

Hist. Tidsskr. 5. R. III. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I.
E. Holm.

Holstein, Ulrik Adolf Greve, 1731—89, Officer og Overpræsident. Han var Sønnensøn af Storkansleren af samme Navn og Søn af ovennævnte Chr. Ditl. Greve H. († 1760); han var selv født 4. Febr. 1731. Først gik han Militærvejen, blev Kornet 1742, og i en Alder af ikke mere end 18 Aar fik han et Kompagni i et Kyrasserregiment. Det var en Afbrydelse i hans Officersgjerning, at han 1751 fulgte Gehejmerraad Juel til Stockholm, da denne blev sendt der hen som Ambassadør i Anledning af Adolf Frederiks Tronbestigelse; men han vendte hurtig tilbage til den militære Løbebane, fik Generaladjutantstitel (1752), og samtidig blev der givet ham Tilladelse til at gaa i fransk Tjeneste. I nogle Aar stod han ligesom med det ene Ben i den franske Hær og med det andet i den danske, han var Oberst i den første af disse og Oberstlieutenant i den sidste (siden 1755). En Plan, han havde om at oprette et Rytterregiment i fransk Tjeneste under Navn af Royal Danois med danske og holstenske Adelsmænd til Officerer, strandede, da han ikke kunde faa sit Hof's Samtykke dertil. Under Syvaarskrigen, der netop nu brød løs, fik han Lejlighed til at gjøre militære Erfaringer, da han dels var ved den franske Hær under Felittoget 1756, dels overværede den østerrigske General Dauns Kampagne imod Frederik den store 1757. Det følgende Aar træffer man ham atter hjemme, hvor han 1758 forrettede Generaladjutants Tjeneste; men i Aaret 1760 opgav han Krigs-

tjenesten for stedse. 2 Aar senere benyttede Bernstorff ham til et ret vigtigt diplomatisk Ærende, da han nemlig under den kortvarige Krig med Rusland 1762 sendte ham til Meklenborg for der at virke i dansk Interesse under Felttoget. Flere Gange var der senere Tale om at give ham Hverv som Statsafsending; men, naar man undtager, at han en kort Tid blev sendt til Berlin for at skaffe sig sikre Kundskaber om det preussiske Militærvæsen, blev det dog udelukkende i Embeder hjemme, at han kom til at virke. Han blev 1764 Deputeret i General-Krigsdirektoriet, i hvilken Stilling han var ganske uenig i de Grundsætninger, hvorefter Saint-Germain og General Gähler vilde reformere Hæren. Der fra blev han efter Christian VII's Tronbestigelse forflyttet til at blive Amtmand i Tønder.

Struensees Styrelsestid fremkaldte dog atter en Forandring heri. Den almægtige Reformator kaldte ham nemlig (Dec. 1770) over til Kjøbenhavn, hvor han snart efter blev gjort først til Overpræsident (Marts 1771) og derefter tillige til 1. Deputeret i Finanserne. Denne sidste Stilling opgav han dog imidlertid allerede efter et Par Maaneders Forløb paa Grund af Uenighed med sine Kolleger; men Overpræsidentforretningerne drev han med Iver og i Haab om her at kunne spille en Reformators Rolle. H. passede i visse Maader godt til at være Struensees Medhjælper. Han var i al ønskelig Grad fri for, hvad der kunde kaldes Fordomme, Landets Styrelse var i hans Øjne et Kaos af Forvirring, Slendrian og forældede Traditioner, og national dansk Følelse kjendte han ikke, han havde nærmest Modbydelighed for det danske Folk. «Iver, Virksomhed, personlig Uegennyttighed», har han blandt andet skrevet i sine efterladte Optegnelser, «existere aldeles ikke i Danmark.» Ved Siden deraf havde han Lyst til baade selv at spille en Rolle og til at skabe Fremskridt efter Datidens oplyste Grundsætninger, og om han end fandt, at Struensee gik for uforsigtig frem, kunde han godt række Haanden med til pludselige og store Forandringer. Det stemmede derfor ganske med hans Synsmaade, at Kjøbenhavns Styrelse helt omdannedes i April 1771 med Kuldkastelse af de gamle Privilegier fra 1661. Som Overpræsident blev H. stillet i Spidsen for den nye Magistrat, og han tog med Iver fat paa de Reformers i de kjøbenhavnske kommunale Forhold, der hørte til Struensees Program. For saa vidt han, som det hedder fra paa-lidelig Kilde, gav den første Anledning til Hof- og Stadsrettens Oprettelse, har han paa et vigtigt Punkt indlagt sig varig Fortjeneste;

og det er ubestrideligt, at der var adskilligt godt og rigtigt i, hvad han arbejdede paa at gennemføre — det hører, for at nævne en Enkelthed, til de nyttige Fremskridt, der skete i denne Tid, at der blev indført Husnumre —; men ligesom den hele Forandring af Byens Styrelse ved den Hensynsløshed, hvormed den havde fundet Sted, havde vakt megen Uvilje, saaledes blev H. draget ind med i det Had, som Struensee og de, der stode ham nær, vakte imod sig. Samtidige Forfattere have skildret ham som baade frivol og uduelig. Naturligvis drog Struensee ham med i sit Fald, han mistede efter 17. Jan. 1772 strax Stillingen som Overpræsident, og vel fik han sin tidligere Amtmandsplads i Tønder i Steden, men kun for ogsaa at blive fjærnet fra den 6 Maaneder senere med en forholdsvis ringe Pension. Siden levede han som Privatmand i Altona; han døde 1. Nov. 1789.

Sit Otium brugte han blandt andet til at affatte en Slags historisk Skildring af Frederik IV's, Christian VI's, Frederik V's og Christian VII's Historie, en Skildring, som han synes at have bestemt til at blive offentliggjort. Der er for meget løst i den, til at dette Haandskrift, der findes i Rigsarkivet, fortjener at trykkes; men det indeholder interessante Enkeltheder og Bemærkninger. Tillige samlede han en ikke ringe Mængde Aktstykker, der for en stor Del ere optagne i Gaspari «Urkunden u. Materialien» (1789). I dette Værk findes ogsaa en af ham forfattet «Ausführliche camera-listisch-oeconomische Beschreibung des Amtes Tondern». — H., som 1758 blev Kammerherre og 1768 Ridder af Danebrog, ægtede 1763 Amalie Sophie Buchwald (f. 9. Maj 1748 † 29. Maj 1823).

Gaspari, Urkunden u. Materialien II. C. Bruun, Kjøbenhavn III.

E. Holm.

v. Holstein, Ulrik Adolf, 1803—64, Amtmand, var en Søn af Major, Toldforvalter og Kirchspielsvogt i Kellinghusen Henning Christoph Boëtius v. H. (f. 18. Juni 1764 † 14. Avg. 1844) og Anna Maria f. Steffens (f. 9. Jan. 1781 † 12. Sept. 1858) og fødtes 30. Marts 1803 i Itzeho, hvor Faderen (en Sønesøn af ovennævnte Henning Christopher v. H., † 1753) da var Ritmester. Han gik i Roskilde Skole, studerede i Kiel, Heidelberg og Göttingen og tog 1825 juridisk Examen i Glückstadt, var i nogle Aar Amtssekretær hos Amtmændene H. C. D. V. v. Levetzow i Husum og C. F. Tillisch i Aabenraa og blev 1832 Amtsforvalter og Husfoged paa Ærø. Under den snart efter opblussende Nationalitetskamp stod H. fra det første

Øjeblik afgjort paa dansk Side, og Vælgerne i Ærøskjøbing valgte ham til Stænderdeputeret i 1842, paa en Tid, da det forud vidstes, at haarde Kampe forestode. For at blive valgbar havde H. maattet lade sig tilskjøde en fast Ejendom, men Stænderne gik ud fra, at det var en Proforma-Handel, og kasserede hans Valg. At den egentlige Grund til Forkastelsen var politiske Motiver, er hævet over enhver Tvivl. 1845 udnævntes H. til Amtsforsvalter i Tønder, men maatte ved Oprørets Udbrud i 1848 forlade sit Embede og boede i Kjøbenhavn, indtil han i Sept. 1849 blev adjungeret F. F. Tillisch som Kasserevisor. Aaret efter blev han Amtsforsvalter i Flensborg, Stempelpapirforsvalter og Kammerherre og 1856 Amtmand i Gottorp og Hütten Amter samt Overstaller i Landskabet Stapelholm. Allerede forinden var han i 6. Kreds valgt til Medlem af Rigsraadet og sad i dette i Samlingerne 1856, 1858, 1859, 1862 og 1863; i de 3 sidste Samlinger var han kongevalgt Vicepræsident. I Slesvig Stænder var han i Samlingen 1857 kongelig Kommissarius. Dagen efter, at den danske Hær 1864 var draget fra Danevirke, tvang Pøbelen i Slesvig ham ved Trusel om Voldsanvendelse til at forlade sit Embede. Syg og svag maatte han gjøre den anstrængende Rejse midt i Vinterens Hjærte over Rostock og Ystad til Kjøbenhavn, hvor han døde 17. April 1864. Han ægtede 27. Maj 1835 Cathrine Amalie Gøtzsche (f. 19. April 1815 † 6. Febr. 1894), Datter af Præsten i Ærøskjøbing Carl Chr. G. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Holsten, Adam Christopher Baron, 1717—1801, Godsejer, Amtmand, blev født paa Gjelskov 18. Sept. 1717; hans Fader var nedennævnte Oberstlieutenant Godske Ditlev H. til Stamhuset Holstenshus. Efter at have studeret i Kiel og Kjøbenhavn besøgte han paa gjentagne Rejser Norge, Sverige, Holland, Frankrig og Tyskland. Hjemkommen udnævntes han 1739 til Kapitajn af Infanteriet, men det synes kun at være blevet en tom Titel; 1745 blev han Kammerjunker, Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amter og tiltraadte s. A. ved Faderens Død Besiddelsen af Stamhuset; 1755 fik han Kammerherrenøglen, udnævntes 1758 til Medlem af Landvæsenskommissionen og til Kirkeinspektør over Kronens Ryttergods paa Sjælland, erholdt 1767 Enkedronningens Orden og 1768 det hvide Baand. Efter 1777 at være bleven Gehejmraad blev han det følgende Aar optaget i den friherrelige Stand, og hans Stamhus ophøjedes til et Baroni. 1789 fik han Afsked som Amtmand. H. var en myndig, men ualmindelig dygtig og virksom

Godsherre, der ikke blot øgede og forbedrede sine Godser, men ogsaa paa enhver Maade søgte at fremme sine Bønders Vel. Han var en af de første, som, rigtignok under Bøndernes Modstand, udflyttede og udskiftede Bøndergaardene, han opmuntrede til Dyrkning af bedre Sædarter, anlagde Veje og Hegn, modarbejdede med Iver Bondens Skjødesynd, Drukkenskab, osv. Først 6. Sept. 1801 endte Døden denne hans nyttige og frugtbringende Virksomhed. H. var 2 Gange gift: 1. (24. Avg. 1749) med Adelheid Benedicte f. Rantzau af Panker (f. 12. Febr. 1731 † 7. Marts 1794), 2. (1796) med Clara Charlotte f. Komtesse Trampe (f. 28. Juli 1774 † 30. Sept. 1852), der siden ægtede Christian Frederik Erik Skeel.

Rasmussen Søkilde, Holstenshus og Nakkebølle S. 193 ff.

Thiset.

v. Holsten, Adolf Hans, 1630—94, Godsejer, var Søn af Major Claus v. H. til Bøtternhofen i Holsten af en oprindelig frankisk Adelslægt og Elisabeth v. Hønen og fødtes i Lybek 16. Juli 1630. Sin Barndom tilbragte han dels hos Amtmand Ditlev Rantzau paa Panker, dels hos sine Forældre og sendtes endelig, efter at hans Fader var dræbt af Thorstensons Krigere 1643, til Ridderakademiet i Sorø; sine Studier fortsatte han i Helmstedt og Wittenberg, hvorfra han 1650 sluttede sig til Grev Christian Rantzaus Følge paa Ambassaden til Wien; i flere Aar færdedes han nu i Udlandet, indtil han modtog en Post som Raad og Hofmester for den unge Hertug Christian August af Slesvig-Holsten-Nordborg, hvem han derefter fulgte i en Aarrække, først under Hertugens Studieophold i Sorø og siden paa vidtløftige Rejser gennem Syd- og Vestevropa indtil 1663. Det følgende Aar forlod han Hoffet paa Nordborg og fik af Kongen Titel af Hofraad, hvorefter han giftede sig med Anna Margrethe Pudewels, Datter af Dionysius P. til Gram; hun døde alt 1665, og H. rejste atter til Udlandet. 1667 købte han Gjelskov i Fyn og ægtede 1668 Ide Rathlow, Datter af Wolf Sivert R. til Gereby i Slesvig og Bertha Cathrine Rumohr. 1677 havde H. det Hverv at indrullere Søfolk i Fyns Stift; 3 Aar var han Amtmand over Tønder, Aabenraa og Løgumkloster Amter, og 1682 var han Regeringens Kommissær ved Opmaalinger i Koldinghus og Stjærnholms Amter i Anledning af den nye Matrikel; 1686 fik han Justitsraads Titel. H., der som Kreditor efter Bendix Hans Buchwald af dennes Dødsbo fik sig Langesø Gaard og Gods udlagt (1688), døde 2. Jan. 1694. Hans Enke, der skaffede sig et daarligt

Eftermæle for sin Gjerrighed, Trættesyge og Ondskab, døde 7 Aar efter, 24. Dec. 1700.

Danske Herregaarde VI: Langesø. K. Hansen, Danske Ridderborge (1876) S. 174 ff. Rasmussen Søkilde og Jørgensen, Hillerslev og Østerhæsing Sogne S. 47 ff. *G. L. Wad.*

Holsten, Frederik Christian, 1783—1816, Søofficer, Søn af Kommandør Frederik Christian H. (f. 17. Marts 1747 † 7. Avg. 1811) og Elisabeth f. Faye, er født 6. Okt. 1783 i Ekersund i Norge, blev Sekondlieutenant 1800, Premierlieutenant 1807, Kapitaajnlieutenant 1811 og afgik paa Grund af Svagelighed 23. April 1814 med Kapitaajns Karakter. I Aaret 1806 erholdt han 3 Aars Orlov for at gaa i udenlandsk Krigstjeneste, men kom allerede tilbage ved Krigens Udbrud 1807. Aaret efter ansattes han paa den saakaldte Scheldeflaade, hvor 2 franske Linjeskibe under Kapitaajnerne H. Baron Holsten og S. U. Rosenvinge bleve besatte med danske Folk. Under de meget vanskelige Forhold her lykkedes det ikke de 2 Chefer at bevare et godt Forhold til de franske Marincavtoriteter, som 28. Jan. 1809 fratog dem deres Kommandoer og belagde dem med Arrest. Herover bleve H. og Premierlieutenant Jørgen Conrad de Falsen (V, 70) saa forbitrede, at de gjorde fælles Sag med Mandskabet og nægtede de franske Myndigheder Lydighed. Deres dristige Opførsel havde nær faaet de alvorligste Følger, men man nøjedes med at hjemsende dem. Ved Tilbagekomsten til Tønning fik de i April dikteret en Straf af 6 Maaneders Arrest hver, men allerede i Juni s. A. frigaves de atter. H. ansattes derefter ved Kanonbaadsforsvaret i Bæltet, hvor han 7. Nov. foretog et dristigt Indfald i en engelsk Konvoi og borttog adskillige værdifulde Priser. Denne Affære, der i sin Udførelse minder stærkt om Tordenskjolds voveligste Optræden, findes omstændelig beskrevet i J. P. Withs «Danske og norske Søheltes Bedrifter». 1811—13 fungerede H. som Generalkonsul i Sverige, hvor han spillede en vigtig Rolle ved Underhandlingerne med Sverige. Ved sin Hjemkomst efter Norges Adskillelse ansattes han som Chef for det nylig oprettede Pontonerkorps, der var med i det Hjælpekorps, som Danmark i Krigen stillede til den franske Armés Raadighed, men maatte paa Grund af Sygdom tage sin Afsked; han rejste senere til Tunis for at foretage arkæologiske Studier, men døde der ugift 31. Okt. 1816. *C. With.*

Holsten, Frederik Christian Baron, 1804—85, Stiftamtmand, en Søn af Generalmajor Ditlev Cai Baron H. (f. 1762 † 1834) og Sophie Elisabeth f. Kaas, fødtes 12. Maj 1804 i Kjøbenhavn, blev 1822 privat dimitteret til Universitetet og tog 1828 juridisk Embedsexamen. Fra 1829 arbejdede han i flere Aar som Volontær i danske Kancellis 2. Departement, blev 1830 tillige Assessor auscultans i Højesteret, 1836 surnumerær Assessor i den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret og 1838 virkelig Assessor sammesteds. Støttet af en varm anbefaling fra Rettens Justitiarius for den Dygtighed og Energi, hvormed han her havde røgtet sin Gjerning, udnævntes han 1843 til Amtmand over Hjørring Amt og forblev der, indtil Regeringen «paa Grund af hans anerkjendt fortjenstfulde Embedsførelse» — med Tilsidesættelse af flere ældre Amtmænd — i Slutningen af 1849 opfordrede ham til fra Begyndelsen af 1850 at overtage Embedet som Stiftamtmand over Laaland-Falsters Stift og Amtmand over Maribo Amt. Ogsaa fra hans Virksomhed i dette Embede, som han beklædte i henved 36 Aar, foreligger der forskellige Vidnesbyrd om hans Dygtighed, Nidkjærhed og varme Interesse for Amtets Anliggender, saa længe hans Kræfter vare usvækkede. Saaledes udtalte Regeringen sin fulde Anerkjendelse af den «Kraft og Besindighed», hvormed han i Anledning af Stormfloden 1872 havde opfyldt de Krav, der stilledes til ham. 1828 blev han Kammerjunker, 1845 Kammerherre, 1867 Kommandør, 1874 Storkors af Dannebrog og ved sin Afgang 1885 Gehejmekonferensraad. Han døde ugift 1. Sept. s. A. paa Frederiksberg. *G. Kringelbach.*

v. **Holsten, Godske Ditlev**, 1674—1745, Officer, Godsejer, født 23. Febr. 1674, Søn af ovennævnte Adolf Hans v. H. i 2. Ægteskab. Han blev i sit 16. Aar Soldat, 1694 Fændrik i Prins Georgs Regiment, 1697 Sekondlieutenant og 1700 Premierlieutenant. Aaret efter købte han et Kompagni i sjællandske hvervede Regiment og deltog med dette i den spanske Arvefølgekrig. Han udmærkede sig ved flere Lejligheder, navnlig ved Stormen paa Trarbach 1704, hvor han bl. a. gjorde en stor Vinkjælder til Bytte. Den betydelige Formue, han bragte ud heraf, benyttede han siden til at udløse sine Medarvinger af Familiegodserne, og desuden blev hans udviste Tapperhed belønnet med hans Forfremmelse til Major. 1709 tog han Afsked som Oberstlieutenant og vendte hjem. 8 Aar senere udnævnte Kongen ham til Oberst og skal have villet give ham et Regiment i Norge, men H. ønskede ikke mere at «befatte sig med

militære Sager». Han havde allerede ved Moderens Død 1700 tiltraadt Langesø, og efter sin Broder Christian Adolf (f. 1669), der faldt i Slaget ved Helsingborg 1710 som Oberst for Livregiment Dragoner, arvede han Findstrup. Denne Gaard kaldte han Holstenshus og oprettede den til et Stamhus, hvorunder han ogsaa inddrog Langesø; det er senere ophøjet til Baroni. H. efterlod sine Godser i god Stand og omtales i øvrigt som en myndig, men til Tider temmelig voldsom Herremand; han havde mange Processer og var en lidenskabelig Jæger. Han døde 25. Nov. 1745 og havde 1709 ægtet Elisabeth Sophie Knuth († 1742), Datter af Etatsraad Eggert Christoffer K. til Aasmarke.

K. Hansen, Danske Ridderborge (1876). Rasmussen Søkilde, Holstenshus og Nakkebølle S. 182 ff. H. W. Harbou.

Holsten, Hans Baron, 1758—1849, Søofficer, Søn af ovennævnte Gehejmeraad Adam Christoffer Baron H. til Holstenshus († 1801), er født 17. Nov. 1758 paa Grøndal ved Kjøbenhavn, blev Sekondlieutenant i Marinen 1780, Premierlieutenant 1789, Kapitajnlieutenant 1796, Kapitajn 1801, Kommandørkapitajn 1810, Kommandør 1815, Kontreadmiral 1828 og Viceadmiral 1834. I sin Ungdom gik H. først i udenlandsk Tjeneste og studerede senere 3 Aar ved Universitetet i Göttingen. Sin første Chefskommando havde H. 1789 i Admiral v. Schindels Eskadre, hvor han førte Blokskibet «Sejeren», henhørende til Hovedstadens Defension. 1795 var han Flagadjudant hos Viceadmiral Kaas i dennes Eskadre til Nevtralitetens Beskyttelse og 2 Aar derefter Chef for en Kutter i de norske Farvande. 1798 gik han som Chef for Briggen «Nidelven» til Middelhavet, underlagde sig Kommandørkapitajn St. Bille og benyttedes af denne til at konvoiere og beskytte dansk-norske Handelsskibe, et Hverv, der fordrede baade Mod og Snildhed over for de mange engelske og franske Orlogsmænd, men som han løste særdeles godt; han forblev der indtil 1800 og fik ved Sødefensionsforanstaltningerne den paafølgende Vinter Kommando over den lille Fregat «Elven», som i Slaget paa Reden 2. April 1801 gjorde Tjeneste som Repe-titor. Vel kunde han med sit svagt armerede Skib ikke spille nogen stor Rolle i denne Kamp, men hans Forhold var dog ros-værdigt, og det maa regnes ham til Ære, at han frelste Skibet ind paa Reden ved Slagets Ophør. 1802—6 sejlede han som Med-dommer paa Kadetskibet og i Eskadrer. Da Krigen med England brød ud 1807, ansattes han som næstkommanderende ved Hoved-

stadens Sødeffension og deltog som saadan i alle de 11 Træfninger, denne havde dels med den engelske Bombarderflotille, der gjentagne Gange blev forjaget, dels med de engelske Landbatterier, hvilke det dog ikke lykkedes at bringe til Tavshed. 1808 fik han Kommandoen over de ved Fyn stationerede Kanonbaade, hvem det lykkedes at erobre en engelsk Brig, «the Tigress», og en Kanonbaad. Ud paa Efteraaret s. A. sendtes han til Vliessingen, hvor han overtog Kommandoen over det med danske Matroser bemandede franske Linjeskib «Dantzick»; et andet Linjeskib, «Pultusk», var samtidig blevet betroet Kapitajn Rosenvinge. Under de ganske vist vanskelige og uklare Forhold, hvori disse 2 Officerer kom til de franske Myndigheder, lykkedes det dem ikke at løse deres Opgave; Besætningerne bleve misfornøjede, og i Steden for at berolige dem, gjorde H. og Rosenvinge sig til Talsmænd for dem paa en noget anmassende Maade, hvorved de vakte den franske Marine-ministers Vrede; de bleve afsatte fra deres Pladser, en Tid lang endogsaa arresterede, og hjemsendte Aaret efter. Efter Tilbagekomsten til Danmark kom H. strax i Virksomhed paa ny og gjorde i Resten af Krigsaarene fortrinlig Fyldest, 1809 som Chef for Værftet i Glückstadt og senere som højstkommanderende Søofficer for begge Hertugdømmerne.

Efter Freden 1814 indtraadte han strax som 3. Militærdeputeret i Admiralitetskollegiet og fik saaledes Lod og Del i den vigtige Opgave at gjenoprejsse den danske Flaade, der efter Katastrofen 1807 og Norges senere Udskillelse af Monarkiet havde lidt et fast uovervindeligt Stød. 1825 arvede han Baroniet Holstenshus ved sin ældste Broders Død, men overlod strax Bestyrelsen af det til sin Søn Adam Christoffer Baron H. Samme Aar avancerede han til 2. Deputeret og Divisionschef, 1829 indtraadte han som 1. Direktør i Bestyrelsen af Søetatens Hospital, 1833 blev han Kollegiets 1. Deputerede, 1836 endogsaa virkelig Admiral. H. var foruden med disse høje Tillidsposter bleven benaadet paa forskjellig Maade: 1808 blev han Kammerherre, 1836 hvid Ridder og 1839 Elefant-ridder. Han døde 13. April 1849. — H. blev 17. Nov. 1790 gift med Regitze Sophie Kaas (f. 5. Jan. 1769 † 3. Sept. 1841), Datter af Admiral Frederik Christian K. og Sophie Elisabeth f. Charisius.

C. With.

Holsøe, Niels Peter Christian, f. 1826, Arkitekt. H., som fødtes 27. Nov. 1826 i Øster-Egitsborg, er Søn af Sognepræst Lau-

ritz Christian H. (f. 23. Juli 1789 † 17. Avg. 1862) og Vilhelmine Euphrosyne Margrethe f. Feddersen (f. 26. Marts 1797 † 17. Juli 1871). Han gennemgik Kunstakademiet, vandt 1847 den lille Sølvmedaille, deltog i Krigen 1849—50, vandt 1853 den store Sølvmedaille, tegnede privat hos Hetsch, var Konduktør ved Raadhuset i Helsingør 1853—55 og foretog 1859 en Udenlandsrejse. 1860—61 byggede han Marienlyst Badehotel, 1875—76 Uggerløse Kirke og i Aarenes Løb en Del Villæer og Privathuse i og ved forskellige Provinsbyer saa vel som Posthusene i Aarup, Odense, Faaborg, Assens, Thisted, Skjelskør og Helsingør. Graabrødreklosteret i Aarhus har han restavreret og indrettet til Hospital og Kirke. — H.s Hovedvirksomhed er som Jærnbanearkitekt. Fra 1861—92 har han været ansat ved Indenrigsministeriets Kontrol for Statsbanerne og som saadan opført alle Stationsbygningerne paa de jysk-fynske Baneanlæg (undtagen Aarhus—Randers Banen) og senere Portalerne ved Masnedsundbroen, de nye Stationsbygninger i Lyngby og Helsingør (den sidste sammen med Arkitekt H. Wenck) samt Bygningerne paa Slagelse—Næstved og Dallose—Skjelskør Banerne. Ved de fleste af disse Bygninger har H., med Herholdts københavnske Banegaard som Udgangspunkt, med Takt og Smag anvendt Murstenen som Hovedmateriale og i Enkeltheder. En Øjensygdom har i 1892 nødsaget ham til at opgive sin Virksomhed. — 1862 ægtede han Emilie Charlotte Klentz (f. 3. Avg. 1833), Datter af Bagermester Gottfried Christian Wilhelm K. (f. 1784 † 1836) og Ane Catharine f. Drastrup.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Erik Schiøtte.

Holt, Andreas, 1729—1784, Deputeret, Søn af Kjøbmand Peder Hansen H. og Lisbet Jensdatter f. Stør, er født i Christiania 17. Febr. 1729. Han blev Student 1747 og tiltraadte 1759 som Hovmester for Agent Erik Ankers Sønner Carsten og Peter en Udenlandsrejse, der skal have varet i 6 Aar. 1770 fik han Rang som virkelig Kancelliraad, blev s. A. Medlem af en til Island sendt Overlandkommission og 1772 af en paa Kongsberg angaaende Sølvværkets Drift nedsat Kommission. 1773 blev han Kommitteret i General-Landøkonomi- og Kommercekollegiet (til 1776) samt Chef for sammes norske Sekretariat og Assessor i Bergværksdirektoriet (til 1775). 1773 fik han end videre Justitsraads Rang, blev 1774 virkelig Justitsraad, 1779 Etatsraad, 1781 Deputeret i Bergværksdirektoriet og døde i Kjøbenhavn 20. Jan. 1784. Han var For-

fatter eller Oversætter af de i London 1772 udkomne «Letters from an English gentleman concerning the late transactions in Copenhagen», der for øvrigt ogsaa tillægges O. Guldberg og angaa Struensees Fald osv.

Nyerup, Lit. Lex. Moe. Tidsskr. f. d. norske Personahist. I. Meddelelser fra Geh. Arkivet osv. 1886—88. Kbhvns Adresse-Contoirs Efterretn. 1784, Nr. 17.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Holten, Carl Henrik, 1775—1862, Gehejmekabinetssarkivar. H., Søn af Oberst Chr. Ludv. H. og Frederikke Sophie f. de Klauman, blev født 7. Avg. 1775 paa Jullingelund i Sjælland. Han blev Page hos Christian VII. Efter at han havde besøgt Landkadetakademiet i 6 Aar, ansattes han 1793 som Sekondlieutenant ved Kronprinsens Regiment og gjorde en Tid Tjeneste som Mariner paa Linjeskibet «Mars». H., som 1794 havde taget Landmaalerexamen, tog 5 Aar efter Afsked fra det nævnte Regiment og begav sig til Vestindien. Her forblev han med en enkelt kortvarig Afbrydelse i de følgende 10 Aar, i det han dels virkede som Adjutant hos Gouvernøren, dels som Embedsmand i Regeringssekretariatet. Efter sin Tilbagekomst til Danmark blev han efter General Rømers Anbefaling 1810 udnævnt til Sekretær ved Statholderskabet i Norge, der 1813 overdroges Prins Christian Frederik, med hvem H. saaledes kom i personlig Forbindelse. Da Prinsen var valgt til Norges Konge, udnævntes H. til Kammerherre. Efter at Kong Christian Frederik havde nedlagt Kronen og forladt Norge, havde H. den Opgave at aflevere Arkivet til den nye Regering. H. vendte 1815 tilbage til Danmark, og det var nu hans Agt at gaa til Vestindien igjen, men han fik fra Prins Christian Frederik, der var bleven Gouvernør i Fyn, Tilbud om at overtage Posten som Gouvernementssekretær. Som saadan virkede H. fra 1815—40. Efter Prinsens Tronbestigelse som Kong Christian VIII ansattes H. som Kongens Gehejmekabinetssarkivar, hvilken Stilling han beklædte indtil April 1848. Han trak sig derefter tilbage til Privatlivet og døde 5. Juli 1862 paa Valdal i Valby. Han var 1810 bleven Justitsraad, 1813 Etatsraad, 1836 Konferensraad og 1840 Kommandør af Dannebrog. — H., der var udrustet med en levende æsthetisk Sans, forsøgte sig som Digter og fik et Skuespil («Kjærlighedsgaaderne») opført paa det kgl. Theater (1821), men det viste sig, at hans Evner ikke laa i den Retning. H. ægtede 1. (1802) Anna Marie Haxthausen († 1804), Datter af Major Arnold Ludv. H.,

2. (1805) Elisabeth Alida Augusta Behagen († 1874), Datter af Etatsraad Joost Joh. B.

Erslew, Forf. Lex.

A. Thorsøe.

Holten, Carl Valentin, 1818—86, Fysiker, fødtes i Kjøbenhavn 18. Maj 1818; hans Forældre vare Matthias H., Vare- og Vexelmægler i Kjøbenhavn, og Anna Sophie Noline f. Kramer. Sin første Undervisning fik han i Efterslægtsselskabets Skole, efter Konfirmationen kom han i Smeddelære i Frederiksværk, hvor han efter 4 Aars Læretid gjorde Svendestykke. Han gik nu, 1837, til den polytekniske Lærestanstalt og blev 1841 Kandidat (Mekaniker). Strax derefter blev H. Amanuensis hos H. C. Ørsted, som hurtig var bleven opmærksom paa H.s ualmindelige Evner. H. kom saaledes til at assistere Ørsted ved de Forsøg, denne endnu i sine sidste Leveaar udførte over Diamagnetisme og Thermoelektricitet; han holdt tillige Forelæsninger og fik derved Lejlighed til at uddanne sin Begavelse som Lærer. For denne fik han snart rigelig Anvendelse. Da man ønskede, at Undervisningen i Mathematik for Kemikere skulde have en mere praktisk Karakter, sattes det, under Protest fra Ramus' Side, igjennem, at H. blev Lærer i Mathematik ved Polyteknisk Lærestanstalt 1847—50; fra 1849—59 var han Lærer i mathematisk Fysik, 1849—52 extraordinær Docent i Fysik ved Universitetet; 1850—59 var han Lærer ved den militære Højskole, og 28. Avg. 1852 udnævntes han til Professor i Fysik ved Universitetet, hvilken Stilling han beklædte til 31. Avg. 1886, altsaa i 34 Aar. 1849 var han bleven Student.

Man ser heraf, at H. tidlig kom ind i en meget omfattende og til Dels trættende Lærergjerning; han har siden ofte beklaget, at hans bedste Arbejdsaar gik paa denne Maade. Af hans videnskabelige Arbejder fremhæves «Lysets Naturlære» (1861), som er en meget selvstændig og udførlig Fremstilling af Lyslæren; han udgav og bearbejdede end videre Ørsteds mekaniske Fysik og gav en «Naturlære» (1857), der fik stor Udbredelse som Skolebog og udkom i 8 Udgaver. H. har end videre bearbejdet de danske meteorologiske Iagttagelser fra 1767—1868 for at se, om der er nogen Antydning af Forandringer af Klimatet i dette Tidsrum; han finder det sandsynligt, at Vinteren er bleven mildere, Sommeren koldere. I andre Arbejder beskæftigede han sig med Regnforholdene, Vindenes Hyppighed og Styrke samt Nordlys. Disse Afhandlinger findes i Vidensk. Selskabs Oversigter. Særlig inter-

esscrede han sig for mekaniske Problemer, og han har angivet smukke Løsninger af derhen hørende Opgaver; saaledes hans Centrifugalregular for Ækvatorialinstrumenter og hans avtomatiske Vægt-skaal. — H. var i Besiddelse af ualmindelig Begavelse i flere Retninger; hans Interesser vare ogsaa mangesidige; med den fysiske Litteratur var han meget fortrolig, men ved Siden heraf besad han ualmindeligt Litteraturkjendskab, ikke mindst for den dramatiske Litteraturs Vedkommende (Holberg, Shakspeare).

1860 blev H. Medlem af Videnskabernes Selskab; fra 1872—83 var han Direktør for den polytekniske Lærestanstalt. 1879 blev han Kommandør af 2. Grad af Dannebrog. Efter C. V. Rimestads Død blev han 1879 Formand for Arbejderforeningen af 1860. Han døde 1. Dec. 1886 efter et kort Sygeleje. Han var ugift.

Erslew, Forf. Lex. Fremtidens Nytaarsgave 1887. Illustr. Tid. XXVIII, Nr. 11. Nutiden Nr. 534. *C. Christiansen.*

Holten, Hans Severin, 1770—1805, zoologisk Forfatter, Søn af Apotheker i Helsingør (senere Toldembedsmand i Næstved og Helsingør) Johan H. (f. 1741 † 1816) og Anna Margrethe f. Abildgaard (f. 1747 † 1826), Datter af Arkivtegneren Søren A. Han fødtes i Helsingør 11. Juli 1770 og fik i Daaben Navnet Johan efter sin Fader; men ligesom denne kaldte han sig selv Hans. Under sin Opvæxt og i sin Ungdom var han i Huset hos Stiftsprovst P. D. Bast (I, 584), der var gift med hans Moster. Som Lærer for Arveprins Frederiks Børn boede han paa Sorgenfri eller i Lyngby. Hans eneste litterære Arbejder ere «Danmarks og Norges Favna eller Dyrhistorie», hvoraf dog kun 1. Hæfte (Pattedyr) udkom (1800), og et systematisk Avktionskatalog over Chemnitz' Konkyliesamling (1802). I 1796 ægtede han Juliane Marie Wittendorff, Datter af Slotskantor P. A. W. Han døde i Kjøbenhavn 30. Dec. 1805.

Jonas Collin.

Holten, Nicolai (Niels) Abraham, 1775—1850, Statsgjælds-direktør og Direktør for Øresunds Toldkammer, en Broder til ovennævnte Hans Severin H., fødtes i Kjøbenhavn 27. Marts 1775. Sin Undervisning fik han i Efterslægtselskabets Skole, kom efter sin Konfirmation paa det store Rybergske Handelshuses Kontor, ned-satte sig derefter som Mægler i Kjøbenhavn og erhvervede sig hurtig — formentlig ved heldige Spekulationer i Statspapirer — en betydelig Formue, saa at han 1809 kunde købe Lindegaarden i Horns Herred og 1810 Hovedgaarden Krabbesholm, som han ejede

til sin Død. Her foretog han mange Forbedringer saa vel ved selve Hovedgaarden som ved Kirkerne og Bøndergaardene. I de vanskelige Pengeaar efter 1807 var han Regeringens Kommissionær ved Omsætningerne mellem Sedler og Sølv paa Børsen. Det skyldtes utvivlsomt Gehejmestatsminister Joachim Godske Moltke, der havde haft rig Lejlighed til at lære H.s betydelige finansielle Evner at kjende, at denne i 1816 kom til at indtræde i Statstjenesten som Medlem af Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond. I denne Stilling, med hvilken han fra 1817—39 forenede Posten som Chef for Bureauet for de udenlandske Betalinger, udøvede han i en lang Aarrække en betydelig Indflydelse, ligesom den ogsaa gav Anledning til, at Frederik VI jævnlig benyttede ham som sin private finansielle Raadgiver. 1839 udnævntes han til Direktør for Øresunds Toldkammer, men afgik først 1848 som Medlem af Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond. Han døde 12. Maj 1850 i Helsingør. 1817 havde han faaet Rang med Etatsraader, 1829 blev han Konferensraad, 1835 Kommandør, 1839 Storkors af Danebrog og 1847 Gehejmekonferensraad. Han var en samvittighedsfuld Embedsmand, en offervillig Patriot, en rundhaandet Mæcen for Litteratur og Kunst og en human Godsejer. 15. Maj 1799 blev han gift med Johanne Cathrine Kirstine Mangor (f. 2. Maj 1778 † 20. Nov. 1869), en Datter af Stadsfysikus Christian Elovius M. og Marie Elisabeth f. Klagenberg.

A. Wilde, Memoirer 1850—53 S. 8 ff.

G. Kringelbach.

Holter, Peder, 1723—86, Handelsmand, Søn af Sognepræst til Strøm (Ovdalen) Anders H. og Anna f. Leuch, blev Student fra Christiania 1741, studerede ved tyske Universiteter og erhvervede «megen Indsigt i økonomiske Videnskaber», men gik senere over til Handelen og skabte sig ved heldige Foretagender en betydelig Formue. H. var en af sin Tids rigeste Trælasthandlere i det syd-østlige Norge og var navnlig en Godsejer i stor Stil. Foruden sin store Gaard i Christiania ejede han, i Nærheden af denne By, Ljan med tilliggende store Skove og de 2 adelige Sædegaarde Hafslund og Borregaard ved Sarpen med det dem tilliggende store Jordegods, Savbrug osv. Han var Zahlkasserer 1760—74 og fik 1757 Titel af Overkrigskommissær, 1773 af Generalkrigskommissær. Han blev 1771 gift med Maren Juel (f. 1749 † 1815), men havde i dette Ægteskab ingen Børn. H. døde 1. Nov. 1786. Hans Enke

ægtede senere Generalavditor O. Chr. Wessel og Marcus Gjoe Rosenkrantz, hvem hun bragte H.s betydelige Ejendomme.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III.

Yngvar Nielsen.

Hondorf, s. Hohendorf.

Honnens, Johan Johnsen, 1797—1876, Officer, født 21. Marts 1797 i Oldensworth, var en Søn af Premierlieutenant ved slesvigske Infanteriregiment, Ejendomsbesidder Johann Friedrich H. og Marie Elisabeth f. Johnsen. I 1809 kom han ind paa Militærinstituttet i Rensborg, og efter at dette var ophævet 1811, blev han Landkadet i Kjøbenhavn 1812 og tog Officersexamen, hvorefter han i 1813 udnævntes til Sekondlieutenant i Rytteriet og blev ansat ved jyske Regiment lette Dragoner. Dette laa den Gang i Holsten og hørte til Davouts Korps, men efter Freden i Kiel kom det til Randers, hvor H. forblev i Garnison lige til Udbruddet af Krigen 1848. Han forfremmedes i den Tid til Premierlieutenant 1822, til Ritmester 1829 og havde lige erholdt Majorsgraden, da han som Eskadronschef ved 5. Dragonregiment rykkede i Felten og deltog i Kampen ved Bov. Han overtog kort efter en Stilling som Major ved 6. Dragonregiment og benyttedes i de 2 første Krigsaar ofte som Forpostkommandør (Oberstlieutenants Anciennitet reserveredes ham 1849); i Slaget ved Isted førte han Reserverytteriets Avantgarde, bestaaende af 2 Eskadroner, 1 Kompagni og 2 Kanoner, med hvilken Styrke han fordrev Fjenden fra Bollingsted. I 1853 udnævntes han til Oberst og Chef for 3. Dragonregiment, 10 Aar senere forfremmedes han til Generalmajor. Ved Begyndelsen af Felttoget 1864 blev han ansat som Chef for 1. Kavalleribrigade, der var underlagt 4. Division. Da dennes Kommandør, General Hegermann-Lindenchrone, i Maj blev Kommandør for det nørrejyske Armékorps, overdroges Kommandoen over Divisionen til H., som med kort Tids Afbrydelse i Juli og Avg., da General Hegermann atter vendte tilbage, beholdt denne Stilling til Slutningen af Nov. I 1865 udnævntes han til Generalinspektør for Kavalleriet. Efter en kort Tid at have staaet til Raadighed for 2. Generalkommando søgte H. i 1866 sin Afsked fra Tjenesten, hvilken tilstodes ham, i det der samtidig tillagdes ham Generallieutenants Karakter. Kommandør af Danebrog var han alt bleven 1859, medens han i 1861 var udnævnt til Kammerherre. H. henlevede nu den sidste Tid af sit Liv i Kjøbenhavn, hvor han døde 14. Jan. 1876. Han blev 2. Okt. 1829 gift med Juliane Marie v. Arenstorff (f. 1798 † 1859), Datter af Oberst Thøger v. A. *P. N. Nieuwenhuis.*

Hooglant, Simon, 1712—89, Søofficer, Søn af Kjøbmand Diderik H. af Kjøbenhavn. 13 Aar gammel ansattes han som Volontærkadet og før derefter paa egen Bekostning til Søs med forskellige Orlogsskibe. 1730 blev han fast Kadet, var 1733 om Bord i Flagskibet «Prinsesse Charlotte», hvor Kongen komplimenterede ham for hans gode Forhold og udnævnte ham til Sekondlieutenant; senere avancerede han 1741 til Premierlieutenant, 1743 til Kapitajnlieutenant, 1750 til Kapitajn, 1758 til Kommandørkapitajn, 1766 til Kommandør, 2 Aar senere til Schoutbynacht, 1772 til Viceadmiral og 1782 til Admiral. Efter nogle Togter her hjemme fra gik han 1737 i hollandsk Orlogstjeneste og fik 3 Aar senere Ansættelse som næstkommanderende paa det hollandske Linjeskib «Nassau»; da Chefen kort efter døde, beholdt H. Kommandoen, 28 Aar gammel. I Middelhavet bestod han en Kamp mod 2 Sørøverskibe, hvoraf han erobrede det ene; senere mistede han ved smitsom Sygdom om Bord næsten 200 Mand af Besætningen; ved Hjemkomsten 1742 erholdt han af Generalstaterne 1600 Gylden i Dusør. S. A. drog han tilbage til Danmark og blev 1745 Chef for Fregatten «Hekla», der senere blev solgt til en privat Kjøbmand; H. førte den til Middelhavet, førte Underhandlinger paa Regeringens Vegne med Dejen af Algier og kom hjem igjen 1748. Strax derefter udsendtes han paa ny med Fregatten «Fredensborg», men forliste ved Throndhjem; fik dog atter Skibet bjærget og drog nu til Algier igjen. I Middelhavet erholdt han Forstærkning af Fregatten «Falster» o. fl., indledede Underhandlinger med Marokko om Oprettelse af en dansk Handelsplads og havde forskellige Vanskeligheder at overvinde hermed. Paa dette Togt hændte den Ulykke, at «Falster» 1753 sprang i Luften paa Saffias Red, hvorved 130 Mand tilsatte Livet. Efter at have bragt Fred og Orden i Forholdet til Marokko og Algier kom han hjem 1753 med Fregatten «Dokken». I Aarene 1757—60 var han uafbrudt Linjeskibschef. 1757 giftede han sig (for 2. Gang) med Anna Kirstine Osterby. Da Chefen for Linjeskibet «Grønland», L. H. Fisker, i 1760 var bleven opbragt af Englænderne med sin Konvoi i Middelhavet og i den Anledning suspenderet, blev H. over Land sendt til Marseille for at overtage Kommandoen. Efter forskellige andre Chefskommandoer led H. 1766 den Skuffelse at blive forbigaaet til virkelig Kommandør; han indgav et Andragende om Oprejsning, men erholdt den først ved Forandringen i Administrationen Aaret efter. 1768 blev han bragt i Forslag som Deputeret i Kollegiet, men da

Forholdet til Algier samtidig var blevet spændt, og en Expedition under Schoutbynacht Kaas var mislykket, foretrak Kongen at betro ham Kommandoen over en Eskadre, der skulde bringe denne Stat til Rolighed igjen. H. udførte Hvervet, erholdt en kongelig Tilkjendegivelse af Tilfredshed med hans Konduite og udnævntes til Ridder af Danebrog ved sin Hjemkomst 1772. Samtidig forfremmedes han til Viceadmiral. Sine sidste Aar henlevede han i Ro og døde 19. Dec. 1789. *C. With.*

Hool, Tosten, † 1745, s. Hoel (VII, 487).

Hopner, Johan, 1642—75, Litterat, Legatstifter, var en Søn af Anders Hoppener, en velhavende Brygger i Kjøbenhavn. Han var født 6. Marts 1642, men mistede allerede 1652 sin Fader (Moderen var tidligere død), hvorpaa han fik et andet Hjem i Huset hos Stadshauptmand Frederik Thuresen. Fra vor Frue Skole afgik han 1660 til Universitetet. 1662 tiltraadte han en længere Udenlandsrejse. I Strasburg sluttede han sig nøje til den bekjendte Historiker og Latinist Johan Bœcler, hvis Studieretning stemte godt med hans egen. Siden besøgte han Basel, Paris og Orleans. Paa sidstnævnte Sted erhvervede han 1666 den juridiske Licentiatgrad. Det var hans Hensigt der fra at rejse til Italien; men Breve hjemme fra underrettede ham om, at Ordning af hans Formuesforhold gjorde hans Nærværelse fornøden, om han ikke skulde lide betydelige Tab. Han ilede da hjem, og siden tilbragte han sit Liv i Kjøbenhavn, sysselsat med Studier. Det var navnlig Fædrelandets Historie og den latinske Poesi, der interesserede ham, og han samlede sig et godt Bibliothek. Hans Helbred blev imidlertid tidlig vaklende, og 26. Juni 1675 døde han af Brystsye, ugift. Sin Gaard paa Gammeltorv skjænkede han til Bolig for 2 Professorer, og sin Bogsamling gav han til Universitetet med en Kapital til dens Vedligeholdelse. Desuden oprettede han et Rejselegat for en Student og gav flere Summer til almennyttigt Brug. — En Samling af hans latinske Digte blev udgiven af Fr. Rostgaard.

Rostgaard, *Deliciæ poet. Dan.* I, 157 ff.

H. F. Rordam.

Hoppe, Børge Anton, 1796—1865, Læge, fødtes i Kjøbenhavn 1. Okt. 1796 og var en Søn af nedennævnte Kontreadmiral Johan Christopher H. Privat dimitteret til Universitetet tog han 1813 Examen artium, studerede derefter Medicin, var i længere Tid medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital og tog den medicinske

Examen 1818. 1819 erhvervede han sig baade Licentiat- og Doktorgraden, rejste derpaa udenlands i flere Aar (til 1822) sammen med Dr. C. Otto og blev 1825 Distriktslæge i Kjøbenhavn. 1830 blev han Adjunkt hos Kjøbenhavns Fysikus Lund og samtidig Læge ved Koppehospitalet paa Kvæsthuset. 1832 udnævntes han ved Lunds Død til Stadsfysikus i Kjøbenhavn, 1833 fik han Professortitelen, 1843 blev han Medlem af Sundhedskollegiet. Efter Indførelsen af Hovedstadens nye Kommunalforfatning udnævntes han i 1858 til Stadslæge. I sine yngre Dage viste han videnskabelige Anlæg og behandlede baade i sin Doktordisputats og i flere andre Afhandlinger de netop da brændende Vaccinationsspørgsmaal. I sit senere Liv optoges hans Kræfter hovedsagelig af den sanitære Administration, og her blev han under Videnskabens hurtige Udvikling, som han kun mangelfuldt var i Stand til at følge, under de optrædende heftige Epidemier i Hovedstaden i tiltagende Grad vanskelig stillet. Efter en langvarig Sygdom døde han 28. Febr. 1865. Han var gift: 1. (1830) med Magdalene Cathrine Kirstine Emilie f. Halling († 1832), Datter af Pastor Chr. H. H. i Hof i Soløer i Akershus Stift, senere i Sengeløse; 2. (1834) med Julie Emilie Henriette f. Monrad († 1839), Datter af Konferensraad David M.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 2. R. XLII, Nr. 10. *Jul. Petersen.*

Hoppe, Frederik, 1690—1776, Søofficer, Søn af efternævnte Viceadmiral Iver H., er født 1. Avg. 1690. Som 3aarig Dreng mistede han sin Fader. Da han allerede 1696 var bleven indskreven paa Holmen som Lærling, var det en let Sag for Kongen, der havde paataget sig at sørge for hans Opdragelse, at faa ham ansat som Kadet. Derefter gik han paa egen Bekostning i engelsk Orlogstjeneste, gjorde Tjeneste under den spanske Arvefølgekrig paa Middelhavsflaaden, men vendte ved den store nordiske Krigs Begyndelse tilbage til Danmark. 1709 udnævntes han til Sekondlieutenant og en Maaned senere til Premierlieutenant, hvorefter han ansattes ved Kadetkorpset. I denne Tjeneste forblev han indtil 1714 og avancerede her 1711 til Kapitajnlieutenant og 1714 til Kapitajn. Aaret efter ansattes han som Flagkapitajn hos Admiral Gabel, deltog i dennes Sejer over Svenskerne paa Kolberg Red 24. April og gjorde sig saa afholdt af Gabel, at denne anmodede om at beholde ham som Flagkapitajn i Orlogsskibet «Prins Christian», da han stødte til Hovedflaaden. 29. Juli blev Gabel imidlertid

syg og maatte gaa i Land; den øverstkommanderende Admiral, Raben, respekterede ikke den af Gabel trufne Afgjørelse, men sendte en anden Officer om Bord paa «Prins Christian» for at tage Kommandoen; herover blev Mandskabet, af hvem H. var meget afholdt, utilfreds, og det var nær udartet til Mytteri, da den anden Officer frivillig resignerede og lod H. beholde Kommandoen. Efter forskjellige Udkommandoer ved Hovedflaaden, hvor der intet vigtigt forefaldt, var H., der 1717 blev Kommandørkapitajn, 1719 Chef for Orlogsskibet «Fyn», underlagt Tordenskjold, og deltog med ham i Gøteborgs Blokering samt Fæstningen Carlstens Erobring.

Efter Krigens Ophør ansattes han som Chef for Kadetkorpset, men afløstes kort efter, i Følge en Beretning i «Minerva» som Følge af Intriger, uagtet han paa Grund af sin Retsindighed var meget afholdt. 1726 var han Chef for Orlogsskibet «Ebenezer» i Admiral M. Billes Eskadre, der sammen med en engelsk blokerede den russiske Flaade ud for Reval. Ved Hjemsejlingen led Skibet meget, og H. blev sat under Tiltale for mangelfuldt Tilsyn samt idømt 6 Maaneders Tab af Gage, hvilket dog ved en senere Statsraadsbeslutning blev ham eftergivet. Da Frederik IV i 1728 inddrog en Del af Søofficerernes Indtægter, gjorde H. samt Kapitajnerne Suhm og Lemvig Kongen Forestillinger paa deres Kammeraters Opfordring. De opnaaede imidlertid intet, men bleve endogsaa uden Rettergang afskedigede. Indtil Kongens Død 1730 levede H. derefter paa Adolph v. Plessens Ejendom Fuglebjærggaard med sin Familie, men da Christian VI var tiltraadt Regeringen, ansattes han strax paa ny. I Begyndelsen af Trediverne, da et Parti i Marinen ivrig søgte at komme den talentfulde Fabrikmester Benstrup til Livs, udsendtes H. med det af denne byggede Orlogsskib «Prinsesse Sophie Hedevig»; ved Hjemkomsten ønskede man, at han skulde udtale sig ufordelagtig om det, men herpaa vilde H. ikke gaa ind, hvorved han forskaffede sig flere indflydelsesrige Uvenner. Da han derpaa 1735 var bleven udkommanderet paa Blokade ved Elben, men kom til kort med sin Proviant og efter afholdt Skibsraad gik til Kjøbenhavn for at forsyne sig, blev dette Anledning til, at hans Fjender faldt over ham, hans Kommando blev ham frataget og han selv stillet for en Krigsret. Den dømte ham til at have sin Charge forbrudt; Kongen formildede dog Straffen til Degradation og eftergav ham den endog helt Aaret efter; 1738 forfremmedes han endogsaa til Schouthynacht. Det var dog denne haarde Behandling, der indgav den ellers saa fredelige

og retsindige Mand et saadant Nag til Marinens Bestyrer, Danne-skjold-Samsøe, at han slog sig sammen med den rænkefulde Admiral Rosenpalm for at styrte ham. Det lykkedes dem ogsaa 1746, efter hvilken Begivenhed Administrationen forandredes saaledes, at der i Steden for 2 særskilte Kollegier oprettedes et kombineret Admiralitets- og Generalkommissariatskollegium, i hvilket H., som s. A. avancerede til Viceadmiral og 1752 til virkelig Admiral, blev Militærdeputeret. I denne Stilling forblev han indtil 1766, da Kollegiet atter adskiltes i 2, hvorefter han indtraadte i Admiralitetet. Han var blandt de Deputerede overordentlig afholdt paa Grund af sin omgængelige Karakter og strænge Retfærdighedsfølelse, saa meget endogsaa, at Kongen, da han i 1768 paa Grund af Alder ønskede at trække sig tilbage, afslog Begjæringen, men tillod ham at være fritaget for Møder, naar hans Helbred gjorde det nødvendigt. 2 Aar forblev han endnu i Embede, men indgav da 1770 fornyet Begjæring om Afsked, hvilken han ogsaa erholdt med Titel og Gage som Generaladmiral-Lieutenant. 1754 var han bleven hvid Ridder. Han døde 26. Okt. 1776.

H. indtraadte 1724 i Ægteskab med Else Marie Lemvig, Datter af Etatsraad L. Hun døde 11. Avg. 1770.

Minerva 1795, III, 182.

C. With.

Hoppe, Iver, 1649—93, Søofficer, Søn af en født Hollænder, Hans H., der nedsatte sig paa Christianshavn som Handelsmand og Brygger, er født 30. April 1649, indtraadte i dansk Orlogstjeneste i Frederik III's sidste eller Christian V's første Regeringsaar, blev Kommandørkapitajn 1675, Schoutbynacht 1678 og Viceadmiral 1684. Han nævnes 1677 som Chef for Fregatten «Hummeren», med hvilken han erobrede en svensk Galiot, senere s. A. som Chef for Orlogsskibet «Fredericus Tertius», med hvilket han deltog 1. Juli i Slaget paa Kjøge Bugt under Niels Juul. I Okt. s. A. overførte han Christian V fra Rygen til Kjøbenhavn. Paa denne Rejse udholdt Skibet en voldsom Storm i 5 Dage, under hvilken det nær var forlist. H. lod ankre, men drev med Ankrene; til sidst udkastedes et lille Varpanker, og samtidig holdt de andre. Man antog, at det lille Varpanker havde været det, som forhindrede Linjeskibet fra at strande, hvorfor det blev forgyldt, forsynet med en Indskrift af Thomas Kingo og ophængt paa Rosenborg, hvor det endnu er at se. 1678 var han paa Hverving efter Søfolk, senere som Chef for en mindre Eskadre i Sundet om Bord i «den

grønne Drage». Aaret efter førte han Orlogsskibet «Mars». Efter Freden i Lund gik han med en Eskadre til Hamborg, der blokeredes. 1689 førte han som Viceadmiral Orlogsskibet «Tre Kroner» i Niels Juels Flaade. Han var meget afholdt af Kong Christian V og døde 5. Avg. 1693. H. var gift med Margrethe Elisabeth Boye (f. 1649 † 1719). H.s Søn Frederik H. er nævnt ovfr. Mange Aar efter sin Død, 1777, optoges I. H. med sine Descendenter i den danske Adelstand. *C. With.*

Hoppe, Johan Christopher, 1772—1835, Søofficer, Søn af Konferensraad, Højesteretsassessor Peder H. og Elisabeth f. Holst og Sønesøn af foran nævnte Generaladmiral-Lieutenant Fr. H., er født 2. Marts 1772, blev Sekondlieutenant i Søetaten 1789, Premierlieutenant 1797, Kapitajnlieutenant 1806, Kapitajn 1811; 1815 erholdt han ved Reduktionen efter Norges Tab sin Afsked, men ansattes en Maaned senere paa ny i Tjeneste, forfremmedes 1817 til Kommandørkapitajn, 1828 til Kommandør og afskedigedes 1834 med Kontreadmirals Karakter. 1817 erholdt han desuden Titel af Kammerherre. Efter en Del Togter som subaltern Officer udsendtes han 1797 med Fregatten «Najaden», Kommandørkapitajn Steen Bille, og deltog der om Bord i den bekjendte Træfning 15. Maj mod Tripolitanerne, hvorved disse bleve tvungne til Fred. Efter en Del andre Rejser ansattes han 1801 paa Linjeskibet «Sjælland», Kapitajn F. C. L. Harboe, deltog med dette i Slaget paa Reden 2. April, men undgik at blive tagen til Fange derved, at han i Tjeneste sendtes i Land henimod Slutningen af Affæren. Ved Krigens Udbrud 1807 ansattes han først paa Batteriet «Prøvesten», fik senere Kommando over Flydebatteriet Nr. 7 ved Kastrup og frelste ved sin gode Konduite dette Batteri fra at forlise i en Storm. Fra 1809 indtil Fredslutningen kommanderede H. en større Afdeling Kanonfartøjer, som skulde beskytte Farvandet fra Dragør til Ulvshaleløbet. Han havde her adskillige Træfninger at bestaa med engelske Orlogsmænd, der søgte at bemægtige sig Handelsfartøjer, og erholdt gjentagne Gange Kongens anerkjendende Udtalelser for sin Aktivitet og sit Mod. 1818 førte H. Fregatten «Nymfen» paa Togt i Middelhavet og kom hjem Aaret efter. 1827 foretog han for egen Regning en Rejse til Island, men ses ikke at have været i Aktivitet efter dette. Han døde 23. Nov. 1835. — H. blev 24. Febr. 1793 gift med Johanne Magdalene Fjeldsted fra Throndhjem (f. 1776 † 1832), Datter af Stiftamtmand T. J. F. (V, 184). *C. With.*

Hoppe, Johan Ferdinand, 1815—90, Solodanser. H., der var født i Kjøbenhavn 3. Jan. 1815, kom som Dreng ind paa det kgl. Theaters Balletskole og fik Bournonville til Lærer. Han gjorde sig første Gang bemærket 23. Sept. 1834 i en Pas de deux med Lucile Grahn i «Den stumme i Portici» og frapperede ved sin store koreografiske Færdighed, sin Elasticitet og Elegance i alle Bevægelser og en ualmindelig Kraft. Men den smukt byggede unge Mand var meget lille af Væxt, hvad der gjorde ham mindre skikket for seriøs Dans, og det var da navnlig som Demikarakterdanser og senere som Lærer for de yngre, at han fik Betydning for den danske Ballet, hvilken han ved sin udviklede Færdighed var en fortrinlig Støtte. Som Mimiker spillede han aldrig nogen fremtrædende Rolle, og blandt hans Partier er der kun Anledning til at nævne Alexis i «Konservatoriet», Zefyr i «Psyche», Carelis i «Kermessen i Brügge» og Titelrollen i «Abdallah». Han var gift med Henriette Martine Kirstine f. Allerup (f. 19. Marts 1828), optraadte sidste Gang 10. Jan. 1866 i «Kermessen i Brügge», afskedigedes ved Theateraarets Udgang og døde i Frue Kirke under Fru Heibergs Jordefærd 27. Dec. 1890. *Edgar Collin.*

Hoppe, Johan Heinrich Christian, 1775—1836, Generalkonsul, er født i Lybek, hvor hans Fader var en agtet Handelsmand. Efter at have været i en Bankierforretning i Hamborg i 4 Aar, derpaa Handelsrejsende i 11 Aar, blev han i 1803 sammen med 2 Kompagnoner Chef for det ansete Handelshus Grøger & Co. i Lybek, der imidlertid 3 Aar senere maatte standse sine Betalinger. H. beskæftigede sig derefter med Reklamationer for fremmede Magter, hvorved han erhvervede sig Formue, saa at han blev i Stand til at betale Husets Kreditorer deres fulde Tilgodhavende. H., der jævnlig tidligere havde foretaget Rejser til Danmark, fik nu flere finansielle Hverv overdragne af den danske Regering; saaledes var han i 1816 Kommissær i Paris i Anledning af nogle Fordringer hidrørende fra beslaglagt dansk Ejendom i Hamborg og Königsberg, i 1817 blev det ham overdraget at indkræve Godtgjørelse i Paris for de franske Troppers Ophold i Danmark 1808—9, og i 1824—25 opholdt han sig dernæst i England for at forhandle om et dansk 3 Procents Laan. H.s finansielle Virksomhed synes at have vundet Regeringens Bifald: i 1808 bliver han saaledes kgl. dansk Agent og strax derpaa Justitsraad, i 1818 Gehejmefinansraad og i 1819 endelig Generalkonsul i Paris, en Post, som han beklæder

lige til 1827, da han arresteres under et Ophold her i Landet og stilles for en Kommission, der dømmer ham til Fæstningsarrest «i en saadan Tid og i øvrigt under saadanne Vilkaar», som Kongen maatte finde for godt at bestemme. Grunden til denne bratte Afslutning af H.s Virksomhed i Statens Tjeneste maa uden Tvivl søges i den Omstændighed, at hans derangede Pengeforhold bragte ham i Hænderne paa Spekulanter, der synes at have faaet ham til at overskride sin Instrux og indgaa paa en uheldig Overenskomst ved de fortsatte Forhandlinger om den Godtgjørelse, som det i 1817 var overdraget ham at søge at skaffe fra den franske Regering. Efter Dommen blev H. entlediget fra sin Post og hensat i Fæstningsarrest i Kastelet, hvor han forblev o. 3 Aar. Han blev da udbragt af Riget og fik Tilladelse til at nyde en ham tilstaaet Pension i Lybek, og her tilbragte han sine sidste Leveaar til sin Død 1836.

C. Zytphen-Adeler.

Hoppe, Torkil Abraham, 1800—71, Amtmand, Søn af ovennævnte Kontreadmiral Joh. Christopher H., fødtes 10. April 1800, blev privat dimitteret til Universitetet 1818, juridisk Kandidat 1824, Volontær i det jysk-laalandske Renteskriverkontor 1825 og Avskultant i Rentekammeret s. A. Efter at han derpaa ved forskellige Rejser til Island, Færøerne og Grønland — først for egen Regning, senere med offentlig Understøttelse — havde erhvervet sig et flersidigt Kjendskab til disse Landsdeles ejendommelige Indretninger og lokale Forhold, blev han Sekretær i den Kommission, som 1834 nedsattes for at gjøre Forslag til Forandringer i Lovgivningen om den islandske Handel, og 1835 Medlem af den da nedsatte Kommission, der skulde undersøge, hvorvidt en fri Handel kunde aabnes paa Grønland. Sidstnævnte Aar blev han desuden saa vel Revisor for den færøske og grønlandske Handels Regnskaber som Decisor for ældre islandske og færøske Regnskaber, og 1837 udnævntes han til Medlem af Direktionen for den færøske og grønlandske Handel. 1840 blev han Kommitteret i Rentekammeret og 1841 Stiftamtmand for Island og Amtmand over Islands søndre Amt, men afskedigedes efter eget Ønske 1847 fra disse Embeder paa Ventepenge, udnævntes 1848 til Amtmand over Sorø Amt og beklædte dette Embede til sin Død i Sorø 7. Juni 1871. I Aaret 1827 var han bleven Kammerjunker, 1841 Kammerherre. — Han blev 7. Maj 1839 gift med Juliane Vilhelmine Nielsine Christence Benzon (f. 16. Juni 1819 † 21. Jan. 1855), en Datter af Kammer-

herre Chr. Fr. Otto B.; efter hendes Død ægtede han 7. April 1860 Christine Caroline Platou (f. 23. April 1825), en Datter af Justitsraad, Kasserer ved Øresunds Toldkammer Chr. T. P. — Af hans Sønner blev *Johan Christopher H.* (f. i Reykjavik 23. Nov. 1841, Student 1859, jurid. Kand. 1864, Kontorchef i Indenrigsministeriet 1880) 1885 Amtmand over Randers Amt. *G. Kringelbach.*

Hoppensach, Friderich Ferdinand, 1817—78, Danser. Født i Kjøbenhavn 7. Maj 1817 og Søn af Parykmagermester Hans Heinrich H. og Johanne Cathrine f. Henningsen kom H. alt som Barn paa det kgl. Theaters Balletskole og fik Undervisning af Bournonville. Som egentlig Danser havde H. ikke nogen videre Betydning for Balletten, men desto rigere var hans Virksomhed som Mimiker. I denne Retning gjorde han sig først bemærket 29. Marts 1842, da han ved den første Opførelse af «Napoli» med stort Mesterskab mimisk udførte et Recitativ som Gadsanger, og fra den Tid anvendte Bournonville ham med stort Held i næsten alle sine Balletkompositioner. Blandt Roller, i hvilke han særlig har udmærket sig som komisk Mimiker, kunne nævnes: Dufour i «Konservatoriet», Gert i «Kermessen i Brügge», Kineseren i «Zulma», Niels Klokker i «Brudfærden i Hardanger», Diderik i «Et Folkesagn», Hassan i «Abdallah», Pater Francesco i «Blomsterfesten i Genzano», Guldbrand Skaffer i «Fjældstuen», Hovmesteren i «Fjærnt fra Danmark» og Scrivano'en i «Pontemolle». Han ægtede 1841 Marie Kirstine Sørensen (f. 3. Avg. 1813) og afskedigedes af Theatrets Tjeneste ved Aarets Udgang 1876. Han døde 17. Juni 1878.

Edgar Collin.

Hopstock, Frants Philip, 1746—1824, Præst, født paa Kongsberg 1746 (døbt 19. Nov.). Faderen, Andreas H. († 1750), var Holzførster, Moderen hed Maren Hoffmann f. Krogh. Han informeredes først privat, siden i Bergens Skole og dimitteredes her fra 1764. 1766 vendte han tilbage til Norge og skaffede sig Livsophold som Informator, bl. a. 3 Aar i Holmestrand. Her blev han af Grev Wedel kaldet til Sognepræst i Skovger, drog der fra til Kjøbenhavn og fik Attestats 1772. S. A. blev han af Greven kaldet til Vaale Sogn, hvor han 1790 blev Provst. 1788 havde han paa sin Præstegaard Besøg af Kronprinsen (Frederik VI), der tillod ham personlig at «henvende sig til ham ved Lejligheder». 1797 blev det første norske Skolelærerseminarium oprettet i Tønsberg, og H., der havde Ry som en duelig og erfaren Lærer, blev beskikket til

1. Inspektør ved dette. Paa Grund af denne Stilling søgte han sig forflyttet til Tønsbergs Sognekald og fik det 1798. Her havde han den Sorg, at Seminariet blev nedlagt 1802, hvorhos han maatte kæmpe med trange Kaar, foranledigede ved Tidernes Tryk, hans store Godgjørenhed og selskabelige Tilbøjelighed. Under alt dette længtes han efter landlig Rolighed og fik efter Henvendelse til Kronprinsen 1808 Totens Sognekald. I dette Embede døde han 16. Juli 1824 efter at have holdt Jubilæum og Guldbryllup. Han roses af sine Biskopper som en udmærket Lærer og en meget god Taler, lod sig ikke kue af Trængslerne, da han havde dem, og da han paa Toten fik Velstand, plejede han at sige: «Gud bevare mig fra at blive fattig, — selv skal jeg sørge for, at jeg ikke bliver rig». Gift 27. Sept. 1772 med Anna Elisabeth Lorentzen (f. i Holmestrand 14. Nov. 1744, † 20. Nov. 1826), Datter af Jørgen L. og Anna Elisabeth f. Styr.

Stamtavle ov. Familierne Garmann, Schanche, Krohn og Hopstock S. 68. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Horkel, Johann, 1769—1846, Læge, fødtes 8. Sept. 1769 i Burg paa Femern, studerede i Halle og blev her 1799 Privatdocent, 1802 extraordinær og 1804 ordinær Professor i Medicin med Fysiologi som særligt Fag. 1810 blev han Professor ved det nyoprettede Universitet i Berlin og 1830 Medlem af det derværende Videnskabernes Akademi. Af J. F. Meckels højt ansete «Deutsches Archiv f. Physiologie» var han Medredaktør lige fra dets Begyndelse 1815. Hans vigtigste videnskabelige Arbejder omhandle Zookemien. Han døde 16. Nov. 1846.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Biograph. Lex. der hervorrag. Aerzte III. *Jul. Petersen.*

Horn, Clas Frederik Greve, 1763—1823, svensk Landflygtig, var født i Stockhølm 18. Maj 1763 og Søn af Frederik Greve H. Han skildres i sin Ungdom som en smuk Mand med et blødt, sværmerisk Gemyt, der personlig var afholdt af Gustav III. Efter at være bleven Officer avancerede han til Major i Fortifikationen, men tog allerede 1789 sin Afsked. Det fik skæbnesvanger Betydning for ham, at hans Fader sluttede sig til Kongens Modstandere. Faderens Had imod Gustav III smittede Sønnen, hvis Uvilje imod Kongen yderligere forøgedes ved Rygter om, at hans Fader svævede i alvorlig Fare. Hertil kom Begejstring for den franske Revolutions Ideer, og da han 1791 blev bekendt med Anckarstrøm, lod han

sig forlede til at deltage i S sammensværgelsen imod Gustav III. Efter dennes Mord blev han anklaget som medskyldig i dette, og skjønt han under Forhørene angav adskillige af de medsammensvorne, blev han (Maj 1792) dømt til at miste Ære, Liv og Gods. Dødsdommen formildedes dog til livsvarig Landflygtighed. Han flyttede da til Danmark, hvor han købte en Landejendom, Skovlyst i Hørsholmegnen, og levede her med sin Hustru, Maria Vilhelmina f. Linnerhjelm, og en Svigerinde. Sit Navn havde han forandret til *Frederik Classon*. Rahbek, der i denne Tid lærte ham at kjende, omtaler ham med megen Sympathi. Han levede i landlig Stilhed, indtil Aaret 1800 bragte politiske Kriser over Norden. Det blev under den Spænding med England, som da udviklede sig, overdraget ham af Regeringen at organisere Landstormen i en Del af Sjælland og at lede forskjellige Anstalter til Kystens Forsvar; men af Hensyn til den mistænksomme Gustav IV, med hvem den dansk-norske Regering søgte at staa paa en god Fod, mente den at maatte betyde ham, at han skulde forlade Danmark (1801). Han tog da Ophold i Lybek. Her oplevede han Franskændenes Erobring af denne By i Slutningen af 1806, han blev fængslet, men dog frigivet efter kort Tids Forløb. Nogle Aar derefter vendte han atter tilbage til Danmark, blev naturaliseret som dansk Undersaat og levede under sit oprindelige Familienavn i Kjøbenhavn indtil sin Død, 23. Maj 1823. — Den Interesse, hans Personlighed vakte her i Landet, forøgedes ved, at han optraadte som lyrisk Digter. Nogle Smaadigte af ham optoges i «Charis» 1799, og nogle Digte fik, oversatte paa Dansk, Plads i «Tilskueren». Ogsaa udgav han en Samling Digte i Kjøbenhavn under Titel «Små skaldestycken» (1816), ligesom han leverede Bidrag til «Dagen». Men større digterisk Værd har denne hans Produktion dog ikke haft. En Søn af ham har været Officer i den svenske Hær.

Biogr. Lex. öfv. namnkunn. svenske män VI. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Erslew, Forf. Lex. *E. Holm.*

Horn, Frederik, 1708—81, Digter og Jurist, var en Søn af Toldkontrollør Lars Nielsen H. († 1735) og Margrethe Simonsdatter og fødtes i Nykjøbing paa Falster 7. Jan. 1708. Fra Skolen her, af hvilken han for Resten en Tid var udvist formedelst et Sammenstød med en Lærer, blev han Student 1728 og var en af de faa yngre, der stærkt paavirkedes af Holberg. Under Navnet «Frands Hansen,

Drejer i Helsingør» udgav han 1731 «Somnium poëticum eller en poetisk Drøm», et vidtsvævende og usammenhængende satirisk Digt, der begynder med Forsvar for Satirikerens Kald, som sammenlignes med Præstens, men derefter polemiserer mod alle Tidens Fejl, lige fra Forgudelsen af Latinen og Grammatikken, fra Kvindesæder og Moder, Forlovelser og Dueller indtil Komplimenterne, Skjødchundene og Studenternes Kaarder. Mere poetisk Værd have de 4 satiriske Æredigte, der indlede hans «Somnium» og, vistnok under Paa-virkning af Gratulationsverset i Holbergs «Skjæmtedigte», parodiere højtravende Poeters mythologiske Ordsqualder, Fuskerfejl i Vers, Puristernes obsolete eller selvdannede Ord (i Folkevisetone med Omkvæd: «Men Sandhed i Heima har ingen Sted Hyld») samt Anagrammer og poetiske Kunstlerier. Her opgiver han ogsaa de kjedelige Alexandrinere og rimer ganske frit og let. Denne litterær-kritiske Satire, hvori H. har sin Styrke, fortsættes i hans anden (? Digtenes kronologiske Orden er ikke sikker) Digtsamling fra samme Aar, især i Fortalen og det første og bedste Digt, «Poesiens Misbrug», uden at han dog som Reenberg eller Sorterup efter Boileaus Mønster «sigter paa nogen i Særdeleshed» eller nævner Navne. «Apologi for det danske Sprog imod de danske» vidner om Digterens varme Følelse for Modersmaalet og minder i Indklædningen om «Erasmus Montanus» og «Jean de France». Her udtaler han stærkest sin Beundring af Holberg:

Den danske Pufendorf, den danske Grotius,
den anden Huitfeldt i vort Dannemarks Arkiver,
en dansk Virgilius, en dansk Ovidius,
din Ligemand, om ej din Mester, Molière!

.
Det danske Sprog ved ham igjen paa Fode kom.

De 2 sidste Digte, «Testament over lille Soldan» (en Hund), der bl. a. satiriserer over Gravvers, og «Docti male pingunt», mod Pedanter m. m., ere lige ubetydelige i Æmne og i Udførelse.

Det var aabenbart mere H.s varme Hyldest af Holberg end Evnen til at træde i Mesterens Fodspor, der i Samtiden skaffede ham Navn af «Hans Mikkelsens Abe»; thi hans Talent er meget begrænset og bevæger sig væsentlig inden for det gamle, moralsk-satiriske Læredigts Ramme. De sammen med «Somnium» trykte «Epigrammata varia» hæve sig ikke over Tidens almindelige Fabrik-gods af denne Art, og hans «Lykønskning til Christian VI's og Sophie Magdalenes Salving» (1731) er affattet i en Art prosaisk Lapidarstil

med pedantiske Ordspil paa Navnene Dania og Diana, der kunde have afgivet en passende Gjenstand for hans egen Satire. Med den første Ungdom lagde han ogsaa klogelig Poesien paa Hylden, og bevarede han end sine litterære Interesser, saa forsømte han derover ikke Fagstudierne, skjønt han maatte opholde sig fjærnt fra Universitetet som Informator, bl. a. maaske paa Gurrehus, hvor han efter eget Udsagn skrev nogle af Satirerne. Da den nye Fundats af 1732 fordrede Specimina og Attestata for de studerendes Flid, nedsendte han 1734 fra Tønsberg, hvor han den Gang levede, sit «Forsøg til et veloptugtet og veloplært Barn» (trykt 1735), en ufuldendt Opdragelseslære, der viser ikke ringe Belæsthed og antyder flere af de Principper, som senere udvikledes af Rousseau, Basedow og Campe. Fra samme Tid stammer hans 1748 udgivne «Cede majori . . ., hvorledes man efter Politik og Politesse skal kjende og erkjende Overmænd», en lidt sprænglærd Dialog om Betydningen af Rang, Stand og Værdighed i Omgangslivet.

Imidlertid var H. blevet en dygtig Jurist og anset Sagfører, 1739 Højesteretsadvokat. At det ogsaa her var ham en Trang at klare sig sin Stilling theoretisk, derom vidne hans «Meditationer over Prokuratorprofessionen» (1737), et filosoferende Forsvar for denne da ilde ansete Stand, og de samtidig affattede, men først 1743 trykte «Meditationer angaaende Vidners Examination». Hans andet Ægteskab (8. Juli 1744), med Mette Sophie f. Torm (f. 1722 † 1791), Datter af Kjøbenhavns Borgmester og Politimester Erik Jensen T., førte ham imidlertid ind paa den praktiske Embedsbane, i det han 1751 adjungeredes og 1761 efterfulgte sin Svigerfader i Embedet. 1750 var han indtraadt som Medlem af Theaterdirektionen, da den danske Skueplads lagdes under Magistratens Styrelse; men om hans Virksomhed i denne Stilling, der skulde synes at maatte ligge godt for hans Anlæg og Tilbøjeligheder, have vi intet andet Vidnesbyrd end det lille Forsvar for Skuepladsen, han 1754 udgav under Titelen: «Sinceris Gjensvar paa Hypocritæ Skrivelse imod Komediegang». Det er en trivielt moraliserende Imødegaaelse af Pietismens sædvanlige Indvendinger mod Skuespil, som hist og her, bl. a. i Fortalen, der er underskreven «Frands Hansen, Kokkedreng», temmelig ubehændig søger at slaa ind paa den satiriske Tone. S. A. afgik H. fra Direktionen, men tiltraadte den atter 1761 for nogle Aar, stadig vistnok uden at kunne udrette synderligt under de fortvivlede Forhold, hvormed Theatret havde at kæmpe i Magistratens Styrelsetid. Samtidig blev H. Justitsraad og overtog 1766 tillige Fattig-

direktionen; men for den administrative Virksomhed synes han ikke at have egnet sig. Han led desuden af Podagra og kom bedre paa sin Plads, da han 1771 ombyttede Politi- og Kommunalstyrelsen med Posten som Justitarius i den af Struensee nyoprettede Hof- og Stadsret. Han døde som Konferensraad 25. Maj 1781 og efterlod en talrig Børneflokk.

Personalhist. Tidsskr. I, 291. Overskou, Den danske Skueplads II, 108. 158. 277. Rahbek og Nyerup, Den danske Digtekunst IV, 294. *J. Paludan.*

Horn, Hans Iver, 1761—1836, Læge, var født i Kjøbenhavn 28. Okt. 1761 og Søn af Arkivar i Rentekammeret, Kammerraad Hans Jochum H. († 1781) og Karen f. Bakkevold († 1807). I 1778 blev han Student og tog i 1784 medicinsk Examen. 1785 disputerede han for den medicinske Doktorgrad, men var allerede i Forvejen udnævnt til Landfysikus i Jarlsbergs Grevskab, hvorefter han bosatte sig i Tønsberg. I 1804 indsendte han til Kongen en Betænkning angaaende Radesygen i Norge, og 1807 blev han ansat i 6 Aar som rejsende Læge i Akershus og Christianssands Stifter for at lede Foranstaltningerne mod denne Sygdom. 1814 udnævntes han i denne Egenskab til Overinspektør. Han erholdt i 1807 Titel af Professor og blev i 1811 Medlem af det kgl. norske Sundhedskollegium. Han døde i Tønsberg 13. Marts 1836. I 1789 ægtede han Johanne Knudsen, Datter af Kammerlakaj Hartvig K. — Han har foruden sin Doktordisputats om Vatersot bl. a. skrevet Bemærkninger over Professor Eggers' Plan til et Universitet for Norge, et Syngespil i 3 Akter, «Kapertoget», som blev opført paa det kgl. Theater i Kjøbenhavn 1. Gang 28. Okt. 1808, og flere poetiske Bidrag i forskjellige Blade og Tidsskrifter.

Kiær, Norges Læger, 2. Udg.

F. C. Kiær.

Horn, Hildebrand, 1655—86, Diplomat, Søn af Raadmand Peter H. i Kiel, fødtes sammesteds 16. Avg. 1655, gennemgik sin Fødeby's Skole og benyttede dens Universitet til at studere rets- og statsvidenskabelige Fag. 1676—78 sluttede han sig som Sekretær til det danske Gesandtskab i Rusland, der lededes af hans Frænde Frederik Gabel. Som selvstændig Diplomat, om end kun med Karakter af Sekretær, sendtes han paa ny 1681 til Rusland og hædredes af Zar Feodor ved Afskeden med en Gave af russiske Bøger som en Anerkjendelse af hans Studier i Landets Sprog. En ny Sendelse som dansk Envoyé til Rusland 1682—84 gav ham Lej-

lighed til baade at benytte disse Studier og til at gjøre sine Evner gjældende som en elskværdig og vindende Person. Naar det dog ikke lykkedes ham at knytte Rusland til et dansk-fransk Forbund, bl. a. mod Sverige, da laa det vistnok ikke i Gesandtens Person, men deri, at selve Forudsætningen for hans Mission glippede. Med Orlov besøgte han 1685 Venedig, deltog om Bord paa Flaaden i et Aars Felttog mod Tyrkerne og efterlod sig ogsaa paa dette Omraade et hæderligt Eftermæle, da en Smitsot bortrev ham 8. Okt. 1686 paa Cerigo. Hans lærde Venner sørgede i veltalende Ord over det store Haab, der saaledes sluktes, ikke mindst for Litteraturen. Men skjønt han skal have efterladt sig flere Arbejder baade i bunden og ubunden Stil, baade paa Tysk, Fransk, Italiensk og Russisk, kjendes af ham nu dog kun de Relationer, han hjemsendte fra sit sidste Besøg i Rusland. I dem tegner han imidlertid med tilstrækkelig Tydelighed sit Billed som en opvakt, vel underrettet og omhyggelig Diplomat.

Møller, Cimbria lit. I. Geh. Archivets Aarsberetn. VI, 138 ff. *Fr. Krarup.*

Horn, Jürgen Friedrich, 1803—80, Skolemand, er født 21. Jan. 1803 i Flensborg, studerede Theologi i Kiel, blev examineret paa Gottorp 1827, blev 1828 Kollaborator i Haderslev, 1838 Rektor i Glückstadt, 1853 i Kiel, 1864 «Oberschulinspektor der holstein. Gelehrtenschulen». 1866 gik han af som Rektor og døde 16. Marts 1880 i Tønder. Han har skrevet: «Zur Philosophie, 3 Abhandlungen» (Kiel 1862), en Tragedie, «Sophonisbe» (Kiel 1862), og forskellige Programmer af matematisk, filosofisk, filologisk og æsthetisk Indhold.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

S. B. Thrige.

Winkel Horn, Erhardt Frederik, f. 1845, Forfatter. Fr. W. H., Søn af Urtekræmmer Erik W.-H. og Marie Dorothea f. Ravn, fødtes i Kjøbenhavn 19. Juli 1845, blev Student 1863, tog 1868 Magisterkonferens i nordisk Oldtidsvidenskab og blev 1878 Dr. phil. Efter oprindelig at have valgt Arkæologien til Hovedstudium gjorde W. H. efterhaanden med Forkjærlighed Litteraturhistorien til Gjenstand for Behandling, hvorom hans Doktordisputats, en Studie over den danske Sprog- og Oldforsker Peder Syv, bærer Vidne. Ved sin hurtig vakte og livlige Interesse forenet med Meddelelseslyst er han bleven en meget produktiv Forfatter, hvis Virksomhed hovedsagelig er af populariserende eller populær-videnskabelig Art og omfatter dels den forhistoriske Arkæologi og Nordens gamle Litteratur, dels

de skandinaviske Rigers Litteraturhistorie, hvortil komme adskillige Skolebøger i Dansk med tilhørende Fag (til Dels i Forening med O. Borchsenius) samt Oversættelser af fremmede Forfattere. Af hans Arbejder fremhæves foruden hans ovennævnte Disputats «Mennesket i den forhistoriske Tid» (1874; efter Lubbocks «Prehistoric times»), «Udsigt over Nordens Oldtidsminder» (1883), «Den ældre Edda» i poetisk Gjengivelse (1869), Oversættelser af Islændingesagaer under Titleerne «Billeder af Livet paa Island» (I—III, 1871—1876) og «Nordiske Heltesagaer» (1876), «Den danske Litteraturs Historie» (I—II, 1881), J. Scherrs «Almindelig Litteraturhistorie» (I—II, 1876), oversat og forøget med en udførlig Udsigt over Nordens Litteratur, der — delvis omarbejdet — senere er udgivet paa Tysk (Lpz. 1880) og Engelsk (Chicago 1884), «N. F. S. Grundtvigs Liv og Gjerning» (1883), «L. Holberg» (1884). «Illustreret Konversationslexikon» (Hagerups Forlag, 1892 ff.) redigeres af ham. En lille Samling «Digte» har han offentliggjort 1872. Som W. H.s litterære Arbejder delvis lade formode, har han tillige udfoldet en ret omfattende Lærervirksomhed. Ægtede 1. 1870 Anna Marie Margrethe Nyholm, Datter af Grosserer i Kjøbenhavn A. M. N. (Ægteskabet opløst 1883), 2. 1886 Anna Ravn (separeret 1890).

Indbydelsesskrift til Univ.s Reformationsfest 1878.

Kr. Kaalund.

Winkel-Horn, Frederik, 1756—1837, økonomisk Forfatter, hvis Forældre vare ovennævnte Frederik H. og Mette Sophie f. Torm, blev født i Kjøbenhavn 12. Nov. 1756. Han blev i 1779 juridisk Kandidat og s. A. kongl. Fuldmægtig hos Hof- og Stadsrettens Justitiarius, 1785 Justitssekretær og 1790 tillige surnumerær Assessor i denne Ret, 1802 Højesteretsadvokat, 1803 Birkeskriver ved Kjøbenhavns Amts Rytterdistrikts Birk, fra hvilken Stilling han entledigedes 1817. 1819 udnævntes han til Justitsraad. Han ægtede i 1786 Mariane Winkel (f. 28. April 1754 † 21. Avg. 1817), Datter af Sæbemester P. W., og kaldte sig efter hende fra 1812 *Winkel-H.* Han døde 19. Maj 1837 i Kjøbenhavn. — W.-H. er Forfatter af en Del Smaaskrifter og Tidsskriftsartikler af meget forskjelligt Indhold. Fra Slutningen af hans Liv findes der filosoferende Digte i Østs «Arkiv» og «Materialier»; han har skrevet et Par Piecer vedrørende Kjøbenhavns Brandforsikring, i hvis Direktion han havde Sæde 1802—18, han har udgivet en Del Smaaskrifter om Regning (f. Ex. «Anvisning til at regne Brøk», 1798, «Arithmetisk Lommebog», 1823, osv.) og beskæftigede sig

med Spørgsmaal om Lotterier, til hvis Ordning han gav Forslag (saaledes «Plan til en Guldmine», 1834). At hans Indblik i Sandsynlighedsregningen ikke var synderlig dybt, viste hans Piece: «Gives der nogen Spillemaade i Talloetteriet, hvorved man ufejlbarligen maa vinde?» (1835), hvori han mener, at man kan vinde ved Anvendelse af stræng «Forsigtighed og Maadehold», naar man spiller paa Tal, «der ikke i en Række Trækninger ere udkomne», og med stigende Indskud, altsaa Forslag af den Art, hvoraf der i Aarenes Løb er kommet en stor Mængde her og i Udlandet med det frugtesløse Formaal at narre Spillets Gudinde. I øvrigt fortjener det at nævnes, at han i den samme Piece anbefalede Talloetteriets Afskaffelse. Et Par smaa, ikke meget dybtgaaende Afhandlinger om de danske Finansforhold hidrører ogsaa fra ham, f. Ex. «Forsøg til en Finansplan for Kongerigerne Danmark og Norge» (1813), ligesom han har oversat nogle nationaløkonomiske Skrifter, saaledes af den ubetydelige Schmalz, en af de sidste Tilhængere af Fysiokratiet, hvoraf ogsaa W.-H. var paavirket («Om Statsfinanser og om Merkantil-Industri-Økonomi-Systemerne», 1814), og Sismondi («De to Systemer af den politiske Økonomi» med en Fortale om Danmarks Pengevæsens Forbedring, 1815).

Erslew, Forf. Lex.

H. Westergaard.

Hornbeck, Anton Adolph Louis Theodor, f. 1840, Musiker. Louis H., en Søn af Kapelmusikus Theodor Julius H. († 1857) og Mette Petrine f. Lütken, er født i Kjøbenhavn 23. Juli 1840 og dyrkede særlig Violinen under V. Toftes Vejledning; i Theori og paa Klaveret fik han Undervisning af J. C. Gebauer, paa Orgelet af G. Matthison-Hansen. Paa Grund af H.s flittige Virksomhed som Orkesterspiller, som Sanglærer ved Kommuneskolerne (fra 1873) og som Kantor — ved St. Johanneskirken fra 1874 og derefter ved Trinitatis Kirke fra 1887 — blev det lovende Kompositionstalent, der røbede sig i de faa fra hans Haand udgivne Sanghæfter, tidlig standset i sin Væxt. — Efter at hans første, 1866 ægtede Hustru, Anna (Nanna) Christine Hedevig f. Sanne, en dygtig Pianistinde og Datter af Instrumentmager Jacob S., var død 23. Marts 1880, ægtede han 1884 Helga Olivia Both, Datter af Topograf F. L. B. (II, 549).

Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Hornbeck, Christian Bernhard, 1772—1855, Arkitekt, blev født 16. Sept. 1772 som Søn af Avktionsholder Hans Jensen H. og

Anna Sophie f. Møller. Han gennemgik Kunstakademiets Bygnings-skoler og vandt efterhaanden alle dets Medailler, den store Guldmedaille 1799, men ikke Rejsestipendiet i en Konkurrence med 2 ligestillede Kammerater. Ad anden Vej skaffede han sig imidlertid offentlige Rejsepenge og tilbragte en Række Aar i Udlandet, hovedsagelig i Italien. Efter sin Hjemkomst blev han 1808 Bygningsinspektør i Kjøbenhavn, 1809 Medlem af Akademiet og 1823 Hofbygmester efter i flere Aar at have haft Fribolig paa Charlottenborg. Han var en dannet og elskværdig Mand med litterære og kunstneriske Interesser, men som Bygmester præsterede han ikke meget: Konsumtionshusene uden for Portene, nogle offentlige Kontorbygninger og lignende, som hans Embede medførte. 1846 udstillede han et Projekt til Marmorkirkens Fuldførelse. 2. Maj 1855 døde han ugift.

Weilbach, Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Hornemann, Christian, 1759—93, Filosof, var født i Viborg, hvor hans Fader, Jacob Utzon H., var Præst. Han blev Student 1778 og 1786 Lærer for de kongelige Pager. 1791 rejste han til Jena for at høre Reinholds filosofiske Forelæsninger, og efter sin Hjemkomst begyndte han selv en Række Forelæsninger over Kantisk Filosofi, der dog snart blev afbrudt ved hans tidlige Død, 23. Okt. 1793. Hans filosofiske Arbejder ordnedes af J. H. Spleth og udgaves (1795) som H.s «Efterladte filosofiske Skrifter» med en Fortale af J. F. V. Schlegel og en Karakteristik af Forfatteren af Jens Bindsbøll, Præst i Ledøje. Aaret efter udkom de i Altona i tysk Oversættelse ved C. R. Boie og C. E. Sander og med en Tilskrift af Reinhold. De indeholde 16 Forelæsninger «over det spekulative Studiums Værd og Fortrinlighed», 3: en Fremstilling af Begyndelsen af Kants «Kritik der reinen Vernunft», samt nogle etiske, religionsfilosofiske og pædagogiske Smaastykker. — H. var en elskværdig og dygtig Natur, i meget ikke ulig Poul Møller. Han var en begejstret Dyrker af Filosofi, Matematik og Musik, i filosofisk Henseende en ivrig Beundrer af Kant, hvis Lære han ved sine Forelæsninger egentlig var den første, der indførte i Danmark. — *H. alyede 7/12 1793*

Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., V, 1, 135 f.

Ulrikke Antoinette Schlegel
K. Kroman.

Horneman, Christian, 1765—1844, Miniaturmaler, var Søn af Justitsraad, Toldinspektør Ole H. (f. 1720 † 1779) og Ulrikke Antoinette f. Pauli. Han blev født i Kjøbenhavn 15. Avg. 1765,

hvor Faderen den Gang var Regimentskvartermester. Han uddannedes fra 1782 ved Kunstakademiet, vandt 1785 den mindre og 1786 den store Sølvmedaille i Modelskolen. Et Forsøg paa at vinde Guldmedaillen det næste Aar lykkedes ikke. H. rejste derpaa udenlands og forblev borte i 16 Aar. I Udlandet lagde han sig efter Miniaturmaleriet og uddannede sig til en fremragende Kunstner under sit Ophold i Tyskland og Italien, uden at man dog kjender hans Lærere. Mulig han under Corn. Høyers Sygdom har faaet Vink om at komme hjem, muligvis er han kommet tilfældig. I 1803 var han i alt Fald kommet hjem og udbad sig at blive Medlem. Paa de indsendte Prøver, Miniaturportræt af Komponisten Gluck, et andet Portræt og et Studiehoved, blev han agreeret og fik til Opgave at male Prins Christian Frederik og Arkitekten Magens. Paa disse Arbejder, som en samtidig kalder «Miniaturmaleriets Triumf i Danmark», blev han 1805 Medlem af Akademiet. Forinden var han ved C. Høyers Død 1804 bleven Hofminiaturmaler og maatte vistnok paa kgl. Befaling om Sommeren foretage en Rejse til Stockholm. Senere fik han Titel af Professor. Han var 17. Dec. 1807 bleven gift med Christiane Juliane Frederikke (Josephine) Gianelli († 1816), Søster til de ovfr. (VI, 16 f.) nævnte Kunstnere G. D. og P. L. G. Lige til 1830 synes han at have været en virksom og vel anset Portrætmaler i Miniatur og maaske endnu mere i Pastel. Men fra den Tid af hjemsøgte han af Modgang. Han udstillede vel flittig lige til 1842, men det var ikke bestilte Arbejder, og han solgte lidet eller intet. Hertil kom, at han fra 1837 var bleven lam i Fødderne. Akademiet, som allerede i 1816 havde ladet ham faa Fribolig paa Charlottenborg, søgte at hjælpe paa hans sørgelige Forfatning ved at eftergive ham nogle Laan og tilstaa ham fra 1840 en aarlig Understøttelse, men han levede dog nu i trykkede Forhold til sin Død, 7. Marts 1844. Af hans Arbejder fremhæves, foruden Medlemsstykkerne, Sangeren Gerstäckers Portræt i Pastel (1818), Thorvaldsens, ligeledes i Pastel (1820), Prins Christians, Kuhlaus o. fl. Portrætter.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Horneman, Christian Frederik Emil, f. 1840, Komponist. E. H. er Søn af ndfr. nævnte Johan Ole Emil H. og født i Kjøbenhavn 17. Dec. 1840. Han viste tidlig musikalsk Begavelse, og Operaen var alt hans Barndomsideal; til Text af den lidt yngre Asger Hammerich (VI, 537) skrev han Operaer — meget primitive —

som opførtes paa Fødselsdage. Saa blev han da, efter at have nydt Musikundervisning i Hjemmet dels af sin Fader, dels af andre, sendt til Konservatoriet i Leipzig, hvor han i 1858—60 uddannedes under de berømte Lærere Moscheles, Richter, Hauptmann, Rietz o. fl. Da han vendte hjem, var hans Faders Formue gaaet tabt; han oprettede da en Musikhandel, som Faderen bestyrede, medens han selv forsynede den med Divertissementer, Operafantasier o. a. m. under forskjellige Pseudonymer. For Tivoli skrev han Ouverturer og anden Orkestermusik og for Kasino og Folketheatret Sange, Kor, Forpil o. a. l.; en Strygekvartet blev udført ved en af ham og Jørgen Malling given Koncert. Omtr. 1863 paabegyndte han Operaen «Aladdin» og skrev i 1864 Ouverturen. Med G. Matthison-Hansen, Hornbeck o. fl. stiftede han i 1865 Musikselskabet «Euterpe», hvis Koncerter han dirigerede. Her opførtes Hymne for Solo, Kor og Orkester og «Aladdin»-Ouverturen, hvilken sidste dog ikke gjorde Lykke. Paa det Anckerske Legat rejste han i 1867 udenlands, skrev i München «Ouverture héroïque» og fik «Aladdin»-Ouverturen opført paa en Gewandhaus-Koncert i Leipzig, hvorefter den gik gennem adskillige Koncertsale i Tyskland og i 1869 opførtes i Musikforeningen i Kjøbenhavn. Efter sin Hjemkomst søgte han at realisere en Yndlingsidé ved Opførelsen af en Række billige Lørdagssoireer i Kasino; de gik dog kun i en Sæson og maatte derpaa ophøre paa Grund af Underskud. Nu tog han igjen fat paa sin Opera, gjorde Skitsen færdig og begyndte at instrumentere den; men da hans Fader døde i 1870, maatte han atter lægge den hen for selv at overtage Musikhandelen. Denne afhændedes dog 1872, og sit Forlag solgte han 1874. S. A. stiftede han sammen med Otto Malling «Koncertforeningen», hvis Koncerter de afvekslende dirigerede i 2 Aar — «Valfarten» for Baryton med Orkester opførtes 1875 —, men saa traadte H. ud. Han maatte nu i flere Aar arbejde alene for Erhvervet og oprettede et «Nodekursus» for Undervisning i at synge fra Bladet, hvoraf i 1880 udviklede sig det af ham endnu bestyrede, godt besøgte Musikinstitut. I denne Periode skrev han kun mindre Ting, Sange og Duetter, som ikke krævede vedvarende Arbejde; dog falder et enkelt større Kor- og Orkesterværk, «Lyriske Stemninger» (endnu ikke opført), i denne Tid. Men endelig o. 1887 kunde han paa ny fremtage den gamle Opera, som nu fuldførtes og ved Kongens Jubilæumsfest i 1888 gik for første Gang paa det kgl. Theater. Endnu 7 Gange opførtes den, men henlagdes derpaa; den er senere udgivet i Klaverudtog af Samfundet til Udgivelse af

dansk Musik. Siden har han mest arbejdet for Dagmartheatret, for hvilket han bl. a. har skrevet Musikken til Drachmanns «Esther» (opført 1889) og Paludan-Müllers «Kalanus» (endnu ikke opført). En Opera over 3. Afdeling af Gjellerups «Thamyris» er under Arbejde. I 1866 ægtede han Louise Nannestad, Datter af Pastor Conrad N. 1888 fik han Titel af Professor.

Schütte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Horneman, Claus Frees, 1751—1830, Theolog, Søn af Kjøbmand Wilken H. og Birgitte f. Hincheldey, blev født i Næstved 17. Febr. 1751. 9 Aar gammel kom han i Herlufsholm Skole, hvorfra han 1766 blev dimitteret til Universitetet. 2 Aar efter underkastede han sig den theologiske Embedsexamen, og 1770 rejste han, paa det Rosenkrantzske Stipendium og med Understøttelse fra sit Hjem, sammen med den senere Højesteretsassessor F. G. Sporon til Göttingen, hvor han en kort Tid var sammen med N. E. Balle. I Göttingen tilbragte han 3 Aar, i hvilke Walch og Heyne og især den berømte Orientalist J. D. Michaelis bleve hans Lærere. Saa snart han var kommen hjem, blev han Alumnus paa Borchs Kollegium og Decanus paa Klosteret, og som saadan holdt han private Forelæsninger over østerlandske Sprog og Indledning til det gamle Testament. I Göttingen havde han udgivet 1. Del af en Undersøgelse om Philos Forhold til Septuaginta, og dette Arbejde, der blev fortsat efter Hjemkomsten, skaffede ham Guldbergs Beskyttelse. 1775 modtog han af Kongen Sølvmedaillen «Pro meritis», Aaret efter blev han extraordinær og næste Aar ordinær Professor i Theologien. Som extraordinær Professor faldt det i hans Lod at gjøre Udkast til det theologiske Fakultets Betænkning over Goethes «Werthers Leiden», i Følge hvilken Bogen blev forbudt som et Skrift, der bespottet Religionen og besmykker Lasten.

Da han var bleven ordinær Professor, udgav han, som Prøve paa en ny Oversættelse af det gamle Testament, en Fordanskning af Profeten Micha (1777), til hvilken der var føjet en «forklarende Omskrivning» og en kort Udlæggelse, der gik ud paa at frakjende denne Profeti dens messianske Karakter. Umiddelbart efter maatte han — under Guldbergs Tryk, mente man — udgive et «Anhang», i hvilket han udtalte, at han «ved nøjere Eftertanke» var bleven overbevist om Rigtigheden af den messianske Fortolkning af Micha 5, 1 f. Efter Guldbergs Fald kunde han med større Dristighed

udfolde de rationalistiske Vinger, og kaade Ytringer fra hans Forelæsninger løb Byen rundt. Michaelis, der efter Joh. v. Müllers Sigende «ved sit farceagtige Foredrag havde gjort de hebraiske Vismænds og Seeres Poesi usmagelig for Ungdommen», var hans Forbillede, naar han stod paa Kathedret. Af Salmerne beviste han, hvor godt Gud kan ride, og det endog paa Skyer; han talte om, at Apostelen Paulus «atter havde forgalopperet sig», og ved Examensbordet kunde han udbryde: «Galt nok er det, hvad Apostelen siger, men De gjør det ogsaa 10 Gange værre!»

H. var en fuldblods Rationalist. For ham var Christus, ligesom Socrates, et af de udmærkede, overordentlige Mennesker, Forsynet af og til opvækker, og som, selv besjælede af ophøjet Iver for Sandhed og Dyd, vove og opofre alt for at gjøre deres, af Sanselighedens Magt beherskede Medmennesker opmærksomme paa deres sande Menneskeværd. Denne Opfattelse af Christus som en hebraisk Socrates søgte han at støtte paa det nye Testament ved Brug af en saakaldt «mental-moralsk» Fortolkning og ved rigelig Anvendelse af det rationalistiske Husraad at lade det, der ikke stemmede med hans «Fornuft», være sagt «per accommodationem».

En tidlig indtraadt Døvhed udelukkede H. fra Paavirkning af Omgivelserne, og hans voxende Sans for Landvæsen og Havebrug drog ham bort fra grundige Studier. Han kom snart til at staa som fremmed i sin Kreds, og da den nye Tid brød frem, følte han sig uhyggelig berørt af, hvad han kaldte dens Mystik og dens Fanatisme. 1821 advarede han — over for den Schellingske Naturfilosofi — mod Fantasiens Misbrug, og da han 3 Aar senere, efter en Forelæsning i Regenskirken, havde haft et Sammenstød med J. Thisted, klagede han til Kancelliet over de fanatiske Præster, der begyndte at forføre Folk ved mystiske Lærdomme; 1825 oplevede han endelig, at Rudelbach («Theol. Maanedsskr.» II) brød Staven over hele hans «mental-moralske» Fortolkningskunst. Men Rationalismens Tolerance bevarede han til det sidste. Da Grundtvig 1810 fik den bekjendte Irettesættelse af Konsistorium (VI, 234), trøstede H. ham i Studiegaarden med, at det ikke var gaaget Langebek bedre, og senere, da Rudelbach vilde udenlands, stemte han for, at den unge Mand skulde have Rejsestipendium, fordi han ikke alene var en Mystiker, men en dygtig og flittig Gransker.

H. var gjentagne Gange Universitetets Rektor, saaledes baade ved Universitetsjubilæet 1779 og Reformationsfesten 1817. Ved den første Lejlighed erhvervede han sig den theologiske Doktorgrad,

ved den sidste modtog han Danebrogsordenens Kommandørkors. 1822 fik han Rang med Biskopper, og 1826 højtideligholdt Universitetet hans 50aarige Embedsjubilæum. 1777 havde han ægtet Oberstlieutenant Cranes Datter Helene Elisabeth, der døde 1823. Selv døde han som Universitetets Senior 11. Febr. 1830.

Erslew, Forf. Lex. Fallesen, Mag. f. Religionslærere IV, 607 f. Nyt theol. Bibl. XI, 57 f. og XVIII, 334 f. *Fr. Nielsen.*

Hornemann, Claus Jacob Emil, 1810—90, Læge. Emil H. var en Søn af nedennævnte Professor Jens Wilken H. og fødtes 19. April 1810 i Kjøbenhavn. 1827 dimitteredes han fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og var allerede som ung medico-kirurgisk Student i selvstændig Lægevirksomhed under den ondartede Koldfeberepidemi i Sydsjælland i 1831. 1833 tog han den kirurgiske Examen (han var den første, der underkastede sig kirurgisk Prøve ved Sygesengen), fungerede derefter som Skibskirurg paa Fregatten «Galathea» og tog 1834 den medicinske Examen. De følgende Aar var han medicinsk Kandidat ved Frederiks Hospital, 1837—39 Reservemedikus under Bang. 1838 tog han Licentiat-, 1839 Doktorgraden og tiltraadte derpaa en stor Studierejse, paa hvilken han først under et langt Ophold i Paris kastede sig baade over klinisk Medicin og Hygiejne — Fag, der den Gang doceredes af banebrydende franske Celebriteter — og derpaa fortsatte de samme Studier i England, hvor den nye franske Skole fandt en selvstændig videre Udvikling, og hvor særlig Hygiejnen var i rask Fremadskriden med afgjort praktisk Sigte. Af denne dygtige Bevægelse blev H. dybt greben og blev senere en trofast og utrættelig Forkæmper for de engelske Synspunkter.

Efter sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn i 1841 fik han ved sine yderst vindende og tillidvækkende personlige Egenskaber hurtig en betydelig Huslægepraxis, var ogsaa en kort Tid Distriktslæge i Kjøbenhavn og udnævntes 1843 til Læge ved Statens nyoprettede Livrente- og Forsørgelsesanstalt samt dertil knyttede Livsforsikringsanstalt, et Hverv, han derefter varetog i 45 Aar med altid uforanderlig minutøs Samvittighedsfuldhed. Stillingen erholdt han vel nærmest ved sin Onkel, Konferensraad Jonas Collins Indflydelse, men i øvrigt var han netop særlig kvalificeret til Posten ved det indgaaende Studium, han baade under sin Hospitalsansættelse og under sin Udenlandsrejse havde helliget Stethoskopien, og hvorefter en 1843 publiceret udførlig «Haandbog ved den kliniske Øvelse»

bærer Vidne. Ved dette Tidspunkt var det overhovedet den kliniske Medicin, som fortrinsvis lagde Beslag paa hans videnskabelige Interesse, men snart traadte Hygiejnen i Steden, og det blev paa dette Felt, at han fik sin eminente og velsignelsesrige Betydning for Kjøbenhavn og for hele vort Land.

En reformatorsk Virksomhed paa det hygiejniske, sygdomforebyggende Omraade laa netop ganske særlig for H.s ideelle Personlighed, for hans hele varme filantropiske Aand, og Trangen til en saadan var i kun alt for fremtrædende Grad tilstede, først og fremmest i Hovedstaden, hvor alle en offentlig Sundhedsplejes Fordringer vare fuldstændig tilsidesatte eller endnu slet ikke vare komne til Orde. Uhumskhed af enhver Art gjorde sig gjældende overalt, med Hensyn til Renovationsvæsen, til Drikkevand, Boliger osv., og herimod skulde der kæmpes; der skulde skaffes Lys og Luft og Renlighed til Veje for derved at fjerne en Hovedkilde til de hærgende Epidemier. Til en saadan reformerende Virken i engelsk Aand, i store Træk, baaren oppe af Menneskekjærlighedens og Begejstringens Energi og for øvrigt kun af almindelige fysiologiske Indsigter og sikker sund Sans, var netop H. i udpræget Grad Manden, medens den senere theoretisk-videnskabelige, exakte Detailarbejden i Hygiejnen, saaledes som den efterhaanden udformede sig, navnlig i Tyskland, laa ham temmelig fjærnt.

Efter at have offentliggjort flere hygiejniske Indlæg i «Bibl. f. Læger» og i «Fædrelandet» fik han i 1847 Sæde i det kort i Forvejen i det medicinske Selskab oprettede staaende hygiejniske Udvalg og blev snart som Afløser af Stadsfysikus Hoppe dets Formand. Endnu samme Aar offentliggjorde han en større hygiejnisk Afhandling i Form af en Udvalgsbetænkning til det medicinske Selskab, i hvilken han varmt og indtrængende og med særligt Hensyn til den allerede den Gang truende Kolera paaviser Nødvendigheden af indgribende Reformer i Kjøbenhavns offentlige Sundhedsvæsen. I «Fædrelandet» fremkom han det følgende Aar med lignende Indlæg. Disse Reformspørgsmaal stilledes imidlertid foreløbig i Skygge af den udbrudte Krig, hvoraf ogsaa H.s patriotiske Aand blev stærkt greben, saa at han opgav hele sin Virksomhed i Kjøbenhavn for at gjøre Tjeneste ved Hæren; i 1849 modtog han Konstitution som Overlæge ved Lasarettet paa Augustenborg (i 1850 en lignende ved et Lasaret i Kjøbenhavn), i hvilken Stilling han i øvrigt ogsaa optraadte som Hygiejniker ved at stræbe at modvirke de om sig gribende Lasaretfebre, ligesom der paa hans

Initiativ nedsattes en Kommission til Revision af hele Hærens Sundhedsvæsen, af hvilken han blev Medlem.

Efter Krigen kom de betydningsfuldste Aar i H.s hygiejniske Virksomhed. 1850 forelagde han som Formand i det medicinske Selskabs hygiejniske Udvalg et udførligt «Forslag til en bedre Ordning af den offentlige Sundhedspleje i Kjøbenhavn», hvilket ogsaa udgaves særskilt og satte Gemytterne og først og fremmest de modstræbende, konservative stærkt i Bevægelse. Kort efter offentliggjorde han en Oversættelse af en omfattende officiel engelsk Report om den seneste Koleraepidemi med dertil knyttede Bemærkninger om Forholdene i Kjøbenhavn, og nu begyndte dog hans Agitation at bære Frugt. Ikke blot gjenoprettedes den overordentlige Sundhedskommission for Hovedstaden, men omtrent samtidig (1851) nedsattes ved kongeligt Kommissorium en særskilt Kommission, af hvilken H. blev Medlem, og hvis Opgave netop var at foreslaa Forholdsregler til Forebyggelse af den truende Kolera. 1852 udgav han en udførlig Beretning om Kommissionens Virksomhed og Resultater og drog s. A. som Regeringens delegerede til en international hygiejnisk Kongres i Brüssel — den første og vistnok mest epokegjørende af saadanne Kongresser —, fra hvilken han hjemvendte beriget med yderligere Indsigter og Impulser, hvorom han ligeledes afgav Beretning. I det følgende Aar rejste han med Kraft i en Række Artikler i «Fædrelandet» Fordringen om sundere Boliger for de arbejdende Klasser og betonedede stærkt «de velhavendes og magthavendes Pligt til at hjælpe at stoppe de mange Kilder ikke blot til Sygdomme, men til Fattigdom, Synd og Misfornøjelse».

Foreløbig var dog Modstanden mod H.s Reformforslag fra de ældre officielle Avtoriteters Side for stærk og urokkelig, og han havde til Trods for sin nøje personlige Forbindelse med den unge Liberalismes ledende Mænd næppe udrettet noget betydeligt i lang Tid, hvis han ikke paa én Gang 1853 havde faaet den i flere Aar stærkt truende, skrækindjagende Kolera til Forbunds-fælle. Da Epidemien med rivende Fart udbredte Død og Fordærvelse i vide Kredse, da de officielle Sundhedsavtoriteter stode raadville og magtesløse, og H.s Advarsler viste sig kun alt for vel begrundede, kom han paa én Gang frem i første Række, og den af ham grundede og under hans Formandskab ledede private «Lægeforening mod Koleraens Udbredelse» blev det, der nu optog hele Hovedkampen mod Farsoten og i kort Tid førte den sejerrig

til Ende ved Anvendelse af de fra England bekjendte Forholdsregler, navnlig ved Udrømning til luftige Opholdssteder af Beboerne i alle de stærkt forpestede Huse. Og da Epidemien var standset, fortsatte Lægeforeningen under H.s utrættelige Ledelse sin velsignelsesrige Virksomhed; endnu samme Efteraar rejste «Lægeforeningens Boliger» sig paa Østerbro, og for dette i sanitær Henseende saa betydningsfulde Foretagendes Trivsel og videre Fremme virkede H. derefter med uformindsket Energi i 35 Aar lige til sin høje Alderdom, ligesom han ogsaa var virksomt Bestyrelsesmedlem af andre Selskaber for gode Arbejderboliger, der senere oprettedes efter Lægeforeningens Forbillede; saaledes var han en af Stifterne af «Arbejdernes Byggeforening».

Ved Koleraepidemien var H. ikke blot bleven en af Hovedstadens mest populære Mænd, men tillige en Mand, hvis Mening ogsaa de ældre Avtoriteter maatte begynde at bøje sig for. Som et officielt Udtryk herfor beholdt han endnu samme Aar Professor-titelen og valgtes af Sundhedskollegiet til Medlem af den overordentlige Sundhedskommission i Steden for Bang, der udtraadte paa Grund af de ham tilstødte Uheld i hans Kommissionsvirken. I de følgende Aar kom der ogsaa en ikke ringe Fart i de betydningsfulde hygiejniske Reformers, for hvis Realisation H. saa længe forgjæves havde arbejdet, og han kunde saaledes med berettiget Stolthed fremtræde for den paa hans Initiativ i 1858 sammenkaldte skandinaviske Kongres for Sundhedspleje i Kjøbenhavn. Han havde tilmed den særlige Tilfredsstillelse at se Koleraen, som efter 1853 aarlig svævede truende over Hovedstaden, stadig holdt i Skak; da Situationen i 1857 blev ganske særlig truende, fik Sundhedskommissionen ved provisorisk Lov en diktatorisk Myndighed, saa at H. kunde faa vidtgaaende Forholdsregler truffne, om han end netop samtidig ved sin fortsatte, noget ensidige Fastholden af Koleraens Ikke-Smitsomhed begyndte at møde en ikke ringe Opposition fra sagkyndig Side, og om end for øvrigt de konservative Elementer i Administrationen fremdeles lagde Baand paa hans Reformiver og i det hele holdt saa meget igjen, at H. ved Gjennemførelsen af den nye kjøbenhavnske Kommunalforfatning og dermed følgende Sundhedsvedtægt i 1858 næppe ugjærne traadte tilbage fra sin officielle Stilling i Kommissionen, hvorved han saa meget friere og med saa meget større Eftertryk kunde kæmpe for sine Reformkrav som Privatmand.

I sin utrættede Agitation mod alle sundhedsfjendtlige Momenter

slog han nu navnlig ind paa to Veje, der begge bragte ham i udstrakt Rapport til Almenheden. Den ene var Udgivelsen af et Tidsskrift med den træffende Titel: «Hygiejniske Meddelelser og Betragtninger», hvilket han redigerede alene indtil 1874, derefter indtil 1880 sammen med Professor Gædeken (hvorpaa det overtoges af Selskabet for Sundhedsplejen som dettes Organ), og i hvilket han ikke blot selv drøftede alle den offentlige og private Sundhedsplejes Kaar — altid paa samme klare, varme og indtrængende Maade, om end nok undertiden ud fra et lidt ensidigt Grundstandpunkt —, men ogsaa indførte talrige Bidrag fra yngre Hygiejnikere, der hovedsagelig hentede Impulser fra ham. Den anden Vej, han slog ind paa, var populære Foredrag, særlig beregnede paa Hovedstadens Smaafolk. Ved hans sympatiske, menneskevenlige Personlighed, hans oratoriske og populariserende Evne, hans ejendommelige Blanding af dyb Varme og mild Humor sloge disse Foredrag i overordentlig Grad igjennem. Flere af dem ere trykte, til Dels særskilt i Piecer, saaledes den lille, fængslende, i fri Bearbejdelse fra Engelsk gjengivne, moraliserende Fortælling «~~Koldt~~ *Frisk Luft,* Vånd og Sæbe», der er udkommen i gjentagne Oplag og er meget karakteristisk for hans Agitationsmethode. Et af de Æmner, han oftere behandlede, var Misbrug af Alkohol og dens skæbnesvangre Følger, der fornedrede Mennesket til Dyr; og som derfor ogsaa maatte oprøre hans ideelle, dybt religiøse Opfattelse saaledes, at han kom til kategorisk at fordømme enhver Anvendelse af Alkohol i selve Lægekunstens Tjeneste; den samme religiøst begrundede Aversion viste han paa lignende Maade lige over for enhver, ogsaa lægevidenskabelig, Experimenteren med Hypnotismen paa Mennesker.

Snart fik han dog igjen Lejlighed til paa officiel og fremtrædende Maade at virke for hele Landets Sundhedsvæsen, i det han i 1865 blev Medlem af det kgl. Sundhedskollegium — et synligt Udtryk for, at hans Avtoritet trods al aktiv og passiv Hemning voxede. Yderligere Vidnesbyrd herom fulgte snart efter. 1866—68 begyndte han et ildfuldt Felttog mod den i Fødselsstiftelsen hærgende Barselseber og særlig mod den i det nye Kommunehospital optrædende Hospitalsinfektion og hævdede i dette Spørgsmaal med stor Yderlighed sin engelske Antikontagionisme, der i øvrigt senere efterhaanden modificeredes, navnlig under Indflydelse af Pasteurs Arbejder, og i det hele mindre hvilede paa videnskabelige Præmisses end paa hans dybe Følelse, hans ikke ugrundede Frygt for de inhumane Konsekvenser af Smittelæren. Men til Trods for

denne Uholdbarhed i hans videnskabelige Standpunkt, og skjønt hans Forslag om at modvirke Miasmerne ved Spredning af Patienterne i de saakaldte «blandede Afdelinger» paa det bestemteste bekæmpedes af de sagkyndige, hvis Mening her maatte have en afgjørende Vægt, satte han dog ved sin og sin trofaste Kampfælle Fengers Avtoritet lige over for Almenheden sit Forslag foreløbig sejerrig igjennem. Med fuldt uomtvistelig Berettigelse gennemførte han kort efter andre vigtige foreliggende Reformopgaver; ved et varmt og glimrende Foredrag paa det nordiske Industrimøde i 1872 «om Børns Anvendelse i Fabrikker» fremkaldte han den følgende Aar vedtagne Fabriklov, og i Samarbejde med en anden filantropisk Hygiejniker, Dr. F. F. Ulrik, foranledigede han, at den gjældende, uheldige københavnske Byggelov af 1871 underkastedes en gennemgribende hygiejnisk Revision, hvis Resultater fastsloges i en ændret Lov (1875), og ligeledes, at det uhyggelige, sundhedsfarlige Kvarter om Peder Madsens Gang demoleredes. Den sidste store hygiejniske Sag, det lykkedes ham at gennemføre, var Stiftelsen af Selskabet for Sundhedsplejens Fremme i Danmark i 1879. Som dets selvskrevne Formand fungerede han indtil 1888, og det var paa hans Initiativ, at Selskabet skred til den vigtige Opgave at undersøge den Grund, hvorpaa København staar, efter de nyere Undersøgelsesmetoder.

Den i hele H.s Virken ganske særlig fremtrædende varme og praktiske Filantropi gav sig frugtbringende Udslag i mange andre Retninger end de nævnte, strængt hygiejniske. Af Børnehospitalets Bestyrelse var han Medlem fra 1859, og Opførelsen af det smukke nye Dronning Louises Hospital skyldes for en ikke ringe Del hans utrættelige Arbejde. Han var Medlem af Sygehjemmets Bestyrelse, af Bestyrelsen for den gjensidige Hjælpeforening for kvindelige Haandarbejdere, af Komiteen for Anlæg af en Vandkuranstalt ved Silkeborg, hvilken han i stor Udstrækning vilde have anvendt til bedste for fattige syge. Overhovedet fremkom der i en lang Aarrække næppe nogen filantropisk Sag af større Rækkevidde, uden at han var medvirkende, ligesom hans Arbejdskraft samtidig benyttedes ogsaa i forskjellige andre Komiteer og Kommissioner til vigtige Formaalets Fremme, baade inden for og uden for det lægevidenskabelige Omraade; af Komiteen for Danmarks Deltagelse i den internationale Kongres for Sundheds- og Redningsvæsen i Brüssel i 1876 var han et selvskrevet og virksomt Medlem.

Som fuldt tilhørende National-Liberalismens skjøne Blomstrings-

tid var han en varm Skandinav, hvad der ogsaa har givet sig Udtryk i hans ivrige Deltagelse i de skandinaviske Naturforsker-møder — i hvis danske Bestyrelse han 1868—86 virkede som Generalsekretær —, i det skandinaviske Lægemøde i Gøteborg 1870, hvor han fungerede som Formand for den medicinske Sektion, ligesaa i hans Virksomhed som dansk Afdelingsmedlem af den Letterstedtske Forening. Han dekoreredes med norske og svenske Ordener ligesom selvfølgelig med danske. Ved sin Udtrædelse af Sundhedskollegiet 1881 blev han Kommandør af Danebrog af 2. Grad, ved sin Afskedigelse fra Livsforsikringsanstalten i 1888 af 1. Grad. Af flere udenlandske medicinske og hygiejniske Selskaber var han bleven Medlem, og ved den internationale Lægekongres i Kjøbenhavn 1884 var han Præsident for den hygiejniske Sektion. Ved det skandinaviske hygiejniske Lægemøde i Kjøbenhavn 1888 proklameredes han som Mødets Ærespræsident.

Men Alderens Tryk og tilstødende indgribende Sygelighedstilfælde begyndte ved denne Tid at gøre sig stærkt gjældende. Han var dog endnu i Slutningen af 1889 saa arbejdsdygtig, at han i en med en Indledning forsynet Oversættelse af et Foredrag af den engelske Lægevidenskabsmand Richardson (trykt i «Tidsskr. f. Sundhedspleje») kunde slaa endnu et Slag for Afholdssagen, men i øvrigt levede han nu i sit udmærkede Hjemms Hygge ganske tilbagetrukket og bestandig mere fordybet i de kristelige religiøse Tanker, hvoraf han altid havde været stærkt greben, og hvorom han ogsaa i sin Forfattervirksomhed — fornemmelig i sit mærkelige lille Skrift: «Om Menneskets Tilstand kort før Døden» (et Foredrag i Arbejderforeningen af 1860) — har givet et karakteristisk Vidnesbyrd. Efter et apoplektisk Anfald indtraf hans Død 16. Juni 1890. — 1852 havde han ægtet Birgitte Christiane Hohlenberg, Datter af Chef for Frederiksnagor (Serampore) Johannes Søbøtke H. og Datterdatter af Statsminister Ove Malling.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Illustr. Tid. XXXI, Nr. 39. Ugeskr. f. Læger 4. R. XXII, 16 ff. Bibl. f. Læger 7. R. I, 332 f. og 404 ff. Tidsskr. f. Sundhedspleje 1. R. II. J. Petersen, Koleraepidemiene.

Jul. Petersen.

Hornemann, Gert, 1721—88, Kammerherre, er født 15. Okt. 1721 i Throndhjem, hvor Faderen, Hans H. († 1764), var Raadmand; Moderen hed Mette Christine Gertsdatter f. Bonsach († 1773). Han blev 1740 Student fra Throndhjems Skole, sendtes derpaa til Holland for sin Uddannelse, blev ved sin Hjemkomst 1742 Bogholder hos sin

Fader og var senere Handelsmand i Throndhjem og Participant i Røros Kobberværk, blev 1757 Generaltoldforpagter i Throndhjems Stift og Kammerraad, 1759 virkelig Kammerraad, s. A. virkelig Justitsraad, 1765 virkelig Etatsraad og 1770 Kammerherre, hvorfor han skal have betalt 10000 Rdl. for derved at faa Rang over Lagmanden Konferensraad H. U. Møllmann. Han var Medlem af det genealogiske og heraldiske Selskab i Kjøbenhavn fra dets Stiftelse 1777 og døde som Pensionist i Kjøbenhavn 30. Avg. 1788. Han ejede i sin Tid Gaarden Stendal paa Opstrinden ved Throndhjem, hvor han opførte prægtige Bygninger. Hans første Hustru, Elisabeth f. Hewet, med hvem han blev forlovet under en Rejse i England og gift 8. Dec. 1746, var født 4. April 1719 i Stapeley ved Namptwich og døde i Throndhjem 25. Okt. 1772. Anden Gang blev han, 7. Okt. 1778, gift i Kjøbenhavn med Agnete Alette Hammeleff, der overlevede ham. Hun var Datter af Christian Sigfrid H. og Alette f. Buchoff og født i Throndhjem 15. Okt. 1733.

Werlauff, Det kgl. danske Selskab S. 132. 143. 267.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Hornemann, Jens Wilken, 1770—1841, Botaniker, er født 6. Marts 1770 i Marstal, hvor hans Fader, Jacob Utzon H., var Præst; hans Moder hed Margrethe Dorothea f. Sadolin. Efter at have nydt Undervisning hos Faderen til sit 14. Aar var han 2 Aar i Huset hos Sognepræsten i Vester Skjerninge, Morten Thomsen Bredsdorff, senere gift med H.s Søster. Under dennes Vejledning lagdes Grunden til den Sans for Naturen og dens Enkeltheder, som blev bestemmende for hans Fremtid. Til Artium forberedtes han i Kjøbenhavn fra sit 16. til 18. Aar af Jens Bindesbøll (II, 265), der senere blev hans Svoger, samt af sin ældre Broder, ovennævnte Christian H. Af stor Betydning for H. vare M. Vahls Forelæsninger, det Bekjendtskab og den Omgang, han fik med denne, der, som H. selv skriver, meddelte ham «en Gnist af den Flamme, som opfyldte det indre af denne sjældne Mand». Da H. allerede i sit 17. Aar mistede sin Fader, maatte han give Undervisning for at tjene sit Brød, og han bestemte sig for at studere Medicin. I nogle Aar tilbragte han afvejlende Sommeren som Huslærer hos Kammerherre Rosenørn paa Ulriksholm i Fyn og Vinteren i Kjøbenhavn, hvor han fortsatte sine Studeringer. Opmuntret hertil af sine naturhistoriske Lærere, især af Vahl og Abildgaard, og tilskyndet af egen Tilbøjelighed opgav han snart det medicinske Studium,

for udelukkende at hellige sig for Botanikken. En særlig Anledning hertil var ogsaa de af Joh. Bülow i 1793 udsatte Præmier for de 2 bedste danske økonomiske Plantelærer; H. blev af Naturhistorie-selskabet tilkjendt den første Præmie, og i 1796 udkom Prisskriftet under Navn af «Forsøg til en dansk økonomisk Plantelære»; det gjorde fortjent Lykke, saa at det udkom i 2. Udgave 1806 og i en meget betydelig forøget Udgave 1821—37. I dette Hovedværk i den danske Flora, som udkom i den beskrivende Botaniks egentlige Blomstringstid, findes ikke alene meget udførlige og omhyggelige Beskrivelser af alle danske, holstenske, norske, islandske og grønlandske Planter, men der er heri, hvad der for Eftertiden havde større Interesse, nedlagt en overordentlig Mængde Erfaringer om Planternes Forekomst og Udbredelse i de nævnte Lande. H.s Plantelære har ved sine klare Diagnoser, indgaaende Beskrivelser af alle vore Blomsterplanter og udførlige Meddelelser om Voxesteder bidraget meget væsentlig til at fremkalde Interesse for vor Planteverden. Afsnittet om de blomsterløse Planter, som behandles i sidste Bind og til Dels udarbejdedes under en langvarig Sygdom i hans højere Alder, lader dog meget tilbage at ønske og er for en stor Del forfejlet, i det H. ikke havde synderlig Interesse for eller Kjendskab til disse Planter; særlig gjælder dette hele Afsnittet om Svampene, der væsentligst er en temmelig mangelfuld Oversættelse af Elias Fries' mykologiske Værker, med Tilføjelse af de af Schumacher angivne Voxesteder.

I Begyndelsen af 1798 rejste H., sammen med Henrik Steffens, til Udlandet og tilbragte henved 3 Aar i Tyskland, Frankrig og England; en Del af hans hjemsendte Rejseerindringer og Breve blev trykt i forskjellige Tidsskrifter. Foruden de Kundskaber, han erhvervede sig paa denne Rejse, havde de talrige Bekjendtskaber, han gjorde med fremragende, især franske, Botanikere, stor Betydning for hans fremtidige Liv. En Del af Rejsen, navnlig til Pyrenæerne, foretog han i Selskab med N. Hofman (Bang), med hvem han havde sluttet et nøje Venskab, som vedvarede til hans Død, og hvorom noksom vidner den omfattende Samling af Breve (o. 330) fra H. til Hofman (Bang) og et tilsvarende Antal fra denne til H., som findes opbevaret i Botanisk Haves Bibliothek. Han rejste ogsaa en Tid sammen med Rathke, der senere blev Professor i Christiania, og med hvem han stod i livlig Brevvexling til sin Død.

Strax efter sin Hjemkomst blev han ansat af det Classenske

Fideikommis til at have Opsyn med dets Skove; men han fik dog ikke udrettet stort i denne Stilling, da han allerede i Juni 1801 blev udnævnt til Lektor i Botanik ved den botaniske Have, til hvilken Plads han konkurrerede med C. G. Rafn. Kort efter (9. Okt. 1801) ægtede han sin Slægtning Marie Judithe Horneman (f. 1779), Datter af ovfr. nævnte Professor Claus Frees H.; han havde paa sin Udenlandsrejse vexlet Breve med hende, og Forbindelsen blev indgaaet, medens H. befandt sig, som han selv skriver, «paa Pyrenæernes Top». Hans paa den Tid temmelig ringe Indtægter bleve lidt forbedrede ved, at han valgtes til Sekretær i Landhusholdningsselskabet, hvilken Plads han beklædte fra 1803—17; men vigtigere var det, at han efter Vahls Død fik overdraget Udgivelsen af «Flora Danica», som han forestod fra 1805—40, altsaa i et længere Tidsrum end nogen anden af dette berømte Værks mange Udgivere. H. interesserede sig særdeles meget for dette Værk, og for at gjøre Indsamling af Planter til Billederne foretog han en Mængde Rejser i alle danske Provinser, sædvanlig ledsaget af Tegneren Bayer, ofte i Selskab med Hofman (Bang), i Holsten sammen med Professor Nolte og i Norge med Wormskjold og Christen Smith, som senere blev Professor i Christiania.

H. blev 1808 extraordinær og 1817 ordinær Professor i Botanik ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han blev almindelig afholdt baade som Lærer og Kollega, og han uddannede her en hel Stab af senere bekjendte Botanikere, saasom Chr. Smith, Wallich, Wormskjold, Lehmann, Schouw, Drejer, Kamphøven og endelig Liebmann, som blev gift med H.s yngste Datter. Disse Disciple af H. ere alle døde, men ogsaa hans Slægtning den nulevende Professor Joh. Lange kan siges at have nydt godt af H.s Vejledning, i det han i 2 Aar som ung Student opholdt sig i dennes Hus. Den botaniske Gartner Holbøll (VII, 537) var H.s Ven og trofaste Støtte ved Ledelsen af den botaniske Have.

I 1813 blev H. Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvis Skrifter han har meddelt flere Afhandlinger, og af andre Hædersbevisninger kan nævnes, at han i 1829 blev Etatsraad og ved Universitetets Jubelfest i 1836 Æresdoktor; at forskjellige Planter ere opkaldte til Ære for ham, følger af sig selv. I Forening med H. C. Ørsted og J. Reinhardt udgav han fra 1822—28 «Tidsskrift for Naturvidenskaberne», og han var derefter Medstifter af «Maanedsskrift for Litteratur», hvori han meddelte en lang Række Recensioner; af saadanne havde han tidligere ydet en Mængde i for-

skjellige andre Tidsskrifter. H. var overhovedet en meget flittig Skribent; foruden de allerede omtalte Arbejder har han ydet talrige botaniske Artikler, for en stor Del dog af ringe Omfang. Blandt disse skal nævnes en Afhandling om Forskjelligheden af Vegetationen i de danske Provinser og en Række Smaaskrifter vedkommende Botanisk Have og «Flora Danica». Mindre heldig var han i sine Artikler og sin Dom over Schølers fortjenstfulde Iagttagelser og Forsøg vedkommende Berberissens Forhold til Rusten paa Sæden, der for det følgende halve Aarhundrede bidrog til at bringe denne praktisk vigtige Sag i et urigtigt Spor. Hans Brevvexling var meget omfattende, hvorom vidner den betydelige Samling af Breve til H. fra næsten alle Datidens evropæiske Botanikere, som opbevares i Botanisk Haves Bibliothek, og i et af sine før omtalte Breve til Hofman (Bang) siger H. om sig selv: «Dersom der var et Himmeltegn, som hedte Skriveren, saa maatte man tro, at jeg var født under dets Indflydelse, thi jeg har nu i flere Dage ikke gjort andet end skrive Breve».

Medens H. stod i bedste Venskabsforhold og Forstaaelse med andre danske Videnskabsmænd og særlig Botanikere, synes han ikke ret at have yndet Erik Viborg, hvortil den første Anledning vistnok var den Uret, H.s Velynder Vahl havde lidt ved at blive forbigaaet ved Besættelsen af det botaniske Professorat 1797, hvilket overdroges til Viborg; H.s Uvilje mod denne fremgaar af talrige harcellerende, til Dels meget pudsige Bemærkninger og Anekdoter om ham, som han med meget Lune meddeler i Breve til Hofman (Bang); naar han imidlertid i et af disse Breve skriver om Viborg, at «Marken for hans Forsøg er en Urtegaard, der begrænses af et Potteskaar», vidner dette om, at H. ikke havde Syn for saadanne Forsøg, som i nyere Tid spille en saa stor Rolle. Han tilbragte jævnlig sine Ferier paa det for Botanikerne saa hjemlige Hofmangave, og Breve fra forskjellige Medlemmer af den der boende Familie vidne om, hvor stor Pris man satte paa H.s Selskab. Som Svoger til Jonas Collin kom han meget i det berømte Collinske Hus, var i det hele en yndet Gjest i Selskabslivet, og han benævntes almindelig «den elskværdige gamle».

H. var en lykkelig Mand, tilfreds i sin videnskabelige Stilling og i sine Familieforhold, indtil et apoplektisk Anfald svækkede ham saa stærkt, at han i sine sidste 5—6 Leveaar led af et svageligt Helbred og efterhaanden maatte opgive sine mange Forretninger. I 1839 blev han fritaget for at holde Forelæsninger, og i 1840 fik

han Tilladelse til at overdrage Udgivelsen af «Flora Danica» til Salomon Drejer. Han døde 30. Juli 1841. Hans store Herbarium blev overtaget af Botanisk Have mod en aarlig Livrente til hver af hans 3 efterladte Døtre. Hans Hustru døde allerede 1830. Han havde 2 Sønner, nemlig Hygiejnikeren Claus Jac. Emil H. (s. ovfr.) og Overlæge i Søetaten Chr. Wilken H. († 1892).

Erslew, Forf. Lex. Geneal. og biogr. Archiv I, 315 ff. Tidsskr. f. Lit. og Krit. 1841, S. 244 ff. Botan. Tidsskr. XII. *E. Rostrup.*

Horneman, Johan Ole Emil, 1809—70, Komponist, er Søn af ovfr. nævnte Miniaturmaler Chr. H. og fødtes i Kjøbenhavn 13. Maj 1809. Da E. H. efter sine Forældre havde arvet et betydeligt Tegnetalent, begyndte han at uddanne sig som Kunstner, men afbrød efter sin Faders Ønske dette Studium og bestemte sig for Musikken. Først under sin ogsaa musikalsk begavede Faders og senere under Kuhlaus Vejledning, men dog væsentligst ved egen Flid opnaede han hurtig en ualmindelig Færdighed i Klaverspil, hvilken i Forbindelse med hans smukke Ydre og vindende Væsen gjorde ham til en velset Gæst i musikalske Kredse, bl. a. hos Grosserer G. F. W. Scheuermann, hvis Datter Agnes Camilla han ægtede 1834. Hans mange Forbindelser havde skaffet ham gode Informationer, og som vel anset Lærer og dygtig Musiker blev han 1837 ansat som Pianofortelærer ved det kgl. Theater. Men tillige udrustet med et ikke ringe Forretningstalent søgte han snart et andet Virkefelt og aabnede i 1844 en Kunst- og Musikhandel, som efter at være flyttet til den bekjendte saakaldte «Dyvekes Gaard» paa Amagertorv, og efter at den forretningsdygtige Emil Erslev (IV, 576) var indtraadt som Kompagnon, hurtig hævede sig til den første paa Pladsen og fik en meget betydelig Virkekreds. Imidlertid havde H. ogsaa begyndt at udfolde en omfangsrig Virksomhed som Komponist. I 1842 udgav han 12 Kapricer for Piano-forte (Op. 1), som bleve roste af Rob. Schumann i «Neue Zeitschrift f. Musik», og derefter skrev han en stor Mængde mindre Klaverarbejder for Elever, «Femtonige Smaastykker», «Opmuntring for Børn», «Børnevennen» osv., der ved deres lette og melodiske Indhold paa et hidtil lidet dyrket Felt ligesom hans «praktiske Pianoforteskoole» og Etuder fandt en rivende Afsætning. Da kom de bevægede Martsdage 1848, og under den levende patriotiske Begejstring skabte H. og Faber (V, 12) faa Dage efter de første Troppers Afgang til Krigsskuepladsen «Den tapre Landsoldat», som

i utrolig kort Tid blev kjendt og sunget over hele Landet og i Forbindelse med de hurtig paafølgende «Jeg synge vil en Vise», «I Gaar jeg fik min Trøje», «God Dag, god Dag, min Pige», «Holmens faste Stok», «Gutter om Bord» o. m. fl., mest til Texter af Adolf Recke, gjorde H. til hine Aars mest populære danske Komponist. En Mængde andre Sangkompositioner er senere udkommet fra hans Haand, hvoraf eksempelvis kunne fremhæves den stemningsfulde «Natten breder sine Vinger», Børnevisen «Højt fra Træets grønne Top», «Den Gang jeg var en lille» og «Kongernes Konge»; et Udvalg af hans bedste Viser og Sange er samlet efter hans Død. Musikhandelens blomstrende Væxt og heldige Spekulationer med Byggegrunde ved Frederiksberg Allé og Gammel Kongevej (hele Lykkesholms Allé er anlagt af ham) gjorde H. til en velstaaende Mand; men Formuen gik atter tabt ved hans uheldige Deltagelse med Georg Carstensen (III, 409) i Anlæggelsen af Forlystelsesanstalten «Alhambra», og for at undgaa en Fallit maatte han i 1859 sælge sin Andel i Musikhandelen. Senere traadte han i Forbindelse med sin Søn C. F. E. H. (jvfr. ovfr.) og bestyrede den af denne oprettede Musikhandel indtil sin Død, 29. Maj 1870. Han blev anden Gang gift med Fru Amalie Jensen.

Erslew, Forf. Lex. Schütte, Musiklex. Nord. Musik-Tid. 3. Aarg., Nr. 114.
G. St. Bricka.

Hornsyld, Jens, 1757—1840, Præst, Søn af Drejlsvæver Rasmus H. og Hustru Anna Margrethe Rasmusdatter, er født i Horsens 19. Okt. 1757. Fra sit 12. Aar lærte han Faderens Haandværk, men kom 1775 i Horsens Latinskole, hvorfra han dimitteredes 1780. Som Student lagde han sig især efter Kameralfagene og tog filologisk Embedsexamen 1784; derimod tog han aldrig egentlig theologisk Embedsexamen, men fik 1791 Tilladelse til at disputere i Steden; han havde den Gang i flere Aar været Dekan paa Kommunitetet. 1792 blev han Præst ved Hospitalet i Randers og 1794 2. resid. Kapellan ved St. Mortens Kirke sammesteds og Kompastor til Gimming og Lem. 1808 blev han Sognepræst til Assens og Kjærum; 1813 fik han Rang med Københavns Sognepræster. 1820 søgte han sin Afsked og levede til 1825 i Aarhus, siden i København til sin Død, 25. Okt. 1840. Han ægtede 1793 Lovise Harboe (f. 1765 † 1833), Datter af Postmester F. C. H. i Hamborg.

H. er en ejendommelig Skikkelse mellem sin Tids Præster. Han var kun lidet paavirket af den almindelige rationalistiske

Theologi, og han var helt opfyldt af sin Virksomhed som Præst, og netop af den Side af denne, som der i hans Tid oftest lagdes mindst Vægt paa. Han prædikede, siges der, ikke alene i Kirken, men han vilde overalt, hvor han traf sammen med Folk, gjerne tale om religiøse Æmner, og dog var der ikke det mindste pietistiske ved ham, tvært imod, han var livlig og underholdende, havde mange Interesser og satte stor Pris paa Selskabelighed. Da han 1820 tog sin Afsked, var han kun 63 Aar gammel og stod endnu i sin fulde Kraft; det var ikke sine gejstlige Forretninger, han var kjed af, men derimod de verdslige, der unægtelig den Gang paalagdes Præsterne i temmelig rigeligt Maal.

Saa længe H. var i Embede, havde han kun skrevet enkelte Afhandlinger, iblandt hvilke kan nævnes et Forsvar for den gamle Alterbog, da Biskop Boisen 1806 udgav sit Forslag til en ny. Under sit lange Otium blev han derimod en flittig Skribent. Hans Hovedværker ere «Præsten Hornsyld og hans Konfirmantere» (1822, 2. Opl. 1832) og «Betragtninger over Bibelen» (3 Dele, 1831—37). Det første udvikler Balles Lærebog, ofte i en dialogiseret Form, og er bestemt til at være en Lærebog for Kristne, der ville forny deres Børnelærdom. I «Betragtningerne» gennemgaar han hele Skriften og fremstiller smukt og trohjærtig ogsaa, hvad Biblen ikke selv siger, men hvad han har set med «Sjælens Øje» og hørt, ikke med Øret, men «i Hjærtets Dyb», f. Ex. Abrahams Sorg, da han rejste ud for at ofre Isak, eller Jacobs Følelser, da han forlod Fædrehjemmet for at drage til Kanan. I det hele har 1. Mosebog fremfor alle Bibelens Skrifter haft hans Kjærlighed. H.s Bøger modtoges temmelig kølig af det Parti, der raadede i de forskjellige Litteraturtidender. H. N. Clausen kalder ham «en livlig meddelende, godmodig Olding», med hvem han dog ikke finder, at der er Anledning til at indlade sig i Diskussion. Derimod fandt han ubetinget Paaskjønnelse fra det grundtvigske Partis Side, og dette bevirkede, at han i de senere Aar sluttede sig nærmere til det; han skrev jævnlig i Grundtvigs og Rudelbachs theologiske Maanedsskrift og angreb 1825 H. N. Clausen for den Maade, hvorpaa han i sin Bog om Katholicisme og Protestantisme havde omtalt den hellige Skrift. Det var formodentlig hans Tilslutning til Grundtvig, der bragte ham i Berøring med Prins Christian og hans Gemalinde. De hørte ham, naar han prædikede i Kjøbenhavn, og da han ved et Fald for en Tid mistede sin Førlighed, skjænkede de ham en Sygestol, der var saaledes indrettet, at han kunde arbejde i den.

— Den Fejl ved H.s Skrifter, som baade i hans egen Tid og endnu mere i vore Dage trætter Læserne, er, at han har troet at kunne skrive aldeles, som han talte; deraf kommer Vidtløftigheden, Uligheden i Behandlingen af forskellige Æmner, underlige Billeder og Paralleller, der vel lode sig høre, men som ikke taale at ses. Men den, der har Fantasi nok til at tænke sig, at han ikke læste disse Bøger, men hørte dem fortælle af en Mand, der i dem gav sit eget aandelige Indhold, vil faa Billedet af en livlig, tænksom og original Natur, der virkelig øste af sit eget Hjertes Kilde.

Nord. Kirketid. 1840, Sp. 669 f. Mülertz, Efterretninger om Horsens lærde Skole. Erslew, Forf. Lex. L. Koch.

Hornung, Conrad Christian, 1801—73, Pianofortefabrikant, er født 1. Juli 1801 i Skjelskør, hvor Faderen, Jacob H., var Hattemager; Moderen var Ane Kirstine f. Haugaard. Hjemmet var fattigt, alle i det maatte arbejde strængt, og da H., der oplærtes i Faderens Profession, var 14 Aar, kunde han lave en Hat, men endnu hverken læse eller skrive. Han voxede op uden at vide, hvad Ordet Leg betød. I sin knappe Fritid snedkrede han og lavede Fløjter. Da han 1824 drog paa Vandring som Hattemagersvend, var han fuldstændig ubekjendt med Verden, og forfærdet over det raa Lavsliv, han traf i Holstens Byer, søgte han at holde sig helt borte fra det, hvad der beredte ham mange Vanskeligheder. I Harburg førte hans Ubhjælpsomhed til, at han mistede sine Papirer som Hattemagersvend. Hos en Farbroder i Uslar i Hannover tog han da fat paa Snedkerhaandværket, og Synet af et Flygel bestemte hans Skæbne. Han vilde være Instrumentmager, hvad der ogsaa under store Anstrængelser lykkedes ham. Som Instrumentmager vendte han 1827 tilbage til Skjelskør, hvor han strax gav sig til at bygge et Pianoforte, der vakte Byens Opmærksomhed, og efter at have gjort Mesterstykke som Snedker arbejdede han sig nu med stor Udholdenhed saaledes op, at han tilvirkede 6 à 7 Instrumenter om Aaret og kunde holde Svende. 1834 forlagde han sin Virksomhed fra Skjelskør til Slagelse, hvor der den Gang rørte sig et ikke ringe industrielt Liv; her etablerede han ogsaa et Møbelmagasin. 1842 flyttede han endelig til Kjøbenhavn, hvor Instrumentmager A. Marschall s. A. var afgaaet ved Døden. Han fik Lokale i den Ejendom ved Holmens Kanal, som Landmandsbanken nu ejer, den gamle Peschierske, af Harsdorff byggede Gaard, som han købte i 1846 og — des værre — for-

højede med en Etage. Efter at have set et i Hamborg efter Collards Mønster forfærdiget Instrument havde han allerede i Slagelse bygget Instrumenter med Jærnafstivning; i Kjøbenhavn fik han 1842 10 Aars Eneret paa at forfærdige saakaldte «Jærnpiano-forter», i hvilke Trækassen kun gav Instrumentet Form, medens samtlige Strænge og Stemmeskruer vare anbragte i et dertil indrettet Jærnplan, og paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1844 erklæredes hans Instrumenter for de fortrinligste, der nogen Sinde vare tilvirkede her i Landet. 1843 var han bleven Hofinstrumentmager. H.s stadig fortsatte strænge Arbejde gjorde imidlertid, at han tidlig følte sig træt. De trykkende Krigsaar lode ham tilmed føle Angest for Fremtiden, og i 1850 afstod han da sin Forretning til Instrumentmager H. P. Møller, der fortsatte den under Firmaet Hornung & Møller. H. trak sig tilbage til sin Fødeby, hvor han forfattede en livlig Skildring af sit arbejdsomme Liv. Han døde her 11. Jan. 1873. — 1. Okt. 1828 ægtede han Caroline Vilhelmine Augusta Mau (f. 15. Jan. 1807 † 4. Marts 1891), Datter af en afdød Klubvært i Skjelskør, tidligere Hospitalsapotheker i Odense, Carl Heinrich M. og Juliane Marie f. Feveile.

C. C. Hornungs Ungdoms- og Manddomsliv, fortalt af ham selv, 1873. Kvartalsberetn. fra Industriforen. XIII, 76 ff. C. Nyrop, Bidr. t. d. danske Industris Hist. S. 346 ff.

C. Nyrop.

Horrebow, Christian, 1718—76, Astronom, Søn af nedenævnte Professor Peder H. († 1764), fødtes 15. April 1718 i Kjøbenhavn, blev Student 1732 og Magister 1738. Han blev 1743 Professor designatus og overtog 1753 fuldstændig Faderens Embede som Professor og Direktør for Observatoriet. H.s videnskabelige Virksomhed indskrænkede sig vel for en Del til de den Gang almindelige Disputatser paa Universitetet over Æmner, som undertiden vare arvede fra Faderen, men han var ogsaa i Stand til selvstændige Arbejder; han synes saaledes at have været den første, der antog, at Solpletterne forekomme periodisk; 1776 indfører han en Notits derom, og ved et Eftersyn af Observatoriets gamle Dagbøger har det vist sig, at H. har fortsat disse Undersøgelser i adskillige Aar. En anden Sag, hvormed han beskæftigede sig en Del, var Undersøgelser over Formler til Bestemmelse af Paasken. I H.s Embedstid indtraf de 2 Venuspassager 1761 og 1769. Den første af disse blev observeret af H. i Kjøbenhavn og daværende Observator Th. Bugge (III, 243) i Thronthjem. Paa Grund af Tidsbestemmelsernes Usikkerhed

kom der intet Resultat af deres Observationer. Den næste Venus-passage bragte intet bedre Resultat. I Kjøbenhavn tillode Omstændighederne ingen Observation, og i Norge vides der ikke at være udrettet noget af de danske Udsendinger, H.s Broder Peder og O. N. Bützow. — H., der 1761 var blevet udnævnt til Justitsraad og 1769 til Etatsraad, døde 19. Sept. 1776. Han havde 25. Okt. 1754 ægtet Anna Barbara Langhorn (f. 1735 † 1812), Datter af Oberstlieutenant Magnus L.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

Aug. Svedstrup.

Horrebow, Magnus, 1763--96, Læge, var en Søn af foregaaende og fødtes 21. Marts 1763 i Kjøbenhavn. Efter privat Undervisning indskreves han 1781 ved Universitetet, tog 1782 den filosofiske Examen, studerede derpaa i nogen Tid navnlig Filologi, men kastede sig 1784 over Lægevidenskaben, blev 1785 anatomisk Prosektor ved Universitetet, tog 1791 Examen medicum rigorosum med stor Berømmelse og erhvervede det følgende Aar den medicinske Doktorgrad ved en dygtig Afhandling om det menneskelige Øje i sund og syg Tilstand. 1794 blev han udnævnt til Vikar for Rottbøll med Titel af Professor extraordinarius anatomiae, indgik s. A. Ægteskab med Elisabeth Christine Manthey, Datter af Pastor Ludvig M. ved Petri Kirke, men døde allerede 2 Aar derefter, 28. Maj 1796, af Tyfus, og de overordentlige Forhaabninger, man vistnok med fuld Grund knyttede til ham som Videnskabsmand og Lærer for de studerende, gik saaledes ikke i Opfyldelse. Hans tidlige Død vakte derfor ogsaa almindelig Sorg, der fik et særlig varmt og inderligt Udtryk i en Nekrolog af hans jævnaldrende Herholdt.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 523 f. Badens Universitetsjournal II, 137; IV, 91. Physikalsk-oekonomisk og medico-chirurgisk Bibl. VIII, 310 f.

Jul. Petersen.

Horrebow, Niels, 1712--60, Forfatter. H., der er Søn af nedennævnte Professor Peder H. († 1764), fødtes i Kjøbenhavn 17. Sept. 1712. Han blev Student 1729 og synes ved Universitetet at have drevet ret indgaaende og alsidige Studier, dog særlig af astronomisk og matematisk Natur, som 4 af ham udgivne Disputatser vidne om; tillige havde han skaffet sig nogen juridisk Uddannelse, saa at han 1737 kunde ansættes som Sekretær i det danske Kancelli, hvorfra han 1739 beskikkedes til Hofretsassessor. Efter 1740 at have erhvervet sig den juridiske Doktorgrad ved sin Deltagelse i Konkurrencen til det ledige Professorat i Civilret ud-

nævntes han 1744 til Assessor i Højesteret og blev Aaret efter tillige Sekretær i Hofretten, men mistede 1747 sine Embeder paa Grund af Kasseangel i sidstnævnte Stilling og forvistes til Bornholm. 1749 erholdt han Tilladelse til at begive sig til Island for der at anstille matematiske og fysiske Observationer og fik Aaret efter Befaling til at opholde sig endnu 3 Aar i Landet og beordredes gennem Videnskabernes Selskab til overhovedet at undersøge de stedlige Forhold. Dog allerede 1751 hjemkaldtes H., sandsynligvis fordi det samtidig besluttedes at lade Landet i lignende Øjemed berejse af de islandske studerende Eggert Ólafsson og Bjarni Pálsson. H., der var gift med Karen Sophie f. Fursmann, Datter af Major F., døde i Stege paa Møen 1760.

H., som under sit Ophold paa Island boede paa Bessastaðir, udgav efter sin Tilbagekomst Resultatet af sine Jagttagelser — under Titel: «Tilforladelige Efterretninger om Island med et nyt Landkort og 2 Aars meteorologiske Observationer» (1752) — i polcmisk Form, nemlig som en Gjendrivelse af den hamborgske Borgmester Joh. Anderssons, efter dennes Død udgivne (1746), ogsaa paa Dansk oversatte, *Efterretninger om Island*, der havde vakt Anstød ved de haanlige Udtryk og den nedsættende Tone, hvori Landet og dets Beboere jævnlig omtales, og der desuden, som grundet paa Skipperes og Kjøbmænds Fortællinger, indeholder adskillige Misforstaaelser og Unøjagtigheder. H.s Gjensvar giver en omstændelig Beskrivelse, i det væsentlige paalidelig — om end ikke i alle Enkeltheder korrekt og ikke uden Overdrivelser —, men er yderst trættende ved sin uheldige Fremstilling, i det H. vælger at gennemgaa Anderssons Bog Artikel for Artikel med vidtdreven Tilbøjelighed til overalt at ville finde Fejl hos denne. Imidlertid havde man her for første Gang en paa virkeligt Selvsyn grundet Beretning om Island og islandske Forhold, hvorved Bogen afhjalp et Savn; den besørgedes derfor strax oversat paa Tysk (1753) og udkom senere baade paa Engelsk (1758) og Fransk (1764).

Worm, *Lex. ov. lærde Mænd*. Molbech, *Videnskabernes Selskabs Hist.* S. 57 ff. *Danske Saml.* V. *Kr. Kaalund.*

Horrebow, Otto, 1769—1823, theologisk Forfatter, Søn af ovfr. nævnte Professor Chr. H., er født i Kjøbenhavn 25. Febr. 1769. Han blev 1785 Student fra Odense og tog 1793 theologisk Embedsexamen, blev siden Vicedecanus paa Kommunitetet, men fik aldrig nogen virkelig Livsstilling. Han døde 10. Juli 1823.

1813 ægtede han Enken Sophie Frederikke Grüner, f. Kroll († 1814). — H. var utvivlsomt en begavet Mand, han fik, hvad den Gang var ualmindeligt, Udmærkelse til theologisk Embedsexamen, og han havde adskillige Evner, der gjorde ham skikket til at være Forfatter eller egentlig rettere Journalist. I omtrent 10 Aar vakte han stor Opsigt, men derefter forsvinder han næsten helt, saa vi knap have tarvelige Efterretninger om hans Liv.

Ved at læse Voltaire var han tidlig bleven ført bort fra Kristendommen, og da han som Kandidat gik paa Balles homiletiske Kursus, skrev han samtidig i «Samleren» Artikler, der, siger Balle, «under Skin af at gjøre Jesus til en blot Fornuftfilosof, i Grunden omskabte ham til en Bedrager à la Muhammed». Hans Standpunkt var den reneste og fladeste Lyksalighedslære; vi stræbe, siger han, «alle efter at nyde og udbrede Lyksalighed». Vejen hertil er ganske vist vist i Jesu Religion, men denne er forfalsket fra Begyndelsen af; ikke blot det gamle Testamente indeholder de uværdigste Forestillinger om Gud, men det samme er Tilfældet med det nye. Det var hans Hensigt at fremstille denne Jesu Religion i sin Renhed som ét med Fornuftens Religion, der kan indbefattes i de 3 Ord: Gud, Dyd og Udødelighed. H. lod sig ikke bestikke af, at mange Theologers Lære den Gang nærmede sig til hans egen. Han angreb Bastholm og H. G. Clausen lige saa vel som Biskop Balle, men det var dog mod denne, Hovedslaget stod. Hans første Angreb paa Balle var, da han 1796 i Anledning af dennes Bibellæsninger skrev en Piece: «Harlekin Præst», der kun udmærker sig ved sin Plumshed. Det næste Aar overtog han Redaktionen af Ugeskriftet «Jesus og Fornuften», der allerede var begyndt Aaret i Forvejen, men den Gang udgivet af «en anden berømt Mand», der dog havde maattet standse Udgivelsen, da nogle faa Numre vare udkomne. Mod dette og andre Tidsskrifter af lignende Art skrev da Balle sit: «Bibelen forsvarer sig selv», og nu var Striden staaende. Begge Modstandere vare utrættelige, H. ikke blot paa Prosa, men ogsaa paa Vers, som han skrev ret flydende, men Udbyttet var kun ringe. Alt løb ud i Enkeltheder, i Tvist om Forklaring af dette eller hint Skriftsted og om Ægtheden eller Uægtheden af dette eller hint Skrift. Man forbavses ved at læse denne lange Polemik over, at det ikke kunde lykkes Balle at fremstille selve Princippet i Striden; han stod dog langt nok fra H. til, at dette ikke vilde have været saa vanskeligt. Men ogsaa han talte jo om Lyksalighed, og det blev ikke klart, hvor

forskjellig de to Modstandere brugte Ordet. — Da Presseloven 1799 udkom, og de andre Tidsskrifter af samme Retning ophørte, blev H.s ved (indtil 1801); han vilde ikke lade sig skræmme, og at han virkelig ikke var bang, ses paa mange Steder, f. Ex. naar han 1800 lader Dalai-Lama holde en Tale til sine Bonzer og formane dem til at bekæmpe den naturlige Religion ved at forsikre, at den ender i Atheisme, til at fremme al Slags Overtro og til ikke at forsømme nogen Lejlighed til at fortrænge den sunde Menneskeforstand. Rimeligvis skyldes det ogsaa kun Balles Frisindethed, at han undgik Tiltale. — «Jesus og Fornuften» fik Dødsstødet ved en Polemik, A. S. Ørsted førte imod det for dets stadige Angreb paa Kants Filosofi. Ørsted har siden erkjendt, at hans Angreb havde mange svage Punkter; det forsvarede saaledes den saakaldte moralske Udlægning af Skriften. Men han formaaede i Modsætning til Balle at fremdrage den principielle Forskjel, i det han opstillede den absolute Morals Grundsætning. Dyden var ikke, som H. paastod, et Middel til Lyksalighed, men i sig selv det højeste Gode, og Ørsted sejrede, maaske ikke saa meget, fordi baade hans Standpunkt og hans Evner stode højt over hans Modstanders, som fordi han udtalte, hvad der nu i lang Tid skulde blive Løsenet for dem af de yngre, i hvem der var nogen aandelig Drift. H. mistede helt den Indflydelse, han mærkelig nok en Tid havde haft paa de studerende. I senere Aar vakte hans Forfatterskab kun liden Opmærksomhed. Han udgav et Sørgespil, «Edvy og Elgiwe» (1811), samt en Del Oversættelser og deltog i et Par litterære Fejder, bl. a. 1813 i Jødefejden. Efter et Rygte, der dog kan trænge til nærmere Bekræftelse, skal han paa sine ældre Dage have fortrudt sin litterære Virksomhed og med Andagt være gaaet til Alters hos Præsten Homann i Hammer, der var gift med hans Søster.

Erslew, Forf. Lex. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 430.

L. Koch.

Horrebow, Peder, 1679—1764, Astronom og Fysiker, fødtes 14. Maj 1679 og var Søn af en fattig Fisker i Løgstør. Han viste tidlig betydelige Anlæg for Udførelsen af mekaniske Arbejder, saa han, da han i en Alder af 17 Aar kom i Aalborg lærde Skole, paa Grund af Faderens Fattigdom selv kunde bidrage til sit Underhold ved at stikke Signeter og reparere mekaniske og musikalske Instrumenter. 1703 blev han dimitteret fra Skolen og kom til Universitetet, hvor Ole Rømer strax fattede Interesse for hans Duelighed, tog ham i Huset hos sig og skaffede ham lidt For-

tjeneste ved at lade ham assistere ved Inddelingen af astronomiske Instrumenter. 1705 tog han theologisk Embedsexamen, og et Par Aar efter maatte han overtage en Huslærerplads hos Baron Fr. Krag i Jylland. 1711 kom han tilbage. Rømer var da død og L. Schive ansat som Professor i Astronomi. H. nøjedes saa med en Ansættelse som Acciseskriver og giftede sig 18. Dec. s. A. med Anna Margrethe Rosing († 1749), Datter af en københavnsk Kjøbmand. I deres Ægteskab fik de 20 Børn, hvoraf de 13 levede. Efter Schives Død 1711 blev der udkrevet en Konkurrence mellem Navigationsdirektør Rasch paa Møen, H. og C. Lerche. De 2 sidste traadte dog tilbage af Hensyn til, at Rasch var en ældre Mand; muligvis vilde en Konkurrence heller ikke have nyttet H., da det synes, som om Familierne Worm og Bartholin havde en overvejende Indflydelse ved Besættelsen af Universitetets Embeder. Efter Rasch's Død 1714 henvendte H. sig personlig til Kongen, der tog sig venlig af ham og satte igjennem, at H. fik Pladsen efter en aflagt Prøve trods Professorernes Modstand. 2 Aar efter (1716) blev han Magister, 1720 blev han Universitetets Notar, og 1722 fik han Sæde i Konsistorium.

Ved sin Tiltrædelse fandt H. Observatoriet paa Taarnet i en meget daarlig Forfatning, saa han ansøgte om forskellige Reparationer og Forbedringer, der ogsaa bleve bevilgede ham, hvorefter han i Aarene 1716—20 har anstillet en stor Del Observationer, hovedsagelig for at revidere Rømers 3 Dages Observationer i dennes Privatobservatorium Tusculanum ved Pilenborg. Disse Rømers Observationer havde H. i Forvaring; de skulle have været af meget stor Nøjagtighed og vare anstillede for at paavise Rigtigheden af det Kopernikanske System, hvorefter Jorden bevæger sig med Solen som Centrum. H. troede at komme til samme Resultat og udgav Skriftet «Copernicus triumphans» (1727). I disse Aar gav H. sig ogsaa af med lægevidenskabelige Undersøgelser og disputerede 1725 for den medicinske Doktorgrad. Disputatsen, et ubetydeligt Arbejde, er mærkelig ved den Aabenhed, hvormed H. tilstaar sin Ukyndighed i Lægevidenskab, og viser ham som en erklæret Tilhænger af den fra Tyskland indtrængende Stahlianisme. Den store Brand 1728 ødelagde det meste af Resultaterne af H.s Arbejder. Ilden sprang fra Trinitatis Kirke over paa Observatoriet, der var af Bindingsværk, og trængte ind i dette, saa H. mistede alle sine Ejendele og kun reddede et Skrin, indeholdende nogle af Rømers og hans egne Skrifter. Slaget traf Observatoriet og H. næsten

lige haardt. H., der havde sin store Familie at forsørge, fik strax nogen Hjælp af sin Velynder Overceremonimester Lerche, der ogsaa lod Planetmaskinen i Taarnet reparere, forærede H. nogle Bøger og gav ham fri Adgang til sit Bibliothek. 1730 fik H. bevilget 300 Rdl. til Reparation af Taarnet og af Instrumenterne, men der gik lang Tid, inden det kom fuldstændig i Orden, og det fik aldrig saa gode Instrumenter som de, Rømer og H. havde konstrueret i Forening. Først 1741 blev Rundetaarn godt indrettet til Observatorium, da der blev bygget et mindre Taarn ovenpaa, og det blev forsynet med Ækvatoreal- og Meridianinstrument, men H.s observerende Virksomhed var nu ringe, medtaget, som han var, af Alder og Næringsborg. Sine Sønner Christian og Andreas lod han besørge Observationerne.

H. havde ikke alene været virksom som praktisk Astronom, ogsaa theoretisk har han udmærket sig. Han opfandt en ny Methode til at bestemme et Steds geografiske Bredde. Med samme Instrument observerer man 2 Stjærner med kjendt Deklination, udvalgte saaledes, at den ene kulminerer lige saa langt syd for Zenith som den anden nord for Zenith. Observeres først den ene og derefter den anden ved deres Passage gennem Meridianen, vil Instrumentet i begge Tilfælde have samme Hældning mod Syd og mod Nord, saa Virkningerne af Fejl paa den inddelte Kreds undgaas. Methoden blev, uagtet dens Godhed, snart glemt og først i den nyeste Tid funden paa ny af en amerikansk Astronom, Talcott; den bærer nu begges Navn. Ved Universitetet holdt H. Forelæsninger over Astronomi og Fysik. Udenlands havde H. et anset Navn, var Medlem af Videnskabernes Selskaber i Paris og Berlin (ligesom ogsaa af det kjøbenhavnske), korresponderede med flere ansete udenlandske Astronomer og blev opfordret af Peter den store, der besøgte Kjøbenhavn 1716, til at følge ham til Rusland. — Af hans astronomiske Skrifter ere de vigtigste: «Ars interpolandi» (1731) og «Basis astronomiæ» (1734—35). En Udgave af hans matematisk-fysiske Skrifter udkom 1740—41 i 3 Kvantbind. Hans ovfr. nævnte Søn Christian maatte fra 1753 overtage hans Arbejde, da han til sidst var fuldstændig arbejdsudygtig. Han døde 15. April 1764.

Dän. Bibl. VIII, 717 ff. Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 201 ff. Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. IV, 252 ff. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevaesen II, 161 ff. J. Petersen, Den danske Lægevidenskab 1700—50 S. 99 ff.

Aug. Svedstrup.

Horrebow, Peder, 1728—1812, Astronom, fødtes 1728 (døbt 14. Sept.) i Kjøbenhavn, var Søn af den foregaaende, blev Student 1746, Magister 1755, 1763 titulær Professor, deltog 1769 sammen med O. N. Bützow (III, 300) i en Rejse til Nordlandene for at observere Venuspassagen, af hvilken Rejse Resultatet er ubekjendt. Efter sin egen Mening skulde han være kvalificeret til at blive Broderen Christians Efterfølger, men et Syn over Observatoriet, hvor han var Observator, foretaget efter Konsistoriums Ordre af Professorerne Kratzenstein og Hee, faldt saaledes ud, at H. næppe har faaet nogen Anbefaling fra Universitetet. Professorpladsen blev 1777 besat med Bugge og H. sat paa Pension, som han nød i 35 Aar. H.s astronomiske Virksomhed skal have indskrænket sig til smaa Disputater. Derimod har han med stor Flid samlet en Oversigt over Danmarks Vejrforhold (1780). Han døde 14. Dec. 1812 i Kjøbenhavn, ugift.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Ursin, Hist. Beretn. om Universitetets Observat. p. Runde Taarn. *Aug. Svedstrup.*

Horsens, Hans Pedersen, —1617, Lektor, angives som født 1545 i Horsens; men Aarstallet er maaske ikke saa ganske paalideligt. Derimod vides det, at han 1579 tog Magistergraden i Wittenberg, og at han Aaret efter studerede i Leipzig. 1593 blev han Rektor ved Aarhus Skole, efter at han tidligere havde været Rektor i Horsens. 1602 blev han Lector theologiæ ved Aarhus Domkirke. Tillige var han, maaske allerede som Rektor, Præst for Aaby og Hasle Menigheder i Nærheden af Aarhus, hvilket Embede han lod betjene af en Kapellan, og derhos Provst i Hasle Herred samt Kannik i Kapitlet. 1609 kom han i en slem Strid med sin Kollega i Kapitlet M. Christen Sørensen Stub. Den gik saa vidt, at de begge en Tid bleve suspenderede fra deres Embeder. For øvrigt havde H. historisk Interesse og efterlod nogle haandskrevne Samlinger («Catalogus episcoporum Aarhusiensium» og «Antiquitates rerum Danicarum»). Han var gift med Karen Lauridsdatter og døde 13. Juli 1617.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 342 ff. VI, 591. *H. F. Rørdam.*

Horsens, Jacob Albertsen, o. 1560—1616, Præst, er født i Horsens, blev Student 1576, studerede endnu ved Universitetet 1584, men skal være blevet Præst samme Aar. 1591 tog han Magistergraden og blev 1592 Præst i Otterup i Skaane, hvor han døde 1616.

Han er bekjendt som asketisk Forfatter. 1593 oversatte han Niels Hemmingsens «Antidotum adversus pestem desperationis» (Lægedom imod Fortvivlelse). 1607 udgav han en kort Undervisning om Børnetugt, der indeholder mange gode praktiske Raad og 1610 efterfulgtes af en kort Undervisning om Tjenere og Tyende. Dette sidste Skrift er bestemt til at oplæses over Maaltidet for Tyendet, i det Husfaderen daglig vælger et Afsnit. Det er efter Forfatterens Mening nødvendigt, at der gjøres noget i denne Retning, thi, siger han, han tror ikke, «at der nogen Tid, siden Verden blev skabt, var saadanne Klagemaal over Tjenere, Piger og Dreng, som nu ere». Begge Skrifter bære Vidnesbyrd om Forfatterens omfattende Kundskaber, og da de indeholde mange Træk fra det daglige Liv, kaste de et godt Lys over Datidens Kulturforhold. Det samme gjælder om hans Skrift: «Om Fandens 4 fornemligste Døtre», der udkom 1614.

Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne III, 453 f.

S. M. Gjellerup.

Horster, Joachim Frederik, 1741—1800, Præst, blev født paa Gaarden Bredtvæt ved Christiania 19. Nov. 1741. Hans Fader, Jørgen H., var Kjøbmand; Moderen hed Maren f. Lind. Dimitteret fra Christiania Skole 1762 tog han Attestats 1767 og var derefter Informator ved Waisenhuset i 9 Aar, indtil han blev Præst paa Odden i Sjælland 1776. Der fra forflyttedes han 1780 til Sørbymagle og endelig 1789 til Strø (ved Frederiksborg), hvor han døde 15. Jan. 1800. H. var Præst af den gamle Skole, fjærn fra al Rationalisme; Tidens vantro Strømning berørte ikke ham. Som Lærer ved Waisenhuset udgav han den første originale danske Bibelhistoric, affattet i Spørgsmaal og Svar (1773 og adskillige Gange paa ny oplagt, senest 1803). Balle, der den Gang var theologisk Professor og stod i Venskabsforhold til H., medgav Bogen et anbefalende Forord. Desforuden udgav H., baade før og efter at han var bleven Præst, et Par kateketiske og asketiske Smaaskrifter, som dog ikke fik saadan Udbredelse som «De bibelske Historier», der blev indført næsten i alle Skoler i Danmark og Norge og tillige oversattes paa Islandsk. H. var 2 Gange gift: 1. med Anna Margrethe f. Zierau; 2. (1787) med Anna Magdalene f. Wærum, Datter af Guldsmed W.

C. F. Nielsen, Geistligheden i Oddens Pastorat S. 35 f. Nyerup, Lit. Lex. J. Larsen, Bidrag t. d. danske Folkeskoles Hist. S. 159.

A. Jantzen.

Hortulan, Marcus Ulsøe, 1723—83, Skuespiller. H., der af Fødsel var Jyde — maaske havde hans Vugge staaet i Randers, H. var født 1722 (dødt 26. April) Hester Hassing i Hensbysæl, hvor Faderen, Søren H., var Præst.

som hans Arv i «Maskeraden» nævnte som sin Fødeby —, dimitteredes fra Viborg Skole, 23 Aar gammel, 1746; videre end til Student naaede H. ikke paa den akademiske Bane, som han forlod for at spille Komædie. Det var sagtens ham, der udførte Jeppe ved v. Qvotens Opførelse af «Jeppe paa Bjærget» 28. Nov. 1747 paa Theatret i Store Kongensgade, i det mindste hørte han til dennes Bande, og da den i Maj 1748 opløstes, indtraadte han ligesom andre af v. Qvotens Troup blandt de danske Aktører; ved Aabningsforestillingen af Theatret paa Kongens Nytorv 18. Dec. 1748 optraadte han sandsynligvis som Geronte i «Dobleren». Snart efter sin Indtrædelse i den danske Troup ægtede H. 26. Marts 1749 Lisbet Cathrine de Rous eller Rauch, som fødte ham en talrig Række Børn. Naar H. sidste Gang spillede paa Theatret, lader sig ikke sige, men 27. Febr. 1779 gav det nydannede dramatiske Selskab en Forestilling for ham, der var dets Æresmedlem, og denne Aften viste H. sig «paaklædt en père noble» paa Scenen for at tage en tavs Afsked med Publikum. Med Udgangen af Theateraaret 1778—79 afgik han med Pension og døde 11. Juli 1783; hans Enke døde, 78 Aar gammel, 4. Dec. 1803. — H.s Roller vare mangeartede; hans oprindelige Fag var Bonderoller, hvortil hans i Begyndelsen stærkt fremtrædende jyske Dialekt gjorde ham selvskreven, hans Spil roses for dets rolige Naturlighed; denne Ro søgte han at omsætte dels — men uden rigtigt Held — til Pedanternes naragtige Stivhed og dels — med lykkeligt Udfald — til de værdige Fædres alvorlige Myndighed; hans Ansigt skal efter Rosenstand-Goiske i disse Roller have set «baade ærværdigt og fornemt» ud. H. rensede ved ihærdigt Arbejde sin Stemme for dens jyske Tonefald, saa den kunde klinge baade ædel og mandig, og han omtales som den bedste Versefremsigter ved Theatret, derimod dadles han for skjodesløs Memorering af Rollen, mærkeligt nok, da han var den afmaalte Clementins kjæreste medspillende; maaske havde denne Fejl i 1771, da Rosenstand-Goiske nævner den, sin Grund i den ulægelige Sygdom — det vides ikke hvilken —, der faa Aar efter tvang den kun 55aarige Mand til at forlade Scenen.

Overskou, Den danske Skueplads II og III. Collin, Holbergske Skuespillere. P. Hansen, Den danske Skueplads I. Nationaltid. 3. Dec. 1884.

Arthur Aumont.

Hoseøl, Peder Nielsen kaldet, —1298, Drost, har spillet en fremragende Rolle i Erik Glippings sidste og Erik Menveds første Aar, men de tarvelige Kilder til denne Tids Historie tillade ikke

nærmere at opklare Forholdene. Allerede 1279 fremtræder P. H. som Erik Glippings Drost, og han er stadig ved Kongens Side i de følgende bevægede Aar, da Kongefrænderne og Stormændene rejste sig imod Erik; endnu 1283 beklædte han Drostembedet, men Aaret efter har han det ikke mere, og det tør formodes, at han er trængt bort fra denne vigtige Plads af Stormændene. Lige efter Drabet paa Erik Glipping blev P. H. atter Drost, og han har i den følgende Tid aabenbart været den, der sammen med Enkedronning Agnes ledede hele Styrelsen, og førte Kampen mod de fredløse. Mellem ham og Hertug Valdemar af Sønderjylland, der paa Danehoffet i 1287 var bleven valgt til Formynder for Barnekongen, har Forholdet kun været daarligt, og det gik saa vidt, at der under et Danehof i Nyborg i Foraaret 1289 opstod ligefrem Kamp mellem de danske og Hertugen. Sammenstødet, der vistnok fandt Sted i Skjelskør, fik dog et meget uheldigt Udfald for de kongeligsindede; lykkedes det end Dronningen at slippe ud af Hænderne paa Hertugens Folk, saa blev Drostens dog fanget og ført til Sønderborg. Hans Fængsel varede vel ikke længe, men efter sin Tilbagekomst træder han ikke saa meget frem som før, om han end en kort Tid atter beklædte Drostembedet, og 1298 døde han; han ligger begravet i Sorø. *Kr. Erslev.*

Hoskiær, Otto Valdemar, f. 1829, Officer. H. er Søn af Mægler Frederik H. (f. 1790 † 1867) og Marie Christiane Hennine f. Lund (f. 1800 † 1886) og blev født i Kjøbenhavn 25. Juni 1829. I 1848 indtraadte han som Elev paa den kgl. militære Højskole, men gjenngik tillige Central- og Kommandoskolen i Kjøbenhavn i 1848—49; han udnævntes i 1850 til Sekondlieutenant à la suite i Artilleriet med Anciennitet i Armeen af 1. Maj 1848 og afgik, da Undervisningen paa Højskolen i 1850 suspenderedes, til Feltingeniør-detachmentet, hvorfra han senere paa Aaret overgik som Elev til Ingeniørtroppernes Exercerskole i Kjøbenhavn. Da Højskolen gjenoptog Undervisningen i Begyndelsen af 1851, indtraadte han paa ny paa Skolen og blev efter Afgangsexamen i 1853 Premierlieutenant i Ingeniørkorpset. Som saadan virkede han ved den Korpset underlagte Vejtjeneste i Kongeriget, indtil han i 1858 ansattes ved Fredericia Fortifikation. Fra Begyndelsen af 1862 til Udgangen af 1864 var han Sektionsingeniør ved Anlægget af den nordsjællandske Jærnbane og mod Slutningen af dette Tidsrum fungerende Baneingeniør ved samme Bane; han gjorde dog fra Marts til Maj 1864

Tjeneste ved den aktive Armé og deltog i Fredericias Forsvar. S. A. havde han først erholdt Kapitajns Karakter og var dernæst bleven udnævnt til Kapitajn. Fra 1865 ansattes han ved Ingeniørtropperne og blev Chef for sammes Telegrafkompagni ved dettes Oprettelse efter Hærloven af 1867. I 1870 traadte han i det store nordiske Telegrafselskabs Tjeneste og gik som Følge deraf i 1871 uden for Nummer i Ingeniørkorpset. Indtil 1876 virkede han for Selskabet ved Ophold i England, Grækenland, Ægypten, Tyrkiet, Kina og Japan, fornemmelig ved Kontrolleringen og Udlægningen af Kabler, og fra 1876 har han været Medlem af Selskabets Bestyrelse. S. A. traadte han igjen i Nummer i Ingeniørkorpset og udnævntes til Adjutant hos Hs. Maj. Kongen, hvilken Stilling han beklædte indtil 1879, da han ansattes ved 1. Ingeniørdirektion. Aaret efter forfremmedes han til Oberst og blev Chef for 2. Ingeniørbataillon (Reservebataillon), men gjorde samtidig Tjeneste ved 1. Ingeniørbataillon og var Medlem af Flaadens Søminekommission. Da Ingeniørregimentet oprettedes ved Hærlovsforandringen i 1880, ansattes han ved Regimentets Stab, og han overtog i 1884 Befalingen over Regimentet som sammes Chef, i hvilken Stilling han forblev, indtil han i 1890 tog Afsked af Krigstjenesten.

Ved Siden af sin militære Tjeneste har H. udfoldet en omfattende Virksomhed i flere andre Retninger og navnlig været delagtig i adskillige betydelige tekniske Foretagender. Foruden det store nordiske Telegrafselskab skal saaledes nævnes det laaland-falsterske Jærnbaneselskab, Strandvejens Dampsporvejsselskab og Kjøbenhavns Sporvejsselskab, til hvis Bestyrelser han har været knyttet i en længere Aarrække. Fremdeles skyldtes det fornemmelig hans Initiativ og ivrige Arbejde for Sagen, at den tekniske Forening stiftedes i 1877, og han blev ogsaa strax Viceformand for Foreningen og har fra 1881 været dens Formand. Ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i Kjøbenhavn i 1888 havde han en meget betydelig Virksomhed som Medlem af Forretningsudvalget og Formand for Maskinudvalget, under hvilket Ordningen og Ledelsen af den store Maskinafdeling var henlagt. Endelig skal endnu anføres hans varme Interesse for Sportens Udvikling her hjemme, samt at han i 1891 blev Formand for Kunstforeningen.

H. har foretaget mange Rejser i Udlandet og har skildret de mest omfattende af dem i flere Rejsebeskrivelser; ligeledes har han udgivet nogle elektriske Haandbøger, deraf en paa Engelsk (1873).

Han blev Kommandør af Danebrog af 2. Grad i 1888 og erholdt ved sin Afgang af Krigstjenesten i 1890 Kommandørkorset af 1. Grad.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893 S. 98.
Stamtavle ov. Fam. Hoskiær (1889) S. 12. *V. E. Tychsen.*

Hostrup, Jens Christian, 1818—92, Digter og Præst. Faderen, Peder H., der døde (1830) som Justermester i Kjøbenhavn, var «en livlig og velbegavet ung Mand, der spillede Violin og skrev ganske nette Vers». 1813 ægtede han Ane Lene Johanne Ingemann († 1864), Enke efter Lars Swane I., Digteren B. S. I.s Broder; hun var Datter af en Sognepræst Irgens, der var født i Norge. Jens Christian H. er født i Kjøbenhavn 20. Maj 1818. Faderen lærte tidlig ham og hans Søskende alle de Sange, han kunde, saa de bleve «en syngende Børneflok». Om Sommeren havde de deres Legeplads i «Kirsebærgangen» med den høje Voldskrænt og de bredkronede Træer. Blandt de Bøger, der grebe ham stærkest som Barn, fremhæver han Ingemanns «De underjordiske», Holbergs «Niels Klim» og Æventyret om Aladdin (i en tysk Bearbejdelse). 12 Aar gammel mistede han sin Fader, og der kom nogle trange Aar for Familien. Da man ikke troede, han duede til noget praktisk Arbejde, blev det besluttet at lade ham gaa den studerende Vej. 1831 blev han optagen i Metropolitanskolen, hvor han snart fik Friplads og Stipendier. Han var en frisk og frejdig Natur, der tog livlig Del i alle Drengelige og altid havde «et glædestraalende Ansigt». Paa den Tid stiftede han Bekjendtskab med Oehlenschlägers Digtning; hidtil havde han anset Ingemann for vor største Digter, men da han ved et Tilfælde havde faaet fat paa «Nordens Guder», følte han sig hurtig overbevist om, at Oehlenschläger var «den største Digter i Verden», og det blev ham, som først lærte H., «hvad Poesi var». Lysten til selv at digte vaagnede tidlig hos ham. Da han som 14aarig Dreng viste sin noget ældre Ven F. L. Liebenberg nogle poetiske Smaaforsøg, spaaede denne ham med Sikkerhed en Fremtid som dansk Digter. I Skolen fik han et skrevet Tidsskrift sat i Gang, blandt hvis Medarbejdere vare Kristian Mantzius, den senere bekjendte Skuespiller, og B. J. Fog, senere Sjællands Biskop. 1837 fik han Examen artium. Under sin Forberedelse til Philosophicum hørte han H. L. Martensen, der i Poul Møllers Sygdom holdt Forelæsninger over Filosofi, og den «Begyndelsesfriskhed», der var over den unge Licentiat, greb H. saa stærkt, at da Martensen (1838) kom ind i det theologiske Fakultet, følte han, der endnu

ikke havde taget nogen Bestemmelse om sit fremtidige Studium, at han maatte følge med. Han havde hidtil været uden religiøs Bevægelse, selv Konfirmationsberedelsen hos J. P. Mynster havde intet Indtryk gjort paa ham. Men det Røre, hvori Martensens theologiske Forelæsninger satte ham, førte ham til Kirken, og han hørte da paa den Tid særlig den af Martensen paavirkede Stiftsprovst Tryde og N. F. S. Grundtvig.

H.s poetiske Begynderforsøg havde bestaaet i Smaadigte; efter at have overværet en Opførelse paa det kgl. Theater af Heibergs «Nej», der «tog ham med Storm», vovede han sig for første Gang ud paa den dramatiske Skribentbane, i det han i Efteraaret 1838 skrev en lille Vaudeville, «Om Forladelse», som blev spillet i hans Hjem af ham selv og nogle Kammerater, der allerede i Drengesaarene havde givet smaa dramatiske Forestillinger. Kort efter blev den spillet igjen hos en af hans Slægtninge i Forbindelse med et nyt Stykke af ham, «Amors Triumf», ja den kom endogsaa frem ved en halvoffentlig Forestilling, i det den blev spillet af Studenter i et veldædigt Øjemed. I de første Aar af sin Studentertid maatte H. nøjes med sin private Vennekreds, da han ikke havde Raad til at gaa ind i Studenterforeningen; men da de yngre, liberale Medlemmer traadte ud og (1839) stiftede «den akademiske Læseforening» (Academicum), hvor Kontingentet var lavt, meldte han sig ind i den. Han kom fra nu af med i det større Studenterliv og sluttede sig med ungdommelig Begejstring til den liberale Studenterbevægelse, der havde sit Midtpunkt i «Academicum». I Vinteren 1839—40 skrev H. en ny Vaudeville, «Regnvejr», som et halvt Aar efter blev opført ved K. Mantzius' Forældres Sølvbryllup sammen med et andet Stykke, «Den gamle Elsker», som H. havde forfattet i den Anledning. Senere (1847) blev dette sidste, i en oppudset Skikkelse, opført i Studenterforeningen og nogle Aar efter paa Kasino, skjønt mod H.s Vilje, da han fandt det for ubetydeligt. «Regnvejr» kom ogsaa frem for Offentligheden; da det uden hans Tilladelse var blevet spillet af nogle Provinsselskaber, omarbejdede han det 1853 til «Den tredje», og i den Skikkelse kom det saa frem paa Kasino og blev trykt (1854). 1841 flyttede H. ind paa Regensen; han tog ikke megen Del i Regenslivet, som desuden den Gang var temmelig stilfærdigt. Han fik dog indført, at Regensianerne samledes Nyaarsnat Kl. 12 under Linden og hilste det nye Aar med en Sang; til disse Lejligheder digtede han bl. a. «Dagene runde» og «Den unge har vi kaaret». I denne Tid skrev han til Brug for «Academicum»

nogle Smaastykker: «En Regensknejpe», «En Buk» og «Et Forspil». Fra hans Regenstid skrive sig ogsaa 2 andre dramatiske Smaating: «Damernes Besøg» og «Frøkenens Pris». — 2. Nov. 1843 fik H. sin theologiske Embedsexamen; han havde Regensen endnu et halvt Aar og syntes saa, han «maatte have noget morsomt at bestille». Netop paa denne Tid blev det, efter lange Underhandlinger, vedtaget, at «Academicum» og «Studenterforeningen» skulde sammenmeltes fra 1. Jan. 1844, og man besluttede, at der i den Anledning skulde spilles en rigtig Studenterkomedie. H. havde en Følelse af, at han nu maatte kunne skrive en saadan, og 20. Febr. 1844 blev saa «Gjenboerne» under stor Jubel spillet paa Hoftheatret af Studenter og for Studenter. Med dette Arbejde bryder H. igjennem som Lystspilforfatter. Der er ganske vist i hans tidligere Smaastykker adskillige Scener og Figurer, som han i mere udført Skikkelse har benyttet i sine senere Arbejder; saaledes er der i «Damernes Besøg», som skildrer et forventet Besøg paa Regensen af nogle Damer, flere Scener, der minde stærkt om «Generalforsamlingen» og Kobbersmeddefamiliens Besøg i «Gjenboerne». Men der er dog et afgjort Spring fra disse i det hele temmelig ubetydelige Smaating til «Gjenboerne», vel det *friskeste* af alle H.s Lystspil.

1844 forlod H. Regensen for at overtage en Plads som Huslærer hos Justitsraad M. B. Nygaard, der om Sommeren boede paa sin Gaard Kokkedal i Nærheden af Rungsted. I denne stemningsfulde Natur fik han, samme Aar, Ideen til «Æventyr paa Fodrejsen». Han fik 1. Akt færdig, men gik saa foreløbig i Staa. Den følgende Vinter, hvilken den Nygaardske Familie som sædvanlig tilbragte i Kjøbenhavn, laa hans poetiske Virksomhed i Dvale; men i Foraaret 1845 gav en lille Pengesforlegenhed Anledning til, at han paa 8 Dage skrev «Intrigerne», der blev spillet af Studenter og modtaget med stort Bifald. Han indsendte det samme Sommer anonymt til det kgl. Theater, men det blev forkastet. Allerede i Skolen havde H. i et Digt sagt, at «om Sommeren maatte en Digter indhøste, hvad han skulde leve af og virke med om Vinteren». Dette var ogsaa baade nu og senere hans Arbejdsprogram. I Overensstemmelse hermed skrev han intet den følgende Sommer, men «høstede ind». Han havde tidligere været med i de danske Studenter Tog til Lund (1842) og det første nordiske Studentermøde (Upsala 1843); han var nu ogsaa en begejstret Deltager i Studentermødet i Kjøbenhavn 1845 ligesom ogsaa i et Par af de senere Tog. Fra disse Lejligheder skrive sig nogle af hans Sange, som «Nordisk Studenter-

sang», «En ganske ny og fornøjelig Vise», «Nordens Kvinde» og «For Norden». Da han om Efteraaret var i Kjøbenhavn igjen, faldt det som af sig selv, at nu maatte han skrive en stor ny Studenterkomedie, og saa blev «En Spurv i Tranedans» til (udg. 1849); den blev opført 1846 af Studenter og gjorde Lykke. Hidtil vare H.s Stykker kun blevne spillede af Dilettanter; men Mantzius, der i denne Vinter i Provinserne havde optraadt og gjort Lykke i «Gjenboerne» og «Intrigerne», fik det førstnævnte Stykke frem ved Skuespillernes private Sommerforestillinger paa det kgl. Theater, hvor han gav nogle Gjæsteroller. 27. Juni 1846 gik saa «Gjenboerne» for første Gang over vor nationale Scene (i alt opført 163 Gange). Det gik 3 Gange i Rad for fuldt Hus og under «udelt Bifald». J. Collin, Medlem af Theaterdirektionen, foreslog at optage det paa Repertoiret, men Theaterchefen, Levetzau, erklærede, at saadanne «Studenterløjer» vare upassende for det kgl. Theater. Kort efter kom dog, ved Collins Hjælp, «Intrigerne» paa Repertoiret og spilledes første Gang 18. Okt. 1846. Det slog igjennem ved sit kvikke Replikskifte og sine letfaldende Sange. I Vinteren 1846—47 skrev H. et lille Lystspil i 2 Akter, «Æstetisk Sans», nærmest for at gjøre et Forsøg paa at undvære Sangene. Som en Indsigelse mod de Scribeske Salonstykker, der den Gang beherskede Theatrene, henlagde han Scenen til den jævne Borgerstand. Det blev antaget af det kgl. Theater, men først opført et Par Aar efter (1849) og gjorde ikke Lykke. I Foraaret 1847 kom Nygaards Søn, H.s Elev, i Latinskolen, og H. flyttede saa tilbage til sin Moder. Her tog han det tidligere begyndte Stykke, «Æventyr paa Fodrejsen», frem paa ny og fuldendte det i meget kort Tid. Det blev opført første Gang paa det kgl. Theater 15. Maj 1848 (i alt opført 172 Gange) og modtoges med «levende, enstemmig Bifald». Paa dette Tidspunkt fejrede H. en Triumf, i det «Gjenboerne» blev optaget paa det kgl. Theaters Repertoire. Ved Sommerforestillingerne s. A. blev «En Spurv i Tranedans» spillet og blev strax i den følgende Sæson optaget paa Repertoiret, men gjorde ikke samme Lykke som de tidligere opførte Stykker. H. havde saaledes i Halvaaret April—Sept. 1848 faaet 3 Helaftensskuespil opførte paa det kgl. Theater, saa at han nu havde faaet fast Fod der som dansk Lystspilforfatter.

De bevægede Optrin i 1848 fulgte H. med Interesse og Varme; han sluttede sig afgjort til Frihedsbevægelsen uden dog at tage aktiv Del i det politiske Røre. Dette gav for Resten Stødet til,

at han skrev et lille Lystspil i 1 Akt, «Familietvist eller det mærkværdige Aar», hvori han gjør Løjer med den Bevægelse, som Folketingsvalgene vakte blandt de københavnske Smaaborgere. Stykket blev foreløbig liggende i hans Gjemmer, indtil det i Foraaret 1855 blev opført ved en Studenterforeningsfest. Derpaa blev det indleveret til det kgl. Theater, som forkastede det, og det blev saa sidst paa Aaret spillet af Langes Skuespillerselskab. — Ved Krigens Udbrud havde det været H.s alvorlige Bestemmelse at gaa med som frivillig, og han deltog ogsaa i de forberedende Excerøvelser. Men da der stadig meldte sig flere, end der behøvedes, og da han mente, han kunde gjøre mere Fyldest paa anden Maade, blev han hjemme. En anden Omstændighed var medvirkende ved denne Beslutning. Han havde i flere Aar været forlovet med en Søster til Kr. Mantzius, Henriette Vilhelmine Louise M. (f. 20. Sept. 1825); hun var brystsyg, og Sygdommen skred rask fremad. Det kom til at staa for ham, som det var hans Pligt at ægte hende, og de bleve saa viede 2. Nov. 1848; hun døde imidlertid allerede 2 Maaneder efter (1. Jan. 1849). Den følgende Sommer gjorde han en Rejse til Norge, hvorfra han kom hjem styrket og forfrisket. De Indtryk, han havde modtaget af den norske Natur, gave sig efter hans Hjemkomst, Luft i et lille Syngespil, «En Nat mellem Fjældene» (udg. 1852). Han søgte i længere Tid forgjæves efter en Komponist til det; i 1863 blev det endelig opført paa det kgl. Theater med Musik af Emil Hartmann, men oplevede kun nogle faa Forestillinger. I Efteraaret 1849 skrev han «Soldaterløjer», der først blev spillet af Studenterforeningen og strax efter antaget af det kgl. Theater, der i det fik et godt Kassestykke (opført 201 Gange). Heiberg, der i Juli 1849 var bleven Direktør for det kgl. Theater, stillede sig ikke venlig over for H.s Produktion. Ganske vist havde han ladet «Æsthetisk Sans» og «Soldaterløjer» gaa over Scenen, men han erklærede, at hverken «Gjenboerne», «Intrigerne» eller «En Spurv i Tranedans» vilde blive spillede under hans Styrelse, da de aldrig burde have været antagne. I Sommeren 1850 gjorde H. en Rejse i Jylland, og det var af en jysk Naturstemning, at Ideen til «Tordenvejr» udsprang; H. gjør her for første Gang et Forsøg i det alvorligere Skuespil, men trods adskillige gode Enkeltheder staar det dog ikke paa Højde med hans Lystspil. Stykket blev 1851 opført paa det kgl. Theater. I Vinteren 1851—52 blev «Mester og Lærling, romantisk Sangspil i 5 Akter» forfattet (udg. 1854). H. havde en Følelse af, at vi efter 1848 levede «i en ny Folke-

vandrings Tid, hvori hele Lag i Samfundet, der hidtil vare holdte tilbage i Dunkelheden, nu brøde frem for at erobre deres Plads i Udviklingen». Det var ud af denne Følelse, at hans Stykke blev til, og da særlig Hovedfiguren, Aage. H. havde lovet Kasinos Direktør en Æventyrkomedie og overlod ham da dette Arbejde; det blev opført i Foraaret 1852, men næsten alle Opførelserne bleve ledsagede af Pibekoncerter, da «Flyvepostens» Redaktør, E. Meyer, troede, han var bleven portrætteret i Grønholt. I Sæsonen 1868—69 kom Stykket frem paa det kgl. Theater. 1852 deltog H. i Upsalensernes Tog til Christiania, og i Okt. s. A. forlod han Danmark for med offentlig Understøttelse at foretage en Rejse til Syden. Hovedopholdet var i Rom, hvor han blev i omtrent 3 Maaneder; midt i Maj 1853 var han igjen hjemme i Danmark.

Den følgende Tid er en bevæget Overgangsperiode i H.s Liv. En Aften i det kgl. Theater (i Begyndelsen af 1849) havde Oehenschläger forestillet ham for Hauch, i hvis Hus han efterhaanden blev en jævnlig Gjæst; han følte sig mere og mere fængslet af en af Døtrene, Christiane Georgine Elisabeth (f. 5. Okt. 1832), med hvem han blev forlovet i 1854, og som kom til at spille en betydelig Rolle i hans Liv. Det sidste Aar, han levede, skrev han om hende: «alting har hun med mig delt — hun har gjort mit Halvliv helt». Allerede hans Forlovelse gav Anledning til, at han trak sig noget tilbage fra Studenterlivet og Kammeraterne. I samme Retning virkede en anden Omstændighed. Ved Læsning af S. Kierkegaard kom han ind i religiøse Anfægtelser, saa at han blev greben «af en asketisk Frygt for at give sig hen til jordisk Livsglæde» (jvfr. Digtet «Min Udsigt»). Disse Anfægtelser varede ganske vist kun kort, men efterlode en alvorligere Stemning i hans Sjæl. Det var under disse bevægede Forhold, at han digtede «Drøm og Daad, romantisk Lystspil i 4 Akter» (1854). Dette Stykke er, siger H. i et Brev fra den Tid, «skrevet ud af et i mange Maader bevæget og kæmpende Hjærte». Tanken i det er, «at et kraftigt Manddomsliv forudsætter en Ungdom, hvis Livsopgave i Fantasien træder Mennesket i Møde og kalder ham til Kampen derfor». Dette Arbejde betegner, at H. nu selv staar ved Indgangen til sin Manddomstid. Det Spørgsmaal trængte paa hos ham: hvad skal din Livsdaad være? Nogle Aar tidligere havde han erklæret, at han med Fornøjelse vilde sælge sin theologiske Embedsexamen for 100 Rdl.; men 1853 skriver han i et Brev: «Mit Maal er nu snarest muligt at blive Præst», skjønt «jeg har meget tilbage at gjøre, inden jeg

kommer saa vidt. Men saa maa herefter Theologien blive mig Nr. 1 og Poeteriet nøje sig med den Smule Tid og Interesse, som kan falde af til det. Om to saadanne Virksomheder kan forenes, véd jeg ikke; jeg har en Slags Tvivl derom.» I Vinteren 1854—55 skrev han, foruden den burleske Farce «Medgift og Modgift, en tragisk Vaudeville», «Feriegjæsterne» (udg. 1865), der først blev spillet nogle Gange af Studenter. Heiberg, som allerede havde antaget det, erklærede saa, at det nu var uværdigt for det kgl. Theater at spille det. H. beholdt saa foreløbig sit Stykke, indtil han nogle Aar senere lod det komme frem paa Folketheatret. — Hermed afslutter H. foreløbig sin dramatiske Virksomhed. Man har som en Mangel ved denne fremhævet, at han ikke har skabt egentlig typiske Figurer, saaledes som Holberg f. Ex. Dette hænger imidlertid sammen med hans Begavelses Art. Den komiske typiske Figur fremkommer ved at «outrere»; men H.s Styrke laa netop i hans Realisme, i hans Evne til at portrættere. I saa Henseende staar han overordentlig højt. Hans Figurer træde frem paa Scenen, som om de kom lige ind fra Dagligstuen eller Gaden. H. stiller sig i Regelen ikke over sin Samtid for at tugte den med hvas Satire; han er ejendommeligt og bedst, hvor hans godmodige Lune faar Lov til at tumle sig frit uden at være tynget af Pligten til at belære og straffe. Han finder med en forunderlig Lethed alle de karakteristiske Træk hos de Figurer, han vil fremstille, Replikskiftet falder saa kvikt og saa naturlig, og de indlagte Sange, hvis Ord og Toner smelte saa fortrinlig sammen, ere i Regelen med Behændighed føjede ind i Handlingens Gang.

29. Juni 1855 blev Hostrup viet af Grundtvig og et halvt Aar efter, i Jan. 1856, drog han med sin unge Hustru ind i Silkeborg som Sognepræst for Silkeborg og Linaa Menigheder. Nu begynder et nyt Afsnit i hans Liv: Præsten afløser Komedi digteren (jvfr. Digtet «Rejsen»). Det var ikke, fordi han fandt det upassende, at de to levede Side om Side — han gjorde saaledes en Gang i Hovedet et Udkast til en ny Komædie, skjønt intet af det blev nedskrevet —, men der var ikke Plads til dem begge. Af Digtet «Drøm og Liv» (fra 1862) ser man hans Opfattelse af dette Forhold. Han «fortrød ikke sin Ungdomsdigtning», men han følte, at hvis der kom Kollisionstilfælde mellem Begavelsen (Digteren) og Personligheden (Præsten), saa maatte den første vige. Og det var Tilfældet her; thi Præsten stillede saa store Fordringer i Retning af Tid og Arbejde, at han i det første Aar end ikke skrev et

eneste Vers. Et Lejlighedsdigt (fra 1857) gav imidlertid Anledning til, at hans Sangdigtning begyndte igjen, og den voxede sig i Aarenes Løb baade omfattende og dyb, saa at den blev Tolk for mange af de bedste Livsrørelser i det danske Folk. Stemningen i 1864 og de nærmest følgende Aar fik hos ham Udtryk i Digte som «Fred eller Krig», «Lærken», «Risbøgen», «Høje Nord», «Danmark delt ved Hav forinden». De aandelige Bevægelser i Bondestanden og da særlig Højskolebevægelsen, som netop i disse Aar tog Fart, sluttede han sig varmt til, og den har givet Anledning til flere af hans Sange som «Frem Bondemand, frem», «Er Skolen for andre end Pilt og Pog», «Det, som lysner over Vangen», «Der, hvor vi stred og sang», «Vi fik ej under Tidernes Tryk». Disse sidste Sange vise især, at H., som selv aldrig tabte sin Ungdom, bestandig blev ved at se med et lyst Haab paa de unge som dem, der skulde «bære vor gamle Moder ind i Dagen ny». Undertiden ere hans Digte Indlæg mod forskjellige Retninger i Tiden, f. Ex. mod Naturalismens mørke Livssyn («Sidst i Oktober», «Til Menneskemalerne») eller, i humoristisk Form, mod Darwinismen («En Naturforskers Stamtavle»). Hans Digte ere samlede i «Sange og Digte fra 30 Aar» (1872), «Sange og Digte fra de senere Aar» (1884) og «Efterladte Digte» (1893). — H. mødte megen Venlighed hos sin Menighed, men kom dog efterhaanden til at føle et Savn. «Studenter ere», siger han 1861 i et Brev, «naar de ikke ere «døde den ordinære Filisterdød», dog de morsomste, og jeg er kjed af at være den klogeste i flere Miles Omkreds . . . jeg hører nu en Gang hjemme i Studiestræde (billedlig talt).» Frederik VII havde under et Besøg i Silkeborg i Sommeren 1861 opfordret ham til at søge Frederiksborg, naar det blev ledigt; H. fulgte Vinket og blev (10. Nov. 1862) udnævnt til Slotspræst i Frederiksborg og Sognepræst i Hillerød. Nu kom de for Danmark saa tunge Aar: Frederik VII's Død, Krigen og Sønderjyllands Tab. Kateketen i Hillerød foreslog ham, at de for at holde Modet oppe i Befolkningen skulde sætte Foredragsmøder i Gang, og H. blev derved ledet ind paa en ny Virksomhed som folkelig Taler, en Virksomhed, som han fortsatte til sine sidste Aar. Et Minde herom haves i den ypperlige Samling «Folkelige Foredrag» (1882, 3. Opl. 1884). Ogsaa i de politiske Rørelser kom han med. Han stod fra gammel Tid i nøje Forhold til det national-liberale Parti, men efterhaanden som han under Paavirkning af N. F. S. Grundtvig kom i nærmere Forbindelse med de aandelige Bevægelser i den danske Bondestand.

fjærnele han sig mere og mere fra det. Han spillede dog, i Følge hele sin tilbageholdne Natur, ikke nogen fremtrædende Rolle i det politiske Liv. Først da Striden i 1885 syntes at have naaet en skæbnesvanger Højde, skrev han i «Morgenbladet» sit gribende Digt: «Kan vi tro det? Skal vi tro det?» i hvilket han udbryder: «husk: naar Striden gaar paa Livet — da maa Fredens Mænd gi' Møde», og han fulgte da ogsaa selv en Opfordring om at stille sig i Kjøbenhavn ved Folketingsvalgene i 1887; han blev dog ikke valgt.

I Efteraaret 1881 tog han, paa Grund af Svagelighed, sin Afsked som Præst og flyttede til Frederiksberg. Helt kunde han dog ikke opgive sin Præstegjerning; saa længe hans Kræfter sloge til, vedblev han en Gang om Maaneden at samle en taknemmelig Tilhørerkreds om sin Forkyndelse. Kort før sin Afsked havde han, efter 25 Aars Tavshed, gjenoptaget sin Virksomhed som dramatisk Forfatter, i det han i Vinteren 1879—80 skrev «Eva», Skuespil i 4 Akter, der den følgende Sæson blev spillet paa det kgl. Theater. Dette Stykke er beslægtet med «Mester og Lærling», for saa vidt som han ogsaa i det tager en Bevægelse i Tiden, Kvindespørgsmaalet, op til Behandling; men han har her, under Paavirkning af den nyere Realisme, udelukket det overnaturlige Element. Han skrev endnu 2 Lystspil: «Karens Garde» (1886) og «Under Snefog» (1888), der begge ere blevne opførte paa det kgl. Theater. Faa Dage efter den første Opførelse af «Under Snefog» fyldte H. 70 Aar, og i den Anledning modtog han, fra meget forskjellige Sider, mange Vidnesbyrd om den Kjærlighed og den Taknemmelighed for hans Gjerning, baade som Digter og Præst, der fandtes i store Kredse af vort Folk. (Han havde allerede i 1878 faaet en aarlig Digtergage paa 3000 Kr.) — H. er en af Danmarks mest nationale Digtere, han med dette lune Smil, der tit kunde bryde frem midt i Alvoren, og som aldrig blev spydigt eller ondskabsfuldt, med denne lyse Frejdighed, som aldrig slap Haabet, og den varme, kjærlige Natur, der saa mangen Gang fik Øjet til at straale og Stemmen til at bæve. — Han døde 21. Nov. 1892. Hans Arbejder bleve første Gang samlede i «Poetiske Skrifter» I—V, 1852—56 (VI [Suppl.] i 1865). I 1888—89 kom 5. Udg. af hans «Komedier» i 3 Bind, der indeholder alle hans dramatiske Arbejder undtagen «Karens Garde» og «Under Snefog».

Da H. var bleven Præst, følte han, som ovfr. bemærket, at nu maatte hans bedste Kræfter ofres denne Gjerning. Han blev

da ogsaa paa dette Omraade noget ejendommeligt og betydeligt, og en væsentlig Grund dertil var, at han vedblev at være sig selv. Hovedtrækkene i Digterens Natur finder man igjen hos Præsten, ganske simpelt fordi de 2 Sider kun vare som 2 Grene paa en fælles Stamme: hans Personlighed. Derfor møde vi igjen hos Præsten det *lyse* og *frejdige*, der skilte ham mere og mere bestemt ud fra Pietismens mørke Syn paa Livet, ligesom ogsaa det haarde og dømmende, der tit følger med denne Retning, virkede fra-stødende paa hans milde, *kjærlige* Natur. Det tilbageholdne og beskedne hos ham virkede i samme Retning. «Jeg har aldrig», siger han, «kunnet tale som fra et ophøjet Stade til en Skare, der stod under mig, men maatte egentlig altid prædike for mig selv paa samme Tid som for mine Tilhørere» (jvfr. f. Ex. Digtet «En Præstehistorie»). I Tidens Løb sluttede han sig mere og mere inderlig til den kirkelige Bevægelse, der var vakt ved Grundtvig, og uden at slaa af paa Alvoren i Menneskelivet kom han efterhaanden til stærkere og stærkere at fremhæve Kristendommen som «det glade Budskab» (jvfr. f. Ex. Digtet «Julebudet»), og «at alt, hvad der var menneskelig godt, var i Samklang med Gud». H. var ikke veltalende i almindelig Forstand, men dog kunde hans Prædikener paa en ejendommelig Maade gribe Tilhørerne, ikke blot ved deres tankevægtige Indhold og poetiske Billeder, men fremfor alt ved deres jævne Inderlighed, ved dette, at man følte, hvorledes hvert Ord i dem var baaret af hans egen Personlighed. — Han har udgivet 2 Prædikensamlinger, «Prædikener» (1866, 3. Udg. 1885) og «Opstandelsen og Livet» (1883), og faa have som han haft Evne til at gjøre det skrevne Ord levende.

J. C. Hostrup, *Erindringer fra min Barndom og Ungdom* (1891) og *Senere Livserindringer* (1893). Erslew, Forf. Lex. *F. Rønning.*

Hount, Peter Ulrich Magnus, 1769—1815, Præst. Født 1769 (døbt 31. Marts) i Igens Sogn paa Als, hvor Faderen, Jacob H. († 5. April 1793 som Sognepræst til Tvet), var Diaconus; Moderen hed Anna Elisabeth († 20. April 1776). Med Forældrene kom han aars gammel til Norge, blev 1783 sat i Christianssands Latinskole og dimitteret 1786. Han studerede med Iver og tog Attestats med Udmærkelse 1791. Han blev endnu 2 Aar i Kjøbenhavn, havde liden Interesse for Æsthetik og almindelig Politik, men desto mere for Tidens rationalistiske Skrifter og for sit Fædreland Norges Opkomst. Han længedes hjem og blev 1793 resid. Kapellan til

Vos. Her udfoldede han megen Iver for Fattig- og Skolevæsenet, men levede i trange Kaar og var sygelig, saa han blev nødt til at søge til et Sted med bedre Klima. 1800 blev han Sognepræst til Moss, men flyttedes allerede Aaret efter til Berg ved Frederikshald, da han elskede Landlivet. Her blev han Provst i Nedre Borge-syssel. Sin Præstegjerning tog han fra rationalistisk Standpunkt med det Formaal at danne Menighedslemmerne til nyttige Borgere og ophjælpe deres Velstand, hvilket lykkedes.

Som Politiker traadte han først op efter Krigen med Sverige 1808—9 med en Avisartikel om «Norges retfærdige og billige Ønsker» («Tiden» 1809, Nr. 34). Blandt disse var Ønsket om en Bank, at ikke «Landets Marv mere skal unyttig udstrømme for at mæske fremmede». Den blev indsendt til Generalfiskalen, men H. slap med en formildende Erklæring om, at han sigtede til Hamborgerne. Han blev imidlertid ved denne Begivenhed populær og sendt som Repræsentant for Smaalenene til Rigsforsamlingen paa Ejdsvold 1814. Her holdt hans Selvstændighedsiver ikke Stand, og han maatte nærmest henregnes til Minoriteten. Han havde set Krigen paa nært Hold og vidste, hvad det var. Hjemkommen fra Ejdsvold fik han snart se Fjenden fra sine Vinduer. 4. Avg. kapitulerede Frederiksstad, og 7. Avg. indfandt H. sig med Statsraad Carsten Tank som Overbringere af Carl Johans Fredsforslag i det norske Hovedkvarter. Hvorledes Forbindelsen mellem Carl Johan og H. er indledet, er hidtil blevet en Hemmelighed, men sikkert er det, at Carl Johan satté ham meget højt og strax vilde gjøre ham til Biskop. Under det overordentlige Storting, hvor han mødte, fik han mærke den Bitterhed, Konventionen til Moss havde fremkaldt, og selv gamle Venner betragtede ham med Mistillid. Den blev ikke mindre, da han 7. Jan. 1815 blev Medlem af Nordstjerneordenen, hvori man saa et Tegn paa, at han skulde forfremmes til den første ledige Bispestol. Han valgtes til Repræsentant paa det 1. ordentlige Storting, men døde 17. Juli 1815, faa Dage efter dets Sammentræden. Sindsbekymring og Ærgrelse antoges at have fremskyndet hans Død. Gift 25. Avg. 1795 med Øllegaard Margrethe Jersin (f. 20. Juli 1769 † 9. Dec. 1829), Datter af Sognepræst til Vos Jacob Christian J. (f. 1736 † 1807) og Elsebe f. Lem (f. 1748 † 1778).

Thrap, Bidrag til d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. I, 276. Moe, Tidskr. f. d. norske Personahist. I, 163. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

v. Hoven, Reinhold, —1682, Officer. Slægten v. H. til Kaik hørte til Ridderskabet paa Øsel, hvor R. v. H. 1639 efter den danske Lensmand Anders Billes Anbefaling blev Hovedsmand paa Arnsborg Slot. 1647 skal han have været Major i Skaane, men i Dec. 1649 kom han til Norge, som han forblev knyttet til Resten af sit Liv. Han blev 1650 Oberstlieutenant ved throndhjemske nationale Regiment og deltog 1657 i Jørgen Bielkes Indfald i Jæmteland. Da Frøsøens Skanse var falden i Nordmændenes Hænder, blev han Kommandant der, men efter Freden i Roskilde maatte ikke blot Jæmteland, men ogsaa Throndhjems Stift overgives til de svenske, og throndhjemske Regiment blev opløst (1658). Krigen blussede dog snart op paa ny; Throndhjem toges tilbage, og v. H. blev Kommandant i Staden samt Oberst for det gjenoprettede throndhjemske Regiment. Dette maatte han 1673 afgive til General-lieutenant Rysenstein, men 1675 blev Regimentet delt, og v. H. fik den nordenfjældske Halvdel tilbage. Han afgav dog atter denne til sin Svigersøn Oberst G. C. Schultz, da han 1. Avg. 1677 som Generalmajor fik Overbefalingen nordenfjælds. Strax efter foretog v. H. og Schultz deres bekjendte Tog til Jæmteland, hvis Befolkning endnu hang ved Norge og paa enhver Maade understøttede den norske Hær. Denne rykkede frem i 2 Kolonner norden og sønden om Storsøen, overraskede den svenske Gouvernør Erik Sparre i Frøsøens Skanse og fordrev først ham og derefter en anden svensk Styrke, der under General Ulfsparre stod ved Jæmtelands Sydgrænse. Til at gaa videre frem var v. H. ikke stærk nok, og i Nov. maatte han vende hjem, om end med stort Bytte og mange Fanger; Svenskerne rykkede efter og holdt Straffedom over Jæmterne. Efter Krigens Slutning traadte v. H. 1679 ud af aktiv Tjeneste med 900 Rdl. Pension «foruden sin Amtmandsgage», hvorved dog vistnok kun er hentydet til en Ekspektance, thi han har næppe fast beklædt nogen Amtmandspost, hvorimod han forud gjentagende havde været konstitueret som Stiftsbefalingsmand i Throndhjem. Han døde 21. Maj 1682 paa sin Sædegaard Vestnæs i Romsdalen, som han 1662 havde kjøbt af Fru Anne Cathrine Budde, Peder Vibes, og 1676 havde faaet Bevilling til for sig og Arvinger at nyde med lige Friheder og Rettigheder som «andre vores Adel» i Norge. Han var gift med Helle Budde († i Juni 1684), Datter af Oberst Frederik B. til Rødslet og Anne Urup.

Norsk milit. Tidsskr. XXV (1862), S. 485 ff.

H. W. Harbou.

Hovgaard, Andreas Peter, f. 1853, Søofficer, Søn af Overlærer O. A. H. og Louise Charlotte f. Munch i Aarhus. Her fødtes han 1. Nov. 1853. Efter at have gaaet i Aarhus Skole blev han Sekondlieutenant i Flaaden 1874 og Premierlieutenant 1876, hvorefter han 1878 tog Examen ved Stabsafdelingen og udnævntes til Kapitajn 1888. I Aarene 1878—80 deltog han som ganske ung Officer i A. E. Nordenskiølds Togt med «Vega» nord om Asien og blev i høj Grad greben af Lyst til det arktiske Rejseliv. Han udarbejdede en Plan til et selvstændigt Togt op igjennem det kariske Hav, forbi Objs og Jeniseis Mundingen til Asiens nordligste Punkt, Kap Tscheljuskin, hvorfra det var hans Agt dels med Skib, dels med Baad og Hundeslæde at undersøge Ishavsegnene op imod Frands Josefs Land og Nordpolen. Ved et Statstilskud og ved private Velynderes, særlig Grosserer Aug. Gamøls, Understøttelse, lykkedes det ham 1882 at udruste Dijnphnaexpeditionen. 1882 var imidlertid et meget slemt Isaar, og det kariske Hav var hele Sommeren fuldpakket af Is, Expeditionsskibet «Dijnphna» havde en svag Maskine og i det hele kun ringe Sødygtighed, og da H. paa Grund af misforstaaede Signalskud fra de indefrosne Dampere «Varna» og «Louise» 17. Okt. mente at burde forlade det aabne Kystvand i Karahavet for at komme dem til Hjælp, kom han i Besæt og holdtes fast i «Iskjældereren» i henimod et Aar. Efter en højst farefuld Overvintring slæbtes Skibet i Slutningen af Sept. 1883 ud gjennem den kariske Port; det havde mistet Skruen, og en stor Del af Provianten var opspist, hvorfor H. med uforrettet Sag maatte vende hjem. Paa Rejsen havde han dog fundet Lejlighed til at understøtte den hollandske internationale Polarexpedition, hvis Skib «Varna» skruedes itu af Isen, desuden havde forskellige af Expeditionens Medlemmer indsamlet meget rige Bidrag til disse Egnes Favna og Flora, og endelig havde H. ved Dybdemaalinger og andre hydrografiske Undersøgelser gjort sig fortjent af det lidet kjendte Karahavs Kartografi. — 1880 ægtede H. Sophie Nielsen, Datter af Kancelliraad N.

Hovgaard, Dijnphnaexpeditionen 1882—83 (1884).

P. Lauridsen.

Howitz, Frantz Gotthard, 1789—1826, Læge, var en Søn af daværende Stadsmægler, senere Kjøbmand og Postexpeditør i Vestindien, Johann Heinrich H. (f. i Lybek) og Øllegaard Christiane f. Kreutzfeldt. Han fødtes 25. Dec. 1789 i Kjøbenhavn. Ved hans Faders økonomiske Ruin blev hans begyndte lærde Uddannelse

vanskeliggjort, men hans Begavelse og Energi overvandt alle Hindringer, og han dimitteredes fra Metropolitanskolen 1807; kort forinden og altsaa endnu som Skolediscipel havde han deltaget i Hovedstadens Forsvar i Studenternes Rækker. Efter at være bleven indkaldt til Examen philosophicum det følgende Aar kastede han sig som Kommunitetsstipendiat og Alumnus paa Elers' Kollegium over Studiet af Lægevidenskaben, og 1812 kunde han, skjønt hemmet af Sygdom, underkaste sig den medicinske Examen, hvorefter han fungerede som medicinsk Kandidat ved Frederiks Hospital og samtidig som Distriktslæge i Kjøbenhavn. 1813 fik han Universitetets Guldmedaille, 1814 erhvervede han sig Licentiat-, 1815 Doktorgraden i Medicinen. S. A. fik han det Cappelske Rejsestipendium samt anden Understøttelse og foretog en 3aarig Studierejse i Selskab med den lovende, men tidlig afdøde Lic. med. R. E. Bruun, til Dels ogsaa med J. F. Schouw. Han gjennemrejste hele Tyskland, Schweits, Italien, Frankrig og England, dvælede i længere Tid overalt, hvor han kunde høste lønnende Udbytte for sin Videnskab og sin hele Udvikling, og vendte 1818 tilbage til Kjøbenhavn beriget med udstrakte Kundskaber, nye Tanker og Impulser ligesom ogsaa væsentlig styrket i sin bestandig noget svagelige Helbred.

I Kjøbenhavn ventede ham en fremskudt og betydningsfuld Virksomhed, i det han efter O. H. Mynsters Død udnævntes (1819) til Professor extraordinarius i Farmakologi og Retsmedicin (s. A. tillige til Læge ved Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset paa Christianshavn). Hans fremragende Evner kom i denne Lærervirksomhed til frugtbar Udfoldelse; ved sit klare og dygtige Foredrag, sin levende videnskabelige Interesse og sin Velvilje blev han snart højt skattet af de studerende. Ogsaa litterært var han meget virksom. En større Afhandling i «Bibl. f. Læger» (1821) om de nye engelske Feberhospitaler og disses fortrinlige hygiejniske Indretning bar strax vigtig praktisk Frugt, i det Herholdt til Dels derfra fik sine Impulser til Reformer paa Frederiks Hospitals Sygestuer. Ligeledes optraadte H. hyppig og med fremragende stilistisk Talent som en livlig, overlegen og skarp Recensent af andres Arbejder, hvorved han ogsaa udvikledes i Polemik.

En endnu langt mere omfattende og brydsom Polemik, der tillige gjorde ham særlig bekjendt i vide Kredse for Samtid og Eftertid, lagde senere stærkt Beslag paa hans Evner og Kræfter. Efter at han 1821 var bleven Medlem af Sundhedskollegiet og ved sin Stilling som Professor i Retsmedicin var bleven ført særlig ind

paa Undersøgelser af det vanskelige Tilregnelighedsspørgsmaal, gav han i 1822 en Meddelelse herom i det medicinske Selskab og offentliggjorde 1824 i Ørsteds «Jurid. Tidsskrift» en større Afhandling: «Om Afsindighed og Tilregnelse, et Bidrag til Psykologien og Retslæren», hvori han fører Spørgsmaalet over paa det almindelige filosofiske Omraade og med Udgangspunkter fra Spinoza og Hume hævder en ren naturalistisk Opfattelse; han afviser Kants Frihedstheori og ser Viljeslivet fysio-psykologisk betinget af de naturlige Anlæg og saaledes bestemt ved en Naturnødvendighed, i det han dog samtidig søger at vise, at en saadan materialistisk Determinisme vel kan forenes med en ethisk Betragtning. I en lignende naturalistisk Retning argumenterede han i en samtidig lille populær Afhandling i «Nyt Aftenblad» om «Spøgeri og Syner, betragtet som Virkninger af legemlig Sygdom». Hans revolutionære Betragtningssmaade af Viljeslivet vakte ikke blot overordentlig Opsigt og en udbredt Misstemning, men fremkaldte ogsaa udførlige Modskrifter, fornemmelig fra A. S. Ørsteds og J. P. Mynsters Side, medens F. C. Sibbern optraadte mere medierende. H. svarede sine Modstandere i et Stridsskrift: «Determinismen eller Hume mod Kant», hvis provocerende Tone fremkaldte nye, skarpe Protestafhandlinger fra Ørsted, Mynster og P. Hjort ligesom ogsaa et mere moderat Indlæg fra J. L. Heiberg; en enkelt Forfatter, Litteraten J. C. Lange, en nær Barndomsven af H., optraadte til Forsvar for denne, og H. svarede selv paa ny med et «Ultimatum angaaende Determinismen og Etatsraad Ørsteds fortsatte Bemærkninger om samme» (1825). H.s heftigste Modstander var Mynster, der omtaler sine for øvrigt oprindelig anonyme Indlæg i sin Levnedsskildring og endnu her, mange Aar efter H.s Død, med uformindsket Indignation betegner sin Modstander som en i sin litterære Færd meget overfladisk, ja endog letsfærdig Person, der kun havde bladet lidt i «Système de la nature» og i Spinozas Skrifter — en Dom, der dog ikke finder sin objektive Begrundelse i de paagjældende Skrifters Indhold. Da H. kort efter Stridens Afslutning døde, 3. April 1826, i det hans svagelige Legeme bukkede under for en snigende Underlivs- og Lungelidelse, udtales der ogsaa fra alle Sider en Dom om ham, der staar i stærk Modsætning til Mynsters, og han faar det mest anerkjendende Eftermæle paa Prosa og paa Vers. Selve J. L. Heiberg helligede sit skønne Digt «Livet og Døden» (i «Nyt Aftenblad») til Mindet om den for tidlig bortgangne og fremhæver ham som den, der altid ærlig og alvorlig stræbte efter Klarhed.

1823 havde han ægtet Juliane Elisabeth Branner, Datter af Proprietær Johan Jacob B., Ejer af Jonstrup. Nogle Maaneder før sin Død udnævntes han til Reserveaccouchør ved Fødselsstiftelsen og Læge ved Plejestiftelsen og flyttede ind i sin Embedsbolig, netop som den dødelige Sygdom begyndte.

Bibl. f. Læger VII, 134 ff. Telegrafens V (1826), S. 519 ff. Erslew, Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. II, 632 f.

Jul. Petersen.

Howitz, Frantz Johannes August Carl, f. 1828, Læge. H. er en Søn af Godsforvalter og Klosterskriver ved Vemmetofte, Justitsraad Daniel Christian Bonaventura H. (Broder til ovennævnte Professor F. G. H.) og Ane Johanne Kirstine f. Repholtz og fødtes 7. Dec. 1828 paa Klintholm paa Møen. Dimitteret fra Metropolitan-skolen 1846 begyndte han sine medicinske Studier, tjente i Krigen 1848—50 som Underlæge i Armeen, tog 1853 Lægeexamen og fungerede s. A. som Koleralæge i Kjøbenhavn. Efter i 1855 at have fungeret som Amanuensis hos Godslægen paa Holsteinborg foretog han en Udenlandsrejse, var efter sin Hjemkomst 1856—57 Kandidat ved Fødselsstiftelsen, disputerede 1857 for den medicinske Doktorgrad, var 1857—59 Reservemedikus ved Frederiks Hospital og virkede derefter nogle Aar som Distriktslæge i Kjøbenhavn. I nogen Tid var han et af «Hospitalstidendes» Redaktionsmedlemmer.

1860 blev han Reserveaccouchør ved Fødselsstiftelsen, og samtidig begyndte han som Privatdocent at holde Forelæsninger over Gynækologien, en Specialitet, som netop den Gang brød sig nye og glimrende Baner, først og fremmest i operativ Henseende, og hvis egentlige Bærer og Hovedrepræsentant han derefter har været i Danmark, baade i praktisk og i litterær Henseende; 1863 udførte han den første Ovariotomi i Danmark. Efter at have fungeret som Lasaretoverlæge i Kjøbenhavn under Krigen 1864 foretog han en gynækologisk Studierejse og konkurrerede efter sin Hjemkomst i 1866 med A. S. N. Stadfeldt til det ledige Professorat i Fødselsvidenskab og Kvindesygdomme. 1868 oprettede han sammen med P. Plum en kirurgisk-gynækologisk Klinik i Kjøbenhavn og fik kort efter Dispositionsret over et Antal Senge paa Diakonissestiftelsens Hospital samt Ledelsen af en gynækologisk Afdeling paa Frederiksberg Kommunehospital. Saaledes blev ikke alene hans Virksomhed efterhaanden overordentlig omfattende, men han grundede derved en dansk gynækologisk Skole af fremtrædende Anseelse og Betyd-

ning. 1871—74 var han Censor ved den lægevidenskabelige Examen, 1872 erholdt han Professortitelen. 1877 kaldte han sammen med flere andre fremragende Specialister fra de nordiske Lande Tidsskriftet «Gynækologiske og obstetriciske Meddelelser» til Live og har derefter været dets Hovedredaktør, ligesom han selv deri har indført betydningsfulde Afhandlinger paa sin Specialitets Omraade. 1884 fungerede han som selvskreven Præsident for den gynækologiske Sektion af den internationale Lægekongres i Kjøbenhavn. 1892 publicerede han et større populært Skrift, en Sundhedslære for Kvinder, der har gjort megen Lykke hos Publikum, er udkommet i gjentagne Oplag og er blevet oversat i flere fremmede Sprog. — Fra 1865—82, i hvilket Aar han tog Bopæl i Frederiksberg, var han Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Howitz, Johan Christian Georg, f. 1821, Ingeniør. H. blev født 19. Okt. 1821 paa Bremersvold og er en Broder til den foregaaende. I 1840 blev han Student fra Vordingborg og i 1846 polyteknisk Kandidat. Efter en Studierejse i 1847 fortsatte han her hjemme sine Studier under Professor Hummels Vejledning og blev, efter i 1849 at have taget Landmaalerexamen, i 1850 ansat som Assistent ved Kjøbenhavns Vandværk for senere at deltage i Bygningen af Kjøbenhavns Gasværk, hvis Bestyrer han har været fra 1858—92. Med udmærket Dygtighed har han i denne lange Aarrække ledet dette vigtige Anlæg, der efter hans Planer efterhaanden er udvidet til sin nuværende betydelige Størrelse, og hvis økonomiske Drift har været af stor Betydning for Kjøbenhavns Kommune. Ideen at anvende Myremalm til Rensning af Gas, som nu er iværksat i en Mængde Gasværker, ogsaa i Udlandet, og har nedbragt Udgifterne ved Rensning til en Fjerdedel af den tidligere Bekostning, skyldes H. Men ogsaa uden for sin snævrere Embedsgjerning udfoldede han en betydelig Virksomhed. I danske og svenske Byer er efter hans Planer anlagt 17 Gasværker, og hans Ideer til Anvendelse af forskellige hidtil upaaagtede Stoffer have givet Anledning til Udviklingen af forskellige betydningsfulde Industrier, hvoraf skal nævnes Anvendelsen af den bornholmske Kalksten, Tilvirkningen af slemmet Kaolin og Udnyttelsen af skaanske Lerarter og Kul ved Lervarefabrikken i Skromsberga i Skaane. Ogsaa i Anvendelsen af den grønlandske Kryolith har han haft en væsentlig Del. — I 1853 ægtede han Ida Sophie Pullich (f. 1823). Ved sin

Afgang fra Kjøbenhavns Kommunes Tjeneste udnævntes han til
Etatsraad.

Erslew, Forf. Lex.

Ch. Ambt.

Hovland, Thor, —1716—, Vagtmester. Blandt de Sagnhelte, som Samtiden ikke kjender, men som først ere opdagede af en senere Slægt, er ogsaa T. H., der skal have været Deltager i de norskes Overfald paa Svenskerne paa Norderhov Præstegaard Natten mellem 28. og 29. Marts 1716. Han er hidtil ikke funden nævnt i noget samtidigt Dokument og kan ikke have hørt hjemme paa Ringerike. I de ogsaa for øvrigt upaalidelige Familiesagn angaaende Slægten Colbjørnsen, der hidrøre fra Justitsraad C. Hammer eller lignende tvivlsomme Kilder, berettes der om ham følgende:

Da Anna Colbjørnsdatters Bud kom til Gaarden Sten i Hole paa Ringerike, hvor nogle Kompagnier norske Dragoner af Øtkens Regiment havde taget Nattekvarter, skal den højstkommanderende Officer (o: Major Iver Kaas, ikke Oberst Øtken) have ytret Tvivl om strax at kunne foretage noget med sin ringe Styrke, men omstemtes af de øvrige Officerer og Vagtmesteren T. H., der «som opvoxet i Bygden kjendte hver Gærdestør paa Vejen», og som derfor i Forening med en Dragon ved Navn Poul Skomager fra Putten red i Spidsen for Dragonerne. Ved Ankomsten til Præstegaarden nedsablede de hver en svensk Vagt, hvorefter de begge og navnlig T. H. skulle have udført sande Vidundere af Heltebedrifter. Poul faldt i Kampen, men T. H. blev den følgende Dag af Præstekonen sat ved Officerernes Bord til Belønning for sin Tapperhed osv. Hermed forsvinder han atter fuldstændig, med mindre han, som A. Faye antager, er den samme som den «Thor Pedersen Støvreneie», der begravedes i Sigdal 4. Avg. 1748, 65 Aar gammel, i det han menes at have været fra Gaarden Hovland i Sigdal. I saa Fald blev han sammesteds trolovet 8. Maj 1746 med Kirsti Bjørnsdatter. En Sang af B. Prahll, forfattet efter Sagnet, har forherliget hans formentlige Bedrift.

Malling, Store og gode Handlinger S. 178 ff. Giessing, Jubellærere III, 329 ff. C. Dunker, Gamle Dage S. 402 f. Moe, Actstykker til Fred. IV's Krigshist. S. 13. A. Faye, Carl XII i Norge S. 51 ff. 159. L. Daae, Hist. Skildr. II, 99.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Hoyer, jvfr. Hojer og Høyer.

Hoyer, Caspar, 1540—94, hertugelig Raad og Staller, var født i Husum 28. Juli 1540. Faderen, Herman H., almindelig kaldet

«lange Harmen», efter hvem en Gade i Husum endnu har Navn, stammede fra Grevskabet Hoya og var Krigsoverste i Frederik I's og Christian III's Tjeneste. Han var først gift med Cathrine, en uægte Datter af Frederik I, og siden med Mericke (ell. Maria), Datter af Knud Splenter i Husum. Af sidste Ægteskab havde han Sønerne Herman og Caspar H. Efter Faderens Død (1541) ægtede Moderen den kgl. Livlæge Dr. Cornelius Hamsfort (VI, 554), hvilket gav Anledning til, at de 2 nævnte Brødre bleve opdragne ved det danske Hof sammen med Christian III's yngre Sønner under M. Jesper Mules Vejledning. 1555 sendtes de til Gymnasiet i Lüneburg, der lededes af den bekjendte Skolemand Lucas Loss. Da de havde været her i 2 Aar, maatte de efter Christian III's Ønske først studere i Kjøbenhavn, inden de begave sig til fremmede Højskoler. Herman gik siden Krigervejen og deltog i det første Felttog af den nordiske Syvaarskrig, men døde efter Hjemkomsten, 22. Dec. 1563, i Huset hos sin Svoger, Dr. jur. Hieronymus Thenner i Kjøbenhavn. C. lagde sig efter Retsvidenskaben og gjorde vidtløftige Studierejser i Tyskland, hvor han besøgte Universiteterne i Wittenberg, Köln, Strasburg og Frankfurt a. d. Oder. Efter at være vendt tilbage til Kjøbenhavn skal han i kort Tid have været i dansk Statstjeneste og være benyttet i en Sendelse til fremmede Hoffer. Men allerede 1563 fik han Ansættelse hos Hertug Adolf af Gottorp og ægtede snart efter Anna Wolf, en Borgmesterdatter fra Kiel. Hos Hertug Adolf steg H. efterhaanden til den højeste Yndest, og der var næppe nogen af sine Raadgivere, som Hertugen satte højere Pris paa. Han benyttede ham i Sendelser til forskellige udenlandske Magter; 1572 fulgte H. sin Herre paa dennes Tog i Hertugen af Albas Sold mod Nederlandene. 1578 blev han udnævnt til Staller i Ejdersted (med Ewerschop og Utholm), hvor han allerede tidligere havde bygget Borgen Hoyerswort (i Oldenswort Sogn), og hvor han havde andre store Ejendomme, for hvilke han 1587 fik adelig Frihed. Men sin Stilling som Raad hos Hertugen beholdt han lige fuldt, og det var til ham den døende Fyrste sagde (1586): «Caspar, Caspar, dat Kercken und Scholen yo wol bestelt werden».

Hos Adolfs unge Sønner, hvoraf 3 med faa Aars Mellemlum fulgte efter hinanden i Regeringen af de gottorpske Lande, indtog H. ikke nogen ringere Plads; 1590 tog han paa Hertug Johan Adolfs Vegne Landskabet til Len af Christian IV. Han roses meget for sine Fortjenester af Ejdersteds Opkomst, særlig ved

kraftig at tage sig af Digevæsenet, og han siges at have bidraget væsentlig til, at Slottet i Tønning blev bygget. Ved hans Død, 19. Nov. 1594, lød der stærke Lovtaler over ham som «Fædrelandets Lys og Ære», som en Mand, «der var udmærket ved Guds frygt, Lærdom, Dyd og Visdom». En kort Beskrivelse af Ejdersted haves fra hans Haand. Han efterlod 8 Børn, deriblandt Sønnerne Conrad Wolf til Wolfsbüttel († 1606 paa Tønning Slot) og Herman til Hoyerswort, der blev Faderens Efterfølger som Staller i Ejdersted, gift med ndfr. nævnte Anna Ovena Hoyers.

Moller, Cimbria lit. Prov.-Berichte 1790, II, 633 ff. Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II.

H. F. Rørdam.

Hoyers, Anna Ovena, 1584—1655, Digterinde, religiøs Sværmerke. Denne i flere Henseender mærkelige Kvinde var født i Koldenbüttel i Ejdersted og var en Datter af Hans Owens, en meget formuende Mand, der ogsaa vides at have haft litterære Interesser og navnlig at have syslet med Astronomi. Hun fik en fortrinlig Opdragelse og blev ikke fremmed for den klassiske Dannelse. 15 Aar gammel ægtede hun (1599) Herman Hoyer (s. ovfr.), Staller i Ejdersted, der med hende fik en meget rig Medgift. De boede paa Hoyerswort, et af de faa Herresæder i Marskegnene. Fruen syslede i sine ledige Timer med Poesi. Hendes første Forsøg i Litteraturen udkom pseudonymt i Slesvig 1617. Efter hendes Mands Død 1622 sad hun som Enke paa Hoyerswort med 5 Børn. Der var paa hin Tid i Marskegnene forskellige stærke religiøse Bevægelser af sværmerisk Art. Af disse blev den rige og fornemme Frue i høj Grad greben, navnlig efter at hun var kommen i Forbindelse med Separatisterne Nicolaus Knutzen Teting og Hartvig Lohmann, der, fordrevne fra Flensborg, havde søgt Tilflugt i Husum og Egnen der omkring. Teting gav hun Bolig i Porthuset ved Hoyerswort, og paavirket især af ham fattede hun et glødende Had til det lutherske Præsteskab med dets sædvanlige formelle Universitetsdannelse. Disse aandsforladte Præster havde forfulgt hendes ovennævnte Venner, og nu maatte de bøde derfor ved at blive gjennemheggede og paa det haanligste trakterede af Fruens hvasse Pen. I sin grove Satire «De denische Dörp-Pape» har hun navnlig givet sin Galde frit Løb. Selvfølgelig besøgte hun ikke den offentlige Gudstjeneste hverken paa Hoyerswort eller i Husum, hvor hun flyttede ind i Familiens anselige Gaard for at være nærmere ved ligestemte Sjæle. Derimod holdt hun Husandagter og

øvede en saa storartet Velgjørenhed, at det meste af hendes Formue gik med. Endelig blev hun kjed af Opholdet i Hjemmet, hvor Præsterne tordnede imod hende, solgte sine Ejendomme til Enkehertuginde Augusta og drog 1632 til Sverige, hvor hun fandt en Beskytterinde i Enkedronning Marie Eleonora. Her levede hun først i Vestervik, siden paa en lille Ejendom tæt ved Stockholm indtil sin Død, 27. Nov. 1655, stadig syslende med religiøs og satirisk Poesi, der er stærkt præget af hendes ejendommelige Aandsretning. Selv Titlerne paa hendes Skrifter ere jævnlig paa Vers, f. Ex.: «Posaunenschall vom Abendmahl ins Königs Saal nach Babels Fall». I Anledning af Henrettelsen af Carl I i England (1649) skrev hun: «Ein Schreiben übers Meer gesandt an die Gemein in Engellandt aus einer alten Frauen Hand, die ungenandt Gott ist bekandt». Hendes samlede «Geistliche und weltliche Poëmata» udkom 1650 i Amsterdam.

Moller, Cimbria lit. Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. der Herz. Schlesw., Holst. u. Lauenb. XV.

H. F. Rordam.

Hoyoul, Jørgen Frederik, —1652, Musiker, fik 1622 Ansettelse som Kornettist eller Zinkeblæser ved Christian IV's Hofmusik, hvor han blev et af Instrumentalkapellets dygtigste og mest uundværlige Medlemmer. I en lang Aarrække var det som oftest ham, der dirigerede Instrumentalmusikken, og tillige forsynede ham den med Musikstykker af egen Komposition, som maa antages at have haft mere end en rent øjeblikkelig Interesse, thi han nævnes endnu 1687 af Matth. Schacht i dennes utrykte «Bibliotheca musica» som Komponist af forskellige Slags 3-, 4- og 5stemmige Motetter med Blæseinstrumenter. Efter Christian IV's Død vedblev H. at beklæde sin Stilling i Kapellet og fik nu Lejlighed til at anvende sit Talent i en ny Retning, i det han nemlig hjalp med til at indrette og komponere de store Hofballetter, som kom i Mode under Frederik III. Hans Virksomhed blev imidlertid ikke længe efter brat afsluttet, da han omkom ved en ulykkelig Hændelse 28. Juli 1652. Hans Hustru Marie overlevede ham.

Hammerich, Musiken ved Christian IV's Hof S. 140 f. Musikforeningens Festskrift I, 15 f.

V. C. Ravn.

Hubald, —1139(?), Biskop. H., der ved Fejltagelse ogsaa er bleven kaldet med et andet Navn, Humbald, synes først at have været Kannik ved Domkapitlet i Lund og blev dernæst Biskop i Odense. Som saadan forestod han den højtidelige 'Skrinlæggelse

af Knud den hellige Langfredag 19. April 1101. Stenkirken, som skulde erstatte den gamle Trækirke, havde han fuldendt, og i dens Kor vare Erik Ejegod og alle de danske Bisper samlede. I den følgende Tid hævedes Bispekirken og det tilhørende Kloster ved Kong Niels' Gaver og Privilegium, der blev stadfæstet af Paven (1117). Bispens Forhold til Munkene i St. Knuds Kloster ordnede H., saa at Klosterbrødrene fik betydelige Friheder; denne Ordning godkjendtes af et Kirkemøde i Lund, hvor den pavelige Legat Theodignus var tilstede (Avg. 1139). H. døde en 14. Okt., vistnok i Aaret 1139, og fik det Eftermæle, at han havde været en udmærket Biskop.

A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse, Tillæg S. 91.

Hans Olrik.

Huber, Georg, —1672—, Latindigter og Musiker, er født i Steiermark, maaske i Luttenberg, hvis lokkende Vinhaver han i et Epigram sender et vemodigt Suk, og har studeret ved Universitetet i Graz. Fra Dreng af, siger han, elskede han Musikken og Digtekunsten. I Sachsen synes han at have opholdt sig en Tid, thi — hvad han nævner med Stolthed — Digteren og Musikeren Georg Neumark i Weimar har i Egenskab af kejserlig Pfalzgreve kreeret ham til «poëta laureatus Cæsareus». Fra 1660 var han Violinist i Kong Frederik III's Kapel. En Rejse til Paris 1666—67 staaer maaske i Forbindelse med Antagelsen af franske Violinister til Kapellet. I Jan. 1683 nævnes han sidste Gang i Hofetatens Regnskaber. Han har her udfoldet en ikke saa lille poetisk Produktion: «den kjøbenhavnske Virgil» kaldes han af den lærde Konrektor i Halle Mart. Lipen. En Samling Hædersdigte til Kongehuset og Rigets Stormænd udgav han 1669 i «Strenæ» med sit af Noël Cochin i Paris stukne Billede; et andet Billede findes i «Epigrammatum centuria I» (1672). Pengetrang har vist spillet sin Rolle ved denne Digtning; i et Epigram til Frederik III siger han naivt: «Saa ofte som jeg har skrevet Digte, har du sendt mig Penge; for at faa flere af dem, vil jeg give dig flere Digte». Mest Opmærksomhed fortjener hans Maanedsavis for 1672 paa latinske Vers: «Mercurius Latino-poëticus», ikke alene som den eneste Avis af den Art, men mest for dens livlige, kraftig malende Fremstilling; i dens vemodfulde, mystiske Digte med alkymistiske og astrologiske Hentydninger skjuler Forfatterens Person sig vist tit under Mercurius-Navnet.

Stolpe, Dagspressen i Danm. II, 66 ff.

P. Stolpe.

Hude, Anna Sofie, f. 1858, Historiker. A. H. fødtes 26. Juli 1858 i Æbeltoft, hvor Faderen, Soph. Vald. H., da var By- og Herredsfuldmægtig; 1862 nedsatte han sig som Prokurator i Roskilde. Efter at have gennemgaaet et Kursus for Privatlærerinder overtog hun en Lærerindestilling ved Borgerskolen i Roskilde, men snart efter blev det Ønske opfyldt, som hun, lige siden Universitetsstudiet blev aabnet for Kvinder (1875), havde næret, i det hun blev sat i Stand til at forberede sig til Examen artium. 1882 blev H. Student; 1887 tog hun Skoleembedsexamen med Historie som Hovedfag. For Besvarelsen af en historisk Prisaafhandling blev der 1888 tilkjendt hende Universitetets Guldmedaille; det var første Gang, at en Kvinde vandt den, og H. blev ogsaa den første Kvinde, som erhvervede sig Doktorgraden ved Københavns Universitet, i det hun 1893 forsvarede sit for den filosofiske Doktorgrad skrevne, indtrængende og skarpsindige Arbejde: «Danehoffet og dets Plads i Danmarks Statsforfatning». H. ansattes 1889 som Assistent i Rigsarkivet.

Universitetsprogr. ved Reformationensfesten 1893.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Hude, Kristian Karl Tulinius, f. 1860, Filolog. Karl H., født 22. Avg. 1860 i Viborg, er Broder til foregaaende. Han dimitteredes fra Roskilde Kathedralskole 1877 og tog derefter filosofisk Examen 1878 og filologisk-historisk Embedsexamen 1883. Derefter har han virket som Lærer ved flere københavnske Privatskoler, siden som Timelærer ved Metropolitanskolen, hvor han blev ansat som Adjunkt 1892. 1886 vandt han Accessit for en Besvarelse af Universitetets filologiske Prisopgave (Talen mod Neaira); senere har han især kastet sig over Studiet af Thucydides og paa et Par Udenlandsrejser samlet Haandskriftmateriale til en Udgave af hans Historieværk. 1888 disputerede han for Doktorgraden over en dygtig Afhandling: «Commentarii critici ad Thucydidem pertinentes», hvori han forsøgte at bestemme det indbyrdes Forhold mellem de to Hovedhaandskrifter til Thucydidens sidste Bøger; dertil sluttede sig siden hans kritiske Udgave af «Thucydidis historiarum libri VI—VIII» (1890). Desuden har han leveret et Par Udgaver til Skolebrug af nogle Taler af Demosthenes og af Aristoteles' Skrift om Athens Statsforfatning. Siden 1892 er han bleven Hovedredaktør af «Nordisk Tidsskrift for Filologi». 15. Marts 1893 ægtede han i Rom Wilhelmina Fredrika Margareta Ohlson (f. 7. Avg. 1866 i Malmø,

Datter af Skibsmægler O.), som efter at have taget filosofisk Kandidatexamen i Lund studerede Filologi ved Universitetet i Rom.

Universitetsprogr. i Anl. af Regeringsjubilæet 1888. *M. Cl. Gertz.*

Hudemann, Johan, 1606—78, Generalsuperintendent, var født 12. Okt. 1606 i Wevelsfleth i Holsten, hvor hans Fader, Heinrich H., var Præst. Efter at have fuldendt sin Skolegang gik han 1624 til Universitetet i Rostock og siden til Leipzig, hvor han 1628 tog Magistergraden. Efter sin Hjemkomst blev han 1629 af Christian IV kaldet til Præst i sin Fødeby. 1630 ægtede han Wolber, Datter af Præsten Wilh. Alardus i Krempe, hvem han 1645 succederede efter i et Aars Tid at have været ham adjungeret. Senere blev han tillige Provst i Münsterdorf, Segeberg og Pinneberg Provstier. Efter Dr. Steph. Klotz' Død kaldtes han over til Kjøbenhavn og udnævntes 15. Nov. 1668 til Generalsuperintendent i den kongelige Del af Holsten med deri inkorporerede Landskaber og 1673 tillige i den kongelige Del af Slesvig, hvorhos han fik Titel af Kirkeraad. Præsteembedet i Krempe beholdt han fremdeles indtil sin Død, 24. Marts 1678. Han skal have været en lærd Mand, men optraadte dog i Litteraturen kun med nogle Ligprædikener.

Møller, Cimbria lit. I. Archiv f. Staats- u. Kirchengesch. der Herzogthümer IV, 79 f. *H. F. Rørdam.*

Hudtwalker, Christian Martin, 1761—1835, Præst, Søn af Kjøbmand og «Oberalter» Jac. Heinr. H. og Sara Elisabeth f. Elen, er født i Hamborg 15. Okt. 1761. Han tog 1784 theologisk Embedsexamen i Oldenburg og blev 1786 Præst i Malent, 1788 i Neukirchen, begge Steder i det eutinske. Ved Grev C. L. Baudissins Anbefaling blev han 1801 tysk Sognepræst ved Garnisons Kirke i Kjøbenhavn. Under Bombardementet 1807 blev han overtalt til at gaa til General Peymann og bede denne overgive Byen. Den første Gang gik han forgjæves; men da han kom igjen, erklærede Peymann, at han vilde kapitulere, naar Borgerskabet forlangte det, og H. synes at have medvirket til, at et saadant Forlangende fremkom. Han blev tiltalt for dette Forhold for den senere nedsatte Overkrigskommission, der dog ikke kunde fælde nogen Dom over ham, men forbeholdt Justitiens Tiltale mod ham. En saadan blev dog ikke rejst, men Kongen resolverede 18. Febr. 1809, at han skulde have en alvorlig og skarp Irettesættelse, og det blev ham tilkjendegivet, at han vilde blive forflyttet, naar der blev et pas-

sende Embede ledigt i Hertugdømmerne. Han blev da 1809 Præst i Neuenbrook i Steinburg Amt; 1814 forflyttedes han til Itzeho, blev Konsistorialraad og døde 8. Sept. 1835. Han ægtede 1. Susanne Caroline Winchler († 1807) og 2. Johanne Gerhardine Haffner.

Dagen 1835, Nr. 242. Meddelelser fra Krigsark. III, 205 f. *L. Koch.*

Huguetan, Jean Henri, † 1749, s. Gyldensten (VI, 363).

Huitfeldt, Arild, 1546—1609, Rigskansler, Historieskriver. Denne berømte og fortjente Mands Døbenavn var egentlig Arvid; paa Latin skrev han sig: Arnoldus. Han var født 11. Sept. 1546 paa Bergenhus, hvor hans Fader, ndfr. nævnte Christoffer H. til Berritsgaard († 1559), da var Lensmand; Moderen, Øllegaard Trolle, var en Søster til Herluf T., et Slægtskab, der fik stor Betydning for H.s senere Liv.

Da hans Fader 1556 flyttedes som Lensmand fra Bergen til Korsør og siden til Gulland, anbragte han sine Sønner A. og den lidt yngre Broder Jacob (s. ndfr.) i Huset hos Professor Johs. Machabæus i Kjøbenhavn og efter dennes Død (1557) hos Professor (siden Biskop) Poul Madsen; hos begge nøde de Undervisning af en særlig Lærer, først af Christoffer Jespersen, siden Præst i Herlev ved Frederiksborg, og derefter af den senere navnkundige Skolemand Hans Mikkelsen. Denne sidste fulgte ogsaa med Brødrene, da de 1562, et Par Aar efter Faderens Død, sendtes til Strasburg. Her kom de med deres Hovmester og 2 andre unge danske Adelsmænd i Huset hos Professor Johs. Sturm, der var anset for en af sin Tids største Lærere og navnlig er bekjendt for den Energi, hvormed han drev den praktiske Indøvelse i Latin, som han stræbte at gjøre til den studerende Ungdoms andet Modersmaal. H. naaede da ogsaa en stor Færdighed i dette Sprog, som han siden skrev med Lethed og Sikkerhed. Da Morbroderen Herluf Trolle døde i Sommeren 1565 som en Følge af de Saar, han havde faaet i Kampen for Fædrelandet, maatte Brødrene H. rejse hjem. Sturm, der ved Siden af sin Lærergjerning var den danske Konges politiske Korrespondent, medgav dem et Brev til Frederik II, hvori han omtalte deres Hovmester som en udmærket Mand og spaacde, at de 2 unge Mennesker med Tiden vilde blive en Ære for deres Fædreland, da de allerede vare godt fremskredne i Videnskaberne og desuden ved deres sindige og lydige Væsen gave Sikkerhed for, at de ogsaa i Fremtiden vilde arte sig vel.

Hjemkomne i Efteraaret 1565 maatte Brødrene finde sig i, at

deres Morbroder Børge Trolle til Lillø, der var beskikket til deres Værge, aftvang dem Samtykke til en Arveforening vedrørende Lillø Gaard og Gods, der var meget ugunstig for deres Moder og dem, noget, der vistnok er gaaet navnlig A. H. nær, da man af hans talrige senere Retssager og omfattende juridiske Virksomhed kan slutte, at Retsspørgsmaal tidlig have sysselsat ham. Han fik da ogsaa senere, efter Morbroderens Død, den ham aftvungne Arveforening omstyrtet. Da disse Forhandlinger vare til Ende, begave Brødrene sig 1566 tilbage til Sturm i Strasburg, medens deres Hovmester, Hans Mikkelsen, overtog Rektorembedet ved den nys oprettede Skole paa Herlufsholm.

Efter et nyt Ophold i Strasburg paa noget over 2 Aar droge Brødrene i Sept. 1568 til Tübingen, hvor de bleve en Tid lang, og rejste derpaa til Frankrig, særlig for at lære Sproget, men vel ogsaa for at gjøre juridiske Studier. Det var formodentlig i Orleans, at de især opholdt sig, og paa denne Rejse traadte de i et nøje Forhold til den bekjendte slesvigske Jurist og Historiker Dr. Poul Cypræus (IV, 121), der senere støttede A. H. i hans Bestræbelser for at samle historisk Materiale. Brødrenes Hjemrejse er vistnok fremskyndet derved, at en Proces, der allerede for 2 Aar siden var indanket for Kongen og Rigsraadet, men havde henstaaet uafgjort paa Grund af deres Fraværelse, nu stundede til Afgjørelse. Den angik noget Vikariegoods i Roskilde, som deres Fader i sin Tid med kgl. Tilladelse midlertidig havde lagt Beslag paa under Paa-stand, at det var skjænket til Messehold af hans Forfædre. Sagen kom for paa Herredagen 1570. Baade A. og Jacob H. vare mødte for at forsvare deres formentlige Rettighed; men da de roskildske Vikarers Prior godtgjorde, at den Slægtning, hvis Arving Brødrene vare, blot havde skjænket 1 Gaard til Vikariet, medens det øvrige Gods var givet af andre, saa bleve Huitfeldterne dømt til at give Godset tilbage paa den ene Gaard nær. Kort efter at denne Sag var afgjort, synes Brødrene at være indtraadte som Sekretærer i Kancelliet, i alt Fald vare de i denne Stilling i Juli 1571.

Da deres ovennævnte Morbroder, Børge Trolle til Lillø, døde 1571 uden Børn, var Fru Øllegaard Trolle, som den eneste efterlevende af hans Søkende, efter Loven Arving til hans Gods. Dette gav hendes Sønner meget at tage Vare paa baade paa Moderens og deres egne Vegne. Over for Kongen stillede de sig imødekommende, da han ønskede at indløse St. Agnete Kloster i Roskilde, som Børge Trolle havde haft i Pant for 6500 Dlr.; thi da

Indløsningssummen ikke var til Rede, gave de Afkald paa Godset og Renten af den nævnte Sum i 3 Aar, indtil Indløsningsen kunde ske. Derimod gjaldt det for dem om at hævde Lillø Gaard og Gods for deres Moder, dem selv og deres 2 Søstre. De havde jo paa Børge Trolles Forlangende maattet fraskrive sig Arveretten til dette Gods, som Morbroderen ønskede skulde tilfalde en tidligere afdød Broders (Niels Trolles) Børn. Det kom da til Proces. Huitfeldternes Paastand var, at de som umyndige og tvungne af deres Værge ikke lovlig kunde fraskrive sig en Arv, der endnu ikke var falden. Denne Paastand blev kjendt gyldig af Kongen og Rigets Raad, hvorpaa Lillø tildømtes Fru Øllegaard og hendes Børn (11. Juni 1572), som derefter toge Laasebrev paa Moderens Arvegoods.

Fru Øllegaard Trolle og hendes Børn ejede nu Berritsgaard paa Laaland og Lillø med Odersbjærg i Gers Herred i Skaane foruden en Mængde Strøgods og den Pantesum, de havde til gode for St. Agnete Kloster og andet Gods, Børge Trolle havde haft i Pant for Forstrækninger til Kronen. Saa længe Moderen levede, forbleve de i Sameje uden at foretage Skifte. Berritsgaard betragtedes dog nærmest som A. H.s Ejendom, hvortil han skrev sig 1573—75. Da Herluf Trolles Enke, Fru Birgitte Gjõe, døde 1574, arvede Fru Øllegaard efter sin Broder en Del Penge, noget Jordegods samt en Mængde Dokumenter, Manuskripter og Diplomafskrifter til Danmarks Historie, som Herluf Trolle med Flid havde samlet. Disse skrevne Sager bleve nu A. H.s Ejendom, og da hans Interesse gik i samme Retning som Morbroderens, fortsatte han Indsamlingen med saa megen Kraft og Skjønsomhed, at det derved blev ham muligt senere at udgive det betydningsfulde Historieværk, der vil sikre ham et uforgængeligt Navn.

En mindre behagelig Arv for H. var Processen om Lovligheden af Herluf Trolles og Birgitte Gjøes Donation til Herlufsholm (s. VI, 61), navnlig da denne Retssag syntes at tage en baade for Stiftelsen og for H. og hans Medarvinger meget ufordelagtig Vending. Ved Herredagsdom af 21. Okt. 1575 lykkedes det dog endelig at faa det truende Spøgelse nedmanet for stedse. — Da H.s Moder døde 1578, skiftede han med sine Søsken, ved hvilken Lejlighed han fik Lillø (som han for øvrigt allerede i flere Aar havde skrevet sig til) og Broderen Berritsgaard.

Nogle Aar efter H.s Indtrædelse som Sekretær i Kancelliet forfremmedes han (1573) til øverste Sekretær, en saare indflydelsesrig Stilling, især for en saa ung, næppe 27aarig Mand. Denne

Forfremmelse skyldtes uden Tvivl Kansler Niels Kaas, til hvem H. altid stod i det venligste Forhold, og som skønnede hans sjældne Embedsiver og Dygtighed. Alle Ansøgninger til Kongen om Naadesbevisninger gik fremtidig gennem H.s Haand; hvad der vedrørte Kirke, Skole og Videnskab laa under ham, ikke at tale om mange andre Forhold, som sorterede under det danske Kancelli. At H. egnede sig godt til at overtage de aandelige Interessers Tarv, have vi bl. a. Vidnesbyrd om i hans Opfordring til Vedel om at fremme Oversættelsen af Saxo og Udgivelsen af Adam af Bremens nordiske Kirkehistorie. I samme Retning pege ogsaa de mange Træk, der ere bevarede af H.s Forbindelse med saa godt som alle de Mænd, der paa hans Tid her til Lands og i videre Kredse syslede med historisk Granskning. Hos en samtidig Forfatter finde vi ogsaa rosende Ytringer om den Humanitet, hvormed H. behandlede de mange Ansøgere, der henvendte sig til ham som Kongens betroede Mand. Da han jævnlig ledsagede Kongen paa hans Rejser for at være ved Haanden ved Afgjørelse af indkomne Sager, finde vi ham af og til, undertiden for længere Tid, paa de kgl. Slotte, Koldinghus, Skanderborg o. a., eller endog udenlands, som da han i Sommeren 1576 var med Kong Frederik i Güstrow i Meklenborg, hvor han gjorde personligt Bekjendtskab med den som Historiker og Theolog fortjente Professor David Chytræus fra Rostock, et Bekjendtskab, som H. satte Pris paa og drog Fordel af. Ogsaa i Sommeren 1579 synes han at have opholdt sig en Tid i Güstrow.

Da Sekretærene i Kancelliet ikke havde nogen høj Embedsløn, var H. dels henvist til Sportler, der, efter en fra det pavelige Kancelli nedarvet Uskik, betaltes af dem, der opnaaede Privilegier eller lignende Benaadninger, dels til forskjellige mindre Forleninger, han Tid efter anden fik, saasom St. Hans Kloster i Viborg, Domprovstiet og et Kanonikat i Aarhus og Søndmøre i Norge.

I Avg. 1580 fratraadte H. Stillingen som øverste Sekretær i Kancelliet. Kort forinden havde han faaet livsvarig, afgiftsfri Forlening paa Gers Herred med Kjøbstaden Væ i Skaane mod at kvittere for den Sum, for hvilken han havde Herredet i Pant. I Gers Herred laa H.s Hovedgaarde Lillø og Odersbjærg, og her synes han i de nærmest følgende Aar især at have opholdt sig. 1583 døde Broderen Jacob som Lensmand i Throndhjem. Den Kjærlighed, H. havde haft til denne, overførte han, der var og forblev ugift, nu paa Broderens Enke og Børn; for disse blev han

som en Fader og for Enken en omhyggelig Lavværge og en deltagende Ven. 1585 skjænkede han sin Broders Børn Lillø Hovedgaard og Gods og forbeholdt sig kun selv det mindre Odersbjerg, hvortil han siden skrev sig, men hvor han dog aldrig boede, hvorfor han heller ikke lod nogen Hovedbygning opføre der. Derimod støttede han Svigerinden med Raad og Daad, da hun 1586 opførte den skønne Hovedbygning paa Berritsgaard. Aarsagen, hvorfor H. allerede i levende Live gav sin Broders Børn Lillø, var vistnok den, at han vilde bevare denne Ejendom i sin Slægt, medens den ellers stod Fare for at gaa over til Galterne eller Ulfelderne, i hvilke Slægter hans Søstre vare indgiftede.

1583 forlenedes H. med Laholm Slot og Len i Sønderhalland og med et Kanonikat i Lund, medens han afstod St. Hans Kloster i Viborg. S. A. blev han som Slægtning af Herluf Trolle Skoleherre for Herlufsholm, et Hverv, som han forestod indtil sin Død, og hvortil han egnede sig godt, da han, uddannet af Mænd som Hans Mikkelsen og Sturm, vel formaaede at skønne, hvad der var til Skolens Tarv. Han forøgede Lærernes Tal; men de indskrænkede Midler, som vare til Raadighed, tillode dog ikke store Foretagender og navnlig ikke at lønne Lærerne saaledes, at de kunde blive der længere, end til noget andet og bedre tilbød sig for dem. For øvrigt søgte H. som øvet Jurist paa bedste Maade at sikre de Besiddelser og Rettigheder, som tilkom Stiftelsen, men som især ved tilgrænsende Lodsejeres Overgreb vare udsatte for at forringes.

1586 fik H. Sæde i Rigsraadet og blev tillige Rigens Kansler, hvorved han stilledes i Spidsen for Landets Justitsvæsen. Samtidig ombyttede han Laholm med Tryggevælde Len. Som Løn for det Arbejde, Rigskanslerembedet medførte, aflagdes han med vor Frue Provsti i Odense, et ret anseligt Beneficium, hvorunder Frue Kirke i Odense og Gamborg Kirke i Fyn hørte, for hvilke H. da blev Patron. S. A. afstod han Søndermøre Len. Fra nu af træffe vi H. hyppig fungerende i kgl. Kommissioner, ligesom han var Justitiarius paa de kgl. Rætterting. Kongens Kansler Niels Kaas og H. vare de eneste af Rigsraadet, der stode ved Frederik II's Dødsleje paa Antvorskov 4. April 1588. Dagen efter udfærdigede H. i Forbindelse med N. Kaas og Christoffer Valkendorf, der imidlertid var kommen tilstede, de første offentlige Breve angaaende Kongens Død; og kom H., der var det yngste Medlem af Rigsraadet, end ikke ind i det saakaldte Regeringsraad i Christian IV's Mindreaarighed (1588—96), saa kom han dog i dette Tidsrum til jævnlig

at vikariere for fraværende Medlemmer af Raadet, og i de sidste Aar af den nævnte Periode skete det navnlig hyppig, at han maatte «ligge i Regeringen» i Kjøbenhavn.

I Slutningen af 1591 var H., ledsaget af Juristen Dr. Nicolaus Theophilus, i en diplomatisk Sendelse til Sachsen. Ogsaa andre særlige Hverv bleve jævnlig overdragne ham, navnlig saadanne, som krævede Takt og Fasthed, saasom Forhandlingerne med Enkedronning Sophie om hendes Døtres Udstyr og lignende lige saa delikate Materier. Ogsaa for hans juridiske Indsigt var der god Brug. 1596 ombyttede han Tryggevælde Len med Vordingborg og Lekkende og Aaret efter disse Len med det gamle Bispeslot Dragsholm i Ods Herred, der blev hans sidste Forlening. Efter at Christian IV 1596 havde overtaget Regeringen, benyttedes H. som kyndig og prøvet Mand jævnlig i vigtige Statshverv. Navnlig kan mærkes hans Sendelse i Foraaret 1597 med Jørgen og Iver Friis til Throndhjem for at holde Retterting og undersøge de Klager, der førtes over den som Lensmand nordenfjælds lidet hæderlig bekjendte Ludvig Munk.

Efter Hjemkomsten fra Norge sendtes H. med Christian Barnekow til Dronning Elisabeth i England for med passende Højtidelighed at tilbagelevere Hosebaandsordenen, som Frederik II havde baaret, samt forhandle om vanskelige Handels- og Skibsfarts-sager og endelig tilbyde Danmarks Mægling i Striden mellem England og Spanien. Der fra gik Rejsen til Nederlandene, hvor ogsaa forskjellige Underhandlinger fandt Sted, og til Prins Morits af Nassau-Oranien. Staterne hædrede H. med en vægtig Guldkjæde, som han siden bar ved festlig Lejlighed. I Febr. 1601 deltog H. i et Grænsemøde med Sverige i Flakkebæk (i Halland), og i Sept. 1602 var han som Gesandt i Bremen til Forhandling med engelske Sendebud angaaende omstridte Handelsforhold. 1604 blev det overdraget H. og Steen Brahe at forhandle med de polske Gesandter, som havde indfundet sig i Kjøbenhavn for at søge Hjælp. 1606 beskikkedes H. til Medlem af den hjemmeladte Regering, medens Kongen var i England. Men i Dec. s. A. fik han et apoplektisk Anfald. Vel rettede han sig igjen; men han fik næppe mere sin gamle Kraft tilbage. I den følgende Tid omtales det lejlighedsvis, at han var syg. Dog holdt han ud endnu en Stund. Men efter Nytaar 1609 besluttede H. at trække sig tilbage. Han søgte og fik fra 1. Maj s. A. Afsked fra sine offentlige Stillinger med Tilkjendegivelse af Kongens Tak for hans udmærkede Embedsførelse.

Sine sidste Dage agtede H. at tilbringe paa Herlufsholm, hvor han endnu var Skoleherre. Han havde netop i de sidst forløbne Aar vist Skolen ikke ringe Opmærksomhed baade ved 1605 at udstede nye Skolelove og ved 1608 at ansætte en saa fremragende Mand som Jesper Brochmand som Rektor. Herlufsholm kunde for øvrigt kun yde Skoleherren en tarvelig Bolig: 2 med Murstensgulv forsynede Stuer og et Kvistværelse til hans udvalgte Bogsamling — det var H.s Lejlighed. Et simpelt Sengested og et ottekantet Bord bevaredes siden længe som Minder om ham. Under disse tarvelige Omgivelser, men sikkert dog blandt Mennesker, der saa op til ham med Ærefrygt og Hengivenhed, døde A. H. 16. Dec. 1609. Hans Lig blev balsameret og hensat i Herlufsholm Kirke, hvor en Mindesten tillige erindrer Efterslægten om hans Navn.

Trods Mindestenen, paa hvilken H.s Virksomhed som kgl. øverste Sekretær, Rigens Kansler og Raad omtales, vilde hans Gjerning dog vistnok nu være glemt, dersom han ikke ved sine Skrifter, og da navnlig ved sin «Danmarks Riges Krønne», havde givet sin Ihukommelse et fastere Fundament at hvile paa. Ved dette omfattende Værk, der rækker fra de ældste Tider til Christian III's Død, sættes saa at sige Kronen paa de Bestræbelser, som kjendelig havde været levende hos fremragende Mænd af den danske Adelstand i det 16. Aarhundrede, for at tilvejebringe en Rigskrønne. Mænd af den lærde Stand som Christiern Pedersen, Hans Svaning og Anders Vedel havde, til Dels støttede ovenfra, arbejdet paa et saadant Værk, men uden at komme til Ende dermed. Nu var det en Mand, der selv havde deltaget i Statens Styrelse og Administration, i Rettens Forvaltning og i Forhandling med fremmede Magter, og som derhos besad hele Tidens lærde Dannelse, som endelig gennemførte Planen. Ved nogle mindre Skrifter (Udgaver af gamle Lovstykker o. l., saasom «Leges provinciales terræ Scaniae» og «Den norske Hirdskraa») havde H. ligesom følt sig for, om det gik an for en Mand i hans Stilling at betrede Litteraturens Mark. Desuden havde han alt længe med Flid forøget de historiske Samlinger, han havde arvet efter Herluf Trolle; især havde Jørgen Rosenkrantz ydet ham gode Bidrag, og fra mange andre Sider havde han fundet Deltagelse i sine Bestræbelser. Mænd som Mogens Madsen i Lund, Anders Vedel, Cornelius Hamsfort, Anders Foss, Henrik Høyer, Jon Venusinus og andre havde ydet ham Bidrag, sædvanlig dog, som det synes, mod

Gjengjæld af H., der ingenlunde som den gjerrige rugede over sine litterære Skatte.

Men fra en broget Samling af Aarbogsuddrag og Dokumenter er der et langt Spring til en ordentlig Historie. H. havde vistnok haabet, at Vedel skulde levere en saadan, og han havde derfor støttet ham det længste muligt. Men da det bestandig klarere viste sig, at det Historieværk, denne for øvrigt brave Mand havde under Hænder, næppe nogen Sinde vilde naa til Afslutning, fordi det var ham umuligt tilstrækkelig at begrænse sig, saa tog H. endelig en Beslutning, og han gennemførte den med en Energi, der maa vække vor Beundring. Danmarks Krønne skulde skrives, og vilde ingen anden, saa maatte han selv dertil, skjønt han havde nok at gjøre med Embedsforretninger og undertiden følte sit Helbred vakle. Men netop derfor skulde der tages rask fat, at Maalet kunde naas, inden Floden løb ud.

Der krævedes i Sandhed et heroisk Mod og stor Viljestyrke, ikke at tale om andre Evner, for at en Mand i H.s Stilling og Alder skulde vove sig i Lag med saa stort og gjenstridigt et Stof, som her forelaa og skulde bringes i ordnet Sammenhæng og i en, om ikke let læselig, saa dog ikke alt for ulæselig Form. Som en praktisk Mand, der véd, at godt begyndt er halv fuldendt, udgav H. først (1595) Christian III's Historie, som det var lettest at komme til rette med, og derpaa skred han frem, eller rettere: han gik baglængs, «ilendes med sit foretagne Arbejde», indtil han 1603 kunde udgive Historien fra Kong Dan til Knud VI, hvorpaa det hele omfangsrige Arbejde afsluttedes med «Den gejstlige Historie» eller Bispekrøniken (1604). Enhver af de 9 Dele, hvorfra den egentlige Historie bestaar, er forsynet med en Fortale til Christian IV, hvori H. ofte paa en meget frimodig Maade udtaler sig om Ting, som han ønsker satte i Værk til Statens bedste. Bispekrøniken er tilegnet Sjællands Biskop, Dr. Peder Vinstrup, som H. kjendte fra sin tidlige Ungdom af. Over for denne udtaler han det som sin Mening, at Protestanterne, da de faldt fra Paven — hvortil der kunde være gyldig Grund —, burde have «gjort sig et Hoved igjen», som de altid burde svare og se hen til i gejstlige Sager og hvad Kirkeceremonierne angik — en Sætning, der 1740 gav Professor Lackmann i Kiel Stof til en lærd Disputats.

Hvad nu H.s Historieværk angaar, da lader det sig ikke nægte, at han jævnlig efter en større Maalestok har benyttet For-gængerens Arbejder, at hans Skrivere ofte have været skjodesløse i

Kopiering af de talrige gamle Dokumenter, der ere indførte i Krøniken, at hans Stil (hvad han for øvrigt selv indrømmer) ingenlunde er den bedste og langt fra kan maale sig med Chr. Pederens eller And. Vedels, at hans historiske Kunst just ikke er stor, at han jævnlig har været alt for dristig, naar det gjaldt at drage Forbindelseslinjer mellem de enkeltstaaende, løsrevne, undertiden endog modstridende Efterretninger fra Fortiden — kort sagt, at det har manglet ham paa Kritik og paa adskilligt andet, som nødig maa savnes i et Historieværk; og dog beholder N. M. Petersen vel Ret, naar han siger, at H.s Krønike, «sine mangfoldige Mangler uagtet, næsten maa anses som et Underværk». Dens Ros skal alle Dage være, at den er udsprungen af en levende Kjærlighed til Fædrelandet og en ærlig Stræben efter at finde og fremstille den historiske Sandhed.

Længe forholdt Efterslægten sig absolut beundrende over for «Arilds Krønike». Gamle A. H. havde sagt det, og dermed var Sagen afgjort. Men da den historiske Kritik først var kommen til Orde ved Gram, begyndte man at skjønne, at selv H. trængte til at efterses i Sømmene. I vore Dage, da Kritikken er bleven høj-røstet, ere H.s Skrøbeligheder traadte klarere for Lyset end nogen Sinde tilforn; dog have selv de, der gik videst i Kritikken, givet den gamle Historieskriver, hvad der tilkom ham, nemlig en varm Anerkjendelse af, at det er et «Kæmpeværk», han har udført. «Aldrig har, hverken før eller senere, Kjendskabet til Danmarks Fortid gjort et saa umaadeligt Skridt fremad som ved H.s Arbejde», siger Kr. Erslev, og Eftertiden vil næppe ændre denne Dom, hvor meget den end vil finde at rette i det Værk, der er det rette Mindesmærke paa H.s Grav.

En Del af H.s haandskrevne Samlinger blev i Følge højere Befaling 1617 af hans Søstersøn Christoffer Ulfeldt til Svendstrup afleveret til Universitetsbibliotheket, hvor den 1728 gik op i Luerne. De værdifuldeste Manuskripter, H. havde ejet, bleve dog i over 100 Aar i privat Eje, og disse ere for største Delen endnu bevarede. — Da man 1652 lod H.s Historie, der oprindelig var udkommen i Kvart, gjenoptrykke i 2 Foliobind, forsynede med et kobberstukket Billede af Forfatteren, satte Vitus Bering derunder nogle latinske Vers i hans ejendommelige, «vitre» Stil, deriblandt følgende:

Huitfeldt har skrevet, hvad *andre* har gjort; men hvad *han* haver udført, granske vil kommende Slægt, saa længe Danmark bestaar.

Hofman, Dsk. Adelsmænd I. Folkekal. f. Danmark 1866. *H. F. Rørdam.*

Huitfeldt, Arild Christopher, 1769—1845, Officer, Søn af ndfr. anførte Generalmajor Valentin Vilhelm Hartvig H. († 1792), født paa Elingaard 30. Jan. 1769, fik 12 Aar gammel Udnævnelse til Fændrik ved 1. smaalenske Infanteriregiment, blev forsat her fra 1788 som Sekondlieutenant til søndenfjældske Infanteriregiment og her Premierlieutenant 1790, Kapitajn 1802, Major 1808. I Felttoget mod Sverige sidstnævnte Aar viste han sig som en kjæk og duelig Soldat og fremhævedes gjentagne Gange af Prins Christian August for sin gode Konduite, fornemmelig i Træfningen ved Præstebakke 10. Juni. 1811 fik han efter Ansøgning paa Grund af svageligt Helbred sin Afsked med Ventepenge, men meldte sig paa ny til Tjeneste i Hæren 1814 og deltog med Udmærkelse nævnte Aar i Krigsbegivenhederne paa den norsk-svenske Grænse. Ved Norges Afstaaelse til Sverige udtraadte han for bestandig af Krigstjenesten. H. havde 29. Marts 1805 ægtet Anna Elisabeth Wiel (f. 16. Juni 1781 † 1. Nov. 1862). Han døde 2. April 1845 paa sin Gaard Eskevik.

Personalhist. Tidsskr. IV, 137.

S. A. Sørensen.

Huitfeldt, Beate, 1554—1626, Hofmesterinde, Datter af nede- nævnte Christoffer H. og født i Kjøbenhavn 29. Nov. 1554. Da Faderen i de følgende Aar som Lensmand til Dels boede fjærrt fra Danmark, kom hun til Moderens Slægtning Fru Sidsel Skave, Enke efter Erik Christoffersen (Dyre) til Vindinge, hos hvem hun paa Grund af Faderens tidlige Død og Moderens Sygelighed forblev, indtil hun ved Frederik II's Formæling i Juli 1572 kom i Dronning Sophies Jomfrukammer, hvorfra hun 1574 blev gift med Knud Ulfeldt til Svendstrup i Skaane († 1586); Kongen holdt deres Bryllup paa Aarhus Bispegaard. Som Enke blev hun, da Kong Christian IV i 1596 ægtede Anna Cathrine af Brandenburg, beskikket til Hofmesterinde for dennes Jomfruer (til Dronningens Død 1612) og derefter til de 3 unge Prinsers Hofmesterinde indtil 1617, da de sattes under mandligt Opsyn. For sin Hofstjeneste forlenedes hun 1610 med Gers Herred i Skaane og 1615 med St. Peders Kloster i Lund, hvor hun afgik ved Døden 5. Nov. 1626. I Skaanes Kunsthistorie har hun indlagt sig et Navn ved de prægtige Bygninger, hun i sin Enkestand opførte paa Svendstrup og Møllerød.

M. J. Medelfar, Ligpræd. ov. B. H., 1629.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Birgitte Christine, 1682—1761, Salmedigterinde, Datter af Stiftamtmand i Throndhjem Hans Kaas og Sophie Amalie

Bielke, fødtes 2. Okt. 1682 paa Elingaard i On sø Sogn (Smaalene), hvor hun ogsaa døde 14. Avg. 1761. 3. Nov. 1713 blev hun paa Wedellsborg i Fyn gift med nedennævnte Generallieutenant Henrik Jørgen Huitfeldt. Efter Forældrenes Død skal hun i nogen Tid have været i Huset hos Grevinde Charl. H. v. Schindel, Kong Frederik IV's Elskerinde. C. Deichman omtaler hende som «et kløgtigt Hoved, munter og beleven» med en «naturlig Gave til Poesi», og hvis «fleste Kompositioner bestod i artige Sangviser eller Arier og andre kløgtige Indfald». Dette hendes tidligere, utrykte Forfatterskab gik næsten alt tabt ved Elingaards Brand 1746, men hvad der har bevaret hendes Navn til Nutiden, er hendes Salmedigtning, der skal være foranlediget af Markgrevinde Sophie Christiane af Brandenburg-Kulmbach, Kong Christian VI's Svigermoder, der under Kongerejsen i Norge 1733 opfordrede hende til at anvende sin poetiske Gave til gudeligt Brug. Hun udgav nu anonymt 1734 «Nogle aandelige Salmer», oversatte fra Tysk. Samlingen omfatter 28 Salmer, af hvilke 7 findes i den nu brugelige Landstadske Salmebog. De nyde ikke alene endnu altid Anerkjendelse, men have netop i den senere Tid vakt fornyet Opmærksomhed. Efter sin Død har Fru H. givet Sagnet meget at bestille, i det bl. a. en hel Række Vandresagn er bleven knyttet til hendes Navn.

Personahist. Tidsskr. VI, 214 ff. 257 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Christoffer, o. 1501—1559, til Berritsgaard, Rigsraad. Hans Fader var Otte Clausen til Krumstrup i Fyn († 1529) og Moderen Barbara Eriksdatter (Blaa) til Berritsgaard, der overlevede sin Mand i o. 30 Aar. Han er formentlig født paa Laaland lige i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede og er tidlig kommen i Kong Frederik I's Tjeneste, i det han allerede i 1527 fik Livsbrev paa vor Frue Kloster ved Ribe (til 1537), ved hvilken Lejlighed Navnet Huitfeldt første Gang vides anvendt, uden Tvivl en Følge af Kongens Paalæg til Adelen i 1526 om at antage Familienavne; Faderen vides kun nævnt med dette Navn paa sin Ligsten. 1531 blev han ved Kong Christian II's Ankomst til Halland af den skaanske og sjællandske Adel sendt til Kong Frederik I med Begjæring om Undsætning; 1532 kaldes han Hofsinde. Om Foraaret 1532 var han blandt de Hovedsmænd, der sendtes med Knud Gyldenstjerne til Oslo mod Kong Christian II. Under Grevens Fejde førte C. H. om Sommeren 1534 Skibet «Samson» i Peder

Skrams Flaade og deltog i Træfningerne i Østersøen mod Lybekerne, og i Slutningen af Aaret var han Fændrik ved den skaanske Adelsfane, som hvis Sendebud han og Joseph Falster ved Nyaarstid sluttede Overenskomst med den svenske Overanfører om at støtte Kong Christian III. Saa snart denne kom til Magten, glemte han ikke at belønne C. H.s gode Tjeneste: som Hofsinde fik han om Foraaret 1535 Følgobrev paa Øvids Kloster i Skaane (til 1536) og s. A. Nyborg Len (til 1538) med Rugaard (til 1536). I Avg. 1536 var han blandt de 4 Adelsmænd, som det i Anledning af Reformationens Indførelse paalagdes at modtage alle Slotslove i Fyn og gribe Biskop Jens Andersen. Det følgende Aars Vaar sendtes han med Hr. Truid Ulfstand i et lignende Ærende til Throndhjem, hvorfra Ærkebiskop Olaf Engelbrechtsen flygtede til Holland, og hvor C. H. nu blev Lensmand lige til Vardøhus. Den Virksomhed, han her udfoldede ved Reformationens Indførelse, hvorunder han viste baade Dygtighed og Lemfældighed, var vistnok Grunden til, at han om Sommeren 1541 sendtes til Island, hvor han indførte den nye Kirkeordinans, og hvorfra den gamle, blinde Biskop Øgmund Pálsson af Skalholt bragtes fangen til Danmark, da han var den væsentligste Hindring for den nye Lære. I Avg. var han allerede tilbage i Danmark, hvor han fik Kongens Kvittans for Oppebørselen af Island og Lensbrev paa Jæmteland. 1542 forflyttedes han til Bergenhus Len (med Stavanger), hvortil Finmarken og Helgeland henlagdes 1545 og Færøerne 1553 (til 1556). I Bergen blev C. H. til Høsten 1555, fik 1556 Korsør Len med Antvorskov og 1557 Gulland, ligesom han s. A. forlenedes med Tromsø Len og Stiftsgodset. 1553 blev han optagen i Rigsraadet. Han døde paa Visborg Slot Natten mellem 7. og 8. Nov. 1559 og begravedes i Visby Kirke. Omtr. 1542 blev han gift med Øllegaard Trolle til Lillø (f. der 26. Maj 1513, † sammesteds 4. Jan. 1578), Datter af Admiralen Hr. Jacob T. til Lillø († 1546) og Fru Kirstine Herlufsdatter Skave († 1534) og altsaa en Søster af Herluf T.

C. H. var en Mand af ubestridelig Dygtighed, der forbandt mange af de Egenskaber, der fordredes til at udfylde de vanskelige Stillinger, hvori han oftere blev sat; disse nødvendiggjorde vel en stor Fasthed og endog en vis Grad af Hensynsløshed, men en Overgangstids Mænd kunne allermindst bedømmes efter en senere Tids Maalestok, hvorfor J. Chr. Bergs Dom over hans Virksomhed i Norge og paa Island bliver uhistorisk, hvorimod C. Deichmans

vistnok som den, der stemmer med Samtidens, baade er den korrekte og den retfærdigste.

Deichmanske Bibl. Mskr. Fol., Nr. 125. Rothe, Brave danske Mænd og Qvinder II, 17 ff. Hofman, Dsk. Adelsmænd I, 14. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. V, 651. Johannæus, Hist. eccles. Island. II og III.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Claus, —1590, Broder til foranstaaende Christoffer H., skrev sig til den lille fynske Hovedgaard Krumstrup. I sin Ungdom havde han det Uheld, da han 1541 med en Pinke opsendtes til Norge efter det af Kronen beslaglagte Kirkesølv fra Throndhjem, Bergen og Oslo Stifter, at blive opsnappet af nogle burgundiske Udliggere, der førte ham til Enkhuizen, hvor han i Aar og Dag holdtes fangen, indtil Broderen Poul H. fremtvang hans Udløsning mod 2 fornemme unge Nederlændere, som Poul med kongl. Tilladelse i den Anledning havde opsnappet i Buxtehude. Efter sin Hjemkomst synes han strax at være bleven Lensmand paa Abrahamstrup, som han 1547 ombyttede med Gavnø Kloster; 1549 fratraadte han dette Len og fik i Steden Skiens Syssel i Norge. Her forblev han til 1556, hvorefter han blev Landsdommer paa Laaland og fik Grimmelstrup og Karleby Birker i Forlening, ligesom han 1558 erholdt den i Unaade faldne Peder Oxes Len: Ravensborg og Halsted Kloster, som han imidlertid kun beholdt et Aars Tid. Efter 1562—67 at have haft Navelsti Birk fik han atter et Par større Forleninger, nemlig Aakjær 1567—71 og Dronningborg 1569—72, begge henhørende til Enkedronningens Livgeding. Endelig havde han Brunlag Len i Norge fra 1570—74. Under Krigen med Sverige gjorde han 1563 Tjeneste som Proviantmester. C. H. mistede tidlig sin Hustru, Dorthc Jochumsdatter Beck; et opbevaret, ejendommeligt Formaningsbrev fra hans Sognepræst viser, at han i sin lange Enkemandstand grovelig forsaa sig mod det 6. Bud. Han døde i høj Alder 2. Sept. 1590 paa Bramslykke hos sin Søstersøn Erik Mogensen Mormand. *Thiset.*

Huitfeldt, Hartvig, 1582—1637, til Skjelbred, er født paa sin Mødrenegaard Fossesholm paa Eker 2. Dec. 1582. Hans Fader, Anders Clausen H. af Krumstrup i Fyn († o. 1620), var den første af Slægten, der tog fast Bopæl i Norge, hvor han gennem sit Ægteskab med en Datter af Peder Hansen Litle (Basse), Margrethe († 1602), blev Ejer af Throndstad m. m. Gods paa Hudrum. I Aaret 1600 rejste H. H. udenlands tillige med sin Slægtning Peder

Hundermark og ses 1602 at have studeret i Wittenberg. 1616 fik han Forleningsbrev paa et Kannikedømme i Oslo og et i Hammer og 1618 paa Sem Gaard paa Eker samt Eker Sogn og Drammens Tolderi (til 1626). Denne Forlening staar vistnok i Forbindelse med allerede paabegyndt Bjærgværksdrift paa Eker, og sandsynligvis maa H. H. under sit Ophold i Tyskland have lagt sig efter dette Fag. 1620 udnævntes han til Berghauptmand over samtlige Bjærgværker i Norge, og det paalagdes ham 1621 at lade anstille Eftersøgninger efter Erts, ligesom han i Forening med Statholder Jens Juel fik Tilladelse til at optage Bjærgværksdrift paa Steder, hvor Kongen ikke agtede at lade arbejde. Han foretog ogsaa virkelig en Del Forsøg paa sin Gaard Skjelbred, hvilke dog ikke førte til noget Resultat. Ved Kongsberg Sølvværks Anlæg 1624 beskikkedes en tysk Berghauptmand. 1626 forlenedes H. H. med Mariekirkens Provsti og Rakkestads Len, hvor han tog Bolig, og som han beholdt til sin Død om Høsten 1637.

H. H. var en af de i sin Tid hyppigst anvendte Mænd i offentlige og private Kommissioner, som Mellemand i Adels Retstrætter, ved Skifter og Værgemaal, Mageskifter og Godsbesigtigelser m. m. og maa paa dette Felt have nydt stor Tillid og Anseelse. Han var 2 Gange gift: 1. (o. 1607) med Bente Schack, Datter af Jon Nilsen S. til Skjelbred og Gurun Lauridsdatter Green, 2. (1622) med Maren Skram, Datter af Erik S. (Fasti) til Rammegaard og Anne Vind. Hun døde 1675 efter i 1661 at have ægtet den unge Balthasar Gebhard v. Obelitz. H. H. blev gennem sit første Ægteskab Ejer af Skjelbred og senere af Sundsby i Baahus Len (Grenernes Ættegaard) samt ved det andet af Rammegaard i Jylland. Hans eneste Barn af første Ægteskab, *Margrethe H.* (f. 1608 † 1683), var gift med Thomas Dyre (f. 1605 † 1651), Lensmand paa Dragsmark Kloster, og skjænkede efter at være bleven en barnløs Enke i 1664 sine Gaarde Sundsby og Aaby i Baahus Len til studerende ved Gøteborgs Gymnasium, hvilken særdeles betydelige Gave endnu er bevaret, men som vedkommende Sverige her ikke nærmere skal omtales.

Danmarks Adels Aarvog 1887, S. 221.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Hartvig, 1677—1748, Officer, fødtes 12. Avg. 1677, uden Tvivl paa Frederikssten, hvor Faderen, ndfr. nævnte Oberst Tønne H., døde Maanedsdagen efter. Sammen med 2 Brødre, hvoriblandt den ligeledes ndfr. omtalte Henrik Jørgen H., uddannede H. H.

sig (omtr. 1692—98) i den franske Hær ved det af Chr. Gyldenløve og Frands Juul kommanderede Regiment Royal Danois; men allerede inden sin Hjemkomst fra fransk Tjeneste var han bleven Fændrik ved bergenusiske Regiment, 1700 blev han Lieutenant ved den Regimentet underlagte Marinerafdeling, 1702 Kapitajn og 1707 Major. I Felttoget i Skaane 1709—10 deltog han med Udmærkelse som Generaladjutant ved Overkommandoen og var General F. J. Dèwitz' Ledsager, da denne efter Helsingborgs Rømning som sidste Mand forlod Skaanes Grund (IV, 254). Strax efter Hjemkomsten maatte H. efter Kongens Befaling indgive en Betænkning over Aarsagerne til Felttogets ulykkelige Udgang. 2 Maaneder senere udnævntes han til Oberstlieutenant ved 2. thronhjemske Regiment og allerede 1712 til Oberst og Chef for bergenusiske. Med en Bataillon af dette blev han s. A. kommanderet til Danmark; men da den kun anvendtes i danske Fæstninger og paa Flaaden, kom den ikke til at spille nogen videre Rolle i Krigen, før den i Foråret 1716 sendtes hjem til Norge og hjalp til at drive Carl XII ud af Landet. Da bergenusiske Regiment 1717 deltes i 2, beholdt H. det 1. eller nordre Regiment og kommanderede i de sidste Maaneder af Aaret Grænsebevogtningen i det sydlige Norge mellem Frederikshald og Ørjebro. 1718 hørte han og hans Regiment til det saakaldte smaalenske Korps under Sponeck og Aaret efter til det Korps, der med samme Navn dannede Hovedstyrken af den Hær, der faldt ind i Baahus Len. Skjønt dette Felttog til Lands kun førtes med ringe Energi, blev det som Følge af Tordenskjolds Bedrifter dog ikke ganske uden Resultat. Efter Erobringen af Marstrand med Fæstningen Carlssten udnævntes H. 3. Avg. 1719 til Kommandant i denne, hvis Navn forandredes til Christianssten, og s. D. til Generalmajor; 12. Nov. 1720 blev Fæstningen i Henhold til Fredstraktaten tilbageleveret de svenske. Endnu s. A. fik H. Kommandoen over 2. (østre) akershusiske Regiment i Steden for 1. bergenusiske, som hans «Disciplin og gode Orden havde sat i en saa berømmelig Stand», at dette angives som Grunden til, at Frederik IV gav ham sit Brystbillede i Brillanter at bære om Halsen, en Udmærkelse, der ellers kun er bleven Tordenskjold, C. C. Gabel og Løvenørn til Del. Ved samme Tid fik han tillige med 3 andre Generalmajorer Inspektion over den norske Militæretat søndenfjælds, hvorimod han 1729 efterfulgte Vincents Budde som «kommanderende Chef» nordenfjælds; 1740 blev han forflyttet til Kommandant i Frederiksstad, i hvilken Stilling han døde 2. Juni

1748. Han var bleven hvid Ridder 1728, Generallieutenant 1733, General 1746.

I Frederiksstad var H. i Nærheden af Sædegaarden Hafslund, som 1741 tilfaldt ham ved hans Svigerfaders, Konferensraad, Amtmand Niels (Wernersen, adlet) Werenskjolds, Død. 15. Sept. 1719 havde han nemlig i Marstrand ægtet Karen W. (f. 3. Juni 1700). Hun solgte 1754 Hafslund og flyttede til Danmark, hvor hun købte Herregaarden Næstved Sortebrødrekloster. 1755 blev hun dekoreret med l'union parfaite og var 1757—67 Overhofmesterinde hos Dronning Juliane Marie. Hun døde paa nævnte Kloster 26. Okt. 1778; hendes Lig førtes til Norge og er sammen med Mandens hensat i et Kapel, han havde bygget ved Hafslunds Sognekirke Skjeberg. For Godssets fattige have de oprettet en Stiftelse, bestaaende af Waisenhus, Skole m. m.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I, 31 ff. Personalhist. Tidsskr. IV, 120 ff. *H. W. Harbou.*

Huitfeldt, Henrik, 1583—1652, til Lillø og Berritsgaard, Son af nedennævnte Jacob H., blev født 6. Marts 1583 i Throndhjem. Han opdroges en Del af sin Barndom hos sin Morbroder Kansleren Christian Friis til Borreby, blev derefter Page hos Christian IV's Broder Hertug Hans og rejste saa udenlands i 6 Aar; han studerede i Leiden og Padua, gjorde Tjeneste ved Hoffet hos Kurfyrst Frederik af Pfalz og blev efter sin Hjemkomst Hofjunker hos Kongen (1609—11). Under Kalmarkrigen blev han Ritmester ved det skaanske Regiment og fik efter Freden 1613 Froste Herred som Len, hvilket han beholdt til 1618. 1627—46 var han Lensmand paa Landskrone Slot. I Egenskab af skaansk Godsejer optraadte han i den følgende Tid ofte som befuldmægtiget for denne Provinses Adel og blev desuden 1628 af Kongen udnævnt til Krigskommissarius i Skaane, i hvilken Stilling han havde Tilsynet med Fæstningerne og Opkrævelsen af den til Defensionen henlagte Told. I Okt. 1638 valgtes han af den skaanske Adel til Landkommissarius, men frabad sig dette Hverv. Kongen havde hædret ham ved at slaa ham til Ridder 1633. Under Christian IV's sidste Krig med Sverige havde han som Lensmand Kommandoen paa Landskrone Slot, men blev af den svenske Feltherre Gustaf Horn 1644 nødt til at kapitulere; Besætningen fik dog Lov til at forlade Slottet med flyvende Faner og fuld Mundering. 1648 var han Parthaver i den af Anders Bille paa Fyn grundlagte Fabrik Brobyværk; s. A. hørte han til dem,

der havde de fleste Stemmer ved Adelen's Votering paa nye Medlemmer af Rigsraadet, men opnaaede dog ikke Sæde i dette. Paa Laaland, hvor han ejede Berritsgaard, synes han ikke at have været afholdt; det hedder om ham, at han «tog sig stor Myndighed til over alle omkring sig og brystede sig meget af sit Adelskab». Han havde 31. Marts 1611 ægtet Margrethe Axeldatter Rosenkrantz († 23. Okt. 1644) og døde 29. Maj 1652.

Winstrup, Ligpræd. ov. H. H., 1657.

J. A. Fridericia.

Huitfeldt, Henrik Jørgen, 1674—1751, Officer, ældre Helbroder til ovennævnte Hartvig H. († 1748), var født paa Frederikssten 9. Sept. 1674. 14 Aar gammel kom han i Tjenesten, 1691 blev han Fændrik ved smaalenske Regiment og tjente dernæst 6 Aar ved Royal Danois; ved Stormen paa Barcelona 1697 blev han haardt saaret. Efter Hjemkomsten blev han 1699 Lieutenant, 1703 Kapitajn, 1711 Major og 1713 karakt. Oberstlieutenant, alt ved smaalenske Regiment. Da Carl XII i Foraaret 1716 faldt ind i Norge, hørte dette til Besætningen af Frederiksstad. H., der her i det hele skal være optraadt meget energisk, fik 23. April s. A. Lejlighed til at udmærke sig ved Tilbageerobringen af Moss. Han kommanderede 500 Mand, som til Søs førtes fra Frederiksstad til Kambo for at angribe Moss nord fra, medens samtidig Oberst Vincents Budde rykkede mod Staden fra Syd og Viceadmiral Gabel indesluttede den fra Søsiden. Svenskerne gjorde haardnakket Modstand i Haab om Undsætning fra Christiania, men H., der havde forudset dette, havde med klog Benyttelse af Terrænet spærret Vejen ved Forhug og bevogtet den. Da Hjælpen kom, gik H. den i Møde og tvang den til at gaa tilbage med uforrettet Sag. Moss blev nu taget og Besætningen gjort til Fanger. H., hvis Tapperhed og Omsigt væsentlig havde bidraget til Sejeren, modtog en paa den Tid sjælden Udmærkelse, en Guldmedaille med Kongens Billede at bære paa Brystet; kort efter blev han virkelig Oberstlieutenant ved Regimentet. Ved dettes Deling 1717 gik han over til det 1. eller østre smaalenske Regiment, ved hvilket han stod til sin Død, fra 1727 som dets Chef. Allerede 1719 havde han faaet Obersts Karakter, og at han ikke tidligere blev Regimentschef, havde til Dels sin Grund i, at han ikke ønskede at forlade denne Del af Landet, til hvilken han som Godsejer var stærkt knyttet. I begge Egenskaber nævnes han som en virksom og human Mand. 1733 blev han Brigadér, 1734 Generalmajor, 1746

Generallicutenant og 1747 hvid Ridder. Han døde 16. Maj 1751 paa Elingaard. Denne Ejendom havde han tillige med Kjølberg faaet med sin 1. Hustru, Sophie f. Pultz (f. 29. Jan. 1691, gift 1. Juni 1707, † 19. Jan. 1711), Datter af Oberstlieutenant Henrik Christopher P. Af de Godser, som ved Moderens Død tilfaldt ham i Forening med Broderen Hartvig, Sande i Norge og Sanderup (Sannarp) i Halland, overtog han det første; Sanderup blev derimod inddraget af den svenske Krone, fordi Brødrene havde ført Vaaben mod denne; ved Fredslutningen fik de dog Gaarden tilbage, men solgte den nogle Aar efter. 2. Gang ægtede H. 3. Nov. 1713 Birgitte Christine Kaas, om hvem se ovfr. S. 151.

Personalhist. Tidsskr. VI.

H. W. Harbou.

Huitfeldt, Ivar, 1665—1710, Søofficer, en Søn af nedennævnte Tonne H., er født 5. Dec. 1665 paa Frederikssten. Han bestemtes tidlig til Søen og blev antaget som Lærling (Kadet) i dansk Tjeneste 1681. Hans første Togt var med Fregatten «Charitas», senere sejlede han nogen Tid med Schouthynacht M. Bille og var 1684 om Bord i Fregatten «Dragoneren», Kapitajn Jan Bruyn, underlagt Admiral M. Paulsen ved hans Erobring af Helgoland. 1685—86 var H. i fransk Orlogstjeneste, tjente under Greven af Sebbeville og deltog senere under Kapitajn Bellefontaine i Bombardementet paa Algier. 1687 udnævntes han til Lieutenant i Aarstjenesten, hvorved forstaas, at han fik fast Ansættelse, gjorde saa et Togt med den dygtige Admiral Chr. Bielke og senere et andet under Kapitajn Schønebøll. For yderligere at uddanne sig, hvortil Fredstjenesten her hjemme var mindre vel egnet, drog han 1688 i hollandsk Orlogsfart og tjente som Adelborst (Kadet) sammen med den senere saa fordelagtig bekjendte Viceadmiral Just Juell i Linjeskibet «Stad van Leiden», der krydsede i Middelhavet. 1689 var han i engelsk Orlogsfart, men det paafølgende Aar kom han paa ny til Holland, indtil han endelig 1690 tog Afsked med den udenlandske Krigstjeneste for bestandig. Strax efter sin Hjemkomst forfremmedes han til Kapitajn, men for øvrigt foreligger der ingen Efterretninger om hans Virksomhed her førend 1694, da han findes opført som Chef for Fregatten «Blaahejren» (24 Kanoner); det paafølgende Aar førte han Orlogsskibet «Nældebladet» (52 Kanoner), som sammen med et svensk Skib skulde konvoiere fra Norge til Frankrig. Der blev dog ikke noget af Konvoieringen af forskjellige Grunde, og «Nældebladet» retournerede til Kjøbenhavn s. A. 1697—99 var H.

beskæftiget ved Hverving af Søfolk i Norge. Fra Perioden 1695 —1710 forefindes der fra ham en Række Breve til Generalkommissariatet, hvori vel ikke omtales synderlig interessante Begivenheder, men som ikke desto mindre have deres Interesse, i det de give et Bidrag til hans Karakteristik og vise ham som en særdeles ivrig, tjenstopfyldende Officer, paa hvem Myndighederne hjemme syntes at sætte stor Pris. 1697 forfremmedes han til Kommandørkapitajn. 1700 udnævntes han til Chef for Linjeskibet «Prins Georg» i en Flaade, som først kommanderedes af Baron Jens Juul, senere af U. C. Gyldenløve, men ikke kom til at tage nogen videre virksom Del i Krigen mod de svenske og deres allierede (s. VI, 348). Efter Fredslutningen sendtes H. paa ny til Norge for at hverve Søfolk; men da Kongen 1704 aflagde et Besøg der oppe, blev han udnævnt til Chef for Orlogsværftet i Christianssand og forfremmedes samtidig til Kommandør. Som Værftschef forblev H. til 1707, da han ansattes som Indrulleringschef i Bragenæs Distrikt; uden Tvivl har han særlig attraaet denne Post for samtidig at kunne passe sin Ejendom Throndstad. Fra denne skriver han flere Gange til Kommissariatet og tilbyder Tømmerleverancer. Denne forholdsvis rolige Virksomhed i Norge, som dog ikke var uden Skyer, i det han led et stort Pengetab ved et Handelsskibs Forlis, varede dog ikke længe.

1709, da de politiske Skyer igjen begyndte at trække sammen over Nordens Himmel, nedkaldtes H. til Kjøbenhavn for at føre Orlogsskibet «Prins Christian» i en af Gyldenløve kommanderet Flaade. Denne fik dog ikke udrettet meget og oplagdes hen paa Efteraaret; det paafølgende Aar (1710) fik han atter Kommando, i det Linjeskibet «Danebrog» med 82 Kanoner og o. 600 Mands Besætning, et af Flaadens største og bedste Skibe, betroedes den 45aarige Mand. Det nævnte Aar var i flere Henseender et sørgeligt Blad i Marinens Historie, bl. a. fordi Flaadens og Provisionernes Tilstand var saa slet, at den yderligere forværrede den hærgende Pest om Bord, som bortrev Folk i Hundredvis. Medens der ikke kan tillægges den øverstkommanderende, U. C. Gyldenløve, nogen Skyld for dette sørgelige Forhold, falder Ansvarer desto tungere paa Kommissariatet, hvis Ligegyldighed endogsaa gik saa vidt, at det lod udsende Øl til Mandskabet i gamle Trantønder. At «Danebrog» fik sin Part af Skaden, følger af sig selv; af dets Besætning manglede næsten 100 Mand, og blandt de tiloversblevne fandtes talrige paa Sygelisten. Ud paa Efteraaret laa Gyldenløve med denne stærkt svækkede

Flaade, som oprindeligt havde talt nogle og tredive Linjeskibe, tillige med en Transportflaade i Kjøge Bugt. Af Kongen havde han faaet Befaling til at bringe Transportflaaden til Libau eller en af dets nærmeste Nabohavne, der indtage 6000 Mand russiske Tropper og føre disse til Kjøbenhavn, hvor de skulde deltage i et kombineret dansk-russisk Angreb paa Sverige. Gyldenløve, som var en Modstander af denne Plan, paa hvilken han ikke havde nogen Tro, da Aarstiden var for langt fremrykket, var i Begyndelsen af Sept. afsejlet øst paa, men havde under Børnholm mødt en svær Storm, hvorved Skibene splittedes ad, og 4 af Linjeskibene endog mistede alle Master. Forsøget var derefter opgivet, og Flaaden havde søgt ind paa Kjøge Bugt, hvor den 3. Okt. laa til Ankers uden nogen bestemt Orden. Dagen efter blæste det en Mærsejlskuling af Sydøst. Om Morgenen viste den svenske Flaade sig, 21 Linjeskibe stærk, ført af Generaladmiral, Grev Wachtmeister, øst ude staaende ind mod Bugten. Kl. 11^{1/2} lettede den danske Flaade og stod først nordøst over, hvorefter den under Force af Sejl forsøgte at krydse sig op mod Fjenden, samtidig med at Transportskibene trak sig helt ind under Kjøge Flak. Den danske Flaade var vel delt i 3 Delinger: en Avantgarde, i hvilken H.s Skib var førende, et Corps de bataille og en Arrieregarde, men den var ikke formeret paa Linje, hver Afdeling søgte at naa frem til Luvart saa meget som muligt ved Krydsning paa forskellige Bøve, saa at Bugten bogstavelig var ganske opfyldt af Sejlere. Omtrent Kl. 2^{1/2} vare de 3 forreste danske Skibe komne Svenskerne, der i Kjølvandsorden stode nord-nordøst hen, saa nær, at der kunde vexles Skud. Det svenske Admiralskib aabnede Kampen, og «Danebrog» svarede. Efter kort Tids Forløb udbrød der Ild i H.s Skib, antændt fra dets egne Kanoner, og H. gik da til Ankers, medens han samtidig vedblev at fyre paa Fjenden, saa længe han formaaede. Snart fik dog Ilden et saadant Overtag, at al Modstand blev umulig, Masterne faldt, Skroget brændte ned, og Kl. 0. 4 sprang «Danebrog» i Luf-ten, hvorved H. selv og hans Besætning fandt Døden. Kun et Par Mænd, som forinden havde reddet sig i en Jolle, slap levende fra Katastrofen.

Det er ved en klar Udtalelse fra Chefen paa en af de nærmest liggende Orlogsmænd, nemlig Schoutbynacht Sehested, godtgjort, at H. efter Ildens Udbrud gik til Ankers, og det er navnlig denne Handling, der faar Betydning ved Bedømmelsen af hans Optræden i Slaget. Han kunde nemlig ved at bære af for Vinden (styre vest

hen) have unddraget sig Beskydning af den svenske Linje og der- ved mulig have frelst sit eget og Besætningens Liv; paa den anden Side vilde en saadan Manøvre uundgaaelig have bragt ham ind imellem den danske Flaades opkrydsende Skibe, og disse vilde da let kunne have fænget ved Ildflager fra det brændende «Danebrog», en almindelig Forvirring vilde have kunnet paafølge, og Svenskerne, som vare til Luvart, vilde da sikkert have benyttet en saadan Situation til at fuldende de danskes Ødelæggelse. At han forblev paa sin Post og — stadig kæmpende uden Haab om Hjælp — holdt ud paa denne, indtil Skibet sprang i Luften, maa derfor betegnes som en lige saa klog som patriotisk Handling, der sikrer ham en varig Plads blandt Danmarks ædleste Søhelte. I sin Rapport om Slaget skriver Gyldenløve: «Jeg beklager meget, at en saa brav og dygtig Officer, som H. var, skulde paa saadan elendig Maade omkomme». Hans Lig, som senere opfiskedes i Nærheden af Kjøge Havn, blev indsat i Kjøge Kirke, men senere flyttet til Hudrum Kirke i Nærheden af den Gaard, han ejede i Norge; hans Kaarde opbevares i Christiania Universitets Oldsagssamling. Vraget af «Danebrog» blev liggende, hvor det sprang i Luften. Allerede 1714 opfiskedes vel nogle enkelte Kanoner, men derefter synes det mærkelig nok at være blevet ganske upaaagtet eller vel endog forglemt, uagtet dets Plads i mange Aar betegnedes paa Søkortene ved 2 korslagte Kanoner. Først efter Stormfloden 1872, da nogle Folk fra Amager dræggede efter forliste Ankre, stødte man uformodet paa det igjen, og en større Bjærgning sattes der- efter i Værk. Ved denne, som varede til 1875, opfiskedes 10 Malm- kanoner, et stort Anker, en Del Kobber o. a. m., som da altsaa havde ligget over 150 Aar i Vandet. En Del af de opfiskede Ka- noner tillige med det nævnte Skibsanker opstilledes først som et Slags Trofæ paa Orlogsværftet, senere ere de flyttede til det for Helten 1886 rejste smukke og anselige Mindesmærke ved Indgangen til Langelinje.

H. blev 5. Maj 1695 gift med Kirsten Røyem (f. 1671 † 19. Juni 1750), Datter af Amtmand over Lister og Mandals Amter, senere Stiftamtmand i Christianssand, Claus Nielsen R. og Else Marie Dop. Hustruen skildres som en vindskibelig og gudfrygtig Kvinde, der ved en dygtig og heldig Bestyrelse af sin Ejendom bragte Familiens Pengesager i god Orden, uagtet hendes Mand kun havde efterladt hende maadelige Kaar. Paa Throndstad lod hun paa sine ældre Dage oprette en Skole for fattige Børn.

P. F. Giødesen, Iver Huitfeldt, 1885. Danske Mag. 5. R. I. Tidsskr. f. Søvæsen 1861. C. With.

Huitfeldt, Jacob, 1547—83, til Berritsgaard, født paa Bergenhus 9. Okt. 1547, Søn af ovennævnte Christoffer H. 1555 sendtes han til Kjøbenhavn til Undervisning og rejste 1562 udenlands, hvor han opholdt sig 5 Aar i Strasburg hos den lærde Johannes Sturm, der meget roser ham og Broderen Arild H. Efter Hjemkomsten tjente han et Aar i Kancelliet, men drog derpaa atter ud, tilbragte 2 Aar i Italien, især for Sprogets Skyld, og arbejdede derefter atter henved et Aar i Kancelliet, indtil han 4. Dec. 1575 i Kjøge indtraadte i Ægteskab med Elisabeth Henriksdatter Friis til Mullerup. 1576 sendtes han i Gesandtskab til England, og 1577 fik han Throndhjems Gaard i Forlening. Hans Karakter saa vel som hans Begavelse og store Sprogkundskab omtales med megen Ros. Efter faa Dages Sygdom døde han 27. April 1583 i Throndhjem. Hans Enke (f. 1555 † 1631) har opført den smukke Bygning paa Berritsgaard og skjænkede 1624 1000 Rdl. til Saxkjøbing Skole og Kirke, hvor Ægtefællerne ere begravede.

H. Mogensen, Ligpræd. ov. J. H., 1585.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Matthias Wilhelm, 1725—1803, Stiftamtmand, Søn af ovennævnte General Hartvig H. († 1748), er født i Christiania 8. Juli 1725 og blev 1740 Lieutenant reformé ved 3. throndhjemiske nationale Infanteriregiment, 1743 Kornet ved Hestgarden, 1746 karakt. og 1748 virkelig Lieutenant, 1750 Sekondmajor ved 4. søndenfjældske Dragonregiment, 1753 Premiermajor sammesteds og derfra entlediget 1754. 1752—54 var han Generaladjutant hos Kongen og blev 1755 Oberstlieutenant af Kavalleriet og s. A. Kammerherre, 1762 Stiftamtmand i Viborg og Amtmand i Hald Amt, hvortil endnu for en kortere Tid i 1773 kom Skivehus Amt. 1764 blev han Ridder af Danebrog, 1773 Gehejmeraad og 1779 Gehejmekonferensraad. Han døde 25. Sept. 1803 paa Clausholm. Efter at han i 1754 i Forening med Moderen havde solgt Hafslund i Smaalenene, købte han 1758 det pragtfuldt byggede Clausholm med underliggende Skanderborg- og Sophie-Amalie-Gaard i Jylland, hvoraf han ved Testamente af 13. Juni 1800 oprettede et Pengefideikommis paa o. 400000 Rdl. (senere omskrevet til o. 285000 Rdl.), hvilket han ved Giftermaal havde ønsket at overføre til den ældre Linje af sin egen Slægt, men da dette mislykkedes paa en Maade, der forbitrede ham, indsatte han, næst efter sine egne Descendenter, nogle af sin Frues Søsterbørn som nærmeste Successorer og først derpaa 2 af de yngste Linjer af sin egen Slægt og endelig et Akademi i Norge (senere bestemt til det norske

Universitet). Da hans Descendens uddøde 1843, gik Fideikommisset over til første Sidelinje, den grevelige Slægt Moltke-Huitfeldt af Glorup, i hvis Besiddelse det fremdeles er. H. blev gift 1. (22. Sept. 1752) med Hoffrøken Sophie Hedevig v. Linstow (f. 7. Okt. 1731, † i Juni 1753 paa Hafslund), 2. (5. Juni 1756) med Charlotte Ementze v. Raben (f. 21. Sept. 1731 † 26. April 1798).

Danmarks Adels Aarvog 1887, S. 231. Personalhist. Tidsskr. 3. R. II, 211 f.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Peder, —1584, til Engestofte og Skibelundgaard, norsk Kansler, Broder af ovfr. og ndfr. nævnte Christoffer, Claus og Poul H. og formentlig født paa Berritsgaard noget før 1520. Han nævnes første Gang 1544, da han betalte Bøder til Hustru Gyrið Halvorsdatter i Bergen for Drabet paa hendes Søn, og var altsaa da allerede kommen til sin Broder Christoffer H. paa Bergenhushus, under hvem han var Slotsfoged, og var for sin Tjeneste forlenet med Nordfjord Len 1546—48. I Begyndelsen af Aaret 1547 blev han beskikket til Norges Riges Kansler og forlenet med Mariekirkens Provsti i Oslo med Follo og Mossedals Len (til 1565), hvortil kort efter kom Nonneseter Kloster i Oslo (til 1551). 1552 fik han Midsyssel Len i Steden for Follo. 1556 forlenedes han med Lister, Midsyssel, Nedenæs og Raabyggelaget, Skiens Syssel og Gimsø Kloster og beholdt ikke længe derefter Livsbrev paa de fleste af disse Len. Her var han i Aarene 1556—57 optagen med Anlægget af en Befæstning paa Flækkerøen («Flækkerhus»), der imidlertid snart atter opgaves, da Øen manglede Vand. 1558 forlenedes han med Hammer Gaard (til 1560) og havde Hoby Birk i Laaland som Pantelen 1563—71. Da han under Syvaarskrigen anvendtes som Søkriger, ophørte hans Kanslerstilling først midlertidig og fuldstændig fra 1565. Blandt de mange offentlige og private Hverv, der overdroges ham som Kansler, kan navnlig mærkes Paalægget om paa Rettertinget i Bergen 1557 sammen med Lagmændene o. fl. at foretage en Revision af hele den norske Lov, hvilket imidlertid da var uoverkommeligt, hvorimod en mindre Reces udgaves.

1563—64 anvendtes han til Søs under Herluf Trolle og opbrændte i Juli 1564 et svensk Skib ved Warnemünde. 1565 havde han selvstændig Kommando som Admiral over en Flaade paa 7 Skibe, men blev 21. Maj under den pommerske Kyst angreben af en mangedobbelt svensk Flaade, der nødte ham til at sætte sine 4 danske Skibe paa Land i Nærheden af Greifswald og efter en

Dags Kamp at brænde dem, for at de ikke skulde falde i Fjendens Hænder. I 1566 var han med paa Flaaden ved Gulland, men reddede Livet i Stormnatten 28.—29. Juli, der ødelagde den danske Flaade, da han netop var i Land i Visby. I 1567 hvervede han Baadsmænd i Nederlandene og deltog senere i Krigen til Søs. I Anledning af et i Sundet taget Skib med russiske Varer, hvoraf en Del tilhørte Storfyrsten, befalede Kongen i Okt. 1567 for at fralægge sig selv al Andel, at P. H. skulde afgaa fra sin Bestilling og sættes i Forvaring paa Slottet. Senere maa han paa nogen Tid have forladt Landet, thi Kongen erklærede i 1568 ikke at kunne give ham Løje til at vende tilbage uden Russernes Samtykke, hvilket han dog erholdt i Sept. s. A. paa 4 Maaneder, og i 1569 blev der sluttet et Forlig paa Raadhuset i Kjøbenhavn med Russerne, dog at Storfyrsten senere skulde tilfredsstilles. P. H. døde 1584.

Han var gift med Anne Urne til Engestofte, Datter af Jørgen U. og Anne Glob. I Kjøbenhavn ejede han en Gaard, der har givet en Gade Navn efter ham. I Saxkjøbing ejede han det gamle Stenhus, hvori Christoffer II var bleven fangen i Aaret 1332; det er Arild Huitfeldts Beretning herom, der har givet Anledning til Misforstaaelsen om en allerede den Gang levende Peder Huitfeldt.

Danmarks Adels Aarbog 1887, S. 219 f. Wad, Breve til og fra Herl. Trolle og Birg. Gjæe I.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Poul, o. 1520—1592, til Snidstrup, Statholder i Norge, en Broder af ovennævnte Christoffer H. og vistnok født paa Berritsgaard o. 1520 eller lidt før. Han omtales første Gang i Begyndelsen af 1540-Aarene, da han ved en dristig Gjengjældelse fremtvang sin Broder Claus H.s Frigivelse af hollandsk Fangenskab 1543 (s. ovfr. S. 154). Senere nævnes han som Broderen Christoffers Husfoged paa Bergenhus, da han 1548 erholdt Nordfjord Len (til 1556); 1552 blev han sendt til Island for at ordne de gejstlige og verdslige Anliggender efter Fogeden Christiern Skrivers Drab; ogsaa de 2 følgende Aar var han paa Island og forblev der om Vinteren 1554—55. Efter Hjemkomsten blev han for sit vel udførte Hverv forlenet med Kjøbenhavns Slot (til 1560) og var derpaa Dronning Dorotheas Lensmand paa Koldinghus 1559—63. Under Syvaarskrigen var han Befalingsmand i Halmstad, hvor han 1563 fra 2. Okt. til 7. Nov. maatte udholde en haard Belejring af Svenskerne. Da Erik XIV mod Slutningen af Okt. selv kom til Lejren, lod han P. H. byde 22000 Dukater, om han vilde opgive Byen, men fik til Svar, at han

ej havde Ed og Ære at sælge, men Lod og Krudt skulde han faa, saa længe Liv og Forraad strakte. Den overlegne Hærs gjentagne Storme bleve virkningsløse lige over for den forholdsvis ringe Besætnings tapre Forsvar, hvori selv Kvinder skulle have deltaget, og Kong Erik hævede Belejringen Dagen før Kong Fredrik II's Ankomst. Udfaldet ansaas for en Triumf for de danske Vaaben, og Belejringen er afbildet paa Frederik II's Sarkofag i Roskilde. I det følgende Aar var P. H. stærkt optagen med Hærens Proviantering, og 1565 fik han Lensbrev paa Halmstad, som han beholdt til Krigens Slutning 1570. I 1571 sendtes han i et vigtigt Ærende til Norge, og allerede i April 1572 forlenedes han med Akershus og Tromsø Len; han var den første Lensherre paa Akershus, der tillige var Statholder i Norge, og udfoldede i denne Stilling en meget betydelig Virksomhed; han lagde derunder for Dagen et betydeligt Talent for Organisation, hvorom bl. a. hans udførlige Indberetning og Forslag til Kongen bære Vidne; Stiftsskrivere indførtes under hans Styrelse, og den endnu bevarede vigtige Jordebog, «Stiftsbogen» af 1575, bærer hans Navn. Han vidste ogsaa at gjøre sig afholdt i Norge, men hans Helbred var ikke stærk, og allerede 1575 fik han derfor Fritagelse for de aarlige Rejser til Lagtinget i Bergen, naar intet særligt krævede hans Nærværelse; 1577 ønskede han imidlertid af Helbredshensyn at fratræde sin besværlige Stilling, hvilket Kongen bevilgede. Af hans andre Forleninger kunne mærkes Snidstrup Len i Halland fra 1553 til hans Død, og da han 1581 erhvervede en Del deraf ved Mageskifte med Kronen, fik han til Erstatning atter Tromsø Len (til sin Død); 1570—74 havde han Brunlag Len og var 1581—83 Lensmand paa Laholm i Halland. 21. Sept. 1592 døde han paa Tryggevælde hos sin Brodersøn Arild Huitfeldt. — Han blev gift 4. Febr. 1554 paa Koldinghus med Margrethe Breide, en Datter af Hans B. til Vorgaard og Thale Emmiksdatter; hun var Dronning Dorotheas Jomfru og fik for sin Tjeneste Brev paa at beholde Snidstrup Len, om hun overlevede sin Mand. Dette indløstes 1593 af Arild Huitfeldt, men hun skal først være død 16. Jan. 1623. Ægtefællernes 2 Sønner døde som Børn.

Danmarks Adels Aarbog 1887, S. 222.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Huitfeldt, Tønne, 1625—77, Officer, er født 20. Okt. 1625 paa sin Fædrengaard Throndstad. Faderen, Jacob H. († 1632), var Toldforpagter ved flere af de omliggende Toldsteder; Moderen

hed Elsebe Akeleye. Ved Hannibalsfejdens Udbrud 1644 blev han ansat som Fændrik ved Statholder Hannibal Sehesteds Livregiment og deltog med dette i Indfaldene i Sverige 1644—45. Det følgende Aar blev han Lieutenant og fik 1647 Tilladelse til at gaa i fremmed Krigstjeneste for sin militære Uddannelses Skyld. Efter Hjemkomsten ansattes han 1651 som Kapitajn ved baahusiske Regiment og var i de nærmeste Aar ofte kommanderet til Danmark. Her var han ogsaa, da Krigen med Sverige udbrød i 1657, og han kom til at deltage i Søkrigen og overvære Begyndelsen af Kjøbenhavns Belejring. Imidlertid var der i Sept. 1658 sket et svensk Indfald i de ham samme Aars Sommer overdragne Idde og Marker Len i Forening med et Angreb paa Ladestedet Halden, der dog med Held afsloges. Da Kjøbenhavns Indeslutning i Okt. s. A. for en Tid var hævet, drog T. H. hjem til Norge, hvor Statholderen Niels Trolle beskikkede ham til Kommissarius søndenfjælds. Svenskernes Anfald paa Halden fornyedes med en større Styrke i Jan. 1659, men Stedet var nu bedre befæstet og forsynet, og Angrebet blev atter slaaet tilbage. Medens disse 2 første Forsøg mod Halden nærmest vare indskrænkede til en enkelt Dag, foretoges der i Begyndelsen af Aaret 1660 med en betydelig Styrke en formelig 6 Ugers Belejring af den lille Grænseby. T. H., der som øverstkommanderende i Byen afslog alle Opfordringer til Overgivelse fra Fjendernes Side og med Strængthed mødte lignende Ønsker fra Borgernes til Trods for en følelig Mangel paa alle Fornødenheder, ledede Forsvaret med saa stor Dygtighed, at hverken de prøvede svenske Feltherrer eller den overlegne Styrkes Storme bragte noget Resultat, hvorfor Belejringen hævedes 23. Febr., da omtrent al Forsyning i Byen var sluppet op. Havde det udstaaede Besvær i Krigen været stort, fik han efter Freden i Maj s. A. ikke mindre Arbejde med Lenet og Byen, der fik Kjøbstadsprivilegier 1665, og hvis Fæstning, Frederikssten, allerede paabegyndtes 1661.

Endnu en Gang fik Oberst H. Anledning til at udmærke sig i Felten. Under Gyldenløvefejden var han nemlig Anfører for en Reserveafdeling, der skulde bringe Statholder U. F. Gyldenløve Forstærkning ved Vænersborg. I Løbet af Avg. 1676 leverede han i de svenske Grænselandskaber flere større og mindre Træfninger (Åmål, Hunneberg, Vænersborg) med heldigt Udfald. Allerede 12. Sept. 1677 afgang han ved Døden paa Frederikssten, kun 52 Aar gammel. Han var 2 Gange gift: 1. (1662) med Helle Margrethe Nold, Datter af den kurlandske Adelsmand Thomas N. til Maglø i Skaane

og Helvig Urup. Efter at hun var død paa Frederikssten 4. Marts 1671, blev han 2. gift med Sophie Amalie Rosenkrantz (f. 7. Jan. 1649 † 18. Marts 1711), Datter af Major Børge R. til Ørup og Maren Bielke. Foruden Thronstad ejede H. ogsaa Thom i Raade (Smaalene), der overgik til Svigersønnen Generallicutenant H. E. Tritzschler. 3 af hans Sønner omtales ovenfor.

(Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II, 156 ff. 213 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Huitfeldt, Valentin Vilhelm Hartvig, 1719—92, Officer, Son af ovfr. nævnte Generallieutenant Henrik Jørgen H. († 1751) og dennes 2. Hustru, Birgitte Christine f. Kaas, født paa Elingaard 30. April 1719, fik 1736 Udnævnelse til Fændrik, Aaret efter til Sekondlieutenant i 1. smaalenske Infanteriregiment, hvorfra han 1739 blev forsat til Livgarden til Fods. 1744 vendte han med erhvervet Kapitajnsgrad tilbage til Norge, forblev her til 1749 og tjente paa ny i Livgarden indtil 1753, da han blev ansat som Major ved nordenfjældske Infanteriregiment, hvor han 1759 blev Oberstlieutenant. 4 Aar i Forvejen havde han ægtet Ingeborg Christine Reichwein (f. 27. Febr. 1736 † 16. Jan. 1815), Datter af Generalmajor Nicolai Frederik R. († 1761) og dennes 1. Hustru, Søster f. Scavenius (f. 1699 † 1738). H. nød paa dette Tidspunkt som endnu i en Række af Aar stor Anseelse i det almindelige Omdømme. Hans Regimentschef ved nordenfjældske betegner ham som en duelig og energisk Militær, en livlig og dannet Verdensmand, fremhæver særlig hans store Ærekjærhed, men anfører tillige, at hans økonomiske Forfatning var i Uorden. 1769 fik H. Kammerherrenøglen og forfremmedes s. A. til Oberst og Chef for bergenshusiske Infanteriregiment, hvorfra han 1772 blev forsat til 2. akershusiske og her Generalmajor 1777 (Anciennitet 1774) og hvid Ridder 1782. Med H.s Pengevæsen vedblev det imidlertid at gaa ned ad Bakke. 1778 havde han set sig nødsaget til at sælge det efter Faderen arvede Elingaard, og 1786 viste det sig, at den hædrede, for Ærens Love saa ømtaalige Mand for at soutenere sin Stilling havde misbrugt denne til efter en højere Maalestok at affordre og modtage Skjænk i Penge og Penges Værd — en Kapitajn Waltersdorff, som efter at være bleven ansat i Vestindien rejste Klage mod H., havde saaledes bl. a. maattet yde en Sølvtepotte — saa vel af Regimentets Over- som Underklasser. Efter at en Overkrigskommission havde undersøgt Sagen, faldt 1788 den kgl. Resolution, der gik ud paa Afsked af Krigstjenesten med en ringe Pension,

Pengebøder og 4 Ugers Fæstningsarrest, der dog formildedes til Husarrest i samme Tid. H. flyttede efter sin Afskedigelse til Drammen, hvor han døde 20. Nov. 1792.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner.

S. A. Sørensen.

Hultmann, Fritz Wilhelm, f. 1820, Skuespiller. H., som er en Son af Malermester Alexander H. og Ane Elisabeth f. Møller, fødtes i Kjøbenhavn 22. Juni 1820 og kom efter sin Konfirmation paa Kunstakademiet, hvor han, noget over 17 Aar gammel, blev Elev af Modelskolen. Han malede under Historiemaleren Lund og gjorde gode Fremskridt, men maatte for at tjene sit Udkomme arbejde som Lithograf i Em. Bærentzens Institut og tegne Konkylier for Kongens Privatsamling. Et Tilfælde bragte ham til Theatret. I Foraaret 1841 havde det kgl. Theater averteret i Bladene om, at det søgte nogle unge Tenorister, og da H. var i Besiddelse af en meget høj og smuk Stemme, meldte han sig til Prove og blev Elev ved Theatret. Han mistede imidlertid sin høje Stemme ved en Forkølelse og maatte altsaa opgive at blive Tenorist, men da der var Haab om i ham at finde en brugbar Vaudevilleelsker, beholdt man ham ved Theatret. Han betraadte Bræderne første Gang 30. April 1842 som Constantin i «Svend Grathe» og fik 22. April 1843 sin egentlige Debut som Julius Smith i «Et Rejse-æventyr». Alt forenede sig hos H. til strax at vinde ham Publikums Gunst: et smukt Hoved paa en smuk Figur, Frihed og Ugenerthed i Bevægelserne, et tydeligt, klart og behageligt Organ med en smuk, velskolet Sangstemme, et elskværdigt, frisk Lune og en klædelig Oprømthed. Han fik allerede fra 1. Jan. 1845 Ansættelse som kgl. Skuespiller, udførte 1846 som Hellebæk i «Intrigerne» sin første Rolle i et Hostrupsk Stykke og var fra det Øjeblik selvskreven til at være den glade Student i Hostrups Komedier. Paa dette Felt staar H. da ogsaa uovertruffen. Ingen har kunnet naa ham som Klint og Herløv; han har været Personifikationen af den livsglade, sorgløse Student, saaledes som Hostrup har tegnet ham, og han er blandt de faa lykkelige Skuespillere, som i deres Kunst ere blevne saa at sige yngre for hvert Aar, der er gaaet. Dette laa ikke alene i, at han vedblev at have et forbavsende ungdommeligt Udortes, men først og fremmest i, at han i sit Spil altid var fri for alt, hvad der hedder Maner. Der kom Ungdom og Glæde ind paa Bræderne, naar han viste sig, og han forstod den sjældne Kunst at være naturlig, elskværdig og gratiøs uden at

bestræbe sig derfor, tilsyneladende kun at være sig selv. I H. fik Theatret en elskværdig Bonvivant og «jeune élégant», som det ikke havde haft i mange Aar og ikke senere har faaet erstattet. H.s Omraade var dog ikke indskrænket dertil alene; ogsaa paa mange andre Felter forsøgte han sig, og var han ikke lige fortræffelig paa dem alle, præsterede han dog meget fortjenstfuldt ogsaa i det højere Drama og Karakterkomedien. Det viste sig særlig i Sæsonen 1855—56, hvor Heiberg efter M. Wiehes og Høedts Afgang var nødsaget til at læsse en betydelig Byrde over paa H.s Skuldre. Han forstod imidlertid at bære den med Dygtighed. Den paa Scenen saa livsglade Bonvivant har imidlertid bestandig uden for den været et Stykke af en Melankoliker, og dette bidrog vel ogsaa til, at han forholdsvis saa tidlig trak sig tilbage af Frygt for at overleve sig selv paa Bræderne. Da han 22. April 1865 fejrede sit 25 Aars Jubilæum, spillede han sin Debutrolle med samme Ungdommelighed og Friskhed som første Gang, og kort Tid i Forvejen, 7. Marts s. A., havde han en af sit Livs lykkeligste Dage, i det Regensens Beboere hædrede ham, Ikke-Studenten, med et Gilde til Tak for den smukke Maade, hvorpaa han i saa mange Aar havde repræsenteret den danske Student paa Scenen. Fjærn fra alt, hvad der hedder Intriger og Kabaler, har H. bestandig været en Slave af sin Pligt som Kunstner og Embedsmand, agtet og skattet af sine foresatte, bestandig afholdt af sine Kolleger som af Publikum.

Af hans henved 300 Roller ere følgende de vigtigste: 1843 Zacharias i «Østergade og Vestergade», 1847 Basalt i «Gjenboerne», 1848 Herløv i «Aventyr paa Fodrejsen», 1849 Oluf i «Dronning Margareta», 1854 Keiser i «Recensenten og Dyret», 1855 Hammer i «Nej», 1856 Alexei i «Alexei», Peter i «Capriciosa», Klint i «Gjenboerne», 1857 Henning Verner i «Amors Genistreger», 1860 Octave Delcroix i «Skikkelige Folk», 1865 Joseph Surface i «Bagtalelsens Skole», 1866 Møller i «Hr. og Fru Møller», 1867 David Rizzio i «Maria Stuart i Skotland», 1872 Doktor Johnstrup i «En Kurmethode», 1873 Doktor Solem i «Christiane», 1875 Grev d'Avenay i «Ildløs i Klosteret», 1876 Marquis d'Auberive i «Giboyers Søn», 1877 Marquis Boismartel i «Ferréol». I denne sidste Rolle optraadte han ved sin Afskedsforestilling 2. Juni 1877 og har siden sin Afgang fra Theatret atter syslet flittig med Pensel og Palet. Han er gift med Bertine Vilhelmine f. Branserud (f. 31. Marts 1825),

Datter af Sergent i Artilleriet Hans Christian B. og Sophie Christiane f. Gøtke.

Illustr. Tid. XIV, 313.

Edgar Collin.

Humble, Marcus Christensen, 1601—61, Biskop, var Søn af Sognepræsten i Humble paa Langeland Christen Pedersen († 1624), som skal have hørt til den gamle adelige Familie Uldsax, og Maren Gregersdatter. M. C. H. dimitteredes 1624 fra Odense Skole; allerede næste Aar fik han Lejlighed til at foretage en Udenlandsrejse; efter sin Hjemkomst prædikede han i 1627 i Odense for Biskoppen og blev s. A. ordineret til personel Kapellan for Tranekjær og Tullebølle paa sin Fødeø. 1629 udnævntes han til Sognepræst for Karleby og Horreby paa Falster. 1641 blev han Magister og fik af Kongen Løfte om Forfremmelse; allerede s. A. blev Viborg Bispestol ledig, og H. gjorde sig Haab om at faa Embedet, men forgjæves; det samme gjentog sig næste Sommer, da den nye Biskop i Viborg døde, og ligeledes Aaret efter, da der var Vakance i Bispeembedet i Ribe; derimod blev han 1643 udset til Præst ved den St. Anna Kirke («St. Anna rotunda»), hvis Bygning, tæt uden for Kjøbenhavn, da var paabegyndt, men aldrig blev fuldført, saa H. heller ikke naaede at blive Hovedstadspræst. Derimod beskikkedes han s. A. til Legationspræst ved det Gesandtskab, som sendtes til Osnabrück, men da det var at betragte som en aldeles midlertidig Ansættelse, opgav han ikke sit falsterske Embede, hvilket han atter tiltraadte efter Hjemkomsten. 1650 forflyttedes han til det store Sognekald Faarevejle i Ods Herred, og endelig naaede han 1655 at faa opfyldt sit Ønske om at blive Biskop, nemlig i Stavanger, men han døde allerede 8. April 1661. Hans Virksomhed som Biskop er gaaet omtrent sporløst hen; vistnok har han været en dygtig og lærd Mand, hvilket kan skjønnes af, at da han var bleven Biskop og skulde prædike for Kongen, henstillede han til denne, om han ønskede, det skulde være paa Græsk, Latin eller Tysk; Kongen valgte det sidste. Han kjendes kun som Forfatter til et eneste Skrift, «Den sande levende Tros fuldkomne Vished» (1646, nyt Oplag 1754). — Han var 2 Gange gift: 1. med Præstedatteren fra Stubbekjøbing Ingeborg Andersdatter Beske; hun blev Moder til 6 Børn og døde, kort før han drog til Norge; 2. med sin Formand i Bispeembedet Thomas Cortsen Wegners Enke Anne Trane, der bragte ham 7 Stifbørn; hun overlevede ham til 1696.

Faye, Christianssands Biske- og Stiftshist. S. 246 ff. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. I, 159 ff.

Vilh. Bang.

Hummel, Christian Gotfried, 1811—72, Polytekniker, er født 17. April 1811 i Kjøbenhavn. Faderen, Christen Jensen H., var Tømmerformand paa Holmen, Moderen, Ane Margrethe, var født Kragh. Barndommen tilbragte han i Hjemmet i Nyboder, hvis Drengeskoles tarvelige Undervisning næppe har været videregaaende end Nutidens Landsbyskolars. Efter endt Skolegang blev han Tømmerlærling paa Holmen og samtidig Elev af Skibsbygningsskolen, i det han besøgte Skolen de 4 Dage i Ugen og i de 2 andre lærte det praktiske Skibsbyggeri. I 1829 blev han Tømmermand, men vedblev at være Elev af Skibsbygningsskolen. Hans Flid og Dygtighed her paaskjønnedes derved, at han i 1833 blev ansat som Underassistent ved Søetatens Konstruktionskammer. I 1829 var imidlertid den polytekniske Lærestalt bleven oprettet, og i 1831 underkastede han sig Forberedelsesexamen og blev Examinand. Medens han samtidig arbejdede paa Holmen og underviste i de Massmannske Søndagsskoler, samt fra 1833 tillige i Waisenhuset, studerede han paa Lærestalten og naaede allerede i Foraaret 1834 at blive polyteknisk Kandidat i Mekanik. De Klager, der havde lydt over den Maade, hvorpaa Maskinlæren hidtil var foredraget, og over Mangel paa Forbindelse mellem Maskinlæren og Tegneundervisningen, gav Stødet til et Personskifte i Lærestaltens Lærerpersonele, hvorved H. 17. Nov. 1835 blev konstitueret som Docent i Maskinlære. Forinden han begyndte sine Forelæsninger, foretog han i Løbet af et halvt Aar en Rejse til Tyskland for at gjøre sig bekendt med Forholdene paa andre tekniske Undervisningsanstalter. Han foranledigede snart Indførelsen af forskjellige Forbedringer i de ham underlagte Undervisningsfag, og hans Konstitution afløstes i 1838 af Beskikkelse til Lektor i Maskinlære og tillige til Lærer i Tegning, ligesom han blev Medlem af Lærestaltens Bestyrelse.

Først da opgav han sin Ansættelse ved Holmen; men mange andre Virksomheder lagde samtidig Beslag paa hans Evner og Tid. I 1838—39 redigerede han Industriforeningens Tidende, og 1837—38 udgav han sammen med Ursin «Nyt Magasin for Kunstnere og Haandværkere». I 1840 overtog han at docere Mathematik for de forststuderende, der indtil Oprettelsen af Landbohøjskolen bleve underviste paa Polyteknisk Lærestalt. Fra 1843 var han tillige bleven Inspektør ved denne og gjorde sig fortjent ved at skaffe Orden i Anstaltens Regnskabsvæsen, men maatte atter opgive dette Hverv, da han 1845 med Universitetsdirektionens Samtykke overtog Embedet som Vandinspektør i Kjøbenhavn, efter at han i et Par

Aar havde været konstitueret som saadan. I denne Stilling, som han dog kun beklædte i et Par Aar, havde han Lejlighed til at blive bekjendt med Hovedstadens hygiejniske Forhold og fulgte senere den Bevægelse, der med Hensyn til hygiejniske Reformers paa denne Tid udgik fra England, saa at Kjøbenhavns Kommune ofte benyttede ham som Konsulent ved Ordningen af Vand-, Gas- og Kloakvæsenet. I 1851 indhentede han saaledes paa en Rejse i England Oplysninger om Vandværksanlæg, i 1851—52 deltog han i Bedømmelsen af de indkomne Konkurrenceprojekter til Kloak-, Gas- og Vandværksanlæg for Kjøbenhavn, i 1853 foretog han som Medlem af den kombinerede Komité, som skulde gjøre Indstilling om de endelige Planer til nævnte Anlæg, en Rejse til Hamborg og England for nærmere at studere lignende Værker, ligesom han ogsaa havde væsentlig Del i den af Komiteen afgivne Betænkning, der ledede til Udførelsen af Kjøbenhavns Vand- og Gasværker.

Ogsaa i mange andre Retninger bleve hans Indsigt og store Arbejdskraft benyttede i det offentlige Tjeneste. I 1848 udførte han saaledes for Krigsministeriet et af ham selv forfattet Forslag til Etableringen af Oversvømmelser omkring Kjøbenhavns Fæstningsværker, i 1852 var han Medlem af Komiteen for Industriudstillingen i Kjøbenhavn, i 1858 overtog han det ret byrdefulde Hverv som Indenrigsministeriets tekniske Konsulent, i 1862 var han Medlem af Komiteen til Forberedelse af Danmarks Deltagelse i Udstillingen i London, og sammen med C. V. Rimestad var han Fører af et Arbejdertog til samme. Ogsaa i de nærmest følgende Industriudstillinger i Stockholm (1866), i Paris (1867) og i London (1871) var H. virksom som Formand for Udstillingskomiteerne.

Det er naturligt, at ikke alene den Omstændighed, at H. fra Haandværker havde udviklet sig til Lærer ved Landets tekniske Højskole, men ogsaa de mange forskjellige ovenfor nævnte Hverv og hans naturlige praktiske Anlæg maatte bringe ham i nær Berøring med Haandværkets og Industriens Mænd her hjemme. Som han var Konsulent i offentlige Anliggender, bleve hans Raad og Vejledning søgte i stor Udstrækning af mange Privatmænd, og mange ere Vidnesbyrdene om hans Redebønhed til at hjælpe med sine Kundskaber og Erfaring. Det var derfor ogsaa naturligt, at han i en lang Periode blev Lederen af den særlig for Haandværkerne beregnede tekniske Undervisning her hjemme. Allerede i 1855 havde han været Medlem af en af Kultusministeriet nedsat

Kommission angaaende Oprettelsen af en Industriskole, og efter Sammenslutningen af det tekniske Institut og Instituttet for Metalarbejdere blev H. i 1859 valgt til Formand for det tekniske Selskabs Bestyrelse, en Stilling, som han beklædte til sin Død. Denne Gjerning varetog han med stor Kjærlighed til Sagen og med betydelig personlig Opofrelse. Fra den ringe Begyndelse, der existerede, for han traadte til, blev, væsentlig ved hans utrættelige Arbejde, Undervisningen omordnet og udvidet med mange nye Fag, medens samtidig Elevantallet voxede stærkt.

Under al denne forskjelligartede Virksomhed voxede ogsaa de Krav, som hans Hovedvirksomhed, Posten som Lærer ved Polyteknisk Lærestanstalt, stillede til ham, i det der i 1858 var oprettet Undervisning for Civilingeniører, og yderligere forøgedes Arbejdet, da han efter Forchhammers Død i 1866 udnævntes til Direktør for Lærestalten. Denne Virksomhed maa ikke regnes for hans mindst betydningsfulde, i det han med Respekt for Lærestaltens videnskabelige Formaal forbandt en Forstaaelse af Uddannelsens praktiske Betydning og Midlerne til Opnaaelsen deraf, som gav sig Udtryk i hans hele Ledelse, og som ofte hidtil var savnet.

H. var i sin ydre Optræden bramfri og ligelig af Væsen, enten han talte med høje eller lave; han bevarede, som det synes med Vilje, en vis tør og kraftig Udtryksmaade, der mindede noget om Haandværkeren, men som aldrig gav Anstød, da den var parret med Alvor og den Vægt, som følger med at være en selfmade og dygtig Mand. Flittig, brav og hjælpsom, som han var, kom han som Lærer og Direktør for Lærestalten i et Slags faderligt Forhold til Eleverne, som ogsaa, efter at de havde endt deres Studier, tyede til hans Raad og Indflydelse, og mange ere de, der mindes ham med Taknemmelighed baade inden for og uden for Polyteknikernes Kreds.

H. ægtede i 1839 sin Kusine Mariane Emilie Hummel, der døde i Juli 1860, og blev anden Gang gift med Charlotte Theophilia John. I 1849 fik han Karakter af Professor, i 1867 udnævntes han til Etatsraad. Han var desuden dekoreret med flere danske og fremmede Ordener. 21. Avg. 1872 endtes hans virksomme Liv.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XIII.

Ch. Ambt.

Hundrup, Ferdinand Emil, 1808—79, Personalhistoriker, blev født 22. Dec. 1808 i Slagelse, hvor hans Fader, Andreas H., var Distriktskirurg; Moderen hed Anna Marie f. Hundrup. Han gik 9

Aar i sin Fødebys lærde Skole, hvorfra han blev Student 1827. Stærkt paavirket af Dr. S. Meisling og Skolens Overlærer, den senere bekjendte Rektor H. M. Flemmer, bestemte han sig for det filologiske Studium. Imidlertid fik han først 1836 Embedsexamen, da han, som han skriver, «ikke gav sine Bestræbelser den rette Begrænsning»; s. A. blev han konst. Adjunkt i Randers og forflyttedes der fra 1844 som Overlærer til Roskilde, i hvilket Embede han blev til 1866.

Allerede i Randers havde han mistet Brugen af det venstre Øje, og senere aftog hans Syn meget, hvorved han hemmedes i sin Virksomhed og som Lærer ofte følte sig meget nedtrykt; det maa derfor saa meget mere anerkjendes, at han med udholdende Flid kastede sig over personalhistoriske og genealogiske Sysler. Det var særlig de lærde Skolers (Læreres og Disciples) Personalialia, han gav sig af med. I 1843—45 udgav han «Skolekalender, indeholdende hist.-statist. Efterretninger om de lærde Skoler», der efterfulgtes af «Biogr. Efterretninger om de Kandidater, der have underkastet sig filol. Embedsexamen» og «Biogr. Efterretninger om dem, der ved Kjøbenhavns Universitet have erholdt de højeste akademiske Værdigheder» (Doctores theologiæ, juris & medicinæ), 1854—59; 2. Bind om Magistre, Doctores phil. og dem, der have erholdt Universitetsguldmedailler, foreligge kun i Manuskript. 1863 udgav han «Biografiske Efterretninger om de fra Slagelse lærde Skole dimitterede Disciple» og senere «Lærerstanden» ved en stor Del nu bestaaende eller nedlagte lærde Skoler, til Dels ledsaget af Stamtavler. H. benyttede Universitetets Arkiv, og han var en af de første, som drog Nytte af Enkekassens Arkiv; mangen en Lørdag Eftermiddag, naar hans Skolegjerning var forbi, kørte han ind til Kjøbenhavn for at anvende Søndagen til Undersøgelser der; men ellers benyttede han væsentligst kun trykte Kilder; disse forstod han at bruge med en Del Kritik, saa hans Arbejder maa regnes til de bedre af den Tids personalhistoriske Frembringelser (hans senere Arbejder ere paa Grund af hans svage Syn og en slet Korrektur overmaade fulde af Skriv- og Trykfejl). Hans genealogiske Bidrag have ringere Værdi. — Da han var bleven fuldstændig blind, skjænkede han 1877 sine Samlinger til Gehejmearkivet. S. A. erholdt han Titel af Professor. H. døde 12. Avg. 1879 i Roskilde. Han havde 16. April 1837 ægtet Marie Caroline Nielsen (f. 20. Maj 1811 † 14. Dec. 1889), Datter af Frederik VI's Kammertjener Christian N.

Hundrup, Lærerstanden ved Randers Skole, 1872. Erslew, Forf. Lex.

Sofus Elvius.

Hunæus, Andreas Herman, 1814—66, Portrætmaler, var født i Kolding 8. Dec. 1814, var Søn af en næringsdrivende Borger der, som siden flyttede til Randers, Lieutenant, senere Kapitajn, H., og var døvstum, vistnok fra Fødselen, men i alt Fald fra sit 2. Aar. Han blev Elev af det kgl. Døvstummeinstitut 1823 og var der til sin Konfirmation 1830. Der havde han lært Skrædderhaandværket, men da han viste Anlæg for Tegning, satte Faderen ham i Malerlære, hvorefter han begyndte at besøge Kunstakademiet 1831. Han blev hurtig Elev af Modelskolen, men vandt først 1841 den mindre Sølvmedaille. Imidlertid havde han lagt sig efter Portrætmaleriet, begyndte at udstille 1833 og blev hurtig en ret anset Portrætmaler, saaledes at han endog i 1857 blev agreeret ved Akademiet, men da dets Statutter samtidig forandredes, blev han aldrig valgt til Medlem. Han malede adskillige af Datidens ansete Folk og i sit sidste Leveaar endog et Portræt af Prinsesse Dagmar til Hs. Maj. Kongen. Som Historie- og Genremaler har han derimod saa godt som ingen Betydning, og kun et Billede af det københavnske Liv, «Volden, Store Bededags Aften», vakte en Del Opsigt. H. ægtede i 1847 Thora Johanne Cathrine Garbrecht, Datter af Grosserer J. G. F. G. (V, 565), og da hun døde i Begyndelsen af 1866, tog han sig sit Tab saa nær, at han sygnede hen og fulgte hende i Graven 15. Maj s. A.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

van Hurk, Peter, o. 1697—1775, Handelsmand, blev som en med Kinahandelen velkjendt Mand indkaldt 1730 fra Holland for at fare som 1. Supercargo paa Skibet «Kronprins Christian». Det heldige Udfald af denne Rejse indledede vor indbringende Handel paa Kina og bidrog meget til Oprettelsen af Asiatisk Kompagni. H. lagde herved ogsaa selv Grunden til en Formue og kunde allerede ved Hjemkomsten som Interessent deltage i dettes Oprettelse 1732 og siden i Kurantbankens 1736. I begge disse vigtige Institutioner valgtes han ind i Bestyrelsen, i Asiatisk Kompagni som Hovedparticipat 1732—45, som Direktør 1745—54 og i Banken som Bankkommisarius næsten uden Afbrydelse fra 1739—74. H. traadte 1744 i Svogerskabsforhold til sine ansete og virksomme Kolleger i nævnte Direktioner Just og Michael Fabritius (V, 37 f.) ved at ægte deres Søster Barbara Maria (f. 1704 † 3. Maj 1775), der var Enke efter Vinhandler i København Helvig Abbestée. Ved hende blev han Stiffader til Gouvernør P. H. A. (I, 32). H.

blev 1733 Kommerceraad, 1749 Agent med Justitsraads Rang, 1753 Etatsraad og døde i Kjøbenhavn 16. Okt. 1775 i sit 79. Aar. Af sin Formue, hvortil henregnedes hans Gaard i Bredgade og en Ejendom i Lyngby, testamenterede han Fjerdedelen til lige Deling mellem katholske, lutherske og reformerte fattige. *G. L. Grove.*

Hurtigkarl, Frederik Theodor, 1763—1829, Retslærd, fødtes 3. Nov. 1763 i Sorø, hvor Faderen, Svend H., var Inspektør ved Akademiet; Moderen var Marie f. Fjellerup. H. opdroges hjemme indtil Faderens Død 1765, kom saa et Aar i det Klinchske Institut i Kjøbenhavn og blev her fra Student 1779. Efter at han det næste Aar havde taget filosofisk Examen, studerede han Filologi, lagde sig særlig efter det latinske Sprog og den gamle Historie og blev 1784 Cand. philol. Derpaa studerede han Lovkyndighed, blev juridisk Kandidat 1788 og opholdt sig som Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han navnlig beskæftigede sig med juridisk Manuduktion og skrev et Par Disputatser («Diss., qva pauca qvædam juris Mosaiaci argumenta cum legibus Danico-Norvegicis privatis conferuntur», 1788—89, og «De servitutis, qvæ inter majores nostros invaluit, indole», 1791). 1790 blev han efter Konkurrence med H. M. Lange og J. L. Rottbøll Notarius ved det juridiske Fakultet, 1791 Fakultetets Adjunkt, 1798 Professor juris extraordinarius, 1804 Professor ordinarius og Assessor i Konsistorium, 1806 Inspektør ved Kvæsturen. 1811 udnævntes han til virkelig Etatsraad. 1809—10 og 1818—19 var han Universitetets Rektor. H. var ikke gift. 1. Dec. 1829 døde han i Kjøbenhavn efter et apoplektisk Anfald.

H. anerkjendes som en dygtig, praktisk Jurist og som en aarvaagen og uegennyttig Bestyrer af Universitetets Midler. Ved sin levende Retfærdighedsfølelse og fordringsløse Ligefremhed vandt han sig mange Venner. Som Universitetslærer docerede han navnlig Rømerret, Søret og Handelsret. I Datidens juridiske Tidsskrifter findes forskellige Betænkninger fra hans Haand og navnlig en Afhandling i «Jurid. Arkiv» I: «Om den ældre norske og danske Lovgivning angaaende Søkrigsvæsenet» (Universitetsprogram 1798, oversat af Chr. Krogh). Sit Hovedværk, «Den danske og norske private Rets første Grunde», naaede han ikke at fuldføre; der udkom kun 1. Del (1813), 2. Dels 1. og 2. Bind (1814 og 17) og 4. Dels 1. Bind (1820). Der ankes over, at han i dette Arbejde for stærkt fulgte Nørregaards Fremstilling og ikke havde holdt Skridt med Videnskabens Udvikling. Ørsteds Arbejder, navnlig

hans Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed, der fremtraadte som Bemærkninger til H.s Værk, stillede snart dette i Skygge. — Et smukt Minde har H. sat sig ved at testamentere sin Formue til Kjøbenhavns Universitet til «Stipendier for studerende ved Universitetet, fornemmeligen saadanne, som med Flid og Held lægge Vind paa Fædrelandets Lovkyndighed». Da der efter hans Død ikke fandtes nogen af ham udarbejdet Fundats for Legatet, blev en saadan, i Henhold til et af ham for denne Eventualitet i Testamentet udtalt Ønske, forfattet af Konsistorium. Den største Del af Legatets Renter anvendes herefter til Stipendier for studerende og til Boghjælp for juridiske studerende. Renten af en Fjerdedel af Legatet anvendes til Rejsestipendium for en juridisk Kandidat. Dette Hurtigkarlske Rejsestipendium har været af største Betydning for mange unge retskyndiges videre Uddannelse og derigjennem for den danske Retsvidenskab i det hele.

Erslew, Forf. Lex. Saml. af de for Universitetets Legater gjældende Bestemmelser.

Jul. Lassen.

van Hussen, Tileman, 1497—1551, Biskop, var født i Hertugdømmet Kleve. Han studerede i Løwen, hvor han erhvervede Licentiatgraden, formodentlig i Kirkeretten. Da han havde sluttet sig til Reformationen, maatte han forlade sin Hjemstavn. Under hans Ophold i Hamborg blev Christian III opmærksom paa ham og besluttede at anvende ham som Lærer ved det gjenoprettede Universitet i Kjøbenhavn. Han skulde dog først godkjendes af Reformatorerne i Wittenberg. Efter at han her 1537 sammen med Peder Palladius og paa Kongens Bekostning havde modtaget den theologiske Doktorgrad, drog han til Kjøbenhavn, hvor han s. A. blev Professor i Theologi. Dette Embede forestod han i 4½ Aar; samtidig var han Lærer for Kongens lille Datter Prinsesse Anna, der siden blev Kurfyrstinde af Sachsen.

Da et evangelisk Superintendentur eller Bispeembede 1542 oprettedes i Slesvig, blev T. van H. i Maj s. A. valgt til denne vigtige Post og indviet af Bugenhagen. Han synes at have været en flittig Mand i sit Embede; navnlig visiterede han hvert Aar i Stiftets Kjøbstæder og drog Omsorg for, at de ældre kirkelige Stiftelsers Midler fremdeles anvendtes til tidssvarende kirkelig Brug. Selv prædikede han hyppig i Slesvigs Domkirke og holdt theologiske Forelæsninger. Over for mindre religiøse Afvigelser viste han større Overbærenhed, end alle syntes om; derimod var han stræng i

Dommen over sædelige Forseelser. — Da T. van H. blev Biskop, tillagdes der ham en fast Løn, medens den slesvigske Bispestols Godser inddroges under Kronen; men da Ridderskabet i Hertugdømmerne ønskede i Biskoppen at have en mægtig Prælat, der kunde føre Forsædet paa Landdagene, ligesom Tilfældet havde været før Reformationen, saa satte det igjennem, at Kongen 1545 overdrog T. van H. Bispestolens gamle Indkomster og Godser, men vistnok kun under den hemmelige Betingelse, at han skulde aftræde dem igjen, naar det forlangtes. Og dette skete 4 Aar efter, da Kongens yngste Broder, Hertug Frederik (V, 324), valgtes til Koadjutor i Bispeembedet for paa den Maade at blive forsørget uden at faa en særlig Andel af Slesvig og Holsten, som hans ældre Brødre havde faaet. Nu maatte T. van H. atter lade sig nøje med sin oprindelige Løn og overgive Bispegodserne til Hertugen, medens han selv vedblev at varetage Bispeembedets kirkelige Forretninger, ligesom han ved en og anden Lejlighed var Kongens Raadgiver i kirkelige Sager. — Han døde 14. Maj 1551 og jordedes i Slesvigs Domkirke, hvor en Gravskrift berømmer hans Nidkjærhed i Evangeliets Forkyndelse og hans Lærdom i det hebraiske, græske og latinske Sprog. Hans Enke, en Nederlænderinde, ægtede siden M. Hieronymus Cypræus, der var Medlem af Slesvigs Domkapitel.

Ny kirkehist. Saml. IV, 520 ff. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537 --1621 I, 532 ff.

H. F. Rørdam.

v. Huth, **Giovannino Hermann Oscar Rantzov**, f. 1845, Tømmermester og Tegnelærer. G. v. H. er født i Kjøbenhavn 24. Sept. 1845 og Søn af Kammerraad Tancredo Wilhelm Philip Georg v. H. (f. 1817 † 1888, Sønesøn af nedennævnte Statsminister H. Wilh. v. H.) og Mette Cathrine f. Nielsen (f. 1818 † 1881). Sin Barndom tilbragte han i Slesvig, hvor Faderen var Toldembedsmand; efter en kort Virksomhed som Kontorist gik han i Tømmerlære hos J. A. Blom, blev Svend 1866 og arbejdede nu nogle Aar afvexlende som Tømrer, Tegner og Bygningskonduktør, dels her hjemme hos Unmack, dels i Amsterdam. 1875 blev han Mester og virkede som saadan en kort Periode, indtil han 1876 oprettede en privat Tegneskole. Samtidig blev han ansat som Lærer i Fagtegning for Tømrere og Murere ved det tekniske Selskabs Skole, hvor han endnu virker som en almindelig anerkjendt, udmærket Lærer; hans Undervisning ved Hjælp af Fortegninger og snildt konstruerede

Modeller er mønsterværdig. 1877 ægtede han Charlotte Marie Crone (f. 1851), Datter af Skibsprovianteringshandler Marcus C.

Erik Schiødt.

v. **Huth, Heinrich Wilhelm**, 1717—1806, Officer, Statsminister. W. v. H. blev født i Costewitz i Sachsen 17. Avg. 1717 og var yngste Søn af den tidligere Sekretær hos Hertuginde af Sachsen-Weitz Salomo H. (f. 1660 † 1749) og dennes 3. Hustru, Catharina Maria f. v. Lüschwitz († 1747). Han fik sin Opdragelse paa Gymnasiet i Schleusingen og studerede senere ved Universitetet i Leipzig, hvor han navnlig lagde sig efter de matematiske Videnskaber. Som ung Officer indtraadte han i hessisk Krigstjeneste og ansattes ved Artilleriet, hvor han efterhaanden — vistnok i 1761 — avancerede til Oberst, og han deltog fra 1742 i alle de hessiske Troppers Felttog. Saaledes kommanderede han i Slaget ved Minden 1. Avg. 1759 som Oberstlieutenant en Brigade svært Artilleri, der havde taget Stilling ved Landsbyen Thonhausen og ved sin vellede og kraftige Ild væsentlig bidrog til de allierede hannoveranske Troppers Sejer over Franskmændene. I 1762 traadte han som Oberst i kurbrunsvigsk Tjeneste, hvor han blev Generalmajor og Chef for Ingeniørkorpset, og deltog i Resten af Syvaarskrigen i talrige — der angives 17 — Angreb og Belejringer, som førtes af de forbundne engelsk-hannoveranske Tropper mod de franske. Efter Freden i Paris 1763 søgte og beholdt han sin Afsked, hvorefter han atter indtraadte i hessisk Krigstjeneste som Generalmajor og blev Kommandant i Hanau. Her kom han 1764—65 i nærmere Børøring med Prins Carl af Hessen (III, 360), hvem han vejlede i Krigsvidenskab, og det Tillidsforhold, som saaledes udviklede sig mellem den 20aarige Prins og den snart 50aarige, krigserfarne General, blev Anledningen til, at H. kom til Danmark.

I Hanau fandt H. nemlig ikke tilstrækkeligt Virkefelt for sin store Arbejdsevne, og han tog derfor, til Dels tilskyndet af Prins Carls Moder, Landgrevinde af Hessen, til Kjøbenhavn i Slutningen af 1765 for at bistaa Prinsen, der var bleven udnævnt til «Grand-maitre» ved Artilleriet, med Raad og Daad. 26. Febr. 1766 beholdt H. Udnævnelse til Generallieutenant af Infanteriet i dansk Tjeneste med Gage fra 1. Okt. 1765 at regne, og han ansattes s. A. som «den 2. Person» i Artillerikorpset og blev 4. Juli Ridder (Storkors) af Danebrog. Det siges, at Frederik den store lykønskede den danske Konge til H.s Indtrædelse i Hæren bl. a. med følgende

Ordspil: «Ein kleiner Huth, aber ein grosser Kopf». H. kom strax paa en noget spændt Fod til den den Gang almægtige Generalfeltmarskal, Grev Saint-Germain; men denne maatte kort efter Christian VII's Tronbestigelse i 1766 fratræde sin Stilling som Præsæs i General-Krigsdirektoriet, hvorimod Prins Carl steg mere og mere i Yndest hos den unge Konge. Hermed voxede ogsaa H.s Indflydelse, og da i Efteraaret 1766 General-Krigsdirektoriet afløstes af «det høje Krigsraad» under Prinsens Præsidium og Landetatens General-Kommissariat, indtraadte han som Medlem i førstnævnte. Omtrent samtidig overtog han Direktionen for «den nye Indretning til Vejenes Forbedring i Danmark» og Stillingen som Generaldirektør for Byggevæsenet med Sæde i Bygningskommissionen. Den nye Ordning af den øverste Krigsstyrelse var imidlertid kun af stakket Varighed; allerede i de første Maaneder af 1767 gjenforenedes Krigsraadet og General-Kommissariatet til et General-Krigsdirektorium, i Spidsen for hvilket Saint-Germain paa ny blev stillet. En umiddelbar Følge heraf blev, at H. 21. Marts 1767 fik Ordre til at opholde sig i Udlandet, dog med en klækkelig Pension, og han tog da atter Ophold i Hanau.

H. kaldtes tilbage til Danmark under Struensee og blev 16. Sept. 1771 udnævnt til Chef for Artillerikorpsset og Ingeniørkorpsset; kort Tid efter indtraadte han tillige som Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet, som Krigsbestyrelsen da kaldtes, hvilke Stillinger han beklædte til sin Død. Samme Dag, som han paa ny traadte i Tjeneste, overdroges det ham at træffe de fornødne Foranstaltninger til Støbningen paa Frederiksværk af nogle til en algiersk Expedition — denne opgaves i øvrigt ved Struensees Fald — bestemte Morterer, hvilken Sag hidtil havde ligget i Admiralitetskollegiets Hænder, men endnu ikke havde ført til det ønskede Resultat. H. kom derved i nærmere Berøring med Frederiksværks Skaber, Generalmajor J. F. Classen (III, 595), hvorved der lagdes Grunden til en frodig Samvirken mellem de 2 Mænd, som efterhaanden knyttedes til hinanden ved Venskabets Baand, hvilket bl. a. ses af, at H. paa sin i 1790 købte Ejendom Huthenborg (nu Sandviggaard) ved Frederiksborg strax efter Classens Død i 1792 rejste denne en Mindestøtte, samt deraf, at Classen i sit Testamente betænkte H.s Børn med en aarlig Sum.

Struensees Fald 17. Jan. 1772 fik ingen Indflydelse paa H.s Stilling, men denne blev endogsaa samme Dag udnævnt til General af Infanteriet. I Eftersommeren 1772, da Gustav III truede med

et Indfald i Norge, sendtes H. der op som General ved de norske Tropper, og det lykkedes hans store Energi i forholdsvis kort Tid at træffe saa omfattende Foranstaltninger til Krigsvæsenets og navnlig Fæstningernes Forbedring samt til deres Udstyring med Forsyninger af enhver Art, at Krigen afværgedes. Under dette Ophold i Norge, der varede et Par Aar, gjorde han sig ogsaa i en anden Retning fortjent af Landet, i det han i 1773 grundlagde dets geografiske Opmaaling, som han personlig bestyrede lige indtil 1805, da den kombineredes med en økonomisk Opmaaling og samtidig henlagdes under Rentekammeret. Opmaalingen havde oprindelig kun militære Formaal, i det den skulde tilvejebringe Kort til Krigsbrug, navnlig af det sædvanlige Krigstheater mellem Glommen og den svenske Grænse; men i 1779 fik H. fastslaaet, at Opmaalingen fremtidig skulde støttes til astronomisk bestemte Punkter — i Steden for at man tidligere havde benyttet et i Kvadrater inddelt Skeletkort med Nordlinjen til Orientering —, og derved lagdes Grundvolden til selve Landets Opmaaling, hvorpaa der siden da uafbrudt er arbejdet videre.

H. tog aktiv Del i Regeringsskiftet 1784, i det han hørte til de Mænd, til hvem Kronprins Frederik, efter at denne i 1781 havde opnaaet Regeringsmyndighedsalderen, 13 Aar, henvendte sig for at vinde Støtte for sine Planer med Hensyn til som Tronfølger at faa Andel i Statsstyrelsen under Kongens Svaghedstilstand og bryde den Magt, som Enkedronning Juliane Marie og hendes Søn, Arveprins Frederik, støttede af det Guldbergske Kabinet, havde faaet. 14. April 1784, 10 Dage efter sin Konfirmation, indtraadte Kronprinsen i Gehejmestatsraadet, og han benyttede denne Lejlighed til at erhverve Kongens Approbation paa Kabinettets Afsked samt paa A. P. Bernstorffs, Rosenkrantz', Stapes og H.s Indtrædelse i Statsraadet. H. blev saaledes den nævnte Dag Statsminister, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. Det skal her med det samme anføres, at han 25. Jan. 1776 var bleven naturaliseret som dansk Adelsmand og 9. Dec. 1783 udnævnt til Ridder af Elefanten.

H. var Kronprinsens Vejleder i Krigskunsten og hans Raadgiver i militære Spørgsmaal og ledsagede ham paa hans Rundrejser i 1787 og 1788 i de 3 Landsdele. Som Medlem af Statsraadet tog H. sig væsentlig kun af militære Sager og blandede sig ikke i andre Statsanliggender, med mindre man udtrykkelig henvendte sig til ham desangaaende; fra 1796 deltog han ikke mere i Statsraadets Forhandlinger. Derimod vedblev han med usvækket Iver at røgte

sin Gjerning som Chef for Artillerikorpsset og Ingeniørkorpsset, og han indlagde sig store Fortjenester af disse Vaabens Udvikling.

Allerede da han første Gang (1765—67) var her i Landet for at bistaa Artilleriets unge Chef, Prins Carl af Hessen, lykkedes det ham at faa indført et Skytssystem, som med mindre væsentlige Ændringer blev fulgt lige til 1813, og da han i 1771 atter indtraadte i Tjenesten som Artillerikorpssets Chef, gjenoptog han sin gavnlige Virksomhed for Korpsset. Dette gjaldt ikke alene Materiellet, med hvilket han stedse lod foretage omhyggelige Forsøg, men ogsaa Organisationen — det var saaledes paa hans Initiativ, at de nationale Artillerikompanier oprettedes — og fornemmelig Officerernes Uddannelse. Hensigten med den af Saint-Germain i 1763—64 iværksatte Sammendragning af de danske, norske og holstenske Artillerikorps og Fortifikationsetater til et fælles Artillerikorps og et fælles Ingeniørkorps, som fik deres Hovedsæde i Kjøbenhavn, medens der sendtes Detachementer til Landsdelene, var bl. a. at skabe gunstigere Betingelser for Officerernes videnskabelige Uddannelse. Der kom ogsaa i 1765 et Læreinstitut i Gang, men det var dog først, efter at H. var traadt i Spidsen for de 2 Korps, at Sagen blev rigtig fremmet, i det han i 1772 erholdt kongelig Stadfæstelse paa en udførlig Organisationsplan for Artillerikadetinstittet. Dette var bestemt for Officerer af begge specielle Vaaben, men Erfaringen viste dog snart, at Organisationsplanen mere var i Artilleriets end i Ingeniørkorpssets Favør, og H. fik derfor i 1779 udvirket, at der oprettedes særskilte Kursus for unge Ingeniørofficerer. Disse ophørte i 1787 ved Læreren Professor Geuss' Død og gjenoptoges først i 1804 med Henhold til Arméplanen af 8. Juni 1803, ved hvilken Plan ogsaa Artillerikadetinstittet blev udvidet. Dette Institut blev i 1773 efter H.s Forslag henlagt til «Gjethuset» paa Kongens Nytorv, hvor han i øvrigt selv havde Embedsbolig, og det var hos ham, at Kronprins Frederik tog Ophold efter Christiansborgs Slots Brand i 1794.

Ogsaa som Chef for Ingeniørkorpsset lykkedes det H.s store Indsigt og Energi at udrette særdeles meget til Forholdenes Forbedring, ikke alene, som nys nævnt, hvad Officerernes Uddannelse angaar, men ogsaa med Hensyn til Korpssets Organisation og Virksomhed. Umiddelbart efter sin Tiltrædelse af Chefspladsen foranledigede han saaledes approberet en Plan til Beskæftigelse for Ingeniørkorpsset, som væsentlig gik ud paa for hver Fæstning at udarbejde Kort over Fæstningsværkerne med omgivende Terræn

samt Planer til deres Bestykning, Forsyning m. m. og til deres Angreb og Forsvar. H.s Bestræbelser for at forbedre de danske, norske og holstenske Fæstninger hemmedes i øvrigt ofte af Pengemidlernes Utilstrækkelighed, og det blev saaledes af hans Efterfølger som Korpssets Chef, Generalmajor H. C. Gedde, da denne stededes for den i Anledning af Kjøbenhavns Kapitulation 1807 nedsatte Overkrigskommission, stærkt fremhævet, at H. havde anvendt alle sine Kræfter for at faa Fæstningen sat «i vedbørlig Stand», men at ogsaa ham var Pengemangelen i Vejen. H.s sidste Bestræbelser for at forbedre og udvide Ingeniørkorpssets — ligesom ogsaa Artillerikorpssets — Organisation vare de Forslag fra hans Haand, som til Dels bleve fulgte ved Hærplanen af 1803.

H. lærte aldrig det danske Sprog, men da han selv vilde granske alle Forslag og Forestillinger, maatte disse udfærdiges dels paa Dansk og dels paa Tysk. Allerede fra sin tidligste Ungdom, da han opdroges i Schleusingen, var han vænnet til en nøjsom og tarvelig Levevis, som han fortsatte til sine seneste Dage. I 1798 gennemgik han en svær Sygdom, der dog ikke formaaede at fælde hans stærke Natur; vel toge hans Legemskræfter og Syn af, men han bevarede sin Aandsfriskhed til det sidste. Med et noget kolerisk Temperament forbandt han en stræng Pligt- og Retfærdighedsfølelse, og han forlangte derfor ogsaa meget af sine undergivne; men det var jo heller ikke til at undres over, at den paa Valpladsen hærdede Krieger og gennem et langt, daadrigt Liv prøvede Mand, der aldrig havde skaanet sig selv, vidste, hvad den menneskelige Evne kunde udrette, naar den støttedes af en mandig Vilje. H. døde 6. Maj 1806 og blev bisat i St. Petri Kirke i Kjøbenhavn; efter hans eget Ønske foregik Jordfæstelsen uden militære Æresbevisninger, men en Parolbefaling anordnede dog, at samtlige Officerer skulde bære sort Flor om Armen i 8 Dage i Anledning af hans Død.

H. var gift med Charlotte Sophie f. Wagner (f. 1745 † 24. Nov. 1795), med hvem han havde en Datter og en Søn; Sønnen, Carl Wilhelm, døde som Kapitajn.

Lahde og Nyerup, Saml. af fortjente danske Mænds Portraiter II. J. K. Høst, Clio I, 2, 48 ff. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. IV, 333 ff. 340. C. M. de Seue, Norges geografiske Opmaaling. C. Nyrop, J. F. Classen. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpsset 1684—1893 S. 41 f. *V. E. Tychsen.*

Hutzen, Fritz William Alfred, f. 1846, Veterinær. Født i Kjøbenhavn 24. Nov. 1846, Søn af Snedkermester J. F. W. H. og

E. C. f. Svendsen. Tog Dyr lægeexamen 1867 og bosatte sig strax i Vejle, hvor han siden har praktiseret. H. er en dygtig og anset Dyr læge, og han har tillige virket meget for Husdyrbrugets Fremme i sin Egn. Fra 1890 har han været Konsulent for Fællesledelsen for Kvægavlsforeningerne i en Del af Vejle Amt. Siden 1873 har H. virket som Lærer ved Vinding Højskole og Landbrugsskole, og i 1884 og 1886 udgav han sine der holdte Foredrag i 2 smaa Bind under Titelen: «Grundtræk af Husdyrenes Bygningslære». Af denne Bog udkom 2. og 3. Udgave 1889 og 1892 i udvidede Skikkelser og forsynede med Afbildninger. Den omfatter saa vel Anatomi som Ydre lære og i sidste Udgave tillige Beslaglære. Bogen har vundet Anerkjendelse som et godt Grundlag for Undervisningen ved Landbrugsskolerne. 1891 udgav H. et af «Ugeskrift for Landmænd» prisbelønnet Skrift om «Svinets Stivsyge». — H. ægtede 1. (1871) Nielsine Caroline Nielsen († 1872), Datter af Dyr læge M. N. i Vejle, 2. (1877) Andrea Wilhelmine Andersen, Datter af Møller A.

B. Bang.

Huulbech, Jørgen Michaelsen, 1664—1737, Præst, blev født i Jan. 1664 i Holbæk, hvorfra han har taget sit Tilnavn. Faderen, Michael Jørgensen Faaborg († 1665), var Kapellan. Fra Holbæk Skole blev han Student 1684. Efter at have taget Attestats blev han 1690 Rektor i Nakskov og Aaret efter tillige Kapellan hos Byens Sognepræst, Mag. Frands Thestrup (den senere Biskop i Aalborg). Han erhvervede Magistergraden 1696 og forflyttedes derefter 1697 til Kjøbenhavn som resid. Kapellan ved vor Frelsers Kirke. 1703 søgte han, men forgjæves, at maatte forene Præstegjærnningen ved den lille Kirke paa Frederiksberg med sit Embede paa Christianshavn; derimod lykkedes det ham 1709 at opnaa det store Sognekald i Stege paa Møen, hvor han døde i Okt. 1737. Fra 1710 var han tillige Herredsprovst. Fra hans Embedstid i Kjøbenhavn (1701) stamme hans Traktater over 3. Mosebog om «Aarons Brystspann^g», oplyst ved Urim og Thummim», afhandlende Hellighed for Herren, Lydighed mod Øvrigheden og Sabbatens Helligholdelse. Da han var Provst paa Møen, udgav han (1722) en Traktat om Guds Ords Kraft efter Hebr. 4, 12 under den søgte Titel: «En hellig Anatomi». En vidtløftig Række lignende Betragtninger over Hebræerbrevet efterlod han i Haandskrift. H. var 2 Gange gift: 1. (1697) med Kirstine Bagger († 1706), en Præstedatter fra Kjølstrop i Fyn; 2. (1707) med Kirstine Thestrup († 1752),

Bispedatter fra Aalborg; hun var et Barn paa 5 Aar, da H. blev Kapellan hos Faderen. — Af Datteren af sidste Ægteskab ere nogle biografiske Optegnelser trykte i Personahist. Tidsskr. 2. R. VI, 263 ff.

Hundrup, Lærerstanden ved den lærde Skole i Nakskov osv. S. 7 f. Danske Saml. IV, 103.

A. Jantzen.

Hvalsøe, Hans Jacobsen, 1656—1712, Præst, var en Degnesøn fra Hastrup i Særløse Sogn ved Roskilde (Annex til Hvalsø) og blev født 11. Febr. 1656. Han blev Student fra Næstved Skole 1676 og tog ~~Læret~~¹⁶⁷⁹ efter Attestats. 1680 blev han Dekan paa Kommunitetet, indtil han 1684 kaldedes til Præst i Sandager og Holevad ved Assens; han ægtede sin Formands Enke, Birte Jensdatter Pihl. Magistergraden erhvervede han 1700. Han var en lærd Mand og besad særlig store Kundskaber i Hebraisk. 1700 udgav han en Bønnebog, «De bedendes aandelige Kjæde», som fandt vid Udbredelse. Den har bevaret sin Yndest lige til vore Dage og er udkommen i mangfoldige Oplag; o. 150 Aar efter dens Fremkomst udsendtes den i ny Udgave (Odense 1852) med anbefalende Forord af V. Birkedal; og i denne nye Skikkelse har den atter oplevet et stort Antal (12) Oplag, senest 1887, hvad der taler for dens Værd og Kjærnesundhed. H. døde 1712.

Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. II, 277 f.

A. Jantzen.

Hvas, Christoffer, 1598—1658, er en Søn af Jens Mikkelsen H. († 1602) og Ingeborg Tygesdatter Kruse og blev født paa Mors 22. Juni 1598. Det er sandsynligt, at han har tilbragt nogen Tid af sin Ungdom i Udlandet for at lære Krigshaandværket. Omtr. 1619 kom han i Besiddelse af Fædrengaarden Kaas, som han imidlertid afhændede i Begyndelsen af Trediveerne og ombyttede med Hennegaard i Vester Horne Herred. 1635 blev han Lensmand paa Ørum Slot i Thy og havde det i Forlening indtil 1650, da Pandum overdroges ham i Steden. Som Godsejer viste han sin Driftighed ved 1639 at oprette Gaarden Søvig, ligeledes i Vester Horne Herred, og at han i det hele taget nød Anseelse, kan skjønnes deraf, at han 1648, skjønt hørende til den lavere Adel, fik et stort Antal Stemmer til Rigsraadet. H.s væsentligste Virksomhed falder dog som Krigsmand. Allerede 1625, ved Christian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen, fik han Bestalling til at oprette og føre et Kompagni til Hest, hvorved han, efter en Datters Udsagn, «tilsatte den første Del af hans Midler». 1633 udnævntes han til

Ritmester for et af de 3 Rytterkompagnier, som da udgjorde den jyske Rostjeneste, og 1643 ved Torstensons Overfald rykkede han i Felten i samme Egenskab. Han saaredes under Krigen og hædredes af Christian IV for sit Forhold. 1648 udnævntes han til Oberstlieutenant ved det jyske Rytteri og 1657, da Krigen mod Sverige forberedtes, til Rytteroberst. Hans 1000 Heste stærke Regiment blev dannet saa hurtig, at det allerede i Febr. kunde rykke ind i Holsten, hvor det indlemmedes i Hovedhæren under Anders Bille. I det store Krigsraad, som denne afholdt paa Efterretning om Carl Gustavs Marche fra Polen, fandtes ogsaa H., der udtalte sig for at opgive Frontallinjen Lybek—Hamborg som Kampstilling og i det Sted indtage en Flankestilling ved Marsklandene, en Plan, der i Hovedsagen ogsaa fulgtes, men som bekjendt fik det ulykkeligste Udfald. H.s Regiment splittedes som de øvrige Afdelinger. En Del under Oberstlieutenant Niels Lykke gik til det nordlige Jylland og fangedes senere her, medens H. med Resten tyede til Fyn. Han søgte forgjæves her at faa Regimentet organiseret paa ny og blev derpaa i Nov. kaldt over til Sjælland for at holde Strandvagt. Som Fredsunderhandlingerne stode paa, døde han 18. Febr. 1658 i Kjøbenhavn. 1630 havde han ægtet Anne Staverskov, Datter af Fastie S. og Christence Krag.

Hvass. Personer og Familier af Navnet Hvas II, 7 ff. IV, 182 ff.

S. A. Sørensen.

Hvas, Jens, o. 1488 -1536, Landsdommer, hørte til en gammel Adelsslægt, der tidligere havde indtaget en betydeligere Stilling, men i de senere Slægtled havde været i Tilbagegang. Med ihærdig Kraft søgte J. H. atter at hæve Slægten. Efter sin Fader, Christen H., arvede han Kaas i Salling og ved sit Giftermaal med Gertrud Munk, Datter af Anders M. til Brusgaard, Andel i Sostrup og Palsgaard. Han udkjøbte sine Medarvinger af Sostrup (Benzon) og blev ogsaa Eneejer heraf. Allerede 1522 var han Landsdommer i Nørrejylland sammen med den bekjendte Mogens Munk som den egentlige Landsdommer i Følge en Ordning, som Christian II havde truffet, hvorved der indsattes flere «Dommere» (Bisiddere) ved Tinget. Denne Ordning synes dog hortfalden ved Kongens Fordrivelse 1523, da alt vendte tilbage til det gamle. Derimod indtog J. H. en betydelig Stilling under Frederik I som Kongens betroede Mand. Han ledede Skatteoppebørslerne i Viborg Stift og en Del af det øvrige Jylland og brugtes meget i juridiske Sager. 1528 fungerede han saaledes

som Rigskansler under Niels Arenfeldts Forfald; 1528 og 1529 drog han med Mogens Gjoe, Erik Banner og Johan Friis omkring i Jylland som kongl. Rettertingsdommer. Samtidig optraadte han som Reformpartiets Støtte i Viborg og ledede Sagerne mod Biskop Jorgen Friis, da denne var kommen i Strid med Kronen angaaende sine Len, Fjends Herred og Mors, som J. H. paa Kongens Vegne en Tid lang med væbnet Magt satte sig i Besiddelse af. Tillige overdroges Sortebrødreklosteret i Viborg til hans Styrelse, da Munkene havde forladt det, ligesom han ogsaa paa andre Steder i Jylland var i Virksomhed med at modtage Inventarierne fra Sorte- og Graabrødreklostrene. Da Mogens Munk 1531 under et Bondeopløb maatte flygte fra Landstinget, indsattes J. H. midlertidig til Landsdommer og havde stor Del i, at Urolighederne dæmpedes. Samme Aar var han derpaa blandt de Adelsmænd, der indsattes til kongl. Rettertingsdommere og Mønstringsherrer for Viborg Stift, en Ordning, som atter bekræftedes af Rigsraadet paa Herredagen 1533 efter Frederik I's Død. Da Christian III hyldedes af den jyske Adel i Horsens 18. Avg. 1534, blev J. H. atter tillige med 2 andre Adelsmænd beskikket til at sidde Dom med Landsdommeren (Mogens Munk) med udvidet Fuldmagt til at dømme i alle Jordegodssager.

J. H. syntes saaledes at have en lys Fremtid for sig og at være selvskreven til med Tiden at afløse Mogens Munk som øverste Landsdommer, ja maaske endogsaa til at indtage endnu højere Poster. Men den dygtige og fremadstræbende Mands Bane skulde pludselig blive afbrudt. Kort efter at han i Horsens var bleven udnævnt til Landsdommer, kom Skipper Clements Bondestorm. Da Adelen efter Nederlaget ved Svendstrup tilsagdes at møde i Randers, udeblev J. H. Skipper Clement besatte Viborg, J. H.s Gaard, Kaas, gik op i Luer, og J. H. selv sluttede sig til Clement, nødtvungen eller frivillig, det er umuligt at afgjøre, vel snarest det første; men sin Ed til Christian III havde han brudt. Mogens Gjoe søgte dog at redde ham; han udvirkede 26. Febr. 1535 hos Christian III, netop som denne stod i Færd med at drage til den almindelige Hylding i Viborg, et Lejdebrev for J. H., at han maatte komme fri og fellig til Viborg og tilbage igjen i sit Behold. Dette synes ogsaa at være sket; thi J. H. maa antages at have været i Live endnu 22. Sept. 1535, da Fogeden paa Sostrup mødte paa vedkommende Herredsting «paa velbyrdig Mands Vegne J. H. til sammesteds (o: Sostrup)». Saaledes kunde man dog umulig betegne en død Mand. Efter gamle Beretninger blev J. H. ogsaa først hen-

rettet sammen med Skipper Clement paa Viborg Landsting 9. Sept. 1536, altsaa paa selve det Sted, hvortil han saa nøje havde været knyttet. Lige før Henrettelsen lod Mogens Munk, der aabenbart var hans Uven, ham i Jørgen Rantzaus og Ove Lunges Nærværelse vedgaa et Mageskifte, hvorved J. H. 1528 havde byttet sin Andel i Palsgaard til Mogens Munk mod dennes Andel i Sostrup. J. H.s Gods blev dog ikke inddraget, men Kongen lod af Naade Enken og Børnene beholde det. Først efter disses Død blev det 1571 tildømt Kronen som forbrudt Gods; men ogsaa Frederik II lod dog Naade gaa for Ret og overlod Arvingerne det.

T. Becker, Orion, Quartalskr., I, 245 ff. Ny kirkehist. Saml. V, 532 ff. Heise, Diplom. Vibergense, Indledn. S. XLVII. Hvas, Personer og Familier af Navnet Hvas IV, 35 ff. *A. Heise.*

Hvas, Frantz, 1824—90, Jurist, Personalhistoriker, Landøkonom, fødtes 1. Okt. 1824 i Frederikshavn, hvor hans Fader, Anders Nicolai H. (f. 1. Nov. 1797), den Gang var konstitueret som Byfoged; denne særdeles ansete, dygtige Embedsmand døde 21. Sept. 1867 som Herredsfoged i Helligum-Hindsted Herreder. Moderen, Kirstine Dorothea f. Schmidt, er født 26. Okt. 1799 og døde 10. Juli 1848. H. blev Student 1843 fra Aalborg, tog 1850 juridisk Embedsexamen og ansattes Aaret efter i Justitsministeriet, hvor han 1853 blev Kancellist, 1856 Fuldmægtig og 1858 Kontorchef og Kancelliraad. 14. Okt. 1857 giftede han sig med Tychine Andrea Frederikke Lichtenberg (f. 14. Maj 1835), Datter af Hofjægermester H. H. L. til Stamhuset Bistrup. 1862 udnævntes H. til Justitsraad, men paa Grund af Overanstængelse svækkedes hans Helbred, saa han fra Sommeren 1863 maatte ophøre med alt Arbejde og næste Aar søge sin Afsked og flytte til Frederiksdal ved Randers, som hans Svigerfader havde kjøbt til ham. Ved gjentagne Baderejser lykkedes det ham efterhaanden at faa noget tilbage af sin tidligere Arbejdskraft, men i flere Aar var det ham forment at læse og skrive. 1874 var han dog saa vidt, at han kunde opstilles som Kandidat til Landstinget, men Modparten sejrede med faa Stemmers Overvægt. 1875 blev han Medlem af Randers Amsraad og var som saadan Medlem af Bestyrelsen for Randers—Grenaa-Jærnbanen, for Anlægget af en Jærnbane fra Randers til Hadsund og af en Komité til Forbedring af Overfartsforholdene ved Hadsund. 1887 blev han Medlem af Skoledirektionen for Støvring Herred. Han var ogsaa Repræsentant for Brandforsikringsselskabet «Dan-

mark», og som Medlem af «Højres Repræsentantskab» dannede han en Højrevælgerforening. Hans Interesse for Samfundsforholdene førte ham til Udgivelse af forskellige Smaaskrifter, af hvilke maa nævnes: «Andragende til Indenrigsministeriet ang. Fiskeri og Sivskær i Randers Fjord» (1870), «Udkast til Forandringer i Tyendelovgivningen» (1874), 2 Skrifter om Forpagteres Valgret til Landstinget (1880 og 1881). Hans Fortjenester af Landboforholdene omtales nedenfor. 1877 solgte han Frederiksdal og flyttede til den lille Ejendom «Rolighed» uden for Randers. Han udnævntes 1888 til Etatsraad og døde under et Ophold i Kjøbenhavn pludselig 12. Dec. 1890.

H. havde altid haft megen Interesse for Historie, og han begyndte tidlig med Undersøgelse af sin Families Nedstamning i den Forventning at finde Tilknytning til de gamle adelige Slægter af samme Navn. Dette lykkedes vel ikke, men han fik Lejlighed til at udgive et Skrift, «Samling af Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvas», der er en Prydelse for personalhistorisk Litteratur. 1. Del udkom 1861, og Dagen før sin Død skrev han de sidste Linjer af 5. Del, der ender med de Ord: «Hermed sluttet Værket». I hans trange Sygdomsaar var dette Skrifts Udarbejdelse saa godt som hans eneste Tilknytning til aandeligt Arbejde, og det var mærkeligt at iagttage, hvorledes den skarpsindige Jurist ved stadig Sysselsættelse med saadanne Skrifter som «Ældste danske Arkivregistraturer» kunde finde Sammenhæng mellem de tørre Uddrag af tabte Diplomer, og hvor levende disse gamle, hidtil ukjendte Personer bleve under hans Behandling og fine Kritik. Han er (den anonyme) Forfatter til det 1889 af hans Svigersøn Kammerjunker C. J. v. Arenstorff udgivne Skrift: «Generalerne Friderich og Carl v. Arenstorff».

F. Hvass, Personer og Familier af Navnet Hvas I og V. O. Nielsen.

--- F. Hvass' offentlige Virksomhed i *Landbruget* skriver sig fra 1869, da han valgtes til Bestyrelsesmedlem af Randers Amtshusholdningsselskab. I 1886 fik han ved Selskabets Generalforsamling vedtaget, at en Udsending skulde rejse rundt for at opfordre og medvirke til Dannelsen af Kvægavlsforeninger. Da han i Dec. s. A. valgtes til Selskabets Formand, kunde han sætte fuld Kraft ind paa, hvad han betragtede som sin Hovedgjerning: Oprettelsen og Organisationen af Kvæg- og Hesteavlsforeninger. Ham skyldes det fremfor nogen, at i Jylland indtager Randers Amt den vigtigste

Plads med Hensyn til denne nye og betydningsfulde Foranstaltning til Husdyrbrugets Fremme — ved hans Død vare ikke mindre end 76 Kvægavls- og 13 Hesteavlsforeninger indordnede under Amtshusholdningsselskabet. H. valgtes 1888 til Medlem af den jyske Fællesforenings Husdyrudvalg for at bistaa med i Jylland at gennemføre den i Randers Amt trufne Ordning; ogsaa her udfoldede han en energisk Virksomhed, bl. a. udgav han 2 Piecer om Avlsforeningerne, og han havde en tredje under Udarbejdelse, da Døden overraskede ham.

Ugeskrift f. Landmænd 1891, I. Tidsskr. f. Landøk. 1891, S. 27.

H. Hertel.

Hvid, Christiern, —1536, Rentemester, var Søn af en Borger i Holstebro, Peder H., og Datterson af en anset Borgmester i samme By, Jens Blaabjerg. Denne hans Bedstefader havde ejet en Del Gods i Ribe Stift, men største Delen deraf var kommen i Hænderne paa den bekjendte Niels Clementsen (IV, 11); dog lykkedes det senere (1531) Dattersønnen at komme i Besiddelse af noget af dette Gods. C. H. indskreves i Avg. 1519 ved Universitetet i Köln, hvor han formodentlig har taget Magistergraden, men kaldes allerede da «Dominus», saa han den Gang maa have haft præstelig Indvielse. Han havde allerede af Christian II faaet Brev paa Hagebro i Lundenæs Len. Under Frederik I blev han kongl. Rentemester (i det mindste fra 1525), var tillige Kannik i Lund og i Viborg, fik Brev paa Tirsted Kald paa Laaland og Vokslev (og Nibe) i Jylland, hvorom der dog opstod en haard Strid med den daværende Ihændehaber, blev 1531 Degn ved Kapitlet i Kjøbenhavn og kort efter ligeledes en kort Tid i Bergen, saa han forstod at benytte sin Stilling godt til at mele sin egen Kage. Som Rentemester synes han at have været en nidkjær Mand, og baade som Kannik i Viborg og som Rentemester laa han i Strid med Biskop Jorgen Friis. — Under Grevefejden mistede han Dekanetet i Kjøbenhavn, da han sluttede sig til Christian III; 1535 optraadte han som Kannik i Viborg under Kongens Hylding her med Klager mod forskellige af sine Uvenner, som han beskyldte for at have sluttet sig til Skipper Clement, navnlig mod sin Rival, Præsten Niels Pedersen i Vokslev, som han endog havde lagt i Bolt og Jærn: men han synes at have tabt alle Sagerne. Han døde allerede i Juni 1536.

Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre S. 109 ff. Ny kirkehist. Saml. V, 732 ff. Saml. t. jydske Hist. og Topogr. 2. R. I, 204.

A. Heise.

Hvid, Jacob, 1713—82, Præst, blev født i Gimlinge (ved Slagelse), hvor Faderen, Jubellæreren Jens H. († 1760), var Præst; Moderen hed Margrethe f. Smidt. 12 Aar gammel kom han i Herlufsholms Skole, hvorfra han dimitteredes 1729. Efter at have taget Attestats 1733 levede han i mange Aar i Kjøbenhavn som Manuduktør, indtil han 1748 af C. A. Plessen blev kaldet til Kapellan i Fodby ved Næstved; der fra forflyttedes han 1756 til Sognepræst i det nærliggende Kvislemark og Fuirendal og blev snart efter Herredsprovst. 10 gode Aar tilbragte han her, indtil han 1766 kom til Kjøbenhavn som Sognepræst ved vor Frelzers Kirke, hvorfra han atter 1773 forflyttedes til Frue Kirke, og han virkede her som Stiftsprovst til sin Død, 1. Sept. 1782. Siden 1779 havde han haft Sæde i General-Kirkeinspektionskollegiet. Han har ikke efterladt Skrifter, men var yndet som Prædikant og roses for sin Omsorg for de fattige. Ved sine Indsamlinger brugte han gjerne det Udtryk: «Jeg kommer igjen», hvorfor det længe var et Mundheld i Hovedstaden: «Jeg kommer igjen, sagde Provst Hvid». Han var gift med Maren f. Wulff († 1784), som var 20 Aar yngre end Manden.

B. Suhr, Vor Frelzers Kirke S. 40 f. Lærde Efterretn. 1782, Nr. 44.

A. Jantzen.

Hvid, Mads Ibsen, —o. 1575, Præst og Herremand. Han forekommer som Vicarius ved et Alter i St. Mikkels Kirke i Ribe, inden han 1535 drog til Wittenberg for at studere. Her tog han sikkert Magistergraden. Nogen Tid efter sin Hjemkomst blev han Præst i Holstebro (senest 1543). Vikariatet i Ribe beholdt han fremdeles. 1544 ægtede han en adelig Dame, Lene Olufsdatter (Gyldenstjerne), der boede paa Estvadgaard, som hun ejede en Part af. Et saadant Ægteskab hørte i hin Tid til det usædvanlige og førte i Regelen til, at vedkommende adelige Kvinde blev forstødt af sin Slægt og mistede baade Gods og Arveret. M. H. var imidlertid saa heldig at vinde Forsvar hos Kongen, og siden forstod han med megen Snildhed, om end gjennem fast utallige Processer, i det væsentlige at hævde sin Hustrus Rettigheder, saa han ikke blot paa hendes Vegne en Tid var Medejer af Estvadgaard, men ogsaa ved en hende tilfalden Arv blev Ejer af Nørgaard i Bælum Sogn og fik Part i Sostrup (nu Benzon). Præstekaldet i Estvad og Rønbybjerg maa han have besiddet samtidig med det i Holstebro, skjønt det ikke lod sig gjøre, at én Mand kunde betjene begge Embeder, og han altsaa maa have holdt Kapellan til Besørgelse af det ene

Embedede. Men 1569 gav M. H. Afkald paa Præstekaldet i Holstebro. Endnu i sit sidste Leveaar (1574—75) havde han fuldt op af Processer. Med sin ovennævnte Hustru, der døde før ham, havde han kun ét Barn, Ane Madsdatter, der skrev sig til Nørgaard og blev gift med Adelsmanden Albert Høg, men var Enke inden Faderens Død.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IX, 57 ff. 372 f.

H. F. Rørdam.

Hvid, Niels, 1535—89, Biskop, var født i Kjøbenhavn 18. Marts 1535. Efter at have studeret hjemme og udenlands skal han en kort Tid (rimeligvis 1557—58) have været Rektor ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn. Derefter er han formodentlig atter draget ud til fremmede Universiteter. 1562 blev han Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, men fratraadte Embedet efter et Par Maaneders Forløb. 1564 kaldtes han til Sognepræst ved Helligaandskirken i Kjøbenhavn og tog Aaret efter Magistergraden. 1571 forlenedes han med et Kanonikat i Lund. Da han var udrustet med gode Sjæls- og Legemsgaver og ikke nød ringe Anseelse som Prædikant, blev han af Provsterne og Kjøbstadpræsterne i Lunds Stift valgt til deres Biskop. Valget modtog 21. Marts 1578 kgl. Stadfæstelse. Som Biskop havde han en højst ubehagelig Sag i Anledning af, at han af Kirkeværgerne ved Lunds Domkirke havde tilforhandlet sig en Ligsten, der laa over en Begravelse tilhørende Ulfstandernes Slægt. Ved Kongens Foranstaltning lykkedes det vel at tilfredsstille Familien; men en afsat Præst, M. Jacob Nielsen fra Skurup, gav sin Vrede mod Biskoppen Luft i et Par Smædeviser, hvori H. sigtedes for Tyveri. Præsten blev vel dømt som Paskvillant af det akademiske Konsistorium og siden henrettet; men Sladderer døde ikke med ham og forbitrede Biskoppens sidste Aar. Han døde 19. Juni 1589. Hans Hustru Dorothea overlevede ham. Af trykte Skrifter har han efterladt nogle vel udarbejdede Ligprædikener.

Personalhist. Tidsskr. VI, 156 f.

H. F. Rørdam.

Hvidberg, Otto Himmelstrup, 1771—1822, Politidirektør, Præstesøn fra Bælum, hvor han fødtes 25. Sept. 1771. Hans Forældre vare Bolle Nicolai H. og Louise f. Morch. Efter at have taget dansk-juridisk Examen 1796 og s. A. være bleven privat indskreven ved Universitetet blev han 1800 Politifuldmægtig i Kjøbenhavn og 1802 tillige Passkriver. 1808 blev han Sekretær og Kontorchef ved Kjøbenhavns Brandkommission og fik 1810 Titel af Kan-

celliraad. 1811 blev han Sekretær og Bogholder ved Havne- og Opmudringsvæsenet, 1811—12 var han tillige Kasserer ved Vandvæsenet. 1815 henvendte han Opmærksomheden paa sig ved at besvare en Prisopgave om Hemmelsen af Tyverier, og s. A. fik han Udnævnelse som Politidirektør under Gehejmestatsminister Kaas som Chef for Kjøbenhavns Politivæsen. Han var imidlertid ikke Stillingen voxen, især under de vanskelige Forhold under Jødefejden 1819; han afskedigedes derfor i Naade 1. Jan. 1820 med Bevidnelse af Kongens Tilfredshed med hans Embedsførelse. Kort efter fik han Bestalling som Overretsprokurator og døde 15. Jan. 1822. Han var gift 1. (1799) med Christiane Helene Charlotte f. Ziervogel, Datter af Kommandør H. G. Z.; efter at være bleven skilt fra hende 2. (1813) med Christiane Charlotte f. Gerner, Datter af Kommandørkapitajn J. G., og 3. (1821) med Anne Qvist f. Schmidt, hvis Fader var Kordegn i Hobro.

Personalhist. Tidsskr. I, 301 f.

O. Nielsen.

Hvide, Odinkar, s. Odinkar.

Hvide, Skjalm, —1102—, Høvding, hørte til en mægtig sjællandsk Stormandsæt. Som hans Fader nævner en sen Overlevering Toke Trylle; stridende mod Saxos Ord og i sig selv værdiløs er Paastanden om Ættens Nedstammen fra Sagnhelten Palnatoke. S. H. havde Ejendomme vidt omkring paa Sjælland, fremfor alt i Sorøegnen. Tidlig har han faaet det Hverv at være sin Fødeos Jarl. Som saadan fulgte han Svend Estridsen til Kampen mod Harald Haardraade i Nisaa (1062), hvor han kæmpede tappert, men da Sejeren hældede til Nordmændenes Side, blev han saaret og taget til Fange; ved Gedesø lykkedes det ham imidlertid at slippe fra sine Bevogtere. Nu hører man ikke noget om ham før i Oluf Hungers Kongetid. Under de daværende opløste Forhold blev hans Broder Aute paa Vejen fra Sjælland til Falster overrasket og fældet af vendiske Sørøvere. Uden at ty til Kongens Hjælp samlede S. H. da paa egen Haand en sjællandsk Hær, drog til Julin og tvang Indbyggerne til at udlevere de skyldige, der bleve dræbte under de grusomste Pinsler. Da Erik Ejegod begyndte sine sejerrige Tog mod Venderne, har S. H. staaet ved hans Side. Efter Rygens Erobring blev han sat til Høvding over denne Ø. Da Kong Erik og Dronning Bodil droge ud paa deres store Pilgrimsfærd (1102), overlode de deres lille Søn Knud til S. H.s Varetægt; han blev saaledes Fosterfader for en af Danmarks berømteste Mænd.

For øvrigt sendte han nogle Aar efter den unge Kongesøn til Hertug Lothar af Sachsen, og det er tvivlsomt, om han senere har set sin Fosterson. S. H. maa være død o. 1113, i høj Alder. Han blev begravet i Fjenneslev Kirke, der har hørt til hans Hovedgaard. Senere blev hans Lig af Sønnesønnen Absalon flyttet til Sorø. — Som S. H. havde været Danmarks mægtigste Høvding, blev han ogsaa Stamfader til den mægtigste Stormandsæt, der nogen Sinde har levet blandt de danske. Allerede hans 4 Sønner, Toke, Sune, Ebbe og Asser Rig, vare ansete Høvdinger, og fra de 2 sidste nedstamme mange af vore ypperste Mænd, fremfor alle Absalon, Esbern Snare og Anders Sunesen. Langt mere end nogen som helst anden Æt have S. H.s Efterkommere hævet Danmark, saa længe de virkede sammen med Kongerne; men da Venskabet forvandlede til Fjendskab, voldte «Hvide-Ætten» ogsaa de største Ulykker over Folk og Land. — Foruden Sønnerne havde S. H. 2 Døtre: Cæcilia ægtede Peder Thorstensen paa Borg ved Sorø; Margrethe blev ogsaa gift, uvist med hvem, men tilbragte sin Enkestand i Roskilde Nonnekloster.

Hans Olrik.

Hvide, Stig, —1151, Høvding, er kjendt som Grundlægger af det anselige Benediktinerkloster Essenbæk ved Randers og som Tilhænger af Svend Grade og Valdemar. I Slaget ved Viborg 1151, hvor de 2 Frænder sejrede over Knud Magnussen, faldt S. H. Han maa være den Stig «Hvidlæder», der af Knytlinga Saga omtales som gift med Valdemars ældste Søster, Margrethe. I dette Ægteskab fødtes Christine (Kirsten), som ægtede den svenske Konge Carl Sverkersen (1163) og blev Moder til Sverker II. End videre havde S. H. og Margrethe Sønnerne Niels og Aage, der udmærkede sig i den voldsomme Kamp mod de esthiske og kuriske Sørøvere (1170). Om Aage fortælles det ogsaa, at han var Fører for de Stormænd, som fulgte Pavens Opraab og droge ud for at bidrage til Jerusalems Erobring, men maatte indskrænke sig til fredelig Pilegrimsfærd (1191—93). — Det er meget tvivlsomt, hvorvidt Kæmpevisen om «Ridder Stigs» Fald som Kongens tapre Bannerfører har haft S. H.s Fald ved Viborg til Udgangspunkt, og Visen om Ridder Stigs Forsøg paa at vinde «liden Kirstens» Kjærlighed ved Trylle-runer, der komme til at virke paa Kongens Søster Regitse, mangler aldeles historisk Karakter.

Grundtvig, Danmarks gl. Folkeviser II, 303. III, 9. H. Olrik, Knud Lavard. (Svensk) Hist. Tidskr. 1891, S. 290.

Hans Olrik.

Hvide, Stig Andersen, —1293, Marsk, horte til den mægtige Hvide-Slægt, der i det 13. Aarhundredes Slutning fik en saa indgribende Indflydelse paa vort Lands Skæbne. Om S.s Fader vide vi intet; det er sandsynligt, at Familiens Ejendomme især have ligget i Aabo Syssel. S. var Marsk og Hærfører, da Erik Glipping 1275 sendte en Hær af Ryttere og Fodfolk til Sverige for at hjælpe Birger Jarls Sønner Magnus og Erik i deres Kamp mod Broderen Kong Valdemar; efter at de forbundne havde sejret over Bondehæren ved Hofva i Vestergötland, maatte Valdemar flygte og blev snart efter taget til Fange. I det følgende Aar viste S. det første trodsige Skridt over for Kong Erik, i det han paa Danehoffet i Nyborg vægrede sig ved at aflægge Hyldingsed til hans unge Søn Erik, hvad dog Landets øvrige Stormænd havde indvilliget i. Imidlertid beholdt S. sin Stilling som Marsk, uagtet han utvivlsomt var en af Hovedmændene i det politiske Parti, der i de følgende Aar søgte at aftvinge Kongen Forfatningsbestemmelser, som kunde sikre Landet et mere lovbundet Regimente. Da Spændingen var paa det højeste i Foraaret 1282, gav Kongen efter og udstedte de betydningsfulde Forpligtelsesbreve af 19. Marts og 29. Juli, til hvilke 2 Aar senere nogle vigtige Anordninger sluttede sig. S. valgtes i dette Aar (1284) til at være en af de 11 Voldgiftsmænd, der skulde afgjøre Tvistemaalene om Delingen af Arven efter Erik Plovpenning.

Da myrdedes Kong Erik St. Cæcilie Nat (22. Nov.) 1286 af en Skare formummede Mænd i Finderup Lade. Rygtet tvivlede ikke et Øjeblik om, at S. var en af Gjerningsmændene. Paa Danehoffet i Nyborg ved Pinsetid 1287 dømte et Nævn paa 3 Tylvter — kun nogle faa svore ikke med —, at Grev Jacob af Halland, Marsk S., Niels Hallandsfar, Peder Porse, Rane Jonsen og 4 andre vare skyldige i Mordet; de erklæredes fredløse og deres Gods forbrudt. Denne Dom stadfæstedes af Ærkebispen og samtlige Bisper, senere af Kong Rudolf af Habsburg. Da Dommen optoges til ny Prøvelse 1305, blev det erkjendt, at der ikke var Bevis for, at S. personlig havde været i Finderup Lade, men i øvrigt ændredes intet i Domsresultatet, i det S. vitterlig nok havde været en af Hovedmændene for Kongemordet.

Imidlertid vare de fredløse flygtede til Norge, hvor Kong Erik Præstehader tog dem i sin Beskyttelse (1287). Med norsk Hjælp og støttet af enkelte Partifæller i Danmark begyndte S. Krigen imod sit eget Land. Middelfart og Hindsholm vare de første Punkter, der stode i Flamme, snart efter gik Togtet til Jylland

(1288). Erik Præstehader sejlede 1289 med en Flaade ned i Øresund, brændte Helsingør og lagde sig foran Kjøbenhavn; med en Del af Styrken drog S. imidlertid her fra til Samsø, hvis Borg han indtog, derpaa til Store Bælt, hvor han brændte Taarnborg og Skjelskør. Ogsaa Nykjøbing paa Falster blev hjemsøgt, og i Forning med Kongen plyndrede S. de sydlige Øer. Skrækken havde i den Grad lammet Folket, at S. uhindret kunde bygge sig et fast Røverskjul paa Øen Hjelm (1290) og Grev Jacob en lignende Borg paa Hunchals i Nørrehalland; begge Besiddelser erklæredes for norsk Ejendom. Fra disse faste Punkter førte de fredløse i en Aarrække Krigen mod Danmark. Men S. døde allerede 1293; efter en Tradition fra en senere Tid førtes S.s Lig hemmelig til en Kirke paa Hindsholm.

De historiske Kilder ere saaledes knappe i alt, hvad de meddele, og mærkelig tavse om mange Forhold, uagtet disse Begivenheder vare saa betydningsfulde i vort Lands Historie, og S. indtog en Hovedstilling i Bevægelsen mod Kongehuset. Til Gjengjæld har Folketraditionen tegnet en lyslevende Skikkelse af den stolte Marsk. Der er ikke paa vort Modersmaal blevet digtet skjønnere Sange end de Folkeviser, som i uforgængelige Billeder berette om S.s blodige Gjerning og Landets Tilstand paa de lovløse Tider, da «der var saa mange i Dannemark, som alle vil Konger være», da «Hjelm har faaet Horn», og «Landet stander i Vaade». Medens Marsken var i Leding, saaledes fortælle Viserne, tog Kongen hans skjønnne Hustru med Vold; ved S.s Hjemkomst vovede hun ikke at gaa ham i Møde og tilstod, at hun var «bleven Dronning i Dannemark». Hun ægger ham til Hævn, og S. undsiger Kongen. Mordet i Laden skildres i gribende Scener, Marsken drager derpaa til Kongsgaarden og forkynder aabent sin Daad, der har hans Forvisning til Følge. Som alt sagt nævnes i de historiske Aktstykker, der omtale Mordet, og i andre samtidige Kilder alene politiske Grunde til Sammensværgelsen, og der ymtes end ikke noget om et saadant personligt Motiv for Hævn. — Nogle Viser fortælle om, hvorledes S.s unge Døtre sørgmodige drage fra Land til Land for at søge Beskyttelse; dette lader sig ikke bekræfte af andre Kilder. Af en pavelig Bevilling fremgaar i øvrigt, at en Mand, Johannes Esre, havde for at udjævne en Familietvist mellem sin og S.s Slægt trolovet sig med en Datter af S.; da hun døde, ikkun 12 Aar gammel, blev det Johannes tilladt at ægte en Søsterdatter af S., Inge. Mulig har Nordmanden Hakon Thoresen været gift med en Datter af S.

1309 gjengav Kong Erik de fredløses Hustruer og Børn deres Gods, imod at det blev solgt, og de selv opholdt sig uden for Riget.

Suhm, Hist. af Danmark X, XI. Munch, Det norske Folks Hist. IV, 2. Grundtvig, Danmarks gl. Folkeviser III. Jørgensen, Bidrag til Nordens Hist. i Middelald. S. 113 f. J. Steenstrup, Vore Folkeviser S. 262 f. Hist. Tidsskr. VI, 452 f.; 4. R. IV, 90 f. Ny kirkehist. Saml. III, 390. Archiv f. nord. Filologi IX, 219 f.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Hvide, Stig Andersen, —1369, til Bjørnholm og Tygestrup, Søn af Anders Stigsen og Margrethe, Niels Lendis Datter, var opkaldt efter sin Farfader, den berømte Marsk. Ved Christoffer II's Tronbestigelse (1320) vendte Marskens Slægt atter tilbage til Danmark, og S. A. kom i Besiddelse af en stor Del af Slægtens gamle Ejendomme i Sjælland, Fyn og Jylland. Selv byggede han sin faste Borg Bjørnholm paa Hovedvejen mellem Grenaa og Aarhus, og herfra ledede han indtil sin Død den jyske Adels Opposition imod Kongemagten. Allerede 1325 var han i Kongens Raad, og fra 1331 af, da han efter Slaget ved Lohede gik over til Grev Gert og blev hans Marsk, delte han Førerskabet i Jylland med Niels Bugge paa Hald. Greven tildelte ham Gods i Jylland, og iblandt andre maatte Niels Ebbesen vige for ham i en Strid om noget Gods. Efter Grevens Drab blev han Kong Valdemars Mand, og denne forstod at skatte hans fremragende Egenskaber, da han udnævnte ham til Statholder i Esthland efter Estheroprøret 1343. Han ledede Forhandlinger med den tyske Orden om Esthlands Salg og vendte 1347 tilbage, beriget med Godset Linde som Len af Ordenen. Han synes at have nydt Kongens Tillid, thi 1352 var han en af de Mænd, hvem Kongen betroede Rigets Styrelse under sin Fraværelse. Men Stemningen forandredes, da Kongen begyndte sin store Reduktion af det fra Kronen bortkomne Gods. S. A., som selv mistede, hvad han havde faaet af Grev Gert, stillede sig i Spidsen for den misfornøjede jyske Adel. Oprøret brød ud 1357, og det var hans Søn og Broder, der tillige med Niels Bugge bleve dræbte i Middelfart ved Nytaarstid 1359. Men medens Bugge-Slægten hurtig forligede sig med Kongen, fortsatte S. A. Krigen. Hans Gods i Sjælland og Fyn blev inddraget, men paa det faste Bjørnholm sad han selv urokkelig, indtil Forliget 1360 bragte en Ende paa Striden med Jyderne. S. A. beseglede det som den første af de verdslige Raader, og fra den Tid benyttedes han atter jævnlig i Rigets Tjeneste. Hans nære Forhold til Drostens Claus Limbæk og den mægtige Iver Rosenkrantz besegledes 1362 ved en Ægteskabs-

forbindelse mellem hans Sønesøn Jens Ovesen og Claus Limbæks Datter Elisabeth, medens Sønnedatteren Tove ægtede Iver Rosenkrantz. Dens politiske Betydning sporedes, da S. A. og Cl. Limbæk 1367 atter stillede sig i Spidsen for Jyderne og bekrigede Kong Valdemar. Under denne Krig døde S. A. 1369 efter at have skjænket betydeligt Gods til Kirker og Klostre, deriblandt særlig Antvorskov. Tillige med sin Hustru Tove begravedes han i Essenbæk Kloster, hvorfra hans Lig senere henflyttedes til Ørsted Kirke i Rugsø Herred.

Estrup, Saml. Skrifter II, 274 ff. Danske Herregaarde IV: Kongsdal og V: Høgholm. *Møllerup.*

Hvidt, Eduard Julius, 1806—82, Assurancemægler, var Søn af nedennævnte Bankdirektør Laur. Nic. H. og blev født i Kjøbenhavn 8. Avg. 1806. Efter 1830 at være bleven juridisk Kandidat udnævntes han 1831 til Forretningsfører for Forsikringssekskabet «de private Assurandører» sammen med J. F. Wessely. Dog skulde han først tage Assurancemæglerexamen, saa at han først tiltraadte sin Stilling 1833 (1832 var han bleven Assurancemægler i Kjøbenhavn). Efter at Wessely var udtraadt 1834, var H. i længere Tid Forretningsfører alene; senere optoges J. C. Friedenreich og efter hans Afgang 1868 H.s Søn *Laurits Nicolai H.* (f. 17. April 1840 † 18. Nov. 1885) som adjungeret. 1874 blev H. Formand for Selskabets Bestyrelse og frattraadte samtidig Stillingen som Forretningsfører, der overtoges af Sønnen. I sin Virksomhed for Selskabet indlagde H. sig betydelig Fortjeneste af den danske Skibsfart. Han indførte i Trediveerne det kort forinden i Paris oprettede Bureau Veritas' Metoder til Vurdering og Klassifikation af Skibe, ligesom han ogsaa senere tog Initiativet til Forbedringer i Fremgangsmaaderne ved Skibes Besigtigelse og Vurdering. Ved Siden af sin Forretningsvirksomhed beklædte H. forskjellige offentlige Hverv. Han deltog i Bestyrelsen af Privatbanken, Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn og Nye danske Brandforsikringssekskab og var Medlem af Overbestyrelsen for Opdragelsesanstalten paa Flakkebjerg. 1861—68 var han Medlem af Sø- og Handelsretten og 1865—67 mexikansk Konsul. 1881 blev han udnævnt til Kommandør af Danebrog (2. Grad). H. ægtede 1832 sit Søskendebarn Elise Johanne Charlotte Schiffert af Kongsberg (f. 1812 † 1880). Han døde 7. Febr. 1882.

E. J. Hvidt, 1882.

E. Meyer.

Hvidt, Laurits Nicolai, 1777—1856, Finansmand, Minister, var yngste Barn af Hofagent og Hørkræmmer Niels Nielsen H. og Anna Beate f. Schwindt og fødtes i Kjøbenhavn 27. Okt. 1777. 10 Aar gammel kom han i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, dimitteredes her fra 1791, tog theologisk Embedsexamen med Udmærkelse 1795 og var derpaa i nogle Aar Huslærer hos Amtmand Scheel-Plessen til Lindholm ved Roskilde. Som ung Kandidat havde han en enkelt Gang prædikedet i Holmens Kirke, hvor hans ungdommelige og uanselige Udseende vakte nogen Opsigt, og under andre Forhold vilde han maaske have valgt den gejstlige Vej; men Faderens pludselige Død 1798 tvang ham som den eneste efterlevende Søn til at overtage den store Forretning. Han tog derfor 1799 Borger­skab som Grosserer i Kjøbenhavn, gjorde ogsaa Tjeneste i Borger­væbningen, hvor han begyndte som «Fyrværker», men drev det til Kapitajn (1808). Forretningen rantes saa haardt af Krigsbegiven­hederne, at han 1808 nedlagde sit Borgerskab, som han først gjen­optog 1816. Det er betegnende for hans Energi, at han, da For­retningen standsedes, gav sig til at studere Jura, om end andre Hverv forhindrede ham fra at tage Examen. Thi allerede tidlig toges hans store Dygtighed og sjældne Arbejdskraft i Beslag til talrige offentlige Hverv. Han blev Medlem af Kommissionen for fjendtlig Ejendom 1809, s. A. Børskommissær, en meget vigtig og ansvarfuld Stilling — i Følge Børsordinansen af 1808 skulde han paase, at intet foregik, som stred imod Anordningen, føre Tilsyn med Børsavktionerne og kontrollere, at der ikke gaves nogen ube­rettiget Adgang til Børsen —, Medlem af Varekontrolkommissionen 1812, af Grosserersocietetets Komité 1817 (dets Formand var han fra 1842 til 6 Uger før sin Død), af Landhusholdningsselskabets Handels­kommission 1820, Kurator ved Waisenhuset 1821, en af Stadens «32 Mænd», Bankrepræsentant, Medlem af Vexelkommissionen (Forordningen 18. Maj 1825) osv. Han modtog derfor ogsaa tidlig forskellige Udmærkelser, der den Gang vare sjældnere end nu, blev Justitsraad 1812 og Etatsraad 1815. Da han havde gjenoptaget sin Forretning, overtog han 1819 efter Avditør Steen Bille, som var udnævnt til Generalkonsul i Brasilien, Rederiet for vort første Damp­skib, «Caledonia», som siden afløstes af «Frederik VI».

Udgaaet fra den kjøbenhavnske Borgerstand, for hvis bedste Egenskaber han var en typisk Repræsentant, og opvoxet under den Frihedsluftning, der i Slutningen af det 18. Aarhundrede gik hen over Verden, var H. afgjort liberal; han saa i Absolutismen en

overlevet Statsform, som snart maatte vige Pladsen for en konstitutionel Forfatning, og samtidig var han dansk i sin inderste Kjærne, en begejstret Tilhænger af Nationalitetstanken og af Sønderjyllands faste Tilknytning til Kongeriget. Som i sit Forretningsliv saaledes var han ogsaa i sin Politik en selvstændig Personlighed, en energisk Vilje og en stærk Karakter. Hans Dygtighed, Grundighed og sjældne Arbejdsomhed ufortalte, var det denne Viljens og Karakterens Styrke, som forte ham frem i forreste Række og skabte hans store Popularitet. Det gaar igjennem hele hans Liv, det offentlige som det private. En Brodersøn af hans Hustru — Therese Vilhelmine f. Lorck (en Datter af den danske Konsul i Memel), som han ægtede 1800, og som døde 2 Aar efter deres Guldbryllup —, fhv. Distriktslæge Jørgen Lorck, der i Tyverne henlevede sine Drengaar i Onkelens Hus, har i sine Livserindringer givet en Skildring af dette Hjem, hvor den ret talrige Børneflokk af Princip blev kjørt i stramme Tøjler: «Hver Morgen Kl. 4 var han ved sit Arbejde og forlangte, at andre ogsaa skulde være det, og Kl. 6 kom han selv ind og vækkede os Drengene; for at vi ikke skulde fristes til at falde hen igjen, blev han gaaende op og ned ad Gulvet med Hænderne paa Ryggen, indtil vi alle vare oppe og komne i Klæderne.» Kun ved denne utrættelige Arbejdsomhed og strænge Regelmæssighed blev det ham muligt at overkomme sine mange og uensartede Forretninger og endda faa Tid til kommunal og politisk Virksomhed. Han var en af de «oplyste Mænd», som 1832 sammenkaldtes for at drøfte Stænderordningen, valgtes siden til Stænderdeputeret for Kjøbenhavn (1834, 40, 46) og var, saa ofte han mødte i Roskilde, Vicepræsident. Efter Christian VIII's «Nytaarsgave» til Kjøbenhavns Borgere, Anordningen af 1. Jan. 1840 om Hovedstadens Kommunalbestyrelse, valgtes han til Borgerrepræsentant og var fra Marts 1841 Forsamlingens Formand gjennem de bevægede Aar, indtil han i 1853 frabad sig Gjenvalg. Direktør for Nationalbanken var han fra 1835 til sin Død, en af Direktørerne for Kjøbenhavns Sparekasse fra 1836, Medlem af Kommissionen om den vigtige «Tolvmillionssag» 1838. Ved Siden heraf var han den første eller dog en af de første blandt de ledende Mænd, som arbejdede for Frihedens Indførelse og Nationalitetens Befæstelse. Han var Hovedmanden ved Stiftelsen af Trykkefrihedsselskabet 1835, han forfattede og overrakte til Christian VIII Handelsstandens Adresse i Dec. 1839, Borgerrepræsentanternes Kroningsadresse 1840 og den senere i April 1845, ligesom han var Medstifter

af den slesvigske Hjælpeforening 1844. Der er ingen af de betydeligere Begivenheder og Demonstrationer i Aarene før 1848, uden at H.s Navn er knyttet til den. Det havde da ogsaa en sjælden Klang i Nationen; endnu kan man hos enkelte, der holde Fortiden i Ære, finde et den Gang over hele Landet udbredt, tarveligt Lithografi, hvorpaa hans, H. N. Clausens og J. F. Schouws Brystbilleder ere samlede; de repræsenterede Viljestyrken, Klarheden og Humaniteten hos den nye Aands Bannerførere.

Ved Christian VIII's Død i Jan. 1848 maatte han staa i forreste Række blandt Bevægelsens Ledere. Uvilkaarlig samledes Folkestemningen om ham. Da han 24. Jan. gik hjem fra Børsen, fulgte en Skare paa flere Tusende Mennesker ham under Hurraer og Leve- raab til hans Bolig i Kronprinsessegade (nuværende Nr. 28, hvor A. S. Ørsted var en af hans Lejere); man fortalte, at en bekjendt konservativ ved Synet af dette Folketog udraabte: «Nu gaar det for vidt!» og at der fra Skaren blev svaret ham: «Ja vist gaar det for Hvidt!» Han maatte fra Stueetagen af sin Gaard tale til Mængden, men den næste Dag forlod han, for at undgaa en Gjentakelse af Demonstrationen, Børsen ad Udgangen til Christianshavn, lod sig fæрге til Nyhavn og skyndte sig der fra hjem. Han var jo den Gang over 70 og bar i en vis Forstand sin Alders Mærke, men hans Legeme var lige saa kraftigt, som hans Aand var sikker og klar. Hans lille, firskaarne Legeme med det store Hoved, det strittende hvide Haar og de buskede Øjenbryn gjorde et Indtryk af Kraft og Energi; Trækkene vare skarpe, og et stærkt Underbid gav dem et yderligere Præg af fast Vilje, det samme Indtryk, som man fik af hans fra Banksedlerne over hele Landet bekjendte Haandskrift med de store, tykke Bogstaver; hans karakteristiske Hoved er godt gjengivet i den Broncebuste af den ældre Bissen, som Kjøbenhavns Kommune i Hundredaaret efter hans Fødsel¹⁾ lod opstille i Ørstedsparken; næsten altid var han klædt i mørk Kjole og lyse Benklæder, og en Vinterfrakke var en Blødagtighed, som han foragtede.

Han valgtes til den i det aabne Brev af 28. Jan. 1848 bebudede Forsamling af «erfarne Mænd», som aldrig kom til at sammentræde, og han dirigerede Kasinomøderne i Marts. Under hans Forsæde vedtog Borgerrepræsentanterne den af Orla Lehmann forfattede Adresse til Kongen, og han i Forening med Magistratens Formand, Overpræsident Lange, anførte 21. Marts Folketoget til Christiansborg Slot. Betegnende for ham er det, at han der fra som sæd-

vanlig gik til Nationalbanken og Børsen for at besørge Dagens Gjerning. Saa ofte Pendulen under denne og de nærmest følgende Dages Overvejelser hos Kongen svingede til den folkelige Side, blev hans Navn anset for absolut nødvendigt, og 24. Marts blev han Minister uden Portefeuille; hans nærmeste meddele, at han kun meget nødig tog Sæde i den nye Regering og navnlig bestemt vægrede sig ved at overtage Finansministeriet, men til sidst, da han paa Opfordring fra alle Sider gav efter, erklærede kun at ville indtræde midlertidig og da uden noget særligt Fag. Af flere Grunde, især af Hensyn til sin Stilling i Nationalbanken, ønskede han imidlertid snart at udtræde igjen af Ministeriet, og efter Ansøgning fik han derfor 23. Sept. sin Afsked, dog først fra 1. Nov. Grundlovsudkastet forfattedes væsentlig i hans Arbejdsværelse af ham, Monrad og Lehmann. En kjøbenhavnsk Valgkreds valgte ham til den grundlovgivende Rigsforsamling, i hvis Forhandlinger han dog kun tog ringe Del. I Dec. 1849 valgtes han til Landstingsmand for Hovedstaden, men nedlagde Mandatet. I samme Aar faldt hans Jubilæum som kjøbenhavnsk Borger, i hvilken Anledning han blev Kommandor af Danebrog, og «L. N. Hvidts Legat» stiftedes til hans Ære.

I de følgende Aar helligede han sig alene til sin Virksomhed som Bankdirektor og Grosserersocietetets Formand. Under Krimkrigen, da engelske Orlogsmænd opbragte adskillige danske Skibe som formentlige Blokadebrydere, og da den engelske Admiralitetsret under Dr. Lushington som Præsident fældede flere ubillige Kondemneringsdomme, udfoldede han en stor Virksomhed for i engelske og danske Blade at paavise disse Dømmes Uretfærdighed. Hans politiske Sindelag vedblev at være uforandret det samme, og efter Udstedelsen af Helstatsforordningen af 26. Juli 1854 nedlagde han sine Stillinger som Medlem af Waisenhusets Direktion og Missionskollegiet, da han ikke vilde tjene en Regering, der havde udstedt en saadan ulovlig Akt. I sine sidste Aar følte han sig svagere, og store Sorger, som rante ham i hans Familiiekreds, nedtrykte hans Sind, thi med al sin Alvor og Viljeskraft var han i høj Grad et Hjærttemenneske, der gik helt op i Kjærlighed til dem, som stode ham nær. En Forkolelse, som han tildrog sig ved et højtelsket Barnebarns Begravelse, vakte ikke nogen Bekymring, men da hans Tjener efter Sædvane ganske tidlig om Morgenen 16. Mart 1856 kom ind i hans Værelse, sad han fuldt paaklædt i Sofaen, død af et Hjerteslag.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. Erslew, Forf. Lex. J. Lorck, 75 Aar.

C. St. A. Billc.

Hviid, Andreas Christian, 1749—88, Orientalist og Theolog, Søn af ndfr. nævnte Provst Matthias H., blev født i Kjøbenhavn 20. Okt. 1749. Efter at have modtaget Undervisning i Hjemmet kom han 1763 i Roskilde Skole, fra hvilken han blev dimitteret 1769. Han valgte det theologiske Studium, men det var kun den filologiske og kritiske Side af dette, som interesserede ham; han havde tidlig læst «den savoyardiske Præsts Bekjendelser» og derigjennem faaet «Modbydelighed for den Slags Dogmatik, der vel driver paa Bibelen som Grunden til vor Tro, men uden at hente skarpe Beviser af denne». Da han 1777 ved Guldbergs Protektion fik et Rejsestipendium, tog han til Göttingen for under J. D. Michaelis' og Heynes Vejledning at dyrke de østerlandske og klassiske Sprog og skærpe sin kritiske Sans. I Efteraaret 1778 forlod han den lille tyske Universitetsby for over Wien, hvor han vilde kollationere nogle Bibelhaandskrifter, at naa Italien. I Wien kom han i nærmere Forbindelse med Ærkebiskop Migazzi og den lærde pavelige Nuntius Garampi, der anbefalede ham til Kardinal Albani, den Gang Forstander for det vatikanske Bibliothek, og til Propagandaens Sekretær, den senere Kardinal Borgia. Under et 15 Maaneders Ophold i Rom fortsatte H. Kollationeringen af Bibelhaandskrifter, og ved indfødte Læreres Hjælp blev han bedre hjemme i de østerlandske Sprog. Som en Prøve paa sine Studier udgav han det 49. Kapitel i Genesis efter en arabisk Oversættelse i en samaritansk Triglotte paa det Barberiniske Bibliothek. Tillige granskede han flittig i Roms Kunstsamlinger, og i Kunstnernes Kreds var han en hyppig Gjæst. 1780 forlod han Rom for over Paris og Holland at vende tilbage til Kjøbenhavn. Kort efter sin Hjemkomst (1781) blev han Provst ved Kommunitetet og Regensen med Titel af Professor, og i de følgende Aar holdt han exegetiske og hermenevtiske Forelæsninger ved Universitetet. Han havde hjembragt adskillige Frugter af sin Flid i Wien og Rom, men kun faa af disse kom Læseverdenen til gode. Derimod lykkedes det ham (1787) at faa udgivet 1. Bind af den Dagbog, han havde ført paa sin Rejse, og et Brudstykke af 2. Del, som var trykt for hans Død (3. Maj 1788), udgav A. Gamborg efter først paa sin døende Vens Forlangende at have tilintetgjort den endnu utrykte Del. Gjennem disse Dagbogsoptegnelser med de mange indstrøede Sætninger lære vi H. at kjende som en elskværdig og beskeden Mand og som en afgjort Tilhænger af den da herskende Rationalisme. 1782 havde han ægtet Maria Sophia Munch, Datter af Justits-

raad, Sekretær og Revisor ved Postvæsenet Søren M.; hun overlevede ham.

Worm, Lex. over lærde Mænd III, 373 f. Minerva 1788, IV, 7 f.

Fr. Nielsen.

Hviid, Matthias, 1703—59, Præst, Søn af Birkedommer Jens H. og Anna f. Kohl, er født i Baarse ved Vordingborg 15. April 1703. Han deponerede 1722, fra Kjøbenhavns Skole, tog theologisk Attestats Aaret ¹⁷²⁴ efter og blev 1725 Adjunctus ved den hollandske Menighed paa Amager, hvilket Embede han dog først tiltraadte efter at have rejst 2 Aar i Ulandet. Fra denne beskedne Stilling sprang han 1735, 32 Aar gammel, til at blive Holmens Provst; det næste Aar blev han Konsistorialraad, 1737 Medlem af Kirkeinspektionen og fik 1756 Rang med Biskopper. Han døde 11. Marts 1759. 1732 ægtede han Karen Fjelsted, Datter af Justitsraad og Stadthauptmand Michael F. i Kjøbenhavn. — H. har næppe været i Besiddelse af nogen særegen Duelighed, der kunde retfærdiggjøre, at han fik en saa høj Stilling. Men han var en ivrig Pietist, og han var blevet Hofpræst Bluhmes haandgangne Mand; denne brugte ham til at udføre forskjellige Hverv, naar han selv, der ikke gjerne vilde træde for meget frem, ønskede at holde sig i Baggrunden. Hvor vi se H. optræde, er det som Pietisternes Beskytter og de orthodoxes Modstander. Han bevirkede 1737, at 2 Studenter, Brødrene Støttrup, der som Sværmere vare satte i Citadellet, fritoges for at arbejde i Smedjen. Aaret efter, «i Forfølgelsens Tid», sad han i den Kommission, der fældte saa stræng en Dom over Præsten H. Mossin. I Kirkeinspektionen holdt han, A. Hoier og Bluhme sammen; de afgjorde, siger Biskop Hersleb, Sagerne forud, saa de andre Medlemmer intet havde at sige. Den Indflydelse, H. her havde opnaaet, synes ogsaa at være steget ham til Hovedet. Da Hersleb skulde være Biskop paa Sjælland, og det blev sagt, at han havde holdt stræng Orden i Christiania Stift, skal H. have sagt: «Ja lad ham kun komme! Vi skal i Kirkeinspektionen nok holde ham saa varm, at han ikke mange Spring skal gjøre.»

Wiberg, Alm. Præstehist. II, 189.

L. Koch.

Hvitfeldt, s. Huitfeldt.

Hübertz, Jens Rasmussen, 1794—1855, Læge og historisk Samler, var en Søn af Raadmand og Kjøbmand Christian Lassen H. og Hedevig f. Rasmussen og fødtes i Aalborg 5. Sept. 1794. Han gik i Realskole og sattes derefter i Handelslære i sin Fødeby.

Efter at Læretiden var udløben, rejste han til Norge, hans Faders Fødeland, og fik Ansættelse paa et Kontor i Drammen. Hans Ulyst til Handelen og hans Tørst efter Kundskab og Videnskab bleve efterhaanden for store; han opgav sin Stilling og rejste til Kjøbenhavn, hvor det lykkedes ham at erholde en kongelig Understøttelse til at studere. 1819 tog han Examen artium og 1824 den medicinske Examen. De følgende Aar var han medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital; i Vinteren 1826—27 fungerede han som Epidemilæge i Horns Herred i Anledning af en udbrudt alvorlig Blodgangsepidemi og gjorde de herved indvundne Erfaringer litterært frugtbringende i «Bibl. f. Læger» ligesom ogsaa til Udarbejdelse af en Doktordisputats, som han 1828 forsvarede i Kiel. 1827—32 virkede han som privat praktiserende Læge i Ærøskjøbing, 1832—38 i Aarhus. 1838 udnævntes han til Læge ved Hospitalet og Fattigvæsenet i Aalborg. 1841—42 foretog han en videnskabelig Udenlandsrejse med offentlig Understøttelse. Hans videnskabelige og litterære Virkelyst begyndte nu at give sig fremtrædende Vidnesbyrd i statistiske, topografiske og historiske Arbejder, til Dels ganske uden for Lægevidenskaben, men til Dels ogsaa med væsentlig Tilknytning til denne. En ganske særlig levende Interesse viste han Sindssygevæsenet i Danmark, og de Oplysninger, han fremkom med, hovedsagelig paa statistisk Grundlag, de talrige større og mindre Indlæg fra ham, oftere i Dagspressen og af kritisk-polemisk Natur, bidroge ikke lidt til at aabne Almenhedens Øjne for de store Brøst, som her vare tilstede, og den store Samfundsopgave, der krævede Løsning, nærmest efter Forbilledet fra andre Lande.

Navnlig efter at han 1844 havde opgivet sin Stilling i Aalborg og var flyttet til Kjøbenhavn, helligede han sig ganske sin litterære og reformatoriske Virksomhed, der i øvrigt, da Ledelsen af Reformbevægelsen paa det egentlig psykiatriske Omraade væsentlig var gaaet over i den rigt begavede Selmers Haand, mere og mere samlede sig om de hidtil fuldstændig forsømte Idioters Oplæring og Udvikling, i Særdeleshed efter at han ved Understøttelse af Enkedronning Caroline Amalie og af den Reiersenske Fond i 1852 havde foretaget en ny Udenlandsrejse og gjort sig nøje bekjendt med Udlandets Foranstaltninger til bedste for Idioterne. Han lod vel heller ikke sin litterære Virksomhed paa andre Omraader ligge brak — 1855 udkom saaledes fra hans Haand en grundig statistisk Beretning om Koleraepidemien i Kjøbenhavn 1853, udarbejdet for den overordentlige Sundhedskommission —, men Bestræbelsen efter at

faa en Helbredelsesanstalt for Idioter oprettet her i Landet blev dog hans Hovedinteresse. 1854 fik han dannet en privat Komité til dette Formaals Fremme, hvilken s. A. lod en Indbydelse udgaa til Medborgere om pekuniær Understøttelse og 1855 ved ham udgav et populært, oplysende og agitatorisk Skrift: «Svagsindighed eller Idiotisme og dens Helbredelighed». Hans utrættelige Bestræbelser kronedes ogsaa med Held, og i Nov. 1855 kunde «Helbredelsesanstalten paa Gamle Bakkehus for idiotiske, svagsindede og epileptiske Børn» begynde sin Virksomhed under hans Forstanderskab. Men allerede 1. Dec. s. A. døde han pludselig af Apoplexi. Han var ugift.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Bibl. f. Læger 4. R. VIII, 248. Ugeskr. f. Læger 2. R. XXIII, 432. *Jul. Petersen.*

— J. R. Hübertz har ogsaa virket i den *historiske* Videnskabs Tjeneste, nærmest som Samler. Først foranledigede hans Ophold paa Ærø ham til at udgive en Beskrivelse over denne Ø (1834), og da han havde taget Bolig i Aarhus, beskæftigede han sig med denne Bys Fortid, som han belyste i et lille Skrift: «Et Blik paa Staden Aarhus og dens almindelige Historie» (1837), der udkom som 1. (og eneste) Hæfte af «Bidrag til Skildring af Staden Aarhus». Af langt større Betydning blev hans i 3 Bind udgivne «Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus» (1845—46), der indeholder gode Ting og for sin Tid var et Særsyn i vor historisk-topografiske Litteratur. Endelig udgav han 1852 «Aktstykker til Bornholms Historie 1327—1621», hvortil han ogsaa havde indsamlet Bidrag i Lybek. Som historisk Samler og Udgiver har han saaledes præsteret en Del, men han kan dog næppe betegnes som mere end en flittig Dilettant. — Ogsaa paa andre, Historien nærliggende Omraader vovede H. sig ind. Han udgav 1840 et lille Skrift «Om Bevægelsen i den danske Befolkning», der viser, at han med aaben Sans for Omvexlingerne i Befolkningens Bestanddele og Udviklingen i Slægterne forbandt ret ejendommelige Theorier, men som hviler paa et alt for indskrænket statistisk Materiale og derfor bringer flere Paastande end Beviser. Hans psevdonymt udgivne Piece «Slesvig-Holsteinismen og det danske i Slesvig» (1845) er et tarveligt Indlæg i Dagens Strid, der vil paavise, at Danskheden i Slesvig ikke er udsat for nogen Fare fra Tyskland, og derved godtgjør, hvor lidet klartskuende dets Forfatter kunde være over for et stort nationalt Spørgsmaal. *C. F. Bricka.*

Hübner, Martin, 1723—95, Retslærd, er født i Hannover, men kom tidlig til Danmark, hvor han blev opdragen. 1741 blev han Student fra Frederiksborg Skole, noget efter Informator for Grev Chr. Holstein (Ledreborg) og 1751 Professor designatus ved Kjøbenhavns Universitet. Da han var den 5. i Rækken af designerede Professorer, besluttede han at benytte Tiden til Studier i Udlandet, og 1752 rejste han udenlands med det Lassenske Stipendium for 3 Aar. Han vilde studere Statslære, Handel og Industri. Rejsen, paa hvilken han besøgte Tyskland, Schweits, Holland, England og Frankrig, kom imidlertid til at vare ikke 3, men 7 Aar og belyses udførlig i en Række Breve fra ham til Statsminister J. L. Holstein, der opbevares i Ledreborgs Manuskript-samling. Paa denne i pekuniær Henseende ofte trange Rejse udviklede han sig som folkeretlig Forfatter (s. ndfr.). I Paris omgikkes han fortrolig med de betydeligste lærde, saasom Buffon, d'Alembert, Fontenelle osv., og Frankrigs Udenrigsminister søgte at faa ham til at gaa til England for at indlede Forhandlinger om en Separatfred. 1759 blev han kaldt hjem af Bernstorff, der ønskede, at han skulde bistaa den danske Gesandt i London i Varetagelsen af de danske søfarendes Interesser i Sagerne angaaende de af England kaprede Skibe. Før i Marts 1761 kom han dog ikke afsted, men paa et kort Besøg i Paris nær blev han nu ogsaa i London til 1764, hvor han til Gavn for danske Interesser bl. a. fremkaldte Skriftet «The present state of Denmark».

Ved Universitetet blev han paa denne Tid virkelig Professor, men skjønt han 2 Gange holdt Taler ved dets Reformationsfest (1760 og 1769), var Rector magnificus i 1772 og var ivrig for Bevarelsen af det Lilliendalske Legat ved det, fik det ikke megen Glæde af ham. Han var aktuel Professor i o. 30 Aar og anmeldte stadig i dem Forelæsninger over Kameralvidenskaberne, men skal aldrig have holdt en Forelæsning. Studenterne «brændte af Længsel» efter at høre ham, men hans Helbredstilstand nævntes stadig som Hindring. Uvirksom synes han dog heller ikke at have været. Imellem Sorø Akademis Manuskripter findes Betænkninger fra ham til Kronprins Frederik angaaende Politilove for Kjøbenhavn, Kornmagasiner m. m., og en af ham 1768 udgiven Afhandling om Statens Indtægter viser, at han har været en fordomsfri og frisindet Tænkter, der dog — Samtiden roser ham herfor — ikke skilte «Statens og Fædrelandets Interesser fra Fyrstens». Praktisk Nytte kom han til at gjøre i det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Allerede 1761 havde han fra London tilskrevet Bernstorff om det der eksisterende Society of arts som en god Støtte for det økonomiske Liv, og 1765 saa det ud, som om han skulde faa dannet et lignende Selskab her hjemme, hvad dog Frederik V's Død bragte til at strande. Da Landhusholdningsselskabet stiftedes 1769, blev han Vicepræsident i det, og denne Post beklædte han til 1774. Det virkede den Gang fuldt saa meget for Industrien som for Agerbruget. 1765 udnævntes han til Kommitteret i Rentekammeret, men denne Udnævnelse gjaldt kun paa Papiret. 1762 var han bleven Justitsraad, 1770 Etatsraad og 1774 Konferensraad. Han var Medlem af det norske Videnskabernes Selskab, af Videnskabernes Selskab i London og af Académie des inscriptions et belles lettres i Paris. Han døde 27. April 1795.

Nyerup, Lit. Lex. Matzen, Kbhvns Universitets Retshist. Danske Saml. IV.
C. Nyrop.

— M. Hübner er den eneste danske Forfatter, der har vundet et varigt Navn i den *folkeretlige* Litteratur. Endnu stedse citeres han som en betydelig Avtoritet, og selv hans engelske Modstandere erkjende, at han har leveret det dygtigste Forsvar for den nevtrale Handels Ret i Krigstid. Hans Forgængere — H. Grotius, Heineccius og Bynkershoek — havde væsentlig holdt sig til «*consolato del mare*», som erklærede nevtralt Gods i fjendtligt Skib for frit, men fjendtligt Gods i nevtralt Skib for god Prise. I Søkrigene mellem England og Frankrig hævdede den engelske Regering disse Regler, som de engelske Kapere anvendte med en saadan Vilkaarlighed, at den nevtrale Skibsfart, navnlig i Syvaarskrigen, næsten led lige saa meget derunder som den fjendtlige. Allerede i sit første betydelige Arbejde, «*Essai sur l'histoire du droit naturel*» (London 1758), havde H. kort fremsat sine afvigende Anskuelser, og han begrundede dem nærmere i sit berømte Værk: «*De la saisie des bâtimens neutres*», som udkom i Haag 1759. Hans Udgangspunkt er, at Krigen ikke berører de nevtrales Retsstilling, uden for saa vidt de selv ved at erklære sig nevtrale have paalagt sig den Pligt ikke at yde nogen af de krigsførende direkte og umiddelbare Midler til Krigens Førelse. Deraf følger for dem Forpligtelsen til ikke at anløbe en blokeret eller belejret Plads og til ikke at føre Krigskontrabande til noget af de krigsførende Lande. Derimod kan nevtralt Gods i fjendtligt Skib lige saa lidt erklæres for god Prise, som nevtralt Gods i Fjendens Land kan konfiskeres, og

fjendtligt Gods kan lige saa lidt borttages i neutralt Skib, som nogen krigsførende har Ret til at trænge ind paa neutralt Landterritorium og bemægtige sig det derværende fjendtlige Gods, thi det neutralt Skib er neutralt Territorium, saa længe det befinder sig paa aaben Sø. De krigsførendes Visitationsret omfatter derfor kun Ret til ved Undersøgelse af Skibspapirerne at forsikre sig om, at Skibet virkelig tilhører en neutral Stat, og at det ikke fører Krigskontrabande. Endelig hævder han i Princippet og tvært imod den saakaldte Rule of 1756 de neutrals Ret til at benytte sig af den Frihed, som en af de krigsførende Magter maatte tilstaa dem til under Krigen at handle paa dens Kolonier eller drive Kystfart, medens saadan Frihed ikke gaves dem i Fredstid.

Næppe havde H. opstillet disse klare og rationelle Grundsatninger, før alle Publicister med Undtagelse af de engelske sluttede sig dertil. Ogsaa Regeringerne, atter naturligvis med Undtagelse af England, antog i Almindelighed disse Sætninger, og de bevæbnede Neutralitetsakter af 1780 og 1800 proklamerede dem. Men det var dog først ved Pariser-Deklarationen af 16. April 1856, at de to Sætninger, som H. havde været den første til at begrunde, at neutralt Skib dækker fjendtligt Gods, og at neutralt Gods er frit paa fjendtligt Skib, bleve positivt Folkeret.

I de to nævnte Værker havde H. vist sig ikke blot som en overordentlig lærd og kundskabsrig Mand, men ogsaa som en meget selvstændig og skarpsindig Tænkter. Hans Stil er klar, hans Fremstilling strængt logisk og fri for alt lærd Pedanteri og Lyst til at udkramme unyttig Lærdom, og han bevæger sig i det franske Sprog med en indfødts Lethed.

Det er et besynderligt Fænomen, at H. efter en saa glimrende Debut i den følgende Del af sit Liv forholdt sig tavs, og det saa meget mere, som han i en Række Breve, han fra Udlandet skrev til Bernstorff, viser sig lige saa selvstændig og kyndig i statsøkonomiske som i folkeretlige Spørgsmaal. Kun i 1766 ved sin Indtrædelse i Konsistorium udgav han en latinsk Dissertation «om Statens Indtægter», der paa hans sædvanlige klare Maade giver en summarisk Oversigt over denne Del af Finansøkonomien. Det synes, at han beskæftigede sig med at skrive sine politiske Erindringer, men de saa ikke Dagens Lys og ere desto værre vistnok tabte. Derimod har man tillagt ham Forfatterskabet til en overordentlig heftig Pamflet mod England og den engelske Regering, der under Titelen «Le politique Danois» udkom anonymt i Kjøbenhavn 1756

og senere oftere er udgivet, saaledes ogsaa i Frankrig under Napoleon 1805 med en noget forandret Titel. Han fralagde sig strax i Aviserne at være Forfatteren, men 1760, da han skulde gaa til England som Kommissær, nægtede desuagtet den engelske Regering at modtage ham, indtil det lykkedes ham at overtøye den engelske Gesandt om sin Uskyldighed. Ikke desto mindre anføres han endnu i senere Tider som Forfatter, i det man formodentlig støtter sig paa en Antydning af den lidet paalidelige Fréron. Saa meget er imidlertid vist, at Bernstorff, hvem H. forelagde sine politiske Skrifter, før de kom ud (dette var saaledes Tilfældet med «De la saisie» og med et Memorandum om Spanien, til hvis Udgivelse Bernstorff ikke vilde give sit Samtykke), ikke antog ham for Forfatteren. Men det bedste Bevis er Skriftets lidenskabelige og overfladiske Tone, der er saa forskjellig fra H.s Stil, og navnlig dets Indhold, som til Dels forfægter andre Principper end dem, H. antog.

P. Vedel.

v. Hübsch (Heubsch), Elias, —1703, Generalavditør. Om H.s Herkomst og Ungdom er intet bekjendt. I Aaret 1666 udnævntes han til Generalavditør, 1688 til Etatsraad. Ved Hoffet sluttede han sig til Plessens Parti og synes en Tid lang at have haft en vis Indflydelse paa den hjemlige Politik. Saaledes fik den bekjendte engelske Gesandt Molesworth i sin Instrux 1689 Paalæg om at vinde H. for Englands Interesser. H. døde i Dec. 1703. Tillige med sin Adoptivson Jacob Timmermand blev han 1691 optagen i den danske Adelstand. Jacob v. H., Kammerjunker hos Prins Carl († 1724), efterlod Descendens, der endnu blomstrer i Norge og Tyskland, henholdsvis som almindelig Adel og som Rigsfriherrer.

Louis Bobé.

Hygom, Peder, 1692—1764, Biskop, blev født 22. Nov. 1692 i Hygum i Tørring Len. Saa vel hans Farfader som hans Fader, Jacob H. († 1754 som Jubellærer, 97 Aar gammel), havde været Præster her; Moderen hed Karen Buch. Fra sit 12. Aar blev han undervist hos den bekjendte Præst Peder Wøldike i Sommersted, der ogsaa dimitterede ham 1710. Pesten tvang ham til at forlade Kjøbenhavn det følgende Aar; men efter dens Ophør vendte han tilbage, og samtidig kom ogsaa Brødrene H. A. Brorson og Broder Brorson, ligeledes fra Nordslesvig, til Universitetet; i dem fandt han snart nære Aandsfrænder og sluttede varmt Venskab med

dem, som holdt ved, da de senere alle 3 sadde som Biskopper i Jylland. H. tog Attestats 1714 og studerede derefter i Kiel et godt Aars Tid. 1718 blev han Kapellan hos den ansete Provst Mag. Welleius i Lintrup og Hjerting, der vare Nabosogne til hans Fødehjem, og ægtede Aaret efter Provstens Datter Karen. Han vedblev at være Svigerfaderens Medhjælper til dennes Død 1730 og blev derefter hans Eftermand i Sognekaldet. Men da hans gamle Fader trængte til hans Bistand, opgav han Sognekaldet og flyttede over til Hygum som Kapellan hos Faderen 1732. I begge Embeder viste han sig som en fuldblods Pietist. Der rejstes vel ved hans Virksomhed en ikke ringe religiøs Bevægelse i Egnen; men de samme heftige Kampe, som de pietistiske Præster andensteds havde at bestaa paa Grund af deres ensidige Opvækkelsesprædiken og ved at fremelske Konventikelvæsenet, bleve ogsaa i rigt Maal ham til Del. Der klagedes over ham til Biskoppen, hos hvem Modstanderne dog ikke fik noget Medhold. 1736 blev han Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus samt Provst i Ning Herred og forflyttedes allerede 1737 der fra til Budolphi Kirke i Aalborg, rimeligvis draget did af Vennen B. Brorson, som var bleven Biskop sammesteds. Men næppe var han kommen til Aalborg, før han (1738) udnævntes til Biskop Herslebs Eftermand som Biskop i Akershus Stift. Da imidlertid Biskop Oksen i Aarhus døde, inden H. tiltraadte Embedet i Norge, blev han strax udnævnt til Biskop over Aarhus Stift, hvorimod Nordmanden Stiftsprovst Dorph i Kjøbenhavn blev Biskop i Christiania; og sin Glæde over at kunne blive i Danmark gav han Vidnesbyrd ved at skjænke Frue Kirke i Aarhus en større Pengegave.

I sine 10 første Bispeaar havde han den lærde, orthodoxe Nordmand Dr. Fr. Nannestad ved sin Side som Stiftsprovst. Denne var kjendt som Pietismens ihærdigste Modstander, og H. laa derfor stadig i Strid med ham og indberettede til Kirkekollegiet, at «for adskillige Aarsagers Skyld finder Christi Rige næppe nogetsteds større Hinder og Modstand end her i Stiftets Hovedståd». Men var han en Biskop efter Kirkekollegiets Sind og utrættelig til at indberette og forespørge hos dette selv om de største Bagateller — ligesom han ogsaa stod i stor Yndest hos Christian VI —, var han meget ilde set af Biskop Hersleb i Kjøbenhavn, som kun taler ringeagtende om ham og mener sig berettiget til at erklære om H., medens denne endnu var i sin kraftige Alder (1747), at han «lidet eller intet bestiller». Denne Dom lider vistnok af en betydelig

Ensidighed. I øvrigt har H. ikke gjort sit Navn bekendt i Litteraturen; men i Liber daticus for Lintrup og Hjerting Pastorat angives han som Forfatter til den skønne Nadversalme «Jesu, din søde Forening at smage», der første Gang findes trykt i Pontoppidans Salmebog (1740). Imidlertid er denne Angivelse ikke nøjagtig, da H. kun er Salmens Oversætter; Originalen er tysk, og Salmen er udgaaet fra det saakaldte «fladelfiske Samsfund» i Begyndelsen af 18. Aarhundrede (jvfr. Dansk Kirketid. 1851, Nr. 43; 1852, Nr. 367). I sin Alderdom henfaldt H. til en Sovesyge, mod hvilken Lægekunsten intet kunde udrette. Han døde 8. Juni 1764, faa Dage efter sin nære Ungdomsven Biskop H. A. Brorson. Hans Enke flyttede til en Søn, der var Hospitalsforstander paa Hanstedgaard; her døde hun 26. Maj 1767.

Universitetsprogram. Tidsskr. f. Lit. og Kritik V, 67 ff. Theolog. Tidsskr., udg. af Scharling og Engelstoft, VII, 85 f. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 706 ff.; 4. R. I, 499 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. III, 375 ff. Skaar, Norsk Salmehist. I, 709 ff.

A. Jantzen.

Hylling, Laurids Hansen, 1656—1704. Præst, var født i Kirkehyllinge ved Roskilde; Faderen, Hans Hansen Fjeraas, var Præst, Moderen hed Kirsten Mortensdatter Hove. Student 1674 fra Kjøbenhavns Skole; 1680 2. og 1686 1. resid. Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn efter 1684 at have taget Magistergraden. 1680 ægtede han Karen Sørensdatter Bergendal, hvis Fader var 1. resid. Kapellan ved Frue Kirke, hvor hendes første Mand, P. C. Munch, havde været personel Kapellan. 1704 døde han. — 1693 havde han over Biskop Hans Bagger holdt en Ligprædiken, hvilken han udgav; nogle theologiske Skrifter af ham udkom først længe efter hans Død, men hans litterære Virksomhed er nu uden Betydning. Han blev indviklet i en ubehagelig Sag, som for øvrigt i de Dage enhver anden Præst lige saa let kunde have faaet at bestille med; han ledede nemlig et Forhør, der 1691 afholdtes over et 12 Aars Pigebarn, som gav sig af med Hexeri; da Pigen senere maatte tilstaa, at alle hendes Udsagn vare Opspind, blev H. idømt en Bøde paa 50 Rdl. for det ulovlige Forhør, uagtet det havde været efter Barnets Faders egen Opfordring, han havde holdt det.

Wiberg, Alm. Præstehist. II, 128. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. V, 267. 270.

Vilh. Bang.

Hüttemeier, Johann Heinrich, 1804—66, Mekaniker, er født 15. Okt. 1804 ved Bremen, hvor hans Fader, Alert H., var Land-

mand; Moderen var Cathrine Margrethe f. Sander. Efter Konfirmationen kom han først i Urmager- og derpaa i Klejnsmeddelære i Hamborg, hvorfra han 1826 som Klejnsmeddesvend drog til Kjøbenhavn. 25. April 1831 ægtede han her Birthe Jensen (f. 20. Nov. 1807 † 22. Sept. 1865), Datter af Øltapper Peder J. og Hustru Anne Larsdatter, og i Maj s. A. tog han Borgerskab som Klejnsmeddemester. Hans Virksomhed tog hurtig Opsving, efter nogle Aars Forløb fik han sin egen Ejendom, men han var ogsaa i Besiddelse af saa vel stor mekanisk Dygtighed som betydelig Energi. Bogtrykkernes Træpresser afløstes paa denne Tid af Jærnpreser, ikke at tale om, at Haandpresserne begyndte at vige for Hurtigpresserne, og i denne Bevægelse kastede H. sig resolut ind. Den første i Danmark byggede Hurtigpresse (den 5. saadanne her i Landet) udgik i 1837 fra hans Værksted til Trykning af «Kjøbenhavnsposten», og hans Presser bleve søgte uden for Danmarks Grænser, i Norge, Sverige og Finland. Uheldige økonomiske Forhold gjorde imidlertid, at han i 1849 forlod Landet og tog Ophold i Finland, hvor han 1866 afgik ved Døden. — Hans ældste Søn, *Theodor H.* (f. 31. Jan. 1832 † 15. Jan. 1893), der 1858 tog Borgerskab som Jærnstøber og Maskinfabrikant, overtog 1863 P. F. Lundes uden for Kjøbenhavns Volde liggende Jærnstøberi, som han oparbejdede til en stor og anset Forretning. Han var Formand for «Foreningen af Fabrikanter i Jærnindustrien» under den store Jærnarbejderstribe i 1885, var i en Aarrække Borgerrepræsentant og til sin Død en af de ledende i «Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk» ligesom i Kjøbenhavns Industriforening.

C. Nyrop, Camillus Nyrop. Haandværkerbladet 1893, Nr. 5. *C. Nyrop.*

Hækkerup, Lars Andersen, f. 1819, Landbruger. H. fødtes 16. Juli 1819 i Landsbyen Hækkerup nær ved Ringsted, Søn af Anders Christensen H. (f. 1788 † 1851) og Berthe Larsdatter (f. 1785 † 1870). Faderen bosatte sig 1820 i Vетterslev, hvor han drev et lille Landbrug, men især ernærede sig som Musiker. Her købte H. 1842 en lille Gaard og blev senere som Følge af Giftermaal ogsaa Ejer af Naboejendommen. Han gav sig tidlig af med Biavl (siden 1840) og drev senere Mjødbrygning og Dyrkning af Havesager i større Omfang; skrev 1845 en lille Anvisning til Biers Behandling. 1845—49 var han Medlem af og 1846—48 Formand for Sogneforstanderskabet. Allerede 1846 sluttede H. sig til Bondevennerne, skrev 1848 et Par politiske Flyveskrifter og valgtes s. A. til den grund-

lovgivende Rigsforsamling samt 1849 til Folketinget; ogsaa havde han 1849 Sæde i den store Landbokommission. Senere skiltes H. fra sine tidligere Partifæller og var 1864—66 Medlem af Rigsraadets Landsting, hvor han stemte for den gennemsete Grundlov. H. brugtes siden 1851 som Voldgiftsmand i en Mængde Sager om Hoveri- og Jagtretsafløsning, valgtes 1852 af Folketinget til Taxationskommissær ved Salget af Universitetets og Sorø Akademis Fæstegods og var 1868—72 Medlem af Expropriationskommissionerne ved Jærnbaneanlæg paa Sjælland og Falster. — H. ægtede 1843 Kirsten Nielsdatter (f. 1822 † 1868) og 1873 en Husmandsdatter, Maren Kristine Pedersdatter (f. 1846).

Erslew, Forf. Lex. Dagbladet 23. Maj 1889 og 19. Avg. 1890.

Emil Elberling.

Hänel, Johann Friedrich, 1700—61, Billedhugger, var en indvandret Sachser, kom her til o. 1740 og blev nogle Aar efter kgl. Hofbilledhugger. Han var en maadelig og smagløs Kunstner, men blev desuagtet, i Mangel af bedre, meget sysselsat for kgl. Regning og var virksom paa næsten alle kgl. Slotte, til hvilke han gjorde Statuer, Vaser, Konsolborde o. l., mest i Stuk, gullandsk Sten og Egetræ. De fleste af hans Arbejder ere gaaede til Grunde; i Fredensborg Særhave staar endnu hans Statue (i noget over halv Størrelse) «Lugtesansen». H. blev en velhavende Mand. Han var gift med Kurvemageren Jacob Mandørpffs Datter Elisabeth, som efter hans Død ægtede J. G. Grund (VI. 226). H. døde i Kjøbenhavn i Jan. 1761.

Meier, Fredensborg.

F. J. Meier.

Hæseker, Johan Jacob, 1714—86, Etatsraad, var født i Kjøbenhavn 6. Sept. 1714 og maaske Søn af Kjøbmand Albrecht H. I en ung Alder blev han 1738 Raadmand i sin Fødeby, senere tillige Kommitteret ved Fattigvæsenet, hvis Direktør han blev 1766; 1770 udnævntes han til Viceborgmester, hvilken Stilling han med en Afbrydelse af 1½ Aar (1771—72) under Struensees Regimente beklædte til sin Død, 17. Marts 1786. 1752 havde han faaet Kancelliraads Titel, 1758 blev han Justitsraad og 1768 Etatsraad. Gift 5. Juni 1737 med Anna Christine Kreyer (døbt 17. Okt. 1715 † 7. Nov. 1770), Datter af Handelsmand Johan K. og Anna Augusta f. Mechlenburg. H. havde historiske Interesser og var 1777 blandt Stifterne af det genealogiske og heraldiske Selskab; hans efterladte Samlinger ere dog uden synderligt Værd.

Kjøbenhavns Adressecomptoirs Esterr. 1786, Nr. 73. Werlauff, Det kgl. danske Selskab S. 132.

G. L. Wad.

F David H. (f. 1645, d. 1609)

♀ Hans Modet var Johanna Maria
Bvander (1666, d. 1741).

[i Erfurt

Häusser, Elias David, \approx 1687—1745. Officer, Bygmester. H. er født i Tyskland, hvor hans Fader, var kurmainzlig «Ober-Stadt- und Landbaumeister» i Erfurt. I sin Ungdom lagde han sig efter Studiet af den civile og militære Arkitektur og opholdt sig nogen Tid ved Hertugen af Sachsen-Gothas Hof, hvor han underviste dennes Brødre i Mathematik og Militærarkitektur. For i Praxis at faa Anvendelse for sine Kundskaber gik han i polsk-sachsisk Krigstjeneste, i hvilken han avancerede til Lieutenant. Han deltog med sachsiske Tropper som Ingeniør i de af de allierede Armeer under Hertugen af Marlborough og Prins Eugen af Savoyen foretagne Erobringer af de spansk-nederlandske (belgiske) Fæstninger Tournay og Mons og den dermed i Forbindelse staaende Forcering af de franske Linjer Condé—Mons—Maubcuge i 1709 (den spanske Arvefølgekrig), men maatte i Anledning af Faderens samtidig indtrufne Dødsfald forlade Krigstjenesten og vende tilbage til Erfurt for at ordne nogle Familieanliggender. Da dette var sket, besluttede han sig til atter at drage udenlands, og han kom da til Kjøbenhavn i Begyndelsen af 1711. Her fik han Lejlighed til at forevise nogle af sine Rids for Kongen og blev efter Ansøgning 16. Febr. 1711 udnævnt til Sekondlieutenant ved Garden til Fods. Han deltog med denne i Feltoget i Meklenborg og Pommern i 1711—12, men kaldtes i Nov. 1712 tilbage til Kjøbenhavn for at ansættes som Informator for Kronprinsen, den senere Christian VI, i Ingeniørkunsten. Han udnævntes til Kapitajn af Infanteriet i 1713 og beholdt Karakter som Major af samme Vaaben i 1716 samt vedblev at være Kronprinsens Lærer indtil 1719. I 1720 ansattes han som Ingeniørkapitajn ved den danske Fortifikationsetat, og han blev 1723 Oberstlieutenant af Fortifikationen og Chef for Fortifikationsetaten. Som saadan beholdt han følgende Udnævnelser: 1724 Generalkvartermester, 1731 Oberst af Infanteriet og 1735 Brigadér af Infanteriet. Han afgik 3. Marts 1738 fra Fortifikationsetaten og blev Generalbygmester. I 1733—40 forestod han Opførelsen af Christiansborg Slot paa det nedbrudte Kjøbenhavns Slots Plads. Det nye Slot byggedes til Dels efter Planer, som vare indforskrevne fra Italien, og H. var saaledes ikke Bygmester i Ordets egentlige Forstand, om han end i flere Retninger maatte foretage Afvigelser fra det oprindelige Projekt for at omplante dette paa dansk Grund og afpasse det efter de stedlige Forhold og de særlige Krav, som stilledes. Det var navnlig Bygningens Skelet og ydre Arkitektur, som vare ham overdragne,

medens dens indre Udsmykning paahvilede Thura og Eigtved. 1741 blev H. Kommandant i Nyborg, i hvilken Stilling han i 1742 udnævntes til Generalmajor. Han døde der 16. Marts 1745 efter langvarig Sygdom. — H.s Hustru, Christiane (Christine) Sophie, hvem han havde ægtet i de sidste Dage af 1713 eller i Begyndelsen af 1714, døde 1761 (begravet 13. Okt.) i Kjøbenhavn, 69 Aar gammel.

Weilbach, *Konstnerlex.* Tychsen, *Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893* S. 19. *V. E. Tychsen.*

Høberg, Jens Sørensen, 1695—, Skuespiller, dimitteredes 1716 fra Aalborg Skole til Universitetet, hvor han 1720 tog theologisk Examen; efter 1722 at have holdt Demisprædiken blev han s. A. Alumnus paa Valkendorfs Kollegium, og her skrev han 3 Disputatser. I Slutningen af 1722 indtraadte han i den danske Skuespillertroupe i Grønnegade, hvor han spillede bl. a. Arverne og andre Dialektroller; Konsistorium fradømte ham herfor Kollegiepladsen, og efter megen Modstand flyttede H. i Sommeren 1723 der fra. Samtidig søgte han et Præstekald, men fik det ikke, og endnu i 1724 træffes H. blandt de danske Aktører, hvorefter han forsvinder.

Rahbek, *Bidrag til d. danske Skuepladses Hist.* S. 26 ff. Werlauff, *Antegnelser t. Holbergs Lystspil* S. 343. *Danske Saml.* I, 43 ff. *Arthur Aumont.*

Høcken, Hartvig, —1595, en Adelsmand af sønderjysk Slægt — Faderen, Jesper H., skal have ejet Melsgaard paa Als, Moderen var en Meinsdorf —, tjente i den lange Tid fra 1554—72 som Hofjunker, ligesom han under Syvaarskrigen gjorde Tjeneste baade til Søs og til Lands. Ved sit Ægteskab med Alhed Rosengård blev han Ejer af en lille sjællandsk Hovedgaard, Taagerød, men som Godsejer fik han et ondt Eftermæle, i det Sagnet beskylder ham for ved sin Skytte at have ladet sin Sognepræst skyde ihjel samme Dag, Præsten ved Altergangen havde bebrejdet H. hans utugtige Levned, og Drabet skal oven i Kjøbet have fundet Sted, da Præsten var paa Hjemvejen fra Taagerød, hvor han havde været H.s Gjest. De samtidige Kilder tie dog saa fuldstændig om denne Begivenhed, at der er nogen Grund til at betvivle Traditionens Rigtighed, saa meget mere, som Drabet sættes snart til 1551, da H. H. næppe endnu var kommen til Sjælland, snart til 1566, da han formodentlig paa Grund af Krigen var fjærnet fra Hjemmet, og snart til 1591, da han var en udlevet Mand paa

Gravens Rand, en Usikkerhed, der fører med sig, at Præstens Navn angives forskjellig. Vist er det, at H. H. vedblev at være vel anskreven ved Hove og efter sin Afsked tilsagdes ved festlige Lejligheder eller for at ledsage Kongen udenlands. Selv døde han 2. April 1595 og ligger med sin Hustru og hendes Moder begravet under en smuk Gravsten i Lidemark Kirke.

A. Petersen, Vallø og Omegn S. 199 ff.

Thiset.

Høedt, Frederik Ludvig, 1820—85, Skuespiller, Dramaturg. H., der var født i Kjøbenhavn 13. Febr. 1820, blev af sine Forældre — Møbelhandler Christen Olsen H. († 1850) og Marie f. Hansen († 1887) — sat i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han 1836 dimitteredes til Universitetet. Efter at have taget 2. Examen studerede han en kort Tid Theologi, men opgav dette Studium for at kaste sig over Filosofi, Æsthetik og Dramaturgi, udgav 1844 et Hæfte «Lyriske Studier», som dog ikke vare af Betydning, og foretog 1850—51 en Rejse gennem Tyskland til Paris for at studere moderne Skuespilkunst. Han debuterede paa det kgl. Theater 14. Nov. 1851 som «Hamlet», og den 31aarige Mands Debut vakte overvældende Opsigt. Han var lille og spinkel af Figur, men havde et smukt, intelligent Hoved og besad et vel ikke meget klangfuldt, men tydeligt og fortrinlig skolet Organ, der lystrede ham paa alle Punkter, undtagen hvor han skulde give lidenskabelig Pathos eller om Kjærlighed Luft, thi disse Følelser lærte han, der fremfor alt var Reflexionsskuespiller, aldrig til fulde at give det sande og ægte Udtryk. Ved Studiet af moderne fransk Skuespilkunst havde han tilegnet sig meget af den franske Skoles naturlige Diktion og kæmpede med stor Iver for at modarbejde den hos adskillige af Theatrets Personale den Gang endnu herskende noget konventionelle Spillemaade, som navnlig gav sig til Kjende i det højere Drama. Han bragte her nyt Blod i de gamle Aarer, og hans Virksomhed var ikke uden gode Resultater, selv om disse langt fra bleve saa betydelige, som der havde været Grund til at vente, i Fald hans Forbliven ved Theatret havde været af længere Varighed. Han mente sig imidlertid planmæssig tilsidesat af J. L. Heiberg, og den uhyggelige Strid, der i den Anledning opstod ved Theatret, kulminerede i, at han nægtede at spille «Hamlet» med en anden end Fru Nielsen i Dronningens Rolle og udeblev fra Prøverne. Følgen heraf var, at han, der allerede 1852 var bleven kgl. Skuespiller, afskedigedes i April 1855. Han tog Engagement

hos Kammerraad Lange paa Hoftheatret og spillede her i Sæsonen 1855—56 i alt 13 forskjellige Roller, blandt hvilke Herman Bache i «Et enfoldigt Pigebarn», Jules Albert i «Berthas Klaver» og Grev Baudelot i «Den sidste Nat». Da Heiberg ved Theateraarets Udgang afskedigedes som Direktør for det kgl. Theater, blev H. atter fra 1. Juli 1856 engageret som Skuespiller og tillige som Elevinstruktør, i hvilke Stillinger han næste Aar fik kgl. Udnævnelse. Men medens den offentlige Mening tidligere havde taget ham stærkt under Armene, slog den nu om og gav ham — med urette — Skyld for, at Fru Heiberg holdt sig borte fra Scenen, og denne Uvilje mod ham lagde sig flere Gange for Dagen ved Udhysninger og Udpibninger, og da disse atter havde fundet Sted 13. Dec. 1857, paa hvilken Aften han spillede Paimpol i «Min Lykkestjerne», erklærede han, som fandt, at Spektakelmagerne ved den over dem fældede Højesteretsdom vare slupne for alt for godt Kjøb, at han ikke vilde optræde oftere, og denne sin Beslutning fastholdt han ogsaa, i det han dog vedblev at fungere som Elevinstruktør. I Maj 1858 udnævntes han til Sceneinstruktør for Skuespillet og 3 Aar senere tillige for Operaen, hvilke Embeder han beholdt til sin Afsked i Sommeren 1864. Det havde i Foraaret 1859 været Kultusminister Halls Plan, at H. skulde afløse det Hauch-Christensenske Regimente ved Theatret, og H. fik i den Anledning Titel af Professor, men da han med sin følelige Mangel paa Energi stadig forlangte Betænkning, trak Sagen i Langdrag, indtil Hall som Minister afløstes af Monrad, og hermed bortfaldt Sagen.

H. har som Skuespiller paa det kgl. Theater udført i alt 18 Roller, blandt hvilke man særlig kan fremhæve Ehlers i «For ti Aar siden», Destournelles i «Slottet i Poitou», Werner i «En Valgdag», Toby Wilson i «De deporterede», Harlekin i «De usynlige», Titelrollen i «Salomon de Caus» og Henrik Skytte i «Thyre Boløxe». Han var en Mester i at konversere let og naturlig paa Scenen, havde den rette Accent saa vel for Humoren som Ironien, var langt fra blottet for Lune, men savnede Fantasi og dyb Følelse, noget, hvorover han søgte at dække ved ad Tænkningens Vej at stræbe efter Maalet. Som Elevinstruktør udøvede han en meget heldig Indflydelse, og Tallet er ikke ringe paa dem, der skyldte ham deres kunstneriske Udvikling; ogsaa som Sceneinstruktør gjorde han fortræffelig Fyldest og var den første, der her hjemme viste, hvordan et moderne Lystspil skal sættes i Scene. Med sine rige Evner vilde han rimeligvis være bleven den danske dramatiske

Kunst til stor Nytte baade som Skuespiller og som Instruktør, saafremt han ikke af misforstaaet Stolthed, og fordi hans private Forhold tillode ham det, alt for tidlig havde trukket sig tilbage fra Scenen; nu staar han i Theaterhistorien som den, der i Kunsten vilde det rette, men ikke formaaede at sætte det igjennem, fordi han fremfor alt savnede Banebryderens Udholdenhed og Energi. Derfor glede hans senere Aar hen til Dels i Uvirksomhed, kun at han ved enkelte Lejligheder støttede Folketheatret med sin Erfaring og sine gode Raad, indtil hans Aandsevner sløvedes, og han — ugift — døde 22. Marts 1885.

Som Forfatter har H. udgivet 3 Hæfter «lyriske Digte» (samlet Udg. 1856), «Om det skønne, Udkast til en kristelig Æsthetik» (1856), med Held bearbejdet flere Skuespil, eksempelvis «Embedsiver eller Hr. og Fru Møller» og «Madonna», samt leveret fortræffelige Oversættelser af adskillige franske dramatiske Arbejder.

Overskou, Den danske Skueplads VI—VII. H. Christensen, Det kgl. Theater 1852—59. J. L. Heiberg, Et Liv gjenoplevet i Erindringen. E. Brandes, Dansk Skuespilkunst. Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XXVI, Nr. 26.

Edgar Collin.

Høeg (Høegh), s. Høg.

Høegh, Hans Jørgen Christian, 1738—1805, Præst, Landøkonom. Forældrene vare Jørgen H., Kjøbmand og siden Bedemand i Horsens, og Helene Dorthea Ovesdatter f. Guldberg. H., der var Broder til Ove Høegh-Guldberg (VI, 289), fødtes i Horsens 30. April 1738, blev Student 1756, theolog. Kandidat 1760, Sognepræst til Andsager i Ribe Stift 1769 og til Hillerslev og Kaastrup i Aalborg Stift 1773, hvorfra han 1783 forflyttedes til Gjentofte paa Sjælland. Som Datidens andre Præster ejede han praktisk landøkonomisk Erfaring; han hørte med til den store Kreds af Landmænd og Præster, der i Aarhundredets Slutning med næsten febrilsk Iver kastede sig over Landbrugsæmner og fremsatte en Mængde «patriotiske Forslag» vedrørende Landbruget. H.s største litterære Arbejde var et fortjenstfuldt Skrift, en «Vejvisning for en Bonde, som har faact sine Jorder udskiftede af Fællesskabet», der vandt Landhusholdningsselskabets 1. Guldmedaille 1794, udkom 1795, 2 Aar efter optoges i Selskabets Skrifter (V) og senere blev oversat paa Tysk og Svensk. Efter Loven af 15. Juni 1792 gik Udskiftningen for sig med rivende Hast, og Skriftet kom derfor i rette Tid og blev med sine mange, udførlige og gode Raad og Vejledninger til stor Nytte. Det gav ikke blot Anvisning

paa, hvorledes Bonden skulde «modtage en udskiftet Lod», indhegne den osv., men ogsaa Regler for Sædens Behandling, Kløveravl, Heste, «Fækreaturer», «smaa Kreaturer» osv. I Olufsens «Annaler» I, «For Sandhed» III og andre Steder behandlede H. end videre forskjellige landøkonomiske Spørgsmaal. — H., der 18. Okt. 1769 havde ægtet Dorthea Cathrine Nyland († 1807), Datter af Raadmand Hans N., døde 10. Dec. 1805.

Nyerup, Lit. Lex. Minerva 1805, IV. Landbrugs-Ordbog III. Wiberg, Alm. Præstehist. I, 432 f. H. Hertel.

Høegh-Guldberg, s. Guldberg.

Høffding, Harald, f. 1843, Filosof. H. er født i København 11. Marts 1843. Hans Fader var Grosserer Niels Frederik H. († 1873), hans Moder Marthe Erasmie f. Gjellerup. Allerede i Skolen (Metropolitanskolen) interesserede han sig særlig for Græsk og Historie; da han 1861 blev Student, var den religiøse Interesse traadt saa stærkt i Forgrunden hos ham, at han besluttede at studere Theologi. Han blev ogsaa theologisk Kandidat 1865; men i Mellemtiden var han bleven saa stærkt paavirket dels af Søren Kierkegaard og dels af Rasmus Nielsens Angreb paa Theologien som Videnskab, at han opgav Beslutningen om at blive Præst og søgte til Filosofien for om muligt der at finde Løsning paa de Problemer, der efterhaanden havde rejst sig i hans Sjæl og skaffet ham mange mørke Timer. Det var en Tid hans Agt at gaa Skolevejen; han underviste i Virkeligheden ogsaa i en længere Tid i Græsk og Historie i et Par københavnske Skoler; men da i Midten af Tresserne Striden om Forholdet mellem Tro og Viden atter blussede op her hjemme, blev han trukken tilbage til Filosofien og deltog endog i Kampen med et lille Skrift: «Theologi og Filosofi» (1866). Efter 1868 at have vundet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en filosofisk Prisopgave erhvervede han sig 1870 den filosofiske Doktorgrad ved en Afhandling om «Den antike Opfattelse af Menneskets Vilje». Striden i hans Indre var imidlertid stilnet af. Han var kommet til den Overbevisning, at den Kierkegaardske Opfattelse af Kristendommen i Virkeligheden var den rette, men at denne mørke Askese ikke lod sig forlige med det dybeste og bedste i Menneskenaturen, og at heller ikke den Rasmus Nielsenske Dualisme var en Udvej af Vanskeligheden. Det gjaldt derfor om at vinde frem til den rette Livsanskuelse ved stedse at fordybe sig mere og mere i det faktisk givnes Beskaffen-

hed; gennem en paa Erfaring støttet psykologisk Undersøgelse af Mennesket faa vi — mente han — den bedste Besked om, hvorledes den rette Livsførelse skal være, og i det H. fordyber sig i denne Undersøgelse, naar han efterhaanden til de Hovedtanker, han senere saa vedholdende betoner: «at Principperne for ethisk Vurdering og Kræfterne til en derpaa begrundet Livsførelse kunne findes i selve Menneskenaturen», og «at den videnskabelige Forklaring og den ideelle Vurdering ikke staa i nødvendig Modsætning».

Ligesom han tidligere havde søgt at vinde Klarhed ved at fordybe sig i de græske Tænkeres Lære, begyndte han nu, sin historiske Interesse tro, et omfattende Studium af de nyere tyske og engelske Filosofer. Resultatet heraf var bl. a. de 2 Skrifter: «Filosofien i Tyskland efter Hegel» (1872) og «Den engelske Filosofi i vor Tid» (1874). Særlig blev Bekjendtskabet med den engelske Filosofi af Betydning for ham, i det han af Englænderne lærte, at man ogsaa i Filosofien kan begynde med det erfarede og ud fra dette brede og sikre Grundlag efterhaanden arbejde sig frem mod en i alt Fald hypothetisk Besvarelse af de sidste store Spørgsmaal. Ved de engelske Studier fandt han tillige fornyet historisk Bekræftelse paa, at man ud fra et rent menneskeligt Udgangspunkt kan bygge en Ethik; allerede Grækerne havde jo med Held arbejdet i denne Retning. Som fremkaldt ved de engelske Studier kan man derfor til Dels ogsaa betragte Skriftet «Om Grundlaget for den humane Ethik» (1876). Denne lille Bog efterfulgtes af H.s 2 Hovedværker: «Psykologien i Omrids» (1882), der har oplevet flere Udgaver og Oversættelser, og «Ethik» (1887), der udkom paa Tysk Aaret efter. Til disse Arbejder slutter sig endnu et Par mindre: «Psykologiske Undersøgelser» (1889) og «Ethiske Undersøgelser» (1891) og end videre de 2 filosofisk-historiske Skrifter: «Søren Kierkegaard som Filosof» (1892) og «Kontinuiteten i Kants filosofiske Udviklingsgang» (1893). Desuden har H. udgivet flere mere populære Smaaskrifter om Spinoza (1877), Sokrates (1886) og Darwin (1889) og leveret en Række Artikler til danske og fremmede Tidsskrifter.

Efter at have virket i flere Aar som Privatdocent ved Universitetet udnævntes H. til midlertidig Docent 1880 og til Professor i Filosofi 1883. Aaret efter valgte Videnskabernes Selskab ham til Medlem. — 1870 ægtede han Lucie Emmarenzia Pape; allerede 1877 bortreves hun ved Døden. — Ligesom H. har udfoldet en særdeles værdifuld Forfattervirksomhed, har han med ualmindelig

Iver og Nidkjerhed virket som Lærer i Filosofi for den akademiske Ungdom, med rette afholdt og paaskjønnet som faa. *K. Kroman.*

Hog, Bo, —1375—, Rigsraad, var, som det synes, en nær Frænde af den bekjendte Hr. Niels Bugge (III, 234), med hvem han førte fælles Vaabenmærke. Sammen med sine Brødre Hr. Lage Rød og Eske Christiernsen laa han i stor Strid med Biskoppen i Ribe, og efter at denne havde lyst Brødrene i Band, blev Bandsættelsen stadfæstet af samtlige Bisper 1354 paa Danehoffet i Nyborg. Ved Mødet i Kalundborg 1360 nævnes B. H. endnu kun Væbner, hvorimod han 1377 ikke blot var Ridder, men ogsaa, efter hans Navns Plads i Kong Olufs Haandfæstning at domme, et af de første Medlemmer af Rigens Raad. Ligeledes nævnes han forrest ved det bekjendte Møde 1375 i Lyby Kirke i Anledning af de Ulykker, som hjemsøgte Riget; da Adelen benyttede Kong Valdemars Død til at søge at gjenvinde det Gods, Kongen havde bemægtiget sig, var B. H. en af de Mænd, som 1376 skulde undersøge og dømme om de i den Anledning rejste Fordringer. Selv havde han 1367 solgt sin Gaard Ørum i Thy til Kongen, men denne Handel maatte hans Søn 1406 stadfæste. Af hans øvrige Ejendomme kjendes Hovedgaardene Lyngholm og Aabjærg. B. H. var gift med Sophie, Søster til Marsken Hr. Anders Frost. *Thiset.*

Høg, Just (Styggesen), 1584—1646, Rigskansler, Søn af Stygge H. og Anne Gregersdatter Ulfstand, blev født 8. Sept. 1584 paa Faderens Gaard Vang i Vendsyssel. Efter at have gaaet i Aalborg og Aarhus Skoler sendtes han 1601 til Hamborg og der fra til Wittenberg Universitet. 1607 vendte han en kort Tid tilbage til Danmark, men tiltraadte s. A. en Udenlandsrejse, der i Omfang var større end den, som hans Standsfæller plejede at foretage. Over Strasburg gik han til Frankrig, hvor han opholdt sig 4 Aar, der fra til Italien, hvor han 1612 deltog i en florentinsk Eskadres Togt mod Tyrkerne, og hvorfra han 1613 paa et venetiansk Skib rejste til Konstantinopel, Cypern, Rhodus og Alexandria. Hjemvejen fra Italien lagdes over Spanien og England. Han kom tilbage til Danmark med en ikke ringe Dannelse og en betydelig Sprogkundskab, og det var derfor naturligt, at han, efter at have været Hofjunker 1615—19, 1623 blev udnævnt til Hofmester for det nyoprettede adelige Akademi i Sorø. Hans Omgængelighed og vindende Optræden gjorde ham afholdt i denne Stilling, selv om

Forholdet til de fremmede Lærere ikke altid kunde gaa af uden Rivninger. Ogsaa Kongen var ham venlig stemt. I Jan. 1627 optoges han i Rigsraadet, ledsagede 1629 Christian IV til den mærkelige Sammenkomst med Gustav Adolf i Ulfsbæk Præstegaard og blev 1634 Ridder. 1640 fratraadte han Hofmesterstillingen i Sorø som Følge af hans Udnævnelse til Rigens Kansler; han fik da Kalø Len, som han beholdt til sin Død.

Inden for Rigsraadet var han en Modstander af en udfordrende Politik over for Generalstaterne; han tilraadede ogsaa Forlig med Hamborg. Uden at han var blind for Farerne ved Sveriges Sejr, var hans Holdning i de Spørgsmaal, som Trediveaarskrigen fremkaldte, mere end almindelig bestemt ved en vis protestantisk Fællesfølelse. Indflydelsen heraf spores ogsaa, da han i Avg. 1643 sammen med Rigsraaden Gregers Krabbe og Dr. Christoffer v. d. Lippe sendtes til Fredskongressen i Osnabrück. Kongens Hensigt med denne Sendelse var at komme til en Forstaelse og muligvis et Forbund med Kejseren for at hindre Sveriges Erhvervelse af Pommern: men H. indtog i Forhandlingerne med Kejsерens Gesandter en temmelig afventende og af Mistillid præget Holdning. Da saa Torstenssons Indfald i Holsten i Dec. 1643 kastede Danmark ind i Krigen, forlod han Osnabrück uden at afvente sin Konges Ordre og stillede sig meget uvenlig til et Forslag af v. d. Lippe om Forbund med Kejseren. I 1644 hørte han til de Rigsraader, der befuldmægtigedes til at forhandle baade med de nederlandske Gesandter og den franske Afsending de la Thuillerie om Mægling; i Okt. s. A. var han end videre med til at underskrive Præliminærtraktaten med Sverige i Malmø. Under Fredsforhandlingerne i Brønsebro var han mellem de Raader, der forbleve i Kjøbenhavn; her optraadte han i April 1645 bestemt mod Hannibal Sehested, da denne foreslog at sende Flaaden til Norge; ogsaa til Corfits Ulfeldt stod han i spændt Forhold. Fra Sommeren 1645 begyndte han at blive svagelig, men opnaaede dog endnu i April 1646 den Ære, at Rigskansleren fik en højere Plads end tidligere i Rigsraadet. 25. Maj s. A. afgik han ved Døden og blev begravet i Sorø.

Paa Udbedringen og Udvidelsen af sin Hovedgaard Gjorslev, som han havde kjøbt 1630, anvendte han betydeligt og lod en stor Del af den vedliggende Landsby nedlægge; det kan dog bemærkes, at han 1634 stillede sig gunstig til Kongens Plan om Vornedskabets Afskaffelse. 1645 klagede han til Sjællands Biskop over Studenternes usømmelige Optræden mod de adelige og over deres «alamodiske»

Dragt. Han efterlod sig et stort Bibliothek, særlig rigt paa spansk Litteratur. 9. Marts 1628 havde han ægtet Anne Jørgensdatter Lunge († 6. Avg. 1652).

Brochmand, Ligpræd. ov. J. H., 1647. Tauber, Sorø Academies Forfatning S. 34 f. Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—60 I, 85 f. II, 330 f.

J. A. Fridericia.

Høg, Just (Justesen), 1640—94, Diplomat, Vicestatholder i Norge, fødtes 6. Maj 1640 som Søn af den ovfr. nævnte Just H. († 1646). Efter begge Forældrenes Død kom han 1654 paa Herlufsholms Skole, hvorfra han 1657 overgik til Akademiet paa Sorø. Efter Enevældens Indførelse begav han sig 1662 i Høftjenesten og blev forlovet med Christian IV's Datterdatter Sophie Amalie Lindenov. Til hans Held hævedes igjen Forbindelsen, og han knyttede en ny med en anden velstillet Brud, Karen Iversdatter Krabbe (f. 19. Nov. 1637), der medbragte ham det store Gods Fuldtofte i Froste Herred i Skaane. Naar J. H. derimod skrives ikke blot til Fuldtofte, men ogsaa til Gjorslev, angiver dette kun hans oprindelige Arvekrav; thi selve Gaarden blev allerede ved Aar 1663 afhændet af Kreditorerne i den ældste Broder Stygge H.s Opbudsbo. 1669 forfremmedes J. H. til Kammerherre og holdt Bryllup 1670. Samme Efteraar udnævntes han til Envoyé i Haag. En vidtløftig Embedsgjerning ventede ham her, hvor mangfoldige Stridsspørgsmaal maatte afsluttes, fremvoxede paa den ene Side af en hensynsløs Handelspolitik og paa den anden Side af et ivrigt Ønske efter at optræde som Medbejler. Derhos var Forholdet til den hollandske Regering blevet lidet tilfredsstillende i Forgængerens Tid, medens det underordnede Personale ikke fandtes ganske at holde Maal. En enkelt af det, Generalfaktoren i Amsterdam, Gabriel Milan, fandt Anledning til at besvære sig over J. H., der endog truede ham med Kaarden. Klageren fortjener ingen Tillid, men dog maaske Tiltro i dette Punkt, da J. H. var og blev «en hastig Mand». Væsentligere Betydning endnu fik Legationen, da det franske Overfald 1672 syntes at true ikke blot Hollands Tilværelse, men i sine Følger endog hele Evropeas Sikkerhed. J. H. faar Titel af Ambassadør og deltager virksomt i Forhandlingerne om at gjenoprette den brudte Orden, medens han tillige minder Generalstaterne om at betale Danmark de skyldige Subsidiar. Først 1674 naar man til Ende paa Forhandlingerne for hans Vedkommende, da J. H. paa sin Herres Vegne 10. Juli undertegner Alliancen med Kejseren, Spanien og de forenede Nederlande.

Efter denne foreløbige Afslutning tilbagekaldtes han fra Haag og sendtes med Kreditiv af 11. Juni 1675 som Envoyé extraordinaire og med Titel af Etatsraad til Kurfyrsten af Brandenburg. Paa Englands Initiativ var Kongressen i Nimwegen imidlertid bleven aabnet i 1675 for at arbejde paa en fredelig Udjævning af Krigen. Da Danmark fik Indbydelse til at deltage deri, kaaredes J. H. 6. Juni 1676 til at give Møde derved som dansk Ambassadør og befuldmægtiget. Samtidig blev han Ridder af Danebrog, og han skulde nu indtræde i sin Livsgjernings Højdepunkt. Først i Okt. ankom han til Nimwegen efter paa Vejen at have samlet sig det store Følge, der paa sit højeste beløb sig til 73 Personer, Mænd og Kvinder. Her i den stille Provinsby, i umiddelbar Nærhed af selve den blodige Kamp, skabtes der en fredlyst Plet for Diplomaternes fredelige Arbejder og Adspredelser. J. H. tog ivrig Del saa vel i Fornøjelserne som i de travle Forhandlinger, der uafbrudt fortsattes, men stadig forsinkedes ved Nødvendigheden af at indhente nye Instruktioner o. dsl. Om ikke andensteds saa i hvert Fald i Haag havde J. H. lært, hvor let og billig man i den Tid ved Bestikkelser kunde faa Lejlighed til at kikke Modstanderne i Kortene, saa at det store Materiale, han hjemførte fra Kongressen (22 Bind i Folio), indeholder baade mangfoldige og værdifulde Bidrag til Samlingens Historie. En Tjener hos Formanden i den franske Ambassade bragte ham saaledes Papirer der fra under Skin af at bibringe J. H.s Lakaj Undervisning i Fransk. Skjønt J. H. med en Dygtighed, der anerkjendtes baade fra Hjemmet og af fremmede, virkede i sit Kald, blev der i 1677 dog givet ham en Slags overordnet, i det Grev Anton af Aldenburg gjordes til Formand i Ambassaden; men i Virkeligheden vedblev J. H. at være den ledende, uagtet han for Handelssagernes Vedkommende til sidst fik en sideordnet i Simon Petkum. Men Snikle og Arbejde spildtes, indtil Ludvig XIV lokkede Nederlandene og Spanien ud af Kredsen til særlige Fredsforhandlinger, hvorpaa Frankrig og Holland sluttede Fred 10. Avg. 1678 og dermed faktisk endte Krigen. Dirrende af Skuffelse og Harme maatte J. H. til Hjemmet melde dette Udfald, der ikke levnede nogen Tvivl om, at Danmark atter en Gang vilde gaa glip af Sejerens Løn, som de paafølgende Fredslutninger i Lund og Fontainebleau ogsaa viste. Og saa meget smerteligere maa Overraskelsen netop have ramt ham, som han vistnok tidligere end de fleste andre havde Rede paa den dybe Spænding mellem hans Modstandere, Frankrig og Sverige, der snart skulde blive vitterlig for

alle. Men heri laa paa den anden Side maaske Muligheden for en Gjenoprejsning, naar man paa ny optog Kampen i tæt Tilslutning til Frankrig. Først i Avg. 1679 forlod J. H. Nimwegen for at rejse hjem, men forlod igjen Kjøbenhavn i Dec. s. A. for som Ambassadør i Paris at knytte de nye Forbindelser med Ludvig XIV. Men allerede 1681 kaldtes han tilbage der fra for at lade Meiercrone fuldføre det vel indledede. At hans Virksomhed paaskjønnedes, viser hans Udnævnelse 1680 til Gehejmerraad og Ridder af Elefanten.

9. Maj 1682 erholdt han endelig sin sidste Ansættelse, nemlig som Vicestatholder i Norge og Stiftsbefalingsmand paa Akershus. Den daværende Statholder, Ulrik Frederik Gyldenløve, var nemlig paa de Tider saa jævnlig fraværende, at en Stedfortræder vel kunde anses for nødvendig; men dette Underordningsforhold kan dog maaske være Forklaringen til, at der næppe mærkes det kraftige Initiativ, der kunde ventes af en Mand af J. H.s Duelighed og Erfaring. Som en særlig Fortjeneste udhæves hans Virksomhed ved Gjenopførelsen af den 1686 nedbrændte Del af Christiania og hans forberedende Arbejde ved Bygningen af Byens Sognekirke. Han førte et stort Hus med Pager og Tjenestefolk i Mængde samt en egen Bibliothekar for at tilse hans store og mærkelige Bibliothek. Dette skal han, som Paaskrifter i Bøgerne hyppig bekræfte, især have samlet under Opholdet i Nimwegen, hvor han købte ind for Fode sjældne Bøger af nyt og gammelt, men lod alt ombinde eller indbinde af de to Bogbindere, han havde i stadig Tjeneste. Fra al denne Herlighed skilte Døden ham 26. Sept. 1694 i Christiania. Hans barnløse Enke fulgte ham i Døden 8. Dec. 1702 og begravedes ved hans Side i vor Frelsers Kirke i Christiania. Hans Bøger splittedes ved en Avktion i Kjøbenhavn 1695 og indbragte den for hin Tid betydelige Sum af 4500 eller vel endog 5000 Rdl. 2 trykte Kataloger forefindes.

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 41. (Norsk) Hist. Tidsskr. III, 108 ff. 176 f.

Fr. Krarup.

Høg, Mogens, 1593—1661, til Kjærgaardsholm, Rigsraad, Broder til den ovfr. nævnte Just H. († 1646), blev født paa Vang 3. Nov. 1593. Han studerede 1617 i Leiden, var 1621—23 Sekretær i Kancelliet og blev derefter Kammerjunker hos Hertug Ulrik, fra 1624 tillige hos Hertug Frederik. I Anledning af sit Giftermaal 2. Sept. 1627 med Helvig Ottesdatter Lindenov fratraadte han sin Stilling ved Hoffet og forlenedes 1627 med Lundegaard paa Mors,

hvilket Len han beholdt til 1640, da han blev Landsdommer i Jylland og fik det til denne Stilling hørende Len, Asmildkloster ved Viborg. I de følgende Aar var han oftere befuldmægtiget for den jyske Adel, fik i Jan. 1644 sammen med nogle andre Adelsmænd den højeste Inspektion i Jylland i Anledning af Krigen og blev i Sept. 1645 sammen med Erik Juel Generallandkommissarius i den nævnte Provins for at vaage over Forholdene ved den svenske Hærs Bortmarche. Allerede 1647 var der Tale om hans Valg til Rigsraadet, og i Juni 1649 opnaaede han ogsaa Plads i dette. Som Følge heraf fratraadte han Landsdommerembedet og Asmildkloster; i Steden herfor blev han 1650 Lensmand paa Silkeborg, hvilket Len han 1658 ombyttede med Odensegaard.

Han synes i Rigsraadet ved forskellige Lejligheder at have indtaget en oppositionel Holdning; saaledes var han 1650 en Tilhænger af, at Prins Christian ogsaa skulde vælges til Norge, i det han ikke ønskede Kongehusets Arveret til dette Rige anerkjendt, og var i Marts 1655 stemt for at opfordre Kongen til at forlade Hertugdømmerne og komme tilbage til Kongeriget. Ved Siden heraf hørte han dog til Corfits Ulfeldts Modstandere, og dette skal have medvirket til, at han i Jan. 1653 sendtes til Sverige i en Ambassade, som havde til Hovedopgave at faa Dronning Christina til at unddrage Ulfeldt sin Beskyttelse. Den svenske Resident i Danmark Magnus Durel, der dog næppe var en uvildig Dommer, karakteriserer ham ved denne Lejlighed som «en god, enfoldig Mand, der hidtil har været mere bekymret for Brug af Øxen og Pund end for Kristenhedens Velfærd». 1656 hørte han til dem, som bleve indstillede af Rigsraadet til Statholderembedet i Norge, men fik ikke denne Stilling. Under Krigen 1657 var han sammen med Rigsmarsken Anders Bille i den af Svenskerne belejrede Fæstning Frederiksodde; da denne stormedes af Svenskerne, søgte han med Bille ud til den ved Kysten liggende Bjersodde Skanse for at naa over til Fyn, men maatte overgive sig ligesom Rigsmarsken. I de nærmeste Dage herefter havde han som Fange gjentagne Samtaler med den svenske Konges Minister, sin gamle Fjende Corfits Ulfeldt. Denne beretter, at han første Gang viste sig temmelig afvisende over for Tanken om Fred og forlangte, at Ulfeldt skulde bøje sig for Frederik III og saa vende tilbage til Danmark, hvor han vilde blive modtagen med Glæde; i en følgende Samtale skal han derimod have været ivrigere for Freden og fik ogsaa mod givet Æresord Lov til at rejse til sin Konge for

at virke for den. Da Krigen brød ud igjen i Avg. 1658, sendtes han og Rigsraaden Christen Skeel strax ud for at møde Carl Gustav og opfordre ham til at standse paa sin Marche fra Korsør mod Kjøbenhavn. De traf ham 10. Avg. i Ringsted, men maatte efter Forhandlinger med Kongen og Grev Schlippenbach vende tilbage med uforrettet Sag. Under Hovedstadens Belejring havde han forskjellige Hverv med Hensyn til Omsorgen for Garnisonens Underhold og deltog desuden i en Kommission, der skulde undersøge, hvorledes Kjøbenhavns Stabelret kunde indrettes. I Avg. 1659 blev han kommitteret til at forhandle med Svenskerne om Fred. Han deltog i det afgjørende Rigsraads- og Stændermøde i Kjøbenhavn i Esteraaret 1660, men døde kort efter, 29. Jan. 1661, og blev begravet i Sorø. — Efter sin første Hustrus Død, 4. Jan. 1634, havde han 2. Okt. 1636 ægtet Christence Jacobsdatter Rosenkrantz († 15. Sept. 1679).

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 42.

J. A. Fridericia.

Høg, Niels, —1524, til Eskjær, Rigsraad, Son af Hr. Peder H. til Eskjær i Salling og Kirsten Henriksdatter (Reberg), indtog under Kongerne Hans og Christian II en betydelig Stilling som Lensmand (1484 Riberhus, 1496 Lund paa Mors, 1506 Aalborghus, 1517—20 Aastrup, 1520—24 Skivehus) og Rigsraad (allerede 1487; 1491 Ridder). Berømt for sin Veltalenhed anvendtes han oftere til diplomatiske Forhandlinger, saaledes baade 1495 og 1505 ved Møder i Kalmar; paa det sidstnævnte Møde førte han paa Kong Hans' Vegne Ordet som Anklager mod Hr. Svante Nilsson Sture og de svenske Rigsraader, da Kongen lod dem dømme som Majestætsforbrydere. 1506 deltog han derpaa i Segeberg i Forhandlinger med Lybek. Han var tilstede ved Kongens Død i Aalborg 1513 og skal allerede den Gang i Forning med flere andre Rigsraader have arbejdet for at faa Hertug Frederik til Konge. Dog anvendtes han ogsaa i Christian II's Tid til Underhandlinger, saaledes paa Toget til Sverige 1518. Da de jyske Raader rejste Opstanden mod Kongen, sluttede han sig dog til Mogens Gjæs Parti og opsagde først Kongen Huldskab og Troskab, da denne selv havde opgivet Jylland, og Hertug Frederik allerede stod i Landet med sin Hær, hvorpaa han hyldede Frederik I i Viborg i Marts 1523. — I Aaret 1524 deltog han i de langvarige Herredagsforhandlinger, som da holdtes i Kjøbenhavn; 28. Juni var han Medudsteder af det bekjendte Rigsraadsbrev, hvori man til Tak for, «at den almægtige Gud af

sin store Naade og Miskundhed formedelst Jfr. Mariæ, den himmelske Kejserinde, og Guds benedidede helliges og Danmarks Riges Patroners benedidede Bøn og Værskyld har frelst Riget for den haarde og umilde Tyran Konning Christiern,» forpligtede sig til at modstaa Luthers Kjætter. 7. Avg. fandt derpaa Frederik I's Krongning Sted, men 10. Avg. rantes N. H. pludselig i Helligaandskirken af et apoplektisk Anfald og døde 9. Dag derefter.

«Nogle ansaa ham for at være en Fjende af Gejstligheden», siger Poul Helgesen i Skibbykrøniken, «fordi han altid spottede over visse Folks Laster og Hovmod og var en Modstander af Biskoppernes Overdaadighed og Stolthed; men om han herved lod sig lede af Iver eller af Had og Gjerrighed, maa vi lade henstaa uafgjort, thi han var en saare veltalende Mand, der forstod at bruge sin Tunge med stor Færdighed. Mod sine undergivne Bønder skal han derimod have været en haard og stræng Herre.» At han næppe har været en Modstander af selve den katholske Tro, men nok af Kirkens daværende Mangler, derom synes ogsaa de store, nylig fundne Kalkmalerier i Skive Kirke at vidne, der ere afsluttede 1522, medens han var Lensmand paa Skivehus, forsynede med hans og hans Slægts Vaabenmærke og Navn, netop til Ære for Jfr. Marie som Himmeldronning, en Mængde Helgener og «Danmarks Riges Patroner» (St. Knud osv.). — Han ejede foruden Eskjær betydeligt Jordegods, ogsaa i Skiveegnen; han var gift med Karen Steensdatter Gjõe, Enke efter Erik Andersen Banner (til Asdal) og blev saaledes Stiffader til den bekjendte luthersksindede Erik Eriksen Banner. — Naar Huitfeldt, der kalder ham «en veltalende Mand paa vort danske Tungemaal», lader ham være Marsk, beror det paa en Misforstaaelse.

Danmarks Adels Aarbog 1885, S. 34. Skibbykrøniken, overs. af Heise, S. 97. Lohmann, Kalkmalerierne i Skive Kirke (1890) S. 75 ff. *A. Heise.*

Høg, Stygge, —1665—, var vistnok ældste Søn af ovennævnte Just H. († 1646), efter hvem han arvede Gjorslev, som dog alt o. 1663 ved hans Opbud gik tabt. S. H. fik sin Tids sædvanlige lærde Opdragelse, blandt hvis faa Frugter kan nævnes en 1651 trykt Disputation «de nobilitate». Efter en kortvarig Tjeneste i Kancelliet rejste han udenlands, men hjemkaldtes af Kongen 1654, da der var tiltænkt ham Ansættelse hos den vordende Konge, hos hvem han Aaret efter blev Kammerjunker. Efter Souverænitetens Indførelse beskikkedes S. H. til Landsdommer paa Laaland og

Falster, og formodentlig ved samme Tid ægtede han Anne Marie Grubbe fra Gammelgaard, hvilket Ægteskab til liden Baade for alle Parter bragte ham i det anseligste Svogerskab, i det hans Hustru var Søster til den bekjendte Marie Grubbe (VI, 220), der nys var bleven gift med Ulrik Frederik Gyldenløve. Efter 1665 at have faaet sin Afsked som Landsdommer synes S. H. at være rejst op til Svogeren i Norge, hvor han indledede eller fornyede et Forhold til sin letfærdige Svigerinde, der førte til hendes Ægteskabs Ophævelse og hans Landsforvisning. Det var derfor sikkert spildt Ulejlighed, at Tonne Juul, der i sin Tid havde forpagtet ham sin laalandske Hovedgaard Engestofte, 1671 sagsøgte ham for skyldige Restancer. S. H. var da draget til Rom, hvor han gik over til Katholicismen og fik Tjeneste som Maître d'hôtel hos en fyrstelig Kardinal. Hans hjemmeblevne Hustru lod sig 1674 skille ved ham og ægtede det følgende Aar Jørgen Arenfeldt (I, 317). Paa sin Broder Just H.s Forbøn fik S. H. senere Tilladelse til at vende hjem, og han forlod da Italien og sin katholske Tro og kom 1678 til Nimwegen, hvor Broderen da opholdt sig, men Gjen-synet blev kun til liden Glæde for Broderen, da S. H. ved sit drikfældige og udsvævende Levned kun voldte ham Skam og Sorg. Senere var S. H. i Danmark, hvor han 1682 levede i saa forarmede Kaar, at han maatte trygle Kongen om en Naadegave, og dermed tabes hans Spor.

Thiset.

Høgsbro, Sofus Magdalous, f. 1822, Højskoleforstander og Politiker. S. H. blev født 18. Juli 1822 i Rødding, Søn af Amtsprovst Hans Høxbroe (f. 1764 † 1828) og Christine f. Arntzen (f. 1788 † 1855); hans Moder var af norsk Byrd. 1831 blev H. sat i Ribe Latinskole og paavirkedes under sit Ophold her af Præsten L. C. Müller i grundtvigsk Retning. 1839 blev han Student og tog ivrig Del i det politiske Studenterliv, bl. a. i Studentertogene til Lund 1842 og Upsala 1843, men desuden i Grundtvigianernes «Danske Samfund». Foruden Theologi studerede H. Filosofi og Historie og vandt sit Underhold ved at forberede i Historie til Examen artium (bl. a. Svend Grundtvig og Niels Lindberg).

1848 blev H. theologisk Kandidat og i Efteraaret 1850 Forstander for den paa ny aabnede Folkehøjskole i Rødding; han medvirkede her til Uddannelse af flere Mænd, som siden have hørt til Danskhedens bedste Forkæmpere i Nordslesvig. I Modsætning til andre Højskolelærere lagde H. særlig Vægt paa den nyeste Tids

Historie og viste desuden Iver for at udvide Skolens Samlinger og bringe dens Pengevæsen paa en god Fod. Personlig ønskede han at faa Skolen flyttet til Graasten, nærmere ved Sproggrænsen, men billigede ellers fuldt ud Grundtvigs Tanke om at indføre Sprogfrihed i Slesvig, ligesom han tidlig hyldede Læren om Landets Deling efter den nationale Grænse. I Slutningen af Sept. 1862 opgav han sin Plads, fordi Minister Monrad i et Par Aar havde nedsat Statens Tilskud til Skolen af Misnøje med H.s politiske Optræden og ligeledes vragede ham, da han 1861 søgte Faderens gamle Kald for at kunne blive ved Skolen uhindret af hin Tilside-sættelse. Derimod var H. siden 1867 Medlem af Bestyrelsen for Rødding Skoles Ejendom, indtil den 1890 solgtes til den nye Fri-menighed.

1858 var H. bleven valgt til Folketingsmand for Ribe Amts 5. Kreds og havde derved faaet sit egentlige Livskald. Han sluttede sig strax til Tingets venstre Side, valgtes ind i Partiets Bestyrelse og arbejdede for Sammenhold imellem dets tvende Floje, under Tscherning og J. A. Hansen; ogsaa var han 1861 dets Kandidat til en ledig Plads i Rigsraadet, men blev ikke valgt. I flere Samlinger var han Medlem af Finansudvalget, og 1861—86 var han Medlem af (i de sidste 7 Aar Formand for) Udvalget for Valgbrevenes Prøvelse, hvor han omhyggelig stræbte at uddanne en fast Praxis ved Afgjørelsen af de tit kildne Spørgsmaal. Men særlig gav han sig af med Kirke- og Undervisningsspørgsmaal, i det han stærkt hævdede, at man burde omdanne den gamle Statskirke i frisindet Aand, lade de enkelte Retninger inden for Folkekirken udvikle sig saa frit som muligt og tilstede Sammenlutning i frie Menigheder, men ikke efterstræbe Oprettelsen af noget Kirkeraad eller lignende. Særlig ivrede han for at give Sognebaandsløserne Ret til at bruge Sognekirken (opnaact 1864) og tilraadete at give Menighederne Del i Præstevalget efter det slesvigske Forbillede og at omordne Præsternes Lønningsforhold, fordi det vilde lette Gjennemførelsen af andre kirkelige Reforme. Ogsaa udtalte H. allerede 1858 Tanken om at lade unge Mænd ordinere med Ret til at optræde som Præster, hvor de kunde finde Tilslutning, — en Tanke, som senere, om end i en anden Skikkelse, virkeligjordes ved Valgmenighedsloven.

1864 valgtes H. i sin gamle Kreds tillige til Rigsraadets Folke-ting, og da den gik tabt ved Fredslutningen, valgtes han i Maj 1865 i Svendborg og siden 1866 uafbrudt til Rigsdagens Folketing

for Svendborg Amts 5. Kreds (Sønder Broby), stadig med stort Overtal: 1876—81 havde han 3 Gange V. Birkedal til Medbejler, medens denne 1866—69 3 Gange havde været hans Stiller. 1864 var han blandt de 21, som i Rigsraadets Folketing stemte imod Freden, fordi Slesvigerne ved den «behandles som en Flok umyndige Trælle, ja som en umælende Besætning, der følger den Jord, den dyrker»; han havde desuden Sæde baade i Tingets politiske Udvalg (om de forudgaaende Underhandlinger med Sverige og med de tyske Stormagter) og i dets finansielle (om Krigsudgifterne) samt valgtes 1865—66 til Statsrevisor over Regnskaberne for de fælles Anliggender for 1860—66.

Under Grundlovskampen 1865—66 var H. iblandt dem, der indtil det sidste holdt paa Juni-Grundlovens Gjenoprettelse i dens fulde Myndighed, og advarede indtrængende mod de Farer, den nye Valgordning bar i sit Skjød, fordi «den satte Pengepungen over Mennesket og gjorde Egennyttens til ledende Princip i det offentlige Liv». Da han allerede i Foraaret 1865 frygtede for, at Venstre ikke kunde sejre, billigede han, at J. A. Hansen aabnede Underhandlinger med Grev Frijs for at opnaa Overenskomst med Godsejerne om Landstingets Sammensætning, dog saaledes, at dette for Fremtiden skulde give Afkald paa en virkelig Myndighed over Finansloven — en Løsning, som vistnok paa dette Tidspunkt kunde være vundet, hvis Venstre strax havde sluttet sig dertil og bestemt holdt fast derpaa. H. viste herved langt større Fremsyn end J. A. Hansen, der et halvt Aar senere lod Vilkaaret falde i Haab om at opnaa Forbund mellem de store og smaa Bønder.

Efter Grundlovens Gjennemsyn søgte H. at samle til ét Parti alle dem, der havde stemt imod den nye Grundlov; men da dette strandede paa J. A. Hansens og G. Winthers Modstand, som hver dannede sin Gruppe, sluttede han sig til «det nationale Venstre». Han var i Virkeligheden dets ledende Mand, men tog forholdsvis mindre Del i Forhandlingerne i Rigsdagen, fordi hans Tid optoges af Ugebladet «Dansk Folketidende», som han havde begyndt at udgive i Okt. 1865 og fortsatte indtil Udgangen af 1883. Det havde især i den første halve Snes Aar, inden de mange Venstreblade kom op, stor Betydning som Venstres dygtigste Organ og har bidraget overordentligt til at udbrede politisk Oplysning blandt Landboerne og saaledes fremme Partiets Udvikling. I Folketinget indskrænkede H. nærmest sin Virksomhed til de kirkelige Lovforslag. Han var Forslagsstiller og Ordfører for Valgmenighedsloven 1866—68,

samt paa ny 1873, da den blev væsentlig udvidet. Ligeledes udvirkede han 1872 en udstrakt Frihed til Kirkernes Benyttelse, men kæmpede i en Række Aar forgjæves for at indføre Præstevalg. Ogsaa var han 1868—70 Medlem af den store Kirkekommission, men kunde ikke trænge igjennem med sine Meninger om større Frihed for Menighed og Præst.

Hvad der ikke lykkedes H. 1866, kom derimod i Stand 1870, da «det forenede Venstre» dannedes. Han var fra første Færd en af dets ledende Mænd, skjønt han Okt. 1870—Okt. 1872 ikke vilde tage Sæde i dets Bestyrelse som Følge af en Tvist med J. A. Hansen. Han tog væsentlig Del i Forhandlingerne om de lærde Skolers Undervisningsplan 1871 og om Folkeskolevæsenet 1873, fremdeles om det kongelige Theater, hvis Overgivelse til privat Drift han allerede havde tilraadet 1869, og om Jærnbanelovene, i det han søgte at holde igjen mod den alt for store Lyst til at bygge nye Baner. I de rent politiske Spørgsmaal var H. — i Modsætning til J. A. Hansen og C. Berg — nærmest stemt for at gaa sindig og varsomt til Værks og søgte baade 1875 og 1877 som Medlem af Fællesudvalget at opnaa en mindelig Overenskomst med Landstinget. Og naar han alligevel flere Gange deltog i Skridt, han ikke egentlig billigede, var det kun i Ønsket om at holde Partiet sammen og i Agtelsen for Flertallets Ret til at afgjøre det hele Partis Holdning. Det var saaledes imod H.s Ønske, at det i Febr. 1877 vedtog Rigsretsanklage imod Krieger, fordi den national-liberale Gruppe derved dreves endnu mere over til Godsejerne, hvad der ikke kunde være ønskeligt for Venstre. Ligeledes viste han at have et videre Syn end Partiets andre Førere, da han 1872 knyttede nøje Forbindelse med Joh. Sverdrup og Hedlund og derved søgte at fremme Sammenhold mellem Landbopartierne i alle 3 nordiske Lande.

Da Spaltningen i Venstre indtraadte 1878, sluttede H. sig naturlig til den moderate Gruppe, men deltog villig i Forberedelserne til nyt Samarbejde 1881 saa vel som i Dannelsen af «det danske Venstre» 1884 og i Gjenforeningen af det samlede Parti 1886. Da denne brast Aaret efter, blev H. — der siden 1873 paa en enkelt Samling nær havde været Viceformand — Bergs Efterfølger som Folketingets Formand og har siden vedblivende haft dette Hverv. Han fremkaldte i denne Stilling et Gjennemsyn af Tingets Forretningsorden 1888, og hans gamle Samlerlyst gav sig Udslag i Tilvejebringelsen af en omfattende Portrætsamling af nu- og før-

værende Rigsdagsmænd. Desuden har H. beholdt sin Plads som en af Lederne for det forhandlende Venstre og har som Udvalgsordfører først 1887 og paa ny 1891 ført igjennem Tinget Lovforslag om en fuldstændig Omlægning af Valgkredsene med nøje Hensyntagen til Indbyggertallet og til en god Afrunding — en Løsning, han allerede 1873, men den Gang alene, havde gjort sig til Talsmand for. Paa Grund af svækket Syn opgav H. 1893 den Post som Statsrevisor, hvortil Folketinget siden 1873 med et enkelt Aars Afbrydelse havde valgt ham.

H. ægtede 9. Nov. 1852 Amalie Gabrielle Jürgensen (f. 23. Maj 1833 † 27. Dec. 1893), Datter af Sognepræst Peter J. i Oxenvad (f. 1802 † 1876) og Sophie Conradine f. Brøndsted (f. 1810). — Den ældste Søn, *Svend H.*, f. 1855, er siden 1889 Højesteretsadvokat og har siden 1883 taget Del i den liberale Bevægelse.

Erslew, Forf. Lex. Højskolebladet 1890, Nr. 24 ff. Sorø Amtstid. 16.—18. Juli 1892.

Emil Elberling.

Høiberg, s. Høyberg.

Høielse, s. Høyelse.

Høier, s. Hoier, Hoyer og Høyer.

Højmark, Kristian, f. 1832, Skolelærer og Politiker. Han er født 7. Sept. 1832 i Bredballe ved Vejle, Søn af Skolelærer Jens H. (f. 1805 † 1865) og Marcen f. Arentsen, var 1849—51 Elev paa Jelling Seminarium og derefter Hjælpe lærer hos sin Fader; var 1853—61 Skolelærer i Egnen ved Silkeborg og 1861—92 i Stavtrup ved Aarhus. Han tog 1865—66 virksom Del i den politiske Bevægelse under Grundlovskampen, søgte 1869—74 4 Gange forgjæves Valg til Folketinget i forskellige Kredse, men valgtes 1876 i Odense Amts 6. Kreds og har siden stadig hævdet sin Plads. Han sluttede sig 1878 til det moderate Venstre og har vedblivende hørt til denne Side (særlig virksom for Hærloven 1880 og Fiskeriloven 1888). H. var en af Hovedophavsmændene ved Testrup Folkehøjskoles Oprettelse 1866, var Formand for Afholdelsen af jyske Skolemøder 1868—74 og tog kraftig Del i Kampen mod L. Bjørnbak og hans Retning; var 1882 Medstifter af «Aarhus Folkeblad» og i flere Aar Medlem af dets Bestyrelse. — H. ægtede 1864 Katinka Teilmann (f. 1825), Datter af Præst Andr. Peter T. i Ormslev.

Emil Elberling.

Høisgaard, s. Høysgaard.

Höncke, Heinrich, f. 1834, Officer, Telegrafdirektør. H. er født 28. Juli 1834 i Flensborg, hvor hans Fader, Claus H. (f. 1800 † 1868), drev et Bageri og en Grynmølle; hans Moder var Elisabeth f. Andresen (f. 1795 † 1857). H. fik sin Opdragelse paa Latin-skolen i Flensborg og frekventerede 1850—53 Mariboës Skole i Kjøbenhavn. I 1853 bestod han Adgangsexamen til den kgl. militære Højskole; men da det ikke lykkedes ham at komme ind paa Skolen, tog han Adgangsexamen til den polytekniske Lærestalt og besøgte denne, indtil han i 1855, efter en ny Examen, blev Elev paa Højskolen. Efter bestaaet Oprykningsexamen udnævntes han til Sekondlieutenant à la suite i Ingeniørkorpset 1. April 1857, og han ansattes som Sekondlieutenant i Korpset, da han forlod Skolen i 1859. Fra 1859—62 gjorde han Tjeneste ved Ingeniørtropperne med nogle Afbrydelser, i det han i 1860 var beskæftiget ved Jærnbaneprojekteringer i Jylland og Fyn og i 1861 ved Befæstningsanlæggene paa Danevirkestillingens højre Fløj. I 1862 ansattes han ved Ingeniørdirektionen i Slesvig og i 1863 ved Kontrollen med de jysk-fynske Jærnbaneanlæg (særlig Strækningen Viborg—Holstebro), hvorfra han i Slutningen af 1863 overgik til Ingeniørtropperne i Sønderborg. I Krigen 1864 gjorde han Tjeneste ved det militære Brovæsen og deltog i Dybbølstillingens Forsvar. Umiddelbart efter Krigen stilledes han til Raadighed for Grænsereguleringskommissionen, og han blev i 1865 Adjudant ved Ingeniørkorpset, dog saaledes, at han samtidig skulde gjøre Tjeneste ved Kjøbenhavns Fortifikation; s. A. forfremmedes han til Premierlieutenant. I 1870 overgik han til 1. Ingeniørbataillon og udnævntes til Kapitajn, hvornæst han i 1871 blev Chef for Bataillonens 4. Kompagni (Telegrafkompagniet). I denne Stilling blev han tillige Medlem af den i 1872 oprettede, for Hær og Flaade fælles Søminnekommission og fungerede i 1873—74 som midlertidig Lærer i Vandbygning i Officersskolens ældste Klasse paa Grund af Lærerens dødelige Afgang. Han ansattes som Stabschef ved Ingeniørkorpset i 1874, men udnævntes 25. Maj 1877 til Telegrafdirektør i afdøde P. C. F. Fabers Sted og afgik som Følge deraf fra Hæren. I 1886 erholdt han nyt Afskedspatent som Oberstlieutenant, og han blev 1890 Kommandør af Danebrog af 2. Grad. Som Telegrafdirektør har han til forskjellige Tider deltaget i internationale Telegrafkonferencer i London, Berlin og Paris.

H. ægtede 28. Okt. 1871 Enken efter Sekondlieutenant i Ingeniørkorpset M. L. Jørgensen († 13. Marts 1864), Elisa Anina f. Bock

(f. 23. Sept. 1837 † 23. Marts 1885), Datter af Bager i Kjøbenhavn J. A. E. B. og T. M. L. f. Jansen.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893 S. 108.

V. E. Tychsen.

Høpfner, Johan Jørgen, 1689—1759, Bogtrykker og Avisudgiver, Søn af Brygger Chr. H. og Margrethe Liermanns, er født i Lüneburg 19. Maj 1689. Efter at have gaact i Bogtrykkerlære i Hamborg (1705—10) og rejst i Tyskland kom han 1715 i Tjeneste hos Jørgen Mathiesen Godiche i Kjøbenhavn, blev ved hans Død 1717 Faktor i Trykkeriet og ægtede 12. Marts 1720 hans velstaaende Enke, Marie Cathrine f. Meyer († 3. Juli 1741). I Febr. s. A. var han bleven 2. Universitetsbogtrykker. Ildebranden 1728, der for-tærede hans Ejendomme og Trykkeri i Skindergade, synes ikke at have standset ham paa Vejen til at blive Byens rigeste Bogtrykker. 1731 blev han Direktør for det kongl. Bogtrykkeri og 1. Universitetsbogtrykker med Privilegium paa Udgivelse af Forordninger og Aviser. Han udgav Ugeaviserne «Kjøbenhavns Postrytter» og «Dänische Fama». Artikler i denne om Udlandets politiske Forhold fremkaldte saa alvorlige Klager, især fra Ruslands Side, at Aviserne 1738 sattes under Generalpostamtets Censur. Efter Tidens Løjlighed vare hans Aviser godt redigerede, men stilledes fra 1749 i Skygge af Berlings (II, 131), som til H.s Ærgrelse fik den vigtige Postforsendelsesret. Det indbringende Almanakprivilegium erhvervede han 1750 ved Overenskomst med dets Ejer, Professor Ramus. Som tysk født og oplært Bogtrykker optraadte H. som stræng Hævder af de tyske, her i Landet forbudte Lavsskikke ved Svendeprøverne, hvad der oftere bragte ham i Kollision med Avtoriteterne. Med sej Udholdenhed bragte han sin Forretning op til den største i Kjøbenhavn. 1746 holdt han 14 Svende og 5 Dreng, og 1737 udtalte Konsistorium lejlighedsvis, at han havde den visseste og meste Fortjeneste fremfor alle andre Bogtrykkere i Kongens Riger og Lande. Ved sin Død sidst i Febr. 1759 efterlod han Bestillinger og Privilegier til Sønnen *Nicolai Christian H.* (døbt 17. Febr. 1721 † 29. Sept. 1782), hvis Søn *Peter Marquard H.* (døbt 13. Nov. 1751 † 26. Okt. 1800) 1795 solgte Trykkeriet til J. F. Schultz for 30000 Rdl.

Seidelin, Læsendes Aarvog f. 1800, S. 64 ff. Gessner, Buchdruckerkunst u. Schriffigiesserei II, 8 ff. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I, 285 ff. Stolpe, Dagspressen i Dann. III.

P. Stolpe.

Høpfner, Johannes, 1813—52, Departementschef, Søn af den ansete gejstlige Forfatter Diederich Leberecht H., Hovedpræst i

Uetersen (f. 4. Jan. 1778 † 30. Marts 1830) og Charlotte Amalie f. Hudtwalker, var født 24. Jan. 1813 i Uetersen. Han studerede Jura i Kiel, tog 1836 juridisk Examen og blev kort efter Amtsekretær paa Gottorp Amthus hos L. N. Scheele. Det i de holstenske og slesvigske Stænder 1842 fremkomne Forslag om Edsvorne-retter, som vedtoges i Itzcho, men ikke kom til Afstemning i Slesvig, fremkaldte et varmt og forstandigt Indlæg af H. imod Juryinstitutionen: «Ueber den Anklageprocess und die Geschwornengerichte», og da det regnede med Angreb paa Christian VIII's aabne Brev af 8. Juli 1846, skrev han til Forsvar for dette i «Altonaer Mercur» en Række af Artikler, som senere udkom (anonymt) under Titelen «Dänemark und die Herzogthümer Schleswig und Holstein», og hvori han med klare Beviser godtgjorde, at Kongeloven 1721 var indført i Slesvig. Samtidig med at Scheele ved Reorganisationen af Regeringen paa Gottorp blev dennes Præsident, blev H. Regeringsraad; begge vare Slesvig-Holsteinismens erklærede Modstandere. Ved Oprørets Udbrud 1848 maatte Scheele flygte, og allerede 27. Marts afskedigede den provisoriske Regering H., som tog til Kjøbenhavn. Ud paa Efteraaret skrev han «Der Aufstand in den Herzogthümern Schleswig und Holstein und Preussens Verfahren gegen Dänemark», som udkom i 3 Oplag (anonymt) og vakte Opsigt ved sine uforbeholdne Angreb paa Preussen for dets inhumane Krigsforelse (Firemillionskontributionen i Jylland). I Vinteren 1848—49 var han i London med det særlige Hverv at gaa Fredsunderhandlingskommissionen til Haande ved dens Arbejder. Da Tillisch 1850 reorganiserede Forvaltningen af Slesvig, var H. en af hans mest fremragende Medhjælpere, og i Febr. 1852 udnævntes han til Departementschef i det nyoprettede slesvigske Ministerium, men døde 9. Nov. s. A., ugift.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Höpfner v. Kronstett, Hermann, —1683, gottorpsk Kansler, var født i Hannover, Søn af en Notar. Han skal have været i svensk Tjeneste (maaske i Bremen), blev Kansler først hos Grev Georg Christian af Ostfriesland, senere hos Hertug Rudolph August af Brunsvig-Wolfenbüttel og endelig 1677 hos den fordrevne Hertug Christian Albrecht af Gottorp, der den Gang opholdt sig i Hamborg. Skjønt hans Ansættelse i dette Embede skal være foranlediget af Dietrich Kley, der var Præsæs for den svenske Regering i Bremen, blev hans Politik ved Gottorper-Hoffet snart afgjort svenskfjendtlig. Han blev Hovedet for Oppositionen mod det Kielmannske Parti, søgte at faa

sine Venner ind paa de vigtigste Pladser i Hertugens Omgivelser og at faa Modstanderne fjærnet; derved blev han Gjenstand for et bittert Had og for Beskyldninger for at være bestukken af Danmark og staa i Brevvexling med Enkedronning Sophie Amalie. Da han 1679 arbejdede paa en Udsoning mellem Hertugen og Danmark, lykkedes det svensk Paavirkning paa Hertugen at faa ham styrtet: han søgte da til Christian V og skal have aabenbaret ham det gottorpske Høfs Hemmeligheder. Til Gjengjæld skal han have faaet Løfte om Titel af Gehejmeraad og en aarlig Lønning; men Intriger mod ham hos Sophie Amalie skulle dog have bevirket, at han ingen Penge fik. Han levede sine sidste Aar som Privatmand i Hamborg, hvor han døde 16. Juli 1683, 2 Aar efter at være bleven Enkemand.

Møller, Cimbria lit. II, 354. Archiv f. Staats- u. Kirchengesch. d. Herzogth. III, 101 ff.

J. A. Fridericia.

Hopp, Johann Paul, 1782—1847, Overappellationsretspræsident, født 25. Juli 1782 i Flensborg, var en Søn af Galanterihandler Gabriel H. og Frederikke Henriette Augusta Dorothea f. Pfeiffer. Han røbede tidlig ualmindelige Evner, og da Faderen ikke havde Midler til at lade ham studere, tog Etatsraad, Overretsraad M. B. Hering i Slesvig sig af ham og lod ham gaa i Slesvig Domskole. Han tog en glimrende juridisk Examen paa Gottorp, var i nogle Aar Advokat, udnævntes 1817 til Medlem af Overretten i Slesvig, 1820 til Deputeret i det tyske Kancelli og Etatsraad. I Kjøbenhavn erhvervede han sig ved sin fremragende Dygtighed hurtig en overordentlig stor Indflydelse, saaledes at han, da den franske Juli-revolution og Urolighederne i Sachsen havde fremkaldt vilde Rygter om en forestaaende Revolution i Holsten, i Okt. 1830 blev sendt der over for at undersøge Forhold og Stemninger paa nært Hold. For at skjule hans egentlige Hverv blev der givet ham det officielle Ærende at udforske Nødstilstanden paa Grund af de sidste Aars slette Høst i Hertugdømmerne. H., som lige var naaet over til Holsten, da Uwe Lornsens «Ueber das Verfassungswerk» udkom, var ved sine energiske Forestillinger til Kongen vistnok den nærmeste Aarsag til, at der blev taget saa haardt paa Lornsen. Paa sin Rejse afgav han en Række Indberetninger direkte til Frederik VI, som fulgte de allerfleste af hans Raad og bl. a. efter hans Tilskyndelse hævede Rugtolden og sendte Kancellideputeret J. F. Jensen til Kiel for at holde vaagant Øje med Professorerne ved Universi-

tetet. 1831 blev H. Overprokurør for Slesvig, Konferensraad og Medlem af Karantænedirektionen i Kjøbenhavn, 1832 Kommandør af Dannebrog, var s. A. en af de «oplyste Mænd» og blev 1833 i. Deputeret i tyske Kancelli. 1836 var han, der havde en Hovedpart i Stændernes Indførelse, kongl. Kommissarius i Stænderforsamlingerne i Itzeho og Slesvig og røgtede dette Hverv i den Grad til Kongens Tilfredshed, at han efter sin Tilbagekomst blev dekoreret med Storkorset. Ogsaa 1838 var han kongl. Kommissarius i begge de nævnte Stænderforsamlinger. Medens de liberale i Hertugdømmerne frygtede ham som fuldblods Bureaukrat, var han paa Grund af sine «demokratiske Kollegialprincipper» (Antislesvigholst. Fragm. IV, 488) Augustenborgerne en Torn i Øjet, og det lykkedes dem kort efter Christian VIII's Tronbestigelse at faa ham fortrængt fra Regeringskredsene. 1840 udnævntes han til Præsident for Overappellationsretten i Kiel, 1841 til Gehejmekonferensraad og kreeredes s. A. til Dr. jur. af Kiels Universitet. Han døde barnløs 30. Avg. 1847 i Kiel; hans Hustru, Sophie Wilhelmine Theodora f. Hering (f. 10. Juni 1788), Datter af ovennævnte Etatsraad H., døde 29. Sept. 1871 sammesteds. Hendes Søsterdatter og Arving Emmeline v. Rumohr († 9. Marts 1873) oprettede en «Höpp'sche Stiftung», som styres af Hovedpræsten i Heide og Penningmesteren i Nørreditmarsken.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Hørdum, Christen Ivar, f. 1846, Politiker. H. fødtes 21. Marts 1846 i Fuglslev ved Æbeltoft, hvor hans Fader, Johannes Laurentius H. (f. 1800 † 1865), var Landsbyskomager; hans Moder var Susanne Marie f. Brauer (f. 1804 † 1889). Han blev 1860 sat i Skomagerlære og 1864 Svend i Æbeltoft; kom 1869 til Kjøbenhavn for at aftjene sin Værnepligt og blev derefter boende i Hovedstaden. H. sluttede sig strax til den socialistiske Bevægelse 1871 og var flere Gange Formand for Skomagernes Fagforening samt 1872—76 Forretningsfører for deres Produktionsværksted. Ligeledes blev han 1873 Medlem af Fagforeningernes Centralbestyrelse og 1878 af Bestyrelsen for «Socialdemokratisk Forbund», hvori han endnu har Sæde. Siden 1877 har han været Forretningsfører for Bladet «Socialdemokraten» og taget en vigtig Del i Partiets Agitation. 1884 valgtes H. i Kjøbenhavns 9. Kreds (Christianshavn) til Folketinget, faldt igjennem ved Valget 1887, men blev paa ny valgt 1890 og 1892. — H. ægtede 1869 Dorothea Petersen (f. 1845 † 1890), Datter af Daglejer Peter Therkelsen i Æbeltoft. *Emil Elberling.*

Hørluck, Anders Dons, f. 1836, Slesviger. H. er født 17. Avg. 1836 og Søn af Sognefoged, Gaardejer i Rurup, Branderup Sogn, Hans H. (f. 14. Sept. 1790 † 7. Avg. 1868) og Poulina f. Dons fra Viufgaard (f. 15. Juni 1797 † 2. Jan. 1867). H., der har faaet sin Uddannelse paa Rødding Højskole, tog 1856 Landmaaler-examen og overtog 1863 sin Fødegaard. Da der efter H. A. Krügers Død (1881) opstod Uenighed om Fortsættelsen af hans Vægring ved som Medlem af den berlinske Landdag at aflægge Ed paa Forfatningen, blev H. opstillet som Protestkandidat, og Valget faldt i Okt. 1881 paa ham, ligesom han gjenvælgtes 1882 og 1885, men han opnaaede paa Grund af sin stadige Edsnægtelse ikke Sæde i Landdagen. Da Edsnægtelsen 1888 opgaves af Nordslesvigerne, valgtes H. ikke mere. Han har solgt sin Fødegaard og ejer nu Kjærgaard i Branderup Sogn, er Formand for den private Brandkasse for den vestlige Del af Nordslesvig og for Vandløbskommissionen for Haderslev Kreds samt Medlem af Haderslev Kreds dag. Han har 2. Juli 1863 ægtet Abeline Fausbøl (f. 10. Maj 1841), Datter af Thomas Nissen F. til Mandbjærg. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Hørner, Johan, 1710—63, Maler, svensk af Fødsel, kom til Danmark i Christian VI's Tid, blev Hofskildrer og sysselsattes meget. Han var en særdeles mangesidig og ikke uhabil Kunstner; han gjorde Kabinetsbilleder, Frugtstykker, Fuglestykker, Stillebensstykker, «Contrefaiter» og større Familiebilleder, men vandt især Navn ved sine «Natstykker», som det indre af en Smedje, af et Køkken med Ild paa Skorstenen o. a. Paa sine Natstykker forstod han med Smag at anbringe Portrætfignurer, som paa et af dem Frederik V, Juliane Marie og sig selv. De fleste af H.s Arbejder kunne ikke mere paavises. 2 Portrætter af Frederik V's Døtre kom til Fredensborg, et Portræt af Fr. Rostgaard er paa Universitetsbibliotheket, den Abraham Peltske Familie (1756) i det Petersenske Jomfrukloster. H. døde i Kjøbenhavn i de første Dage af Marts 1763.

Weilbach, *Konstnerlex.* Meier, Fredensborg S. 158. 184. *F. J. Meier.*

Hørring, Hugo Egmont, f. 1842, Indenrigsminister, er Søn af Urtekræmmer Frederik Barfred H. († 1880) og Laura f. Erslev († 1888). H. fødtes i Kjøbenhavn 17. Avg. 1842, blev 1860 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1868 juridisk Kandidat, s. A. Sagførerfuldmægtig, 1874 Assistent i Indenrigsministeriet, 1880

Fuldmægtig i dette Ministerium og s. A. tillige Registrator for Varemærker. 1882 blev han udnævnt til Direktør for den kgl. grønlandske Handel og foretog som saadan 2 Inspektionsrejser til Grønland. Under en kort efter hans Udnævnelse opstaaet offentlig Polemik angaaende Ledelsen af de grønlandske Koloniers Administration udgav han 1882 «Bemærkninger til Justitsraad H. Rinks Skrift om Grønlænderne m. m.» og det følgende Aar «Fortsatte Bemærkninger». — 1888 blev han tillige Medlem af Statsinventariekommissionen og beskikkedes desuden s. A. til Formand for en Kommission til Udarbejdelse af et Lovforslag om Patenter paa industrielle Opfindelser. 1889 udnævntes han til Chef for Indenrigsministeriets 1. Departement og i Jan. 1894, da Indenrigsministeriet indskrænkedes til at omfatte det nævnte Departement, til Indenrigsminister ad interim, i hvilken Stilling han strax vandt almindelig Paaskjønnelse saa vel ved sin betydelige Sagkundskab som ved sin personlige Optræden i det ham hidtil ukjendte parlamentariske Liv. 1892 fik han Danebrogsordenens Kommandørkors af 2. Grad.

H. blev 20. Maj 1873 gift med Vilhelmine Sophie Møller (f. 13. Sept. 1838 † 7. April 1874), en Datter af Grosserer Vilhelm M. og Hanne f. Boldt; 21. Marts 1884 ægtede han Emma Petrea Louise Ryberg (f. 16. Avg. 1851), en Datter af Overgraver ved St. Petri Kirke Johan Peter R. og Anna Cathrine f. Smith.

G. Kringelbach.

Hørup, Viggo Lauritz Bentheim, f. 1841, Journalist og Politiker. H. er født 22. Maj 1841 i Torpmagle ved Frederiksværk, hvor hans Fader, Frederik Bendtsen H. (f. 1811), var Skolelærer 1838—88; ved sin Moder, Emilie Julie f. Drachmann (f. 1806), er han Fætter til Holger Drachmann (IV, 320). H. blev 1861 Student fra Metropolitanskolen og 1867 juridisk Kandidat. I en Aarrække var han Manuduktør til dansk-juridisk Examen og blev 1873 knyttet til det nystiftede Venstreblad «Morgenbladet»; ved sine vittige og bidende Artikler var han en af Bladets vigtigste Medarbejdere indtil Foraaret 1877. Omtrent til samme Tid var han Medstifter af og Formand for «Onsdagsforeningen», det første Forsøg paa at samle den ringe Opposition i Hovedstaden. Endnu forinden, i Sept. 1872, havde H. søgt Valg til Folketinget i sin Hjemstavn, Frederiksborg Amts 4. Kreds, men uden Held. Derimod kom han i Febr. 1876 ved et Udfyldningsvalg i Kjøbenhavns Amts 4. Kreds (Kjøge) ind i Folketinget og holdt sig her under stadige Valgkampe og med

voxende Stemmetal imod Højres Kandidater, indtil han i April 1892 blev fortrængt af den moderate Venstremand Højsteretssagfører Alberti, hvem en stor Del af Højre gav sine Stemmer.

H. havde kun været Folketingsmand ét Aar, da hans Parti i Febr. 1877 gav ham det Hverv at være offentlig Anklager i Rigsretssagerne mod Krieger, Hall og flere andre tidligere Ministre. Han skilte sig fra denne Opgave med uniskjendelig Dygtighed, skjønt han kun havde en meget kort Erfaring som Sagfører (paa B. Christensens Fuldmagt). Da Venstre i Foraaret 1878 spaltedes, sluttede H. sig uden Betænkning til den radikale Gruppe og var næst efter Berg dens Leder. I Okt. s. A. blev han Medlem af Finansudvalget og gjenvalgte hertil, saa længe han sad i Rigsdagen; end videre var han i Samlingen 1879 (Febr.—Juni) Tingets 2. Viceformand og valgtes s. A. til Statsrevisor (gjenvalgt indtil 1892). Medens H. i de første Aar af sit Rigsdagsliv holdt sig temmelig tilbage, vakte han fra Samlingen 1878—79 stor Opmærksomhed som en ypperlig og ejendommelig Taler, klar og skarp i sin Tanke, rig paa slaaende Billeder og vittige Vendinger, bitter og hensynsløs spydig imod Modstanderne. Med megen Styrke hævdede han den radikale Læresætning om Folketingets ubetingede Overvægt i det offentlige Liv som en naturlig Følge af det konstitutionelle System og særlig af vor Grundlov. Paa et Folkemøde i Exercherhuset 30. Dec. 1878 gav han sin Paastand Udtryk i de bekjendte Ord, at «Folketinget er den højeste Myndighed, der har ingen over sig og ingen ved Siden af sig», og har ved denne udæskende Form utvivlsomt skadet Venstres Sag og givet Modstanderne et godt Vaaben i Hænde, ligesom senere hans haanlige Udfald imod Forsvarssagen («den døde Torsk») og dens Talsmænd («omvandrende Lirekasser») sikkerlig netop have fremmet denne Sag og hidset dens Tilhængere til Handling.

I Jan. 1881 blev H. Udgiver af «Morgenbladet» sammen med Berg og E. Brandes og var i 3 Aar den egentlige Redaktør. Han forstod at skaffe Bladet virkeligt Fodfæste i Hovedstaden, men fjærnedes dog der fra ved Udgangen af 1883, fordi Berg var misfornøjet med den Aandsretning, som kom til Orde, og desuden søgte Tilnærmelse til det moderate Venstre. Da Berg i Nov. 1884 fik gennemført Sammenknytningen mellem denne Gruppe og den ene Halvdel af den radikale til «det danske Venstre», forblev H. Fører for den anden Halvdel, der nu sædvanlig kaldtes «Evropæerne», indtil den sidste Sammenslutning af Venstre fandt Sted i Febr.

1886. Ogsaa havde han siden Maj 1882 været en af sin Gruppes delegerede ved Samraad med de andre Grupper og blev senere Medlem af Partiets fælles Bestyrelse. Kort forinden det fuldstændige Brud med Berg havde H. i Okt. 1884 sammen med E. Brandes grundlagt «Politikken», der snart blev et af de mest udbredte og vistnok det mest læste Blad i hele Landet, og som efterhaanden skaffede Venstre en Indflydelse i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, som intet tidligere Blad havde formaaet. Selv hans Modstandere erkjende, at han staar meget højt som Journalist, og at hans Artikler stundum ere stilistiske Mesterværker. Som Redaktør maatte han i Vinteren 1889—90 udstaa en 3 Maaneders Fængselsstraf, men hædrede ved sin Løsladelse med rige Gaver fra sine Meningsfæller.

Som Rigsdagsmand følte H. sig kun tiltrukken af den store politiske Kamp og tog ellers liden Del i Forhandlingerne. Det egentlige Lovgivningsarbejde havde nemlig i hans Øjne aldeles underordnet Værd i Sammenligning med Magtspørgsmaalet, og man møder derfor sjælden hans Navn i Rækkerne paa Udvalgsordførere (i Samlingen 1879—80 dog for de 2 store Love om Sparekasser og om Vands Afledning). Visnepolitikken i Aarene 1882—86 tiltalte ham særlig, og som Finansudvalgets Formand 1883—84 hjalp han villig Ordføreren Holstein i at udhale Finanslovens Behandling. Thi for ham var det Hovedopgaven at oparbejde Partiet i og uden for Rigsdagen og at udbrede de radikale Grundsætninger i Folket, stolende paa, at de vilde bære en rig, om end sen, Høst. H. har derfor langt større Betydning som Agitator i Tale og Skrift end som Politiker.

Jø skarpere Bruddet blev mellem Ministeriet og Folketingets Flertal, des videre gik han i sin Ophidselse og i sine Angreb paa «Militarismen» som Demokratiets uforsonlige Modsætning. Dog gjorde han i Marts 1887 sammen med Holstein og Bojsen Forsøg paa at komme til Forstaaelse med Modpartiet om Vilkaarene for et Forlig, og da Berg i Vrede herover brød med Partiets Flertal, førte H. i sit Blad en skaanselløs Polemik mod sin gamle Fører. Næste Aar stræbte han tillige med Holstein at opnaa Forlig med Godsejerne ved at understøtte Planen om at hemme eller helt forbyde Brugen af Kunstsmør, og han kom derved i et skjævt Forhold til det forhandlende Venstres andre Førere. Som Følge deraf mistede han baade sin Plads i Partiets Bestyrelse og den Stilling som Tingets Viceformand, han havde haft siden 1883.

Snart blev Kløften endnu dybere, og siden 1890 rettede H.

de bitreste og haanligste Angreb paa de tidligere Partifæller, der nu samledes under Bojsens Ledelse, i det han aabent anklagede dem som Overløbere, Sammensmeltere o. desl. Derfor gik han 1891 ogsaa sammen med Berg i Kampen mod Ølskatten og Alderdomsforsørgelsen, hvilke han fordømte med den største Lidenskabelighed, og kom saaledes i Virkeligheden tilbage til den gamle Visnepolitik. Dette førte til, at de efterfølgende Valg fjærnede ham fra det politiske Liv, medens han nu stærkere end nogen Sinde fremhævede Nødvendigheden af Sammenhold mellem det radikale Venstre og Socialdemokratiet imod den aandelige og politiske Reaktion, der formentlig truede.

H. ægtede 18. Juli 1868 Emma Augusta Holmsted (f. 2. Avg. 1837), siden 1864 Overlærerinde ved de forenede Kirkeskoler, Datter af Kapitajn Jon. Ferd. H. (f. 1811 † 1866).

H. Wulff, Den danske Rigsdag S. 180 ff.

Emil Elberling.

Høst, Andreas Frederik, f. 1811, Boghandler. H. er født 20. Marts 1811 i Kjøbenhavn og Søn af nedennævnte Johs. Nic. H. († 1854). Han var oprindelig bestemt til at studere, men kom 1826 i Lære i Chr. Steens Boghandel, og allerede 1836 etablerede han sig selv som Boghandler. Som saadan udviklede han en ikke ringe Forlagsvirksomhed, han var bl. a. H. C. Ørsteds Forlægger, og 1844 købte han for 10 Aar Forlagsretten til Oehlenschlägers Skrifter. Af særlig Betydning er hans Virksomhed for at tilvejebringe en lignende Forbindelse med den franske Boghandel, som der alt var med den tyske; han var Dépositaire général du cercle de la librairie i Paris. 1837 var han en af de 9 Grundlæggere af Boghandlerforeningen, som han har været Formand for i henved 30 Aar (1855—67, 1870—87); 1881 blev han Åresmedlem af den. 1842 blev han Universitetsboghandler, og 1856 gav han Impulsen til «de danske Boghandleres Hjælpekasse», for hvilken han stadig senere har været Direktør. Han har i det hele paa mange Maader spillet en Rolle i den danske Boghandel, men ogsaa uden for den har han været virksom. 1835—49 var han Lieutenant i det borgerlige Infanteri og 1840—45 Kasserer ved Industriforeningen i Kjøbenhavn. 1852 blev han Kancelliraad, 1879 Justitsraad og 1890 Etatsraad. 1873 optog han sin Søn *Christian H.* (f. 4. April 1847) som Associé i Firmaet A. F. H. & Søn, der 1882 helt overtoges af Sønnen. — 8. Okt. 1839 ægtede han Hansine Muusfeldt (f. 24. Marts

1821 † 15. Okt. 1850), Datter af Gæstgiver Peter Christian M. og Ane Marie f. Sommersted.

Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II. Festskr. i Anl. af Boghandlerforen.s Halvhundredaarsdag. Dansk Boghandlertid. VII, Nr. 49. Nord. Boghandlertid. V, Nr. 34; XV, Nr. 40; XX, Nr. 44; XXV, Nr. 40. Dolleris, Danmarks Boghandlere. *C. Nyrop.*

Høst, Georg (døbt Jørgen) **Hjersing**, 1734—94, Etatsraad og historisk Forfatter, fødtes 8. April 1734 i Vitten Præstegaard i Sabro Herred. Faderen var Provst og Sognepræst Christen Jensen H. (f. 1708 † 1752), Moderen Nille f. Hjersing (f. 1713 † 1762). Fra Aarhus Skole dimitteredes H. til Universitetet 1752. 3 Aar efter tog han theologisk Embedsexamen, men 1760 afbrød han ganske den begyndte gejstlige Løbebane, i det han drog til Marokko som Kommiss ved det danske Faktori. H., der med megen Dygtighed havde lagt sig efter det arabiske Sprog, som han snart lærte at tale med Færdighed, forstod til Gavn for sin Nation at gjøre sig yndet af Kejseren og lagde senere (1781) sit indgaaende Kjendskab til de marokkanske Forhold for Dagen ved Udgivelsen af sit for-tjenstfulde Værk: «Efterretninger om Marokko og Fez», som blev oversat paa Tysk og Fransk og 1791 efterfulgtes af «Den marokkanske Kejser Mohammed Ben Abdallahs Historie». I Anledning af det afrikanske Kompagnis Ophævelse maatte H. 1768 forlade Marokko, og Aaret efter forlagdes hans Virksomhed til en ny Verdensdel ved hans Udnævnelse til Sekretær ved og Medlem af det sekrete Raad paa St. Thomas. Her ægtede han 1. Avg. 1771 Birgitta Henrika Kragh (f. 3. Jan. 1754 † 28. Jan. 1831), Datter af Øens Kommandant Jens K., efter hvis Død 1773 H. en Tid fungerede som Interimskommandant. 1776 fik han efter Ansøgning Afsked med en Pension og Titel af Justitsraad, hvorefter han tog hjem, bosatte sig i Gjentofte og benyttede nogle Aars Otium til litterære Arbejder. (Foruden de nævnte Bøger udgav han 1791 ogsaa Efterretninger om St. Thomas.) 1780 søgte H. imidlertid atter Embedsvirksomhed og blev udnævnt til Sekretær i Departementet for udenlandske Sager, 1784 fik han Titel af Etatsraad, og 22. April 1794 afgik han ved Døden. — Med sin Begavelse i sproglig Retning forbandt H. Interesse for Musik og Tegning, og han førte i adskillige Aar et selskabeligt Hus i Kjøbenhavn. Han efterlod 8 Børn, hvorimellem nedennævnte Jens Kragh H.

Høst, Clio I, 2, 134 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. J. K. Høst, Erindringer. S. Beyer, Erindr. vedk. Slægterne Beyer og Høst.

G. L. Grove.

Lstue

Høst, Harald Emil, f. 1835, Politiker, juridisk Embedsmand. H. er Søn af Amtfuldmægtig Peter Christian Abildgaard H. og Sophie Henriette f. Schalburg og fødtes 28. Nov. 1835 i Nyborg. Han blev Student fra Odense Kathedralskole 1855, juridisk Kandidat 1861, var derpaa Retsbetjent- og Sagførerfuldmægtig indtil 1865, derefter Prøveprokurator og senere Prokurator med Bopæl i Fuglebjærg indtil 1871, dernæst til 1878 Sorenksriver paa Færøerne, hvor han var Medstifter af Bladet «Dimmalætting» og Medlem af Lagtinget, 1878—86 Borgmester og Byfoged i Hjørring og Herredsfoged i Vennebjærg Herred, hvorfra han 1886 forflyttedes til Embedet som Byfoged i Helsingør. Valgtes i Dec. 1884 til Landstingsmand for 7. Kreds ved et Suppleringsvalg. Efter Valgperiodens Udløb 1890 valgtes han 1891 i 2. Kreds ved et Suppleringsvalg. Uden at staa i forreste Linje i det politiske Liv har H. hørt til Landstingets gode og sikre Arbejdskræfter og bl. a. været Ordfører for Lovforslagene om Sagførervæsenet, Tvangsavktioner (1889—90), Bidrag til Kommunerne af Statskassen, Søretter, Jagten m. m. — H. ægtede 1867 Beate Albertine Sporon Fiedler, Datter af ovfr. (V, 147) nævnte Birkedommer Harald Valdemar F. *M. P. Friis.*

Høst, Jens Kragh, 1772—1844, Litterat og Historiker, Søn af forannævnte Georg H. H., fødtes 15. Sept. 1772 paa St. Thomas i Vestindien. 4 Aar gammel kom H. til Danmark, og efter at være undervist privat af forskellige Lærere dimitteredes han 1788 af Fr. Sneedorff til Universitetet, endnu ikke 16 Aar gammel. Efter i nogle Aar at have drevet litterære Studier af forskellig Art valgte han Lovkyndighed til Fag og tog efter kun 2 Aars Studium juridisk Embedsexamen 1792. S. A. erhvervede han Bestalling som Prokurator ved Hof- og Stadsretten og begyndte sin Skribentvirksomhed med en Oversættelse af en af Florians Romaner; snart fulgte mere selvstændige litterære, politiske og juridiske Arbejder efter.

H. var saaledes en tidlig udviklet Natur; en langsommere aandelig Væxt havde vistnok været gunstigere for ham og kunnet give ham den Modenhed, som han nu aldrig naede. Der var gjennemgaaende noget halvstøbt og ufærdigt over H.s Viden og Virken; Tilløb og brudte Planer betegne hans Vej. Hans Uorden — Steffens har i «Was ich erlebte» givet en klassisk Skildring af Uordenen i hans Værelse — og hans Ustadighed skulde ikke indgyde Tillid til ham som Sagfører. 21 Aar gammel søgte han at gjøre Prøve for Advokaturen ved Højesteret, men maatte opgive

det. 1799 konkurrerede han sammen med A. S. Ørsted og M. H. Bornemann om en Ansættelse ved Universitetet, men den sidste blev foretrukket. Imidlertid blev han dog 1800 Protokolsekretær ved Højesteret og 1801 Assessor i Hof- og Stadsretten, men dette Embede fradømtes ham ved en Højesteretsdom 1808. Grunden hertil var følgende. Efter at H. 1802 havde ægtet den smukke Susanne Margrethe Oxholm (Datter af Søkapitajn Jørgen O.), som fødte ham flere Børn, og da Sygdom jævnlig hjemsøgte Familien, var han i vedvarende økonomisk Forlegenhed, uagtet han arbejdede flittig med sin Pen. Blandt dem, der forstrakte ham med Penge, var en Kjøbmand Kyhn, hvem H. bistod som juridisk Konsulent, og for hvem han skrev Indlæg i Retssager; men Kyhn blev overbevist om Falsknerier, og H. inddroges i Sagen. H. var ganske sikkert ikke medskyldig i Forbrydelsen, men han havde vist uforsigtig Handlemaade og klart godtgjort, at en Dommerstilling ikke kunde betros ham.

H. levede nu af at skrive Indlæg for Prokuratorer og dernæst af den litterære Virksomhed, som han tidlig havde begyndt. I Aarene 1796—1810 udgav han over et Dusin Tidsskrifter eller Ugeblade, dels underholdende («Euphrosyne», 3 Bd., 1796), dels litterære («Nye Efterretninger om udenlandsk Litteratur», 3 Bd., 1796—98) eller belærende («Ej blot til Lyst», 4 Bd., 1802—3), dels dramaturgiske («Theatret», 1805—6, «Theaterblad» 1807—8); de bestode gjerne kun et Par Aar, men afløstes strax af nye. Noget højt ideelt Præg besad hele denne Produktion ikke, men den viste dog H.s Sans for interessante Meddelelser, hans gode Kjendskab til den fremmede Litteratur og lette, hurtige Pen.

Imidlertid havde dog i ét Forhold en virkelig Idealitet hvilet over H.s Virken, nemlig ved hans Bestræbelse for at tilvejebringe en Tilnærmelse til Sverige og litterær Forbindelse med dette Land. 1794 besøgte han første Gang Lund, hvor han vandt mange Venner; næste Aar begyndte han sammen med P. H. Haste og F. Høegh-Guldberg Maanedsskriftet «Nordia» med det Maal at kæmpe for en nøje litterær Forbindelse mellem begge Nationer. Skriftet fandt Tilslutning hos danske og svenske Forfattere, men maatte dog paa Grund af forskellige Uheld ophøre efter et Aars Bestaaen. Et Forsøg paa at stifte en svensk Bogsamling i Kjøbenhavn kunde heller ikke lykkes ham. Men utrættelig arbejdede H. dog videre for disse Ideer, og det lykkedes ham i Forening med Baggesen, Nyerup og Pram at faa stiftet «det skandinaviske Litteraturselskab»

1796. Med Understøttelse af Selskabet drog H. 1798 til Sverige for at virke for dets Udbredelse og skaffe Medarbejdere; han knyttede mange Forbindelser, men følte i øvrigt hurtig, at Iveren var større i Danmark end i Sverige. I 6 Aar var han Sekretær for Selskabet og skrev ofte i dets Tidsskrift, «Skandinavisk Musæum»; da dette ikke helt tiltalte ham, udgav han paa egen Haand «Svenske Blade» (1798—99), ligesom hans forskjellige Tidsskrifter ofte meddelte Oplysninger om Sveriges Historie og Litteratur samt Oversættelser fra Svensk. H. udgav ogsaa «Svensk Haandordbog for danske» (1799) og «Kort svensk Sproglære for danske» (1808). Da Frederik VI 1810 arbejdede for sin Kandidatur ved Valget af en svensk Tronfølger, bleve H. og G. H. Olsen sendte til Sverige for at paavirke den offentlige Mening, men Forsøget var uheldigt og unyttigt.

H. har dog ogsaa Fortjenester paa et andet Omraade. Han havde oftere givet Oversigter over Udlandets Politik — det betroedes ham endog 1812—13 at redigere «Den danske Statstidende» — og ligeledes i samlet Fremstilling behandlet Æmner fra Nutiden; hans velskrevne Skildring af «Napoleons Levned» (1810—14) udsolgtes hurtig i et Antal af 2000 Exemplarer (Frederik VI havde tegnet sig for 25). Ligeledes holdt H. vel besøgte Forelæsninger over Dagens politiske Nyheder, i det han oplæste Meddelelser fra Udlandets Blade. Han søgte nu dels i Forelæsninger, dels i Skrifter at give en mere indtrængende historisk Skildring af Christian VII's lange Regeringsperiode, og disse Undersøgelser offentliggjordes i «Udsigt over de 5 første Aar af Kong Christian VII's Regering» (1821), «J. F. Struensee og hans Ministerium» (1824), «Entwurf einer Geschichte der dänischen Monarchie unter der Regierung Christian VII» (1813—16). Her er samlet meget Stof sammen fra ældre periodisk Litteratur og andre Skrifter, ligesom enkelte utrykte Materialier ere benyttede. H. kan fremsætte træffende Betragtninger, han karakteriserer ofte godt enkelte Personer eller Bevægelser — den ukritiske Beundring af Struensee kommer først efterhaanden stærkt frem. Men Historiker med Sjæl eller Aand er H. ikke; der mangler ham aaben Sans for mange af Livets Forhold, finere Følelse og omfattende Syn; han er ofte lige saa skjæv i sin Dom, som han er skjødesløs og forhastet i sin Beretning.

H. havde søgt og faaet Understøttelse til sin litterære Virksomhed hos ikke faa private, saaledes Bernt Anker, M. L. Nathanson, J. G. Moltke. 1819 tildeltes der ham Ventepenge af Statskassen. 1817 fik han Tilladelse til at disputere for den juridiske Doktorgrad

og forsvarede sit Skrift: «De injuriis verbalibus secundum leges Danicas nunc vigentes». Men sit Hjem forsømte han, og da hans Hustru havde fattet en uovervindelig Tilbøjelighed for en anden, indvilligede han i Skilsmissen 1825. Hun ægtede derpaa Kammerraad N. F. B. Schiern. Kun den ældste Søn blev hos Faderen; af de 5 andre Børn antog de 4 Navnet Schiern (deriblandt Historikeren Frederik S.). H. fortsatte endnu nogle Aar sin litterære Virksomhed, men derpaa standsede den. Hans Hukommelse og andre aandelige Evner havde ikke lidt — hvad der bl. a. ses af hans 1835 udgivne «Erindringer om mig og mine samtidige» —, men den idelige Skriven, ofte om Natten og under Nydelse af stærk Kaffe, det omstrejfende Liv paa Kafeer og den derved foranledigede Nydelse af Spirituosa, endelig ogsaa de huslige Sorger havde svækket hans Kraft; omsider angrebes ogsaa hans Evner saaledes, at han i sine sidste Aar var aandsforsvirret og plagedes af mørke, fixe Ideer. Han opholdt sig hos Slægtinge paa Islegaard ved Kjøbenhavn og døde her 26. Marts 1844.

H. manglede Karakterens faste Ligevægt saa vel som harmonisk Ro (Kamma Rahbek taler ogsaa om H.s «oplivende og forfriskende Pesthusmimik»); med sin Selvkjærlighed forbandt han dog en Del Godmodighed, han var erkjendtlig for modtagen Hjælp, og det gjorde ham Ære, at han havde flere trofaste Venner, saaledes Pram og Baggesen. Klare Standpunkter besad H. næppe; han skildrer sig selv som troende, medens nærpaarørende opfattede ham som Fornægter; hans politiske Opfattelse var vaklende og synes at være holdt stærkt i Ave af ydre Hensyn.

J. K. Høst, *Erindringer* (1835). Erslew, Forf. Lex. N. M. Petersen, *Den dsk. Lit. Hist.* V, 2, 69 f. S. Beyer, *Erindr.* vedk. Slægterne Beyer og Høst S. 11. 17 f. N. Bøgh, *Chr. Winther I*, 144. *Nord. Tidskrift*, utg. af Hamilton, IV (1869) S. 219 ff. *Illustr. Folkeblad* 1872, Nr. 208. Steenstrup, *Historie-skrivningen i Danm.* i d. 19. Aarh. S. 150 f. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Høst, Johan Ditlev, 1818—82, Officer, er født 18. Jan. 1818 i Kjøbenhavn. Hans Fader var Oberstlieutenant Nicolai Christian H., hans Moder hed Sophie Henriette f. Petersen. Efter at have gennemgaaet Landkadetakademiet blev han 1836 Sekondlieutenant med Aldersorden fra 1835, gennemgik det gymnastiske Institut og blev ansat ved Kronens Regiment, hvornæst han gjorde Tjeneste ved Artilleriet. Udnævnt til Premierlieutenant 1842 kom han til 2. Infanteribataillon, hvormed han 1848 rykkede i Felten og deltog i Kampen ved Bov. Saa ansattes han som Adjudant ved 1. Infanteri-

brigade og udmærkede sig i Slaget ved Slesvig; han saaredes haardt og faldt i Fangenskab. Udnævnt til Kapitajn 1849 blev han Adjudant ved 6. Brigade og ved Ryes Korps og deltog med dette i Fægtningerne ved Kolding og Vejle og i Tilbagetoget. Om Vinteren gjorde H. Tjeneste ved 4. Forstærkningsbataillon, men var under Feltoget 1850 Stabschef ved 6. Brigade, som i Slaget ved Isted kæmpede ved Bøgmose. I 1851 blev H. Kompagnichef ved 2. Bataillon, og da Hæren mobiliseredes 1863, fik han Befalingen over 2. Regiments 2. Bataillon, men hans Helbredstilstand tillod ham kun delvis at deltage i Feltoget 1864. S. A. blev han Major og ansattes først ved 1., senere ved 4. og dernæst som midlertidig Kommandør for 1. Infanteriregiment, hvis Chef han blev ved Aarets Slutning. Udnævnt til Oberst 1867 blev han Chef for 21. Bataillon, var i 1876 Brigadechef under Lejrøvelserne ved Hald, ligesom han i 1873 overværede Troppemanøvrer i Østerrig. I 1879 opnaede han at blive General og Chef for 2. sjællandske Brigade (Kommandør af 2. Grad af Dannebrog var han bleven 1875), men 2 Aar senere angrebes han af den Sygdom, som 12. Marts 1882 endte hans Dage. Kort forinden var han bleven afskediget paa Grund af Svagelighed. Hans rolige Væsen og sunde militære Blik gjorde ham til en dygtig Fører. Han blev 11. Dec. 1867 gift med Andrea Hey, Datter af Kjøbmand H. i Helsingør.

Nationaltid. Nr. 2108.

P. N. Nieuwenhuis.

Høst, Johannes Nicolai, 1780—1854, juridisk og belletristisk Forfatter, fødtes i Kjøbenhavn 26. Marts 1780 og var Søn af ovennævnte Etatsraad Georg H. H. Han blev Student fra Roskilde 1797, tog 1798 filologisk og filosofisk Examen og blev 1802 juridisk Kandidat. 1805 beskikkedes han til Underretsprokurator for Sjællands Stift og foretog en Rejse i Tyskland, 1806 nedsatte han sig som Bogtrykker i Maribo. Da Forretningen her ikke vilde lykkes, studerede han en kort Tid Medicin og blev ansat som Kirurg ved Felthospitalet i Frederiksborg. 1808 nedsatte han sig som Bogtrykker i Kjøbenhavn og fik 1813 Beskikkelse som Overretsprokurator, men maatte paa Grund af nogle Uregelmæssigheder i 1829 frasige sig Beskikkelsen. Derefter virkede han som Boghandler i Kjøbenhavn til sin Død, 4. Juli 1854. I 1806 ægtede han Marie Christine Bruun, Datter af Smeddesvend Chr. B. — H. har udgivet adskillige Aviser og Tidsskrifter, en Mængde Afhandlinger i forskjellige Retninger, Romaner og Fortællinger, Komedier og Digte,

Ordbøger og Lexika samt populære juridiske Arbejder. Hans Virksomhed som juridisk Forfatter var overfladisk og uden videnskabelig Betydning, men nogle af hans Arbejder, navnlig «Fuldstændig dansk Husret for Hvermand» (1836, 4. Udg. 1852), synes dog at have været velkomne for Lægmand og til Dels ogsaa for praktiske Jurister.

Erslew, Forf. Lex.

Jul. Lassen.

v. Høveln, Gothard, 1603—71, Vicekansler, nedstammede fra en gammel adelig Familie fra Westfalen, der i Midten af det 15. Aarhundrede indkom til Lybek, og fødtes her 21. Okt. 1603 som Søn af Christian v. H. og Engel Klevorn. Efter en omhyggelig Uddannelse sendtes han i sit 20. Aar til Königsberg og studerede derefter i Göttingen og Strasburg. 1628 vendte han tilbage til sin Fædrencyby og valgtes her 1640 til Raadmand og 1654 til Borgmester. De indre Rivninger, der før og under hans Embedsstyrelse herskede i Lybek mellem det aristokratiske Senat og det frisindede Borgerparti, og hvori det sidstnævnte sejrede, tvang ham til at forlade Byen 1669. Han stillede sit Gods under dansk Højhed og udnævntes s. A. til Regeringsraad og Vicekansler i Slesvig og Holsten. Disse Embeder beklædte han dog kun meget kort. i det han allerede 14. Febr. 1671 afgik ved Døden i Glückstadt. Han var 3 Gange gift: 1. (1632) med Cecilia Lüneburg († 1649), 2. (1650) med Catharine Brockes († 1650) og 3. (1656) med Magdalene v. Brømsen († 1670), alle 3 tilhørende Patricierslægter i Lybek.

C. Arend, Bey Leichbegengnüss des Hn. G. v. H. (Glückst. 1671). Allg. Deutsche Biographie XIII. Møller, Cimbria lit. *Louis Bobé.*

Høyberg, Wille, —o. 1757, Litterat, var Søn af en Skomager i Nykjøbing paa Mors og gik i Skole her og i Aalborg, hvorfra han blev Student 1729, efter eget Sigende uden at have lært synderligt. Af Fattigdom maatte han konditionere som Huslærer i Jylland og Kjøbenhavn, bl. a. hos Professor P. Horrebow, og synes i en temmelig fremrykket Alder at have indstillet sig til 2. Examen, maaske mellem 1743—45, da han som Alumnus paa Valkendorfs Kollegium lod trykke Disputatser. Han naaede ikke videre, men døde som gammel Student o. 1757. Hans «Ærestøtte» over Christian VI (1746), «Poetisk Salveolje» til Frederik V (1747) og «Ihu-kommelsestegn paa Rachels Grav» over Dronning Louise (1752) ere, som allerede Titlerne angive, Dusingpoesi af Tidens sædvanlige Art,

til Dels ikke engang paa Vers, men i den da moderne Lapidarprosa. Litterær Sans og Evne viser han derimod i sine «Kjøbenhavnske Samlinger af rare trykte og utrykte Piecer» (1755—56). Den 1. Samling, «Holbergiana», siger sig udgiven af et Selskab, som dog nok kun bestod af H. og Oversætteren, senere Notarius publicus, Chr. Schmidt. Den har Fortjeneste ved at samle og bevare en Del af Holbergs Smaaskrifter, medens H.s efter Tidens Skik vidtløftige og diffuse Fortale ikke blot aander varm Beundring for Holberg, men tillige giver spredte Bidrag til den Holbergske Perodes Lærdomshistorie. Mindre heldig var H. i Valg af Indholdet af 2. Samling, «Tychoniana», som udkom under hans eget Navn. Holbergs pedantiske Modstander, Stiftsprovst Tychonius i Viborg, nød imidlertid den Gang Ry navnlig som uforlignelig gejstlig Taler, og H. er ingenlunde ene om at stille ham op som Holbergs jævnbyrdige. Samlingen af Tychonius' Skrifter forblev dog ufuldendt. Ogsaa den indledes med en lang Fortale, hvoraf det interessanteste er et Forsvar for Brugen af de hos Tychonius mylrende Fremmedord.

Hesperus IV, 97. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., IV, 252; V, 2, 117. *J. Paludan.*

Høyelse, Andreas, 1698—1775. Læge, Søn af nedennævnte Mag. Peder H., var født 16. Febr. 1698, blev Student 1717, tog theologisk Attestats og studerede derefter Lægevidenskab, dels hjemme, dels i Halle, med Understøttelse af Prins Carl. Efter 1724 at have taget Licentiatgraden vendte han hjem og fik Aaret efter Ansættelse ved Prins Carls og Prinsesse Sophie Hedevigs Hof paa Vemmetofte; da dette ved Prinsessens Død 1735 opløstes, beholdt H., der 1731 var bleven Justitsraad, ligesom Hoffets andre Embedsmænd sin Gage i Pension, og da han var velstaaende og ugift, søgte han intet nyt Embede, men valgte at bo paa Vemmetofte, hvor han levede til sin Død, 14. Jan. 1775; 1749 fik han Etatsraads Titel. H., der efterhaanden ved Arv blev en rig Mand, førte paa Klosteret en rolig og behagelig Tilværelse; han havde mange Interesser og læste meget saa vel af dansk som af udenlandsk Litteratur; hans nøje Venskab med Klosterets første Kurator, Overkammerherre Carl Adolf Plessen, med hvem han havde saa mange Minder til fælles fra Prinsens og Prinsessens Hof, bragte ham i Forbindelse med Mænd som Gram, der ligesom H. stod Plessen bi ved hans Bogindkjøb. H. var en personlig elskværdig

Mand, hvis Godhed mange kunde takke for Hjælp i trange Tider. Vemmetofte tæller ham mellem sine største Velgjørere, i det han efterlod Klosteret næsten hele sin betydelige Formue.

Brasch, Vemmetoftes Hist. III. J. Petersen, Den danske Lægevidenskab, 1700—50 S. 88. *G. L. Wad.*

Højelse, Peder, o. 1654—1704, Rektor, blev født i Højelse (ved Kjøge), hvor Faderen, Mag. Anders Thomsen, var Præst. Sammen med en yngre Broder blev han Student fra Sorø 1673 og snart efter Hører ved Kjøbenhavns Skole. 1684 tog han Magistergraden, efter at han kort forinden s. A. var bleven Rektor i Nyborg. Allerede Aaret efter forflyttedes han til Rektoratet i Nykjøbing paa Falster, i hvilket Embede han døde 13. April 1704. Efter sin derom indgivne Supplik opnaaede han 1703 Titel af Konsistorialassessor. H. var en fortrinlig Skolemand, som bragte Nykjøbing Skole fra yderligt Forfald i høj Anseelse. Han kunde paa den kjærligste Maade hævde Disciplinen uden at tage Tilflugt til de raa Revselsesmidler, som paa hin Tid brugtes de fleste andre Steder, og vidste i det hele at bringe den rette og gode Aand ind i Skolen med Sans og Agt for Videnskaben. Discipeltallet var derfor i hans Embedstid i stærk Fremgang. Ogsaa musikalske Øvelser fremelskedes meget ved Skolen af H. Han var tillige en ypperlig Latiner, hvad der bl. a. kjendes af hans latinske Oversættelse af Christian V's danske Lov. Oversættelsen var ikke fuldført ved hans Død, men det fuldstændige Værk, der udkom 1710, bærer dog hans Navn. 1692 blev han gift med Enken efter Sognepræst i Nykjøbing Fred. Brandt (III, 7), Agnete Portuan, Datter af den rige Tolder og Kjøbmand Jens P. i Nakskov, og fik ved dette Giftermaal betydelig Formue, ligesom han og blev Svoger til den kgl. Livlæge Joh. J. Böhme (III, 321). 1699 skjænkede H. og Hustru 500 Rdl. til Nykjøbing Skole til et Legat for en fattig og flittig Discipel, hvilket Legat dog i Tidernes Løb er inddraget under Skolens samlede Stipendiefond. Deres eneste Søn er anført ovenfor.

A. Thura, Idea hist. lit. Danorum S. 60. I. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. I, 70 ff. 102. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitan-skolen S. 108. Personalhist. Tidsskr. VI, 138 f.; 2. R. I, 42. 85 ff. Hofman, Saml. af Foundationer VI, Loll. St., S. 175 f. *A. Jantzen.*

Høyen, Niels Laurits, 1798—1870, Kunsthistoriker, blev født i Kjøbenhavn 4. Juni 1798. Han var Søn af Brændevinsbrænder

Anders Larsen H., hvis Tilnavn var taget af Landsbyen Højen i Vendsyssel. Faderen blev senere Ejer af en Bryggergaard paa Nørregade. Moderen, Inger Margrethe f. Schröder, var Datter af en Podemester i Jylland og havde tjent som Pige i adskillige bedre københavnske Huse, inden hun blev gift. Til Trods for Familiens efter de Tidens Forhold ret gode Kaar bevarede Husstanden stadig et tarveligt Præg, som Moderen strængt overholdt, ogsaa i sin egen Paaklædning. Faderen var, som det synes, en dygtig, men ganske jævn Forretningsmand i det mindre, Moderen var uden Tvivl bedre begavet, og hendes Blik paa Livet havde en videre Horisont. Ligesom Sønnen sikkert gjennem hende havde arvet mindst Broderparten af sine gode Evner, skyldes det vistnok ogsaa hendes gode Raad, at han, der først var bestemt for at opdrages til praktisk Virksomhed for en Gang at blive Faderens Efterfølger — da han var eneste Søn og kun havde én Søster —, saa glat fik Lov til at gaa den studerende Vej, efter at man i Skolen var bleven opmærksom paa hans Evner. Den opvakte Dreng havde Øjnene med sig, og hvad han som lille havde set af Billedkunst, prentede sig lige saa levende i hans Sjæl som de Indtryk, han paa sine smaa Skovture, med en Firskilling i Lommen, fik af den danske Natur. Ikke mindre ivrig var han til at læse alt, hvad der kom ham for Øje, navnlig af historiske Skrifter. Ved særegne heldige Omstændigheder fik han i sin Opvæxt Adgang til dannede Kredse som Bartholins, Kongslevs, Jens Møllers m. fl.; og Huse, der havde aabnet sig for Skoledrengen fra det beskedne Hjem, stode naturligvis end mere til Rede for den unge, begavede Student. H. kunde være bleven Student 1815, men Skolebestyreren, M. Nielsen (Borgerdydskolen i København), fandt, at han ikke havde været flittig nok — hvad godt kan være muligt fra Skolens Synspunkt, navnlig den Gang —, thi allotria: moderne Litteratur, især den beundrede Goethe, og delvis endog Kunst, optog mange Tanker.

Da H. blev Student 1816, maa han have haft en meget vindende Personlighed. Han var langt fra smuk, men den aandfulde Pande, de levende Øjne, de stærke Kindmuskler, den lidt store, udtryksfulde Mund fik et Liv, saa snart han talte, der tiltrak alle og bevarede sig til hans Alderdom. Og han talte, baade i det daglige Liv og paa Kathedret, gjerne og meget. Hans Stemme var kraftig og velklingende, og den ejendommelige improvisatoriske Produktionsevne, der, hvilende paa en ualmindelig Modtagelsesevne og en aldrig svigtende Hukommelse, fulgte ham Livet igjennem fra

hans tidlige Barndom, var ligesom en Gymnastik og en Lægedom for Sjæl og Legeme. Det flittige og anstrængende Studieliv, som han stadig førte, havde givet ham en vis Tilbøjelighed til at skrante, uagtet hans legemlige Konstitution i det hele var god. Men kom man til ham om Eftermiddagen og blev modtagen med Beklagelser over, at han følte sig ilde her og der, behøvede kun hans Interesse at vækkes, især hvis Æmnet æggede til Modsigelse, og det gjorde det næsten altid, for H. var født Polemiker, hvad enten det var til Angreb eller til Forsvar, saa skulde man se en Forandring: den paa Sofaen liggende tilsyneladende Patient i Slaabrok og hvid Nat-hue rejste sig, Øjnene fik Liv, og i en Ordstrøm, der snart gik over til et veltalende Foredrag, hvori Interlocutor intet mere havde at sige, talte han sig selv rask, medens den besøgende, foruden en nydelsesrig og belærende Time, fik Tak til, fordi H.s Ildebefindende var forsvundet. Hermed har det hængt sammen, at H., naar han skulde holde Foredrag, der til sine Tider kunde vare 2 eller endog henad 3 Timer, aldrig kjendte til at være uoplagt eller i alt Fald aldrig lod Tilhørerne ane noget saadant.

Hvad vidste man af Kunst den Gang som et Studium, nogen kunde ofre andet end sin Fritid paa? H. skulde som Student og som Cand. phil. — længere naaede han ikke paa sin akademiske Bane — vælge sig et Brødstudium. Han begyndte med Jura; det gik ikke; han læste Goethe! Aaret efter tog han fat paa Theologi; nej, det gik heller ikke; Kirkehistorien kunde jo være god nok ved Siden af den øvrige Verdenshistorie, som han stadig havde dyrket, og til sine seneste Aar kunde han baade sin Historie og sin Kirkehistorie; men Theologien vilde for øvrigt ikke fængsle ham. Og selv naar han studerede Historie og havde sin Indtægt deraf, thi han blev tidlig Timelærer i Historie ved den Skole, som han var dimitteret fra, var det stadig Kunsten og dens Betydning for Menneskets Aandsliv, der fængslede ham. Til sidst udtalte en af hans Omgangsvener det forløsende Ord: «Det er jo ikke Historien, men Kunsthistorien, du studerer!» Det var intet Under, at det kneb for hans hæderlige Forældre nu ogsaa at give Afkald paa Theologien, der i deres Øjne kunde have sikret hans Fremtid, for et Studium, som ingen ret vilde vide af at sige. Men han fik sin Vilje. I nogle Aar studerede han nu, saa godt Forholdene tillode det, Kunstens Historie. Nogle, forholdsvis faa, ældre Værker over Evropas Kunstnere læste han ivrig; hvad her var af Malerier, Kobberstiksamlingen, Akademiets Afstøbningssamling gjennemsaar

han atter og atter. Han blev Lærling i Akademiets Tegneskole, lærte Perspektiv og Anatomi og fik Adgang til Kunstnere som Eckersberg, Gebauer, J. P. Møller, hos hvem han kunde sætte sig ind i Malernes Arbejdsmaade og Farvernes Anvendelse. Dog sondrede han sig ikke fra Kammeraterne, han tog Del i Studenterforeningens Stiftelse og bragte nye og ukjendte Æmner frem til Forhandling i dens Møder. Men han følte jo snart, at han maatte til Udlandet for at faa fast Fod i sit Studium.

Det var ikke let. Allerede som ung Student var han bleven forlovet, og selv om Forholdet blev holdt hemmeligt i 2 Aar, maatte det til sidst aabenbares. Offentlig Rejscunderstøttelse turde han ikke tænke paa; men Faderen var resolut nok til at love ham 400 Sp. Dlr. aarlig i 3 Aar, og da det ikke strakte til, hvor sparsommelig han end rejste, gav Faderen et yderligere Tilskud. I Sept. 1822 forlod han Kjøbenhavn, og i Juli 1825 var han atter tilbage. Som et for H. ikke mindre end for hele Tidsalderen karakteristisk Træk kan nævnes, at hvor ivrig Rejsen end gjaldt Kunstens Studium, var hans næsten første Maal dog Weimar for at se og tale med Goethe. Og hvor beruset han end var deraf, var hans Blik dog saa ædrueligt, at han i et Brev til Hjemmet kunde give et næsten plastisk anskueligt Billede af Digterens Personlighed. Det var kun Tyskland, Østerrig og Italien, han fik at se paa denne Rejse; men han havde brugt Tiden godt og kom hjem ikke alene med et grundigt historisk Kjendskab til Kunstens Udvikling fra Oldtid til Nutid, men ogsaa med et i ualmindelig Grad uddannet Øje, et Blik for den enkelte Kunstners Individualitet, der gik dybere end Fortidens og Datidens sædvanlige Kunstkjenderi, som kun havde det Maal at finde et fremragende Kunstnernavn, saa nær som Værkets Hovedpræg tillod det, til de Billeder, som ikke fra første Haand vare navngivne.

De første Aar i Hjemmet saa ikke meget lovende ud. Han levede stille med nogle faa Venner, fordybede sig i det tilegnede Stof, aflagrede stadig nye Kundskaber i sin Aands rummelige Skatkammer eller udfyldte og ordnede de allerede bevarede Skatte. Dog søgte han ogsaa at virke udad for at bane sig Vej til en Livsstilling. Medens han, med sin stærke Selvstændighedsfølelse, foreløbig ernærede sig som Timelærer for ikke at trække mere paa Forældrenes Godhed, tog han Del i Kunstforeningens Stiftelse (1827) og i Redaktionen af de 3 første Bind af «Maanedsskrift for Litteratur» (1829). Men det vigtigste Skridt var dog de Forelæsninger,

som han fik Tilladelse til at holde ved Kunstakademiet i Vinteren 1826—27 over den antike Malerkunst. Det var et omhyggelig forberedt Værk, som viste H.s bedste Arbejdsfelt, hans overordentlige Evne til i et veltalende Foredrag at meddele et rigt Kundskabsstof paa en af Personligheden præget klar og anskuelig Maade. Imidlertid hengik dog en ængstelig Ventetid, indtil ved Professor N. I. Schows Afgang i Febr. 1829 Stemmerne kunde samle sig om at vælge ham til Professor ved Kunstakademiet i, som det hed, Historie og Mythologi, hvorunder dog Kunsthistorien var indbefattet og snart blev eneraadende. Lønningen var kun 200 Rdl., og først fra 1840 fik Akademiets Professorer den normerede Lønning, 300 Rdl. Dog forøgedes H.s Indtægter ved, at han fra 1831 fik 400 Rdl. aarlig for «at udarbejde Danmarks Kunsthistorie». Dette Tilskud beholdt han hele sit Liv. Aaret efter turde han endelig bestemme sig til at gifte sig paa disse beskedne Indtægter, og 8. April 1832 ægtede han i Kundby Præstegaard sin forlovede, Edele Birgitte Westengaard (f. 30. April 1799), Datter af Provst Otto W. (f. 1763 † 1835) og Anne Kirstine f. Lange (f. 1773 † 1834).

H.s kunsthistoriske Blik vendte sig ganske naturlig ogsaa imod, hvad der maatte være bevaret af Kunst i Danmark fra de henfarne Tider. Han havde opholdt sig en lille Tid i Hillerød i 1828 og gjort sig bekjendt med den store Samling, navnlig af Portrætter, som den Gang bevaredes der, men han havde ogsaa undret sig over det Kaos, hvori han fandt godt og slet mellem hinanden. Interessen for det Studium, den da allerede 30aarige Mand drev med saa megen Ihærdighed, vakt hos indflydelsesrige Mænd, deriblandt hos Jonas Collin, hvis alsidige Blik var aabent for alt, hvad der kunde udvikles til Gavn for Fædrelandet, og i 1829 bevilgede Kongen af Fonden ad usus publicos H. en Understøttelse «én Gang for alle» paa 500 Rdl. til en Rejse i de danske Provinser. Efter at have set Kronborg og Lunds Domkirke rejste han til Lybek og gennemgranskede derefter Holsten og noget af Slesvig. Til Trods for H.s ængstelige Frygt for ikke at have faaet nok udrettet var Udbyttet i Virkeligheden saa stort og saa overraskende, at det ikke blev ved «én Gang for alle»; 1830 fik han atter 500 Rdl., i 1832 300 Rdl. aarlig i 2 Aar. Han foretog saaledes i alt 4 større Rejser i Danmark i kunsthistorisk Ojemed. H. naaede ganske vist aldrig til «at udarbejde Danmarks Kunsthistorie»; men ikke desto mindre har han uvisnelig Fortjeneste af, hvad han gjorde som Forberedelse dertil. I de i National-

musæets Arkiv bevarede Notitsbøger fra disse Rejser, i en Række med største Samvittighedsfuldhed og Omsigt udarbejdede Monogramer har han nedlagt et Grundlag for Behandlingen af dansk Kunsthistorie, som er uundværligt for den senere Gransker og til Dels næppe nok nu vilde kunne tilvejebringes. Mangfoldige ere de Kunstværker, som han har frelst fra Undergang, snart ved at henlede de lokale Myndigheders Opmærksomhed paa deres Betydning og Værd, snart ved at foranledige, at de flyttelige Gjenstande, som Malerier og lignende, fik Plads, hvor deres Bevaring for menneskelige Øjne syntes sikret, selv om senere uforudsete Ulykker have gjort ubodelig Skade. Og paa samme Tid som han med klart historisk Blik vurderede, hvad der paa Kunstens forskellige Omraader var efterladt, fulgte han med levende Interesse hele Nutidens Kunstudvikling og var med sin utrættelige Aandsfriskhed altid en velmenende og paalidelig Raadgiver for hele den Kreds af jævnaldrende og senere af yngre Kunstnere, der søgte Forklaring eller Opmuntring hos ham.

Til den ene Side af denne hans Virksomhed knytter sig bl. a. Ordningen og saa at sige en ny Oprettelse af den store Malerisamling paa Frederiksborg, hvoraf desto værre største Delen gik tabt ved Branden i 1859. Til den anden Side knytter sig den Stilling, som han i 1839 overtog efter J. C. Spenglers Død, først som Inspektør ved den kgl. Malerisamling, senere som Direktør, dog med Konferensraad Chr. J. Thomsen, til dennes Død (1865), ved sin Side. Hele den ældre Samling vandt ved Udskydelsen af en stor Del betydningsløse Arbejder, ved Inddragningen af fremragende Kunstværker, som han fandt spredte paa de kongelige Slotte, og endelig ved en Ophængning og Ordning, der lod Samlingens Hovedværker komme til deres Ret, paa samme Tid som hver Sal, hver Væg dannede en harmonisk Helhed, hvori selv underordnede Billeder paa den dem anviste Plads gjorde en Virkning, som de, enkeltvis set, ikke vilde have været i Stand til. Indkjøbet af nye Malerier af den danske Skole bragte ham i frugtbar Vexelvirkning med de dalevende Kunstnere, og selv om han ikke sjælden maatte gjøre sin Kollega og i Førstningen tillige en overordnet Hofchef Indrømmelser, der ikke altid behagede ham, lykkedes det ham dog at tilvejebringe en i det hele vellykket Repræsentation af den opblomstrende Kunstnerkreds, som virkede i Danmark omtrent fra 1820 at regne. Mangen en Kunstner fandt sin rette Livsbane ved den Opmuntring, som Samlingens Indkjøb

af et Forsøg i en ny Retning bragte ham. Navnlig var H.s Blik rettet paa, hvad der i Fortiden havde været Livskraften i de store berømmelige Kunsts skoler i Evropa, og han mente at se dette i en Tilknytning til det enkelte Lands nationale Liv, hvori Kunstnerens egen Natur bedst bundede og lettest fandt Udtryk for, hvad der rørte sig i hans Sjæl. Det Liv, hans fyrige Veltalenhed vakte i en stor Kreds af Kunstnere, har baaret Frugt ikke alene blandt dem, der sluttede sig til ham, men paavirkede uvilkaarlig ogsaa i ikke ringe Grad den Kreds, der optraadte som hans Modstandere. Og da denne Kreds netop havde mest at sige i Akademiet, forlagdes ganske naturlig H.s Indflydelse mere til Malerisamlingen og til Kunstforeningen, hvis første Blomstringstid har H. meget at takke for. Da omsider en vis Modstand ogsaa der fik Overtaget, stiftede han i 1847 «Selskabet for nordisk Kunst», som i en Aarrække med forholdsvis smaa Midler udrettede meget til den nationale Kunsts Udvikling.

H.s Forelæsninger vare i en lang Aarrække kun bestemte for Akademiets Elever, og om ogsaa adskillige ældre Kunstnere bleve ved at komme, var det dog kun en snævrere Kreds, som havde Lejlighed til at høre ham i den lille Forelæsningsaal. Men derfor var Foredraget ikke mindre vel forberedt, ikke mindre ildfuldt, ikke mindre indtrængende i sin svulmende, dog altid klart anskuelige Fylde; Billederne malede sig saa at sige for Tilhørernes Øjne. Han fik dog i Tidens Løb Lejlighed til at meddele sin Kundskabs rige Fylde i mindre afgrænsede Kredse. I sit eget Hjem, hos Konsul A. Hage, i Selskabet for nordisk Kunst samlede han af og til en større og mindre Tilhørerkreds omkring sig, og Følelsen af, at en aandelig Kraft af saa stor Betydning fortjente at virke under større Forhold, arbejdede sig efterhaanden saaledes frem, at det blev en Nødvendighed, at Universitetet oprettede en Lærestol for ham. 26. Juni 1856 fik H. Udnævnelse som extraordinær Docent i Kunst-historie med 600 Rdl. i aarligt Honorar. Dog forbeholdt han sig Ret til kun at holde én Række Forelæsninger, saa vel for Akademiets som for Universitetets Tilhørerkreds. Skjønt H. var 58 Aar gammel og kun med Betænkelighed havde modtaget denne Ansættelse, udfoldede han i de 14 Aar, det endnu var ham forundt at virke, en saadan Overlegenhed i Stoffets Behandling, en saadan Veltalenhed, at Mindet om denne hans Gjerning, hvor flygtigt det levende Ord end er, ikke vil dø, saa længe det danske Sprog lever. Saa vidt vides, begyndte han pligtskyldigst at holde sin første Fore-

læsning i en af Universitetets Høresale. Men det varede ikke længe, før Akademiet aabnede ham sin store Festsal, der den Gang tillige var Hovedlokalet for dets Afstøbningssamling og altid kaldtes «Antiksalen». Her, mellem græske Guder og Gudinder, mellem Ægineternes stive Alvor og Phidias' fuldendte Kunst, samledes hver Ugedag en saa talrig Kreds, som Salen kunde rumme, fra det københavnske Aandslivs forskjellige Lag, lige fra gamle Universitets- og Akademiprofessorer til unge Studenter og Kunstnere. Gjennem tætte Klynger maatte han med sin ejendommelige, haltende Gang (thi hans ene Ben var kortere end det andet) bane sig Vej til den aabne Skammel, der var hans Katheder; undervejs ombyttede han Hatten med den sorte Fløjels Kalot, kastede et prøvende Blik hen over Rækken af de opstillede Illustrationer til Foredraget, og samtidig med at han rakte den røde Liberist sin Hat og Overfrakke, talte han allerede! Uden at trættes talte han for det meste et Par Timer, og uden at trættes fulgte den tætte Tilhørerkreds hans beaandede Ord. Han begyndte sin Forelæsningsrække med at behandle Oldtidens Kunst, gik historisk fremad Aar for Aar og naaede opad mod den nyere Tid, om end det vilde have krævet Aar endnu af hans Liv, hvis han skulde være bleven færdig. Kun enkelte Partier af disse Forelæsninger ere bevarede i Tilhøreres Kollegiehæfter, et enkelt, Forelæsningen over Rafael, er udgivet (1875), et samlet Haandskrift til hele Rækken har aldrig været til fra hans egen Haand. Han forberedte sig i Hovedet og talte frit, som Ordene med aldrig svigtende Flugt faldt ham i Munden.

Over for en hel anden Kreds af Tilhørere fik han ogsaa Lejlighed til at udøve en Paavirkning af vidtrækkende Betydning, da Selskabet for Danmarks Kirkehistorie fra 1852 begyndte at holde Møder rundt om i Landet, hvor en aneligere Kirke, først og fremmest Domkirkerne, gav et passende Udgangspunkt. Selskabet fik H. til saa at sige hvert Aar at holde et Foredrag, sædvanlig om den Kirke, hvori Mødet blev holdt, og disse Foredrag, hvorved de dannede Kredse hele Landet rundt fik Øjet opladt for, hvad de hver især ejede af værdifuld Kunst, har skabt en Interesse for vore Minder, som satte sin betydningsfuldeste Frugt i Ombygningen eller Gjenopførelsen af Viborg Domkirke (1864—76), hvori under H.s stadige og begejstrede Ledelse 3 af Landets anseteste Arkitekter efter hinanden nedlagde deres Kundskab, Arbejdskraft og kunstneriske Snille.

Her kan siges med Pastor Fibiger, der talte ved hans Kiste: «Jeg kan ikke holde op med at tale godt om min Ven»; men Dagen hældede alt, og hans Livsgjerning endtes mere brat, end nogen havde ventet, uagtet han havde overskredet Grænsen for Støvets Aar. Netop ved denne Grænse gik hans Ven i et langt Liv, Professor Herman Bissen, bort, og H. tolkede i Akademiet i en gribende Sørgetale, hvad han havde været som Kunstner og som Menneske. Selv syntes han i en lang Aarrække saa uforandret, med samme Friskhed i Talen, samme Klang i Stemmen, samme muntre Spøgefuldhed i Hjemmet — kun Middagssøvnen var bleven lidt længere —; endnu Aaret før havde han foretaget en for hans Alder anstrængende Rejse til Tyskland og Holland, tilsyneladende uden Men, da kastede en Forkølelsessygdom ham paa Sottesengen; det syntes et Øjeblik, som han atter skulde rette sig, men en ny Sygdom brød ud, og 29. April 1870 døde han stille, med den fordringsløse Gudhengivenhed, der havde ført ham gennem Livet. Hans barnløse Hustru, der paa et Aar nær var hans jævnaldrende, døde 27. Sept. 1883.

H.s litterære Arbejder, der ikke vare mange og nærmest bestode af Tidsskriftsartikler, samlede Professor Ussing i 3 Bind, med hvis Udgivelse (1871—76) Selskabet for nordisk Kunst sluttede sin Virksomhed. Ved Siden deraf havde dette Selskab i H.s levende Live udgivet største Delen af hans fortjenstfulde Værk om Arkitekten Harsdorff, hvis Slutning Professor Jul. Lange maatte tilføje. Dog maa endnu nævnes H.s Text til Lithografierne af Brüggemanns Altertavle i Slesvig og til Freunds Ragnaroksfriese, tegnet af Olrik, og endelig hans ivrige Medvirking ved Udgivelsen af «Danske Mindesmærker».

J. L. Ussing, *H.s Levned*, 1872. J. Lange, *Nutids-Kunst* S. 84 ff. Erslew, *Forf. Lex.* *Ph. Weilbach.*

Høyer, jvfr. Hoier og Hoyer.

Høyer, Christian Frederik, 1739—97, Præst, ældre Broder til ndfr. anførte Maler Cornelius H., blev født 10. Febr. 1739 paa Kronborg Geværfabrik, Hammermøllen, hvor hans Fader, Andreas Nielsen H., var Mestersvend; Moderen hed Anna Marie Jensdatter. Han blev dimitteret 1759 fra Helsingørs Skole. Faderen var imidlertid død forinden, og Studenteraarene i Kjøbenhavn vare derfor meget trange. Skjønt han vel opnaaede Regens, hengik dog 7 Aar, inden han fik Attestats. Som Kandidat udgav han en lille poetisk

Allegori, «Lykkens Have» (1770). Da han havde været Huslærer hos et Par af Direktøerne for det asiatiske Kompagni, fik han ved disses Hjælp Ansættelse som Skibspræst paa Kompagniets Skibe, rejste 1770 til Ostindien, 1772 til Kina. 1778 kaldtes han til yngste Kapellan ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn; oprykkede 1783 til øverste Kapellan og var meget yndet som Prædikant. 1788 forflyttedes han til Frelsers Kirke paa Christianshavn; men faa Maaneder efter vendte han tilbage til Holmens Kirke som Provst og Sognepræst. Foruden enkelte Prædikener og Lejlighedstaler har han udgivet en Lærebog om Pligterne til Brug for Konfirmander (1788) samt en «Andagtsbog for Kongens Søfolk» (1794). H. døde 8. Juni 1797. Han var 2 Gange gift: 1. (1778) med Johanne Marie f. Michaelsen († 1779), Datter af Kapitajn Gustav M.; 2. (1782) med Dorothea f. Thulstrup († 1818), Datter af Bankdirektør, Raadmand T. En Datter af sidste Ægteskab var gift med Kontre-admiral J. C. de Falsen (V, 72).

Fallesen, Mag. f. Religionslærere IV, 620 ff.

A. Jantzen.

Høyer, Christian Fædder, 1775—1855, Historiemaler, var Søn af Sognepræst Jens Offesen H. og Sophie Dorothea f. Helvad, og var født i Rerslev 24. Jan. 1775. Han kom efter sin Konfirmation paa Kunstakademiet, hvis Skoler han gennemgik, og vandt 1794 og 1797 de 2 Sølvmedailler. Derefter konkurrerede han om Akademiets Guldmedailler, som han vandt 1799 og 1803. Han var Elev af Abildgaard, der synes at have næret stort Haab til ham. Da han søgte det store Rejsestipendium, tilkjendtes det ham ogsaa paa en rosende Maade fra 1. Jan. 1806. Han var borte sine fulde 6 Aar og blev i Rom en god Ven af Thorvaldsen ligesom ogsaa af Bygmesteren P. Malling, der begge bevarede deres Venskab for ham. Fra Rom hjemsendte han «Hero ventende Leander» (vgl. Malerisamling), uden Tvivl hans bedste Arbejde, om det end vel meget ligner hans Lærer, uden dog at naa den Varme og Dybde i Farven, som denne havde i sine bedre Billeder. Men fra dette Øjeblik af er det næsten, som om Aanden er vegen fra H.; Abildgaard var død, og alle andre kunde med rette ikke se noget betydeligt i ham til Trods for den Lethed, hvormed han komponerede og anordnede meget store Billeder. «Sokrates tømmer Giftbægeret» (Kronborg) og Børsbilledet «Christian IV bærer Tyge Brahe med en Guldkjæde» ere svage i Udførelsen. Selv ved hans Medlemsbilledet ønskede Akademiet, at det blev omarbejdet en

Gang endnu, inden det blev ophængt; dog blev han Medlem 1812. Nu forbitrede den ene Skuffelse efter den anden hans ensomme Liv. Til kgl. Historiemaler vilde Akademiet ikke anbefale ham, til Professorer valgte det de 2 yngre Mænd Eckersberg og J. L. Lund, hvoraf den sidste ikke engang havde konkurreret; ved et tredje ekstraordinært Professorvalg stode dog Stemmerne lige mellem ham og Clemens, men Direktøren afgjorde Valget til Gunst for Clemens. Ikke engang Titel af Professor kunde han opnaa. Efter Dajons Død (1823) prøvede han igjen paa at blive Professor, men da dette heller ikke lykkedes, fik hans Udtalclser imod Akademiet et saadant Præg af Bitterhed, at han 1826 blev udslettet af Medlemmernes Tal og hans Receptionsstykke sat bort. Ikke desto mindre søgte han 1828 paa ny Professoratet efter Lorentzens Død. Endnu en Gang søgte hans Ven, Universitetets Bygmester, P. Malling, at slaa et Slag for ham, saa at denne Bygning kunde blive udsmykket af H. (1835); men han fik ingen Stemmer for sig. Med utrættelig Energi malede og udstillede han Aar for Aar, og da han døde ugift 23. Juni 1855, fandt man hans Bolig paa Graabrødretory stopfuld af store Billeder.

Trods det, at han som Kunstner i saa ringe Grad naaede det Maal, der i hans Ungdom havde foresvævet ham, synes han dog at have været en i flere Henseender begavet, men urolig og stridbar Natur. Han kastede sig med Iver ind i Striden «om den nordiske Mythologis Brugbarhed for de skjøne Kunster». Han paakaldte flere Gange den offentlige Mening i sin Strid med Akademiet baade i særskilte Piecer og i Blade; han udtalte sig adskillige Gange om sin Opfattelse af Kunsten, men det lader til, at ogsaa hans Forfatterskab har været en Røst i Ørkenen. Man kan føle Medlidenhed med en Natur, der saaledes tilbringer Livet i en trøstesløs Kamp med sin Skæbne, men maa mere undres over, at der har kunnet knytte sig saa stort et Haab til hans Ungdom, end over, at han fik saa krank en Lykke.

Weillbach, *Konstnerlex.* Erslew, *Forf. Lex.*

Ph. Weillbach.

Høyer, Cornelius, 1741—1804, Miniaturmaler, Broder til ovennævnte Chr. Fred. H., var født paa Hammermøllen og var allerede som Dreng Elev af det under Eigtveds Avspicier reorganiserede Akademi, hvor han lagde sig efter Malerkunsten. Det var navnlig Miniaturmaleriet, han følte Kald for, og under en dygtig, ældre Mesters, Andreas Thornborgs, Vejledning gjorde han hurtige og store Fremskridt. Ved Akademiet vandt han dettes Præsens Grev

Moltkes og Direktoren Salys Velvilje ved sin Flid og Duelighed og fik begge Sølvmedaillerne, den store endogsaa 2 Gange. Med Understøttelse af Kongens Kasse drog han til Udlandet, først til Paris, hvor Bekjendtskabet med J. B. Massé blev af Betydning for ham, der fra til Rom og saa til Dresden, hvor han blev i 9 Maa-neder, og hvor han blev Medlem af Akademiet paa en sovende Eros og Psyche med Lampen. I 1768 kom H. tilbage til Danmark, blev det næste Aar agreeret og 1770 Medlem af Akademiet. Det varede dog noget, inden denne fremragende Kunstner ret slog an her, og det var egentlig først fra Udstillingen 1778 at regne, at han ret blev vurderet for, hvad han var. Ogsaa i Udlandet nød han stor Anseelse, besøgte flere af Evropas Hovedstæder og fik navnlig en smigrende Modtagelse ved det kunstelskende Hof i Weimar (1788). Her hjemme var H. imidlertid efterhaanden bleven kgl. Hofminiaturmaler, Akademiets Sekretær, Kancelliraad, Professor og Justitsraad og havde faaet Embedsbolig paa Charlottenborg, men trods al denne Medbør og trods den store Anseelse, han med rette nød som Kunstner, vare hans Kaar kun smaa og hans hele Situation kun lidet misundelsesværdig. Af Karakter var han rethaverisk, trættekjær og mundgjæv og laa derfor jævnlig i Strid med sine Kunstbrødre, særlig med den lige saa rethaveriske, trættekjære og mundgjæve Abildgaard; med sin Hustru kunde han heller ikke forliges, og i 1786 drog hver sine Veje. Til al Lykke slog al denne Modgang ikke Penselen ud af Haanden paa ham, og mange fortræffelige Arbejder af ham, Miniaturer og Pasteller, ere bevarede og ville stedse sikre ham et anset Kunstnernavn. H. døde i Kjøbenhavn 2. Juni 1804. Han havde 15. Okt. 1773 ægtet en af Hovedstadens største Skjønheder, Harsdorffs Svingerske, Frederikke Christiane Fortling, Datter af Hofbygmester J. F. (V, 259). Efter Skilsmissen fra hendes Mand og særlig efter hans Død bleve hendes Kaar trange; langt om længe kom hun i det Harboeske Fruekloster og døde der i 1829.

Weinwich, Kunstens Hist. i Danm. og Norge S. 184. Kbhvns Skilderi 1829. Weilbach, Konstnerlex. Meier, Wiedewelt. Meier, Fredensborg S. 184.

F. J. Meier.

Høyer, Gilbert Edgar Louis Severin, f. 1859, dramatisk Forfatter. E. H. er født 24. Okt. 1859 i Kjøbenhavn og er en Søn af Musiker Nicolai Ferdinand H. og Jørgine Adamine Ulrikke Cathrine f. Rodstved. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1879, tog juridisk Embedsexamen 1883 og praktiserer som Overrets-

sagfører i Kjøbenhavn. 17. Sept. 1886 ægtede han Anna Caroline Ferdinanda Clausen. Allerede i Skoletiden skrev han Komedier, som Kammeraterne opførte, men da han var bleven Student, tog han saa ivrig fat paa Juraen, at der ingen Tid blev tilovers til litterære Sysler, og først da han i 1½ Aar havde været Sagfører, skrev han Skuespillet «Dristig vovet», der 1888 opførtes paa det kgl. Theater. Over samme Scene gik 1891 Skuespillet «I Ravnekrogen». Ogsaa for Folketheatret har H. skrevet, og flere nye Arbejder fra hans Haand ere bestemte til Opførelse paa kjøbenhavnske Privattheatre.

Sophus Bauditz

Høyer, Henrik, --o. 1616, Læge og Historiker, var vistnok født i Stralsund af anselig Borgerslægt og blev 1587 immatrikuleret ved Universitetet i Rostock. Siden tog han Licentiatgraden i Medicinen og blev Læge i Bergen, formodentlig hidkaldt af den talrige tyske Befolkning ved «Kontoret» sammesteds. Han havde megen Interesse for Naturvidenskaberne, særlig Botanik, og i Forening med Biskop Anders Foss fra Bergen (V, 260) besøgte han 1596 Tyge Brahe paa Hven, til hvis Ære han siden forfattede et latinsk Digt (Resen, Inscript. Hafn. S. 361). 1599 forlenedes han med et Kanonikat i Bergen; ikke længe efter tog han den medicinske Doktorgrad. Dog har han vistnok mindre syslet med Lægekunsten end med Natur- og Historiegranskning. Biskop Foss, med hvis Datter han blev gift, synes navnlig at have indgivet ham sin egen Interesse for fædrelandsk Historie, i hvilken Retning H. siden arbejdede med Flid. Efter hans Død omtaltes det, «at han over ganske Norge havde til Hobe samlet adskillige gamle norske Antikviteter», og der er Antydning af, at han havde et større Værk over Norges Historie under Hænder. Nogle af hans Optegnelser bleve benyttede af Arild Huitfeldt, med hvem H. stod i nærmere Forbindelse, og Lyskander. Selv fik han ikke noget udgivet, men hans historiske Samlinger kom efter hans Død (i Slutningen af 1615 eller Begyndelsen af 1616) til Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn.

Rørdam, Hist. Kildeskrifter II, 558 f. 582 f. Norges gamle Love IV, 467 ff. S. B. Smith, Kbhvns Universitetsbibl. før 1728 S. 25. 133 ff. J. I. Pontani Poemata S. 102.

H. F. Rørdam.

Høyer, Jacob, 1712—56, Rektor, født i Hjembæk paa Sjælland, hvor Faderen, Mag. Johan H., var Sognepræst. Han deponerede 1732 fra Roskilde, blev Alumnus paa Borchs Kollegium og Decanus paa Klosteret, 1742 Magister og s. A. øverste Kollega ved

vor Frue latinske Skole i Kjøbenhavn, hvorfra han 1749 blev kaldet til Rektor i Bergen. Pontoppidan bad indtrængende om, at «den meget brøstfældige Skole maatte blive hjulpen ved en udi alle Dele suffisant Rektor», og vidste næppe at finde nogen bedre end H. Det viste sig ogsaa snart, at han var Mand for at bringe Skolen i en bedre Tilstand, men saa skete den Ulykke, at Konrektor Poul Lakjær paa Grund af sin Delagtighed i de Begivenheder, der fremkaldte den i hin Tid meget bekjendte Garboeske (V, 565) Proccs, blev suspenderet. Sagen mod ham endte først Aaret efter H.s Død med hans Frikjendelse, og i den længste Tid af sit Rektorat maatte H. derfor arbejde uden nogen Konrektor ved sin Side. Han havde Ry som en meget dygtig Skolemand og var kjendt i Samtiden ved sin Kamp for det bestaaende imod den dristige og højt begavede Reformator F. C. Eilschov (IV, 470). Foruden sit Skrift mod denne udgav han i Bergen 3 latinske Programmer; han viser sig at være paavirket af Wolf. Han døde 12. Jan. 1756. I Begyndelsen af 1752 blev han gift med Mette Carstine Sylow fra Throndhjem, der overlevede ham.

Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 128.

D. Thrap.

Høyer, Lyder Sørensen, 1706—57, Degn, Forfatter, var født i Aalborg, fra hvilken Bys Skole han blev Student 1725; var derefter i 4 Aar udenlands; blev 1731 typografisk Korrektør ved det kongl. og Universitetsbogtrykkeriet; 1739 Sogndegn i Grevinge i Ods Herred, hvor han døde 1757. Han har dels forfattet, dels oversat nogle gudelige Smaaskrifter, af hvilke et, «Aandelige, sjælerørende Betænkninger», først udkom 1761, udgivet af hans Enke, Sophie Amalie f. Godsche (eller maaske snarere Godiche). I Manuskript efterlod han en ufuldendt Beskrivelse over Grevinge Sogn (Kgl. Bibl.), hvilken ligger til Grund for den 1887 af Ferd. Petersen udgivne historisk-topografiske Skildring af Grevinge.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. F. Petersen, Grevinge Sogn S. 123.

Vilh. Bang.

Høyer, Marcus Haggæus, 1741—73, Kancellideputeret, en Son af Regimentskvartermester, Generalkrigskommissær Hans H. († 1769, 71 Aar gammel) og Johanne f. Holmsted († 24. Avg. 1772 i sit 59. Aar), fødtes i Kjøbenhavn. Efter at han 1766 i «To Breve om Bondestanden og Landhusholdningens Forbedring» havde lagt sin Interesse for og Indsigt i Landbospørgsmaalene for Dagen, blev han 1767 Protokolfører for den Kommission, som da nedsattes for

at gjøre Forslag til Landvæsenets Forbedring, s. A. Kancelliraad, 1768 Sekretær i General-Landvæsenkollegiet, 1769 Kommitteret sammesteds, 1770 Justitsraad og Medlem af General-Landvæsenkommissionen, som da afløste det nævnte Kollegium, 1771 tillige Deputeret i det danske Kancelli, i hvilken Egenskab han deltog i Forhandlingerne om Gjennemførelsen af den af Struensee projekterede nye Plan for Kancelliets Omordning, der traadte i Kraft 1. Maj s. A. H. blev selv Chef for Kancelliets 4. Departement, der foruden Kolonierne havde Behandlingen af Lenssagerne under sig. Efter Struensees Fald blev han, endnu forinden den i 1771 skabte Ordning var bleven kuldkastet, 1773 beskikket til Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter, men døde allerede 9. Febr. s. A., faa Dage efter sin Udnævnelse.

G. Kringelbach.

Høyer, Rasmus Christian Markus, 1820—88, Veterinær, født i Sorø 10. Juli 1820, Søn af Prokurator Ole H. og Else Cathrine f. Wandel. For at give ham den efter Datidens Opfattelse bedste Uddannelse for en vordende Dyr læge satte hans Forældre ham i Smeddelære hos Akademiets Dyr læge og Beslagsmed. Efter endt Læretid arbejdede han som Svend hos en Regimentsdyrlæge i Odense, og først derefter kom han til Veterinærskolen, hvorfra han afgik som Dyr læge 1844. Det følgende Aar forestod han en Hestetransport til Vestindien, og 1846 ansattes han som Dyr læge ved Vallø Stift med Bolig i Herfølge. Her virkede han til sin Død og erhvervede sig en betydelig Praxis som Dyr læge, drev ogsaa ved Siden deraf en lille Beslagsmedje. — H. var en dygtig, begavet og brav Mand, en udpræget Personlighed. Han var ikke blot almindelig agtet og afholdt i sin Virkekreds, hvor han beklædte flere Tillidsposter, men har ogsaa spillet en betydelig Rolle i Dyr lægestanden, hvor han havde megen Indflydelse, dels gennem Dyr lægeforeningen, af hvis Bestyrelse han i mange Aar var Medlem, dels — især — gennem det veterinære Sundhedsraad, af hvilken Institution han var Medlem fra 1859 til sin Død. Han ægtede 12. Maj 1847 Inger Marie Jensen Friis, Datter af Bogbindermester i Kjøbenhavn Mathias F. og Cathrine f. Hesselbech. H. døde 8. Maj 1888.

B. Bang.

Hoysgaard, Jens Pedersen, 1698—1773, Sprogmand og Mathematiker, er født Juledag 1698, blev Student fra Aarhus Skole 1719 og tog Bakkalavrgraden 1727. Om hans ydre Livsforhold

vides ikke meget. I en Aarrække var han Universitetspedel (2. eller 3. Pedel). 9. Maj 1759 udnævnte Konsistorium ham «i Henseende til hans langvarige, tro Tjeneste ved Universitetet» til Klokker ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. Han fritoges ved denne Lejlighed enstemmig fra at stille den med Udnævnelsen forbundne ikke ubetydelige Kavtion, men maatte svare den vanlige Aarsafgift paa 150 Rdl. til Universitetets Vedligeholdelse. 1771 tilbød Konsistorium ham Klokkerembedet ved vor Frue Kirke, men han foretrak at blive, hvor han var, naar han kunde faa 100 Rdl.s Afslag i den aarlige Afgift, hvilket bevilgedes. Han døde som Klokker ved Trinitatis Kirke 21. April 1773. — H. var gift med Johanne Poulsdatter f. Calmer, der døde i Maj 1761, 58 Aar gammel. Siden ægtede han 10. April 1764 Anne Lucie Marcusdatter f. Pahl, Enke efter Pastor Frederik Boye (II, 572). Hun døde 21. Avg. 1770, 52 Aar gammel. Endnu en Gang indlod han sig i Ægteskab, i det han 6. Maj 1772 giftede sig med Cæcilie Birgitte Wormstrup fra «Prinsen» paa Vestergade.

H. indtager en høj Rang som Sprogforsker, navnlig som Fonetiker. Hans Studiers Gjenstand var det danske Sprog i talt og skreven Form, som han forefandt det i sin Samtid. Han nærrede stor Interesse for Modersmaalet. «Enhvers Fædernesprog har noget i sig, som er hans Betragtning værd. Thi er det vel mere angelegent at vide, hvordan en Flue er skabt, end med nogenledes god Forstand og Indsigt at kjende, hvorledes den Evne, David kalder sin *Ære*, ytrer sig i sine daglige Virkninger, og hvorledes de samme ere beskafne? Det er vel saa, at et Land kan have mange Fordele af sit Sprog uden at kjende det saa grant; dog er det ikke en blot Kuriositet at kjende det efter Kunsten; men lad det hedde en Kuriositet! saa er denne nok saa god som mange andre.» Og Interessen for Sproget var hos H. forenet med en ganske mærkværdig Evne til at iagttage. Han havde — for at bruge Badens Ord om ham — stor naturlig Skarpsindighed til at forfølge Sproget i dets inderste Smutkroge og at opdage dets fineste Mekanisme.

H. begyndte sin Forfattervirksomhed i Aaret 1743 med Udgivelsen af 2 anonyme Smaaskrifter. Han havde tidligere samlet sproglige Iagttagelser, havde ogsaa tænkt paa at udgive dem, men denne Tanke var igjen bleven opgiven. Anledningen til Offentliggjørelsen kom i Følge hans egne Ord udefra. Det var Retskrivningsstriden mellem Th. Clitau og N. v. Haven (IV, 15; VII, 170).

Det første Skrift omhandler Retskrivningsspørgsmaalet og er holdt i en spøgende Tone. Han vil dømme i den gamle Retskrivningsstrid mellem Henrik Gerner og Peder Syv, da det dog var paa Tide, at denne Trætte blev bilagt. Han fremdrager 3 Stridspunkter: 1) Brugen af *i* eller *j* foran Vokaler, hvor han foretrækker det sidste; 2) Vokal- eller Konsonantfordobling til Angivelse af Vokalens Kvantitetsforskjel, hvor han forkaster begge Dele; 3) Talbøjning i Verbers Indikativ, hvor han foretrækker Opgivelsen af Talforskjellen; den volder undertiden Utydelighed og er til Plage at lære. Det andet lille Skrift handler om Accenterne og deres Brug. Heri fremstilles et helt Accentuationssystem: 1) Acutus eller Skarptone ' (Løft, Fåd), 2) Gravis eller Stødetone ` (Sæng, Kniv) — senere ombyttede han disse 2 Betegnelser —, 3) Circumflexus eller Vringeltone ^ (Bórd, Stól), 4) Apostrophicus eller Drægetone ' (Kio'l, Fa'r, Mo'r, efter kjøbenhavnsk Udtale); Jyderne have her, som H. ogsaa bemærker, «Vringeltone». I den nærmest følgende Tid udgav H., ligeledes anonymt, 2 ret omfangsrige Skrifter, en accentueret Grammatik (1747) og en Syntax (1752). Hans sidste lille Skrift, et «Anhang» til den accentuerede Grammatik, udkom 1769. Han kalder det «første Anhang», men der udkom aldrig mere. Paa «Anhangets» sidste Side angiver H. sig som Forfatter ved Mærket J. H. Paragrafinddelingen er fortløbende gennem alle 3 Skrifter.

H.s Forfattervirksomhed har et dobbelt Formaal: han vil simpelt hen beskrive Sproget, som det er, og han vil give Vejledning i dets skriftlige og mundtlige Brug. Paa Grammatikkens Titelblad hedder det, at den er «udgiven de fremmede til Vilje, som allerede véd noget af Sproget, og især for de unges Skyld, som opdrages enten til Bogen eller Pennen». Han fremsætter ogsaa sine Meninger om, hvordan Sproget burde være. «Man bør skrive», hedder det (med Bevarelse af hans egen Retskrivning), «ligesom man tåler, naar man tåler ræt; og dêrimød, hvad som er ræt skrevet, bør og læses, som det er skrevet. Eller paa en anden maade: dêrsom man er forsikred om, at man tåler ræt, behø'ver man ikke at bekymre sig stórt om nogen anden régel end at skrive, som man tåler» (Gramm. § 257). «Man bør éj al-ene af den rætte og behågeligste údta'le at tage ånlédning til Skrive-regler, men end óg tvért imód stræbe skriftlig ved fornúftige regler, dêls at vise dét, som údta'len éj åltid kan lære, dêls at rætte adskillige órds misbrúg og fordærved udtale» (Gramm. § 258).

«Man fåer at tage Euphoniæ eller velyd i ågt, baade hvad Bo'gståvene og Aåndelåvene ångåer, begge dele efter den beste Dialect eller lånd-sprøg. Men den beste Dialect er efter de lærdeste og omhýgeligste Orthographisters skjønnende først den i Roeskilde og dernæst den Kjøbenhåvnske. Den Fyenske i Odense og den Lollandske i Nachskov ere ogsaa ypperlige; men den sidste har en slettere Accént end den første, hvilket Lolliker og Fyenboer ikke saa vel kan dømme om som den, hvis Dialect viger længst fra dem begge» (Gramm. § 260). «Vil ellers nogen vide a'arsågen, hvorfors jeg holder Roeskildfolkes Dialect for den beste, da er det, fordi den udtåler næsten alle sine ord, ligesom de rættest skrives, saa at naar et ord udsiges noget læmløst eller røgel-stridigt i den, bliver der over til i-rigtig prononcårede i andre» (Gramm. § 261). Der er i alle disse Udtalelser intet andet, end hvad der er tænkt og sagt af mangfoldige baade før og efter H.s Tid. Men her er dog én Ting at mårke: H.s Meninger om det rigtige og det urigtige, om det gode og det slette i Sproget bragte ingen Forstyrrelse ind i hans Opfattelse og Fremstilling af det rent faktisk foreliggende. Han forstod skarpt at skjelne mellem Lyd og Bogstav, mellem Sproget i daglig Samtale og Sproget i Oplæsning, Deklamation og Foredrag.

Det er ved sine Iagttagelser af det danske Sprogs syntaktiske og endnu mere af dets fonetiske Fjendommeligheder, som det lægger sig for Dagen særlig i «Anhangt», at H. rager op over sin Samtid. Hans egne Udtalelser oplyse bedst hans Undersøgelses-methode: «Lad een sætte sig hen i en Krog for sig selv og der nævne *i* og *u* uden Fløjtelyd og Stemme! det er, lad ham hviske dem ud! han vil da befinde, at Aspirationen, som følger med *i*, modificeres til een Slags Hvislen og Aspirationen, som følger med *u*, til en anden. Nævner han dernæst, enten lydelig eller hviskende, den Stavelse *ja* (i hvilken *j* plejer at kaldes Consonant), da hører han ikke Vocalen *i*, men dens blotte Aspiration og Hvislen; og nævner han *aj*, hører han just den samme stumme Hvislen og ikke Vocalen *i*» (Anh. § 1941). «En hviskende Vocal har ligesaa vel som en Klarlydende ej alene sin Aspiration, men og sin væsentlige Form, som gjør den kjendelig fra de andre. Den er, saa at sige, Rendingen i den Klarlydende, da Tonen, egentligen forstaaet, er Isletten» (Anh. § 1938). «Lad een nøje merke, hvad Stilling hans hele Mund fra Svelget af indtil Læberne er i, naar han nævner Vocalen *u*, og stråbe at beholde samme Stilling gandske uforandret!»

(Anh. § 1940). «En hidsig og vreed Mand toner og aander sine Ord anderledes ud end en koldsindig og sagtmodig: men lad den vrede puste og tone enten de to forskjellige Ord Lágen og La'gen, eller de nok saa forskjellige fördüm og för düm, hvordan han vil, saa skal man dog lige saa kjendelig kunne høre de samme Forskjel paa hvert Par fra háns Mund som fra déns, der taler mildest og venligst» (Anh. § 1956). Det er Henvisning til at bruge den sunde Fornuft og de naturlige Sanser i Steden for at fortabe sig i golde Spekulationer. Der gik over hundrede Aar hen, før der paa Fonetikkens Omraade kom noget frem i Danmark, der i Originalitet kan stilles ved Siden af H.s Iagttagelser.

Personalthist. Tidsskr. 3. R. III. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., IV, 276. P. K. Thorsen.

— J. Høysgaard som *Mathematiker*. I 1767 udgav H. et lille Skrift: «Algebraisk Kvadratur eller tydelig Integralregning». Det ene af de 2 Ark, hvoraf det bestaar, var dog udkommet i 1759, og H.s Beskæftigelse med Matematikken ligger endnu 20 Aar tidligere. Ligesom Cramer (IV, 100) i det endnu mindre Skrift «Algebraisk Nulloregning eller tydelig Differentialregning» (1748) frigjør H. sig i sin Stræben efter virkelig Forstaaelse fra de Former, Intitesimalregningen havde antaget ved Leibnitz. Deres Behandlingsmaade kommer derved af sig selv til at stemme med den, som gik forud for den egentlige Differential- og Integralregning

H. G. Zeuthen

Ibsen, jvfr. Ipsen.

Ibsen, Ib Pedersen, 1801—62, Anatom, var en Søn af Gaardejer I. og Margrethe f. Christensen og fødtes paa Brejnholt i Humlum Sogn ved Lemvig 24. Juni 1801. Han viste meget tidlig en udpræget Lyst til at samle og undersøge Dyr og Planter og sattes paa Grund af saadanne Anlæg i Kathedralskolen i Aalborg. Den dominerende Undervisning i de klassiske Sprog med Forsømmelse af Naturhistorien tiltalte ham imidlertid ikke, og mod Faderens Vilje opgav han Studeringerne og gik til Søs, navnlig tilskyndet til dette Skridt af sin naturhistoriske Forskelyst. Den Tilfredsstillelse, han havde ventet af sine Rejser, fandt han dog ikke derved, og da tilmed en alvorlig Sygdom i Fodledet, som han havde paadraget sig ved et Fald, lagde ham Hindringer i Vejen, opgav han ogsaa Sømandslivet og lod sig indskrive som kirurgisk Volontær paa Frederiks Hospital. Hans Sygdom nødvendiggjorde en Amputation af Benet, og hans Interesse for Studiet af Lægevidenskaben voxede end yderligere under det lange Sygeleje; 1826 kunde han underkaste sig Examen ved det kirurgiske Akademi. Under Studiet havde den praktiske Anatomi, hvori han havde haft fortrinlig elementær Vejledning af den daværende Prosektor Henck, fængslet ham i bestandig højere Grad, han havde vundet sine medstuderendes Beundring ved sin glimrende Præparation og ogsaa i stor Udstrækning ydet dem Hjælp i disse praktiske Øvelser, som spillede en Hovedrolle i Studierne ved Akademiet. Det var saaledes naturligt, at han hurtig efter Examen (i 1827) ansattes som Konservator og Lærer i praktisk Anatomi ved Akademiet, vel en meget lille Post, men dog bedre end intet for den unge Anatom, der allerede havde indgaaet Ægteskab; Hustruen var Caroline Christiane f. Bøschén, Datter af Strømpevævermester

Johann Heinrich B., hos hvem I. havde haft sin Bopæl i Studie-aarene.

Denne lille Post, som I. beklædte i henved 20 Aar, blev imidlertid i alle Henseender særdeles betydningsfuld for ham. Hans hele Liv koncentreredes nu til Akademiets Dissektionssal midt imellem alle de studerende, hvis varme Hengivenhed han vandt ikke mindre ved sin ejendommelige Humor og utrættelige Velvilje end ved sin Nidkjerhed som anatomisk Lærer; han var i en lang Aarrække alle de studerendes Forsyn. Men han blev tillige i denne Virksomhed en ogsaa rundt om i Udlandet berømt Mand ved sine mesterlige Præparationer, som han trods sin af Lærervirksomhed stærkt optagne Tid dog formaaede at faa Ro til at udføre, og som langt overgik alt, hvad der hidtil var præsteret paa dette Omraade, saa at de bragte den deskriptive Anatomi ny Opklaring og Fremskridt i mange Henseender. Hans store og utrættelige Virksomhed i denne Henseende omfattede baade osteologiske Præparater, Afstøbninger, tørrede og i Spiritus hærdede Præparater og — først og fremmest — Injektionspræparater af de fine Blod- og Lymfekarforgreninger, til Dels forbundne med Korrosion af det omgivende Væv, hvorved det anatomiske Billede traadte usædvanlig skjønt og prægnant frem. Ganske særlig kunne hans glimrende Præparater af det indre Øre fremhæves. Han viste sig i disse Arbejder paa udpræget og fremragende Maade som Virtuosen, som den store Kunstner, hvad han ogsaa i Følge sit Naturel og sin hele Uddannelse var og vedblev at være i højere Grad end egentlig Videnskabsmand. Disse hans Præparater kom nu efterhaanden ikke blot vore hjemlige Musæer til gode, men de fandt ogsaa og i stigende Omfang Vej til Udlandets store anatomiske Samlere og Musæer; et ikke ringe Antal indlemmedes saaledes i det berømte Hunterske Musæum i London. I. forstod med dygtigt merkantilt Talent at skaffe Præparaterne Udbredelse og Afsætning; han skal endog en Tid have holdt en Kommissionær i Paris for yderligere at fremme Salget, og hans lille Post paa Akademiet blev derved saa indbringende for ham, at han efterhaanden grundlagde en hel Formue.

Hans Liv gled i øvrigt i hele denne Aarrække rolig hen uden større ydre Begivenheder eller Forandringer i hans Stilling. 1835—36 foretog han en lille Udenlandsrejse, 1837 fik han Regimentskirurgs Karakter, s. A. blev han Medlem af det kgl. medicinske Selskab, 1842, da Akademiet nedlagdes, overflyttedes han til det lægeviden-

skabelige Fakultet, fremdeles som Lærer i praktisk Anatomi (Prosektor). Men saa indtraf i 1846 en for hans hele fremtidige Liv afgjørende Begivenhed; der udskreves efter Steins Bortgang fra Anatomien og Overgang til den kliniske Overkirurgpost paa Frederiks Hospital Konkurrence til Besættelse af Lektorposten i deskriptiv og mikroskopisk Anatomi ved Universitetet, og I. sejrede over sine 2 dygtige Konkurrenter, A. Hannover og V. C. A. Bondesen — i øvrigt begge hans anatomiske Disciple.

Dette Resultat vakte en ikke ringe Overraskelse inden for den egentlig lærde Kreds i Kjøbenhavn. I. var hidtil ikke bleven betragtet som Videnskabsmand, men kun som anatomisk Tekniker, og i hans videnskabelige Fordannelse og Udvikling var der unægtelig ogsaa store Mangler. Hans Konkurrenceafhandling («Om de anatomiske Varieteter») viste sig imidlertid at være et virkelig dygtigt videnskabeligt Arbejde, der røbede lang Tids systematisk Forskning paa den komparative Anatomis Omraade, og baade hans mundtlige Disputation og hans Prøveforelæsninger under Konkurrencen aftvang alle Respekt for ham. Det viste sig nu ogsaa, at han endnu før Konkurrencen til Videnskabernes Selskab havde indgivet et større Arbejde: «Om det indre Øres Anatomi, betragtet fra et sammenlignende Standpunkt», hvilket ligeledes røbede en betydelig Forsker; det blev imidlertid tilbagesendt Forfatteren med Forlangende fra Selskabets nedsatte Bedømmelseskomité om delvis Omarbejdelse af dets Text og i det hele med forskellige kritiske Bemærkninger i en Form, som stødte I.s paa dette Punkt let forklarlige sensible Selvfølelse; han lod Arbejdet derefter aldrig publicere, men nøjedes med ved det 6. skandinaviske Naturforsker møde 1851 i Stockholm i Tilslutning til et Foredrag at uddele nogle af de til Arbejdet hørende Tavler med tilføjet kort Text. Først i 1881 blev Arbejdet udgivet paa Carlsberg-Fondets Bekostning af P. L. Panum, efter forudgaaet varm anbefaling af Professor anatomie Schmidt. Selv udgav I. ingen Sinde senere nogen videnskabelig Afhandling; hans i Forvejen vistnok kun ringe Tilbøjelighed til litterær Virksomhed var bleven kvalt ved den Tort, som efter hans Opfattelse Videnskabernes Selskab havde tilføjet ham. Men at han paa ingen Maade manglede videnskabelig Drift og Ihærdighed, og at han i en Aarrække systematisk og dygtig har forsket i det intrikate indre Øres ikke blot normal-anatomiske, men ogsaa patologisk-anatomiske Forhold, er i de senere Aar yderligere blevet konstateret ved Undersøgelser af Mygge og Mygind over den smukke

og enestaaende Samling af døvstummes Tindingeben i Universitetets pathologiske Musæum, i det de allerfleste Præparater have vist sig at være udgaaede fra I.s Haand ved Benyttelse af Materiale fra Døvstummeinstituttet. Ogsaa Kraniernes Forhold var Gjenstand for hans vedholdende Forskning, og han efterlod sig en meget betydelig Samling af saadanne, ligesom han særlig ved denne Syslen kom i et nært personligt Forhold til den berømte svenske Anatom Anders Retzius og den ikke mindre berømte hollandske Forsker Schröder van der Kolk. Ved gjentagne Rejser stiftede han ogsaa Bekjendtskab med mange fremmede Anotomer.

Efter I.s Udnævnelse til Lector anatomiae — paa hvilken 1849 fulgte Professortitelen, 1861 Udnævnelsen til Professor ordinarius — var det fremdeles Lærervirksomheden for de unge, som hovedsagelig optog hans Tid og Kræfter og absorberede hans Interessc. Hans Foredrag var vistnok noget tørt, og han begrænsede sig strængt til den rent deskriptive Fremstilling af Anatomien uden at vise den videre Anvendelse af det docerede for Kirurgien eller for Fysiologien; ikke engang den komparativ-anatomiske Side, som han var saa godt hjemme i, og som endnu den Gang var et Hovedgrundlag for Fysiologien, tillod han sig i sine Forelæsninger at fordybe sig i. Men inden for den givne Begrænsning var hans Fremstilling særdeles klar, koncis og oplysende, han beherskede i fuldeste Maal sit Stof, og hans store Tegnetalent kom ham under Forelæsningerne i høj Grad til gode. Hans faderlige Menneskevenlighed og utrættelige Hjælpsomhed bleve sig bestandig lige, og han var saaledes ogsaa som Lektor og Professor særdeles skattet af alle sine Disciple.

Den 1. slesvigske Krig — under hvilken han for øvrigt en Tid fungerede som Overlæge paa Augustenborg Lasaret — bragte tunge Dage for ham, i det hans eneste, lovende Søn, der som medicinsk Student gjorde Lægetjeneste om Bord i Linjeskibet «Christian VIII», omkom ved dette Skibs Undergang i Ekernførde Fjord (1849). Han led herved et ubodeligt Knæk, som yderligere forøgedes ved hans Hustrus Død kort efter (1850) og ved besværlige Sygelighedstilfælde, som han efterhaanden begyndte at blive hjem-søgt af. Sine Embedspligter varetog han dog med uforandret Iver og Nidkjerhed indtil kort før sin Død, 12. Maj 1862.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Bibl. f. Læger 3. R. I, 191 ff.; 5. R. IV, 488 f. Hosp. Tid. V, 97 f.; 3. R. X, 1201 ff. Ugeskr. f. Læger 2. R. XXXVI, 375. Erslew, Forf. Lex. Nord. Univers. Tidsskr. 1864, 1. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. II, 2, 144 ff. Illustr. Tid. III, 281. Lorck, 75 Aar S. 74 f.

Jul. Petersen.

Ild, **Samuel Jensen**, 1638—99, Præst. Han blev Student fra Københavns Skole 1657, var 1660—62 Hører paa Herlufsholm og blev 1667 Præst i Hunseby paa Laaland. Præstekaldet hørte under Aasmark, hvis Ejer, Eggert Christoffer Knuth, der ikke kunde lide sin Præsts «Pietet» (det vil sige hans Strængthed som Skriftefader), 1686 uden Ansøgning lod ham forflytte til Udby og Ørslev paa Sjælland. Men I. lod sig ikke forknytte og erklærede, at han enten vilde dømmes fra sit Kald eller blive, hvor han var. Knuth skyndte sig derfor at kalde hans Plejesøn til Præst i Hunseby, og dermed slog I. sig til Taals og rejste til sit nye Kald, «hvor langvejs Folk kom for at høre ham». At han var søgt som Prædikant, har vistnok sin Grund i, at han hørte til den pietistiske Retning, som paa hans Tid begyndte at faa Indpas her i Landet. Det var vel ogsaa Grunden til, at han oversatte Joh. Arndts «Bücher vom wahren Christenthum» paa Dansk. Oversættelsen var allerede fuldendt 1682, men udkom først 1690, efter at det meste af den var blevet forandret ved at gennemgaa Universitetets Censur. I. døde 231. Marts 1699. Han var gift: 1. med Maren (?), 2. med Dorthe Nielsdatter.

Danske Saml. IV, 104. Rhode, Saml. til Laalands o. Falsters Hist, ved Friis, I, 430 f. Wad, Om Egg. Chrff. Knuth og Søster Lerche S. 62 ff.

S. M. Gjellerup.

Isted, **Peter Vilhelm**, f. 1861, Genremaler, Son af Kjøbmand Jens Peter I. (f. 16. April 1832) og Johanne Sophie f. Lund (f. 6. Juli 1834). Han blev født i Saxkjøbing 14. Febr. 1861, hvor Faderen den Gang var Kjøbmand, og nød Skoleundervisning i en Privatskole i Stubbekjøbing, til hvilken By Forældrene vare flyttede i 1863. I 16 Aars Alderen tog I. den udvidede Præliminærexamen ved Universitetet, var derefter et halvt Aars Tid i Malerlære og besøgte samtidig det tekniske Institut, indtil han 1878 kom ind paa Kunstakademiet, hvis Klasser han gennemgik i 5 Aar. Han debuterede paa Foraarsudstillingen i 1883 med et Portræt og vandt 2 Aar efter den lille Guldmedaille, hvorefter han tiltraadte en Rejse over Italien til Ægypten, Palæstina, Grækenland og Tyrkiet. Senere har han besøgt Skotland, England, Holland, Belgien, Spanien, Marokko og Frankrig; i 1889 rejste han med kultusministeriel Understøttelse til Verdensudstillingen i Paris og havde endelig 2 Aar efter et akademisk Stipendium, paa hvilket han foretog en Rejse til Italien og Paris. — I sin Kunst har I. navnlig gjort sig bemærket ved sine smukke Interiører, saaledes at han kan kaldes

«Interiørmaler» i udmærket Forstand. Hans Farve er fin og nobel, hans Behandling af Clair-obscur'et fortræffelig, ligesom hans Figurer ere udtryksfulde og karakteristiske. Af hans Arbejder fremhæves «En Skjærmydsel» (udstillet 1890), der belønnedes med Aarsmedaillen og indkjøbtes af den kongl. Malerisamling, samt «Canthareller» (1893). 1893 blev I. ansat som Assistent ved Akademiets Model-skole og dens Forberedelsesklasse. Han ægtede 5. Maj 1892 Ingeborg Lovisa Petersen, Datter af Apotheker K. Tullin P. i Kjøbenhavn og Maren Andrea f. Thomsen. *Carl Bruun.*

Ingeborg, —1319, Dronning, var en Datter af den svenske Konge Magnus Ladelaas († 1290) i hans Ægteskab med Grev Gerhard af Holstens Datter Helvig og er vistnok født kort efter Forældrenes Bryllup i Nov. 1276. 1288 blev hun trolovet med den kun lidt ældre danske Konge Erik Menved, og 1296 holdtes deres Bryllup i Helsingborg; den pavelige Dispensation, der var nødvendig paa Grund af deres nære Slægtskab, kom først flere Aar efter paa Grund af Eriks Strid med Ærkebiskop Jens Grand. I. roses af Samtidens Historikere som yndig og venuesæl; den svenske Erikskrønne kaldet hende «Danebod», og i Danmark blev hendes Bryllup besunget i en Vise, der er en Efterligning af Dagmarvisen. I Datidens Politik spiller hun ingen Rolle, men hun har sikkert med Sorg set den endeløse Strid i Sverige mellem hendes Brødre, Kong Birger og Hertugerne Erik og Valdemar, som endte med, at Hertugerne døde Hungersdød i Fængselet paa Broderens Bud, og Kongen selv som landflygtig kom til Danmark. Ogsaa over hendes eget Ægteskab hvilede der en ulykkelig Stjerne; hun fødte sin Mand talrige Børn, efter nogle 8, efter andre endog 14, men de fleste vare ufuldbaarne, og de faa, der levede efter Fødselen, døde i en spæd Alder; det yngste Barn skal, 14 Uger gammelt, være omkommet ved at falde ud af Dronningens Vogn under Kjørselen fra Abrahamstrup (Jægerspris) til Holbæk 1318. Efter denne sidste Ulykke trak I. sig tilbage til Clara Kloster i Roskilde eller blev maaske indespærret der af sin Ægteherre; mørke Anelser opfyldte hendes Sind, og i en Samtale med Roskildebispen Oluf skal hun have spaaet baade sit eget, Kongens og Bispens nære Endeligt. Hun døde virkelig 15. Avg. 1319 faa Maaneder før sin Ægtefælle og blev begravet ved hans Side i Ringsted.

Suhm, Hist. af Danmark XI, 32. 36. 222. 389. 828. 839 f. *Kr. Erslev.*

Ingeborg, Dronning af Frankrig, o. 1175—o. 1237. I. var Datter af Kong Valdemar I og hans Hustru Sophie. Da hun var giftefærdig, ankom Bisp Stephan af Noyon og andre Sendemænd fra Kong Philip August af Frankrig for hos Kong Knud at anholde om hans Søsters Haand. Kong Philip tænkte den Gang paa et Angreb paa England, hvorfor hans Forslag gik ud paa, at man som Medgift for Bruden skulde overdrage ham de danske Kongers Ret til Englands Trone samt overlade ham Danmarks Hær og Flaade paa et Aar. Herpaa vilde Kong Knud og hans Mænd imidlertid ikke gaa ind; dog blev kort efter et Ægteskab aftalt paa det Vilkaar, at I. bragte en Medgift paa 10000 Mark Sølv. I. blev derfor sendt til Frankrig ledsaget af et fornemt Følge, i hvilket var Bisp Peder Sunesen af Roskilde, maaske ogsaa Abbed Vilhelm fra Æbelholt Kloster, der havde virket ivrig for Ægteskabet.

I. beskrives af alle samtidige som en lige saa yndefuld som elskværdig Kvinde, from, beskeden og kysk, medens Brudgommen, der 1190 var bleven Enkemand ved sin Dronning Elisabeth af Hainaults Død, havde været en lunefuld Ægtefælle, der en Gang endog havde truet med at ville forskyde sin Hustru; det var jo ogsaa bekjendt, at Philip var en kraftig og dygtig, men beregnende og selvraadig Hersker. I. ankom til Amiens 14. Avg. 1193, og allerede samme Dag fandt Brylluppet Sted; næste Dag kronedes begge Ægtefæller med stor Højtidelighed. Men allerede under denne Akt mærkedes Kongens Uvilje mod Bruden; han var bleg og skjælvede, og næppe var Ceremonien til Ende, førend han tænkte paa Skilsmisse. Som om Trolddom var paaført ham, saaledes som Philip senere paastod, havde han fattet en uovervindelig Afsky for I.; der mumledes om, at Kongen havde fundet legemlige Fejl hos hende, men dette lader til alene at være Paafund af den opfindsomme Philip. Han vilde strax sende I. hjem; men de danske Udsendinger saa vel som I. vægrede sig herved, og nu befalede Kongen Følget at forlade Landet. Philip søgte derefter at faa Ægteskabet opløst ved at paavise et efter den kanoniske Ret alt for nært Slægtskab mellem hans første Hustru, Elisabeth, og I.; et falsk Stamtræ blev opstillet, og efter at en Forsamling af Bisper og Baroner, alle lydige Tjenere af Philip og delvis bestukne af ham, havde besvoret dets Rigtighed, erklærede Ærkebispens af Reims Ægteskabet for hævet. I., som ikke forstod Fransk, vidste knap nok, hvad der foregik; da Dommen blev hende forkyndt ved en

Tolk, raabte hun grædende: «Mala Francia! Mala Francial» og føjede til: «Roma! Roma!» Kun til Pavens Bistand satte hun nu sit Haab.

I. fik anvist Opholdssted i eller ved Klosteret Cysoing ved Douai, hvor hun tilbragte Tiden med Andagtsøvelser, Læsning og Haandarbejde; men den haardhjærtede Konge tilstod hende ingenlunde det fornødne til Underhold. Kong Knud satte sig i Bevægelse for at komme sin Søster til Hjælp; den gamle Abbed Vilhelm og Kansleren Anders Sunesen begave sig til Rom, og da ogsaa I. sendte sit Klagemaal, erklærede Pave Cølestin III den fældede Dom for ugyldig (1195); dog vovede denne svage og ængstelige Kirkefyrste kun at henvende sig til Kong Philip med Formaninger. Da de danske Udsendinger kom til Frankrig, bleve de i 6 Uger holdt fangne af Hertugen af Burgund, indtil det lykkedes gejstlige Venner at skaffe dem Friheden, men deres Forhandlinger med Kongen vare frugtesløse. Kort efter ægtede Philip Agnes af Meran (Juni 1196), medens I. holdtes fængslet paa en Borg, senere i Nonneklosteret Fervaques ved St. Quentin-en-Vermandois.

Da døde Oldingen Cølestin 1198; hans unge, kraftige Efterfølger, Innocents III, antog sig strax den ulykkelige Prinsesses Sag. Men netop herved oprandt der en ny Lidelsestid for I., som i nogle Aar havde nydt Fred i Klosteret. Hun blev ført til et nyt Fængsel, og først da en pavelig Legat havde forkyndt Interdikt over Landet, og dette havde tyngt Folket haardt, opgav Philip sin Trods og erklærede, at han vilde vise I. kongelig Ære; derefter blev Interdiktet hævet (Sept. 1200). Næste Aar indlededes en Skilsmisseproces i Soissons, men efterhaanden som den skred frem, blev Philip greben af Frygt for en ugunstig Dom, hvorfor han pludselig førte I. bort med sig og erklærede, at han ikke vilde skilles ved hende. Dermed maatte Processen standse; men der ventede I. kun et nyt og haardere Fængsel i Étampes, hvor hun fik et tarveligt Underhold og maatte savne baade Præsters Trøst og Lægers Hjælp, medens hun helt var afskaaret fra Forbindelse med Hjemmet. Først da mange af Innocents' politiske Planer vare strandede, og han derfor saa sig nødsaget til at opnaa en bedre Forstaaelse med Philip (1207), indtraadte atter noget gunstigere Vilkaar for I.

Saaledes kom den store evropæiske Politik idelig til at indvirke paa I.s Skæbne — til sidst til Held for hende. Innocents havde fradømt den ulydige Johan uden Land Englands Trone, og

Kong Philip, hvem Paven havde overdraget at udføre Dommen, beredte sig til at erobre Landet, hvorfor han kunde ønske yderligere at støtte sin Ret ved at have til Hustru en Ætling af Konger over England; han erklærede derfor i Soissons 1213, at han igjen tog I. til Hustru (Dronning Agnes var død 1201). Skjønt I. herved kun vandt en ydre Stilling og formel Ret, var hendes Ulykkestid dog nu til Ende.

I. levede i forskellige Byer (Pontoise, St. Germain-en-Laye, Orleans) og ofrede sig helt til Godgjorenhed og fromme Gjerninger; hendes Standhaftighed og Taalmod under alle Lidelser havde vundet hende alles Agtelse. I. blev Enke ved Philips Død 1223. Hun viste Pietet mod sin afdøde Ægtefælles Minde, og til hans Søn og Sønnesøn, Kongerne Ludvig VIII og Ludvig IX, stod hun i godt Forhold. Da hendes Broder Kong Valdemar Sejer maatte kjøbes ud af Fangenskab, gav hun sit Bidrag til Løsesummen. Hun døde 29. (30.?) Juli 1237 (maaske 1238). Et smukt skrevet, med rige Miniaturer udstyret Psalter, der har tilhørt hende, og hvori hun har indskrevet sine Forældres Dødsdage, er endnu bevaret.

R. Davidsohn, Philipp II August von Frankreich u. Ingeborg (1888). Udvalg af L. Engelstofts Skrifter I. A. Fabricius, Ingeborg, Philip Augusts Dronning (1870).
Johannes C. H. R. Steenstrup.

Ingeborg, Hertuginde af Meklenborg, 1347—o. 1370, Datter af Kong Valdemar Atterdag og Helvig. Født 1. April 1347 var I. kun 3 Aar gammel, da hendes Faders Politik allerede bestemte over hendes Skæbne; i det hun traadte i Steden for en lidt ældre Søster, Margrethe, der døde, trolovedes hun med Albrecht af Meklenborgs ældste Son, Henrik († 1383). Efter hvad der var aftalt, førtes den lille Prinsesse over til Tyskland; allerede 1354 hentedes hun dog tilbage, men Ægteskabet kom alligevel i Stand, vistnok 1362, da de meklenborgske Fyrster kvitterede for en Del af hendes Medgift. I. døde meget ung, men fødte dog sin Ægtefælle 4 Børn, Sønnen Albrecht († 1388), hvem Kong Valdemar lovede Tronfølgen i Danmark, og som ogsaa optraadte med Krav paa Riget baade efter Valdemars og senere efter Kong Olyfs Død, og 3 Døtre, af hvilke Maria blev Moder til Erik af Pommern, medens en Datter af Navnet Ingeborg siden blev Abbedisse i Ribnitz Kloster og stod i venligt Forhold til sin Moster Dronning Margrethe indtil sin Død (1408).

Suhm, Hist. af Danmark XIII, 176. 227. 229. 233. 298. 462. 690 f.

Kr. Erslev.

Ingeborg, Dronning af Norge, o. 1244—1287, næstældste Datter af Kong Erik Plovpenning, blev i Vaaren 1261 af den danske Formynderregering trolovet med den unge Konge i Norge Magnus (Lagabøter) og hentet fra det Kloster, hvori hun opholdt sig nær Horsens, af et norsk Gesandtskab. Brylluppet stod i Bergen 11. Sept. med stor Pragt; det foregik i den endnu bevarede «Kongehal», og saa vel I. som Brudgommen blev kronet i Bergen 14. Sept. Med Magnus, som tiltraadte Regeringen efter sin Faders Død 1263, synes I. at have levet et lykkeligt Samliv, men spillede ingen politisk Rolle; hun fødte ham 4 Sønner, af hvilke 2, Olaf (f. 1262) og Magnus (f. 1264), døde smaa, de 2 yngre, Erik (f. 1268) og Haakon (f. 1270), bleve efter hinanden Konger i Norge. Efter Magnus' Død 1280 fik I. som Enkedronning Indflydelse paa sin Søn Kong Eriks Formyndere og endnu mere paa sin Søn, efter at denne 1283 var erklæret myndig. Hun anvendte denne især mod sit Fædreland, i det den Arv, der tilkom hende efter hendes Fader, under de forvirrede Forhold i Erik Glippings Ungdom ikke var udbetalt hende. Hun begyndte endog ved sin Tilhænger Baron Alf Erlingsen, der styrede hendes Godser i Borgesyssel, en halv privat Fejde med Danmark, men som efterhaanden udviklede Norge i en uheldig Krig med de tyske Stæder og i et fjendtligt Forhold med Danmark. Stormændene i Danmark, Grev Jacob af Halland o. fl., nærmede sig hende og godkjendte hendes Ret, kort Tid før Sammensværgelsen mod Erik Glipping kom til Udbrud; men da «Kongemorderne» maatte flygte fra Danmark og gik i den norske Konges Tjeneste, var Dronning I. allerede død (24. eller 26. Marts 1287).

Munch, Det norske Folks Hist. IV, 1 og 2. Suhm, Hist. af Danmark X.

Gustav Storm.

Ingeborg, —1131—, Datter af den russiske Fyrste Mstislav og Christine, den svenske Kong Inge I's Datter, ægtede Knud Lavard (o. 1116). Uhistorisk er Sagafortællingen om Knuds Bejlen ved Kjøbmanden Vidgaut; Giftermaalet skyldtes I.s Moster Dronning Margrethe Fredkulla, der endog gav I. en Del af sit svenske Fædrengods i Medgift. Forgjæves fraraadede I. Knud at drage til Julegildet i Roskilde (1130); 8 Dage efter hans Mord fødte hun Sønnen Valdemar (Jan. 1131). Alt tidligere var hun bleven Moder til Margrethe, Kirsten og Cathrine. Da Høvdingen Christiern Svendsen efter Erik Emunes Drab vilde gjøre den lille Valdemar

til Konge (1137), modsatte I. sig dette paa det stærkeste. Fra den Tid nævnes hun ikke mere.

H. Olrik, Knud Lavard.

Hans Olrik.

Ingeborg, —1267, Datter af Esbern Snare og dennes tredje Hustru, Helene, blev gift med den ansete Stormand Peder Strange- sen († 1241). Medens han havde anfægtet Sorø Kloster i Besid- delsen af det Gods, som I.s Broder Johannes Marsk havde skjæn- ket, viste Fru I. sig i sin Enkestand som Klosters Velgjører. Med Samtykke af sine Frænder, blandt dem hendes Halvbroder Hertug Knud, tilskjødede hun det nemlig alt sit Gods i Bringstrup og Ørslev (1250). Ligeledes skal hun til Hellig Niels' Ære have givet Aarhus Domkirke Gaver. I. kaldes i Reglen efter sin Faders Borg Kalundborg, hvor hun sad som mægtig Frue. Men under Spæn- dingen mellem den danske Krone og Hertug Erik Abelsen, har I.s Søn Anders, fordum Abels Marsk, stillet sig paa Hertugens Side, i det han findes i hans Følge efter hans Sejer paa Lohede (1261), og I. selv har vel ogsaa været Abels Slægt gunstig; i alt Fald blev hun det næste Aar fordreven fra Kalundborg og døde i Slesvig 1267.

Hans Olrik.

Ingemann, Bernhard Severin, 1789—1862, Digter. Hans Fader var Søren I. (f. 1735 † 1799), en Kjøbmandssøn fra Møen, Præst til Torkildstrup og Lillebrænde og Provst i Falster Nørre- herred. Provst I.s Nabo og Embedsbroder Glahn giver ham i sin Kirkebog det Vidnesbyrd, at «han var en sand Nathanael» (d. e. en Mand uden Svig). I.s Moder, Birgitte f. Swane (f. 1751 † 1809), en Skibskapitajns Datter fra Christianshavn, var ved sin yngste Søns Fødsel 38 Aar, men stod stedse for Sønnens Erindring, uagtet han var hendes 9. Barn, som «ung og jomfruelig». «Hun saa Verden i Sollys eller i Maaneglans, aldrig i nogen Nat uden Stjærner.» — I. fødtes 28. Maj 1789. Som en lykkelig «Benjamin» voxede han op i det fædrene Hus, elsket, værnet og kjælet for af alle. Hans Livserindringer ere opfyldte af idylliske Skildringer af det falsterske Præstegaardshjem, hvor han henlevede sine første 10 Aar. Skjønt hans Fødsel faldt sammen med den store franske Revolutions Be- gyndelse, henrandt dog hans Barndom i den største Fred og lige- som uden for den bevægede Tids stærke Strømninger. Den Efter- klang af det store Verdensliv, som kunde naa til hans afsides Fødeø, sammensmeltede uden skærende Mislyd med Fuglesangen

over Præstegaardsmarken og Klangen af Børnenes Rørføjter ved Landsbygadekæret. Dette Hjemmets Solskin og Hygge undlod ikke at kaste Glans over hele I.s øvrige Liv og meddelte hans Digtning dens Grundpræg. — Men paa den sidste Dag af Aaret 1799 blev han faderløs. Hans Moder maatte nu se sig om efter et billigt Opholdssted, hvor tillige den yngste Søn kunde frekventere Latinskolen, da det var blevet bestemt, at Bernhard ligesom hans ældste Broder skulde gaa den akademiske Vej. Præsteenken valgte Slagelse, fra hvis Skole Tidens mest ansete gejstlige og dens berømteste Digter, Balle og Baggesen, vare udgaaede, og hvor Sønnen, om han var flink, kunde nyde godt af det betydelige Stipendiefond.

Ved Overflyttelsen til Slagelse foregik der en stor Forandring i I.s Forhold. I den lille sjællandske Kjøbstad, hvor Trivialiteten sad i Højsædet, i det snævre, tarvelige Enkehjem, i en Latinskole, hvor Disciplinen under Rektors Sygelighed var kommen i Forfald, og kun Raaheden mellem Eleverne var bleven tilbage, forsvandt snart de lyse Indtryk af Livet i Torkildstrup, og Livets Alvor mødte ham i sin tristeste Skikkelse. Disse deprimerende Indtryk skulde ikke hæves, efter at I. som Student (1806) var kommen til Kjøbenhavn. Næppe havde han begyndt at finde sig lidt til rette i de for ham uvante Hovedstadsforhold, før de Ulykker styrtede ind over Danmark, der for en Aarrække skulde nedsænke det i Elendighed. I Sept. 1807 blev Kjøbenhavn overfaldet af Engländerne og paa det mest barbariske bombarderet. Ogsaa I. maatte tage den krigerske Bøsse paa Nakken og møde paa Volden, medens hans Bolig med de omliggende Bygninger nedbrændte til Grunden. Efter al denne Rædsel og Forstyrrelse tog han hjem til sin Moder i Slagelse og kom først i Foraaret næste Aar tilbage til Kjøbenhavn for at tage sidste Del af anden Examen. Nu skulde han vælge sin Livsstilling; men der kom meget i Vejen. Næppe var et Aar rundet, før Moderen døde af Lungetæring. Dette Dødsfald gjorde et stærkt Indtryk paa Sønnen. Han havde fra det Øjeblik, han kunde skønne, været inderlig knyttet til hende, og meget tyder paa, at denne Sympathi har været grundet i en dyb Overensstemmelse mellem begge. Det første Digt, han har ladet trykke, «Birgittes Blomster», er et Mindedig over Moderen. Lidt Formue efterlod hun ham, dog ikke mere, end at han de 2 følgende Aar maatte overtage en Huslærerpost i Kjøbenhavns Valby for at kunne subsistere. I Jan. 1811 blev han Alumnus paa Valkendorfs Kollegium. 1812 vandt han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den

æsthetiske Prisopgave: «I hvad Forhold staa Digte- og Talekunst til hinanden?» Men med Examenslæsningen gik det kun daarlig. Theologien, som den Gang nød ringe Anseelse, raadede alle ham fra, skjønt dette Studium utvivlsomt havde ligget bedst for hans Evner; og Juraen, som man fik ham til at begynde paa, var ham uudholdelig. Dertil kom, at I. i denne Periode af sit Liv nærede en stadig Overbevisning om, at hans Livstraad snart skulde blive overskaaren. Den Brystsyge, som havde bragt hans Moder i Graven og i Løbet af et Par Aar bortrevet hans 3 Brødre, mente han ogsaa hurtig vilde gjøre det af med ham selv. Hvorfor skulde han da plage sig med Studier, der efterhaanden vare blevne ham modbydelige? (Jvfr. Digtet «Bruden» i I.s første Digtsamling.) «Træt af den tankeløse Verdens Larm og Livets Tomhed» valgte den lille, blege Student Natten til sin Læsetid. Han afskyede den dagklare, livskjære Homer, men henryktes af Ossians døde Helteskikkelser, som færdedes i de skotske Mosedrags maanebelyste Taager. Han studerede Youngs «Nattetanker» og følte sig greben af dennes skruede, præstelige Pathos. Youngs Deklamationer om Udødeligheden grebe ham i den Grad, at han i et fornuftigt Øjeblik tilstoppede Løbet paa en Pistol af Frygt for, at Lysten «til ved et pludseligt Spring at redde sig ind i Aandeverdenen» skulde faa alt for megen Magt over ham.

1811 udkom I.s første Digtsamling («Digte»). Dette Arbejde er svagt baade med Hensyn til Indhold og Form, ikke desto mindre blev det vel modtaget af Publikum; thi den blide, elegiske Tone, her var anslaaet, den blufærdige Kjærlighedslængsel og sværmeriske Religiositet, her havde søgt at skaffe sig Udtryk, faldt ret i Tidens Smag. Og ikke blot Læseverdenen blev vundet, ogsaa den Kvinde, der i længere Tid havde været den hemmelige Gjenstand for den unge Digers Kjærlighed, Lucie Marie Mandix, Datter af Etatsraad M., følte sig tiltrukken af disse fromme, barnlig famlende Harpegreb. I.s Bejlerdigt til Lucie M., «Du, som, svøbt i Skjønheds Rosenklæde, gaar, i jordisk Dragt en himmelsk Aand», der senere blev optaget i Digtsamlingen «Procne» (1813), gjorde paa den Tid en exempellos Lykke hos alle Damer. Dette Digt staa dog ikke isoleret i den nævnte Digtsamling; det lægges i Munden paa en ung Digter, Varner, som er I.s andet Jeg, og som, lig Middelalderens Troubadourer, med Harpen paa sin Skulder vandrer gennem Sjællands blomstrende Foraarsegne. Den unge Kvinde, som Varner forelsker sig i, hedder Marie, I.s forlovedes andet Navn. Men da Varner

har faaet Maries Ja, falder hun i en dødelig Sygdom, og Digteren «drikker Døden af sin elskedes Læber». Hans Sjæl er dog rolig, han længes ikke efter nogen Ægteforening, hans Attraa er for himmelsk, «paa Jorden Kjærlighed er Brøde». Man har i denne Forestilling den mest diametrale Modsætning til det 18. Aarhundredes sensuelle Erotik. For øvrigt var denne tilsyneladende uvirkelige Kjærlighedsroman ikke uden en vis Virkelighedsbaggrund. Lucie M. blev virkelig heftig syg, og hendes forlovede mente, han ikke kunde overleve hende ret længe. Efter Udgivelsen af «Procne» angrebes han af en heftig Febersygdom, der i hele Uger bandt ham til Sengen og efter 2 Tilbagefald afkræftede ham i den Grad, at det ikke var ham muligt at gaa ene over Gulvet. — Det var under denne Sygdom, I. fantaserede over de nye digteriske Ideer, der efter Rekonvalescensen kom til Udførelse i hans Epos «De sorte Riddere». Det er helt igjennem skrevet i den da i dansk Poesi ikke hyppig anvendte og vanskelige Ottavestrofe og er et Slags fantastisk-symbolsk Opgjør med den Tid, der sluttede med Aaret 1814, hvori det udkom. Men dets Syner ligne rigtignok mere en Feberpatients Drømme end en sund Tankes Udfoldelse gennem poetiske Billeder. Det slog da heller ikke synderlig an. Kun én Mand, N. F. S. Grundtvig, gjorde det et mægtigt Indtryk paa. Fra nu af var Grundtvig I.s hengivne Ven og betragtede ham som sit kvindelige Supplement i den danske Poesis Verden. Det var Grundtvigs Haab, at I. skulde ville afbilde Guds Kirke i Naturens Spejl, som Grundtvig vilde paavise den i Historiens, et Haab, som delvis opfyldtes ved I.s idealistiske Æventyrdrama «Reinald Underbarnet» (1816), hvor en kristelig Barneaand løser den troldbundne Natur af dens Lænker.

Denne Grundtvigs omme Hengivenhed for den yngre Digterbroder bragte ham i en skarp Polemik med J. I. Heiberg, der i sin aristophaniske Farce «Julespøg og Nytaarsløjer» havde drevet Spas med den sentimentale Erotik i «Varners Vandringer» og i Tragedien «Blanca», som I. havde udgivet 1815, og som ved sin Opførelse paa den kgl. Scene havde taget alle folsomme Hjærter med Storm. Navnlig havde Heiberg frembragt en højst pudsig Virkning ved at lade de Holbørgske Komediens bekjendte gamle Ægtepar Jeronimus og Magdelone optræde lige over for det nyromantiske, sartsfølende Elskerpar Enrico og Blanca. Da Heibergs muntre Polemik syntes at ville slaa an, sendte Grundtvig først I. et Rimbrev, hvor han stillede sig ved hans Side og truede «Dren-

gene»; og da Heiberg optog Kampen og førte den med den litterære Fægterbehændighed, som var ham medfødt, erklærede Grundtvig, at «hvo der offentlig forhaaner I., skal have med Grundtvig at bestille, og ingen Dreng skal herefter ustraffet vove at laste I.s Værk. Han er en besynderlig duftende og sjungende Blomst i Skoven; han er sig selv en Gaade; hvad han fattes, og hvad han fejler, véd i det mindste Drengene ikke; og hvad der ene i sin Udvikling kan helbrede og styrke ham: den rene, dybe Længsel efter Aanders Kjærlighed og Sfærers Harmonier, *den* er det, de angribe og haane; det eneste, som gjør I. til Digter, ville de true eller drille ham til at forsage: hin forborgne Aand, der i hans Sang som i Naturens Blomsterrige røber sig ved Duften, men synes at forsvinde, saa snart den vil paatage sig en Skikkelse; *den* ville de om muligt forføre ham til at foragte!» I. deltog ikke selv i denne Polemik. Men at den har gjort et saarende Indtryk paa ham, fremgaar af hans tragiske Drama «Tassos Befrielse» (1819), hvor han selv optræder under Hovedpersonens Maske og i harmfulde, heftige og bitre Udtryk karakteriserer sine Modstanderes Færd.

«Tassos Befrielse» er den eneste poetiske Frugt af nogen Betydning, den Udenlandsrejse bragte, som I. i 1818—19 med kgl. Understøttelse foretog gennem Tyskland, Frankrig, Schweits og Italien; thi hans store Digt «Rejselyren» (1820), der i Hexametre, som kun afbrydes ved hist og her indstrøede Smaadigte, skildrer, hvad Digteren har set og oplevet, er for en stor Del koldt og trættende. Alligevel gjorde denne Rejse Epoke i I.s Liv. Hans Produktion havde i de første 7 Forfatteraar næsten været overvældende. Foruden adskillige Smaadigte («Haabet», «De trende Børn», «Torquato Tasso», «Marsk Stigs Døtre», «Carl V's Sang i Ligkisten», «Dannevang» o. fl. a.) havde han udgivet det ovennævnte store symbolske Digt og dertil 2 mindre af samme Art, «Gangergriffen» og «Parizade», i «Julegave» 1816 en legendarisk Fortælling: «Helios og Beatrice», et romantisk Æventyr i Fouqués Maner: «De underjordiske» (1817), 7 Dramer (foruden de nævnte: «Mithridates», «Masaniello», «Røsten i Ørkenen», «Hyrcen fra Tolosa» og «Løveridderen»). Rejsen gav ham Tid til at udhvile sin Aand og faa Øjnene opladte for det store, brogede Verdensliv. Den lille Samling «Æventyr og Fortællinger», han udgav 1820, og som bl. a. indeholder «Altertavlen i Sorø», vidner om en større aandelig Modenhed og en Evne til Prosadigtning, som man hidtil kun havde set ringe Beviser paa. Og 1821 skriver han «Magnetismen

i Barberstuen», en af de bedste Holbergske Studier, vi besidde, et Arbejde, der lader en i Tvivl om, hvorvidt der ikke er gaaet en Lystspilforfatter tabt i vor Digter.

1822 blev I. udnævnt til Lektor i dansk Sprog og Litteratur ved det nys gjenoprettede Akademi i Sorø, og her hen drog han med sin Hustru, med hvem han nu havde været forlovet i 11 Aar. Den lille, stille Klosterby med sine og sin Omegns rige Minder fra Valdemarernes Dage lagde snart Beslag paa I.s Produktionsevne, og i Løbet af 12 Aar (1824—36) udarbejdede han den Række historiske Digte og Romaner, der skulde gjøre hans Navn bekjendt Norden over og ham selv for lange Tider til hele det danske Folks Yndlingsforfatter. Navnlig vandt I.s historiske Romaner Indgang. Det historiske Digt «Valdemar den store og hans Mænd» (1824) besidder vel poetiske Skjønheder, men Folk, som de ere flest, holde nu en Gang ikke af at læse Vers, hvor smukke de end ere. Og hvad det sidste historiske Digt i ovennævnte Række, «Dronning Margrethe» (1836), angaar, turde det være et af I.s tarveligste Arbejder. — I.s «Valdemar Sejer» (1826), «Erik Menveds Barndom» (1828), «Kong Erik og de fredløse» (1833), «Prins Otto af Danmark og hans Samtid» (1835) ere bindstærke Bøger, skrevne med Walter Scott som Mønster, men (modsat deres Forbillede) med stærk Fremhævelse af Historiens Hovedpersoner. Det var vel egentlig dette, der voldte disse Romaners exempelløse Held hos det danske Publikum. Da Romantikken i Begyndelsen af Aarhundredet havde holdt sit sejrende Indtog her hjemme, begyndte man at føle Længsel efter at se vor Middelalder, den egentlige romantiske Tid, fremstillet; men af tiltalende Historiefremstilling fandtes intet. Her blev da et Felt, hvor en digterisk Fantasi kunde tumle sig, og man maa sige, at vor Digters tumlede sig af Hjærtens Lyst. Hvad Suhms «Historie af Danmark» indeholder til Perioden 1202—1375, benyttede han paa den frieste Maade, og Kæmpeviser og Sagn betragtede han som gode historiske Kilder. Ikke saa underligt, at I.s Ven Historikeren H. F. Estrup rystede paa Hovedet ved den Maade at lave Historie paa. Men I. troede naivt paa sin Fremstillings Sandhed (efter Schellings romantiske Æsthetik besad jo Digterens Skuen den hemmelighedsfulde Magt, for hvilken al videnskadelig Dunkelhed maatte vige), og hele det læsende Folk gav Digteren Ret. I.s historiske Romaner bleve slugte af høje som lave, gamle og unge og udkom i Oplag efter Oplag. Ikke mindst Lykke gjorde de ved det danske Hof, hvor man ligefrem «smægtede» efter dem.

De egentlige Historikere forholdt sig rolige, kun én fremkom med vægtige Indvendinger, nemlig Chr. Molbech, der i en udførlig Anmeldelse i «Maanedsskrift for Litteratur» angreb I.s Maade at romanisere Historien paa. Dette fortørnede vor Digter i høj Grad, og i det store polemiske Æventyr «Huldregaverne» (1831), hvor man (som forhen i I.s Æventyr «Sfinxen») sporer stærk Paavirkning af den bisarre tyske Digter Hoffmann, angreb han baade med Humor og ægte Digterlune, men ogsaa stedvis med en vis arrig Bitterhed alle Fantasihadere og filistrøse Kritikere. «Et helt Aar», siger I., «blev min Lyksalighed og Fred forstyrret; men det var dog en gavnlig og psykologisk nødvendig Kamp for min aandelige Frihed og Selvstændighed. Først da jeg i denne Strid havde givet min Indignation og den i 20 Aar tilbagetrængte Retfærdighedsfølelse Luft, kunde jeg atter med Rolighed fortsætte min poetiske Virksomhed.»

Dette gjorde han med de ovennævnte Romaner og mærkede snart, at hin Kritik fra de lærdes Side saa lidt havde forstyrret hans venlige Forhold til Publikum, at den tvært imod syntes at have forøget hans Læsekreds. En Slags Slutsten paa I.s historiske Digtning er Romancyklen «Holger Danske» (1837), hvori han med delvis Benyttelse af den gamle bekjendte Folkebogs Situationer giver sin ejendommelige Opfattelse af hin nationale Heltetype: en rask, ridderlig Kæmpe, der altid fægter med aabent Hjælmgitter og gaar sin lige Vej gennem Livet; en Mand, der aldrig glemmer Ærens Love, selv der, hvor de komme i Strid med hans Hjertes stærkeste Attraa. Sjælden har vel Digteren behandlet et Stof mere con amore end dette, sandsynligvis fordi han her ikke generedes af noget som helst Hensyn til den virkelige Historie, men frit kunde give Hovedpersonen i sit Digt den Plads i Poesiens Verden, som denne alt indtog i Folkets barnlige Bevidsthed. Hos Grundtvig og Grundtvigianerne slog dette Digt særdeles an, og flere af dets Sange kom til at høre til Folkehøjskolernes mest yndede.

En Digtcyklus af en hel anden Art og Stemning er «Ahasverus eller Blade af Jerusalems Skomagers Lommebog» (1833). Gjennem disse velformede Smaadigte aabenbarer en hel anden Side af vor Digters Karakter sig, som sjælden bliver paaagtet, naar Talen er om I., nemlig det i hans Sjæl, der korresponderede med Prædikerens Ord i det gamle Testamente: «Idel Forfængelighed og en Jagt efter Vind er alt, hvad der sker under Solen!» Skjønt I. hverken kunde eller vilde kaldes et Menneske, hvem Lykken havde

vist sig troløs mod, havde han dog oplevet nok til at foragte Menneskenes vigtige Rastløshed og Døgnetts skiftende Domme. Det er disse sine snart bitter-ironiske, snart smertelig-vemodige Stemninger, Digteren her gør den gamle, evig vandrende Jøde til Organ for. Naar Hostrup i sit af alle kjendte Lystspil «Gjenboerne» kalder de Digte, som udgjøre I.s «Ahasverus», for «smægtende Melodier», saa kan intet være mere desorienterende.

Medens I. fremstiller Jøden Ahasverus med fuld Sympathi, fordi denne til Trods for sin Tvivl paa den korsfæstede Christus' Messianisme dog tror med dyb, angstfuld Ærbødighed paa Israels Gud og med sit Hjærte hænger fast ved hans «udvalgte Folk», giver han i sit dramatiske Digt «Renegaten» (1838) en skarp og i mange Maader typisk Skildring af den vantro Jøde, som han optraadte efter 1830, proklamerende Egoismens Filosofi. Lige over for den jødiske Renegat Zadok, der uden Ulempe for sin Samvittighed skifter Religion, som han skifter Opholdssted, stiller I. den idealistisk troende Muselmand Sultan Selim, hvis upraktiske Ædelmodighed danner en skærende Kontrast til Zadoks selvsyge Færd og moral-løse Sofistik. — I det hele taget saa I. næppe med sympathetiske Øjne paa Tredivernes og Fyrreernes mangeartede liberale Fænomener. Vidnesbyrd herom er bl. a. Digtcyklen «Kjærlighed og Politik», hvor den unge Dr. Philip rangler med Venstrehegelianernes Kunstord uden at forstaa deres Betydning, og «det unge Evropa» fortaber sig i vidtløftigt Snakkerads om «Almenvæl», «Konstitutioner» og «Statens Finanser» og glemmer at være «ungt». I det langt udspundne, politisk-allegoriserende Æventyr «De fire Rubiner» (1849) advarer Digteren mod «Allemandsregimentet efter Kropflertalssystemet» og det alt for ilfærdige Fremskridt. I Novellen «Den stumme Frøken» (1850), hvis Scener ere henlagte til den 1. slesvigske Krig, spore vi de samme Antipathier. I. haabede kun lidt af den Periode, der oprandt med Christian VIII's Jordefærd: «Det var ham, som Sørgeklokkerne ringede en hel ny Tidsalder frem, i hvis Billede han saa meget stort og herligt, men ingen Fred — intet stille indre Liv og intet af den Romantik og den Drømmenes Poesi, hvori han hidtil havde fundet sin Lyksalighed.»

Imidlertid kom det helt anderledes, end den 60aarige Digter ventede det. Det nationale Opsving, der ledsagede vor første lykkelige Kamp for Slesvig, gav I.s fædrelandske Digtning en ny Betydning for den opvoxende Slægt. Den religiøse Strømning, som efter Søren Kierkegaards Død forenede sig hermed, vakte

atter Opmærksomhed for I.s religiøse Poesi («Højmessesalmer», 1825), og Tidens Tilbøjelighed for den naive Digtning traf sammen med Tonen i hans «Morgen- og Aftensange» (1839). Efter Oehlenschlägers Død 1850 var atter I. det danske Folks kjæreste Forfatter, og som efter en tavs Overenskomst løftede man ham op paa den Trone, der var bleven ledig efter Digterkongens Død, skjønt han rigtignok var for klejn til Sædet.

I Tidsrummet 1843—49, hvor I. var Sorø Akademis midlertidige Direktør, var den ellers saa produktive Digter ikke synderlig frembringende. Men da Akademiet 1849 nedlagdes, optog han atter sin poetiske Virksomhed og udgav i Slutningen af 1852 sin vakre «Nutidsroman» «Landsbybørnene» i 4 Dele. Hovedpersonen er en ung Bondeknøs, der gennem et halv æventyrligt Liv udvikler sig til Kunstner og vinder Verdensberømmelsens Lavrbær, men dog til Trods for alle Fristelser af moralsk og sædelig Art og ufordærvet af den falske Æres hule Bjældeklang til sidst vender hjærtefrisk og ubesmittet tilbage til sit Barndomshjem og sin første Kjærlighed. Om denne Hovedskikkelse bevæge nu mangfoldige Personligheder sig, der tit ere tegnede med et elskværdigt Lune eller med en ikke hos I. for hyppig forekommende, mærkelig Menneskekundskab. Mange have i den gamle Professor, hos hvem Anton faar sin egentlige musikalske Uddannelse, gjenkjendt et veltruffet, men dog med al digterisk Frihed opfattet Portræt af Komponisten Weyse. — «Landsbybørnene» blev I.s sidste Hovedværk. I sit Livs sidste Decennium syslede han fornemmelig med religiøs Poesi. Saaledes blev det ham ved kgl. Resolution 1854 efter Kirkekommissionens Indstilling overdraget at revidere den af Roskilde Præstekonvent samlede og udgivne Salmebog med Hensyn til dennes paatænkte Indførelse i den danske Folkekirke. Man vidste, at den folkeyndede Salmedigter vilde træffe alles Smag. S. A. udgav I. «Konfirmationsgave» eller «Følgeblade til Luthers lille Katekismus», hvori han bekæmper Troen paa Legemets Opstandelse: I. havde aldrig elsket det jordiske Legeme, og at dette som «Lig» nu igjen skulde opstaa, var ham en Vederstyggelighed. Det nye Legeme, den kristne Kirkes Credo talte om, maatte efter hans Formening udvikle sig af den gennem Mellemtilstandens Oplevelser lutrede Sjæl. Det er denne «Mellemtilstand», som danner Baggrunden for hans i 1855 udkomne «Tankebreve fra en afdød». — Ligesom I.s første digteriske Arbejde afsluttedes med et religiøst-symbolsk Digt, saaledes

endte han ogsaa sin Forfatterbane med et ligeartet, nemlig Æventyrdigtet «Guldæblet», der udkom 1856.

Paa sin 70aarige Fødselsdag, 28. Maj 1859, modtog den gamle Digter de smukkeste Beviser paa den Yndest, hvori han stod hos hele det danske Folk. Unge Kvinder overrakte ham et skjønt forarbejdet Guldhorn, der var prydet med Figurer fra hans mange Digterværker. At Kvinderne her vare de mest fremtrædende, som Mændene ved Oehenschlägers Jubilæum, turde være ret karakteristisk; thi skjønt den danske Poesi ikke udmærker sig ved særlig Virilitet, er der dog faa Digtere, der i den Grad have forstaaet at udvikle Folkets Smag for det kvindelige i Poesien og i Livet som I. Denne takkede i et smukt «Jubeloldingsdigt» for den Hyldest, der var vist ham, og satte «den Krans», Folket havde rakt ham, atter paa Folkets Hoved; thi det var dettes Kjærlighed, som havde forgyldt hans Harpes Strænge, og «dens Sangbund havde været udspændt over Folkehjærtets Dyb».

Fra nu af skrev I. med Undtagelse af et Sørgedigt over C. H. Bredahl, for hvem han (uagtet den dybe Differens i deres Verdensanskuelse) altid havde vist sig som en trofast Ven, meget lidt af Poesi, men arbejdede med Interesse paa sine Livserindringer, «Levnedsbogen», der, hvis den var bleven færdig, maatte være bleven et bindstærkt Værk. Nu udkom kun Begyndelsen, der indeholder Barndoms- og Drengaaarene, efter hans Død, 24. Febr. 1862. Til sin Bortgang fra Verden var I. sikkert forberedt som faa. Ikke længe før den indtraf, oplæste han for en af Husets Veninder Digtet «Den hemmelighedsfulde Port». Det skildrer, hvorledes Menneskelivet kan sammenlignes med den mørke Stue, hvori Forældrene efterlade Børnene, naar de paa Juleaften gaa ind for at tænde «Træet», og slutter med følgende Vers:

«Gik Fader alt ad Døren ind,
gik Moder ind med Slør om Kind,
gik Søster selv og Broder,
forsvandt de alle uden Lyd,
de smaa dog véd, der bliver Fryd
hos Fader og hos Moder.

Og aabnes Døren helt til sidst,
saa véd de, Jesusbarnet vist
har bragt dem Julegave,
saa se de — hvad de troede før —,
vidunderlig bag aabne Dør
staar Juletræets Have.»

Disse skjønnne, barnlige Strofer bleve den fromme Sangers sidste. (Der er ingen Grund til med V. Heise at betegne de Fødselsdagsdigte, han skrev til sin Kone, som «I.s Svanesang».) — Hans Hustru overlevede ham henved 6 Aar. Saa bares ogsaa hun bort fra det Hjem, til hvilket dette Ægtepars Minde vil være knyttet, saa længe der er Sten tilbage af det. —

I.s Hus, hvor han henlevede sine sidste 40 Aar, kun afbrudte ved et Par mindre Udenlandsrejser (1828 og 1833), er en af de Rokokopavilloner, der endnu staa tilbage som en Levning fra det gamle Akademis Brand i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. I Havestuen havde Digteren i de senere Aar sit Arbejdsværrelse. Her modtog han sine Gjæster. De, som havde ventet sig en slank, sværmerisk, genert Romantiker (og det havde de fleste, der kun kjendte Digteren af hans Skrifter), bleve ikke lidt forundrede ved i Steden for at træffe en knap middelhøj Mand med et venligt Smil og et humoristisk Blink i Øjet, der modtog dem med den huslige Pibe i Haanden og strax slog ind i en gemytlig Passiar-tone. Kun naar man lod Blikket strejfe omkring i den lille Stue og saa Portrætter af bekjendte Mænd, fornemmelig Digtere, bedække Væggene (ja Dørene fra øverst til nederst), fik man Indtrykket af, at her færdedes en Mand, som kun nødvendig syslede med Hverdags-tanker. Midt paa den ene Dør hang et stort Billede af I.s tyske Ven og Aandsbroder Fouqué, længere borte Hoffmann, Schiller o. m. a. Saa samtalte man, altid let og naturlig. I. hørte ikke til disse fordringsfulde Berømtheder, der strax slaa ind paa, hvad de helst tale om, og øjeblikkelig paaprakke en besøgende deres Mening. Vilde man absolut tale med ham om hans Skrifter, var han villig dertil; men aldrig slog han af sig selv ind derpaa eller var nervøst afficeret under Diskussionen. Skjønt heller ikke han var fri for Digternes almindelige Skjødesynd: at sætte sin Muses Fostre højere, end de fortjente, lærte dog hans naturlige Blyhed ham en Takt, der virkede velgjørende paa den, han talte med. Og paa den anden Side talte han gjerne med andre om deres Interesser. Troede han at opdage skjulte Anlæg hos en yngre, der ikke selv havde Tillid til disse, var han altid ivrig efter at frede om og opmuntre dem.

Ved Siden af I.s Studerestue var den høje, lyse Dagligstue. Her bleve efterhaanden Fruens Malerier ophængte: Blomstermalerier og bibelske Stykker i Mængde. Det var (sandt at sige) meget usle Arbejder, der blot vidnede om, at den Haand, der havde

udført dem, maatte due til alt andet end at føre en Pensel. Men de Ideer, hvoraf de vare fremgaaede, vare tit baade fine og fromme, thi Fru I. var til Trods for sin Særhed baade en nobel og poetisk Aand. — Samlivet mellem Mand og Hustru var hjærteligt og ridderligt fra hans Side, ømt og tillidsfuldt fra hendes. Men med Eftertryk maa det fremhæves, at I.s medfødte Tendens mod det hyperidealistiske har i hans Samliv med Hustruen faaet en stærkere Udvikling, end det for hans Digtergenius i det hele var tjenligt. Det skjælmske og humoristiske, der ikke sjælden smiler frem i hans Poesi, har ved den indirekte Paavirkning af hendes stereotype Væsen stadig maattet indrømme det humant-sentimentale og religiøst-middelalderlige en større og større Plads. En Hustru af et andet Naturel, men med lige saa ren Vilje havde utvivlsomt gjort I. lige saa lykkelig, men desforuden givet Trivsel til de jordgrønne Spirer i hans Indre.

Medens Tidsbølgen i de sidste 12 Aar af I.s Liv løftede ham saa højt, som den kunde, sank hans Aktier lige saa hurtig efter vor sidste ulykkelige Krig; og den realistiske Strømning i Halvfjerdserne og Firserne har næsten søgt at bringe hans Navn i Forglemmelse. Dette vil dog ikke ske. Allerede den Kjendsgjerning, at faa danske Digtere i det 19. Aarhundrede som I. gennem en hel Menneskealder have forstaaet at tage Folkets poetiske Interesse fangen og vække og holde Nationalfølelsen vaagen, vil give hans historiske Romaner (naar de ere vejede og fundne for lette paa Historiens og Litteraturens Vægtskaal) en kulturhistorisk Betydning, som ellers kun Holbergs Komedier og H. C. Andersens Æventyr besidde. Men heller ikke litterært vil I. nogen Sinde gaa til Grund. Som Lyriker vil han stedse hævde sin Plads. Hans Lyre har vel ikke mange Strænge, men den er et fint Instrument, der indeholder de blødeste Klange og blideste Toner («Kirkelammet», «Liden Harpepigens Klage», «Aftensang», «Menneskets Engle», «Glade Jul», «Valfartssang», «Giv Tid», «Guldæblelegen», «Foraarsmorgensang», «Mindesang over Frederik VI», «Den store Sejlads», «Her er Fred!» o. m. a.). Højest af al I.s Lyrik staar dog hans «Morgen- og Aftensange». Denne Perlesnor af primitive Poesier er det ufor-gængelige i I.s Digtning.

Endnu skal blot nævnes, at I. 1845 blev Etatsraad, 1855 Kommandør af Danebrog og 1857 Konferensraad.

Erslew, Forf. Lex. Ingemanns Levnetsbog (1862). Ingemann, Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed (1863). Breve til og fra I., udg. af V. Heise (1879). Brevveksling mellem I. og Fru I. C. v. Rosenørn, ved V. Heise

(1881). Grundtvig og I. Brevvexling 1821—59, udg. af S. Grundtvig (1882). Nørregaard, I.s Digterstilling og Digterværk (1886). Schwanenflügel, I.s Liv og Digtning (1886). R. Petersen, Mindeskrift om I. (1889). Personalhist. Tidsskr. 2. R. IV. *H. Schwanenflügel.*

Ingemann, Carl Johannes Valdemar, f. 1840, Arkitekt, er Søn af Kjøbmand Søren Eduard Joachim I. (f. 1809 † 1843) og Mariane Aurelia Laurentine f. Lauritzen (f. 1811 † 1878). Han er født i Kjøbenhavn 21. Febr. 1840, gik i v. Westens Skole, kom i Murerlære og blev Svend 1858, gennemgik Kunstakademiet og arbejdede en Række Aar hos Stilling. 1868 ægtede han Sophie Margrethe Madsen (f. 9. Marts 1843), Datter af Bødkermester M. Med Hensyn til Kjøbenhavns Udvidelse og Regulering er I. fremkommet med adskillige dygtige Forslag (1894 valgt til Borgerrepræsentant). Som selvstændig Arkitekt har han udfoldet en omfangsrig Virksomhed, og utallige ere de Privathuse og Villaer, som skyldes ham. Her skal nævnes: fra 70erne Kong Salomons Apothek, Missionshuset i Nansensgade, den rigt forsirede røde Murstensbygning Østifternes Kreditforening; fra 80erne den kgl. Porcellænsfabrik paa Frederiksberg og Ombygningen af den gamle paa Kjøbmagergade, Dansesalonen Kjæden i Dronningens Tværgade, Blochs Elektropletudsalg paa Østergade af hugne Sten, Marsmanns røde Renæssancebygning ved Frederiksholms Kanal; fra 90erne det store taarnprydede Kjøbmandshus Hjørnet af Kulturvet og Frederiksborggade. I. har arbejdet i forskjellige Stilarter og med forskjellige Materialier; en praktisk Sans i Forbindelse med en god og sund Smag præger alle hans Bygninger. *Erik Schiødt.*

Ingenhaeff, Christopher Frederik, 1703—81, Officer, Søn af efterfølgende, var født 15. Jan. 1703 i Svinninge paa Sjælland. Han blev 1714 Landkadet, 1722 Fændrik ved jyske hvervede Regiment, 1725 Sekondlieutenant, 1728 Kapitajn ved Aalborg Stifts Nationalregiment, kom ved dettes Opløsning 1731 til Drabantgarden, men ved Landmilitsens Gjenoprettelse 1733 til dens nordre jyske og endnu s. A. til søndre jyske Regiment. Efter 1737 at have faaet Majors Karakter fungerede han 1741—42 som Brigademajor hos Generalmajor Dombroick (IV, 297) ved Hjælpetropperne i Hannover og kom 1744 til sjællandske hvervede Regiment som Oberstlieutenant. 1751 blev han karakt. Oberst, 1753 Chef for søndre jyske Nationalregiment, 1761 Generalmajor. Ved Indrykningen i Meklenborg 1763 kommanderede han en norsk Brigade, men kom

s. A. paa Ventepenge, da hans Regiment gik ind. 1769 blev han hvid Ridder, 1770 Kommandant paa Frederikssten, 1772 paa Akershus og tillige Generallieutenant, 1774 Kommandant i Fredericia, hvor han døde 27. Febr. 1781 efter i nogen Tid at have været saa aflægs, at han ej kunde varetage sine Forretninger. Han var sidste Mand af Slægtens danske Gren. 13. Dec. 1729 havde han ægtet Mette Margrethe Krabbe (f. 14. Maj 1704 † 7. April 1775), Datter af Etatsraad Ole K. til Bjerre. *H. W. Harbou.*

Ingenhaeff (Ingenhaven), Johan Peter, —1717, Officer, hørte til en westfalsk Adelsslægt, som dog skal være kommen her ind over Lifland. 1683 traadte han i dansk Tjeneste som Premierlieutenant ved Passows nyhvervede Regiment og kom ved dettes Opløsning 1684 til Fodgarden. Han stod 1689—98 ved den Bataillon, der kæmpede i Irland og Flandern, blev 1692 Kapitajn og 1695 Major. Ved Landmilitsens Oprettelse 1701 udnævntes han til Oberst og Chef for Ribe Stifts Regiment, hvor han snart vandt Kongens særlige Tilfredshed ved den Dygtighed, hvormed han indexercerede sine Folk, ligesom han ogsaa optraadte med Energi for at skaffe Regimentet brugbart Mandskab. 1710 udnævntes han til Chef for jyske hvervede Regiment samt til Brigadér, 1711 til Generalmajor. S. A. blev hans Regiment anvendt til Pestkordon omkring Helsingør, og I. optraadte her med sædvanlig Omsigt og Handlekraft. I de følgende 5 Aar deltog han i Krigen i Nordtyskland, hans Regiment derimod først fra 1715, hvorefter det udmærkede sig ved Stralsund, paa Rygen og ved Wismar. Da der 1716 paatænkte en Landgang i Skaane, bleve I. og hans Regiment førte over til Sjælland, ved hvilken Lejlighed Løvenørn, der som Generaladjutant ledede Transporten, nævner, at han aldrig har set et Regiment med saa mange Kvinder og saa stort Tros. Allerede i Febr. 1717 afgik I. ved Døden og blev begravet i Egtved Kirke ved Kolding, i hvilken Egn han ejede noget Gods. Han var gift med Øllegaard f. Rantzau, Datter af Oberst Christopher Frederik R. af Linjen Tralau. De havde foruden Sønnen Christopher Frederik (s. ovfr.) 2 Døtre, den ene gift med Feltmarskal Michael Numsen, den anden med Generalmajor Niels Rosenkrantz Schack til Sneumgaard ved Ribe. Her levede Fru Øllegaard siden som Opdragerinde for sin forældre-løse Dattersøn, den senere Statsminister Schack-Rathlou. Hun døde 2. Jan. 1759. *H. W. Harbou.*

Ingerd (o. 1100), Datter af Knud den hellige, s. IV, 125 og 419.

Ingerd, Grevinde af Regenstein, —o. 1258, var Datter af den mægtige Jacob Sunesen og blev gift med Skore, Valdemar II's Marsk. Efter hans Død viste I. stor Iver for at fremme Franciskanerordenen i Danmark: 1237 skjænkede hun sin Gaard i Roskilde til Oprettelsen af et Kloster af denne Orden, og de følgende Aar gav hun ligeledes Ordenen Byggegrunde til Klostre i Kjøbenhavn, Kalundborg og Næstved. Dernæst forlod hun Danmark, i det hun ægtede den aldrende Grev Conrad II af Regenstein (ved Harz). Efter anden Gang at være bleven Enke (o. 1247) synes I. først at have beboet en Gaard, hun ejede i Halberstadt, men vendte dernæst tilbage til sit Fædreland, hvor hun atter udfoldede en ret enestaaende Gavmildhed over for Klostrene. Da Dominikanernes Provinsialkapitel 1253 vedtog, at Greven af Regenstein og Fru I. skulde mindes ved Messer, maa hun have skjænket deres Klostre store Gaver. Men fremfor alt grundlagde hun St. Clara Kloster i Roskilde for Franciskanernonner, til hvilket hun testamenterede sine vidtstrakte og indbringende Godser (1256); Biskop Peder Bang gjorde hun til sin Lavværge og Exekutor af Testamentet. Pavestolen, der allerede 1253 havde taget I. og hendes Godser i særlig Beskyttelse, udstedte nu 1257—58 ikke mindre end 15 Breve vedrørende dette Kloster og dets Stifterinde; bl. a. tilstodes det I. at nyde Indtægterne af Godset, selv om hun indtraadte i Ordenen. I.s Broderbørn fremkom imidlertid med Krav om Arv, og paa et Møde i Kjøbenhavn, hvor Kongen, Dronningen, Hertug Valdemar, Ærkebispens og flere Bisper vare tilstede, maatte hun afstaa dem noget af sit Gods og derved ændre sit Testamente (Juli 1257). Senere skjænkede hun det meste af sine Skatte og andre Ejendele til Franciskanerklosteret, St. Clara Kloster, Dominikanerklosteret og Domkirken i Roskilde. I. døde senest i Begyndelsen af 1258 og blev jordfæstet i Graabrødrenes Kirke i Roskilde. Som Grevinde af Regenstein førte hun i sit Segl en Borg med Taarne, Ringmur og Grav.

Hans Olrik.

Ingerid, Dronning af Norge, —1067—, var en uægte Datter af Svend Estridsen. Ved en Sammenkomst i Konghelle o. 1067 fornyede Kong Olaf Kyrre af Norge den Fredslutning mellem Rigerne, som Olafs Fader og Forgænger, Harald Haardraade, havde indgaaet med den danske Konge, og I. blev trolovet med Olaf, som snart efter ægtede hende. Efter en uklar og tvivlsom An-

givelse i en Saga synes I. efter Olafs Død (1093) at have ægtet en Slægtning, Svend Brynjulfsen, og med ham at have haft en Datter, Hallkatla.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Ingerid, —1134—, Datter af den svenske Kong Inge I's Søn Regnald, blev først gift med Henrik Skadelaar. Hendes Faster Margrethe Fredkulla, der bragte Giftermaalet i Stand, gav hende en Del af sit svenske Gods i Medgift. I. fødte flere Sønner (VII, 361), men paa Grund af Henriks ubehagelige Karakter og I.s Letfærdighed var Ægteskabet ulykkeligt. I Mandsdragt flygtede I. bort med en af Hussvendene; men Henrik satte efter dem, fandt hende til sidst ved Aalborg i Trælkvindedragt og førte hende tilbage. Efter hans Fald (1134) ægtede hun den norske Konge Harald Gille, hvem hun fødte Sønnen Inge. Da Harald var bleven myrdet (1136), lykkedes det hende at faa Inge hyldet i det sydlige Norge, medens hans Halvbroder Sigurd Mund blev hyldet i Thrøndelagen (1137). Derefter ægtede hun den mægtige Ottar Birting; men han blev snigmyrdet af en af Kong Sigurds Mænd, hvorpaa hun med en vis Iver Sneis fik Sønnen Orm, der senere blev sin Halvbroder Inges tro Hjelper. Endelig indgik hun sit 4. Ægteskab, med Arne paa Stodreim, der nu blev kaldet «Kongsmaag». De fik 3 Sønner, Inge, Nicolaus, berømt som Biskop i Oslo og hensynsløs Partifører, og Philip, og desuden en Datter, Margrethe. I. skal have bidraget til Sigurd Munds Drab (1155), men havde for øvrigt næppe særlig stor Indflydelse. Med Erling Skakke og sin Mand flygtede hun efter Inges Fald til Danmark (1161), men vendte atter tilbage til Norge og døde der.

Munch, *Det norske Folks Hist.* II.

Hans Olrik.

Ingerslev, Andreas, f. 1827, Skolemand og historisk Forfatter. I., Søn af Lieutenant og Toldassistent Hans Peter I., fødtes 5. Marts 1827 i Aalborg, blev Student fra Kolding Skole 1846, theologisk Kandidat 1851. Fra 1851 virkede han som nidkjær Lærer ved den af M. Hammerich bestyrede Borgerdydskole paa Christianshavn, siden 1853 tillige som Deltager i Inspektionen. I. ægtede 1860 Michaela Aagaard († 1880), en Datter af Assessor H. H. A. til Iselingen ved Vordingborg og Søster til Hammerichs Hustru, og da Hammerich 1867 efter sin Svigerfaders Død opgav sin Skolegjerning og bosatte sig paa Iselingen, afsluttede ogsaa I. sin pædagogiske Virksomhed og flyttede til sin Ejendom Skovvænge ved Iselingen.

Dog har I. siden 1881 medvirket som Censor i Historie og Geografi ved de lærde Skolers Afgangsexamen. I. var Medstifter og Medudgiver af «Nordisk Universitetstidsskrift» (1854—66), og han har forfattet en Del omhyggelige, til Folkelæsning egnede historiske Skrifter, udgivne af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme, saaledes «Kejser Nero, Romerne og Paulus i Rom» (1873), «Jerusalems Ødelæggelse; det begravede og gjenfundne Pompeji» (1876), «Luthers Landsherre, Frederik den vise af Sachsen» (1888) osv. Efter at have solgt Skovvænge opholder I. sig nu i Kjøbenhavn.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Ingerslev, Caspar Peter Rothe, 1800—64, Godsejer og Politiker, født 2. Avg. 1800 i Aarhus, Søn af Raadmand Hans Peter I. (f. 1762 † 1830) og Severine Elisabeth f. Rothe (f. 1773 † 1828), tog 1818 dansk-juridisk Examen og blev derefter Godsforvalter paa Lyngbygaard og 1825 Prokurator i Aarhus (indtil 1842). I. overtog 1830 Faderens Ejendom, Hovedgaarden Rugaard ved Æbeltoft, men solgte den 1835 til sin Svoger og købte Marselisborg ved Aarhus (var Medejer siden 1832). Hans Forretningsdygtighed og Arbejdslyst skaffede ham mange offentlige Hverv, og han øvede sin Virksomhed i en vid Kreds. Han var 1840 Medstifter af Brandforsikringen «Jylland» og 1842 af Aarhus Amts Landboforening (Kasserer indtil 1858); siden 1842 Kassekontrollør ved Bankkontoret i Aarhus og Medlem af Amdsraadet (desuden i en lang Aarrække Formand for Sogneforstanderskabet); 1851—58 og paa ny 1862—64 Formand i Repræsentantskabet for den nørrejske Kreditforening. Ogsaa i det politiske Liv gjorde han god Tjeneste, dog uden at indtage nogen fremragende Stilling: han gav Møde som Stænderdeputeret i Viborg 1836—48 og var Folketingsmand 1853—54, valgtes endelig 1862 til Landstinget og 1864 til Rigsraadets Landsting. 1842 blev han Kancelliraad og 1860 Justitsraad. Døde 20. Sept. 1864. — I. ægtede 1828 Marie Meulengracht (f. 1800 † 1857), Datter af Kjøbmand, Agent Harbo M. (f. 1769 † 1853) og Maren f. Schmidt (f. 1775 † 1844).

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 171. Aarhus Stiftstid. 21. Sept. 1864.

Emil Elberling.

Ingerslev, Christian Frederik, 1803—68, Skolemand, fødtes i Gylling i Aarhus Stift 4. Sept. 1803. Faderen var Jubellæreren Konsistorialraad Christian Frederik I., der var Sognepræst i Gylling i 51 Aar og døde i Aarhus 25. Jan. 1841; Moderen var Elisabeth

Marie f. Bering. Den livlige og lærelystne Dreng blev sat i Aarhus Kathedralskole, som den Gang styredes af Professor Jens Stougaard, og blev dimitteret til Universitetet 1820. Han besluttede at studere Filologi, men maatte efter at have bestaaet 2. Examen overtage en privat Plads som Lærer i Ringsted, hvor han underviste 7 Timer daglig. Indtil videre opgav han det filologiske Studium og studerede i Ringsted Theologi. 1825 opgav han sin Plads i Ringsted og tog theologisk Examen, hvorefter han atter tog fat paa Filologien og blev Lærer i Privatskoler og 1828 i Metropolitan-skolen, hvor han 1829 blev Adjunkt. S. A. underkastede han sig filologisk Embedsexamen. 1830 ægtede han Charlotte Marie Phister (f. 25. Juni 1805), Datter af Klokker ved Helliggejstes Kirke Ludvig Harboe P. 1833 blev I. udnævnt til Overlærer ved Randers lærde Skole og forsvarede s. A. sin for Magistergraden skrevne Afhandling om de Homeriske Digtes Oprindelse og Historie. 1838—39 gjorde han med offentlig Understøttelse en Rejse til Tyskland og Frankrig, hvorefter han udgav en Beretning om det lærde Skolevæsen i disse Lande samt Forslag om den lærde Undervisning i Danmark. 1841 udnævntes I. til Rektor for Viborg Kathedralskole, som under hans Styrelse hævede sig meget. 1844 blev han Rektor ved den lærde Skole i Kolding, som var udset til en af de 3 Skoler, ved hvilke den udvidede Undervisning til en Prøve skulde indføres. Kolding Skoles Discipelantal fordobledes, men sank senere, da den blev bestemt til at nedlægges. I., som 1846 blev Professor, blev 1856 sat paa Vartpenge, men blev midlertidig ansat som konst. Adjunkt ved Metropolitan-skolen. 1861 udnævntes han til Rektor for Aarhus Kathedralskole, hvor han virkede til 2. Febr. 1868, da han pludselig sank død om paa Gaden. I. var en meget frugtbar Forfatter og har udgivet mange Skolebøger, bl. a. en latinsk og en græsk Ordbog og geografiske Lærebøger. Dernæst har han været Redaktør for 1. Udgave af «Nordisk Konversationslexikon» (1858—63). Da han arbejdede meget hurtig, have flere af hans Bøger faaet Præget af alt for stort Hastværk.

Illustr. Tid. IX, 171 ff. Erslew, Forf. Lex.

S. B. Thrige.

Ingerslev, Hans Peter, f. 1831, Minister, Landmand. I., der er Søn af den ovfr. nævnte Godsejer Caspar Peter Rothe I., fødtes paa Marselisborg 3. Maj 1831. Han gennemgik Latinskolen i Aarhus, hvorfra han i 1849 blev Student, tog det følgende Aar 2. Examen, men opgav snart den akademiske Bane til Fordel for

Landmandens. Efter i en Aarrække at have været Forpagter af Fædrengaarden Marselisborg blev han i 1864 ved Faderens Død Ejer af denne. Hurtig droges han nu ind i det kommunale Liv, blev Medlem af Viby Sogneraad, hvis Formand han var 1865—80, og af Aarhus Amtsraad fra førstnævnte Aar indtil sin Udnævnelse til Minister. Ogsaa det økonomiske Foreningsliv lagde Beslag paa ham. Han blev Formand for det jysk-engelske Dampskibsselskab, Direktør i Brandforsikringen «Jylland», Formand i Repræsentantskabet for den almindelige Brandforsikring for Landbygninger og adskilligt mere (jvfr. ndfr.).

I det politiske Liv traadte han ind ved Valget 14. Nov. 1873 efter Folketingets Finanslovnægtelse, da han efter en hed Valgkamp med Lars Bjørnbak (II, 366) som Modstander valgtes som Højres Kandidat i Aarhus Amts 2. Folketingskreds. Ved Valget 25. April 1876 paa Forsvarsspørgsmaalet faldt han imod Gaardejer H. P. Hansen, men valgtes atter 3. Jan. 1879 og holdt Kredsen indtil 25. Juni 1884, da Dr. phil. J. V. Pingel, efter en bevæget Valgkampagne og med Støtte fra utilfreds Side i Højre, sejrede med 2686 Stemmer imod 2129.

I. erklærede paa Valgtribunen, at han havde staaet der for sidste Gang. En nær Fremtid skulde ogsaa anvise ham anden politisk Virksomhed. I. havde under sin Folketingsvirksomhed 1879—84, dels ved sin Deltagelse i Forhandlingerne, dels som en af Bærerne af Højrepartiets Organisation i og uden for Folketinget (jvfr. IV, 272), befæstet sin politiske Anseelse saaledes, at man allerede en Maaned efter hans Fald i Aarhus benyttede Lejligheden til at vælge ham ind i Landstinget som en af Repræsentanterne for 9. Landstingskreds. Han blev strax i den første Rigsdags-samling Medlem af Landstingets Finansudvalg og dettes Sekretær og Medlem af det Fællesudvalg, hvis strandede Arbejde betegnede Indledningen til de foreløbige Finanslove i Aarrækken 1885—94.

Da Indenrigsminister Finsen i Sommeren 1885 paa Grund af Sygdom maatte trække sig tilbage, faldt Valget af hans Eftermand paa I. (8. Avg.). Den politiske Konflikt var da paa sit højeste, og blandt de Hensyn, der talte for det trufne Valg, var ogsaa dette, at I.s Udnævnelse ikke vilde kunne bidrage til at forøge Stridens Bitterhed. Mellem I. og Oppositionen var der ingen Rancune, og efter en længere Aarrækkes Ministervirksomhed kan det endnu siges, at I. vel har haft Modstandere nok, men ingen Fjender. Der har da ogsaa under I. været mærkelig Grøde i den indenrigsministerielle

Gjerning. I alle Grene af Indenrigsministeriets vidtstrakte Administration har den forløbne Aarrække bragt betydningsfulde Foranstaltninger. Her skal af Love blot nævnes: for *Landbruget*: om Husdyravlens Fremme (1887 og 1893), smitsomme Sygdomme hos Husdyrene (1893), Tuberkulose (1893), Svinedifteritis (1887 ff.), Margarine (1888 ff.), Oldenborreskade (1887), Landbohøjskolen (1892); *Handel, Industri og Søfart*: Frihavnen ved Kjøbenhavn (1891), Sønæring (1892), Forhyringsagenter (1892), Lærlingevæsenet (1889), Varemærker (1890); *Fiskeriloven* (1888); paa *Jærnbane-, Post- og Telegrafvæsenets Omraade*: Lovene om Statsbanedriften (1892), talrige særlige Jærnbanelove baade om Anlæg af Statsbaner og private Jærnbaner, Postlov (1888) og Postvæsenets Lønningslov (1889), Telegrafvæsenets Lønningslov (1889); *Fattigvæsen* og humane Foranstaltninger: Lovene om Fattigvæsenet (1891), Alderdomsunderstøttelse (1891), Sygekasser (1892). Lige saa talende er den Stigning, der under I.s Administration har fundet Sted paa Indenrigsministeriets Budget. I. overtog i 1885 et Budget, hvis ordinære Udgifter vare knap $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og hvis ekstraordinære Udgifter vare godt $\frac{2}{3}$ Mill. Kr. 9 Aar efter bevilgedes et Budget, hvis ordinære Udgifter vare henved $5\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og hvis ekstraordinære Udgifter vare henved $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Og Afsnittet for Landbrug, Fiskeri, Handel, Søfart og Industri, altsaa de Udgifter, der med et nu om Stunder stærkt forgudet Ord særlig betegnes som de «produktive», viser en Fremgang fra 683000 Kr. til 2074000 Kr. Blandt de vigtigste Foranstaltninger, som I. ved Finanslovsbehandlingerne har gennemført, bør nævnes: Beskyttelsesarbejder paa Jyllands Vestkyst, særlig ved Thyborøn (o. $3\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i Aarene 1886—94), Esbjerg Havns Udvidelse (1886 ff.), Dampfærgesforbindelsen med Sverige (1890) og betydelige Udvidelser af de øvrige Dampfærgesforbindelser, særlig Gjedser—Warnemünde-Routen.

I.s Virksomhed har haft stærke Løftestænger i Tidens økonomiske Rørelser og i en Aarrækkes forudgaaende Stagnation. Men uretfærdigt vilde det være at miskjende, at uden Ministerens utrættelige Flid, praktiske Blik og Evne til at omgaas Mennesker, og ikke mindst Folketingsmænd, havde $8\frac{1}{2}$ Aars Bestyrelse af Indenrigsministeriet aldrig bragt det Udbytte, som Kjendsgjerningerne nu udvise. I.s politiske Egenskaber have desuden gjort, at han er kommen til at udøve væsentlig Indvirkning paa den politiske Udvikling, ogsaa uden for sit Fagomraade. Uden ham havde Overenskomsten af 7. Marts 1891 næppe set Dagens Lys, og hans Person-

lighed og Virksomhed have været væsentlige Drivkræfter til den almenpolitiske Kamps Afslutning ad mindelig Vej. I den egentlige Administration har I. jævnlig lagt Handlekraft og Snarraadighed for Dagen, saaledes i Foranstaltninger i Anledning af Kreatursygdomme og de dermed i Forbindelse staaende Exportforhold, og han har vist Evne til at fremdrage Dygtigheder, saaledes sin Eftermand i Indenrigsministeriet, Hørring (ovfr. S. 241).

Den indenrigsministerielle Gjernings Besvær har imidlertid rystet I.s Helbred og efter 8½ Aars Forløb nodet ham til at kræve en Forandring i sin Stilling. Ved kgl. Resolution af 13. Jan. 1894 blev Indenrigsministeriet indtil videre delt, saaledes at I. som Minister for de offentlige Arbejder beholdt de under Ministeriets 2. Departement og Generaldirektoratet for Post- og Befordringsvæsenet hørende Sager. Som Minister for offentlige Arbejder tilfaldt det ham strax i Slutningen af Rigsdagssamlingen 1893—94 at medvirke til omfattende Jærnbaneforanstaltningers Gjennemførelse, nemlig dels en længe drøftet Omordning af de københavnske Banegaardsforhold, dels Anlægget af et stort Antal Lokalbaner. — I. dekoreredes 1890 med Danebrogsordenens Storkors.

Wulff, Den danske Rigsdag.

M. P. Friis.

— H. P. Ingerslev opgav Juraen for *Landbruget*. Snart nævntes han som en dygtig Landmand og Marselisborg som en anerkjendt Mælkerigaard. Samme Aar (1859), som Johs. Friis (V, 433) paa Lillerup optog Mejeriregnskabet med Vægtangivelse paa alle Poster, indførtes det ligeledes paa Marselisborg, der snart af Professor Segelcke anvistes unge Mænd som fortrinligt Lærested. Som Kvægopdrætter vandt I. sig ogsaa et Navn, og med stor Interesse fulgtes det Arbejde, han i Forening med et Par andre bekjendte Landmænd lagde ind paa at oparbejde en jysk Stamme. Hurtig naaede I. da frem i første Række, først blandt Jyllands Landmænd, senere hvor Landmænd fra hele Landet stævnede sammen, som ved Landmandsforsamlingerne, hvor han hørte til de første, der her hjemme paaviste Betydningen af en frodig Landbrugsindustri (t. Ex. Røesukkerindustrien). I jysk Foreningsliv har han spillet en ledende Rolle. I Aarhus Amts Landboforening har han været Sekretær og Formand, i «Foreningen af jyske Landboforeninger» var han Formand fra 1874—75, og under hans Ledelse afholdt Fællesforeningen sine første Skuer.

Som Indenrigsminister har I. været Landbruget en saare nyttig

Mand. I sin Ministertid har han paa sit Budget faaet Bevillingerne til Landbrugets Fremme mere end fordoblet, og fra sin Landmandsvirksomhed tog han et Fond af praktisk Erfaring med ind til sin Embedsgjerning. Blandt de Foranstaltninger, som han har faaet gennemført til Landbrugets Favør, maa særlig nævnes Ansættelsen af Statskonsulenter og Etableringen af den udvidede Dampskibsfart paa England; om de Love til Landbrugets Fremme, under hvilke hans Navn findes, se ovfr. S. 302. Særlig ved Gjennemførelsen af Husdyrloven af 1. April 1887 gave I.s Sagkundskab og Kjendskab til det praktiske Landbrugs Anskuelser og Ønsker sig et fortrinligt Udslag, saaledes at denne Lov har haft den største Betydning for Nutidslandbrugets Udvikling.

Ugeskr. f. Landmænd 1891, I, 217 f. S. P. Petersen, Blade af Landbrugets Hist. i Aarhus Amt S. 83 f. *H. Hertel.*

Ingerslev, Jacob Vitus, f. 1838, Justitiarius. I., en Søn af Proprietær Laurits Sommer I. (f. 1796 † 1883) og Arnoldine Frederikke f. Hillerup (f. 1801 † 1880), fødtes paa Frydensberg ved Grenaa 8. Febr. 1838, blev 1856 Student fra Randers lærde Skole, 1862 juridisk Kandidat, 1863 Assistent og 1874 Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, 1878 Assessor i Kriminal- og Politiretten og 1888 Justitiarius sammesteds. Desuden var han fra 1872—74 Sekretær ved Frederiksberg Kommune og blev sidstnævnte Aar Medlem af Bestyrelsen for Frederik VII's Stiftelse paa Jægerspris for hjælpeløse og forladte Pigebørn, især af Almuen; end videre udnævntes han i 1892 til Medlem af den da nedsatte Proceskommission og blev i 1893 Medlem saa vel af Bestyrelsen for de Deichmannske Legater som af Administrationskommissionen for Stamhuset Benzon. — Foruden nogle mindre Afhandlinger og Anmeldelser i «Tidsskrift for Retsvæsen» og «Ugeskrift for Retsvæsen» har han (i 1872) med Indenrigsministeriets Understøttelse udgivet «Haandbog for Landvæsenskommissærer, et Bidrag til den danske Landboret». — Han blev gift 1. (26. Nov. 1869) med Augusta Borup (f. i Randers 25. Avg. 1841, † 2. Jan. 1872), en Datter af Kjøbmand i Randers Jørgen Christian B. og Eduardine Cathrine f. Neckelmann, 2. (3. Sept. 1875) med Anna Marie Dorothea Schlegel (f. i Kjøbenhavn 15. April 1854), en Datter af Justitiarius i Landsover- samt Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn Niels Frederik S. og Regitze Sophie f. Skeel.

G. Kringelbach.

Ingerslev, Johan Vilhelm Christian, f. 1835, Læge. V. I. er Søn af Lærer, Cand. phil. Peder Lauritz I. og Jacobine Christiane Magdalene f. Gottschalck og fødtes i Snesere ved Præsto 22. Jan. 1835. Dimitteret fra Herlufsholms Skole i 1852 tog han 1859 Lægeexamen, fungerede derefter som Amanuensis hos Distriktslæge i Hillerød Johan Heinrich Adolph Evertsen — hvis Datter Christiane Louise Dorothea († 1893) han 1862 ægtede —, var i nogen Tid Kandidat ved Frederiks Hospital og nedsatte sig 1861 som praktiserende Læge i Præsto, hvor han fremdeles virker, i 1888 udnævnt til Distriktslæge. Han har i en Aarrække med megen Nidkjerhed viet sig til Arbejde for kollegiale og professionelle Anliggender og indtager en fremskudt Tillidsmands Stilling i den danske Lægestand. Ogsaa litterært har han indlagt sig Fortjeneste ved sit bekjendte Værk «Danmarks Læger og Lægevæsen fra de ældste Tider indtil Aar 1800» (2 Bind, 1873).

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Ingerslev, Ove Emmerik Gustav Høegh-Guldberg, f. 1844, Læge. E. I. er en Søn af ovennævnte Rektor Chr. Fr. I. og fødtes i Viborg 26. Febr. 1844. Dimitteret fra Aarhus Skole 1862 tog han 1869 Lægeexamen og fungerede i den følgende Tid som militær Reservelæge, som Kandidat ved Frederiks Hospital og ved Fødselsstiftelsen, hvor han derpaa ogsaa var klinisk Assistent. Efter en kort Virksomhed som Reservemedikus ved Frederiks Hospital beklædte han 1875—78 Underaccouchørposten ved Fødselsstiftelsen og har derefter virket som praktiserende Læge i Kjøbenhavn, 1878—93 tillige som Kommunelæge. 1879 tog han Doktorgraden, og i videnskabelig Henseende har han i det hele udfoldet en omfattende og fremragende Forfattervirksomhed paa sit Specialfags, Fødselsvidenskabens, Omraade, baade i Monografier og i Lærebogsform; en saadan Lærebog i Fødselens og Barselsengens Pathologi har han udgivet sammen med Professor Stadfeldt 1889. Ogsaa Fagets Historie har han behandlet i et interessant Arbejde om Fødseltangen (1887); ligeledes har han virket som Privatdocent. 1878—92 var han et virksomt Medlem af «Hospitalstidendes» Redaktion. Siden 1889 er han Censor ved medicinsk Examen. — 1880 ægtede han Anna Kirstine Sørensen, Datter af Partikulier Hans S.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Ingwersen, Peter Margarth, f. 1819, Landmand. P. I. er født 15. April 1819; Faderen var Johannes Peter I., Major ved

Lansenerregimentet i Kolding, senere Ejer af Viufgaard og Elisabethsminde ved samme By; Moderen hed Kjerstine f. Podex. 19 Aar gammel kom han til Landbruget, 1846 købte han en Bondegaard, som han imidlertid solgte efter $\frac{1}{2}$ Aars Forløb for at forpagte Elisabethsminde. Efter Faderens Død købte han denne Ejendom og 1862 Kirstinelyst ved Kolding, hvor han nu bor. Først i Kompagni med Faderen og senere med en Broder drev I. stor Export af magert Kvæg til Hertugdømmerne, og i en Menneskealder — til Tyskland slog ind paa sin prohibitive Toldpolitik — var han paa dette Omraade Halvøens største Exportør, hvis aarlige Udførsel beløb sig til 2—3000 Stykker. I en lang Aarrække har I. været en af Jyllands ledende Hippologer, fungeret som Statens tilsynshavende ved forskellige Landboforeningers Dyrskuer, og han har været Dommer ved alle Landmandsforsamlingerne. 1873 valgtes han af Indenrigsministeriet til Formand for Statshingstesku-Kommissionerne i 9. og 10. Distrikt, 1887 end videre i 11. Distrikt, og 1890 konstitueredes han som Formand for 5. og 6. Distrikt. Siden Kaaring af Hingste og Hopper tog sin Begyndelse, har han været Kaaringsmedlem ved Hingstekaaring i 4 og ved Hoppekaaring i 10 Foreninger. — 28. Sept. 1855 ægtede han Alvilde Charlotte Christine Marcussen, Datter af praktiserende Læge i Kolding Vilhelm Joh. A. M. *H. Hertel.*

Ipsen, jvfr. Ibsen.

Ipsen, Johannes, f. 1843, Retskyndig. Han er født i Kjøbenhavn 28. Sept. 1843, Søn af Organist ved Garnisonskirke Edvard I. og Julie Frederikke f. Roving. Han blev Student fra Metropolitan-skolen 1862, juridisk Kandidat 1868, var derefter Sagførerfuldmægtig og Manuduktør og fra 1871 Volontær i Justitsministeriet. S. A. blev han konstitueret som Assessor i Landsoverretten i Viborg, efter sin Hjemkomst her fra arbejdede han som Sekretær i Sø- og Handelslovskommissionen og var konstitueret som Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten. 1874 udnævntes han til Avditor i Nyborg, forflyttedes 1879 til Kjøbenhavn, udnævntes s. A. til Assessor i Kjøbenhavns Kriminal- og Politiret og 1889 til Assessor i Overretten. I. er Censor ved de juridiske Examinere og er konstit. Næstformand for Sø- og Handelsretten. 1888 valgtes han til Direktør i Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn. Han har været Medlem af forskellige Domskommissioner og 1886—93 Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn samt efter Forslag af denne Forsamling Medlem af

Næringslovskommissionen 1890—92. I 1878 ægtede han Christel Louise Augusta Schultz, Datter af Kontreadmiral Johan Philip S. og Hansine f. Haagen. — Allerede tidlig henlede I. Opmærksomheden paa sig ved juridiske Afhandlinger. I Forening med C. Scharling har han udgivet «Systematisk Oversigt over Højesteretsdomme i kriminelle Sager 1857—84» (1876—85), og med H. Paulsen «Retsplejen ved Hæren og Flaaden» (1878); i «Nordisk Retsencyklopædi» har han skrevet Fremstillingen af den dansk-norske Proces.

Jul. Lassen.

Ipsen, Knud Harald, 1862—91, Forfatter, fødtes i København 9. Sept. 1862 af Forældrene Skræddermester Ulrik Anton I. og Signe f. Bjerring. Han blev Student 1880, dyrkede først Litteratur, især engelsk og fransk Digtning fra det 18. Aarhundrede, men gav sig derpaa til at studere Filosofi; i 1887 fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om H. Lotzes Psykologi; s. A. underkastede han sig Magisterkonferens i Filosofi. Foruden en Del Artikler i Aviser (som «Fædrelandet», «Nationaltidende» og «Morgenbladet») og Tidsskrifter (som «Vor Ungdom» og «Ny Jord») — deriblandt en Afhandling om «den danske Filosofi i det sidste Tiaar» («Finsk Tidsskrift» 1890 og «Philosoph. Monatshefte» XXVII) — udgav han nogle Oversættelser, bl. a. af Gizyckis «Grundtræk af Moralen» (1884) og Ribots «Maladies de la personnalité» («Dobbeltbevidsthed», 1890). Hans gamle Kjærlighed til det 18. Aarhundrede fik ham til at vælge Diderot som Æmne for en Doktordisputats. Denne var omtrent færdig, da han 29. April 1891 omkom ved et Ulykkestilfælde. Han blev begravet den Dag, han skulde have holdt Bryllup. Han var en redelig Arbejder, en brav og begavet ung Mand, der bredte Hygge om sig ved sin stilfærdige Elskværdighed og sit dæmpede Lune. I flere Aar var han nøje knyttet til sin Lærer Professor Høffding og deltog paa hans Side i Nietzsche-Fejden 1889—90 (Artikler i «Morgenbladet»).

K. Ipsen, Diderot, hans Liv og hans Gjerning, udg. af H. Høffding (1891).

Niels Møller.

Ipsen, Ole Carl, f. 1831, Præst, er Søn af Overtoldinspektør Lars I. og Abel Angel f. Heiberg. Han blev født i Rønne 15. Avg. 1831, dimitteret privat 1849 og theol. Kandidat 1856. I 1858 foretog han en længere Udenlandsrejse. Efter at have været personel Kapellan i Gjelsted og Rørup 1859—62 blev han Sognepræst i Hjerpsted i Sønderjylland, men afsattes 1867 af den preus-

siske Regering. S. A. blev han Præst i Nordby paa Fanø, kom 1874 til Hjerm og 1877 til Øster Snede, hvorfra han 1885 forflyttedes til sit nuværende Embede som Sognepræst i Assens. I. tilhører i udpræget Grad «Indre Mission», til hvis dygtigste og bedste Repræsentanter han maa regnes, og af hvis Bestyrelse han er Medlem. Fra 1884 har han tillige siddet i Bestyrelsen for «Dansk Missions-selskab». — Hans Forfattervirksomhed, der er temmelig omfattende, er en Frugt af hans Præstegjerning og gaar nærmest ud paa Lægfolks Oplysning og Opbyggelse. Ved Siden af talrige Bidrag til Blade og Tidsskrifter (navnlig til «Indre Missions Tidende», men tillige til «Indre Missions Almanak», «De unges Blad», «Nordslesvigsk Søndagsblad», «Kirkeklokken» o. fl.) har han foruden nogle gode Oversættelser af Skrifter af H. W. Thiersch leveret en Række selvstændige Arbejder, der have vundet Indgang og fortjene dette. «Fra Gethsemane til Golgatha» (1874) er en Vejledning til Christi Lidelseshistorier, «De helliges Taalmodighed og Tro» (1884) til Johannes' Aabenbarings Forstaaelse. «De tre Troens Artikler» (1888), «Fadervor» (1889), «Daabens og Alterens Sakramente» (1889) og «De ti Guds Bud» (1891) ere fremgaaede af Foredrag over den kristelige Børnelærdom. Til disse større Arbejder slutte sig adskillige af mindre Omfang. En Prædikensamling over frie Texter udkom 1885 under Titelen «Gaa hen og forkynd Guds Rige». — I 1861 ægtede han Juliane Marie Krag, Datter af Sognepræsten i Gjelsted Maurits Gotthold K.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 167.

V. Schousboe.

Ipsen, Paul, 1746— , Maler, var født 27. Avg. 1746 paa Halligen Øland og Søn af Præsten der. Han henlevede sin Barndom paa Halligen, gik derefter til Søs, men gav sig senere i Malerlære og kom, efter at være bleven Svend, til Nik. Georg Geve (f. 1712 † 1789), en Maler fra Hessen, der havde lært under Joh. Sal. Wahl og senere bosat sig i Slesvig By, hvor der endnu findes 2 dygtige Billeder af ham. I Slesvig gjorde I. Bekjendtskab med Asmus Carstens, hvem han senere, 1776, optog i sit Hus i Kjøbenhavn. I. slog sig nemlig ned her 1770 og gjorde sig snart kjendt som dygtig Portræt- og Marinemaler; ogsaa var han en flink Tegner. Hans fleste Arbejder ere paa private Hænder; i 1791 gjorde han Malerier til det sydlige Emporium i Ervde Kirke, Stapelholm Landskab. — Endnu 1807 var han i Kjøbenhavn, men bosatte sig senere

i Flensborg, hvor han skal være død. Tiden for hans Død kjendes ikke. Hans 2 Brødre Rudolf og Jakob vare ligeledes Malere.

R. Haupt, Bau- u. Kunstdenkmäler der Provinz Schleswig-Holstein III. Weinwich, Kunstens Hist. i Danm. og Norge S. 197. Weilbach, Kunstnerlex. Meier, Fredensborg S. 181. *F. J. Meier.*

Ipsen, Peter Alfred Buntzen, f. 1852, Forfatter. Alfr. I. er født paa Christianshavn 17. Marts 1852. Hans Slægt havde hjemme i Dänischwold, hvorfra Farfaderen kom her ind i Aarhundredets Begyndelse. Forældrene, Handskemager, siden Arbejdsmand, Diderik Heinrich Buntzen og Martha f. Hansdatter, døde med faa Dages Mellemrum under Koleraepidemien 1853; deres mange Børn spredtes rundtom; det yngste, Alfred, kom i Pleje hos og blev siden adopteret af et barnløst Ægtepar, Hans Steenstrup Ipsen (f. 1808), da Sognepræst til Rørbæk-Grynderup-Stenild i Hedeegnen nord for Hobro, og Johanne Marie Christiane f. Møller (f. 1814). 1862 flyttedes Plejefaderen til Gimming-Lem ved Randers, og 1864 blev Alfr. I. sat i Skole i denne By. Han blev Student fra Aarhus 1872, var saa et halvt Aars Tid paa Testrup Højskole, studerede siden Theologi og tog Examen 1877. Allerede som Dreng optoges han af religiøse Grublerier, paavirkedes af Mynster, Kierkegaard og Grundtvig; ved Højskolen blev han ivrig Grundtvigianer. I Studentertiden beskæftigedes han ogsaa mest af religiøse Spørgsmaal; men nu fik Tvivlen Ordet, og selve det theologiske Studium førte ham bort fra Kristendommen og ind i fritænkensk Agitation. Efter Examen studerede han engelsk Sprog og Litteratur, blev Journalist, bl. a. ved «Morgenbladet», opholdt sig 1879 nogle Maaneder i London, var efter sin Hjemkomst et Par Aar Sproglærer i Odense, men tog derpaa blivende Ophold i Kjøbenhavn. — Hans første Skrift var en polemisk Piece: «Det social-litterære Nytaarsslag» (1880), et Indlæg for G. Brandes (der for øvrigt ikke har indvirket synderlig paa I.s Livsanskuelse). «Stat og Kirke» (1882) er ligeledes et polemisk Læjlighedsskrift. Siden har I. søgt Kunstens fredelige Egne. Et Par Digtsamlinger, «Ad grønne Stier» (1883) og «Sonetter og Sange» (1884), fulgtes af «Mephistopheles» (1887), et stort anlagt dramatisk Digt, hvori han ud fra Selvoplevelse vilde vise, hvordan forkert Opdragelse, Fantasteri og mangelfuldt udviklet Virkeligheds-erkjendelse kunne ødelægge den enkeltes og Slægtens Liv. Et Bind «Fortællinger» udkom 1889. S. A. rejste I. for det Anckerske Stipendium til Holland, Belgien, England og Paris. Længst opholdt

han sig i Nederlandene, hvor han samlede Stof til sin Bog «Holland» (1891), der er oversat paa Hollandsk og har vundet meget Bifald. Før Rejsen havde han skrevet Text til Ennas Opera «Hexen» (opført i Jan. 1892) paa Grundlag af Fitgers Drama af samme Navn. 1892 udgav han «Flores og Blanseflor», en fri digterisk Bearbejdelse i nydelige og naturlige Vers af den gamle Roman. Spredt i forskjellige Blade har han skrevet en Mængde Digte, Afhandlinger og Fortællinger. — Desuden har han oversat mange fremmede Forfatteres Skrifter i bunden eller ubunden Stil, f. Ex. Gottfr. Keller, Byron, bl. a. «Dommedagssynet» og «Beppo» (1891), Heine, «Tyskland» (1890), og udgivet ældre dansk Litteratur, f. Ex. «E Bindstouw» med en ny Textrecension, og «En Sjæl efter Døden», udførlig kommenteret (1893). I. blev 1885 gift med Agnes Susanne Elisabeth Miller (f. paa St. Croix 22. Nov. 1858), Plejedatter af Overlæge, Etatsraad Benoni Knudsen og Susanne Elisabeth f. Miller.

Niels Møller.

Ipsen, Rasmus Peter, 1815—60, Terrakottafabrikant, er født 2. Nov. 1815 i Rønne, hvor hans Fader, Henrik I., var Skipper; Moderen var Birgitte f. Marcher. Efter at være konfirmeret kom han i Snedkerlære i sin Fødeby, men da hans Helbred var svagt, gik han 1833 over til at blive Lærling ved den kgl. Porcellænsfabrik i Kjøbenhavn. 6 Aar efter var hans Læretid her forbi, og han blev nu Arbejder ved Fabrikken, hvor hans skarpe Blik for Form tidlig havde gjort ham til Hetsch's Yndling. Han længtes imidlertid efter som selvstændig at kunne sætte Foden under eget Bord, og da han 15. April 1843 ægtede Louise Christine Bierring (f. 23. Febr. 1822), Datter af Møller Jacob B. og Cathrine f. Gemynthe, begyndte han samtidig ude paa Nørrebro en beskeden Tilvirkning af Terrakottagjenstande, som han, da han ingen Ovn havde, fik brændt paa den kgl. Porcellænsfabrik. De skulde virke ved deres Form alene, han satte en Stolthed i ikke at glassere dem, men det var besværligt at faa Porcellænshandlerne, som han personlig bragte sine Frembringelser, til at købe disse gule, uglaserede Gjenstande. Lidt efter lidt steg dog Afsætningen, og 1847 var han efter store Anstrængelser naaet saa vidt, at han kunde købe en Jordlod paa Utterslev Mark og her anlægge en lille Fabrik. Alt gik nu fremad, Hetsch og Olrik stode ham nær, men med hans Helbred gik det tilbage, og 12. Sept. 1860 bortkaldtes han, just som hans, den simple Arbejders, ideale Stræben begyndte at vinde

Anerkjendelse. Det blev hans Enke, der nu paa Udstilling efter Udstilling vandt Belønning paa Belønning, i Malmø 1861, Stockholm 1866, Paris 1867, London 1870 osv. Enhver senere Verdensudstilling ligesom Udstillingerne i Kjøbenhavn 1872 og 1888 forøgede Fabrikens gode Omdømme, der 1871 bragte den Titelen kgl. Hof-Terrakotta-fabrik. 1877 sejrede den ved en Konkurrence i Amsterdam. Fra 1865 har Sønnen *Bertel I.* (f. 19. Dec. 1846) staaet som Fabrikens Forretningsfører og faglige Leder.

C. Nyrop, Bidr. t. d. danske Industris Hist. S. 264 ff.

C. Nyrop.

Irgens, Henning, 1760—1811, Blikkenslager, er født 1760 i Holtaalen (Guldalen) i Norge, hvor hans Fader, Chr. Fr. I. († i Tromsø 1789, 92 Aar gammel), da var bosat; Moderen var Gunille Larsdatter. Han kom tidlig til Kjøbenhavn, hvor han etablerede en sikkert enestaaende Fabrik for lakerede Blikvarer, som han efter gjentagne Ophold i England «bragte til lige Fuldkommenhed som de engelske», og som (1797) var et af de første Foretagender, der understøttedes af den Reiersenske Fond. Han maa have været en dygtig og foretagsom Mand; 1809 fik han et Laan af Staten paa 10000 Rdl. til Fuldførelse af et Glasværk for simple Glasvarer, som han for egne Midler havde paabegyndt ved Kjøge. Han døde imidlertid, 27. Nov. 1811, før det blev fuldendt, og nu gik hans Virksomhed over til Brodersønnen *Johannes I.*, f. 11. Avg. 1783 i Røros, hvor hans Fader, Chr. Fr. I., var Hytteskriver. Han arbejdede i Stockholm, da Onkelen døde, men rejste, trods gunstige Tilbud der, strax til Kjøbenhavn, hvor han tog Borgerskab og med Ære fortsatte Onkelens Bedrift. Han nævnes saaledes med Berømmelse for de Blikkenslagerarbejder, han under Hetsch's Ledelse udførte til Christiansborg Slot. Glasværket maatte han dog under de nye Forhold efter Freden i Kiel opgive. Men med desto større Energi knyttede han sit Navn til et andet Speciale. 1819 opnaede han en 3aarig Eneret paa at forfærdige Apparater til Gasudvikling af Tran, Oljer og fedtagtige Materier, og han blev nu den første, der her i Landet forsynede private og Institutioner (hvorimellem forskellige Fyr) med Gas. I. døde 13. Juli 1863. — 26. Dec. 1816 havde han ægtet Sophie Amalie Hansen (f. 26. Dec. 1798 † 13. Jan. 1884), Datter af Gæstgiver Carl H. i Kjøge.

Erslew, Forf. Lex. Hjort og Krag, Efterretn. om Røraas S. 331. Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 211. Nyt Mag. f. Kunstnere og Haandværkere V. 169.

C. Nyrop.

Irgens, Joachim, o. 1611—1675, Handelsmand og Godsejer, var født i Itzeho og hed egentlig Jürgens. I sin Ungdom studerede han Medicin og skal endog have taget Doktorgraden; men om hans Liv vides for øvrigt intet videre, inden han 1637 blev antagen til Kammertjener hos Christian IV. Den entreprenante Mand synes tidlig at have kastet sig over Bjærgværksspekulationer, og da han 1646 med Kongen opholdt sig i Throndhjem, lykkedes det ham at blive Parthaver i det Kompagni, der skulde drive de kort forinden opdagede Kobberminer i Røros, ja efter Hjemkomsten til Danmark skaffede han sig Privilegium som Ejer og Opfinder af Kobberværket, hvilket Privilegium han anvendte saa snildt, at de andre Partipanter maatte indrømme ham $\frac{3}{4}$ af hele Værket samt dets Bestyrelse. Ved Kongens Død gik I. vistnok ud af Hofstjenesten og lønnes med anden Bestilling; han omtales saaledes 1657 som Forvalter paa Krongodset Vestervigkloster; men for øvrigt begyndte han nu at slaa sig op ved sit Kobberværk, hvis Bestyrelse han overdrog sin Broder og siden dennes Søn. Kobberet afsatte han i Amsterdam, og for at beherske hele den norske Kobberhandel havde han i nogle Aar (1661—64) forpagtet alt Kronens Kobber i Norge. Ved sin Forbindelse med Holland kom han efterhaanden ind paa andre Handelsforretninger, som han drev i stor Stil, og erhvervede sig herved saa store Rigdomme, at han kunde forstrække Kronen med betydelige Summer; allerede 1657 skyldte denne ham 60000 Rdl., hvilken Sum ved I.s Leverancer under Krigen voxede yderligere. For at faa sit Tilgodehavende valgte han den sædvanlige Vej at lade sig betale i Jordegods, og for en Del af sin Fordring fik han 1661 det store Gods Vestervigkloster, hvor han lod opføre en pragtfuld ny Hovedbygning. Dette var endda kun Begyndelsen; efter forskellige Andragender og Forslag lykkedes det I. 1664 at faa sig udlagt Kronens Gods i Stævns og hele det nordlandske Gods i Norge; for henimod 30000 Rdl. havde han nu kjøbt Jordegods af Kongen, og da han s. A. af Just Høg og Henrik Juel havde tilforhandlet sig Gjorslev Gaard og Gods, var den fordums Kammertjener forvandlet til en af de største Godsejere i Riget. Som saadan førte han et stort Hus, dels i den prægtige Gaard paa Christianshavn, han havde opført paa en 1664 af Kronen kjøbt Grund, dels i Amsterdam, hvor han hyppig boede og 1662 modtog Besøg af Kronprins Christian. En Omstændighed, der særlig bandt ham til Holland, var den, at han der havde fundet sig en Hustru i den rige Cornelia Bickers.

Men det var ikke altid Herreliv at være Herremand; den elendige Tilstand, hvori Svenskekrigen havde efterladt Landet, reducerede Indkomsterne af Godserne til intet, og nu begyndte Nedgangen i den driftige Spekulants Affærer; han kunde ikke længere betale Arbejderne i Røros deres Løn, og kun ved Bestikkelse lykkedes det ham at hindre deres Klage for Kongen; 1666 lagde de for resterende Løn Beslag paa hans Kobberladning, der just skulde afgaa til Amsterdam, og kun ved at rejse et stort Laan hos et derværende Handelshus lykkedes det ham at tilfredsstille dem. Da det atter 1670 var galt fat, tog I. selv til Røros, og denne Gang havde han med sit Liv maattet undgjælde for de brødløse Arbejderes Raseri, hvis ikke hans Hustrus uforfærdede Optræden havde reddet ham. Han klarede imidlertid igjen Vanskelighederne ved et endnu større Laan (100000 Gylden) hos Handelshuset Scharadinell i Amsterdam mod Pant i Kobberværket og Gjorslev Gaard og Gods. Men kun det første Aar kunde I. betale Renterne, og de følgende Aar klagede hans Arbejdere igjen over, at de ingen Penge fik. Trods denne Tilbagegang blev I. 1674 med Hustru og Børn optagen i Adelstanden med Tilnavnet *v. Vestervig*; han har formodentlig bestandig forstaaet at vedligeholde Skinnet af at være den rige Mand. Aaret efter døde han i Kjøbenhavn 29. Avg., 64 Aar gammel, og hans Enke maatte efterhaanden opgive saa vel Kobberværket som Gjorslev og Vestervigkloster. Saaledes forsvandt hurtig den Herlighed, som I. uden mange Hensyn til de Midler, han anvendte, havde skabt ved sit Snille.

Christian IV's egenh. Breve IV, 144 f.

G. L. Wad.

Irgens, Joachim, 1644—1725, Læge, Søn af ovennævnte Joachim I.s Broder Dr. med. Johan I. († 1659) og født i Itzeho 5. Maj 1644. Han gik paa Skole i Halle og fik, efter at have studeret Medicin i Wittenberg og Leiden, 1676 Bestalling som medicinæ practicus i Throndhjem. For at habilitere sig hertil lod han sig s. A. indskrive ved Kjøbenhavns Universitet og tog Doktorgraden i Medicin sammesteds ved en Disputats «de alimentorum cursu». I Throndhjem virkede han til Aaret 1712, da han bosatte sig i Christiania, og udgav imidlertid 1688 en Afhandling om Vitriol. Han var en god latinsk Filolog, hvorefter Vidnesbyrd findes i Andr. Borchs «Vindiciæ purioris Latinitatis», der til Dels hviler paa hans Samlinger, ligesom han har en stor Andel i Stubelius' «Lexicon Fabro-Cellarium» (Udg. af 1717). Han skal en Gang have været en

formuende Mand, men have lidt større Tab ved Borgen for Broderen Bergmester Henning I.; han døde 1725 (begravet 25. Maj) i Holmestrand hos sin Datter, der var gift med Tolderen sammesteds Knud Nordahl. Han blev i 1678 gift med Gesken Schelderup († 1701), Datter af Mag. Søren Hansen, Sognepræst ved Domkirken i Throndhjem, og Anna Pedersdatter Schelderup. En talrig Efter-slægt i Norge nedstammer fra ham.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Hjort og Krag, Efterretn. om Røraas S. 322. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen II, 80. Hundrup, Biogr. Efterretn. om Doctores S. 140. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Irgens, Ole, 1724—1803, Biskop, født 22. Jan. 1724 i Surendalen, hvor Faderen, Johannes I. († 17. Juni 1760), var Sognepræst. Moderen, Martha f. Meldahl, døde ved hans Fødsel. Han dimitteredes af Faderen 1741, tog Examen philos. 1742 og Attestats 1743. 1748 blev han personel Kapellan hos Faderen og fik under dennes Svagelighed en meget byrdefuld Stilling, hvorfra han søgte Befrielse ved 1756 at gaa som Skibspræst til Marokko. Paa Søen svækkedes hans Helbred, og 1760 fik han Hvile paa Land i Faabergs Sognekald, hvorfra han 1773 forflyttedes til Throndhjem som Stiftsprovst og Sognepræst til Domkirken. Han blev ved Universitetsjubilæet 1779 Dr. theol. ved en Disputats: «De spiritu oris Jehovæ creante, ps. 33, v. 6». S. A. blev han udnævnt til Biskop i Bergen, i hvilken Stilling han døde 15. Okt. 1803 efter i 5 Aar at have været blind. Han er uden Tvivl den sidste Nordmand, der repræsenterer den gamle lutherske Lærdom fra Orthodoxiens Tid, og han sad inde med store Kundskaber, navnlig i den gamle Historie og den gammeltestamentlige Theologi. Dette viser sig klart nok i de Festtaler, han som Vicepræsides i Videnskabsselskabet holdt paa Kongens Fødselsdag om den aabenbarede Religions «Indflydelse» paa de forskjellige Videnskaber — deriblandt Mathematik og Medicin! —; men disse Arbejder røbe ogsaa tydelig, at han ikke var nogen kultiveret Aand, saa de ofte nok maatte falde i det besynderlige. Et andet Arbejde af ham har haft Betydning for sin Tid. 1764 udgav han en liden Katekismusforklaring (2. Udg. 1767), der i det væsentlige følger Pontoppidan, men holder sig fri for de Sætninger, der betegne dennes Bog som udgangen fra den pietistiske Skole, og har Fortrin i pædagogisk Henseende, da den er mere kortfattet. Der er ingen Tvivl om, at I. vilde være en Forkæmper for den gamle Orthodoxy, om der ogsaa er Mærker paa, at han

ikke altid vidste at finde sig til rette under Tidens Strømninger. Som Biskop holdt han sig til det forretningsmæssige, og hans Kopibøger frembyde intet, der har nogen almindelig Interesse. Gift 11. Avg. 1761 med Christiane Bang (f. 10. Febr. 1744, † 1782, begr. 11. Juli), Datter af Biskop M. F. B. (I, 485).

Theolog. Tidsskr., udg. af Caspari og Johnson, Ny Række, IV, 2 ff. Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster S. 25 ff. *D. Thrap.*

v. Irgens-Bergh, Alfred Andreas Holsten, f. 1820, geografisk Forfatter. I.-B., Søn af nedennævnte M. F. v. I.-B., blev født 12. Febr. 1820 i Dresden. Efter Faderens Død flyttede Familien til Kjøbenhavn, og 1837 blev I.-B. Student fra Sorø Akademi, 1844 juridisk Kandidat og ansattes derefter i Rentekammeret. Da Krigen udbrød 1848, meldte han sig som frivillig og avancerede efterhaanden til Sekondlieutenant (1848) og Premierlieutenant (1850) i Krigsreserven. Efter Krigens Slutning arbejdede han en Tid lang i General-Told-direktoratet og fungerede derefter som Regnskabsfører ved 8. Infanteribataillon i Kiel (1855—56) samt som Sekretær hos Konseilspræsident Rotwitt under dennes korte Ministerium. 1860 tillagdes der ham, som 1847 var bleven Hofjunker og 1853 Kammerjunker, Kapitajns Karakter. Siden den Tid har han levet som Privatmand og beskæftiget sig med forskellige, hovedsagelig sproglige og ethnografiske, Studier samt foretaget omfattende Rejser, først i Evropa og derefter i 1881—82 Jorden rundt over Ægypten, Lilleasien, Indien, Østasien og Nordamerika. Af den sidste Rejse har han givet en udførlig Skildring i «Rejse i fire Verdensdele» (1891). — 23. Sept. 1863 ægtede han i Altona Ernestine Adelheid Elisabeth Albertine Bahre (f. 23. Nov. 1829). *A. Leigh-Smith.*

v. Irgens-Bergh, Matthias Friis, 1786—1828, Diplomat, var Søn af Gerhard Gunnerus Bergh (f. 1755 † 1834), Sognepræst i Tønsberg og senere i Ringsaker, og Elisabeth f. Irgens (f. 1766 † 1825) og fødtes 16. Nov. 1786 i ~~Tønsberg~~ ^{Ringsaker}. Efter at være blevet i 1807 dimitteret fra Christiania Kathedralskole tog B. i Kjøbenhavn fat paa det theologiske Studium i Overensstemmelse med sin Faders Ønske, men forlod kort efter dette Studium og blev juridisk Kandidat i 1812. Grunden hertil var, at det blev B. overdraget at ordne den senere Statsminister Niels Rosenkrantz' Bibliothek, og herved kom han i Forbindelse med denne, i hvem han fandt en varm Velynder, efter hvis Raad han kastede sig over det juridiske Studium. Rosenkrantz, der i 1810 var blevet Chef for det uden-

landske Departement, ansatte allerede 1811 B. som surnumerær Kancellist i dette og tog ham i 1815 med til Kongressen i Wien, hvor han skal have udvist Dygtighed og vundet sin Chefs Bifald. S. A. blev han Legationssekretær. Det skyldes utvivlsomt ogsaa Rosenkrantz, at B. Aaret efter blev udnævnt til Chargé d'affaires i Dresden, hvor han blev en af Danmarks sidste diplomatiske Repræsentanter og, først med Titel af Gehejmelegationsraad, senere med Titel af Kammerherre, forblev lige til sin Død, 8. Marts 1828. B. ægtede i 1816 i Kjøbenhavn Mathilde Therese v. Holsten (f. 1793, † i Kjøbenhavn 1861), Datter af Kommandør F. C. v. H. († 1811, s. ovfr. S. 59). B., der forment, at han baade fra Faderens og fra Moderens Side var af gammel Adel, blev 7. Dec. 1824 optaget i den danske Adelstand under Navnet *v. Irgens-Bergh*. Som Diplomat indlagde han sig Fortjeneste ved Forhandlingerne om Elbskibsfarten, der førte til Traktaten af 1821.

Daae, Breve fra Danske og Norske (1876) S. 3 ff. *C. Zytphen-Adeler*.

Irminger, Carl Gotthilf, 1686—1764, Officer, var født i Dresden; hans Fader, Johan Jacob I., var der nedsat som Guldsmed, men var udvandret fra Zürich, til hvis Patriciat Slægten hørte. Sønnen traadte under den spanske Arvefølgekrig i dansk Tjeneste og blev 1710 Kornet ved Hertug Carl Rudolf af Württembergs Kyrasserregiment. 1712 blev han Lieutenant, 1716 karakt. Ritmester, 1718 Kompagnichef ved 2. jyske Rytterregiment, 1728 Major og 1731 Oberstlieutenant, 1734 forsat til Hestgarden som Sekondmajor, 1737 Oberst af Kavalleriet, 1742 virkelig Major ved Garden, 1752 Generalmajor og Chef for sjællandske Kyrasserregiment, 1758 Generallieutenant, 1759 hvid Ridder, 1763 dimitteret i Naade. 7. Maj 1764 døde han i sit 78. Aar paa sin Ejendom Vindum-Overgaard (Lysgaard Herred). Gift 1723 med Mette Dorothea Friedenreich (f. 1703 † 1780), Datter af Janus F. til Palstrup og Vindum-Overgaard.

H. W. Harbou.

Irminger, Carl Ludvig Christian, 1802—88, Søofficer, var en Søn af Oberstlieutenant Otto Friederich I., Toldforvalter i Glückstadt (f. 5. Maj 1749 † 12. Okt. 1828) og Maria Amalia f. Mechlenburg (f. 14. Marts 1763 † 13. Avg. 1847) og er født i Wevelsfleth i Holsten 3. April 1802. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1822, Premierlieutenant 1830, Kapitajnlieutenant 1840; 1848 beholdt han Kapitajns Karakter, Aaret efter blev han Kapitajn, 1851 Kammerherre, 1855 Kommandørkapitajn, fik 1865 Kontreadmirals

Karakter og efter 1872 at være afskediget 1880 Viceadmirals Charge. — Efter en Vestindierejse til Koffardis strax efter sin Udnævnelse til Officer udkommanderedes I. 1824—25 med Korvetten «Najaden» til Vestindien, hvor Sørøveriet den Gang florerede stærkt. Her fik han for første Gang Lejlighed til at vise sig som en resolut og modig Mand, da han med den lille Kystskonnert «Vigilant», bemandet med et Par af «Najadens» Matroser, en Snes vestindiske Soldater samt nogle Negre, entrede Sørøverskibet «Adolpho» mellem Portorico og Culebra, dræbte Kapitajnen og tog Besætningen til Fange; for denne Daad tilkjendegav Admiralitetskollegiet ham sin Tilfredshed med Tilføjende, at han endnu var for ung til at blive dekoreret. 1826 gjorde I. sammen med et Par Kammerater en Lystrejse til Island, hvor han foretog en Del Studier af de hydrografiske Forhold, hvilke senere udvidedes og suppleredes, og hvorved han fik Lejlighed til at berige den geografiske Forskning med en Del værdifulde Bidrag. Fra Island rejste han paa ny til Vestindien og blev der af Generalgouvernøren i Havnekapitajnens Fraværelse konstitueret som Havnekapitajn paa St. Thomas indtil Juli 1828. Efter Hjemkomsten ønskede han at komme i fransk Tjeneste og tog til den Ende til Frankrig; da Forholdene her imidlertid ikke vare hans Planer gunstige, forandrede han sin Beslutning, berejste Landet som Turist, tog der fra videre gennem Italien til Messina og vendte her fra i Foraaret 1830 hjem igjen med et Koffardiskib. Efter en 4. Vestindierejse i 1831, denne Gang med Briggen «St. Thomas», ansattes han som Fører for en Kanonchalup paa Elben under Karantæneopsynet og havde da atter Lejlighed til at vise sit Mod og sin Konduite ved under en forrygende Storm og med Fare for eget Liv at frelse en Skonnert og dens Besætning.

1832 rejste I. med Fregatten «Havfruen» som Lærer i Sømandskab for Prins Frederik (senere Frederik VII), og her lagdes Grunden til et Venskab mellem dem, der varede for hele Livet. I Maj s. A. ansattes han som Adjudant og Kavaller hos Prinsen. Da denne i sine yngre Aar foretog en Del Sørejser, blev det I., der ledsagede ham paa alle disse. Saaledes var han 1833, førende Skonnerten «Delfinen», en Tur i Østersøen med ham, anløbende Bornholm og Christiansø, og det paafølgende Aar en Rejse til Island med Linjeskibet «Dronning Marie». Prinsen og I., som vendte tilbage med Korvetten «Najaden», toge derefter Ophold i Fredericia, hvor de boede indtil 1840, og hvor I. med sin medfødte Tilbøjelighed til Virksomhed, naar ikke andet forhindrede

ham, foretog en grundig Undersøgelse af Strømforholdene i Lille Bælt. 1837 var han paa Togt med Korvetten «Galathea», sammen med Prinsen, til Rusland og Spanien. Da Christian VIII kom paa Tronen, og Prins Frederik altsaa blev Kronprins, forærede Kongen ham Kutteren «Neptun», med hvilken I. overførte ham til Warnemünde, hvorfra de rejste til Strelitz. Her blev Kronprinsen forlovet. 1841 sejlede de atter sammen med «Neptun» i vore Farvande, men Aaret efter gik I. som næstkommanderende paa Fregatten «Thetis» (Kapitajn Zahrtmann) paa Togt til Middelhavet, hvor Fregatten indskibede de sidste af Thorvaldsens Arbejder i Livorno. 1842 førte han som Chef den gamle Brig «St. Jan»; den skulde have været paa Togt i Atlanterhavet, men blev læk, og Besætningen overgik da i Steden til Dampskibet «Hekla». 1844 ledsagede han paa ny Kronprinsen i Fregatten «Gefion» paa en Rejse til Skotland og Færøerne, ligesom i 1846 til Madeira. 1847—48 udsendtes I. som Chef for Briggen «Ørnen» til Guinea og Vestindien. I Guinea, hvor Danmark den Gang havde Kolonier, kom han netop til Pas for at dæmpe et Negeroprør og frelse den derværende Lieutenant Svedstrup, som var bleven indesluttet paa Citadellet paa Prinsestenen. Under «Ørnens» Ophold i Vestindien (Juli 1848) udbrod ogsaa der Opstand, og I. fik da Lejlighed til at yde Planterne en saa væsentlig Bistand til Rolighedens Gjenoprettelse, at disse bagefter som Anerkjendelse forærede ham en værdifuld Guldæressabel. Da Briggen i 1849 kom tilbage, forblev I. om Bord som Chef og deltog med den i Blokaden i Østersøen.

Efter Frederik VII's Tronbestigelse indtraadte han i Kongens Adjudantstab og udnævntes 1849 til Generaladjutant for Søetaten og kgl. Jagtkapitajn. 10. Avg. 1850 overtog han Stillingen som Marineminister ad interim i det Moltkeske Ministerium, men afgav allerede 25. Nov. s. A. Portefeullen til E. van Dockum. — Efter Krigens Slutning var I. Medlem af 2 Krigsretter, som nedattes dels i Anledning af den ulykkelige Ekernførdeaffære, dels i Anledning af Linjeskibet «Skjolds» Togt, men beholdt for øvrigt sin Post som Generaladjutant. 1856 førte han Fregatten «Niels Juel» paa dennes Prøvetogt vesten for Irland, hvor den døjede meget ondt i en svær Storm; Fregatten maatte bagefter anløbe en engelsk Kanalhavn for at reparere. 1863, efter Christian IX's Tronbestigelse, blev der betroet ham det Hverv at rejse til Tyskland for at notificere Regeringsskiftet i Wien, Berlin og flere andre Steder; under de spændte politiske Forhold blev han imidlertid hverken

modtaget i Wien eller Berlin. 1866 overførte han med Kongens Dampskib «Slesvig», eskorteret af Panserfregatten «Peder Skram», den danske Prinsesse Dagmar til Rusland, hvor hun viedes til Storfyrsttronfølgeren. Ved denne Lejlighed dekoreredes han med Storkorset af Danebrog. Da Posten som Generaladjutant nedlagdes 1870, beholdt I. sin Stilling som kgl. Jagtkapitajn, indtil han 1872 afgik paa Grund af Alder. Han døde 7. Febr. 1888.

I. var en Mand med en sjælden Takt og Uegennyttighed. Under sin lange Virksomhed ved Frederik VII's Hof, hvor mangehaande Intriger spillede, erhvervede han sig dels ved sine personlige Egenskaber og dels ved sin Stilling som Generaladjutant, gjennem hvem alle Marinens Sager bleve refererede Kongen, en stor Indflydelse paa denne, men benyttede den med en Loyalitet, der forskaffede ham alles ubetingede Agtelse. Aabent og stundum djærvt fremsatte han sine Anskuelser, men da disse bestandig gjaldt Retfærdighedens Sag, vakte han aldrig Anstød. Han var Kongehuset oprigtig hengiven og havde den Tilfredsstillelse ogsaa ved den følgende Konges Hof at indtage en agtet og æret Stilling. Han var tillige en videnskabelig dannet og meget flittig Personlighed, der uden for sin Virksomhed som Officer har sat sig adskillige betydelige Spor. Saaledes var han Medstifter af og Medlem af Bestyrelsen i det kgl. geografiske Selskab samt tillige korresponderende Medlem af «Royal geographical society» i London. Af Afhandlinger, han har skrevet, kan nævnes: «Iagttagelser over Ebbe og Flod i Lille Bælt» (1840), «Golfstrømmens Hastighed samt Strømmen ved Island» (1843), «Iagttagelser inden en Orkan» (1850), «Om Havets Strømninger m. m.» (1853), «Den arktiske Strømning» (1854), «Strømninger og Isdrift ved Island» (1861), «Temperaturen i det nordlige Atlanterhav og Golfstrømmen» (1870). Han opfandt en Strømretningsviser og var 1883 delegeret paa Amerikanistkongressen.

I. blev 1833 gift med Henriette Georgine Viborg (f. paa Christianshavn 28. April 1814, † 30. Maj 1865), Datter af Etatsraad E. N. V., Direktør for Veterinærskolen.

Erslew, Forf. Lex. Geogr. Tidsskr. IX. Illustr. Tid. XXIX, Nr. 21. Kal. Danmark 1889, S. 61 ff. C. With.

Irminger, Johan Heinrich Georg, 1798—1854, Officer, Broder til den foregaaende, født i Wilster 2. Marts 1798, blev Kadet 1811 og 1813 Sekondlieutenant i Dronningens Livregiment. Han gjorde sig her, hvor han 1824 blev Premierlieutenant, 1832 Kapitajn,

bemærket ved fremtrædende Tjenstiver og Duelighed og erhvervede sig særlig Frederik VI's Yndest ved sin levende Interesse for Gymnastik og Vaabenøvelser, fornemmelig Bajonetsfægtning, hvori han personlig var en Mester, og hvis taktiske Betydning han har fremhævet i læseværdige Afhandlinger. Frederik VI's Gunst for ham gik i Arv til Christian VIII, hos hvem han 1840 blev Adjudant. I denne Egenskab var han Medlem af den store Hærlovskommission, hvis Arbejder førte til Hærplanen 1842, og s. A. blev han Medlem af Kommissionen, som skulde udarbejde et nyt Tjenestereglement. 1846 forfremmedes I. med Forbigaaelse af en Mængde Formænd til Major; 1848, kort efter Tronskiftet, blev han Adjudant hos Frederik VII, Kammerherre, Major i Generalstaben og ved Krigens Udbrud foreløbig ansat som Stabschef ved den nørrejyskfynske Generalkommando. Efter Slaget ved Dybbøl kom I., der i Slutningen af 1848 blev Oberstlieutenant, til den aktive Hær og fik midlertidig Kommandoen over 12. lette Bataillon. Denne Afdeling, der bestod af Sønderjyder og hørte til Generalmajor Ryes Korps, førte han i Begyndelsen af Felttoget 1849, men til Korpschefens store Misfornøjelse. Rye indberettede til Overkommandoen, at Stemningen var slet i Bataillon, at Mandskabet begyndte at gjøre Mytteri og desertere, og at I. ikke var Manden til at raade Bod derpaa. Under disse Omstændigheder ansaa Bülow det for nødvendigt strax at fratage ham Kommandoen, og han overdrog ham i det Sted at organisere det under Oprettelse værende 2. Forstærkningsjægerkorps. Da Sagen, forværret ved uhjemlede Rygter om, at I. som Amatør i Slaget ved Kolding ogsaa skulde have ladet det skorte paa personligt Mod, kom Krigsministeren for Øre, blev denne forbitret og vilde have krigsretlig Undersøgelse, men Bülow fik dog dette opsigtvækkende Skridt forhindret, og i Maj blev I. Chef for 2. Forstærkningsbataillon, der hørte til Fredericia Garnison. Ved sin Holdning under Belejringen afvaskede han fuldstændig Pletten, der var sat paa ham, og han satte sig i særlig Grad i Respekt ved den Omsigt og Raskhed, hvormed han ledede det store Udfald fra Fæstningen 30. Juni. Under Slaget ved Fredericia overtog han efter Ryes Fald Kommandoen over 5. Brigade og førte denne Resten af Aaret. Ved Felttogets Begyndelse 1850 udnævntes han til Oberst og Kommandør for 6. Infanteribrigade. Hans Folk kæmpede smukt paa begge Slagdagene ved Isted, og det viste sig, at han var en Infanterifører af høj Rang. Med Berømmelse fortjener at nævnes det afgjørende Stormangreb, som

hans Brigade 25. Juli udførte paa Fjendens Centrum ved Isted Skov. Der var klassisk Stil ikke mindre i hans fyndige Tale til og hans kyndige Ordnen af Tropperne forinden Angrebet end i den glimrende Bravour, hvormed han derpaa, selv til Fods i Spidsen af sin forreste Midtebataillon, gik løs paa Fjenden. Kommandørkorset af Danebrog tilfaldt ham som officiel Anerkjendelse af hans Daad. I Begyndelsen af Sept. overdroges ham Kommandoen over Hærens højre Fløj, der havde at forsvare Marsklandene m. v., men denne Opgave, paa hvis Løsning han satte alt ind, magtede han for saa vidt ikke, som det snarere var trods end i Følge hans Ordre, at den ham underlagte Helgesen ved Frederiksstad spærrede Fjenden Vejen. Mod Slutningen af Aaret fik han Befalingen over 2. Infanteribrigade, men Efteraarsfelttoget havde brudt hans Kraft; i 1852 fratraadte han Kommandoen paa Grund af Sygelighed; i Dec. 1853 søgte han sin Afsked og drog til Tyskland, og her døde han i Sachsenberg 30. Jan. 1854.

I. havde 22. Nov. 1837 ægtet Agnete Maria Kaalund (f. i Kjøbenhavn 13. Sept. 1815), Datter af Oberst Jacob Carl K. (f. 1758 † 1831) og Dorothea Amalia f. Stricker (f. 1780 † 1856).

Erslew, Forf. Lex. Flamand, Slagene ved Fredericia og Isted. Søndagsposten 1870, Nr. 320. Berl. Tid. 1854, Nr. 80. *S. A. Sørensen.*

Irminger, Valdemar Heinrich Nicolaus, f. 1850, Figurmaler, Søn af ovennævnte Oberst Joh. Heinr. Georg I. Han fødtes i Kjøbenhavn 29. Dec. 1850, tog Præliminærexamen fra Efterslægtelskabets Skole og udviklede en Tid lang sin medfødte Lyst til Tegning under den gamle Historiemaler J. L. Lunds Vejledning. Efter at have besøgt Teknisk Institut kom han ind paa Kunstakademiet som Elev og fik Afgang der fra i 1873. Sit første Billede, «Gæssene drives hjem», udstillede han i 1876 og var nu i nogle Aar en lovende Dyrmer (i 1879 vandt han den Neuhausenske Præmie for «En Hoppe med sit Føl»), indtil han kastede sig over Soldatermaleriet, der havde interesseret Officerssønnen fra Barndommen, navnlig efter Krigen i 1864, som havde gjort stærkt Indtryk paa ham. Her syntes han at have fundet sit egentlige Felt; han malede baade Fodfolk («Fodgardere, som holde Hvil»), Artilleri («Batteriet skal tage Stilling») og Hestfolk, især Dragoner, som han skildrede med Forkjærlighed og Dygtighed, indtil han pludselig kastede sig over det egentlige Figurmaleri, «Genren» og det bibelske Motiv med afgjort Held. Nogle Billeder fra Kysthospitalet paa

Refsnæs tiltrak sig almindelig Opmærksomhed (et af disse, «Brevskrivning» (1890), indkøbtes af den kgl. Malerisamling), hvorefter han lod Soldaterskildringerne ligge og slog ind paa nye Baner. I. er en livlig og talentfuld Kunstner med megen Følelse og Fantasi, søgende og ikke fuldkommen sikker i sin Teknik, hvorfor han ogsaa kan være noget uberegnelig. Til hans bedste Billeder hører det alvorlige, gribende og stemningsfulde «En Tilgivelse» (1893), der tilhører den kgl. Malerisamling. Han har 2 Gange faaet Aarsmedaillen og foretaget Rejser i Frankrig og Holland; fra 1884—87 opholdt han sig i Italien (Rom) paa det Stoltenbergske Legat.

Carl Bruun.

Isaksen, Isak, —1622—, Maler, var Søn af nedennævnte Peter I. og maa antages født i Helsingør i Slutningen af det 16. Aarhundrede. Da Faderen i 1611 vides at have opholdt sig i Amsterdam og der har haft yngre danske Kunstnere i Lære hos sig, er der Sandsynlighed for, at Sønnen har været blandt disse, vistnok som ganske ungt Menneske. I Følge en ikke fuldt betryggende afhjæmlet Efterretning skal han senere have været i Italien og 1620 paa Hjemreisen opholdt sig i München. Der fra maa han være gaaet til Antwerpen, hvor han optraadte som en fuldt udviklet og efter de bevarede Billeder ret betydelig Kunstner af den italiensk-flanderske Skole. Christian IV udsteder nemlig 1622 et Pas for ham, der gaar ud paa, at de af ham under et længere Ophold i Antwerpen udførte Billeder kunne hjemsendes uforhindret og toldfrit. Blandt disse fandtes hans Hovedværk, til Dels i P. Veroneses Smag, «Et fyrsteligt Gjæstebud», signeret Antwerpen 1622, hvilket tilhører den kgl. Malerisamling. Et andet Maleri, «Allegori paa Øresund», sammesteds, bærer mere Præg af Rubens' Paavirkning. Et eller mulig flere store Billeder malede han til Riddersalen paa Rosenborg. Han har ogsaa malet sin Farbroder Pontanus' Portræt, stukket af v. d. Velde. Han er mulig død i Udlandet som ung, da nærmere Efterretninger om hans Levned savnes.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Isaksen, Peter, 1569—1625, Maler, var Søn af Isac Peterszoon fra Haarlem, der var Commissarius eller Agent i Helsingør († 1614) og Margrete van Delen fra Geldern. Han var født i Helsingør 1569 og ældre Broder til Johannes Pontanus (s. d.). Han uddannedes til Maler i Holland og var Elev af Hans van Aken.

Fra 1607 synes han at være bosat i Helsingør, men var dog 1611 for længere Tid i Amsterdam. Imidlertid var han atter i Helsingør ved Faderens Død og overtog dennes Embede efter ham. Hvilken politisk Forbrydelse han har begaaet snart derefter, oplyses ikke, men 30. Maj 1616 gik der Dom over ham, «at han for hans begangne Forseelsers Skyld skulde drage paa 3 Aars Tid i Krigen i Nederland, paa hvilken Side han lyster, og der fra med sig føre Pas og Beskedning, hvorledes han sig sammesteds haver forholdet». Dog er han i Jan. 1618 atter i Danmark, i sit forrige Embede og samtidig virksom som Maler. Fra 1620 af begik han en, som det synes, først senere oplyst politisk Forbrydelse, i det han for en aarlig Løn af 400 Rdl. blev svensk Spion i Kjøbenhavn for Gustav Adolf, medens der samtidig, som Skjul for Forholdet, skulde bestilles Malerier hos ham, hvilke særskilt skulde betales. Han vedblev at bestyre sit Embede saa vel som at male en stor Del Billeder for Christian IV, der ikke maa have kjendt hans Forræderi, og han døde uantastet i Helsingør 1625. I. var langt fra saa betydelig en Kunstner som Sønnen, men med et godt dekorativt Blik udførte han ikke faa af de store Billeder, hvormed Riddersalen paa Rosenborg smykkedes. Foruden disse Billeder, hvoraf nogle gik til Grunde ved Frederiksborg Slots Brand 1859, bevares paa Rosenborg et Portræt af Christian IV i Knæstykke og et Familiebillede med samme Konge og hans Dronning, Anna Cathrine, i fuld Legemsstørrelse.

Weilbach, *Konstnerlex.* Geh. Arch. Aarsberetn. VI.

Ph. Weilbach.

Isarnus, —1310, Ærkebiskop. I., hvis Familienavn ikke var Tacconi, som det flere Steder angives, men Morlana, hørte til en gammel og rig Slægt i Carcassonne. Her i den sydfranske Bispestad var han Ærkepræst, og her valgtes han o. 1284 til Biskop. Valget fik dog ikke nogen Betydning, til Dels uden Tvivl paa Grund af, at det oplystes, at han var Barnebarn af en Kjætter. Den Hindring, der heri laa for ham for at kunne beklæde kirkelige Embeder, fjærnedes dog senere (1291) ved en pavelig Dispensation. Han blev derefter Kapellan hos Pave Bonifacius VIII, der 1295 overdrog ham en Sendelse til den danske Konge for at udvirke den fangne Ærkebiskop Jens Grands Befrielse (VI, 186). Da han det følgende Aar i Roskilde traf sammen med Kong Erik, havde Ærkebispen imidlertid selv sørget for sin Befrielse, hvorpaa I. vendte tilbage til Rom. I Foraaret 1298 sendtes han paa ny til Danmark for at

fuldbyrde den pavelige Dom, efter hvilken Kong Erik skulde udrede en stor Pengebøde til Ærkebisen. Efter at have forkyndt Dommen for Kongen havde I. i Lybek en Forhandling med Ærkebisen, men var ved Udgangen af 1298 tilbage i Danmark. I den følgende Tid mindede han et Par Gange Kongen om hans Forpligtelser efter Dommen, men da det ikke hjalp, skred han i Sommeren 1299 under et Møde i Kjøbenhavn mellem de stridende Parter til Exekution, i det han for den idømte Sum tilkjendte Ærkebisen Udlæg i det Gods, Kronen ejede i Lunds Stift med Undtagelse af Halland. Kort efter forlod han Kjøbenhavn og drog over Ribe til Flandern. Saa godt, det under de givne Forhold lod sig gjøre, havde I. røgtet sin Sendelse; Paven erkjendte ogsaa dette, i det han (1299) forfremmede ham til Prior for et Augustinerkloster i Frankrig og Aaret efter kaldte ham til Ærkesædet i Riga. Her virkede han kun et Par Aar, thi da en endelig Dom i Febr. 1302 var fældet i Sagen mellem Kongen og Jens Grand, lod Paven denne sidste og I. bytte Embede. I Okt. s. A. kom I. til Lund og deltog i April 1303 i et Danehof i Nyborg, hvor omsider den langvarige Kamp mellem Kongemagten og Kirken ved Kong Eriks Eftergivenhed bragtes til Afslutning. Hen paa Aaret begav han sig til Rom for at modtage Palliet. Hans Virken som Ærkebisp i Lund blev ikke af lang Varighed, og der er ikke meget at fortælle om den: han forbedrede Lundekannikernes Præbender, og «han lod meget bygge og forbedre Stiftets Gaarde og Slotte», hedder det i en gammel Krønike. 12. Juni 1310 forflyttedes han til Ærkesædet i Salerno, men forinden han naaede at tiltræde sit nye Embede, der i Indtægter var langt ringere end det, han forlod, døde han i Avignon 18. Sept. 1310.

Helveg, Den danske Kirkes Hist. til Reform. I, 684 ff. Annaler f. nord. Oldkynd. 1860, S. 122 ff. C. Weeke.

Isberg, Svend Wilhelm, f. 1820, Handelsmand. I. er født i Kjøbenhavn 10. Juni 1820. Hans Forældre vare Guldsmed Martin I. og Elisabeth f. Aarhus. Som 16 Aars Dreng fik han Ansættelse hos Handelshuset J. P. Suhr & Søn, til hvilket han vedblev at være knyttet i henimod 60 Aar, og til hvis fremragende Stilling inden for den danske Handelsstand han har medvirket. Allerede i O. B. Suhrs Levetid indtog han en fremtrædende Plads i Forretningens Ledelse, og han bestyrede den efter Suhrs Død (1875), indtil han 1877 indtraadte som Chef for Firmaet sammen med

Julius Holmblad (VII, 600). 1893 nødte tiltagende Sygelighed ham til at trække sig tilbage fra Forretningerne. Ved Siden af sin private Handelsvirksomhed har han deltaget i Bestyrelsen af forskellige Forretningsinstitutter, saasom Privatbanken, Kryolithselskabet og det kgl. Søassurancekompagni. Han blev 1876 Kurator og 1890 Direktør for Vajsenhuset, hvilken Stilling han endnu beklæder. 1890 udnævntes han til Etatsraad. *E. Meyer.*

Iselin, Reinhard Baron, 1715—81, Handelsmand, fødtes 5. April 1715 i den lille By Brugg i Kanton Aargau i Schweits, hvor Faderen var Gjæstgiver. For at oplæres i Kjøbmandsfaget sendtes I. til Handelshuset Gemusæus i Faderens tidligere Hjemsted, Basel. Efter endt Læretid tog han til Koln, hvorfra han 1740 drog til Kjøbenhavn. Her fik han Ansættelse som Handelsbetjent i M. Fabritius' og J. Fr. Wævers bekendte Kontor, hvor han med megen Duelighed tog sig af Forretningerne. 9 Aar efter nedsatte I., der var kommen til Byen uden Formue, sig som Kjøbmand og Chef for et Handelshus, der under Firmanavnet R. Iselin & Co. blev et af de betydeligste i Landet. I. var Interessent i de fleste af vore store Handelskompagnier og 1759—69 Medlem af Direktionen for det mægtigste af dem, det asiatiske. Ogsaa paa industrielle Omraader sporedes Is Virkelyst. 1754 deltog han i Oprettelsen af en Klædefabrik, Aaret efter fik han Privilegium paa et Kattuntrykkeri paa Christiansholm; i 1772 købte han det Outerlooske Garveri, senere drev han et Sukkerraffinaderi i Kjøbenhavn, og i Frolands Jærnværker havde han en meget stor Part. I., der allerede var rig og i stor Handelsvirksomhed, styrkede yderligere sin Indflydelse ved 9. Febr. 1752 at ægte sin forrige Principals Datter Anna Elisabeth Fabritius (f. 1735 † 1786), hvorved han besvogredes med flere fornemme og ansete Slægter. Selv steg han 1766 til Etatsraad, 1769 til Konferensraad og benaadedes endog 1776 med Optagelsen i den danske Friherrestand, hvortil dog Datterens Giftermaal s. A. med Grev Rantzau synes at have givet Stødet. Aaret efter ramtes I. af et apoplektisk Anfald. Hustruen fik Bevilling til i hans Sted at lede Handelen og styre hans Ejendomme og oprettede 1781, støttet til Mandens tidligere udtalte Ønske, af hans store Godser i Vordingborgs Omegn Stamhusene Iselingen (opkaldt efter Manden) og Rosenfeld for deres 2 Døtre, Marie Margrethe, gift med Kammerherre Chr. Fr. E. Greve Rantzau, og Anna Elisabeth, gift med Kammerherre, Amtmand P. A. G. B.

de la Calmette (III, 348 f.). Foruden nævnte Godser og Fabrikker ejede I. ogsaa Rosendal og Rosenvænget ved Kjøbenhavn og et Lyststed i Lyngby. I., der hørte til den tysk reformerte Menighed, døde 10. April 1781. Enken ægtede 10. Avg. 1783 den rige Generalmajor J. F. Classen (III, 595 f.). Ogsaa indirekte har I. indvirket paa vor Handels Udvikling ved at indkalde flere dygtige schweitsiske Handelsmænd, hvoriblandt Stamfaderen til Familien Frølich her i Landet, hans Søstersøn Agent Johan Jacob F. (V, 475).

Iris og Hebe 1807, III, 193 f. C. Nyrop, J. F. Classen. *G. L. Grove.*

af Isenburg (Ysenburg) og Büdingen, **Gustav Frederik Greve**, 1715—68, Officer, var Søn af Ernst Casimir, regerende Greve af Büdingen, og Christine Eleonore f. Grevinde af Stolberg. Sidstnævnte var Søskendebarn af Christian VI og Søster til hans fortrolige Ven Chr. Ernst Greve af Stolberg-Wernigerode, og det Baand, der saaledes bandt Slægten til den danske Konge, knyttedes end fastere ved, at Büdingen var et af de «fromme Grevehuse», der bar Pietismen frem i Tyskland. Gustav, den næstældste af Sønnerne (født 7. Avg. 1715), blev efter at være uddannet paa Militærakademiet i Berlin 1737 dansk Kammerherre og Kapitajn, først ved Kronprinsens Regiment, men endnu s. A. ved Grenaderkorpset. 1741—42 var han Brigademajor ved Hjælpekorpset i Hannover og blev 1743 kgl. Generaladjutant samt designeret til under den truende Krig med Sverige at forrette Tjeneste hos Overgeneralen. Da han 1749 ved Faderens Død og sin ndfr. omtalte ældre Broders Renunciation tiltraadte Regeringen i Büdingen, gjorde dette ingen Forandring i hans Stilling her i Landet, hvortil vel især har bidraget, at han s. A. (21. Nov.) ægtede Dorothea Frederikke Benedicte Komtesse Reventlow (f. 13. Okt. 1734), Datter af Gehejmekonferensraad Conrad Ditlev Greve R. til Grevskabet Reventlow og Vilhelmine Augusta f. Prinsesse af Pløcn. S. A. blev I. Ridder af Danebrog, 1752 af l'union parfaite, som hans Hustru ligeledes fik (1754). Efter 1751 at have faaet Obersts Karakter blev han 1753 Chef for Kongens Livregiment til Fods. Med dette gik han til Holsten, da Hæren 1758 blev mobiliseret, blev 1759 Generalmajor og 1762 Oberstlieutenant ved (d. e. Kommandør for) Grenaderkorpset, medens han tillige førte en Brigade. Om I. som militær er der i det hele næppe synderligt at sige, hverken godt eller ondt; der er klaget over, at han under Indrykningen i Meklenborg 1763 ikke holdt tilbørlig Disciplin. Ved Omorganisationen

s. A. blev Grenaderkorpset opløst og I. sat paa Ventepenge, dog med Udsigt til fornyet Ansættelse. Hans Helbred var imidlertid nedbrudt, til Dels som Følge af stærke Drikke, og hans økonomiske Tilstand lige saa slet, skjønt han efter Svigerfaderen († 1750) havde arvet en betydelig Formue, bl. a. Godserne Tølløse med Søgaard ved Holbæk og Schested ved Ekernförde. Disse maatte han nu sælge, og hans Rigsgevskab, som han skal have overtaget i en ret blomstrende Forfatning, kom under Administration. I. tog derfor Orlov og drog hjem til Büdingen. Her mistede han 20. Dec. 1766 sin Hustru, men giftede sig trods alt 5. Dec. 1767 2. Gang med Auguste Friederike Grevinde af Stolberg (f. 4. Sept. 1743), Datter af hans Fætter, den regerende Greve af Wernigerode, Henrik Ernst. Allerede 12. Febr. 1768 døde I.; at han til det sidste har været vel anskreven ved det danske Hof, fremgaar af, at hans Hustru kort forud var bleven Dame de l'union parfaite.

Da han kun efterlod Døtre, overtog nu hans ældre Broder Grev *Ludvig Casimir* (f. 25. Avg. 1710) Regeringen. Ogsaa han havde været i dansk Tjeneste, hvor han i en Alder af 23 Aar var bleven Kammerherre, hvid Ridder og Kapitajn i Livgarden til Fods. 1734—35 deltog han i Felittoget ved Rhinen, først som Generaladjutant hos Chæfen for det danske Hjælpekorps, General Mørner, siden som Oberst réformé ved 2. jyske Rytterregiment. Aaret efter blev han Chef for Livregiment til Hest. Hans Forudsætninger for at beklæde en saadan Stilling vare selvfølgelig kun smaa og bleve ikke større ved, at han i Regelen opholdt sig i Kjøbenhavn, medens hans Regiment garnisonerede i Holsten. 1741—42 var han dog med dette ved Hjælpekorpset i Hannover. Men var hans Anseelse som Regimentschef ikke stor, saa var han saa meget mere velset ved Hove. Han var en overordentlig elegant og indtagende Verdensmand og benyttedes flere Gange til overordentlige Sendelser til fremmede Hoffer (Hannover, St. Petersborg). 1744 blev han Generalmajor, men ved Christian VI's Død var hans Rolle udspillet. I Okt. 1746 fik han Afsked efter Ansøgning og af Helbredshensyn; men den store Gjæld, hvori han stod til Kongens Kasse, har vel nok haft Del deri. Nu privatiserede han og førte et temmelig vildt Liv, indtil han, som sagt, 1768 fulgte sin Broder som Regent i Büdingen. Allerede 24. Sept. s. A. ægtede han dennes Enke, som, da Grev L. C. var død 15. Dec. 1775, giftede sig 3. Gang 26. Juni 1777 med Dr. med. Friedrich

Wend (f. 1738 † 1818), Professor ved Universitetet i Erlangen. Hun døde 9. Jan. 1783, kun efterladende Børn af 3. Ægteskab.

G. Simon, *Gesch. des Hauses Ysenburg u. Büdingen* (1865). *Briefe u. Journale, 1764—1784*, hrsg. von Anna Gräfin zu Stolberg-Wernigerode (1882).

H. W. Harbou.

Itzen, Albert, —1679, Handelsmand, var Borger i Kjøbenhavn 1637. da han fritoges for Byens Bestillinger, fordi han ikke var det danske Sprog mægtig, men havde allerede en saadan Anseelse, at han s. A. blev en af de Ældste ved St. Petri Kirke. Han var Silke- og Klædekræmmer, men drev mange Pengeomsætninger, som det synes navnlig med Adelen. Under Belejringen 1658—60 forstrakte han ogsaa Kongen med Penge til Garnisonens Underhold og synes at have udrustet en Kaper. 1659 blev han en af de 32 Mænd og købte 1661 Irup Hovedgaard i Thy. 24. Jan. 1643 giftede han sig med Anna Jänigken († 1675), og da han ingen Børn havde, tillodes det ham at indsætte 3 af sine Søstres Børneborn fra Oldenborg til sine Arvinger imod at give 100 Tdr. Hartkorn Bøndergods, mest i Himmerland, til Vartov Hospital. Han gav ogsaa 500 Rdl. til Petri Kirke, hvor hans Arvinger skulde opsætte hans Epitafium. Han døde i Kjøbenhavn 30. April 1679.

O. Nielsen.

Iversen, Christian Henrik, 1748—1827, Boghandler og Avisudgiver, er født 6. Avg. 1748 i Kjøbenhavn og Søn af ndfr. nævnte Kantor Johs. Erasm. I. Efter Faderens tidlige Død (1755) kom han, 9 Aar gammel, til en Farbroder, David I., der var Boghandler i Altona, og allerede 1764 blev han for ham Bestyrer af en Filial i Lybek, som han fra 1771 drev i eget Navn. Paa sine Rejser «med Boglade» i Danmark kom han 1766 første Gang til Odense, hvor han 1775 tog fast Ophold som Boghandler. 1778 købte han det Brandtske Bogtrykkeri her, paa hvis Drift han Aaret efter fik Privilegium, og nu begyndte den vittige og bevægelige Mand et virksomt litterært Liv. 1780 grundlagde han «Fyns Stifts Journal» (I. s. fynske Avis), som han fortsatte til sin Død, 3: i 47 Aar; s. A. grundlagde han Hæfteskriftet «Almennyttige Samlinger til Hjærtets Forbedring og Kundskabers Udbredelse», som han fortsatte i 20 Aar; 1781 begyndte han Tidsskriftet «Danmarks litterariske Progresser» (1781—89), 1782 stiftede han et fynsk typografisk Selskab, 1783 udgav han en dansk Statskalender («kgl. dansk Hofportefeuille»), 1788 oprettede han et dramatisk Selskab osv. Og

han skrev selv i de af ham udgivne Blade, ja indlod sig i Pennefejder, f. Ex. med Lægen Joh. Cl. Tode, men navnlig med Udgiverne af Odenses anden Avis, «Fyns Stifts Avis», først P. v. Westen og derpaa S. Hempel (VII, 334). I denne sidste fandt han for øvrigt en jævnbyrdig Modstander, og deres stærke Konkurrence fremmede i ikke ringe Grad det aandelige Liv i Odense. Han døde 1. Marts 1827. — 6. Avg. 1786 havde han ægtet Kirstine Marie Nielsen (f. 1767 † 20. Dec. 1837), Datter af Mads N. paa Sæbegaarden ved Odense og Inger f. Holm.

Erslew, Forf. Lex. Fyns Stifts Avis 1827, Nr. 36. Thaarup, Fædrelandsk Nekrolog II, 36 ff. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II, 58 ff. J. Lauritzen, Tilbageblik paa Fyns Stiftstidendes første Aarh. C. Nyrop.

Iversen, Hakon, —1062—, Jarl, var Søn af Iver Hvide og en af Harald Haarderaades ypperste Mænd. Hovedpunkterne i hans omtumlede Liv kunne, om end ikke med fuld Sikkerhed, fremstilles saaledes: Da Kong Harald havde ladet hans Frænder Einar Tambeskjelver og Eindride dræbe, skal han ikke have villet modtage Forlig, med mindre han fik Magnus den godes Datter Ragnhild til Ægte; men da han bejlede til hende, var han hende ikke højtstaaende nok. Han bad derfor Harald om at gjøre ham til Jarl, men fik Afslag, og ligesom andre misfornøjede Nordmænd gik han da i hans Fjende Svend Estridsens Tjeneste. For ikke at kæmpe mod Landsmænd traadte han dog atter i det afgjørende Øjeblik over paa Haralds Side og bidrog derved væsentlig til hans Sejer ved Nisaa (1062); nogle ville imidlertid vide, at han hemmelig skal have hjulpet Svend Estridsen til Flugt. H. I. fik nu Ragnhild til Ægte, men da Harald ikke gav ham Jarledømme, som han havde lovet, drog han atter til Danmark og blev Høvding over Svend Estridsens Vagtflaade i Østersøen. Skjønt det ikke huede Kong Svend, at H. I. dræbte hans Brodersøn Asmund (I, 359) i Steden for at holde ham fangen, gjorde han ham dog til Jarl i Halland; snart efter fjærnede han ham for øvrigt atter af sin Tjeneste. En Tid maa H. I. nu have været norsk Jarl i Oplandene, men kom paa ny i Strid med Harald og gjorde i Spidsen for Vestgøterne Strejftog ind i Norge. Sagaerne vide derefter ikke mere om ham; men han er vistnok identisk med den Hakon Jarl, der var den ene af Førerne paa det sidste Tog, Svend Estridsen lod udgaa mod England; at Jarlen her skulde have modtaget Bestikkelser af Kong Vilhelm Erobrer, beror sikkert paa Forvexling.

Den Hakon Jarl, der i 1085 har bevidnet Knud den helliges store Gave til Lundekirken, maa ogsaa snarest være H. I. Da tilmed hans og Ragnhilds Datter Sunniva blev gift med en dansk Stormand, Hakon (VI, 489), kan det trods Kildernes Dunkelhed virkelig antages, at han til sidst i en Række Aar har været knyttet til Danmark.

Munch, Det norske Folks Hist. II.

Hans Olrik.

Iversen, Iver Utzon, 1862—92, Forfatter, er født i Haderslev 14. Marts 1862 af Forældrene Adjunkt (senere Rektor i Horsens og Hillerød) Conrad I. og Christine f. Jørgensen. Efter 1864 kom han med Forældrene til Kjøbenhavn og der fra i 1875 til Horsens, hvor han blev Student 1880. Fra 1883—86 laa han paa Regensen; der skrev han sin smukke Kantate ved Regenslindens Hundredaarsfest i 1885. 1887 tog han medicinsk Examen, var Reservelæge paa Garnisonssygehuset i Kjøbenhavn, til han i Dec. s. A. nedsatte sig som praktiserende Læge i Nørre Nebel, hvor han døde 19. Jan. 1892. — Han udgav 1883 «Unge Piger», en Samling Fortællinger og Vers, deriblandt hans bedste Digt: «Den græske Vase». I Efteraaret 1887 fik han paa det kgl. Theater opført Skuespillet «Nuancer», der udkom s. A. En Del Noveller, Digte og Skildringer findes spredte i Tidsskrifter og Blade. — I. var et ungt og lyst Talent med skær Sprogsans, fin Iagttagelsessevne, varm Skjønhedsglæde og et lystigt Lune, der dog blegnede i hans sidste Aar. Han naar højest som Lyriker, og nogle af hans Digte bør kunne bevare hans Navn. — Han ægtede 18. Dec. 1887 Elisabeth Stallknecht (f. 16. Juni 1862), Datter af Fabrikant i Horsens Jørgen Caius S. og Sofie Elisabeth f. Monberg.

Illustr. Tid. 24. Jan. 1892.

Niels Møller.

Iversen, Jakob, 1763—1831, Landbrugsforfatter, født 28. Febr. 1763 i Svendsby i Angel, død 5. Marts 1831 i Landsbyen Tøstrup nær Svendsby. Han har udfoldet en ret frodig Virksomhed som (tysk) Landbrugsskribent. Han var korresponderende Medlem af det danske Landhusholdningsselskab og vandt Selskabets Guldmedaille ved Skriftet: «Om Rapsædens Dyrkning i det holstenske, i Særdeleshed i Hertugdømmet Slesvig», der udkom 1803. 1824 fik han det danske Videnskabernes Selskabs Pris for sin Afhandling: «Wie ist dem Futtermangel, welcher ein Haupthinderniss bei der Urbarmachung uncultivirten Bodens ausmacht, abzuhelfen?» Og 4

Aar efter fik han en Præmie fra Videnskabernes Akademi i Göttingen for Løsningen af den af Akademiet udsatte Præmieopgave vedrørende de forskjellige Mergelarters Egenskaber og rationelle Benyttelse i Agerbruget; Besvarelsen er offentliggjort i «Hannöversches Magazin». Han har desuden udgivet flere Skrifter, og der findes en Del Afhandlinger af ham i tyske Tidsskrifter.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *H. Hertel.*

Iversen, Johannes Erasmus, 1713—55, Musiker, gik først den studerende Vej, men ofrede sig siden ganske for Musikken. Opfyldt af patriotisk Iver og af Begejstring for sin Kunst virkede han som Dirigent og Komponist, som Lærer og udøvende Musiker utrættelig for Udviklingen af Musiksansen hos det københavnske Publikum ved Midten af det 18. Aarhundrede. Især gjorde han sig fortjent ved at indføre regelmæssige offentlige Koncerter, som han foranstaltede i Forening med nogle andre Musikdyrkere, og som 1744, efter at de havde bestaaet i o. 4 Aar, førte til Oprettelsen af «det musikalske Societet», en Institution, der paa en Gang var Musikforening og Konservatorium, og hvis musikalske Ledelse blev overdraget til I. som Selskabets Koncertmester. Efter at Societetet i 1749 var gaaet over Styr, stiftede I. et nyt «Collegium musicum», til Dels bestaaende af Elever, som han selv havde uddannet, men da han snart derpaa fik Ansættelse som Kantor ved vor Frue Skole, standsede vistnok Kollegiets Koncerter, og han vides senere kun ved enkelte Lejligheder at være traadt frem for Offentligheden som Koncertgiver. Fra hans Koncertvirksomhed kjendes Titlerne paa flere Kantater af ham, deriblandt «Forsynstempelet», opført i Anledning af Salvingsfesten 1747. Som Kantor ved Latinskolen komponerede han ligeledes en Del Kantater, især til Brug ved Universitetsfesterne, f. Ex. en Sørgekantate over Dronning Louise og en Kantate i Anledning af Dronning Juliane Maries Indtog, begge fra 1752. Et af de sidste Arbejder, han opførte, var Sørgemusikken over Holberg, til hvem han havde staaet i venskabeligt Forhold. Han døde selv Aaret efter, 1755, kun 42 Aar gammel, efterladende sig en ung Enke og 4 Børn. Det ældste af disse var ovennævnte Chr. H. I. I.s Enke, Henriette Antoinette f. Dahlmann, som han havde ægtet 1747, giftede sig i 1758

2. Gang med Politisekretær Christian Henrich Melchior.

Fyens Stiftsavis 1827, Nr. 36. Musikforeningens Festskrift I. *V. C. Ravn.*

Iversen, Jørgen, (med Tilnavn Dyppel), 1638—83, Gouvernør paa St. Thomas. Som Søn af en i Helsingør bosat Bager fra Sønderjylland fødtes J. I. 25. Febr. 1638 i den nævnte By. Hans Skoleuddannelse afsluttedes med hans 12. Aar, hvorefter han søgte sin Lykke i Vestindien blandt der bosatte Englændere og Hollændere. Som ung Mand indgik han et Samlag med nogle Zee-lændere om Handel paa Vestindien, men led Tab ved engelske Kaperier. I den Anledning besøgte han Danmark 1665, og han ægtede her 1670 Birgitte Pedersdatter. 1671 kaaredes han af det nys oprettede dansk-vestindiske Kompagni til dets første Gouvernør. 26. Maj 1672 tog han St. Thomas i Besiddelse og skulde nu søge at omskabe den forladte og overgroede Ø til et beboeligt Opholdssted. Arbejdet med at rydde Skovene, anlægge Landevej, udmaale Plantager og opføre Fort blev gennemført med overordentlig Energi trods store Vanskeligheder, af hvilke det ikke var den mindste, at de overførte Landsmænd næsten alle bukkede under for Klimaet. De fremmede Kolonister, som til Dels udfyldte de tomme Pladser, vare i hvert Fald et saa blandet Selskab, at Gouvernørens Arbejde og Ansvar truede med at overstige J. I.s Kræfter. Dog fandt han sig i, at hans Stillings Varighed forlængedes ud over de oprindelige 3 Aar, navnlig af Hensyn til de besværlige Forhold under den fransk-hollandske Krig. Et fransk Angreb 2. Febr. 1678 blev vel tilbagevist; men Forsvaret stillede fra nu af saa drøje Krav til Beboerne, at deres Modstand mod den haardhændede Styrelse omsider brød Gouvernørens frejdige Mod. I Juli 1680 overleverede han sit Embede til den udsendte Afløser, Nicolas Esmit (IV, 599), og begav sig selv til Danmark. Her friskedes han snart op igjen og gjorde sig hurtig saa gjældende blandt Kompagniets ledende Mænd, at han 1682 bestemtes til igjen at skulle overgaa til St. Thomas for nu paa sin Side at afløse Esmit. En Del nye Kolonister skulde følge med ham; men i Henhold til de gjorte Erfaringer viste det sig omtrent frugtesløst at opfordre frie Arbejdere til at melde sig. Da udtog man atter en Gang Mænd og Kvinder af Straffeanstalterne for i Vestindien at lade dem udsone deres Forscelser. Men ude i Atlanterhavet, formentlig i Nærheden af Azorerne, rottede dette Bundfald sig sammen med en Del af Besætningen ved Nytaarstid 1683 og overfaldt de kommanderende, blandt hvilke ogsaa J. I. kastedes over Bord med sit spæde Pigebarn.

Hans første Hustru døde 1679; under sit sidste Ophold i København ægtede han Borgmester Bartholomæus Jensens Søster-

datter Margrethe Christensdatter. Hun overlevede Rædslerne paa Skibet og kom siden endnu 2 Gange i Ægteskab, første Gang med den Mand, der bestyrede de betydelige Plantager, J. I. havde efterladt sig. Sikrere Adkomst for J. I. til et berømmeligt Eftermæle var dog det Ry, der overlevede ham, som en ufortrøden, djærv og hæderlig Person og Embedsmand, hvis kraftige Livsgjerning blev Grundlaget for det lille, men til Tider rigt blomstrende danske Herredømme i Vestindien.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI.

Fr. Krarup.

Iversen, Peder, —1562, Prælat, var født i Halland og havde rimeligvis studeret udenlands. 1524 nævnes han som Magister og Kannik i Lund, da hans bekjendte Landsmand Hallandsfaren Poul Helgesen (VII, 294), hvem han havde beskyldt for at hylde lutherske Meninger, i en mærkelig Skrivelse til ham søgte at imødegaa denne Beskyldning. Heraf fremgaar bl. a., at P. I. var blandt dem, der holdt stærkt paa Katholicismen. 1536 var han som Repræsentant for Lunds Kapitel indkaldt til at deltage i Forhandlingerne angaaende Affattelsen af Kirkeordinansen. Men da han med sine Anskuelse her var i absolut Mindretal, var hans Tilstedeværelse for saa vidt betydningsløs. Hans Navn (Petrus Jairi) findes dog blandt de øvrige Underskrifter, der tryktes ved Enden af den latinske Kirkeordinans (1537); men deraf kan næppe gjøres nogen Slutning angaaende den Stemning, hvori han har givet denne Underskrift. 1544 deltog han i den offentlige Disputats, som adskillige Medlemmer af Kapitlet i Lund havde med Professorerne i Kjøbenhavn om Religionssagen. 1558 valgtes P. I. til at beklæde Kantordømmet, et af Prælaturerne i Kapitlet. Han døde 15. April 1562. En kort Chronicon Danicum 1274—1497, især omhandlende Forhold, der berøre Lunds Ærkesæde, bærer hans Navn.

Rørdam, Hist. Kildeskrifter I, 116 ff. 257 ff.

H. F. Rørdam.

Iversen, Peter Axel Thorvald, 1844—92, Læge. A. I. var en Søn af Forretningsfører for Strandmøllens Papirfabrik Frederik Jessen I. og Martha Elisabeth f. Carlenius og fødtes i Helsingør 20. Avg. 1844, dimitteredes 1863 fra det v. Westenske Institut i Kjøbenhavn og tog Lægeexamen 1869. Efter at have fungeret som Underskibslæge paa Fregatten «Sjælland» paa Togtet til Suezkanalens Aabning blev han 1870 Kandidat, 1872 Reservekirurg ved

Kommunehospitalet — netop i de betydningsfulde Aar, hvor Listers Antiseptik gennemførtes paa Hospitalet af hans Chef Holmer. I disse Aar begyndte han at give fremtrædende Vidnesbyrd saa vel om egentlig videnskabelig Evne — 1872 erholdt han Universitetets Guldmedaille for en anatomisk Prisaafhandling og 1874 Doktorgraden for en anatomisk-kirurgisk Afhandling — som om den mest levende Interesse og afgjorte Dygtighed i praktisk kirurgisk og operativ Retning. End mere kom disse sidste Egenskaber til Syne, da han efter at være fratraadt Reservekirurgposten 1875 oprettede en Privatklinik i Kjøbenhavn, særlig for Sygdomme i Urinorganerne, det Omraade, som ogsaa hans ovennævnte Afhandlinger bevæge sig paa. Meget hurtig naaede han nu en betydelig Avtoritet og blev først og fremmest berømt for sine heldige Stenoperationer. Han gjorde tillige sine Indsigter frugtbringende som Privatdocent, ligesom han fra 1877 fungerede som Censor ved Lægeexamen.

I nogle Aar fungerede han som Kommunelæge i Kjøbenhavn (1877—80) og som Læge ved Brandkorpset (1880—84), men Kirurgien og dens praktiske Udøvelse absorberede ham dog bestandig mere, og paa St. Josephs Hospital, som han benyttede efter sin private Kliniks Nedlæggelse, belagde han bestandig flere Pladser med sine Patienter. Til fuld Udfoldelse af alle sine Kræfter og Talenter naaede han, da han 1884 ved Holmers Død blev Overkirurg ved Kommunehospitalet. Fra det Øjeblik var han udelukkende Kirurgen, den i sin Virksomhed helt og fuldt levende og aandende Kirurg. Med et altid lyst og tillidsfuldt Blik paa sin store Gjerning, under Antiseptikens og den af ham særlig udformede Aseptiks betryggende Skjold, under udmærket Assistance af den Stab af unge Læger og Sygeplejersker, som han med sin store organisatoriske Evne og Myndighed havde indøvet i alle for en Operations Foretagelse nødvendige minutiøse Detailler, udviklede han sig hurtig til at blive en Operatør, uovertruffen saa vel i Dexteritet og Snarraadighed som i Dristighed. Han var nu ikke mere som tidligere den kirurgiske Specialist, men ompændte hele sit store Fag med kyndig Beherskelse, i det han dog bestandig med Forkjærlighed beskæftigede sig med de Omraader deraf, som vare særlig lokkende for store operative Indgreb. Samtidig udfoldede han en betydningsfuld Virksomhed som klinisk Lærer og som flittig kirurgisk Forfatter. Om han end ikke har brudt nye Baner for Kirurgien, men nærmest fulgt de af udenlandske Mestre angivne Spor, have hans talrige kliniske Afhandlinger dog ikke ringe Betydning ved

den Friskhed, den Fylde af egne Erfaringer og den Fordybelse i Æmnerne, som karakterisere dem. Ogsaa i Udlandet, hvor han desuden ved sine hyppige Rejser i Fagets Interesse personlig var vel kjendt af sine Kolleger, vandt han Anerkjendelse ved sine litterære Arbejder, hvad der bl. a. gav sig Udslag i, at han 1890 opfordredes til at holde et større kirurgisk Foredrag ved den internationale Kongres i Berlin. 1888 erholdt han Professortitelen.

Netop som hans Stjerne straalende i sin fulde Glans, fejret og hyldet fra mange Sider, ramtes han af Døden 22. Nov. 1892, kun faa Dage efter at han med sædvanlig Sikkerhed havde udført de vanskeligste Operationer paa sin Hospitalsafdeling. Den nærmeste Dødsarsag var et pludseligt akut Sygdomstilfælde, men den dybere Aarsag var en tilstedeværende mangeaarig Nyresygdom, som han tilsyneladende ikke ænsede, men hvis skæbnesvangre Betydning dog næppe var fremmed for hans Tanke. Den febrilske, rastløse Iver, hvormed han arbejdede, var vistnok ikke upaavirket af en Anelse om, at hans Livsbane ikke vilde blive lang. 1874 havde han ægtet Charlotte Mariane Rée, Datter af Proprietær Benny Nicolaus Carl R.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Bibl. f. Læger 7. R. IV, 74 ff. 87 f. Ugeskr. f. Læger 4. R. XXVI, 545 f. Illustr. Tid. XXXIV, Nr. 10.

Jul. Petersen.

Iversen, Volqvard, —1660—, Rejsende, født i Husum; hans Fader havde været Møller. Som ung rejste han til Amsterdam, hvor han først var i Lære hos en Bogbinder og derefter traadte i det ostindiske Kompagnis Tjeneste som Soldat. 1655 sendtes han til Java og de molukkiske Øer, efter 5 Aars Ophold der fik han Tilladelse til Hjemrejse, men led et æventyrligt Skibbrud og førtes efter dette af et Skib til Guzerat i Forindien, hvor han atter tog hollandsk Tjeneste. 1667 vendte han tilbage til Europa og kom 1668 hjem til Husum, hvor man havde antaget ham for død og en Præst havde holdt Ligtale over ham. Endnu samme Aar gik han dog paa ny til Indien som hollandsk Korporal. Under hans Ophold i Slesvig havde den bekjendte gottorpske Raad Adam Olearius faaet fat i ham og forfattede paa Grundlag af hans Meddelelser en Skildring af hans Rejser og Oplevelser, som ikke er uden Interesse for Forholdene i Indien, og som udkom 1669.

Orientalische Reise-Beschreib. Jürgen Andersens u. Volquard Iversens, hrsg. durch A. Olearium (1669).

J. A. Fridericia.

Jacob, —1287, Biskop af Slesvig. J. var først Provst, blev 1282 Biskop og 1283 tillige Kongens Kansler. Hans Virksomhed falder i en bevæget Tid. Saaledes overværede han i Juli 1282 Rigsmødet i Nyborg og medbeseglede den af Mødet fremgaaende Haandfæstning. Ligeledes deltog han i de følgende Aars Danehoffer og i andre betydningsfulde Møder, som det i Vordingborg 1283, hvor Erik Glipping maatte bekræfte Grev Jacobs Ret til Nørrehalland. Paa Danehoffet i Nyborg 1284 stod han i Spidsen for den Kommission, der fældede Dom i Arvestriden mellem den danske Krone og Erik Plovpennings Døtre til Gunst for disse. J. døde i April 1287, medens Landet var i Forvirring paa Grund af Erik Glippings Mord. Han havde været i voldsom Strid med Cistercienserne i Ry, og det endte med Klosterbrødrenes Fordrivelse (1284). I Følge Aarbogen fra dette Kloster skal han endog have ladet Munkene prygle og frarevet dem deres Tiender, hvorfor han «snarere burde kaldes Tyran end Bisp». *Hans Olrik.*

Jacob, Greve af Nørrehalland, —o. 1309, var en Søn af Valdemar Sejers Sønnesøn Niels i hans Ægteskab med Cæcilie, en Dame af Sunesønnernes Slægt. Efter Faderens Død (1251) fik hans Sønner ikke deres Arverettigheder til det hallandske Grevskab anerkjendte, hvad de sikkert have forlangt; det hænger maaske sammen dermed, at deres Moders anden Mand, Anders Mundskjænk, i 1267 blev kastet i Fængsel. J.s ældre Broder Niels døde 1271, og skjønt J. da maa have været mandvoxen, maatte han endnu i over en halv Snes Aar vente paa sit Grevskab. Først i 1283, da der havde rejst sig en Opstand i Jylland, som tvang Kong Erik Glipping til at indsætte Valdemar Eriksen som Hertug i Sønderjylland, fik ogsaa J. sine Krav indrømmede; hans Frænder i Schwerin

henvendte sig i hans Sag til det danske Danhof, og 8. Sept. fik J. da Brev paa Halland paa samme Vilkaar som Faderen, d. e. til fuld Ejendom. Han har dog ikke været tilfreds hermed; 2 Aar efter træffes han i det mod Danmark saa fjendtligsindede Norge, hvor han slaas til Ridder af Kong Erik Magnussen, og da Erik Glipping blev dræbt 1286, beskyldtes J. for at have været en af Hovedmændene for Drabet; i Maj 1287 kjendtes han fredløs ved Danehoffets Dom. Sammen med de andre Mænd, der vare udlagte for Kongemordet, søgte han Værn i Norge og deltog i de følgende Aar i Krigene imod Danmark; ved norsk Hjælp holdt han sig i sit Grevskab og byggede sig her faste Borge, først Hunehals, siden Varberg. Efterhaanden som Norges Interesse for Kampen imod Danmark kølnedes, blev J.s Stilling dog vanskeligere, og i Marts 1305 blev han nødt til at overdrage Kong Hakon V alle sine Rettigheder til Halland som Løn for den Støtte, de norske Konger havde ydet ham; Hakon forlenede strax Grevskabet til sin Svigersøn, den svenske Hertug Erik. Fra den Tid af spillede J. ingen Rolle mer, om end hans Forbindelser med Erik Menveds forræderske Broder Christoffer og Bryderierne mellem Hakon og Hertug Erik i enkelte Øjeblikke atter syntes at aabne ham Muligheder til at gjenerhverve sin fyrstelige Stilling. Han maa være død o. 1309 og efterlod sig 2 Sønner, Niels og Valdemar, der siden faldt i Hænderne paa de danske og bleve henrettede (1318?).

P. v. Möller, Bidr. t. Hallands hist. I, 24 ff.

Kr. Erslev.

Jacobi, Alexander, 1792—1875, Skolemand, er født i Kjøbenhavn 19. Nov. 1792, fór til Søs 1807—19 og deltog bl. a. i Anholt-affæren 1811. Han blev Privatlærer 1819, og da han interesserede sig for den indbyrdes Undervisning, fik Abrahamson ham 1823 ansat ved Garnisonsskolerne, hvor han senere blev Inspektør. Ogsaa ved de Massmannske Søndagsskoler og ved Efterslægtskolen var han Lærer. J. var en dygtig, praktisk Skolemand med filantropisk Præg, deltog i Lærernes Reformbestræbelser i Fyrreerne og udgav nogle Skolebøger. Ved Nedlæggelsen af Garnisonsskolerne 1868 voterede Rigsdagen ham enstemmig en extraordinær Pension. Da han i 1874 ophørte med sin 50aarige Virksomhed ved de Massmannske Skoler, fik han Fortjenstmcdailen i Guld. Det var J., som først fremkom med Planen til Ferieophold paa Landet for Børn fra Kjøbenhavns offentlige Skoler, og han virkede for denne Sag fra 1854 indtil Aaret før sin Død, der indtraf 9. Marts 1875. Gift 1829 med

Maren Biilmann (f. 2. Febr. 1804 † 28. Okt. 1883), Datter af Sognepræst M. J. B.

Erslew, Forf. Lex.

Joakim Larsen.

Jacobi, Carl Hugo Edvin, f. 1843, Præst, er Søn af daværende Adjunkt, senere Præst, Carl Ludvig Theodor J. og Marianne Harriette f. Thalbitzer. Han fødtes i Ribe 5. Juni 1843, blev Student fra Ribe 1861 og theolog. Kandidat 1869. Efter at have været Lærer i Kjobenhavn, personel Kapellan paa Falster og resid. Kapellan i Viborg blev han 1877 Sognepræst i Grenaa. Han har paa dette Sted vundet sig et godt Navn som Præst og har særlig med Dygtighed og praktisk Sans stræbt efter at tilvejebringe, hvad der hører til en ordnet og omfattende Menighedspleje, saa at den lille Bys Institutioner i denne Retning have kunnet tages til Mønster paa andre Steder. I sit Arbejde herfor har han nærmest sluttet sig til «Stephansforeningen», af hvis Bestyrelse han fra 1889 er Medlem. J. er flittig og belæst, og navnlig er der kun faa, der som han er fortrolig med Søren Kierkegaards Skrifter og Tankegang; derimod har hans Virksomhed i Menighedens Tjeneste ikke — bortset fra enkelte Bladartikler — levnet ham Tid til at blive Forfatter. 1878 ægtede han Petra Henriette Zahrtmann, Datter af Præsten Johan Henrik Z. til Hatting og Torsted.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 157. Flyveblade fra Stefansforeningen, Nr. 10: Menighedspleje i Grenaa.

V. Schousboe.

Jacobi, Christian Frederik, 1739—1810, Konferensraad, Forfatter, blev født 12. Marts 1739 i Asminderød Præstegaard. Hans Fader, Slotspræst til Fredensborg og Sognepræst i Asminderød Peder J. (fra Løgumkloster), døde før Sønnens Fødsel; Moderen, Elisabeth Charlotte f. Schäffer († 1789), blev senere Kammerfrue hos Dronning Juliane Marie, og denne Forbindelse med Hoffet fik væsentlig Betydning for Sønnens følgende Livsbane og Forfremmelse. I sit 10. Aar blev han sendt til Herlufsholm og gennemgik strænge Aar under Rektor Buck; her fra dimitteredes han 1754. Da han Aaret efter havde taget 2. Examen, turde Moderen ikke lade ham blive i Hovedstaden, men ansaa det gavnligere for ham at lade ham nogen Tid have Ophold hos en Præst paa Landet; men da J. hurtig lagde sine fremragende Evner for Dagen og gjorde ualmindelige Fremskridt i sin aandelige Udvikling, raadede Præsten selv Moderen til snarlig at lade ham komme tilbage til Universi-

tetet. Han tog nu juridisk Embedsexamen 1760 og fik Ansættelse paa en Højesteretsadvokats Kontor, indtil han 1762 tiltraadte en Udenlandsrejse til Tyskland, Holland og Frankrig. Han opholdt sig længst i Göttingen og Leiden og dyrkede her særlig de gamle Sprog. I Paris fik han god Lejlighed til at kjende den nyere franske Litteratur. Han vendte tilbage med rige Kundskaber og en fint dannet Smag. 1766 ansattes han som Hovmester for Juliane Maries Pager. Nu skrev han sin berømte «Lovtale over Ærkebiskop Absalon», som 1769 vandt Prisen i Selskabet for de skønne Videnskaber og blev trykt i dette Selskabs Skrifter. Ved dette rhetoriske Pragtstykke i fransk Stil grundede han sit litterære Ry. 1770 blev J. Assessor i Hofretten og ved Rettens Omdannelse i Hof- og Stadsretten. Efter Struensees Fald 1772 blev han Lector hos Christian VII og s. A. Assessor i Højesteret. 1773 indtraadte han som Medlem i Direktionen for det kongl. Theater og udfoldede her en betydelig og gavnrig Virksomhed ved sin Smag og Intelligens, ligesom han altid var ivrig for Theatrets Anseelse og Fremgang. Den sindrige Overskrift, som pryder den danske Scene den Dag i Dag: «Ej blot til Lyst», skyldes J. (jvfr. Nyeste Skilderi af Kbhvn. 1810, Nr. 116). Da der 1778 skete en Omdannelse af Theatrets Bestyrelse, overgik J. i den nye, saakaldte «Overtilsynskommission», indtil denne ophævedes 1784. Han oversatte for Skuepladsen flere fremmede Arbejder, saaledes «Den ærgjerrige» af Destouches (1775), «Huset i Oprør» (1778) og «Den fornuftige Daare» (1782) af Goldoni samt «Det standsede Bryllup» af Cailhava (1782). Som original dramatisk Forfatter var han ikke heldig. En Toakts-Komedie, «Kuren», der opførtes anonymt i April 1783, var af saa ringe Værd og gjorde saa liden Lykke, at den henlagdes efter faa Forestillinger og kun paa ny dukkede frem en enkelt Gang i 1796.

Allerede 1774 var J. efter Hielmstiernes Forslag ved kongelig Bevilling blevet denne adjungeret som Sekretær i Videnskabernes Selskab med Løfte om at efterfølge ham i denne Post; og da Hielmstjerne 1776 blev Selskabets Præsident, indtraadte han uden Valg i Pladsen som Selskabets Sekretær. Her vidste han ogsaa at hævde sin Anseelse, og det tilfaldt ham at holde Mindetaler over Hielmstjerne, Luxdorph og P. Chr. Abildgaard, hvilke alle foreligge trykte. Men uden kjedsommelige Brydninger fik han ikke Lov at virke og paatænkte derfor ogsaa 1792 at trække sig tilbage; Grev Bernstorffs Forestillinger fik ham dog til at blive nogle Aar endnu; men fra 1795 ophørte han at fungere som Sekretær og vare-

tog efter den Tid kun Kassererforretningerne ved Selskabet. — Ogsaa af Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog var J. Medlem i adskillige Aar; men han udmeldte sig selv deraf 1798 efter Suhms Død.

I sin Stilling ved Hoffet rykkede han hurtig frem paa Rangstigen: 1774 blev han Justitsraad, 1776 Etatsraad, 1781 Konferensraad; men ved Regeringsskiftet 1784 fjærnedes han med Pension fra Hoffet og fra Kongens Person og beholdt nu sin Stilling som Assessor i Højesteret. Hans Helbred havde i mange Aar været svageligt, og han var hver Vinter i høj Grad bøjet af Gigtsmerter. Men Aarene henglede dog til 1807. Da fik han ved Englændernes Bombardement af Kjøbenhavn en saadan Nerverystelse, at han fuldstændig gik fra Sans og Samling. Der traadte en heftig legemlig Sygdom til, og efter dennes Ophør fortog vel Afsindigheden sig, men Hukommelsen var forsvundet. Et Par Aar henlevede Oldingen i denne sørgelige Tilstand, ømt plejet af sin elskelige Hustru, Sophie Hedevig f. Rasch († 1814), Datter af Kammerraad Otto Christian R., Regimentsskriver ved Kronborg Amt, og Cathrine Margrethe f. Schäffer. Døden udfriede ham 11. Nov. 1810.

7 Aar efter J.s Død udgav Konfessionarius Liebenberg med Understøttelse af Selskabet til de skjøne Videnskabers Fremme hans «Samlede Skrifter», hvori foruden de anførte Taler ogsaa en betydelig Del blandede Digte og Komedien «Kuren» ere optrykte. En kortfattet Levnedsskildring indleder Samlingen.

Molbech, Videnskabernes Selskabs Hist. Nyerup, Lit. Lex. Hist. Tidsskr. IV, 323. 329 f. Fr. Schmidts Dagbøger, ved Hancke, S. 30 f. 102. A. D. Jørgensen, Johs. Evald S. 113. *A. Jantzen.*

Jacobi, Frederik Ferdinand, f. 1830, Officer. J., Søn af Arkitekt Johannes Paulus J. og Ida Kirstine Margrethe f. Bagge, er født 24. Maj 1830 i Sorø. Han blev Landkadet 1845 og udnævntes efter bestaaet Officersexamen 1849 til Sekondlieutenant ved 5. Reservebataillon med Aldersorden fra 1848. Han deltog i Kampen ved Helligbæk, Slaget ved Isted og Fægtningen ved Stenten Mølle og kom ved Krigens Slutning til 11. Bataillon, men derefter tilbage til sin gamle Afdeling og udførte forskjellige Opmaalingsarbejder i den sydlige Del af Slesvig. Efter Bataillonens Opløsning 1852 og indtil Udnævnelsen til Premierlieutenant 1859 gjorde J. Tjeneste ved flere forskjellige Afdelinger, men var fra 1860 ansat som Adjudant ved 3. Infanteribrigade i Rensborg, indtil han 1863 blev Plads-

kommandant og Detachementskommandør i Glückstadt. Fra 1. Jan. 1864 ansattes han til Tjeneste ved Armeens Overkommando som Adjudant og deltog som saadan i Danevirkes og Dybbøls Forsvar samt Kampen 18. April. Da Overkommandoen opløstes, blev han Adjudant ved 2. Generalkommando, indtil han i 1867 udnævntes til Kapitajn og ansattes til Tjeneste i Krigsministeriet for at assistere ved Hærlovens Gjennemførelse. Det følgende Aar udnævntes han til Chef for dettes 1. Kontor, gjorde i 1880 en kort Tid Tjeneste ved 4. Bataillon, men udnævntes efter Vedtagelsen af Hærloven af 25. Juli s. A. til Oberstlieutenant og kort efter til Departementschef i Krigsministeriet, hvilken Stilling han endnu beklæder. I 1889 udnævntes han til Oberst og i 1891 benaadedes han med Kommandørkorset af Danebrog af 1. Grad. I 1883 var J. beordret til at overvære Manøvrerne ved det 4. og det 11. preussiske Armékorps. Han ægtede 19. Okt. 1861 Frederikke Flies († 1886), Datter af Kjøbmand og Skibsklarerer F. i Helsingør. *P. N. Nieuwenhuis.*

Jacobi, Hugo Adolph, f. 1844, Borgmester. Han er født i Nykjøbing paa Sjælland 13. Juli 1844; Forældrene vare Toldforvalter Hugo Adolph J. (Søn af nedennævnte Sam. J.) og Annette f. Herbst. 1863 dimitteredes han privat til Universitetet, ved hvilket han 1868 tog juridisk Embedsexamen. Derefter slog han ind paa Sagførervejen (Overretssagfører 1876), og samtidig (fra 1871) gjorde han Tjeneste som Fuldmægtig i Københavns Magistrat. Ved Siden heraf udfoldede han en betydelig Virksomhed paa Velgjørenhedsomraadet, særlig i Understøttelsesforeningen, i hvis Hovedbestyrelse han var Næstformand fra 1885, indtil han 31. Marts 1891 blev valgt til Borgmester for Magistratens 3. Afdeling i København. I denne Stilling gennemførte han strax en betydelig Reform, i det han fik den under hans Forgænger, Etatsraad Knudsen, som Arbejdsanstalt opførte Stiftelse ved Nørre Allé tagen i Brug som Lemmestiftelse, saa at den blev Afløser for Almindeligt Hospital i Steden for, som oprindelig bestemt, for Ladegaarden. Derhos har han under Hensyntagen til den nye Fattiglov og Alderdomsforsørgelsesloven forberedt yderligere Reformer paa Forsørgelsesvæsenets Omraade, særlig i Retning af en Sondring imellem forbederlige og uforbederlige Individuer paa Arbejdsanstalten. 1892 udnævntes han til Etatsraad. — 1872 ægtede han sin Kusine Harriet Ida Jacobi (f. 14. Marts 1847), Datter af Sognepræst i Stubbekjøbing Carl Ludvig Theodor J.

C. Christensen.

Jacobi, Samuel, 1764—1811, Læge, født i Jaroslaw i Galizien som Søn af en jødisk Kjøbmand. Studerede først Talmud, men kom 1782 til Gymnasiet i Breslau. Han gik der fra til Leipzig og Halle for at studere Medicin og vandt i Halle 1791 den medicinske Doktorgrad ved en Afhandling «de monstris». Over Berlin, hvor han besøgte Hospitalerne, kom han 1792 til Kjøbenhavn og uddannede sig her videre, særlig som Accouchør. Efter at have bestaaet et Colloqvium i det medicinske Fakultet fik han 1796 Jus practicandi i Danmark, og 1798 tilsagde en kgl. Resolution ham, at hans Trosbekjendelse ikke skulde hindre ham i at blive befordret. Han praktiserede til sin Død i Kjøbenhavn som en paa Grund af sit skarpe Blik meget søgt og paa Grund af sin Elskværdighed og Uegennyttighed meget afholdt Læge; i sit Dødsaar var han det medicinske Selskabs Vicepræsæs. Inden for sit Trossamfund indtog J. en fremragende Stilling; i en Aarrække og indtil sin Død var han Menighedens Fattiglæge og Medlem af dens Repræsentantskab. Særlig arbejdede han, som ogsaa uden for sit Specialfag besad en mangeartet Dannelse, for den jødiske Ungdoms Undervisning. I Forening med G. Euchel (IV, 618) understøttede han Nathanson ved Grundlæggelsen af den jødiske Drengeskole og Ledelsen af den indtil sin Død, 7. Juni 1811. J. førte et lykkeligt Familieliv med sin Hustru, Ester Ida Elise (Sophie) f. Kalisch (f. 1786 i Kjøbenhavn, † 1857). 2 Aar efter Ægtefællens Død lod hun sig og Smaa-børnene af første Ægteskab døbe og ægtede derefter Pastor H. J. Mackeprang.

D. Simonsen.

Jacobsen, jvfr. **Jakobsen**.

Jacobsen, Anders, 1376, til Tostrup, s. Grim (VI, 200).

Jacobsen, Baltser, 1522—85, Prælat, var født i Malmø. Blev 1543 immatrikuleret i Wittenberg; studerede siden en Række Aar udenlands og erhvervede Magistergraden. Blandt sine Studiefæller nævner han Corfits Knudsen Ulfeldt, der senere blev kongelig øverste Sekretær. Hans Rejser strakte sig til Italien, og efter sin Hjemkomst udgav han et Skrift om et formentligt Fund af Ciceros Grav («Sepulchri facies M. Tul. Ciceronis etc.», 1559). Hans senere Liv var knyttet til Kapitlet i Lund, hvor han fra 1562 til sin Død, 15. Avg. 1585, indtog Pladsen som Archidiaconus. Han var gift med Dorthe Dringelberg.

Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II, 283 f.

H. F. Rørdam.

Jacobsen, Carl Christian Hilmann, f. 1842, Brygger, Kunst-samler, Legatstifter. J. er født 2. Marts 1842 i Kjøbenhavn som eneste Barn af ndfr. nævnte Brygger Jac. Chr. J. Efter i 1861 at være bleven Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn hørte han Forelæsninger, navnlig over Kemi, paa Landbohøjskolen og den polytekniske Lærestanstalt, og nøje bekjendt med Faderens Bryggeri tiltraadte han saaledes godt udrustet i 1866 en 4 Aars Studierejse til Udlandets anseteste Bryggerier i Strasburg, München, Wien, Edinburgh, Burton og London. Efter Faderens Tilskyndelse udarbejdede han i England en Plan til et engelsk Bryggeri, der i 1871 blev rejst paa Carlsbergs Grund. De her fra udgaaede engelske Ølsorter slog dog ikke an, og Bryggeriet omdannedes til et bajersk Ølbryggeri, som J. lejede, og som i selvstændig Drift under ham blev kaldt Ny Carlsberg. Efter nogle mindre Udvidelser regnedes dets aarlige Produktion til 40000 Tdr., men dets hurtig voxende Om-sætning krævede næsten det dobbelte, og et fornyet Lejemaal gav da i 1879 J. Frihed til at bygge et eget Bryggeri. Dette, det nu-værende Ny Carlsberg, blev imidlertid væsentlig større end strax paatænkt, i det J.s Forhold til det lejede Bryggeri fra 1882 ophørte. Men det udvidede Ny Carlsberg, vel det største danske Privat-byggeforetagende, stod desuagtet færdigt i 1883.

Ved dette Bryggeris Indretning gjordes alt for i det at skabe et Mønsterbryggeri, ikke faa Fremskridt bleve her for første Gang satte i Værk (s. Tekn. Foren.s Tidsskr. VIII). De udfoldede Be-stræbelser bare da ogsaa Frugt i en stigende Afsætning. J.s Vare-mærke, Hagekorset, det buddhistiske Symbol for Lykken, blev hurtig kjendt, og Ny Carlsbergs Øl fik paa en Række Udstillinger de første Belønninger (Nizza 1884, Antwerpen 1885, New Orleans 1886, Kjøbenhavn 1888, Paris 1889). J.s Deltagelse i den nordiske Udstilling 1888 i Kjøbenhavn omfattede imidlertid mere end Pro-dukterne fra Ny Carlsberg. I en særlig Bygning i Parken udstillede han en Suite Planer, der viste hans levende Kunstinteresse, ikke at tale om, at han uden for Udstillingen skabte en stor fransk Kunstudstilling. Og han indbød ikke alene den franske Kunst, men en Række af Frankrigs mest fremtrædende Kunstnere.

Allerede som Dreng havde han modtaget Paavirkninger i kunstnerisk Retning; kun 9 Aar gammel var han saaledes med sine Forældre i Italien, og et nyt Besøg i dette Land Aaret efter, at han var bleven Student, paavirkede ham stærkt: Kunsten skulde ikke alene glæde i Hjemmene, men sætte Spor i Samfundene. Paa

Albert Thorvaldsens Fødselsdag i 1879 stiftede han da Legatet «Albertina» paa 100000 Kr. til Udsmykning af Kjøbenhavns Pladser og Haver med Billedhuggerarbejder, og i 1882 grundlagde han Ny Carlsbergs Glyptothek. Forst syntes dette at skulle blive et Hjem for dansk Billedhuggerkunst, navnlig fra Tiden efter Thorvaldsen, men det fik hurtig en mere storslaet Karakter. Med en næsten mirakuløs Væxt forøgedes det med den nyere franske Billedhuggerkunsts ypperste Værker, med en Række enestaaende Skulpturer fra Palmyra, med en fortrinlig Suite antike Buster og Sarkofager, med en rig Samling ægyptisk Kunst osv. Det stod som en Samling med evropæisk Ry, da J. i 1888 gjorde det til en selvstændig Stiftelse, til hvilken Staten og Byen Kjøbenhavn overtog at opføre en monumental Bygning.

24. Sept. 1874 ægtede J. Otilie Mary Stegmann (f. 27. Marts 1854), Datter af ~~tidligere afledt~~ Kjøbmand S. i Edinburgh, og Ægtefællerne mødtes i stort anlagte Interesser. Begges Navne staa under de 13. Marts 1883 stiftede «Ny Carlsbergs Legater» paa i alt 1 Mill. Kr., nemlig Kirkelegatet, Arbejderlegatet, Kunstlegatet og Musæumslegatet. Og ved Musæumslegatet bleve de da sammen med Industriforeningen i Kjøbenhavn Stiftere af «det danske Kunstindustri-musæum» (Avg. 1891), ligesom de ved Kirkelegatet opførte Jesuskirken i Valby, der indviedes i Nov. 1891. Men Kunstenthusiasmen i J.s Hjem har sat endnu flere Spor. 1880 tilbød han Kjøbenhavns Kommune den Statue af A. J. Carstens, som nu opsættes paa Vestre Boulevard; 1881 skjænkede han Samlingen paa Rosenborg 2 Broncebordstel, der havde tilhørt Enkedronning Caroline Amalie og Prinsesse Caroline; 1886 rejste han Huitfeldtmonumentet paa Langelinje osv. Og som han interesserer sig for Kunst, interesserer han sig for Kunstvidenskab. Han er selv den væsentligste Forfatter af de omhyggelige Glyptothekataloger, og i 1887 indbød han en Kreds af danske Videnskabsmænd, navnlig Kunsthistorikere og Arkæologer, til med ham at besøge Grækenland, en Rejse, der for saa vidt blev sørgelig, som hans Fader, med hvem han fulgtes til Rom, her blev syg og døde.

Af den nyere Tids Kunst er det væsentlig den franske, der ejer J.s Hjærte, og hans Sympathier ere i det hele vendte mod Frankrig. Ligesom han i 1888 indbød de franske Kunstnere her til, saaledes fejrede han i 1891 en stor Fest paa Ny Carlsberg for den franske Eskadre, der paa Vejen til Kronstadt ankrede op ved Kjøbenhavn. Men er han som Kunstelsker væsentlig knyttet til

Frankrig, staar han som Brygger Tyskland nær, og da der i 1892 var en Bryggerkongres i Hamborg, viste han ogsaa der storslaaet Gjæstfrihed: efter hans Indbydelse kom dens samtlige Medlemmer til Kjøbenhavn. Og om hans Virksomhed som Brygger skal endnu nævnes, at han paa Bryggermødet i Kjøbenhavn 1890 — ligesom i Pressen — var ivrig mod den af Regeringen foreslaaede Ølskat og for Oprettelsen af en dansk Bryggerforening. Da en saadan kom (1894), blev han naturlig Medlem af dens Bestyrelse. Endelig staar han endnu som den humane Arbejdsgiver over for sine mange Arbejdere. Karakteristisk er det imidlertid, at samtlige Gader i de af ham for Ny Carlsbergs Arbejderlegat opførte Arbejderboliger bære Kunstnernavne. J.s store Energi deler sig ligelig mellem hans Virksomhed som Brygger og hans Interesser for Kunst.

Illustr. Tid. XXVIII, 78 ff. XXIX, 157 ff. Nutiden 1888, S. 598 ff. Les grands usines, Paris, Juni 1890. C. Nyrop.

Jacobsen, Christian Peter, f. 1841, Frøkultivator. C. J., Søn af Møllebygger Jacob J. og Ingeborg f. Stougaard, er født 31. Avg. 1841 ved Aabenraa. Gik først i Almueskolen, forberedte sig senere til Lærervirksomheden, dimitteredes 1862 fra Tønder Seminarium og virkede derefter først ved Tønder og senere ved Thisted Realskole. Opdraget paa Landet havde han tidlig Interesse for Landbruget, og denne voxede under et flittigt naturvidenskabeligt Selvstudium. En Række landøkonomiske Artikler af ham slog stærkt an, hvad der førte ham til fra Jan. 1868 at begynde Udgivelsen af «Landmandsblade»; Aaret efter traadte J. I. Jensen ind i Redaktionen, som de forestode til 1881. De indbøde (sammen med Fr. Wendt) 1872 Landmændene til Fællesindkjøb af undersøgt Markfrø, og denne Forretning — «Markfrøkontoret» — vandt hurtig en saadan Tilslutning, at J. det følgende Aar kunde flytte til Kjøbenhavn som dens Leder. For Landbruget har Markfrøkontoret haft stor Betydning: det brød Banen for en paa rationelle Principper ledet Frøhandel, og som toneangivende for vore store Frøhandlere har det i høj Grad bidraget til at føre Landbrugets Forsyning med Frø og Sædekorn ind i et solidt Spor. Kontoret driver nu paa 3 Steder i Landet omfattende Dyrkningsforsøg med Tusender forskellige Varieteter og Stammer af Kulturplanter for at lære deres Udvikling, Holdbarhed og Ydeevne at kjende. Ikke blot gennem sin Forretning, ogsaa som Bestyrelsesmedlem af «Forening til Kulturplanternes Forbedring», som Medlem af Landhusholdningsselskabets

«Hvede- og Maltbygudvalg» og Indenrigsministeriets «Frøkontrolkommission» har J. i væsentlig Grad medvirket til de sidste Aartiers Fremskridt i vort Lands Frøavl. Hans Bidrag til den landøkonomiske Litteratur ere — stærkt optaget, som han er, af praktisk Virksomhed — kun faa; de findes i «Landmandsblade» 1868—72, i Markfrøkontorets Aarsberetninger og i Tidsskriftet «Landbrugets Kulturplanter». — J. ægtede 25. Maj 1863 Cæcilie Margr. Cordes. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. S. 97 f. *H. Hertel.*

Jacobsen, Enoch, —1640, Præst, var født i Roskilde og blev Student fra sin Fødeby's Skole, ved hvilken han, efter at have taget Bakkalavrgraden (o. 1603), blev Hører, senere (1607) tillige Degn ved Domkirken. I denne Stilling gjorde han sig bemærket som en velstuderet Mand og som Forfatter. Særlig kan nævnes et Par Samlinger af latinske Epigrammer, «der vise hans lykkelige Geni i den latinske Digtekunst», en Udsigt over Kjætterierne i Oldkirken («Epitome cohortis hæreticæ», 1608) og nogle danske Bearbejdelser af davidiske Salmer. 1612 blev han Præst, formodentlig i Kornerup, nær ved Roskilde, hvorfra han dog efter nogle Aars Forløb forflyttedes til Jyllinge og Gundsømagle. Her døde han 8. Avg. 1640. I sit Ægteskab med Clara Sørensdatter blev han Stamfader til en stor Efterslægt af Præster.

Kirkehist. Saml. 3. R. V, 433 ff. 4. R. I, 792 f.

H. F. Rørdam.

Jacobsen, Hans, 1815—91, Plantør, blev født 1. Marts 1815 i Mølby ved Sønderborg og var en Søn af Slagtermester Hans J. 1829 kom han i Gartnerlære hos Handelsgartner Voetmann i Sønderborg, og efter et Aars Ophold hos denne fortsatte han sin Uddannelse hos Gartner Petersen paa Augustenborg. Fra 1833—37 var han Gartner paa Herregaarden Ravnstrup ved Herlufmagle, og 1837 blev han udnævnt til Plantør ved Hæsede Planteskole ved Næstved, hvilken Stilling han beklædte indtil sin Død, 25. Juli 1891. Da han tiltraadte denne Plads, var Haven meget forsømt; hele den righoldige Samling af Træer og Buske samt Stauder, som nu findes i Hæsede Planteskole, har J. plantet. Hans indgaaende Kjendskab og Kjærlighed til Planteverdenen, parret med hans ihærdige Samlerlyst, har medført, at der i ingen privat Have her til Lands findes en saa stor Samling af Planter egnede til Frilandskultur. Mangen en Haveven har ved Besøg i Hæsede Planteskole faaet aabnet Øjnene for, hvor stor Skjønhedsvirkning der kan op-

naas ved et passende Udvalg af de Planter, hvormed Busketterne tilplantes, og talrige ere de Arter, som J. har Fortjenesten af at være den første, der har indført her i Landet. I Anerkjendelse af hans frugtbringende Virksomhed for Udbredelsen af værdifulde Arboretplanter blev det kongl. danske Haveselskabs Sølvmedaille tilstillet ham i 1871, ligesom Regeringen 1888 tilkjendte ham Fortjenstmedaillen i Sølv. J. ægtede 12. Dec. 1845 Marie Vilhelmine Thiesen (f. 6. Okt. 1825), Datter af Klostergartner T. ved Gisselfeld.

L. Helweg.

Jacobsen, Hans, f. 1833, Departementsdirektør. J. er født i Kjøbenhavn 20. Dec. 1833 og Søn af Viktualiehandler Hans J. (f. 14. Sept. 1798 † 15. Juli 1853) og Cathrine Marie f. Lauenborg (f. 4. Okt. 1799 † 30. Jan. 1890). 1850 tog han juridisk Examen for ustuderede og ansattes kort efter paa Prøve i Marineministeriets Kommissariatsdepartement, 1856 modtog han kgl. Udnævnelse som Kancellist sammesteds, avancerede 1862 til Fuldmægtig, 1874 til Kontorchef og endelig 1887 til Departementsdirektør, hvilken Stilling han siden den Tid har beklædt. J., der 1893 blev Kommandør af Dannebrog, har siden 1887 været Medlem af Kirkeinspektionen for Holmens Kirke.

C. With.

Jacobsen, Holger, † 1701, s. Jacobæus.

Jacobsen, Jacob Christian, 1811—87, Brygger, Legatstifter, er født 2. Sept. 1811 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Christen J., drev et Bryggeri i Brolæggerstræde. Født 15. Marts 1773 i Landsbyen Nørkjær i Vendsyssel kom sidstnævnte som Soldat til Kjøbenhavn og blev først Gaardskarl og Bryggerknægt ved det nævnte Bryggeri, derefter Forpagter og endelig Ejer af det. Trods sin selvfølgelig mangelfulde Uddannelse slog han sig ikke til Ro ved Tidens stagnerende Bryggeritraditioner. Han vidste at erhverve sig baade kemiske og fysiske Kundskaber, og selv som ældre Mand søgte han til den polytekniske Lærestalt, da denne i 1829 blev oprettet. Men han var ogsaa den første danske Brygger, der drev sin Virksomhed med Thermometret i Haanden. Ved sin Begavelse og Energi indgød han i det hele Sympathi og Respekt, og da hans stille Hustru, Caroline Frederikke f. Shelbeck, gjorde Hjemmet hyggeligt, var det under gunstige Forhold, at Ægteparrets eneste Barn voxede op, den ovfr. nævnte Søn, der ikke som mange begavede Mænd i saa Henseende tog Arv efter Moderen, men

udelukkende slægtede Faderen paa. — Som Dreng blev han sat i det nærliggende Bisserupske Institut, en den Gang af Middelstandens Børn besøgt Skole. Efter endt Skolegang her oplærtes han i Bryggeriet, hvor han ikke blev skaanet, men dog helt igjennem lededes med Intelligens. Det var efter Faderens Tilskyndelse, at han i sit 17. Aar begyndte at høre H. C. Ørstedes populære Forelæsninger, og ved den unge polytekniske Lærestalt hørte han foruden Ørsted endnu Zeise og Forchhammer. Han lærte tidlig at se sin daglige Virksomhed i Videnskabens Lys, hvad der blev af væsentlig Betydning for hele hans senere Udvikling. Men han blev ikke staaende ved at tilegne sig kun faglige Kundskaber. Paa egen Haand trængte han ind i navnlig Mathematik, Oldtidens Historie og tysk Litteratur, hans Yndlingsstudier, ikke at tale om, at han tilegnede sig saa gode Kundskaber i dansk Litteratur og Kunst, at han, «Bryggerfyren», som nogle Studenter, han omgikkes, kaldte ham, ved f. Ex. Fællesbesøg paa den kgl. Malerisamling snarere førte dem end de ham. Der viste sig tidlig en afgjort Icderaand i ham med Trang i baade videnskabelig og kunstnerisk Retning. Han fik imidlertid ikke Ro til noget egentligt Studium. Faderen døde 1835 (13. Febr.), og 24 Aar gammel maatte Sønnen overtage Bryggeriet, først i 5 Aar som Bestyrer med Borgerskab som Lejebrygger og derpaa som Ejer. Selvfølgelig var det Tidens almindelige Hvidtøl, der bryggedes i Brolæggerstræde, men J. skulde hurtig komme til at staa over for den Art Øl, der skulde skabe ham et Navn.

Til Herrerne i det tyske Kancelli, der søgte hos Waagepetersen i Strandstræde, forskrev denne noget saakaldt bajersk Øl, og da J. en Gang i 1836 smagte dette Øl, bevirkede det, at han strax besluttede at rejse til Tyskland for at lære, hvorledes det fremstilledes. Hjemkommen forsøgte han paa at brygge dette nye, undergjærede Øl — i sin Moders Vaskerkjedel. Men Forsøgene faldt uheldig ud. Brygget maatte løbe i Rendestenen, hvad der dog kun forøgede hans Iver. Nye Rejser bleve foretagne, og under store Vanskeligheder hjembragte han fra Gabriel Sedlmayrs Bryggeri i München nogle faa Pund Undergjær. Han transporterede dem i en Blikkasse, som han overalt, hvor det paa Rejsen var muligt, postede over med koldt Vand. Og ved denne Gjærs Hjælp naaede han Maalet. — Efter sin Fader havde han arvet 11000 Rdl., og trods Slægt og Venner besluttede han at vove dem i et større Forsøg paa at brygge bajersk Øl, hvortil han først og fremmest behøvede en Lager-

kjælder. Ved de militære Myndigheders Imødekommen fik han i 1844 Lov til at anlægge en saadan i Volden ud for Teglgaaardsstræde, og for første Gang fremstillede han nu i 1845 godt undergjæret Øl. Men hele Herligheden var kun 300 Tdr., og han vilde videre. Han afsøgte Kjøbenhavns Omegn for at finde et frit beliggende Sted med godt og tilstrækkeligt Vand. Valby Bakkes Gjennemskæring til Jærnbanen mellem Kjøbenhavn og Roskilde ledte ham vesterud, og i Nov. 1846 købte han her for 7000 Rdl. et Stykke af Bjerregaardens Marker. Allerede Dagen efter gik det løs med undersøgende Boringer, og Tegningerne til Bygningerne gjorde han selv med Assistance af Arkitekt H. C. Stilling. I Jan. 1847 begyndte Grundgravningen; i Avg. s. A. rejstes Taget — J. god ved Rejsegildet et Glas Vin over den i Centrum staaende Skorsten, i det han samtidig efter sin Søn kaldte Bryggeriet Carlsberg —, og 10. Nov. indviedes det med en Brygning, der helt lykkedes. I Nov. 1846 havde han faaet kgl. Bevilling til at anlægge og drive et bajersk Ølbryggeri.

Det første Aars Brygning udgjorde 3000 Tdr. Det var imidlertid ikke ganske let at faa dette Kvantum afsat. Der maatte (indtil 1851) ved Øllets Indførsel til Kjøbenhavn betales en Konsumtion, der svarede til den Kjøbstadsbryggerierne paahvilende Formalingsafgift af Malt. Og der kom andre Vanskeligheder til, saa at J. behøvede hele sin store Energi for at holde alt gaaende. Bryggeriet kom bl. a. til at mangle Vand. I 1847 maatte den anlagte Brønd fordybes, i 1848 maatte der graves en ny Brønd, og i 1850 anskaffedes en Dampmaskine alene til at drive en Vandpumpe. Alt gik langt fra efter Ønske, og da J. i 1849 i længere Tid laa syg, maatte han, hvor nødig han end vilde, finde sig i at faa en Medhjælper. Han antog Cand. pharm. H. N. Gottlieb, der dog snart blev afløst af Cand. pharm. A. Vogelius.

Efter haarde Kampe gik Virksomheden fremad, hvad man bl. a. kan se af de Byggeforetagender, som J. nu efterhaanden fik i Gang. 1851 forelaa de af N. S. Nebelong reviderede Tegninger til en Hovedbygning i italiensk og pompejansk Stil; den opførtes i 1852 og blev tagen i Brug i 1854. Indtil da havde J. boet i den gamle Gaard i Brolæggerstræde og her stiftet sit eget Hjem. 24. Okt. 1839 havde han ægtet Laura Cathinka Holst (f. 29. Avg. 1819), Datter af Kjøbmand Lars Hilmann H. i Thisted og Helene Cathrine f. Steenstrup. Det blev imidlertid ikke ved en Beboelsesbygning. Bryggeriet viste sig for lille. Sidst i 1856 købtes et tilgrænsende Grundstykke, og

nu gik det Slag i Slag med Udvidelser. 1857 byggedes et særligt Malthus, 1859 et særligt Svalehus, 1860 udvidedes Lagerkjælderne osv., og 1865 stod Carlsberg som et paa ny færdigt Hele, der dog snart skulde faa en endnu nyere og bedre Skikkelse. I April 1867 hjemsøgte Bryggeriet nemlig af en ødelæggende Brand, der gjorde en ny Opførelse nødvendig. Og med mægtig Energi satte J. allerede under Branden Sagen i Gang. Til Sept. maatte og skulde det nye Bryggeri være færdigt. Og da Sept. kom, stod Bryggeriet ogsaa gjenopført, udvidet og forbedret. Da Ismaskiner den Gang vare ukjendte, laa de bajerske Ølbryggerier stille om Sommeren, Aarets Kampagne begyndte i Sept.

Som nævnt var J. væsentlig sin egen Arkitekt. Det var ham en Glæde at bygge og at indrette Bygninger. Til den hygiejniske Kongres i Brüssel 1876 sendte han da ogsaa et Skrift om den af ham i hans Bolig paa Carlsberg indrettede Opvarmning og Ventilation, ikke at tale om, at han som Medlem af den af Regeringen nedsatte Kommission for Opførelsen af Botanisk Haves Væxthuse (1871—74) havde væsentlig Indflydelse paa den skønne Form og hensigtsmæssige Indretning, de fik. Var han ikke bleven den store Brygger, kunde han, som der er blevet sagt, sikkert være bleven en stor Arkitekt. Hvad han end gav sig af med, stod han som den betydelige Mand. Der er i det hele en saa alsidig Dygtighed og en saa rastløs Energi over ham, at han kan minde om Renæssancens Mænd, fra hvilke han dog bestemt skiller sig ved sin store personlige Tarvelighed. Han satte en Ære i at være den jævne Borger. Men det kan ikke skjules, at der her kom en vis Modsigelse frem, thi hans Optræden var snarere fornem end jævn, han stod oftest som den myndige, kølig afvisende Mand. Den Kapitajnstitel, han bar, mindede ikke hos ham om dens Udspring: Kjøbenhavns borgerlige Infanteri, i hvilket han 1837 blev Lieutenant og 1848 Kapitajn. Hans Borgerforbillede maa søges i Fortidens mægtige Borgerkorporationer i de rige flanderske Stæder. Den paapegede Modsigelse stod imidlertid ikke alene. Ved Festligheder i sit Hus yndede han at lade Gjæsterne gaa til og fra Bords ved Marseillaisens Toner, hvad der ikke harmonerede med hans fuldt ud konservative Natur, der navnlig kom stærkt frem i hans senere Aar.

I 1848 kunde det synes anderledes. Han var voxet op med Kjøbenhavns frisindede Opposition imod Enevoldsmagten, og han viste tidlig, at han tilhørte den; i 1843 var han saaledes Medstifter

af det skandinaviske Selskab. Han blev da ogsaa baade Borgerrepræsentant (1843) og Stænderdeputeret (1846). Men i 1848 gik han videre end de fleste af hans Meningsfæller, han sluttede sig til den radikale Fløj. Ved det bekjendte Møde 22. Marts 1848 hos Professor J. F. Schouw kom han sammen med Jærnstøber P. F. Lunde. Det radikale Tilsnit var dog næppe af lang Varighed, og han var det national-liberale Partis sikre Mand, da det i 1854 gjaldt om at bekæmpe det Ørstedeske Ministerium. I Juni 1854 var han en af Indbyderne til Dannelsen af en «Forening til at værne om Grundloven», i Avg. s. A. blev han Medlem af Folketinget for Københavns 7. Kreds, og han var en af Talerne paa det Kasino-møde, som kort efter blev afholdt af den nævnte Forening, i hvis Bestyrelse han fik Sæde. Hvor nær han stod det national-liberale Parti, kan ogsaa ses deraf, at det var ham, der i Marts 1865 i Rigsraadets Landsting stillede den Forespørgsel til Ministeriet Bluhme, der indledede Kammerherre Heltzens Fald som Justitsminister (s. VII, 313). Men altid fulgte han dog ikke sit Parti, hvad han tydelig viste i 1856—57 ved Behandlingen af det Lovforslag, der blev til Københavns Kommunallov af 4. Marts 1857. Som Ordfører for det af Folketinget nedsatte Udvalg kæmpede han i Række med J. A. Hansen. Borgerne skulde i vid Forstand selv styre deres Stad, Borgerrepræsentationen skulde i sig optage Magistraten, saaledes at denne ikke blev en afsluttet Forsamling for sig. Hans Kamp var dog forgjæves, og muligvis har dette bidraget til, at han ikke i 1858 søgte Valg paa ny. Men 1861—64 er han igjen Folketingsmand, denne Gang for Københavns 1. Kreds, og i 1863 bliver han kongevalgt Medlem af Rigsraadets Landsting, fra hvilket han, ogsaa som kongevalgt, gik over i den gennemsete Grundlovs Landsting, til han i 1871 nedlagde sit Mandat. I ikke mindre end 14 Aar var han altsaa Medlem af Rigsdag og Rigsraad, hvor han dog mere spillede en social end en politisk Rolle. I Perioden fra 1861 var han en af de Rigsdagsmænd, der i Hotel Royal søgte at samle de forskjellige Partiers Mænd i selskabelige Sammenkomster.

Saa laa Virksomheden i Københavns Borgerrepræsentation bedre for ham. Han blev Borgerrepræsentant 1843 og allerede Aaret efter Medlem af Forsamlingens almindelige Komité (det nuværende staaende Udvalg) ligesom i 1855 dens Næstformand. Og det skal særlig nævnes, at da Planerne til Byens nye Vand- og Gasværker i 1854 vare vedtagne, blev han Medlem af det Tremands-

udvalg, i hvis Hænder den samlede Kommunalbestyrelse lagde Planernes Gjennemførelse; det blev J., der paa Kommunens Vegne højtidelig modtog de færdige Anlæg af den engelske Entreprenør. Ogsaa i Borgerrepræsentationen spillede dog den ovfr. nævnte Kommunallov en Rolle. J. ønskede ikke Gjenvælg i 1857. Men derfor opgav han ikke sine kommunale Interesser, hvad han bl. a. viste over for Byens Brandvæsen. Som Borgerrepræsentant var han allerede 1851 bleven Medlem af Brandkommissionen, og endnu i 1884, strax efter at Christiansborg var brændt, skrev han i «Dagbladet» en længere Artikel: «Hvad kunne vi lære af Christiansborg Slots Brand?» Men det var ogsaa J., der i 1883 skjænkede Kjøbenhavn en Dampsprøjte og i 1885 gav Midlerne til, at en Ingeniørofficer paa en Rejse kunde gjøre sig bekjendt med Brandvæsenets Organisation i nogle af Tysklands større Stæder.

Der er herefter noget overraskende ved at høre, at Carlsberg ikke var assureret, da det brændte i 1867. J. troede, at det ikke kunde brænde. Men havde han saaledes en Tid staaet kølig over for, hvad der hed Brandassurance, i alt Fald for sit eget Vedkommende, blev han senere saa meget des ivrigere paa dette Omraade. Efter i nogle Aar at have været kommitteret Interessent i «Kjøbenhavns Brandforsikrings-societet» blev han fra 1869—85 en af dets 3 Direktører, og i denne Stilling kæmpede han i forskjellige Smaapieceer bl. a. for den ved Selskabet repræsenterede halv officielle Assurancevirksomhed; han var imod, at den dreves af private, udbyttesøgende Aktieselskaber, men han var ivrig for — hvad da ogsaa skete i 1885 —, at det gamle Societet fik en ny, tidssvarende Fundats.

Hvor mange forskjelligartede Hverv der saaledes end kom til at hvile paa J. — og til de nævnte kan endnu føjes f. Ex. Stillingen som en af Regeringens kontrolkommitterede i det sjællandske Jærnbaneselskab —, var og blev hans Bryggeri ham dog Hovedsagen. Dets hurtige Væxt lagde stærkt Beslag paa ham. 1847 indrettedes Carlsberg til en aarlig Produktion af 5000 Tdr., men i 1868 produceredes o. 26000 Tdr. og i 1886 endog o. 146000 Tdr. Hver Gang han foretog en Udvidelse, troede han, at nu var den endelige Grænse naaet, og det var stadig med en vis Forundring, at han saa sit Skjøn underkjendt. J. havde ingen merkantil Nerve, og han nedlod sig aldrig til Reklame. Men selvfølgelig var han glad over Fremgangen, navnlig fordi det bajerske Øl for ham havde en Mission. Det skulde paa heldbringende Maade kunne

besejre Hangen til Brændevinsdrik, noget, der kommer stærkt frem i et Foredrag, som han i 1884 holdt i den tekniske Føring ligesom i nogle deraf resulterende Artikler i «Berl. Tid.». Foredraget omhandlede for øvrigt Bryggeriindustriens Fremskridt i de sidste 50 Aar, og han taler her ganske i Almindelighed, men dog er det ikke muligt andet end stadig at tænke paa hans eget Bryggeri, der selvfølgelig var udrustet med alle de af ham nævnte nye Fuldkommenheder, Maskindrift, Isafkøling osv., ja sikkert for flere af de paagjældende Indretningers Vedkommende væsentlig havde bidraget til deres Fremkomst. Først hvor han kommer ind paa særlig at omtale Videnskabens Betydning for Bryggerierne, nævner han Carlsberg. Han dvæler ved H. C. Ørsted og Pasteur som de Mænd, der paa dette Omraade havde haft størst Indflydelse paa ham, men derefter tilføjer han, at Bryggerne først have faaet Sikkerhed for altid — Sommer som Vinter — at kunne brygge sundt Øl ved den absolut rene Ølgjær, hvis Fund skyldtes Dr. Emil Chr. Hansen (s. VI, 609) «ved Carlsberg Laboratoriet». Men hvor underligt det end lyder, var han først naaet til Erkjendelsen heraf med stor personlig Overvindelse. Thi ligesom han levede i en snuk Drøm om Ørsteds praktiske Indflydelse paa hans Bryggerivirksomhed, saaledes havde han en anden Drøm om Pasteurs absolute Ufejlbarhed, og det var ikke med venlige Følelser, at han saa den svinde ved Dr. Hansens dybtgaaende Undersøgelser. Men uden Hensyn hertil maa det siges, at vi her staa ved en karakteristisk Side af J.s Bryggerivirksomhed, dens nøje Forbindelse med Videnskaben. Alt skulde gøres for at efterkomme dens Fordringer, Carlsberg maatte kun udsende et absolut fuldendt Produkt, saaledes som det ogsaa blev anerkjendt ved de 3 eneste Udstillinger, han deltog i (Kjøbenhavn 1872, Wien 1873 og Paris 1878). J. søgte da ogsaa at have de bedst mulige Medarbejdere: fra 1856—81 E. Kogsbølle, der i 10 Aar (1871—81) endog er Deltager i hans Firma, og fra 1881 S. A. van der Aa Kühle, ligesom han havde et eget Laboratorium, der fra en ringe Begyndelse i 1871 (Cand. pharm. G. C. Faye) faar væsentlig Betydning ved Ansættelsen af de 2 nuværende Professorer Joh. Kjeldahl (1875) og Emil Chr. Hansen (1878).

Da J. i 1866 var en af de virksomste Indbydere til en Fest for Professor H. N. Clausen, gjaldt det mere denne som Politiker end som Videnskabsmand. Men det var udelukkende en Tak til Videnskaben, naar J. var ivrig for Oprettelsen af H. C. Ørsteds Statue i Ørstedsparken, og naar han paa denne Statues Afslørings-

dag, 25. Sept. 1876, anmodede Videnskabernes Selskab om at overtage Bestyrelsen af et Fond, Carlsberg-Fondet, paa ikke mindre end 1 Mill. Kr., som han samme Dag havde stiftet «i levende Erkjendelse af, hvor meget han skyldte H. C. Ørsteds Lære og vækkende Indflydelse». Det skulde være Fondets Maal at fortsætte og udvide Carlsbergs kemisk-fysiologiske Laboratorium samt at fremme Studiet af Naturvidenskaberne ligesom af Mathematik, Historie og Sprogvidenskab, navnlig i de Retninger, hvori «Staten ikke hidtil havde anvendt, og til hvilke den vel heller ikke i Fremtiden vil kunne afse alle de fornødne Midler». Ved denne Gave har J. i en væsentlig Grad knyttet sit Navn til Udviklingen af et selvstændigt, dansk Videnskabsliv, der for Laboratoriets Vedkommende hurtig vakte Udlandets store Opmærksomhed.

Det var dog ikke alene «til Gavn for Videnskaben», men ogsaa «til Ære for Danmark», at J. oprettede Carlsberg-Fondet. Og hvor levende hans Kjærlighed til Fædrelandet var, viste han yderligere ved i 1877 at tilskrive Komiteen for Gjenopførelsen af Frederiksborg Slot, som han alt tidligere paa mange Maader havde støttet, bl. a. ved hos Carl Bloch at bestille 23 Malerier til den saakaldte Bedestol, at han i Overbevisningen om et national-historisk Musæums løftende Indflydelse paa Folkeaanden vilde bekoste Istandsættelsen af Slottets Kongefløj, hvor et saadant Musæum da kunde blive indrettet. Dette gjorde han, og Aaret efter satte han det vordende Musæum og Carlsberg-Fondet i Forbindelse med hinanden, i det han tillagde denne 200000 Kr. til Fordel for Musæet, af hvis 3 Direktører Fondets Bestyrelse skulde vælge den ene. Og herefter oprettedes da ved kgl. Reskript af 5. April 1878 det national-historiske Musæum paa Frederiksborg. Til dettes Udvikelse bekostede han i 1880 ogsaa Istandsættelsen af Slottets Prinsessefløj, ikke at tale om, at han i 1881 skjænkede Carlsberg-Fondet endnu en Million, af hvis Renter Halvdelen skulde komme Musæet til gode, ligesom det endelig er Gaver fra ham, som Slottet skylder Kopien af dets oprindelige Springvand i den indre Slotsgaard og Klokkespillet i dets Taarn (til dette sidste har dog ogsaa hans Hustru efter hans Død væsentlig bidraget).

En saa storslaet Gavnildhed blev selvfølgelig levende paa-skjønnet. Hs. Maj. Kongen aflagde ham et Besøg paa Carlsberg, Hundreder af Medborgere sendte ham en Adresse, og ved Universitetets 400 Aars Jubilæum i 1879 blev han udnævnt til Æresdoktor i det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet. Selvfølgelig

havde han Tid efter anden faaet forskjellige Ordener, Kommandør af Danebrog af 1. Grad blev han i 1884.

J.s Offerberedvillighed var dog langt fra begrænset til Carlsberg-Fondet og Musæet paa Frederiksborg. Han følte altid en levende Forpligtelse til at støtte Gjennemførelsen af Tidens Samfundsopgaver. Kjøbenhavns Brandvæsen og Botanisk Haves Væxthuse nøde, som ovfr. antydet, godt heraf, og som andre Exempler kan endnu nævnes, at han var en villig Giver over for sønderjyske Formaal efter den ulykkelige Fred i 1864, og at han stod som stadig Garant for den betydelige Kredit, som Kjøbenhavns Understøttelsesforening altid saa stærkt behøvede. Den Maade, hvorpaa han ordnede Forholdet til sine Arbejderes Løn og Efterløn peger endelig i samme Retning. Her som altid droges han dog mest af det store; Udredelsen af Smaaunderstøttelser interesserede ham ikke. Men derfor forstod han godt at give en Gave med baade Finhed og Takt, og ved saadanne Lejligheder viste han, at han havde Sans for Form paa andre Omraader end paa Kunstens. Som ovfr. nævnt havde han nemlig en ikke ringe Kunstsans, og han stod da ogsaa en Tid som tilforordnet ved Anskaffelsen af Kunstværker til den kgl. Malerisamling og den dermed forbundne Skulptursamling.

Det var patriotiske Hensyn, der gjorde ham til Stifter af Musæet paa Frederiksborg, men han har sikkert været glad ved samtidig igjennem det at kunne række Kunsten en Haand. Musæet skulde jo bl. a. anskueliggjøre vigtige Begivenheder og Personligheder i vort Fædrelands Historie, og det maatte ske ved Kunstens Hjælp. Selv ejede han paa Carlsberg en Række Statuer og Basrelieffer, og til det kgl. Theaters Tilskuerfoyer lod han udføre en Række Marmorbuster af danske Skuespillere og Skuespillerinder, Forfattere og Komponister, som Theatret for øvrigt først fik 1883, flere Aar efter at de først vare tilbudte det, fordi J. fordrede Sikkerhed for, at den af ham smykkede Foyer fik en fuldt ud værdig Anvendelse. Han skattede Billedhuggerkunsten, der fremfor andre Kunstarter stod ham nær, meget højt, og det er derfor naturligt, at han særlig interesserede sig for Oldtidens Kunst. Efter i 1862 at have besøgt Rom nærrede han et stadigt Ønske om igjen at besøge denne By. Hans travle Virksomhed tillod ham det dog først 25 Aar efter. I Foraaret 1887 rejste han med sin Hustru, sin Søn og sin Svigerdatter til Rom, hvor han færdedes med ungdommelig Glæde. Men kun en kort Tid blev denne Nydelse ham

forundt. Han blev syg, og efter nogle Ugers Sygdom døde han her 30. April 1887.

Da hans Testamente blev aabnet, erklærede det med hans Hustrus og Søns paategnede Samtykke, at Carlsberg-Fondet var hans Arving. Hans Bryggeri, der ingen Sinde maatte forenes med noget andet Bryggeri, skulde drives af Fondet «uden Hensyn til den øjeblikkelige Fordel». Maalet skulde være «at udvikle Fabrikationen til den størst mulige Fuldkommenhed, saaledes at Bryggeriet Carlsberg og dets Produkt altid kan staa som et Mønster og ved sit Exempel virke til, at Ølbrygningen her i Landet holdes paa et højt og hæderligt Standpunkt». Hans stærke Vilje, der ofte i Livet kunde gjøre sig hensynsløst gjældende, staar her i det smukke, ideale Skjær, der i væsentlig Grad hviler over saa meget af, hvad han har udrettet.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. Dagbladet 1887, Nr. 102. Illustr. Tid. XXVIII, Nr. 32. *C. Nyrop.*

Jacobsen, Jacob Kristian, 1780—1852, Læge, var en Søn af Urtekræmmer Christen J. og Margrethe Dorothea f. Nordborg og fødtes 12. April 1780 i Kjøbenhavn, deponerede ved Universitetet som Privatist 1800, tog 1804 Examen ved det kirurgiske Akademi og blev Distriktslæge ved Kjøbenhavns Fattigvæsen. 1809 fik han Regimentskirurgs Karakter og blev Brigadekirurg ved Generalkommandoen i Fyn med Bolig i Odense. 1814 blev han Regimentskirurg ved det fynske Regiment lette Dragoner, 1837 Justitsraad, 1842 militær Overlæge, under Felttoget 1848 tjenstgjørende ved Lasarettet i Odense. Han afskedigedes i 1849 paa Grund af Svagelighed og døde i Odense 25. Sept. 1852. 1808 havde han ægtet Magdalene Elisabeth Siemssen, Datter af Amtskirurg Christian Caspar S. — Han viste i yngre Dage videnskabelige og litterære Anlæg, vandt 1807 Universitetets Guldmedaille for en lægevidenskabelig Prisopgaves Besvarelse, var i nogle Aar Medudgiver af «Bibliothek for Læger» og publicerede baade heri og andensteds flere Afhandlinger, til Dels dog kun Oversættelser. Han tilhørte sin naturfilosofiske Tid og var en Velynder af dyrisk Magnetisme og Homøopathi, hvis Kurmetoder han dog ikke synes at have benyttet i Praxis.

Smith og Bladt, den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Jacobsen, Jens Peter, 1847—85, Digter, blev født i Thisted 7. April 1847. Hans Forældre vare Grosserer Christen J. (f. 1813, Gaardmandssøn fra en Landsby i Thy nær Vesterhavet) og Benthe Marie f. Hundahl (f. 1815). J. P. var det ældste af deres 5 Børn. Han gik Thisted Realskole igjennem (1856—62) og tog Præliminærexamen, læste et Aars Tid hjemme, kom saa i Efteraaret 1863 til Kjøbenhavn for at forberedes privat til Universitetet og blev Student 1868. Næste Aar fik han 2. Examen. Men hans Hensigt at tage en Magisterkonferens trængtes efterhaanden tilbage, og i Begyndelsen af Halvfjerdserne opgav han den helt. Indtil da havde han bestandig vaklet mellem, om han følte sig mest kaldet til at være Videnskabsmand eller Digter. Det ser ud, som om to forskjellige Anlæg i hans Naturel brugte lang Tid til at smelte sammen. Hans Fader og hans Farfader vare store, haardføre Mænd, rastløst spekulerende, begavede med skarp Iagttagelsesevne og klogtig Dømmekraft. Moderen derimod tilhørte en mindre og blødere Slægt; baade hendes Fader og flere i hendes Familie paa Mødreneside havde givet sig af med at skrive Vers. J. havde arvet fra begge Sider. Han begyndte nok allerede som 9 Aars Barn at digte, slugte mange Bøger, yndede Lege af et poetisk eller romantisk Sving og fortabte sig tidlig i Drømmerier. Men han havde samtidig levende Sans for Virkeligheden, Øje for det ejendommelige og Attraa efter at søge at forstaa. Intet optog ham en Stund i saa høj Grad som fysiske og kemiske Forsøg. Og efter at Botanik sidst i Halvtredserne var bleven indført som Fag i Skolen, blev det en Lidenskab hos ham at samle Planter og lære dem at kjende. Skjønt han kun havde faa Hjælpemidler at ty til, blev han efterhaanden overordentlig nøje fortrolig med hele den rige Hede- og Mosevegetation i hans Fødebys Omegn. Paa denne Tid, og da han havde lært en Smule Latin, betegnede han med Forkjærlighed sig selv som «amicus naturæ». Saa kom han til Kjøbenhavn, studerede ivrig Sjællands for ham saa nye Skovflora, sluttede Venskab med alle de yngre Botanikere og paa-virkedes stærkt af Professor Joh. Lange samt senere af Professor Didrichsen. I Sommeren 1870 foretog han for «Botanisk Forening» en Undersøgelserrejse til Anholt og Læsø, hvorfra han hjembragte en omfattende Fortegnelse over Øernes Planteverden («Botan. Tidsskr.» 1879) og et saa godt som fuldstændigt Anholt-Læsø-Herbarium. Derpaa kastede han sig ivrig over Studiet af Mosevandenens underlig formede Smaaorganismer, Desmidiaceerne. Han gjennem søgte

Sjællands og navnlig Jyllands udstrakte Mosedrag, forøgede efter en stor Maalestok Antallet af de kjendte danske Desmidiaceer, diskuterede deres Artskjendemærker og søgte, i darwinistisk Aand, til Dels ved Dyrkningsforsøg at vise, hvorledes og hvorfor de variere. Udbyttet af sine Studier sammenfattede han i Efteraaret 1872 i en Afhandling («Botan. Tidsskr.» 1876), som Universitetet belønnede med sin Guldmedaille.

Fra Efteraaret 1870 havde han desuden skrevet populær-videnskabelige Tidsskriftartikler. De fleste af dem (optrykte 1893 i Bogen «Darwin») vare Redegjørelser for Darwins Hovedværker, af hvilke han kort efter oversatte et Par. Darwins Udviklingslære havde grebet ham stærkt; han blev dens ivrige Talsmand her hjemme, hans Skildringer af den vakte Opmærksomhed i vide Kredse og affødte Diskussion. Han havde da ogsaa utvivlsomt store Evner som populær-videnskabelig Skribent. Han forstod at systematisere gennem lutter morsomme Exempler, at indblande Spøg, Satire og højtidsfulde Billeder, kort sagt: at fremstille Videnskabens upersonlige Anliggender som en Personligheds Anliggender, og som en interessant Personligheds. Det var et Tab, at han kun lige fik paabegyndt et større populært Værk om «Danmarks Planteverden».

Men strax efter hændte to Ting. Som Digter fandt han sin Form og blev sikker paa sit Talent. Og han blev syg af en Lungetuberkulose, som hurtig forvandlede Resten af hans Liv til en udsigtsløs Kamp mod Døden. Der var ingen Trang og heller ingen Fristelse længer til at splitte Kræfterne.

Naturligvis var han hele Tiden blevet ved at uddanne sig ogsaa til Digter. Han havde læst en Masse Skjøn litteratur, dansk, tysk, engelsk. Sidst i Tresserne kom Beyle og Sainte-Beuve til; og de to, sammen med Shakspeare og H. C. Andersen, betragtede han selv som sine nærmeste Lærere. Megen Indflydelse paa ham havde desuden Malerier. En jævnaldrende Ven, Maleren Viggo Wørmer, som døde ganske ung, havde tidlig vakt hans Sans for bildende Kunst; han var blevet en flittig Gjæst paa Gallerierne, havde studeret Kunsthistorie, kalkeret Billeder af, søgt at tegne Ansigter og Figurer. — Alt imedens skrev han saa en Del: Vers og Prosa, Alvor og Skjæmt. Det var dog foreløbig kun lidet ejendommeligt og stundum rørende ubehjælpsomt. Han anstrængte sig f. Ex. et Par Aars Tid med at faa udformet et psykologisk Romansujet (en Fantasts Skæbne) i en Række ganske selvstændige og strængt lyriske Smaadigte: aldeles, som om en vilde prøve

paa at bygge et stort Drama op med lutter lyriske Monologer af en enkelt Person! Han følte godt, at det var galt; men hvad skulde han gjøre? Skrev han Datidens Prosa, saa «kjendte han ikke sig selv» i det skrevne, det vil sige: hint Prosasprog var ikke saaledes rhythmiseret og nuanceret, som hans Stemningsliv og hans Ideer krævede det. Ganske vist fik han nu (af Georg Brandes' betydningsfulde Kritikker i «Illustr. Tid.», 1867—69) et Slags Vink om, at saa maatte han se at omdanne Prosastilen, og ogsaa om, hvad Vej han skulde slaa ind paa. Men et er jo Søkort at forstaa, et andet Skib at føre. Darwinbegejstringen maatte til og ansporende Venskabsforhold og det stærke aandelige Røre i Begyndelsen af Halvfjerdserne, for at han kunde finde den Opvækthed, den glade Kraftfølelse og Sikkerhed, hvoraf noget nyt springer ud. Hans Debutdigtning, Novellen «Mogens» (Foraaret 1872), viser ham paa Vendepunktet. Der er nok, stænkvis, lidt Efterligning efter H. C. Andersen. Men Fortællingen har et ejendommeligt Sjælsindhold. Og for første Gang i vor Prosadigtning er der her — gennem Ordvalg og Rhytmik — givet umiddelbare Udtryk for visse Sindstilstande, deres Pludselighed, deres hurtige Forløb osv., medens man tidligere enten havde nøjedes med blot at omtale dem refererende eller (se f. Ex. Goldschmidt) havde stræbt at antyde dem gennem Symboler.

Lige et Aar efter paabegyndte han saa sin Roman «Marie Grubbe». I Marts 1873 var han travlt optagen af historiske Forstudier paa Bibliotheker og Arkiver; samtidig skrev han. Han var bleven færdig med hint 3. Kapitel, hvori han saa virkningsfuldt har udbyttet sine Erindringer fra Dagene i Kjøbenhavn efter Frederik VII's Død og efter Danevirkes Rømning. Saa lagde han pludselig Arbejdet til Side. Han havde længe higet efter at komme til at rejse; nu kunde han i Udlandet være sammen med et Par Mennesker, der stode hans Hjærte nær, og det var muligt at slippe afsted. 1. Juli var han i Tyskland, berejste saa Østerrig og Norditalien. Der var det, at han ramtes af den Sygdom, for hvilken hans nedarvede Konstitution vist har afgivet en særlig modtagelig Jordbund. Da han i Okt. var vendt syg hjem til sin Fødeby, mente en udmærket Læge, at kun den, der troede paa Mirakler, vilde vente, at han skulde leve mere end et Par Aar. Han var dog stærkere end som saa, og han var overmaade forstandig i sin Levevis. Af de følgende 11¹/₂ Aar tilbragte han Vinteren 1877—78 i Montreux, Vinteren 1878—79 i

Frankrig og Italien (med Rom til Hovedopholdssted). Dels i Kjøbenhavn, dels om Sommeren paa Landet i dets Nærhed var han fra Sept. 1874 til Okt. 1875 samt fra Juni 1881 til Sommeren 1884; Resten af Tiden boede han i Thisted.

Han arbejdede langsomt, med den pinligste Selvkritik; og Sygdommen stjal desuden mange Dage fra ham. «Marie Grubbe» blev først sluttet og udgivet i Dec. 1876. Bogen vakte strax stor Opsigt. Dens talrige Figurer, af de forskjelligste Stænder og Aldere, traadte alle levende frem; deres Stemninger, deres Længsler, deres halvbevidste Anelser røbede og meddelte sig gjennem et Sprog, der var rigt paa vekslede Tonefald, og hvis Ordforraad overraskede ved en Finhed og en Glans, som var tilvejebragt dels gjennem Nydannelser, dels gjennem Laan fra Dialekter og fra ældre Skrifter. Hyppig førtes Figurerne frem i Situationer, som vare maalede med beundringsværdig Fantasi; saaledes hin berømte Scene, hvor den døende Gyldenløve i Ruelse bryder Kaarden itu og rækker de blanke Klingestykker i Vejret: «Pardon, Jesus, Pardon!» En saa historisk og saa digterisk værdifuld historisk Roman havde vi ikke haft før, og have vi ikke faaet siden.

Endnu medens J. arbejdede paa «Marie Grubbe», havde han skrevet Begyndelsen til sin anden og sidste Roman, «Niels Lyhne», der afsluttedes og udkom i Dec. 1880. Den skulde være «en psykologisk Skildring af den Gruppe af fritænkerisk anlagte Romanatikere, som trængtes tilbage og overfløjedes af de politiske Naturer fra 1848», og den skulde altsaa spille omtr. fra 1830—64. Men der lader slet ikke til at være gjort egentlige Studier af denne Periode. Og selv om J. nu og da for enkelte Bifigurers Vedkommende har søgt ligesom at antedatere det skildrede Følelsesliv, er dette utvivlsomt i det hele og store hans samtidiges og jævnaldrendes. Der er ogsaa i vidt Omfang benyttet personlige Oplevelser eller Erindringer, selvfølgelig i digterisk Omformning. Bogen er fastere bygget end den forrige, Bipersonerne faa ikke saa meget Lov at brede sig ud over de Øjeblikke, hvori de træde i Forhold til og paavirke Hovedpersonen. Men i øvrigt er Kompositionen den samme: Forfatteren skildrer en Figur blot i enkelte, typiske Afsnit og befatter sig ikke med «ængsteligt og omhyggeligt at trække et rødt Ankertov gjennem alle dens Stadier og Faser». Personer og Situationer ere ikke saa talrige som i den forrige Roman, men lige saa anskuelige og karakteristiske, Sproget er roligere, men nok saa rigt paa levende og originale Billeder,

Følelsen er inderligere, Aandsindholdet modnere og dybere. Det er vor Litteraturs fineste, mest stemningsmættede psykologiske Digtning. Og J. havde vistnok Ret, naar han selv betonedede, at den paa ethvert Punkt — i Karakteranlæg, Udvikling, Resignation, Nyliv osv. — var særlig dansk.

Han havde, medens han skrev «Niels Lyhne», tænkt paa forskjellige ny Arbejder: en Roman om Cola di Rienzi, en om Borgiaerne og et moderne Drama. Men mest længtes han dog efter nu at komme i Kast med «noget lyst og let og pragtfuldt, fuldt af Livsglæde og Lune, store, festligt komiske Passager, nu og da lidt ægte Vildskab fløjtende i alle Kroge». Det skulde være en Roman, som begyndte i Christian VI's pietistiske Tid og udvikledes og endte under den lystige Frøderik V. Han havde begyndt at gjøre Forstudier; Sujettet vilde maaske have tilladt ham at udfolde helt det ægte jyske, snart sarkastiske og snart godmodige, Lune, som var saa fremtrædende hos ham i det daglige Liv. Han fik imidlertid endnu kun udgivet et Bind Noveller (1882), hvoriblandt den plastisk klare «Pesten i Bergamo» og den saa stilfærdig gripende «Fru Fønss». Desuden omarbejdede han med forbavsende Kunst enkelte af sine Ungdomsdigte og skrev nogle nye Smaadigte. De ere originale og i den Forstand formfuldendte, at Rhythmen overalt bøjer sig smidig efter Digterens Stemning. Og finere endog end hans Prosa vise de hans graciøse Evne til ligesom at sammenmelte Pathos og Jævnhed i ét Aandedræt. Det er en ægte «Jacobsensk» Vending, dette Omkvæd: «Irmelin *Rose*, Irmelin *Sol*, Irmelin *alt*, hvad der er dejligt!»

Paa de 3 Slægtled af Digtere, der ere optraadte her hjemme i Tyveaaret efter Midten af 70'erne, har J.s Indflydelse været afgjørende. Han døde 30. April 1885 og ligger begravet paa Thisted gamle Kirkegaard. Efter hans Død udgaves et Bind «Skitser og Udkast» (1886), hvoraf kun en Del senere gik over i hans «Samlede Skrifter» (1888).

Tilskueren 1885—87. G. Brandes, Det moderne Gjennembruds Mænd (1883) og Essays (1889). Illustr. Tid. XXVI, Nr. 32. Botan. Tidsskr. XII.

Vilhelm Møller.

Jacobsen, Jens Rasmussen, 1818—73, Gaardmand og Politiker, født 21. Febr. 1818 i Søby, Bjerreby Sogn paa Taasinge, Søn af Gaardmand Rasmus Hansen (f. 1773 † 1827). (Jacobsen var et Binavn, som fra Fortiden var knyttet til hans Fødegård.) Han uddannede sig til Snedker, men efter sit Giftermaal 1842 med en

Gaardmandsenke, Anne Rasmusdatter, blev han Gaardfæster i Lundby, Landet Sogn. Han var en flink Landmand og blandt de første paa Egnen til at indføre Forbedringer i Landbruget. 1857 var han Medstifter af — og en Tid lang Sekretær og Kasserer for — Svendborg Amts landøkonomiske Selskab, og 1872 valgtes han til Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad. Ligeledes var J. Medstifter af og siden 1844 Formand for Taasinge Brandkasse, 1855—67 Sognefoged og 1845—50 samt paa ny 1859—64 Medlem af Sogneforstanderskabet (Formand 1859—63). 1848 valgtes J. til den grundlovgivende Rigsforsamling og blev her Medlem af Grundlovsudvalget; 1849—52 og paa ny 1853—54 var han Folketingsmand og blev endelig 1864 kongevalgt Medlem af Rigsraadets (siden 1866 Rigsdagens) Landsting. Han hørte i den første Række Aar til Bondevennerne og var især ivrig for Fæstevæsenets Afløsning; i Landstinget sluttede han sig til Mellempartiet. Død 23. Nov. 1873.

Emil Elberling.

Jacobsen, Johan Peter, 1805—61, Læge, var en Søn af Kirurg ved Kronborg Geværfabrik Peter J. og Anna Christine f. Rasmussen og fødtes i Hellebæk 26. Juni 1805. Han studerede ved Kirurgisk Akademi, blev Kompagnikirurg og tog kirurgisk Examen 1828, beholdt s. A. Bataillonskirurgs Karakter, udnævntes 1835 til virkelig Bataillonskirurg, 1839 tillige til Læge ved den militære Højskole, 1842 til militær Overlæge. S. A. blev han Læge hos Dronning Caroline Amalie, 1845 blev han Justitsraad og fik Titel af Livlæge, 1848 udnævntes han til Overlæge ved Københavns Garnisonshospital; i Felttogene 1849 og 1850 fungerede han som Brigadelæge. Han var Medlem af den private Komité til Oprettelse af en Helbredelsesanstalt for Idioter, og da en saadan var kommen i Gang paa Gamle Bakkehus 1855, blev han dens Læge. Særlig bekjendt blev han i 1844 som Thorvaldsens sidste Læge og som den, der ved en formentlig fejlagtig Behandling skulde have fremkaldt det pludselige Dødsfald. Beskyldningen var utvivlsomt ganske grundløs, men han maatte dog gjentagne Gange forsvare sig offentlig derimod baade i Dags- og Fagpressen. Han døde i Mentone 19. Dec. 1861. Hans Hustru var Marie Jeanette Christine f. Baruël, Datter af Dekorationsmaler Jean Mathieu B.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Jacobsen, Jørgen, o. 1544—1617, Præst, havde vistnok været resid. Kapellan i Kalundborg, inden han 1572 blev Byens Sognepræst; senere, o. 1588, Provst i Arts og Skippinge Herreder; begyndte en «Provstebog», eller rettere omarbejdede en ældre Bog om Præsternes Indtægter osv.; han vedblev at føre den til sin Død, og senere fortsattes den indtil 1660. Af denne gjorde Langebek et Uddrag, der findes paa Kgl. Bibliothek, for en stor Del indeholdende Kalenderoptegnelser; et Uddrag igjen af dette er trykt i Ny kirkehist. Saml. V, 154 ff. og giver mange Oplysninger til Personalhistorien. J. J. har 1599 udgivet en Ligprædiken over Kirstine Holck og synes at have været en i Forhold til sin Tid fremragende Mand; Lyskander roser ham i høje Toner baade som Præst og som Menneske. 3 Gange gift, 1. (1572) med Marine Hermeis († 1575), Enke efter Præsten J. Brod i Kalundborg; 2. (1576) med Kirstine Sørensdatter, en Borgerdatter fra Kalundborg († 1578); 3. (1579) med Anne Madsdatter fra Kjøge († 1625). Han døde 7. Jan. 1617; 3 af hans Sønner bleve Præster.

Wiberg, Alm. dansk Præstehist. II, 51. Algreen Ussing, Efterretn. om Kallundborg. Ny kirkehist. Saml. V, 152 ff. *Vilh. Bang.*

Jacobsen, Mads, † 1688, s. Jacobæus.

Jacobsen, Niels Hansen, f. 1861, Billedhugger. J. fødtes 10. Sept. 1861 i Vejen By, Ribe Amt, hvor Faderen, C. P. J., ejede en mindre Bondegaard. Han opdroges til Landvæsenet, men viste tidlig Lyst til Kunsten, og da han kom til Kjøbenhavn for at af-tjene sin Værnepligt (i Ingeniørerne), søgte han om at komme ind paa Akademiets Skole, hvilket han opnaaede 1884. Her gjorde han hurtige Fremskridt og fik 1888 Afgang. Sit første Arbejde, «Løke lænket til Klippestykkerne», udstillede han i 1889 og vandt strax Aarsmedaillen, hvorefter han har udstillet: «Thor og Gjøgleriet i Utgaard» samt «En Bocciaspiller» (1891), «Vinranken» (1893) og «Døden og Moderen» (1894) efter Andersens Æventyr. J. har baade Formevne og Fantasi, den sidste endog i saa udpræget Grad, at den kan føre ham paa Afveje. Han er 2 Gange bleven støttet af det Hielmstjerne-Rosencroneske Legat; end videre har han haft det Raben-Levetzauske og Bielkeske Legat, det Anckerske Rejselegat og endelig Akademiets mindre Rejsestipendium i 2 Aar. Paa sine Rejser har han besøgt Italien og i længere Tid haft Bopæl i Paris. *Carl Bruun.*

Jacobsen, Peder, —1225, Biskop, var Søn af Jacob Sunesen, blev Kannik i Lund under sin Farbroder Ærkebiskop Anders Sunesen og dernæst, endnu i ung Alder, valgt til Biskop i Roskilde (1215), hvor han efterfulgte sin anden Farbroder, Peder Sunesen, og fortsatte hans store Værk, Opførelsen af Domkirken. Sammen med andre fik P. J. det Hverv at undersøge Jærtegnene ved Abbed Vilhelms Grav (1218) og bidrog derved til denne Helgens Kanonisation. Tillige med Anders Sunesen indviede han dennes Efterfølger (1224) og blev s. A. af Paven beskikket til at forestaa Korstogsprædikenen i Danmark. P. J. har da i særlig høj Grad været Ven af Korstogstanken, og den store Landesorg over Valdemar II's Fangenskab forøgede hans Længsel efter det hellige Land. I Foråret 1225 drog han derfor selv afsted med en Skare Korsfarere, men led Skibbrud ved Damme paa Flanderns Kyst. Vel naaede Bispen i Land og blev bragt til det nærliggende Cistercienserkloster Ter Doest; men der døde han 19. Maj.

Aarb. f. nord. Oldkynd. 1878.

Hans Olrik.

Jacobsen, Peder, —1286—, indtog en fremragende Stilling i Erik Glippings sidste Aar; han ejede rigt Gods rundt om i Danmark og var kongelig Hovedsmand i Fyn. Endnu i Avg. 1286 har han medbeseget et Kongebrev (hans Vaaben var 2 Horn), men da Kong Erik i Nov. s. A. blev fundet myrdet i Finderup, blev P. J. anklaget for at have været en af de sammensvorne og kjendtes fredløs ved Danehoffets Dom i Maj 1287. Ligesom de andre Kongemordere søgte han Tilflugt i Norge, hvor Kong Erik Magnusen tog ham i sit Værn. Han deltog siden i de fredløses Kampe imod Erik Menved og synes at have overlevet de fleste af sine Fæller; da Sagen imod dem atter blev optaget til Paakjendelse paa et Danehof i 1305, var han den eneste, der personlig indfandt sig og protesterede imod den nye Domfældelse. Han nævnes endnu 1307, da Erik Menveds Broder Christoffer lod sin Drost Anders Høiby slutte et Forlig med ham, men er vistnok død ikke længe efter.

Munch, Det norske Folks Hist. IV, 2. Bd.

Kr. Erslev.

Jacobsen, Peter Vilhelm, 1799—1848, Historiker og Digter. V. J., der var Søn af Vinkyper Jens Christian J., fødtes i Kjøbenhavn 21. Dec. 1799; han blev af den ret velstaaende Fader († 1815) sat i det Schouboeske Institut og senere i Metropolitanskolen, hvorfra

han dimitteredes til Universitetet 1817. I det Liv, som udfoldede sig i Studenterverdenen, og som gav Anledning til Studenterforeningens Stiftelse (1820), tog J. Del, og han var Senior i Foreningen 1820—29; dog forsømte han ikke derfor hverken Embedsstudierne — han tog juridisk Embedsexamen 1820 — eller Studier af videnskabelig Natur, ligesom han den Gang som senere fulgte ivrig med den æsthetiske Litteratur her hjemme og i Udlandet. Imidlertid skred han rolig hen ad de juridiske Embedsveje: 1820 blev han Volontær i Kancelliet, 1829 Kancellist, 1831 Kancellisekretær, derpaa brød han nogle Aar ud af Administrationen, i det han 1833 blev surnumerær, 1836 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, men da Dommervirksomhed var hans nervøse Natur imod, bøjede han atter om og blev 1841 Kommitteret i Rentekammeret, s. A. Justitsraad, 1845 virkelig Etatsraad. J. udførte sin Embedsgjerning med megen Dygtighed og Samvittighedsfuldhed, men hans Fantasi trængte til Næring fra mere fjærntliggende Omraader; en naturlig Sporsans lod ham snart finde Opgaver for sine Evner.

Allerede tidlig havde Samfundsspørgsmaal fra ældre Tider grebet hans Interesse. Ved i Embeds Medfør at blive bekjendt med de ældste Kancelliregistranter saa han, hvor rigt et Materiale her forelaa, som kunde bane Vej for en dybere Indsigt i Landets indre Bygning end den, som Historieskrivningen hidtil havde ydet. Han fattede Tanken om at fremstille Danmarks indvortes Historie under Kongerne Christian III og Frederik II, i det han tillige, med den Modenhed i Planlægning, som altid fulgte ham, bestemte sig for udelukkende at bygge paa Kilderne fra dette Tidsrum og ikke vilde lade sig forvilde ved noget Henblik til en forudgaaende eller efterfølgende Tidsalder. Hans første Afhandling handlede «Om Selvejergods og de Maader, paa hvilke denne Art af Ejendom overgik til Fæste under Kongerne Christian III og Frederik II» (1831); derpaa udgav han «Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian III og Frederik II» (1833); det er en velordnet, selvstændig og uden Forbillede skrevet Behandling af et vigtigt Æmne, der kaster Lys over mange Sider af Landets indre Tilstande. I en Række omfattende Afhandlinger belyste I. «de kongelige Nathold, Borgelejer og Gjæsteri» (1840), «de danske Kjøbstæders Borgervæbning og Deltagelse i Krigsvæsenet» (1846) foruden mange andre Sider af det danske Kjøbstadvæsen i det anførte Tidsrum, «Falkevæsenet og Falkejagten» (1848) osv. J. henledte ogsaa Opmærksomheden paa de hidtil lidet benyttede Kjøbstadsarkiver og

især det righoldige helsingørske Arkiv; han udgav Helsingørs Kæmnerregnskab for 1577, ledsaget af værdifulde, forklarende Oplysninger (1844).

Det fælles Særmærke for disse Arbejder er, at de bygge paa en tæt og fast sammenføjet Mængde af Kjendsgjæringer, der ere indsamlede med den største Omhu og opfattede med indtrængende Forstaelse, saaledes at mange Sider af Samfundslivet nu først ret traadte klart frem. Man indsaa strax, at denne Historiker havde fundet Kildespring, hvorved Historieforskningens noget fortørrede Jordsmon atter kunde frugtbargjøres; man fik ogsaa et eget Indtryk af, hvor mættet med Virkelighed og fri for Opfattelsens Vilkaarlighed et historisk Arbejde formaar at være. — J. blev 1836 optaget i det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, han deltog i Stiftelsen af «den danske historiske Forening» (1839) og var i de første Aar Medlem af Foreningens Bestyrelse; den største Del af hans Afhandlinger udkom i «Historisk Tidsskrift».

Men den nøgterne Historiegransker og omhyggelige Rente-kammermand var tillige bekjendt for at besidde betydelig æsthetisk Læsning og en fin Smag. Det vidste hans gode Venner fra Ungdomsaarene — saaledes Henrik Hertz, C. A. Thortsen, P. C. Adler og Christian Winther —, de horte gjerne hans æsthetiske Dom, ja, da Hertz, som skjænkede J. sin fulde Fortrolighed, 1832 udgav sin «Anonym Nytaarsgave», skrev J. heri en novellistisk Indledning: «Mødet i Dyrehaven», der ved sit Lune og Stilens Klarhed røbede en med Hertz beslægtet Aand (faa Maaneder efter var han Fadder, da Hertz lod sig døbe). J. skrev ogsaa 1836 et oprindeligt for Studenterforeningen bestemt Lystspil i 1 Akt: «Æventyr i Fastelavn»; dets gode Dialog opvejede dog ikke dets mindre heldige Sider, og Stykket gjorde ikke Lykke, da det 1845 opførtes paa det kgl. Theater.

Imidlertid havde J. iagttaget Sider af Livet i det 16. Aarhundrede, som ikke lode sig passe ind i et videnskabeligt Arbejde, og som dybt havde grebet ham; fremfor alt var han betaget af, hvorledes den Tids Mennesker nærrede en urokkelig Tro paa Trolddom som fuld Virkelighed. I Løbet af faa Uger skrev J. da sit mærkelige Drama «Trolddom». Procesakter fra Helsingør havde givet ham en Del af Stoffet, mest havde dog Tidens Aand, saaledes som han gjennem sine omfattende Studier var kommet til at til egne sig den, givet Handlingen Liv, Fart og Farve og ladet hans Fantasi tegne lyslevende Personer fra Frederik II's Tid. Bag den

naturalistiske Skildring var der en Underbund af de fineste Stemninger, ingensteds fik man Følelsen af det eftergjorte, og vel havde aabenbart franske Digtere paavirket Forfatteren, men dog var hans Drama fuldkomment originalt i Anlæg og Udførelse. I de tvende Hovedpersoner, Hans Thomassen og Karine, havde J. skildret tvivlsomme Naturer, men den Kjærligheds Trolddom, hvoraf Karine var betaget, gav hende en Højhed, der forsonede med hendes letfærdige Vandel. Hendes Død paa Baalet og Stykkets hele mørke Udgang — thi J. vilde netop bestemt bestride Nødvendigheden af en forsonende Slutning — maatte imidlertid vække Anstød, og Publikum udpeb med stor Uforstand Stykket, da det 1847 med en fortrinlig Rollebesætning opførtes paa det kgl. Theater; det gik kun 5 Gange over Scenen. Den æsthetiske Kritik udtalte sig dog den Gang, som ogsaa senere, med stor Beundring for dette Drama og fremhævede dets ejendommelige Værdi baade som Kunstværk og Tidsbillede; men man har ikke senere forsøgt at opføre det.

J. havde altid haft et skrøbeligt Helbred, han led af en Leversygdom og var plaget af Asthma og Gigt; tidlig blev han svær — Christian Winther kalder ham allerede 1822 «hin digre» —, og han troede selv ikke paa, at hans Liv vilde blive langt. Ved flittigt Arbejde, ved hyppige Kjøreture til sin Yndlingsegn, Dyrehaven, desuden med Støtte i et godt Lune forstod J. at dæmpe den Nedtrykthed, hvoraf han led, og som han i øvrigt aldrig lod falde Vennerne til Byrde. Omsider fik dog hans Sygdom Overhaand, og han døde 13. Maj 1848. J. var under Middelhøjde, havde mørke, spillende Øjne, en svagt buet Næse og mørkt Haar; et karakteristisk satirisk Smil og en hjærtelig Latter gav Vidnesbyrd om Sindets Sundhed uagtet alle Lidelser. Hans Venner satte et Monument med smukke, ærefulde Mindevers paa hans Grav paa Frederiksberg Kirkegaard. — J. var 1838 bleven gift med Gertrud Cathrine Elizabeth Essendrop, Datter af Sognepræst C. S. E. for Modum Præstegjæld i Norge; hun døde 1872.

Erslew, Forf. Lex. Tilskueren VI (1889). B. A. Duurloo, Lidt om «Troldoms» Forfatter, P. V. Jacobsen (1890). J. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i det 19. Aarh.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Jacobsen, Wolf Nicolai, 1753—1808, Læge, var en Søn af Regimentskirurg David J. og 2. Hustru, Ida Margrethe f. Böhl, og fødtes i Rensborg 27. Febr. 1753. Han lagde sig efter Kirurgien, først i Kiel, senere i Kjøbenhavn, hvor han navnlig holdt sig til

Tode og M. Saxtorph som Lærere, og hvor han 1776 blev Kompagnikirurg. 1779 absolverede han Examen ved Amfiteatret og blev derefter assisterende Kirurg ved Almindeligt Hospital. 1780 tog han den for Udøvelse af medicinsk Praxis nødvendige Tillægs-examen for det medicinske Fakultet, og 1781 indskrives han i det københavnske Barberlav. Han viste megen Omhu og Nidkjerhed i sin Hospitalsvirksomhed, og navnlig da den hidtidige Overlæge, M. Saxtorph, 1800 var død, og han var rykket op i dennes Post, fik han det tidligere forsømte Hospital bedre organiseret og egentlig først gjort til en for syges Kur virkelig indrettet Anstalt. Læger og studerende begyndte nu at søge Vejledning hos J., der var en dygtig Kliniker, og det ikke blot paa det kirurgiske og operative, men ogsaa paa det medicinske Omraade. Denne Del af Lægevidenskaben synes han endog efterhaanden at have omfattet med udpræget Forkjærlighed, hvad der ogsaa har givet sig Udtryk i litterær Virksomhed, navnlig i Afhandlinger i det fysisk-medico-kirurgiske Bibliothek. P. Scheel giver ham det hædrende Skudsmaal, at han var «ein für die Fortschritte der Heilkunde unermüdeten Arzt». — 1785 ægtede han Karen Bloch, f. Brekke Erichsen, Enke efter Bogholder Christian Johan B. Ved dette Ægteskab blev J. Stiffader til sin Underkirurg og senere Efterfølger som Overkirurg, Johan Frederik Bloch († 1826 som Landfysikus i Vestindien). J. døde 25. Febr. 1808.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Penia 1808, S. 100.
Lærde Efterretn. 1808, Nr. 24. *Jul. Petersen.*

Jacobson, Albert, 1780—1836, Billedhugger og Ædelstenskærer. J., Søn af nedennævnte Professor Sal. Aaron J., blev født i Kjøbenhavn og besøgte Kunstakademiet her i sin Barndom og første Ungdom. Med Faderen var han derpaa fra 1796—1801 i Stockholm, ved hvis Kunstakademi han vandt en mindre Sølvmedaille, og var Elev af Billedhugger Sergel, paa samme Tid som han under Faderens Vejledning fulgte Familiens Tradition og blev en dygtig Ædelstenskærer. Hjemkommen til Kjøbenhavn vandt han ogsaa en mindre Sølvmedaille ved Akademiet her. Efter, som det synes, senere at have foretaget en Kunstrejse, hvor han rimeligvis har søgt udenlandsk Vejledning i sine Kunstfag, fremstillede han, i 1816, Frederik VI's Portræt, graveret i en islandsk Topas, for at agreeres; det skete ogsaa, og som Medlemsarbejder udførte han Overhofmarskal Hauchs Portræt baade som Medaillon i

Legemsstørrelse og som Intaglio i en Agat. 1817 blev han Medlem af Akademiet, og i 1829 blev han ogsaa Medlem af Akademiet i Stockholm. Han var imidlertid ogsaa, fra 1817, Hofsignetstikker og fik i 1820 Professortitel. Foruden at levere Portrætter i skaarne Stene og en større Mængde kgl. og adelige Vaabener i Signeter dyrkede han stadig Billedhuggerkunsten, navnlig ved Udførelsen af Portrætmedailloner, blandt hvilke kan nævnes 2 af Akademiets Legatstiftere Hofraad D. A. Meyer og Malermester J. Neuhausen, hvilke Medailloner, i Legemsstørrelse (1829), høre til Akademiets Kunstsamling. Som Medaillør har han udført en Medaille i Anledning af Frederik VI's Helbredelse fra en Sygdom (1833) og mulig Medaillen over C. D. Kreber, som i Medaillesamlingen anføres under Faderens Navn ved 1828. J. døde ugift 28. Nov. 1836.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Jacobson, Georges Johan Jacob Preben, f. 1832, Søofficer. J., Søn af nedennævnte Professor Ludwig Lewin J., er født i Kjøbenhavn 27. April 1832, var som Kadet udkommanderet i Krigsaarene 1848—50, blev Lieutenant i Marinen 1852, Kapitajn 1869 og Kommandør 1881. Efter nogle kortere Togter udkommanderedes han 1854—55 til Vestindien om Bord paa Korvetten «Najaden», gjorde 1858 med Korvetten «Thor» en lignende Rejse, var 1867—68 med Korvetten «Dagmar» i Sydamerika og Vestindien og 1873—74 som næstkommanderende med Fregatten «Sjælland» i Middelhavet. 1861—63 var J. ansat som Kadetofficer og havde som saadan Lejlighed til at undervise den daværende Prins Vilhelm, senere Konge af Grækenland. I Krigsaaret 1864 gjorde han Tjeneste om Bord i Fregatten «Tordenskjold» paa Blokade i Østersøen, hvor han deltog i de Smaatræfninger, dette langsomt dampende Skib havde at bestaa mod den hurtige lille preussiske Aviso «Grille». 1870—81 forrettede han Tjeneste som Kontorchef i Marineministeriets Admiralitetskontor, men ansattes derefter som Adjudant hos Kongen, indtil han 1886 overtog Stillingen som kgl. Jagtkapitajn. Af Chefskommandoer har J. haft følgende: 1877 førte han Krydseren «Fylla» paa Togt til Island, de 2 paafølgende Aar Kongens Dampskib, henholdsvis «Slesvig» og «Danebrog», 1882 Korvetten «Heimdal» som Kadetskib og 1888 Panserskibet «Odin» i Eskadre. 1884—89 ledede han den græske Prins Georgs Uddannelse til Søofficer her i Landet. For øvrigt har han i sin Egenskab som kgl. Jagtkapitajn foretaget mange Rejser med og for Kongen og Konge-

husets Medlemmer. 1888 blev han Kommandør af Danebrog (2. Grad).
— J. blev gift 1858 med nedennævnte Louise Frederikke Amalie Larcher. C. With.

Jacobson, Louise Frederikke Amalie, f. 1834, Skuespillerinde. Fru J., som er en Datter af Solodanser ved det kgl. Theater Pierre Joseph Larcher (f. 29. Dec. 1801 † 15. Juni 1847) og kgl. Skuespillerinde Frederikke Nicoline L., f. Lange (f. 24. April 1813 † 13. Marts 1892), blev født i Kjøbenhavn 23. Juli 1834 og debuterede paa det kgl. Theater 5. Jan. 1852 som Leonie i «Kvindens Vaaben». Den unge Pige gjorde strax stor Lykke, ikke blot ved sit naturlige, ukunstlede Spil, men hovedsagelig ved sin ungdommelige Ynde og Skjønhed og ved sit Organ, der i Velklang og Egalitet maaske staar uovertruffet paa den danske Scene. Der blev hende hurtig et omfattende Repertoire til Del, saa omfattende, at meget deraf laa uden for hendes Evners Omraade; baade i det franske Lystspil og i det romantiske Drama manglede der hende altid noget, endskjønt hun ved sin Ynde og sin mesterlige Versfremsigelse vidste at dække over Manglerne; men til Gjengjæld virkede hendes Talent saa meget friskere og mere indtagende, naar hun spillede de jævne unge Piger, helst de danske. Ane i «Østergade og Vestergade», Antonie i «Sparekassen» og Rikke i «Gjenboerne» høre blandt hendes allerypperste Præstationer. Hun blev kgl. ansat i 1857 og spillede i 1862 med stort Held en af Sangklokkerne i «Det lykkelige Skibbrud», ved hvilken Lejlighed Theatrets Styrelse strax burde have set, med hvor betydelige komiske Evner hun sad inde; disse sine Evner fik hun i 1866 yderligere Anledning til at lægge for Dagen som Zerbinetta i «Scapins Skalkestykker» og som Mine Tokkerup i «En Spurv i Tranedans», men først 1868 opnaaede hun at spille Pernille i «Maskeraden». Hvad hun her savnede i drastisk Komik, erstattede hun ved sin elskværdige Friskhed og sit frodige Lune, og end mere befæstede hun sit Ry som komisk Skuespillerinde ved sit ypperlige Spil i Sæsonen 1871—72 som Dorine i «Tartuffe». I rette Tid vidste hun at trække sig tilbage fra Elskrinderrollerne og haabede saa til Gjengjæld at finde Anvendelse i det komiske Fag; men her blev hendes saa berettigede Haab dog skuffet, hun blev mere og mere holdt ude af Repertoiret, og da hun til sidst blev kjed over denne planmæssige Tilsidesættelse, søgte og fik hun 8. Jan. 1880 sin Afsked. Hun betraadte Bræderne sidste Gang 30. Maj 1880 som Lona

Hessel i «Samfundets Støtter». Hun ægtede 20. Avg. 1858 Lieutenant i Marinen Georges Johan Jacob Preben Jacobson (s. ovfr.).

Edgar Collin.

Jacobson, Ludwig Lewin, 1783—1843, Læge og komparativ Anatom, var en Søn af nedennævnte Professor Sal. Aaron J. og fødtes 10. Jan. 1783 i Kjøbenhavn. Med Faderen flyttede han til Stockholm og nød Undervisning i det derværende tyske Lyceum. 1799 begyndte han Studiet af Lægevidenskab, som han fra 1800 fortsatte i Kjøbenhavn ved det kirurgiske Akademi, hvor han absolverede Examen 1804 efter 1802 at være bleven privat inskriberet ved Universitetet. 1806 ansattes han ved Akademiet som Reservekirurg og 1807 som Lector chemiæ, hvilken sidstnævnte Stilling han dog 1809 atter fratraadte. 1806—7 fungerede han som kirurgisk Kandidat ved Frederiks Hospital. 1807—10 var han Lærer ved Veterinærskolen. Under Kjøbenhavns Bombardement gjorde han Tjeneste ved Lasarettet i Frimurerlogen for Studenter og Livjægere og gav paa samme Tid det første fremtrædende Vidnesbyrd om sin lægevidenskabelige Forskningsiver ved efter Kapitulationen at faa Adgang til Undersøgelse af de engelske Feltlasaretter og derom at udgive en interessant Beretning i «Bibl. for Læger».

Snart efter viste han sin Forskervevne paa et Omraade, hvor han hurtig naaede et stort evropæisk Navn, nemlig i den komparative Anatomi, et Videnskabsfag, hvori man den Gang havde det vigtigste Grundlag for hele Biologiens Studium, og som derfor dyrkedes ivrig af talrige fremragende Naturforskere. Allerede 1809 forelagde han en Undersøgelse af et nyopdaget Organ, det senere saakaldte Jacobsonske (s. ndfr.), for det danske Videnskabernes Selskab, og efter at Cuvier i 1811 i sit Tidsskrift havde givet udførlig Meddelelse derom, var J.s Navn dermed optaget mellem de fremragende biologiske Forskeres. S. A. hædrede ogsaa det danske Videnskabernes Selskab Arbejdet ved sin Sølvmedaille; ligeledes s. A. erholdt J. Regimentskirurgs Karakter og kgl. Understøttelse til at foretage en større Udenlandsrejse gennem Tyskland og Frankrig.

Hos Cuvier fandt han en hjærtelig Modtagelse og blev længe i Paris, optagen af fortsatte komparativ-anatomiske Forskninger, hvis Resultater publiceredes i franske Tidsskrifter. Men samtidig kastede han sig med lignende Iver over Studiet af praktisk Lægevidenskab og navnlig af kirurgiske Æmner; det var derfor naturligt, at han ved sin Hjemrejse (1813) fik Ordre fra den danske

Regering om at begive sig til den franske Armé til videre praktisk Uddannelse og for at fremskaffe Oplysninger om det franske militære Medicinalvæsen. De ledende franske Feltkirurger (Larrey og Desgenettes) interesserede sig ogsaa for ham og skaffede ham Ansættelse ved et Lasaret uden for Leipzig; her angrebes han imidlertid af den herskende ondartede Lasaretfeber og var Døden nær, samtidig med at Lasarettet efter Slaget ved Leipzig faldt i Fjendens Hænder og blev udplyndret af Kosakkerne. I en i alle Henseender yderst medtagen Tilstand rejste han sig fra Sygelejet, men de allieredes Læger toge sig nu af ham, og den berømte Stieglitz i Hannover, der vel kjendte J. som Videnskabsmand, skaffede ham en overordnet Ansættelse ved den engelsk-hannoverske Legion. Hjemkommen 1814 hædredes han det følgende Aar ved Æresdiplomet som Dr. med. & chir. fra Kiels Universitet og i 1816 ved at erholde Titel af Professor. 1815 var han efter Ansøgning bleven entlediget fra sin Stilling som Reservekirurg.

Derefter virkede han som praktiserende Læge i Kjøbenhavn, fortsatte samtidig med Iver sine anatomiske Undersøgelser og publicerede banebrydende Meddelelser paa dette Omraade (s. ndfr.), hvad der ogsaa bevirkede hans Optagelse i Videnskabernes Selskab 1819. 1822 blev han Regimentskirurg ved Kongens eget Regiment med Kapitajns Rang, 1827 Regimentskirurg ved de kongelige Livgarder til Fods og til Hest. 1823 indgik han Ægteskab med Angelique Jacobine Vilhelmine Marie Petzholdt (f. 1799 † 1870), Datter af Grosserer Johan Jacob P. Hans Lægepraxis blev bestandig mere omfattende, og han var ikke alene en højt skattet Huslæge, men konsuleredes ogsaa fra nær og fjern, baade i medicinske og kirurgiske Sygdomstilfælde. Kirurgien laa ham dog nærmest, og paa dette Omraade gjorde han snart praktiske Opfindelser, der forøgede hans Navns Berømthed rundt om i Udlandet. Dette gjælder til Dels om et nyt Underbindingsapparat til Pusaarer, men dog navnlig om en ny Konstruktion af de Instrumenter til Knusning af Blæresten, som netop den Gang vare opfundne af fremragende franske Kirurger. I Steden for de franske Lithotriptorer konstruerede J. en meget sindrig og let haandterlig «Lithoklast», med hvilken han selv og andre foretog mange heldige Operationer. Sin første Meddelelse derom gav han 1820 i det kgl. medicinske Selskab, men navnlig offentliggjorde han sine Erfaringer om Instrumentets Brug og Nytte i 1828—29 i Videnskabernes Selskab. Fornemmelig efter at Instrumentet var blevet lidt

ændret af den store Kirurg Dupuytren, vandt det i Frankrig overordentlig megen Anerkjendelse og Udbredelse (indtil det senere fortrængtes af andre Lithoklaster) og skaffede ham i 1833 af Académie des sciences en af de Monthionske Præmier (4000 Francs). Allerede tidligere (1831) havde han af samme Akademi erholdt en Guldmedaille for sine vigtige Undersøgelser over et Nyreportaarsystem hos Fugle og Krybdyr (s. ndfr.), ligesom han ogsaa 1833 valgtes til korresponderende Medlem af Akademiet i den afdøde engelske Anatom og Kirurg Sir Everard Homes Sted.

Ogsaa her hjemme var han fremdeles Gjenstand for talrige Udmærkelser. 1836 blev han Æresmedlem af det kgl. medicinske Selskab, 1840 tildeltes der ham en højere Rang, 1842 blev han Overlæge ved Livgarden og fik Prædikat af kgl. Livlæge, og han fik danske ligesom ogsaa svenske Ordener. Men trods alle saadanne Udmærkelser synes J. dog at have lidt under en bitter Følelse af ikke at blive anerkjendt nok og navnlig at have følt sig trykket af, at han som Jøde var udestængt fra Universitetet. Et Professorat var imidlertid blevet ham tilbudt, naar han kun vilde opfylde den da udkrævede Betingelse for Opnaaelsen deraf, at antage Kristendommen; men han vilde ikke svigte sine Fædres Tro. Som Jøde afslog han ogsaa at deltage i det første Naturforsker møde i Christiania, til hvilket han havde erholdt en smigrende særlig Indbydelse, i det Forbudet mod Jøders Ophold i Norge endnu den Gang var i Kraft. Derimod deltog han med megen Lyst og Iver i det foregaaende Naturforsker møde i Stockholm og gav her ved talrige Meddelelser, hentede fra baade ældre og nye Forskninger, fremtrædende Vidnesbyrd om sin midt under en særdeles udbredt Lægepraxis utrættet fortsatte videnskabelige Arbejden. Han var endnu fuldt optagen af en saadan, da han i Sommeren 1843 rantes af en ondartet Tyfus og bukkede under for Sygdommen 29. Avg. Den overordentlige Deltagelse, Dødsfaldet vakte i vide Kredse, og navnlig de ved hans Ligsfærd holdte Sørgetaler af H. C. Ørsted, hans mangeaarige Klient og Ven, og af C. N. David vidnede om, hvor højt skattet han var for sine udmærkede Egenskaber som Videnskabsmand, som Læge og som Menneske.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Oversigt ov. Videnskab. Selsk. Forhandl. 1844, S. 33 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 354 ff. Dansk Pantheon X (1843). Jul. Petersen.

— Som *Zoolog* (sammenlignende Anatom) indtager L. Jacobson en meget fremtrædende Plads; han rager højt op over sin Samtid

her hjemme og staar værdig ved Siden af de bedste Kræfter, der i hin Tid — Cuviers Tid — arbejde i Zoologiens Tjeneste i andre Lande. Rækken af hans Arbejder begynder 1811 med Offentliggjørelsen af hans interessante Opdagelse af et hidtil ubekjendt Organ (Sanseorgan), der staar i Forbindelse med Næsehulen hos Pattedyrene: det senere efter ham benævnte Jacobsonske Organ, som han ikke alene opdagede, men nøje undersøgte hos et større Antal Former. Af endnu langt større Rækkevidde er hans næste Arbejde, om Nyreportaaresystemet (1813—21), hvori han paaviser, at Nyrerne hos Fiske, Padder og Krybdyr paa lignende Maade som Leveren hos alle Hvirveldyr modtage Veneblod, Blod, som forinden har passeret Haarkarnettet i Baglemmer og Hale. Han har til dette Arbejde foretaget omfattende Undersøgelser af talrige Hvirveldyr og paaviser, hvorledes Systemet i det enkelte modificeres hos de forskjellige Former; des værre foreligger der for Offentligheden af dette, som af flere andre af J.s Arbejder, kun korte Uddrag, hvad vi nu til Dags vilde kalde «foreløbige Meddelelser».¹ Til J.s Ungdomsarbejder høre ogsaa hans Undersøgelser over den saakaldte Steensenske Næsekjertel hos Pattedyr og Fugle (1813), et Organ, der vel var kjendt tidligere hos enkelte Dyr, men som han paaviser hos langt flere; end videre den interessante lille Meddelelse om Slimrørene hos Hajer og Rokker (1813), som han efter en omhyggelig anatomisk Analyse erklærer for at være — hvad de virkelig ogsaa ere — Sanseorganer, medens man tidligere havde anset dem for Kjertler. Medens alle de nævnte Arbejder dreje sig om Hvirveldyr, er Stoffet til et noget senere Arbejde: om Bløddyrenes Nyrer (1828), hentet fra de lavere Dyr. Det er J.s Fortjeneste at have opdaget, hvilket Organ det er, der fungerer som Nyre hos Sneglene, noget, som hidtil havde været ganske ubekjendt. Undersøgelsen var han kommen ind paa gennem sine Arbejder med Hvirveldyrenes Nyrer (Nyreportaaresystemet); han viser nu, at der i den saakaldte «Kalksæk» hos Sneglene dannes Urinsyre i ret anselig Mængde, hvormed Organets Betydning var fastslaaet. Et ret vigtigt Bidrag er ogsaa hans Arbejde over Urnyrerne (eller, som han kaldte dem, Primordialnyrerne) (1830); han hævder heri med rette, at Urnyrerne ere selvstændige ekskretoriske Fosterorganer, der hverken omdannes til de blivende Nyrer eller til Æggestokke eller Testikler; de saakaldte Gartnerske Gange hos visse Pattedyr-

¹ Talrige Haandtegninger og Optegnelser til dette og andre af J.s Arbejder opbevares i den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliothek.

hunner, viser han, ere Rudimenter af Urnyrernes Udførselsgange. Derimod var det andre, senere, Undersøgere forbeholdt at opdage, at Handyrets Sædledere ere de omdannede Urnyregange. Det sidste større Arbejde, som J. udførte, var hans Undersøgelser over Primordialkraniet hos Hvirveldyrene, særlig hos Pattedyrene (1842), et Arbejde, om hvilket han des værre kun — kort Tid før sin Død — naaede at give foreløbige Meddelelser, der dog ere fyldige nok til at vise, at vi her staa over for et Arbejde, hvori Forfatteren er naaet højere end i noget andet. Han paaviser, at den da gængse, ganske tiltalende Theori, hvorefter Kraniet skulde bestaa af et Antal sammenvoxede Hvirvler, er urigtig, og giver en Fremstilling af Kraniets Udvikling, som har staaet sin Prøve til vore Dage. Han viser, at Grundlaget for Hvirveldyrenes Hovedskal er en Bruskmasse, Primordialkraniet; at visse af de Knogler, som sammensætte det udviklede Dyrs Hovedskal, dannes ved, at Brusken forbener, men at andre — hvad vi nu kalde Dækknogler — udvikles uafhængig af Primordialkraniet, uden om det, «imellem Membraner uden at være præformerede af Brusk». J.s Undersøgelser ere først og fremmest anstillede paa Pattedyrfostre, men de strække sig der fra ud over de andre Hvirveldyrklasser, hos hvilke han finder lignende Forhold.

Vi have ovenfor væsentlig kun dvælet ved de mere betydelige af J.s zoologiske Arbejder. Foruden disse har han, mest i korte Meddelelser, givet adskillige, til Dels værdifulde Bidrag, som her kunne forbigaa; det allerede givne vil formentlig tilstrækkelig karakterisere ham som zoologisk Forfatter. Det følger af sig selv, at en saadan Forfatterbane ogsaa har større og mindre Fejltagelser og Fejlgreb at opvise. Et saadant var f. Ex. hans Hævdelse af, at de smaa Muslinger, som findes i Dammuslingernes Gjæller, vare fremmede Snyltere, medens Sandheden er, at det er Muslingens spæde Unger.

Skulle vi til Slutning i Almindelighed udtale os om J.s Personlighed som Forsker, da maa det siges, at han i en sjælden Grad bærer Præget af at være den fødte Videnskabsmand: med stort Undersøgertalent forener han den overskuende og samlende Evne, Evnen til at gribe det væsentlige. Og det maa vække vor Beundring at se, hvor fortrinlige Ting han har præsteret som Videnskabsmand i et ikke meget langt Liv, der for største Delen var optaget af en omfattende Lægepraxis og af betydningsfuldt, ualmindeligt Arbejde ogsaa i denne Retning. *J. E. V. Boas.*

Jacobson, Salomon Aaron, 1754—1830, Medaillør og Ædelstenskærer, var Søn af en i Hamborg født Gravør og Ædelstenskærer af jødisk Æt, Aaron J., som i eller før 1748 indvandrede til Danmark, hvor han fra dette Aar var Hofsignetstikker († 1776). Han uddannede sine 2 Sønner, David A. og ovennævnte, i sit Fag som Ædelstenskærere, saaledes at begge Brødre ved Faderens Død overtog Stillingen som Hofsignetstikkere. S., der var født i Kjøbenhavn, rejste i 1788 til Stockholm, hvor hans Arbejder i Ædelsten vakte megen Opmærksomhed, og han blev Medlem af Akademiet der. Derefter arbejdede han i Kjøbenhavn som Medaillør; da han i 1790 indsendte nogle Arbejder for at blive agreeret, vilde Akademiet ikke agreere ham paa disse, der vare Kopier efter Antiker, skaarne i Ædelsten, men ønskede hellere at agreere ham som Medaillør, og da det i 1792 atter nægtedes ham som Ædelstenskærer, indsendte han i 1796 nogle Medailler, hvorpaa han agreeredes. Man gav ham dog Opgave til Antagelse i Ædelstefaget, og han udførte nu en staaende Apollo, skaaren i Chalcedon, paa hvilken han s. A. blev Medlem. Det synes, som om han først 1805 paa ny mødte i Akademiets Forsamling, i det han da igjen aflagde Ed som Medlem. I Mellemtiden havde han været mindst 5 Aar i Stockholm (1796—1801) og vistnok, efter et Besøg i Kjøbenhavn, paa ny fra 1802—5. Han var i 1779 bleven gift med Merlo Levin von Halle, med hvem han havde flere Børn, der til Dels fik deres Opdragelse i Stockholm. I Medaillekunsten er hans første Arbejde, Medaille over Oluf Borch, fra 1791. Medens han var i Sverige, udførte han en Medaille til Ære for den danske Kronprinsesse Marie Sophie Frederikke (1805). Mest bekjendt er hans Deltagelse i Konkursen om Kroningsmedaillen (1815—17), i det det synes, som den senest af J. skaarne Medaille var den, der blev brugt (udstillet 1823) og bl. a. ogsaa vandt Akademiets Aerkjendelse. I 1820 fik han Professortitel, og han døde 28. Juni 1830.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Jacobæus, Holger, 1650—1701, Læge, var født 6. Juli 1650 i Aarhus, og hans Forældre vare Biskop Jacob Matthisen og Anna Bartholin (en Datter af Caspar B.). Efter Faderens Død kom han 1661 til Kjøbenhavn med sin Moder, deponerede 1666 fra vor Frue Skole og studerede Theologi og Medicin. 1671 begav han sig paa en Rejse til Holland og studerede Lægevidenskab, navnlig i Leiden. Paa Grund af Krigsuroligheder vendte han hjem 1672 og lagde sig navnlig

efter Anatomi under Stenos Vejledning. 1674 gav han sig atter paa Rejse og opholdt sig i Holland, i Paris, men navnlig i Italien, hvor han i længere Tid boede hos sin tidligere Lærer Steno i Florents og fremdeles særlig dyrkede Anatomien. Over Tyskland drog han 1677 tilbage til Danmark, men rejste det følgende Aar igjen ud, til England og Holland, hvor han 1679 i Leiden erholdt den medicinske Doktorgrad; s. A. kom han hjem. Allerede 1674 var han bleven udnævnt til Professor i Historie og Geografi ved Universitetet, men begyndte først sin akademiske Virksomhed efter sin sidste Rejses Afslutning. 1681 beskikkedes han til *secundus anatomicus* paa Universitetet med *Senium* i det medicinske Fakultet og holdt nu ogsaa medicinske Forelæsninger, navnlig fra 1686 som Vikar for V. Worm. Til Universitetsrektor valgtes han 1691 og atter 1695; han beklædte derefter Værdigheden 2 Aar i Træk. 1691 blev han tillige Assessor i Højesteret, 1698 rykkede han op til et Ordinariat i det medicinske Fakultet og blev samtidig Justitsraad. 18. Juni 1701 døde han af en hidsig Feber. 1681 havde han ægtet sit Søskendebarn Anne Margrethe Bartholin, Datter af Professor med. Thomas B. (I, 564); efter hendes Død 1698 ægtede han det følgende Aar Justitssekretær Thomas Bartholins Enke, Anne Tistorph (s. I, 575).

I sine yngre Dage viste J. som Stenos Discipel livlig Interesse for Anatomien og navnlig for Dyreanatomien, men som Professor udfoldede han ingen betydeligere Virksomhed, hverken i anatomisk eller i anden Retning. Historisk bekjendt har han kun gjort sig ved sin efter kongelig Befaling udgivne, store illustrerede Katalog over det kongelige Kunstkammer («*Museum regium*», 1696), hvilket Pragtværk tilsendtes mange fremmede Fyrster og derfor indbragte Forfatteren talrige store Foræringer. Hans Børns Huslærer Jochum Halling (VI, 518) skal i øvrigt have haft en væsentlig Andel i Katalogens Udarbejdelse. En vis Opsigt i Udlandet vakte J. ogsaa ved sit *Programma funebre* i Anledning af O. Borchs Død; den Skarphed, hvormed han i Veneration for sin kjære, afdøde Lærer angreb dennes Modstander, den celebre Conring, fremkaldte heftige Gjensvar fra forskjellige tyske lærde.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen II, 24 ff. Danske Saml. III, 234 ff.

Jul. Petersen.

Jacobæus, Matthias, 1637—88, Professor, fødtes 1. Maj 1637 i Aarhus og var en Broder til den foregaaende. 1656 kom han til Universitetet, hvor han optoges i sin Privatpræceptor Rasmus Vin-

dings Hus; snart fik han Lyst til at rejse udenlands, og Dagen til Afrejsen var allerede bestemt, saa afbrød Svenskekrigen hans Planer, og først efter at have deltaget i Kjøbenhavns Forsvar kunde han 1660 drage til Leiden. Med nogle Maaneders Afbrydelse 1662, da Omsorgen for hans Moder, der var bleven Enke, kaldte ham hjem, tilbragte han 4 Aar i Udlandet og besøgte baade England, Frankrig og Nederlandene, væsentlig optagen af at studere Lægevidenskaben, hvori han erhvervede Doktorgraden. 1664 kaldtes han hjem ved Udnævnelse til Professor i Historie og Geografi ved Universitetet og tog igjen Bolig hos sin gamle Præceptor. Samtidig begyndte han at praktisere som Læge; 1668 blev han Professor i Græsk, men først senere opnaede han en medicinsk Lærestol. J. led under et svageligt Helbred og synes at have været en stille lærd uden synderlig Produktivitet; maaske har han haft nogen Betydning som Docent, hvis man kan slutte noget af et Universitetsprograms Antydninger. Han døde 25. Jan. 1688, efterladende en Enke, Anne Schröder (f. 1646, gift 15. Okt. 1684, † 1699), Datter af Borgmester i Roskilde Herman S. og Eva Motzfeld.

Universitetsprogr. 1688. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Giessing, Jubelrørelse III, 344 Tab. I. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen II, 23 f.

G. L. Wad.

Jagd, Jens Christian Henrik Claudius, f. 1821, Politiker, Officer, Tekniker. J. er en Søn af Førstelærer ved Borgerskolen i Fredericia Niels J. og Ellen Regine f. Høxbroe og fødtes 27. April 1821. 1841 dimitteredes han fra Skaarup Seminarium og blev s. A. Underlærer ved og fra 1843 Bestyrer af en privat Realskole i Svendborg. Paa Grund af Brystsygdom forlod han Skolegjerningen og konstruerede i 1844 til et fynsk Udtørringsforetagende en roterende Dampmaskine til at drive Pumperne, der skulde hæve Vandet ved Centrifugalkraft. Styrket bl. a. ved H. C. Ørsteds Bifald tog han Patent paa Maskinen i Danmark og England og rejste til sidstnævnte Land, hvor den ansete Vandbygningsingeniør Joseph Glynn associerede sig med ham om skandinaviske Udtørringsarbejder. Imidlertid gik J. frivillig med i Krigen 1848—50, blev hurtig Officer og dekoreret, førte et frivilligt Patrouillekorps — «de Jagdske Kanarifugle» kaldet efter Mandskabets gule Oljeklæder — og i 1850 de Troppeafdelinger, der afsøgte Terrænet foran den til Isted fremrykkende danske Hær, og udmærkede sig ved Isted, hvor han saaredes alvorlig. Efter Krigen, da der for Alvor toges fat paa elektriske Telegrafanlæg, modtog Kapitajn J. en ham tilbuddet Post

som Telegrafbestyrer i Nyborg, anlagde derefter for Staten Telegraflinjerne i Fyn, Slesvig og Vendsyssel med tilhørende submarine Linjer og talrige private Linjer og var udset til en Post som Overinspektør for Telegrafvæsenet, men gik paa Grund af svækket Helbred af 1863. I 1858—59 havde han imidlertid paabegyndt Udtørringen af Sjørring Sø. Talrige Retstvistigheder lammede Foretagendet, og ved en anden Mands Fallit i Svendborg tabte J. samtidig 344000 Kr. Ved Støtte fra Bondestanden i Thy kom han dog igjennem og svarede hver sit. I 1878 blev han Bestyrer af Kolding Oppebørselsstue, i 1882 Amtsforvalter i Thisted, i 1886 i Kjøbenhavn. I Rigsdagens Folketing har han repræsenteret Svendborgkredsen 1849—52, Thistedkredsen 1859—61, 1869—72 og siden 1873. Desuden repræsenterede han Thistedkredsen i Rigsraadets Folketing 1864—66. Som i Krigen saaledes i Politikken har der været noget af en Friskarekriger i ham, men i Forfatningskampen fra Halvjerdsernes Begyndelse har han støttet Regeringen. Gift 1. med Dorthee Vilhelmine Caroline Adolphine f. Tornøe, Datter af Birkedommer Jens Wenzel T., 2. med Sara Helene f. Bruun, Datter af Toldforvalter Lars Junior B. i Ærøskjøbing. *M. P. Friis.*

Jahn, Ferdinand Heinrich, 1789—1828, Officer, Historiker, er født 5. Febr. 1789 i Neumünster, hvor hans Fader, Caspar August J., var Apotheker. Moderen hed Albertine Georgine f. Lesser. J. nød privat Undervisning i Hjemmet indtil sit 13. Aar, da han, der følte Lyst til at blive Søofficer, sendtes paa en længere Koffardifart for at lære praktisk Sømandskab. Forskjellige Omstændigheder traadte dog hindrende i Vejen for hans Optagelse paa Søkadetakademiet, og 1803 lod han sig indskrive som Rekrut i Generalkvartermester Binzers berømte Feltjægerkorps, senere Guidekorpset, der kom til at udgjøre et Led af den i 1808 oprettede Generalstab. Aaret efter blev han Jæger i Korpset, og 1805 forfremmedes han til Fændrik og blev ansat ved en anden Elitetrop, den af General Ewald kommanderede 1. slesvig-holstenske Bataillon let Infanteri (1808 holstenske Skarpskytter, 1816 holstenske Jægere, 1820 lauenborgske Jægere). 1807 var det hans Agt at indstille sig til Officersexamen ved et af Militærinstitutterne for at opnaa Anciennitet i Hæren, hvilket dog forhindrede ved de indtraadte Krigsbegivenheder, men Ewald, der, ligesom Binzer før ham, havde fattet stor Forkjærlighed for den livfulde, lærelystne og pligtopfyldende Yngling, tog sig af hans Affærer, og ved Ud-

gangen af Aaret indløb der en Resolution fra Kronprinsen, hvori det hed, «at Fændrik J. i Betragtning af udmærket Tjenstiver, Kundskab og god Konduite skal fritages for Examen og udnævnes til virkelig Sekondlieutenant». I de følgende 10 Aar førte J., der 1812 avancerede til Premierlieutenant, et bevæget og omflakkende Soldaterliv. Med sin Afdeling drog han fra Ejderen til Øresund, tilbage fra Sjælland til Nordtyskland og endelig til Frankrig. I Træfningerne ved Bornhøved og Sehested 7. og 10. Dec. 1813 havde han fundet Lejlighed til at lægge personligt Mod og godt taktisk Blik for Dagen, og hans i Aarene 1808, 9, 13 førte Dagbog viser, at han var Soldat med Liv og Sjæl. Ved Hjemkomsten fra Frankrig 1817 til Garnisonen i Kiel var det imidlertid aabenbart, at alle Drømme om krigersk Hæder for lange Tider maatte skrinlægges, og Erkjendelsen heraf har maaske nok været medvirkende Drivefjeder til, at J. med al sin iboende Energi nu kastede sig over et andet Felt, den historiske, til en Begyndelse særlig krigshistoriske, Forskning, der saa godt harmonerede med hans stærkt udviklede patriotiske Følelse og dannede som et Komplement til hans hidtidige Gjerning.

Litterær Interesse og Syssel havde indtil da dog ikke været J. fremmed; han havde under Opholdet i Frankrig begyndt at oversætte paa Tysk forskjellige Ting saa vel af Holberg som af Inge-mann, for hvilken sidste han følte stor Sympathi, men det første større Skridt paa den nye Bane var Stiftelsen af et Tidsskrift, der kunde bidrage til at vedligeholde og fremme det aandelige Liv i den danske Hærs Officersstand — et Forsøg, der gjentagne Gange havde været gjort, men lige saa ofte var strandet. Tidsskriftet, der fik Navn af «Magasin for militær Videnskabelighed», udkom allerede med sin 1. Aargang 1818. Det slog godt an, samlede en ret talrig Stab af Medarbejdere og viste sig i Modsætning til sine Forgængere i Besiddelse af en mærkelig Livskraft, i det det under vexlende Navne og Forhold saa at sige uafbrudt er blevet fortsat til vore Dage. J. var Hovedredaktør og den, der fortrinsvis drog Læset. Til Medredaktør havde han sikret sig Kapitajn J. A. Fibiger (V, 139), der efter J.s Død endnu o. 20 Aar førte Tidsskriftet videre paa den af J. kyndig udstukne og grundlagte Vej. 1820, s. A. som J. udnævntes til Kapitajn, udkom «Historie om Kalmarkrigen» og 1822 «Historie om Danmarks Deltagelse i Trediveaarskrigen», tilsammen under Fællestitelen «Grundtræk til Christian IV's Krigshistorie», en paa omfattende Forstudier, mest

dog efter trykte Kilder, baseret Redegjørelse for, hvorledes Christian IV havde været som Hærfører og Statsmand. Dette Værk, i hvilket den folkelige Konges Eftermæle værnedes mod fremkomne nedsættende Angreb, vakte Opsigt. Det var første Gang her til Lands, at en militærkyndig havde taget større krigshistoriske Begivenheder op til Behandling; Sproget var livfuldt, Fremstillingen klar og skarpsindig i Form og Indhold. Dets Fremkomst bevirkede, at J. fra nu af udelukkende kunde hellige sig Historiens Dyrkning. Frederik VI, der allerede fra Udgivelsen af det ovennævnte Tidsskrift, som han havde fundet Behag i og ydet pekuniær Støtte, synes at have haft sin Opmærksomhed henvendt paa den unge Historiker, lod ham nemlig 1823 stille à la suite i lauenborgske Jægerkorps og kalde til Kjøbenhavn paa gunstige økonomiske Vilkaar med det Hovedhverv at udarbejde en Haandbog i dansk Krigshistorie for de sidste 4 Hundredeaar. Programmet for J.s Arbejde undergik imidlertid med Kongens Billigelse snart en betydelig Ændring og Udvidelse. Ved den rastløse Flid og Udholdenhed, hvormed J. — samtidig med at han redigerer Tidsskriftet, holder Foredrag for Garnisonens Officerer over den middelalderlige Hæror-
dning og udvider sit historiske Syn ved Studium af Klassikerne i Grundsproget — granskede i de nu let tilgængelige Arkiver og Bibliotheker, blev der indbragt ham et saa stort Udbytte, at han i 1825 kunde lade Indledningen til Haandbogen udkomme som selvstændigt Værk under Titel: «Almindelig Udsigt over Nordens, især Danmarks, Krigsvæsen i Middelalderen», medens der i Steden for Haandbogen skulde træde en Danmarkshistorie, politisk og militært betragtet, i 6 Bind, saaledes at de 2 første omfattede Tiden under Unionskongerne, de 4 næste henholdsvis Christian IV's, Frederik III's og Christian V's, Frederik IV's og Frederik VI's Regeringstider. Disse større Arbejder skulde det dog ikke forundes J. at fuldføre. En tyfoid Feber rev ham bort i hans Manddomskraft, kun 39 Aar gammel, just som han havde Manuskriptet til Unionstiden færdig indtil Kong Hans' Død. Dette hans Hovedværk blev paa Foranstaltning af den fornævnte Fibiger med flere Venner udgivet 1835. Der fandtes tillige blandt hans efterladte Excerpter, Afhandlinger og Udkast et større Manuskript paa o. 60 Ark, hvori Danmarks politiske Historie fra Sigurd Snogøje til Valdemar Atterdag var behandlet. Dette Arbejde, som maaske var bestemt til at danne Indledningen til Unionshistorien, paatænkte

Sønnen, efternævnte Jens Harald Fibiger J., at udgive, men han maatte opgive Planen paa Grund af et for ringe Subskribentantal.

«J.s tidlige Død», siger en af vore ansete Historikere, «bragte ganske sikkert den historiske Videnskab et stort Tab. Ikke blot havde J. udfoldet en stor Produktivitet i det korte Tidsrum af 10 Aar, gjennem hvilke hans Forfattervirksomhed havde varet, men der viste sig en stadig Fremgang i hans Granskning, en Bestræbelse for ad alle Veje at trænge ind i Studiet, hvorfor han t. Ex. yderligere befæstede sine Kundskaber i Latin, raadspørger og undersøger Oldsager og læser den klassiske Oldtids Historieskrivere. Selv den Ligevægt, som man endnu savnede i hans Opfattelse og Behandling, fordi hans fyrige Temperament rev ham hen, og fordi hans Fantasi med dens romantiske Tilbøjelighed kom i for stærk Bevægelse, vilde J. i Aarenes Løb sandsynligvis have kunnet vinde, uden at den velgjørende Varme, som stadig ledsager ham, derved tabtes.»

J. var Medlem af det kgl. svenske Krigsvidenskabsakademi, af det skandinaviske Litteraturselskab og af det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. 1814 havde han ægtet Eleonore Hedevig Fries, en Datter af praktiserende Læge C. G. F. i Preetz. Han døde 29. Juli 1828 og ligger begravet paa Garnisons Kirkegaard i Kjøbenhavn.

Nyt Mag. f. mil. Videnskabelighed II, 121 ff. Nord. Tidsskr. f. Hist., Lit. og Kunst III, 88 ff. Erslew, Forf. Lex. Milit. Tidsskr. XVIII, Tillægshefte S. 9 ff. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i det 19. Aarh.

S. A. Sørensen.

Jahn, Jens Harald Fibiger, 1818—49, Officer, Krigshistoriker, Søn af ovfr. nævnte Ferdinand Heinrich J., født i Kiel 7. Juni 1818, blev 1831 Kadet og udgik 1835 fra Landkadetkorpset som Sekondlieutenant ved Prins Christian Frederiks Regiment. Faderens Kjærlighed til Historien var gaaet i Arv til ham, og han begyndte strax som ung Lieutenant at sysle med krigshistoriske Studier, der 1840—41 satte Frugt i Værket «De danske Auxiliærtropper» (2 Dele). Et Tillæg eller Slags 3. Del, der omhandlede et dansk Hjelpekorps i Ungarn, udkom 1843 i «Militært Repertorium» 2. Række, af hvilket Tidsskrift J. var en flittig Medarbejder og i 1847 blev Medredaktør. Ogsaa til «Danske Magasin» leverede han Bidrag. J. var svagelig af Helbred og afskedigedes med Ventepenge 1842 af Infanteriets Linje, men optoges det følgende Aar som Premierlieutenant i Reserven. 1848 indtraadte han paa ny i aktiv Tjeneste,

først som Pladskommandant i forskellige Byer, derefter som Kompagnikommandør i 3. Reservebataillon. I denne Egenskab faldt han under Bataillonens Kamp i Træfningen ved Ullerup 6. April 1849. — J. havde 7. Juni 1844 ægtet Sophie Vilhelmine Antonie Kuhlmann (f. paa Petersholm ved Vejle 25. Maj 1821, † 19. Okt. 1844), Datter af Proprietær Johan Anton K. og Elisa Christiane f. Torkos.

Erslew, Forf. Lex. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1126. Steenstrup, Historieskrivningen i Daam. i d. 19. Aarh.

S. A. Sørensen.

Jakobsen, jvfr. Jacobsen.

Jakobsen, Georg, 1765—1842, Præst, blev født 20. Juni 1765 i Lyshøj, Grumtofte Sogn i Angel. Han kom til Universitetet i Kiel 1783 og underkastede sig theologisk Examen paa Gottorp 1790. Sin Præstegjerning begyndte han 1793 som Kapellan i Nykirke i Angel hos den gamle, patriarkalske Nik. Oest († 1798), hvis Biografi samt et Udvalg af hans Digte han senere udgav (Kiel 1800), og hvis ~~Sønne~~^{Datter}datter blev hans Hustru. 1797 blev han Præst i Glücksborg, 1807 Provst i Flensborg Herred og 1816 Sognepræst i sit Fødesogn, Grumtofte, hvor han da forblev til sin Død, 10. Nov. 1842. Paa Grund af fremrykket Alder nedlagde han 1839 Provsteembedet. Han var en dygtig og anset Præst; men foruden den nævnte Biografi af Oest har han kun udgivet et Par Lejlighedstaler, nogle mindre Artikler i Tidsskrifter og en Bønnebog for Børn.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

A. Jantzen.

Jakobsen, Jakob, f. 1864, nordisk Filolog. J. er født i Thorshavn paa Færøerne 22. Febr. 1864 og Søn af Boghandler Hans Nicolai J. og Johanne Hansdatter. 13 Aar gammel sendtes han til Herculusholms Skole, hvorfra han dimitteredes 1883, og underkastede sig 1891 Skoleembedsexamen med Dansk til Hovedfag. Ved Deltagelse i den af Provst Hammershaimb (VI, 548) udgivne «Færøske Anthologi» førtes J. ind paa Studiet af færøsk Sprog og Litteratur, hvortil hans Kjendskab ved Besøg i Hjemmet (særlig 1887) udvikledes. 1892 tiltraadte han med offentlig Understøttelse en 2aarig Rejse, der dels gjælder Indsamling af Sagn og Æventyr paa Færøerne, dels en saa vidt muligt fuldstændig Samling af de Levninger (Ord og Talemaader samt Traditioner), som endnu ere tilbage af den gamle norrøne Dialekt paa Shetlandsøerne. Af

«Færøsk Anthologis» 2 Bind skyldes særlig det 2., der indeholder den udførlige og med Sagkundskab udarbejdede Ordsamling, J., som hvis nærmeste Forarbejde maa nævnes den store (utrykte), af Sv. Grundtvig og J. Bloch tilvejebragte «Færøske Ordbog». Blandt sine særlige Landsmænd arbejder J. for Ændringer i Retskrivningen, der kunne bringe denne nærmere det talte Sprog. *Kr. Kaalund.*

Jakobsson, Halldór, 1734—1810, Sysselmand, er Søn af Jakob Eiríksson ved Búðir i det vestlige Island og dennes Hustru, Guðrún Jónsdatter. Efter at have studeret ved Københavns Universitet udnævntes han 1757 til Sysselmand paa Island, hvor han kort efter forflyttedes til et af Landets nordvestligste Distrikter, Stranda Syssel. H. J., der skal have været ikke uden Evner, men af en urolig og ustadig Natur, havde adskillige Processer og dømtes sluttelig 1790 fra Embede paa Grund af mislig Omgang med Strandingsgoods. Død i Sept. 1810. — Under sit Ophold i København udgav H. J. 1757 «Fuldstændige Efterretninger om de udi Island ildsprudende Bjærge», der vel er et temmelig overfladisk Arbejde og indeholder adskillige Unøjagtigheder, men dog for sin Tid havde en vis Interesse som den første let tilgængelige Sammenstilling (paa Dansk) af samtidige Beretninger om islandske Vulkanudbrud. I øvrigt er hans litterære Virksomhed uden Betydning; mærkes kan dog en Udgave (den ældste) af «Háttalykill Lopts ríka Guttormssonar» (Kbh. 1792) med Tillæg af nogle metriske Anmærkninger af Jón Ólafsson fra Grunnavík.

Nyerup, Lit. Lex. Tímarit III (1882).

Kr. Kaalund.

Jansen, Niels Carl Sigvard, f. 1836, Forfatter. Carl J. er født i København 31. Avg. 1836. Forældrene vare daværende Klædehandler, senere Rodemester, Jens Egidius J. og Marie Kirstine f. Hemmingsen. 1853 ansattes han i Finanshovedkassen og blev 1876 Kontrollør sammesteds. 22. Juli 1864 ægtede han Emma Juliette Lassen. — J. har udfoldet en betydelig Virksomhed som (anonym) Bearbejder af Lystspil for de københavnske Privattheatre, men ogsaa som original dramatisk Forfatter maa han nævnes, fremfor alt paa Grund af Farcen «Store Bededagsaften», der første Gang kom frem paa Folketheatret 1864 og siden da har oplevet over 150 Forestillinger paa denne Scene, ikke at tale om de utallige Gange, den er opført af Provinselskaber og af Dilettanter; dens Figurer og Sange ere da ogsaa kjendte af alle. (5. Oplag udkom 1890.)

Sophus Bauditz.

Jansen, Rasmus, 1746—1827, Biskop, Søn af Parykmager Hans Peter J. og Karen Rasmusdatter f. Stoumann, er født i Horsens 30. Nov. 1746 (saaledes opgiver han selv, i Følge Kirkebogen skal han være døbt 25. Nov) og dimitteret fra samme Bys Latinskole 1766. Den astronomiske Professor C. Horrebow gav ham Smag for matematiske Studier, og 1770 blev han Alumnus paa Borchs Kollegium og 2. Observator ved det astronomiske Observatorium. Herved vandt han, der havde været en meget fattig Student, et anstændigt Udkomme; men han beklagede siden at have tabt alt for megen Tid for sit egentlige Studium, Theologien. Efter at være vendt tilbage til dette tog han 1774 theologisk Embedsexamen og ansattes Aaret efter som Kapellan i Holstebro og Maabjærg. Her kom han i «en meget vanskelig Forbindelse», formodentlig med Sognepræsten C. H. Holm, hvilket foranledigede hans Forflyttelse til Sognepræsteembedet for Flade, Fladstrand og Gjerum Menigheder 1779. Her fra befordredes han atter til Nykjøbing, Lødderup og Elso paa Mors 1782, i hvilket Embede han kort efter blev Provst i Sønderherred. Da Stiftsprovstiet i Aarhus 1793 blev ledigt, opfordrede Kancelliets Præsident ham til at søge det. Begge de Biskopper, i hvis Stifter han havde været ansat, Tetens og Studsgaard, gave ham de bedste anbefalinger, de rose hans Duelighed og Veltalenhed; den sidste kalder ham et lysende Exempel i Stiftet, særdeles skikket til at blive Præst i en større Kjøbstad. Under Paaberaabelse heraf, saa vel som fordi han havde saa stor en Familie (10 Børn), indstillede Kancelliet ham til Embedet, som han ogsaa fik. Da Studsgaard 1806 tog sin Afsked fra Bispeembedet i Aalborg, blev han hans Eftermand. Han døde 26. Juni 1827 efter 1817 at have faaet Danebrogsordenens Kommandørkors. — Han ægtede 1776 Frederikke Petersen (f. 1755 † 1794), Datter af Hattemager Christian P. og Hustru, Mette Marie Gudmandsdatter, og efter hendes Død Christine Cramer (f. 1763 † 1842), Datter af Klokker ved Frue Kirke i Aarhus Hans Chr. C.

Der fældtes forskellige Domme over ham efter hans Død; mange beskyldte ham for Hykleri og Nepotisme. Jørgen Thisted, der som Kapellan ved Budolphi Kirke i Aalborg havde lært ham nøje at kjende, roser ham derimod meget for den Kjærlighed, hvormed han antog sig unge Præster — aldrig, siger han, gik nogen Præst raadvild fra ham — og for den Nidkjærhed, hvormed han holdt over Lærens Renhed. Han havde den Vane selv i store Selskaber at sige højt, hvad han tænkte; men derved lagde han kun for

Dagen, hvor rent hans Hjærte var. Han paadrog Bispestolen en betydelig Gjæld, saa at Regeringen for at faa den afbetalt lod Embedet efter hans Død staa ubesat i henved 6 Aar, medens Stiftsprovsten som Vikar besørgede Forretningerne.

Fallesen, Theol. Maanedsskr. IX, 28 ff. Thisted, Repertorium for aandl. Sager II, 68 f. 163. Erslew, Forf. Lex. L. Koch.

Janson, Hector Frederik, 1737—1805, Prokansler, Biskop, er født 2. Okt. 1737 i Golzwarden i Grevskabet Oldenburg. Faderen, Gustav Ludvig J., var Præst og Assessor i det oldenborgske Konsistorium; Moderens Navn var Elisabeth Beate f. Schloifern. J. studerede Theologi i Göttingen indtil 1758, tog Examen i Oldenburg og blev Hovmester for Grev D. Reventlows Børn, først i Holsten, senere i Kjøbenhavn. Formodentlig ved dennes Indflydelse blev han 1766 tysk Slotspræst i Kjøbenhavn. 1772 udnævntes han til Hofprædikant og 1774 tillige til Professor ordinarius i Theologi, saaledes at hans Løn skulde udredes af Kongens Kasse. 1782 blev han Medlem af Kirkeinspektionen, og da Balle Aaret efter blev Biskop, var han den første theologiske Professor; han fik da Rang med Konfessionarius. Han var ved sin Ansættelse i Kjøbenhavn bleven fritaget for at underkaste sig dansk theologisk Embedsexamen, men 1774 disputerede han for den theologiske Doktorgrad.

J. følte sig vistnok helt hjemme i Danmark; han lærte saa godt Dansk, at han endog skrev det ualmindelig let og flydende; men hvor hurtig han end forfremmedes, havde han dog mange Vanskeligheder at kæmpe imod. Som Hofprædikant sattes han i Skygge af den af alle saa højt beundrede Bastholm, og som Professor blev han ikke vel modtaget af sine ældre Kolleger, der med P. Holm i Spidsen endog gjorde et Forsøg paa at formene ham Sæde og Stemme i Konsistoriet og Fakultetet. Hans Theologi var orthodox, omtrent paa samme Maade som Balles; i de oplyste Tider klagedes der over, at hans «ubegribelige» Forelæsning over Dogmatik havde nødt selv de flinkeste Studenter til at søge Manuduktør. Han synes ikke at have kunnet trække Studenterne til sig; en af hans Beundrere, Præsten Laurids Schmidt, fortæller, at han ofte var selv anden paa hans Examinatorier. Uagtet han i den Guldbergske Tid forfremmedes saa hurtig, havde han ingen Tro til de Reformer af Skolevæsenet og Kommunitetet, som den Gang gjennemførtes; naar nogen af de theologiske Professorer hørtes i Anledning af disse, var det især Balle.

Heri skete der en stor Forandring ved Regeringsskiftet 1784, der kaldte J. frem paa den første Plads. O. Thott blev strax udnævnt til Patron for Universitetet, og da han døde Aaret efter, blev Schack-Rathlou hans Eftermand. Det besluttedes nu tillige at forandre Christian VI's Universitetsfundats, og J. udsaas til at udføre dette Arbejde; han udnævntes 1786 til Prokansler. At Schack-Rathlou og J. have kunnet arbejde godt og enig med hinanden, viser baade, at J. har været en konservativ Mand, og at han har levet sig saaledes ind i danske Forhold, at han er bleven anset for en dansk Mand. Det var i og for sig et vanskeligt Hverv, som her blev betroet J., og det blev ikke lettere ved, at der fra flere Sider var Misfornøjelse med, at han skulde udføre det. Det er vel tvivlsomt, om han havde tilstrækkelig Overlegenhed og Dygtighed til at styre gennem saa vanskeligt et Farvand; men det vil ikke kunne nægtes, at han i det mindste i nogle Stykker havde det rette Blik for, hvori Manglerne i den daværende Ordning laa.

Først maatte der bringes Orden i Universitetsformuens Bestyrelse, og det var en hensigtsmæssig Forberedelse hertil, at J. 1786 udgav «Beskrivelse over det kjøbenhavnske Universitets Midler». Det var første Gang, Offentligheden underrettedes om, hvilken Formue Universitetet ejede, og hvorledes denne anvendtes. Skriftet vakte Opsigt nok, men den offentlige Forhandling, det fremkaldte, blev dog ikke meget frugtbringende. Hvad selve den akademiske Undervisning angaar, kom det først og fremmest for J. an paa at faa Professorerne til at opfylde deres Pligt, saaledes at de ikke nøjedes med at avertere Forelæsningerne, men virkelig holdt dem, og det i en Form, saa de kunde blive til Nytte for Studenterne. De skulde derfor begrænse deres Længde, i hvilket Øjemed Universitetsaaret blev delt i 2 Semestre, og der skulde træffes Foranstaltninger til, at Examinerne kunde blive en paalidelig og retfærdig Prove. Men dernæst vilde han give Embedsstudierne større Fylde ved at fremdrage Bividenskaberne. I dette Øjemed ansattes der adskillige ekstraordinære Professorer. Dette var et utvivlsomt Fremskridt, i det Forelæsningerne hidtil alt for meget havde nøjedes med at give Videnskabernes Resultater; men det kan ikke nægtes, at naar der bortses fra Embedsstudierne, var Fremskridtet kun ringe. Hvad der bidrog til at gjøre Reformen upopulær, var et, rigtignok mislykket, Forsøg paa at gjenindføre en Art Censur og gjøre Prokansleren til Overcensor. — Ved Kommunitetet vilde J. afskaffe Øvelserne samt Studenternes Ret eller Pligt til at bære Lig. Ogsaa

udarbejdede han et Forslag til en Reform af det lærde Skolevæsen; men den Kommission, der nedsattes, naaede ikke at faa afgivet Betænkning over andet end Fundatsen for Universitetet, der udkom 7. Maj 1788. — Faa Uger efter tog Schack-Rathlou sin Afsked, og Hertugen af Augustenborg blev Universitetets Patron. Der kunde ikke være Tale om, at han kunde arbejde sammen med J., og det næste Aar beskikkedes denne derfor til Biskop i Aarhus. Det blev altsaa en Mand, der var uvillig stemt mod Universitetsfundatsen, som kom til at føre den ud i Livet; men dette forhindrede ikke, at den fik sin store Betydning for Universitetets Udvikling, ligesom den jo ogsaa har bestaaet indtil vore Dage.

J. døde først 4. Febr. 1805; han har saaledes i 16 Aar været Biskop, uden at det vides, at hans Virksomhed i denne Stilling har været forskjellig fra det sædvanlige. Har han en Gang haft Mod og Lyst til at foretage Reforme, er han sikkert bleven afkølet ved at se, hvilken Gang disse toge efter hans Velynders Fald, og ved hele den Tone, der ansloges i Litteraturen. Han stod nu paa en venskabelig Fod med Balle, forargedes med ham over Hornemans Bibelfortolkninger og delte hans Frygt for, at Almueskolevæsenets Reform skulde berøve Biskopperne deres Indflydelse paa dette. — J. har ikke skrevet meget. Næst den alt omtalte Udsigt over Universitetets Indtægter er hans «Compendium theologiæ naturalis» (1779) hans betydeligste Skrift. Luxdorph kalder det en meget god Bog, om end somme Steder kunde have været mere bestemte og ordentlige. — J. blev 1771 gift med Anna Marie Stendrup (f. 1752 † 1806), Datter af Forstander for Vartov, Etatsraad Jacob S.

Molbech, Hist. Aarb. III, 188 f. Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 142 ff.

L. Koch.

Janssen, Christian, 1741—1811, Kancellideputeret, var en Søn af fyrstelig Kammertjener David J. og fødtes 27. Dec. 1741 i Pløen. Han studerede ved Universitetet i Jena, blev juridisk Kandidat og 1766 Sekretær og Kasserer hos Grev Rantzau paa Breitenburg. 1771 drog han til Kjøbenhavn, hvor han nogen Tid deltog i tyske Kancellis Forretninger (fra 1774 med Titel af Kancelliassessor) og siden blev Sekretær ved Kanalundersøgelseskommisionen. Ved Begyndelsen af Aaret 1777 blev han 2. Expeditionssekretær i tyske Kancelli og fik senere hen paa Aaret Sæde i Kollegiet, s. A. Kancelliraad, 1781 Justitsraad, 1795 1. Expeditions-

sekretær, 1800 Etatsraad, 1801 Deputeret i Kancellikollegiet, 1804 Medlem af Karantænekommissionen, død 13. Marts 1811. 2. Jan. 1776 ægtede han Sophia Amalie Stemann (f. 22. Okt. 1746 † 6. April 1805), Datter af Amtsforvalter i Segeberg Poul Christian S. (f. 1699 † 1770) og Sophia Elisabeth f. v. Egggers (f. 1705 † 1778) og Søster til Statsminister Chr. L. S.

Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 46 f.

L. Laursen.

Jantzen, Albert Thorvald, f. 1840, Præst, er Søn af Chef for Generalstabens Sekretariat Hans Henrik J. og Inger Frederikke f. Weinert. Han blev født i Kjøbenhavn 23. Maj 1840, blev Student 1858 og theolog. Kandidat 1864. Efter at have været Huslærer et Aar paa Knuthenborg var han 1865—73 Lærer for Prins Valdemar, ligesom han ogsaa i flere Fag underviste Prinsesse Thyra. 1873 blev han Kapellan pro loco og 1876 Sognepræst i Gjentofte. I dette store og folkerige Sogn, inden for hvis Grænser der findes et af Hovedsæderne for den romerske Propaganda her i Landet, er der i hans Embedstid blevet opført en Kirke i Ordrup, oprettet Børneasyle i Skovshoved og Vangede og bygget et kirkeligt Forsamlingshus i Gjentofte. Ved Siden af sit Arbejde i Menigheden har J., der er en meget belæst og flittig Mand, leveret forskellige Anmeldelser og mindre Afhandlinger i historiske, theologiske og kirkelige Tidsskrifter. Den danske Oversættelse af Pascals «Provincialbreve» (1876) har han forsynet med Indledning og Anmærkninger. 22. Okt. 1885 forrettede han Prins Valdemars og Prinsesse Maries Vielse paa Slottet Eu i Frankrig. — 1868 ægtede han Jenny Albertine Julie Johnsen († 15. Jan. 1891), en Datter af Handelsfaktor Jacob J.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 147.

V. Schousboe.

Jardin, Nicolas Henri, 1720—99, Arkitekt, født i St. Germain des Noyers, Dept. Seine-et-Marne, 22. Marts 1720, vandt 22 Aar gammel den store Pris for Arkitekturen og afrejste i 1744 til Italien, hvor han opholdt sig længe som Pariser-Akademiets Pensionær ved det franske Akademi i Rom. Han var allerede en habil Arkitekt, da han i 1754 vendte tilbage til Frankrig og slog sig ned i Paris. Hans Ven og Landsmand Saly, som den Gang var almægtig her hjemme paa Kunstens Enemærker, henledede Frederik V's Opmærksomhed paa J. som en Mester, der bedre end Eigtved eller nogen anden dansk Arkitekt vilde kunne gjøre den i 1749 paabegyndte

Frederikskirke i Kjøbenhavn til et arkitektonisk Vidunder, som man aldrig havde set Magen til her i Norden, og Legationen i Paris fik Paalæg om at vinde J. for Danmark. Ikke uden Vanskelighed bragtes der en «Notarialkonvention» mellem den danske Regering og J. i Stand, og skjønt den kgl. Bygningskommission her hjemme nærrede store Betænkeligheder ved at gaa ind paa de fra J.s Side stillede Betingelser — de vare hverken faa eller smaa —, accepteredes dog disse paa Frederik V's udtrykkelige Befaling, og Kontrakt med J. afsluttedes 12. Okt. 1754 i Paris. J. traadte i Frederik V's Tjeneste med en aarlig Løn af 4000 Dlr. K. (nu = 0. 24000 Kr.) og fik Tilladelse til at medtage sin 24aarige, aldeles betydningsløse Broder Louis Henri J., der skulde lønnes med 1000 Dlr. K. aarlig. Brødrene kom til Kjøbenhavn samme Efteraar og bleve kort efter begge gjorde til Medlemmer af Akademiet og Professorer ved samme Kunstanstalt, — hvor de, som ikke forstode eller talte et Ord Dansk, skulde holde Forelæsninger for et Avditorium, der ikke talte eller forstod et Ord Fransk. Den ældste Broder blev senere, ved Thurahs Død, Intendant over alle kgl. Slotte og Bygninger; den yngste døde paa Charlottenborg 1759 uden at have bygget saa meget som blot et Bomhus eller gjort Nytte for en Skilling.

1. April 1756 overtog J. Ledelsen af Arbejdet paa Marmorkirken. Hans første Sæt Bygningstegninger forkastedes af Frederik V paa Grund af de kolossale Udgifter, de stillede i Udsigt; i Sommeren 1756 præsenterede J. paa Fredensborg nye Tegninger, som Kongen godkjendte, skjønt den kgl. Bygningskommission ogsaa fandt denne Plan alt for dyr. Frederik V gav Tilsagn om en aarlig Subvention af 50000 Dlr. K. til Kirkens Fuldførelse. (Der blev dog aldrig udbetalt mere end 40000 Dlr. K. aarlig.) J.s Kirkebygningsprojekt var smukt og storladent, men alt for kostbart efter vore hjemlige Forhold og kom kun for en ringe Del til Udførelse. I 1764 var man kun naaet 15 Alen over Fundamentet; det hed sig i 1770, at det endnu vilde vare 27 Aar, inden Bygningens Ydre var fuldendt, og derefter endnu 50 Aar, før den indre Udsmykning var til Ende. Under saadanne Omstændigheder bød en kgl. Resolution af 9. Nov. 1770, at Byggearbejdet skulde standses paa ubestemt Tid; Stilladser, Maskiner og en stor Del Materialier bortsolgtes ved offentlig Avktion, og J. afskedigedes fra sit Hverv som Kirkebygmester med en kgl. Gratifikation af 3000 Dlr. K. 26. Marts 1771 nedlagde han sit Professorat ved Akademiet og forlod Danmark.

Her hjemme havde han i 1762 opført Lystslottet Bernstorff ved Gjentofte, desuden det gule Palais i Amaliegade o. a. m., ligesom han var virksom ved Udsmykningen af Riddersalen paa Christiansborg og ved Omlægningen af Fredensborg Have og Park. J. havde i Danmark, der den Gang — som altid — for Udlændinger, navnlig Franskmænd, var et Kanaan, der flød med Mælk og Honning, samlet sig en betydelig Formue. I Paris gjorde Ludvig XV ham til kgl. Bygmester; i 1769 havde han givet ham det sorte Baand (St. Michaels Ordenen). I den store Revolutions blodige Dage trak J. sig tilbage til sin Fødeby, St. Germain des Noyers, og afgang der ved Døden i 1799. — I Kjøbenhavn havde han udgivet et Kobberværk i stor Folio med tilhørende kortfattet Text: «Plans, coupés et élévations de l'église royale de Frédéric V» (1765), til hvilket han selv stak et Par af Pladerne.

Meier, Marmorkirken. Meier, Wiedewelt. Meier, Fredensborg S. 131 ff. Weilbach, Kunstnerlex. *F. J. Meier.*

v. Jasmund, Stenzel, —1646, Søofficer, tilhørte en gammel pommersk og rygisk Adelsslægt. Han antoges 1628 som dansk Skibslieutenant og 1631 som Skibskapitajn. I de følgende Aar anvendtes han meget paa Togter, undertiden i overordnede Stillinger, saaledes 1635—36 som Flaadechef paa Elben. 1644 kæmpede han som Schoutbynacht paa Kolberger-Heide, men i det uheldige Slag under Laaland 13. Okt. s. A., hvor han var Pros Munds Vice-admiral, erobredes hans Skib af Svenskerne, og først efter Fredslutningen kom han ud af Fangenskabet. Han døde ugift 21. Jan. 1646.

Lind, Christian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 248 f.

C. F. Bricka.

Jasper, Christian Friedrich, 1786—1847, Jurist, Søn af Skrædder Joachim J. og Catharina Margaretha f. Süncksen, var født i Husum 13. Maj 1786. Efter at have studeret i Kiel tog han en ualmindelig glimrende juridisk Examen i Slesvig, hvor han kort efter nedsatte sig som Underretsadvokat. Allerede 1811 fik han Bestalling som Overretsadvokat, og ved sine omfattende Kundskaber, sin Forretningsdygtighed og sin store Veltalenhed blev han snart den mest søgte Sagfører i Slesvig. Han fik Justitsraads Titel og blev 1824 af Kiels Universitet kreeret til Dr. jur. honor. 1831 blev han Regeringsadvokat i Slesvig og 1834 Stempelpapirforvalter, men blev i Slutningen af Aaret 1835 suspenderet fra sidstnævnte Embede paa Grund af Kasseangel og 1839 fradømt begge sine Embeder.

Sin udbredte Sagførervirksomhed fortsatte han dog til sin Død, 30. Nov. 1847. Han var gift med Doris f. Adler († 12. Febr. 1855), en Datter af Generalsuperintendent Jac. Georg Chr. A. (I, 101).

Neuer Nekrolog der Deutschen XXV, 727. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Jaspersen, Klaus, 1777—1847, Jurist, Stænderdeputeret, Søn af Gaardejer Karsten J. paa Bremsborg i Svesing Sogn i Slesvig og Marike f. Andresen, var født 23. Juli 1777, gik i Hollingsted Skole, blev efter sin Konfirmation Skoleholder i Ulsnæs i Angel, kom paa Lærerseminariet i Kiel og blev Lærer ved Friskolen der, gav sig til at studere Jura, opholdt sig en Tid i Jena, tog juridisk Examen og nedsatte sig 1804 som Advokat i Slesvig. Her vandt han hurtig stor Praxis, men da flere Godsejere valgte ham til Justitiarius paa deres Godser — han var til sidst Justitiarius paa Godserne Runtoft, Dyttebøl, Østergaard, Løjtmark, Tøstrup, Prisholt, Borghorst, Udmark og Nisvraagaard —, opgav han sin Sagførervirksomhed og flyttede til Stenbjærghav. Her havde han god Lejlighed til at blive nøje kjendt med Folkesproget i Angel, og da Frederik VI ved Reskriptet af 15. Dec. 1810 havde befalet successiv Indførelse af det danske Sprog i alle offentlige Anliggender i Slesvig, og Overretten afæskede samtlige Embedsmænd Betænkning over denne Reforms Gjennemførlighed, var J. den af de tyskdannede Embedsmænd i Mellemslesvig, som med storst Frimodighed og Upartiskhed vedgik, at Angelboerne talte Dansk, og at Indførelsen af dansk Skolesprog ikke vilde støde paa synderlige Vanskeligheder. Han tilraadede at begynde med at lade alle studerende og Seminarister lære Dansk, og naar Brugen af Dansk som offentligt Sprog var forberedt gennem Kirke og Skole, burde det ogsaa indføres ved Domstolene og i alle offentlige Sager. Fremtidig skulde man da kun ansætte Embedsmænd, som talte Dansk, give de yngre fungerende Embedsmænd Paalæg om at lære Dansk og efterhaanden forflytte de ældre til tyske Egne.

1834 valgtes J. til Stænderdeputeret i 17. Landvalgdistrikt og deltog i Samlingerne 1836 og 1838, begge Gange valgt til Vicepræsident. 1838 stod han kraftig ved Nis Lorenzens Side, da denne foreslog Indførelse af dansk Rettergang i dansktalende Distrikter, og han hævdede med Fynd Nødvendigheden af, at Dommerne i dansktalende Egne kunde Dansk, ellers vilde de ikke kunne holde Rettergang. Sygdom hindrede hans Deltagelse i Samlingen 1840.

1844 var han kun Suppleant. 1829 var han flyttet til Nordskov ved Gjelting, som han forskjønnede ved betydelige Havcanlæg, og her samlede han et anseligt Bibliothek og en Mængde Oldsager, som Staten efter hans Død købte til et Grundlag for Oldsagsamlingen i Flensborg. Han var gift med Sophie Christine Helene f. Nielsen (f. 6. Nov. 1784 † 23. Febr. 1852), Datter af Justitsraad, Overretsråd Christian N. i Slesvig, udnævntes 1839 til Justitsraad og døde 4. Okt. 1847 barnløs paa Nordskov. Hans Navn staar indhugget paa Skamlingsbankestøtten.

Allen, Det danske Sprogs Hist. i Sønderjylland II, 72 ff. Falck, Archiv f. Gesch. d. Herz. Schlesw., Holst. u. Lauenb. V, 455 ff. Neuer Nekrolog der Deutschen XXV, 631 ff. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Jastrau, Andreas Martin Jacob Ludvig, f. 1823, Musiklærer. Ludv. J. er født i Odense 9. Marts 1823 og er Søn af Skrivelærer, Kammerassessor Heinrich Matthias J. og Maria Clausine Laurine f. Maar. Udgaet fra et musikalsk Hjem — Faderen, en dygtig Kvartetspiller og Bassanger, var en af Stifterne af det i Odense 1818 oprettede musikalske Selskab, der bestod indtil 1848 — lagde J. sig, efter at være bleven Student 1841, efter Musikken, nedsatte sig som Musiklærer i Sønderborg, hvor han 1851—52 redigerede Ugebladet «Den danske Slesviger», blev 1856 Sanglærer ved Latin-skolen i Flensborg og 1858 Organist og Musiklærer ved Seminariet i Tønder. 1864 maatte han paa Grund af Krigen forlade denne By og har senere levet i Odense, hvor han 1876 blev Kantor ved St. Knuds Kirke. Af hans Kompositioner, der med Undtagelse af et Par Kantater mest bestaa af melodiose Sange og Klaverstykker, ere kun faa udkomne. Efter at hans første Hustru, Emma f. Frantzen, var død 1878, ægtede han 1889 Bertha Nielsen.

Erslew, Forf. Lex. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Jastrau, Richard Leopold, f. 1828, Operasanger. J., en Broder til den foregaaende, er født i Odense 2. Maj 1828. Efter sin Konfirmation fór J. en kort Tid til Søs, anbragtes derefter paa et Handelskontor og fik i Begyndelsen af Halvtredserne Plads i England som dansk, tysk og fransk Handelskorrespondent. Under dette sit Ophold deltog han paa Grund af sine gode Stemmемidler i mange Dilettantkoncerter. I Midten af Halvtredserne rejste han til Spanien for at lære Landets Sprog og var varmt anbefalet til en af Direktøerne for Musikkonservatoriet i Madrid, den berømte

Komponist B. Saldoni. Denne tog sig meget af hans Stemmes Uddannelse, og efter hans Raad rejste J. til Italien for at studere Sangkunst under Mercadante og Lamperti i Mailand. Her debuterede J. 1859 i Donizettis «Linda» og optraadte senere i Bergamo og Lodi. Sidst i 1863 kom han paa Besøg til Danmark, modtog et Tilbud om at optræde paa det kgl. Theater i Kjøbenhavn og debuterede 22. Jan. 1864 som Edgar i «Lucia». Med sin høje og kraftfulde, godt uddannede Tenorstemme, der understøttedes af et heldigt Ud-vortes for Scenen, viste han sig strax at kunne blive den danske Opera til stor Nytte, og dette Haab svigtede han da heller ikke. Allerede 1865 fik han kongelig Ansættelse og var i en Række af Aar Bæreren af alle betydeligere Tenorpartier paa det kgl. Theater. Endskjønt hans Stemme saa vel ved sin Klangfarve som ved sin Uddannelse egnede sig bedst for den italienske Musik, forstod han dog ogsaa at gjøre god Fyldest eksempelvis i de Wagnerske Operaer. Af hans Repertoire, der omfatter henved 50 store Tenorpartier, kan man særlig fremhæve Raoul i «Huguenotterne», Manrico i «Troubadouren», Walther v. Stoltzing i «Mestersangerne i Nürnberg», Nemorino i «Elskovsdrikken», Titelrollerne i «Lohengrin», «Tannhäuser» og «Fra Diavolo», Almaviva i «Barberen i Sevilla» og Don Ottavio i «Don Juan». Han optraadte sidste Gang paa det kgl. Theater 4. Juni 1888 som Manrico i «l'roubadouren». Han blev 18. Juli 1865 i Gørlitz gift med Adelheid Emilie Therese Thiemann, Datter af Overlærer T. sammesteds. *Edgar Collin.*

Jeansson, Johan Philip, 1835—78, Præst, blev født i Roskilde 8. Juli 1835 og er Søn af Bagermester, senere Inspektør ved Syge- og Arbejdsanstalten, Johan Philip Frederik J. og Hanne Louise f. Rauchmaul; han blev privat dimitteret 1854 og theolog. Kandidat 1863. I nogle Aar var han personel Kapellan i Græsted og Maarum, hvor han ved en Veltalenhed af overvældende, næsten voldsom Natur frembragte en Del Røre, der dog næppe bar blivende Frugt i nogen synderlig Grad, i alt Fald ikke for Folkekirken. Senere virkede han i 3 Aar (1868—71) som Rejsepræst for «Kirkelig Forening for indre Mission i Danmark». 1871—78 var han Sognepræst i Horne og Asdal i Hjørring Amt; han udøvede her betydelig Indflydelse, og den af ham fremkaldte kristelige Vækkelse har holdt sig som en baade kraftig og sund Livsbevægelse til den Dag i Dag. De legemlige Kræfter sloge imidlertid ikke i Længden til, og kort efter at han var bleven forflyttet til Sjællands mildere Klima som

Sognepræst for Førslev og Sneslev, døde han 13. Nov. 1878. I «Indre Missions Tid.» findes nogle Prædikener og andre Bidrag fra hans Haand. 1864 ægtede han Frederikke Christiane Conradine Sommer, Datter af Bagermester Christian Poul S.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 136. Den indre Missions Tid. 1878, S. 785 ff. *V. Schousboe.*

Jebsen, Peder, 1824—92, Handelsmand. Født i Slesvig var han fra sin Barndom bestemt for Handelen og var først ansat ved en Forretning i Sønderborg, derefter i Hamborg. 1843 kom han til Norge, hvor han havde erholdt en Ansættelse i Bergen. Hans senere Virksomhed er alene knyttet til denne By, hvor han begyndte med to tomme Hænder og oparbejdede en stor Forretning. J. var en af de første Bancbrydere for Bergens Fremskridt i de sidste 50 Aar. 1844 købte han (for laante Penge) Blindhejmselven ved Arne i Nærheden af Bergen, hvorefter han foretog en Udenlandsrejse for at sætte sig ind i Bomuldspinderiet. 1846 grundede han det store industrielle Anlæg Arne Fabrikker, som han hævede til en betydelig Højde. Fra 1878 er dette gaaet over til et Aktieselskab. Men forinden havde J. grundet et nyt, endnu mere storartet Anlæg, Dale Fabrikker ved Dalevaagen. Fra 1859 var J. Medlem af Direktionen for Bergenske Dampskibsselskab, i hvis paafølgende Opsving han havde en væsentlig Del; dets Sammensmeltning med det nordensfjældske Dampskibsselskab satte han igjennem. Mindre heldig var han derimod med Oprettelsen af en norsk Linje for Dampskibsfart paa Amerika. Med Varme interesserede J. sig for en Jærnbanelforbindelse mellem Bergen og Christiania, og Vossebanens Anlæg skyldes til Dels hans energiske Arbejde. I Valgperioderne 1874—76 og 1880—82 repræsenterede han Bergen i Stortinget; han kan nærmest betegnes som liberal-konservativ, men spillede som Politiker kun en underordnet Rolle. Til en Tid var han tysk Konsul i Bergen. Midt i sin mangesidige Virksomhed afgik han 30. Okt. 1892 pludselig ved Døden. Han var 2 Gange gift: 1. med Anna f. Uthuus, 2. med Sophie Catharine f. Sundt.

Morgenbladet (Christiania) 1892, Nr. 587.

Yngvar Nielsen.

Jens, jvfr. Johannes.

Jens (Jon, Johannes), o. 1380—o. 1452, Biskop i Oslo, var dansk.(og hørte i Følge sit Vaaben til Familien Blik) Han havde tjent sig op i Dronning Margrethes Tjeneste og nævnes 1439 blandt

dem, som kjendte hendes «Klenodier»; ved Kong Eriks Indflydelse blev han i 1420 eller 21 Biskop i Oslo og samtidig Kansler for Norge, hvilket Embede ellers i Følge Loven var knyttet til Provstiet ved Mariekirken i Oslo. Den nye Biskop vedblev at opholde sig hos Kongen eller i Danmark, hvor han vel fungerede som «Minister for Norge», endog under Kongens lange Udenlandsrejse. Først i 1426 træffes han ved sit Bispesæde, men ogsaa da delvis optaget af verdslige Anliggender; ogsaa i den følgende Tid forblev han oftest i Danmark og lod ofte sit Stift styre af en Vikar. Navnlig Kanslerens Fravær fra Riget vakte i Norge Misfornøjelse, men ogsaa Biskoppens Fremdragen af Landsmænd til kirkelige Stillinger inden Stiftet eller til Fogeder over Kirkens Gods. Den Opstand, som Almuen i Borge Syssel og Viken gjorde mod Rigsstyrelsen 1436, var derfor væsentlig rettet mod J., hvis befæstede Bispegaard blev indtaget, og skjønt Oprørerne snart nedlagde Vaabnene, fastholdt de dog sit Krav, at alle udenlandske Magthavere, «*gejstlige og verdslige*», skulde fjærnes. Rigsraadet støttede Almuen heri, og J. fandt det da forsigtigst at vende tilbage til sin Bispestol (1437), forsonede sig med det norske Rigsraad og opgave sin Kanslerværdighed. Et nyt Opløb af Almuen 1438 var i alt Fald delvis rettet mod ham, som dog nu blev beskyttet af Rigsraaderne. Efter at Kong Erik 1439 havde ladet indrette en egen norsk Regering under en Drotsete, indtog J. sit Sæde i Rigsraadet og blev af dette beskikket til Medlem af et Gesandtskab, som i 1440 skulde søge at naa Kongen paa Gulland; men Gesandterne bleve stoppede i Øresund af Kong Christoffers Skibe, og J. valgte da at blive i Danmark, hvor han synes at være traadt i Forbindelse med den nye Konge og have været virksom for ham. 1442 var J. vendt tilbage til Oslo. 1449 bleve J. og Hartvig Krummedige sendte til Danmark som Underhandlere for at undersøge, hvad Støtte Norge kunde vente af Kong Christian. J. sluttede sig under Opholdet i Danmark ganske til Christian, saaledes at han — vistnok med rette — er beskyldt for at have overtraadt sin Fuldmagt. Efter sin Hjemkomst medvirkede han til Christians Valg til norsk Konge i Oslo og til Hyldingen i Marstrand. Han har vistnok ikke alene deltaget i, men redigeret den Proklamation til Nordmændene af 3. Juli, hvori en Del af Rigsraaderne paaberaaber sig som Grund for Kongevalget, at Kong Christian var nær beslægtet med de ældre Konger, og giver en Fremstilling af Slægtskabet, som maa anses for en Forfalskning. Under de følgende Uroligheder har

Biskop J. sandsynligvis siddet rolig i Oslo. Han synes at være død i Vinteren 1452—53.

Keyser, Den norske Kirkes Hist. II. Daae, Christiern I's norske Hist. 1448—58. (Norsk) Hist. Tidsskr. IV og 3. R. II. *Gustav Storm.*

Jensen, jvfr. Jenssen.

Jensen, Albert Christian, f. 1847, Arkitekt. Han er født 25. Dec. 1847 i Frederikssund, hvor hans Fader, Søren Anders J. (f. 1808 † 1884), var Kjøbmand; hans Moder var Anne f. Jørgensen (f. 1810 † 1879). Efter sin Konfirmation kom J. 1863 til København, hvor han gennemgik Kunstakademiet og efterhaanden vandt alle dets Medailler, den store Guldmedaille 1876 for «en Kuppelkirke som Sejersmonument», medens han samtidig arbejdede hos J. H. Nebelong og senere hos F. Meldahl. Paa Akademiets store Rejsestipendium opholdt han sig 2½ Aar i Udlandet, og efter sin Hjemkomst knyttedes han til flere af Meldahls Arbejder. Han har i Forening med ham bygget Herregaardene Trolleholm og Trolleås i Skaane (1886—93), og han har for ham ledet Opførelsen af Marmorkirken (1878—94), ligesom han har haft Tilsyn med Opførelsen af den russiske Kirke i Bredgade (1882—83). Som selvstændig Arkitekt har han foruden en Del mindre Arbejder tegnet Udstillingsbygningen ved Charlottenborg (1881—83), Fodstykket til Niels Juels Monument (1882), de Brockske Handelsskolers Bygning i Toldbodgade (1891), den mægtige Frilagerbygning (1891—94) og — sammen med Arkitekt Glæsel — Magasin du Nord's store nye Bygning paa Kongens Nytorv (1893—94). Han har fra 1880 været Assistent ved Kunstakademiet og siden 1883 Medlem deraf. 1878 ægtede han Caroline Sofie Nebelong (f. 14. Nov. 1848), Datter af Justitsraad N. S. N. Som Arkitekt besidder J. en let og hurtig Haand, en overlegen Sikkerhed; han hører ligesom sine Lærere, i Modsætning til Herholdt og hans Skole, til en mere evropæisk eller kosmopolitisk Retning inden for vor hjemlige Bygningskunst.

Weilbach, Dansk Konstnerlex.

Erik Schiødt.

Jensen, Andreas (Jens Andreas), s. under Hansen, Hans Severin.

Jensen, Camilla Elisa, s. Hilmer (VII, 447).

Jensen, Carl Martin Soya, s. Jensen, Soya.

Jensen, Carl Oluf, f. 1864, Veterinær. J. er født i København 18. Marts 1864 som Søn af Gas- og Vandmester Peter J. og

Dorthea Marie Rasmusdatter. Tog Dyr lægeexamen 1882 og nedsatte sig derefter i Nimtofte ved Grenaa. En langvarig Sygdom tvang ham i 1883 til at vende tilbage til Hjemmet i Kjøbenhavn, hvor han forblev til 1886. I disse Aar fortsatte han ivrig sine Studier og kastede sig navnlig over Bakteriologien under Vejledning af Professor C. Salomonsen. Ogsaa i Nimtofte, hvor han paa ny bosatte sig i Foraaret 1886, syslede han stadig med Bakteriologien ved Siden af sin Dyr lægegjerning. Fra Juli til Dec. 1887 opholdt han sig i Udlandet, dels ved Kochs hygiejniske Institut i Berlin, dels ved forskellige Veterinærskoler samt ved den til Münchener-Skolen knyttede, af Kitt bestyrede Forsøgsstation i Lengries. I Dec. 1887 blev han ansat som midlertidig Assistent hos Professor B. Bang (i Anledning af dennes Virksomhed for Svinepestens Bekæmpelse), og han knyttedes derved til det landøkonomiske Forsøgslaboratorium, ved hvilket han vedblev at arbejde, efter at han i April 1888 var bleven ansat som Assistent ved Højskolens stationære Klinik. 1889 blev han ansat som Lærer ved Højskolen i Veterinær lægevidenskab og har siden doceret almindelig Pathologi og pathologisk Anatomi samt i de sidste Aar tillige forestaaet Klinikken for mindre Husdyr. J. har offentliggjort adskillige værdifulde, især bakteriologiske Arbejder, af hvilke de vigtigste ere «Undersøgelser over Aarsagen til Kværke» (sammen med G. Sand, 1888), «Bakteriologiske Undersøgelser over visse Mælke- og Smørfejl» (1891), «Om Knuderosen, tør Hudbrand og Rødsyge» (1892) og «Om den infektiøse Kalvediarrho» (1892). Siden 1889 har han sammen med Gautier og S. Friis udgivet og redigeret «Maanedsskrift for Dyr læger». — 1890 ægtede han Marie Magdalene Thomasine Schmit (f. 23. Avg. 1865), Datter af Proprietær Hans Peter S. og Magdalene Bolette Christine f. Dehlholm.

B. Bang.

Jensen, Carl Peter Govertz, s. Jensen, Govertz-.

Jensen, Carl Reinhold, 1827—88, Politiker. R. J., født 25. Maj 1827 i Nakskov, Son af Garver Johannes Gabriel J. (f. 1789 † 1842), var 1848 frivillig Herregaardsskytte og tog 1853 Landmaalerexamen. Hans første offentlige Optræden var med 5 skarpe Flyveskrifter om Landinspektørexamen (1855—59), der paadrog ham 2 Højesteretsdomme, samt med et Indlæg imod Professor R. Nielsen i den videnskabelige Strid om Filosofi og Mathematik (1859). Han valgtes 1858 til Folketingsmand for Holbæk Amts 5. Kreds og 1861 for 4. Kreds. Han sluttede sig strax til Tscherning, baade i de

indre Reformspørgsmaal og med Hensyn til den almindelige Politik, viste ikke ringe Dygtighed og var en slagfærdig Taler, men stundum overmaade hvas i sine Udtryk. Særlig kæmpede han for Udvidelse af den kommunale Valgret og for fuld Udstyknings- og Sammenlægningsfrihed. Da Pastor V. Beck under Valgkampen 1861 havde dadlet ham for at have indgaaet borgerligt Ægteskab, forsvarede J. sig med Henviisning bl. a. til Luthers Færd og Udtalelser i et velskrevet Flyveskrift («Sandhedsvidnet Kapellan V. Beck», 1862). I Aarene 1861—63 udgav J. i Aarhus et Ugeblad, «Jyllandsposten», var 1862 Medstifter af «den jyske Folkeforening» og blev Sekretær i dens Bestyrelse. Efter at være kommen tilbage til Kjøbenhavn udgav han 1864—67 et andet Ugeblad, «Folkebladet», ligeledes i udpræget demokratisk Aand. Han søgte 1864—65 forgjæves Valg til Folketinget i et Par jyske Kredse, men tog virksom Del i Agitationen for Juni-Grundlovens Bevarelse. Endelig valgtes han i Okt. 1866 i Skanderborgkredsen; men af økonomiske Grunde og i Mistvivl om Venstres nære Sejer trak han sig tilbage 2 Aar senere og blev Stationsforvalter i Vejle. Han røgtede sin Embedsgjerning med stor Iver og Dygtighed, medens han holdt fast ved sine politiske Meninger og jævnlig tog Ordet om Byens kommunale Spørgsmaal: han hævdede saaledes, at Byens Skove tilhørte Indbyggerne som Helhed og ikke særlig Grundejerne, en Opfattelse, Højesteret senere gav Medhold (1887). Død 19. Okt. 1888. — J. ægtede 1859 Vilhelmine Mathilde Nielsen (f. 1836 † 1869), Datter af Malermester N., og 1869 hendes Søskendebarn Emma Chr. M. Schmidt (f. 1839), Datter af Malermester Andreas Chr. S. i Nakskov.

Vejle Amts Folkeblad 20. Okt. 1888.

Emil Elberling.

Jensen, Christen, 1531, s. Hansen (VI, 592).

Jensen, Christen, 1596—1635, Præst, var født i Kjøbenhavn af borgerlige Forældre 24. Jan. 1596, gik først i sin Fødeby's Skole, optoges i Kongens Sangerkor og kom endelig til Sorø Skole, hvorfra han 1615 blev Student. Efter 1616 at have taget Bakkalavrgraden drog han udenlands og opholdt sig med nogen Afbrydelse, da han var hjemme, 4 Aar i Wittenberg ved Hjælp af formaaende Velyndere. 1621 tog han Magistergraden i Kjøbenhavn, blev s. A. Konrektor og 1622 Rektor i Odense. 1623 blev han Professor ved Gymnasiet sammesteds, men allerede 1624 forflyttedes han som Sognepræst til Vejle, hvor han s. A. ægtede sin Formands Enke, Else Hansdatter Riber, en Borgmesterdatter fra Horsens, og fik

derved sin unge Svoger, den senere berømte Ærkebisp Hans Svane, i Huset hos sig. 1627 udnævntes han til kongl. Hofprædikant, og 1629 overtog han et theologisk Professorat, men dermed standsede ogsaa hans raske Oprykning ad Embedsstigen, thi i Begyndelsen af det følgende Aar, inden han endnu paa Grund af Universitetets Lukning under Pesten havde begyndt sine Forelæsninger, traadte han efter Kongens Ønske tilbage i sin Hofprædikantstilling, i det han til Gjengjæld forlemedes med Kantordømmet i Oslo, som han dog igjen skulde afstaa, naar det ham tidligere (1628) lovede Prælatur i Lund blev ledigt, hvad det imidlertid ikke blev i hans Levetid. 1630 blev han Dr. theol. Han døde 10. Jan. 1635 paa Frederiksborg, knap 39 Aar gammel. — Hans i Roskilde 1631 holdte latinske Ligprædiken over Enkedronning Sophie og hans Breve vise ham som en dygtig Latiner. Efter sin anden Mands Død blev hans Enke gift med Slotspræst Hans Husvig paa Frederiksborg.

Vinding, *Academia Hauniensis* S. 311 ff. Zwergius, *Siellandske Cleresie* S. 558 ff. Bloch, *Den fyenske Geistligheds Hist.* I, 363 ff. Hundrup, *Doctores* S. 19.

C. F. Bricka.

Jensen, Christen, —1653, Præst og Sprogmand. Han blev o. 1638 Kapellan hos Præsten Jens Mouritsen i Askevold i Søndfjord (Bergens Stift). I Askevolds Kaldsbog nævnes han C. J. fra Danmark, altsaa har han efter al Sandsynlighed været dansk af Fødsel. Da J. Mouritsen 1640 døde, blev C. J. Sognepræst til Askevold. I Kaldsbogen meddeles, at han «blev 1653 tillige med alle Fløtningsfolkene borte, da han St. Hansdag skulde rejse hjem fra en af Kaldets Annexkirker». — C. J. er Forfatter af en norsk Ordsamling: «Den norske Dictionarium eller Glosebog, item Bondens Sejerværk og Almanak, som kaldes Primstaven» (1646). Han synes ikke selv at have næret store Tanker om sit Værk, og Eftertiden skjænkede det heller ikke megen Opmærksomhed. E. Pontoppidan faldt i Forundring, da han o. 100 Aar efter Bogens Fremkomst paa en Visitatsrejse traf paa den i Mangers Præstegaard. C. J. har efter eget Udsagn hentet noget Stof til sin Ordbog ad litterær Vej; men det meste er bragt til Veje ved Selviagttagelse af Bygdemaal. Bogen indeholder ikke blot Ord, der ved Form og Betydning afvige fra det samtidige dansk-norske Skriftsprog, men rundt om findes hele Sætninger paa Bygdemaal indstrøede. Det er ikke

mindst dette sidste, der giver Glosebogen sit Værd for vor Tids Sprogstudium.

Pontoppidan, *Annales eccles. Dan.* IV, 413. Sammes *Glossar. Norvag.* (1749) S. 20. N. M. Petersen, *Den dsk. Lit. Hist.* III, 361. 378 f. P. K. Thorsen.

Jensen, Christen, —1683, Lagmand. Hans Fader kaldes Jens Christensen Heegaard og var formentlig bosat i Jylland, hvorfra Sønnen skal være kommen til Norge o. 1633. Allerede i Begyndelsen af 1640-Aarene synes han at være bleven Foged i Solør og Østerdalen, hvor han under Hannibalsfejden 1644—45 tillige fungerede som Kapitajn over Landfolket. I 1651 indgaves der en Mængde Klager over ham fra Almuen i Distriktets forskellige Sogne, og dette har muligens givet Anledning til hans Fjærnelse fra sin Betjening. I Juni 1657 blev han Overproviantmester søndenfjælds, hvad han dog ikke længe var. Han synes at have været bosat i Frederiksstad, hvor han formentlig har drevet Tømmerhandel. Uagtet han som konstit. Lagmand i 1659 havde optraadt paa en dadelværdig Maade, beskikkedes han dog 1662 til virkelig Lagmand i Frederiksstads Lagdømme, men var i denne Stilling uforsigtig nok til et Par Gange at lade ubesindige Ytringer falde, der navnlig i den første Tid efter Souverænitetens Indførelse kunde være farlige nok for sin Ophavsmand. Da det hele imidlertid væsentligst synes at have været Praleri, fremført i Drukkenskab, slap han dog derfra uden synderlig større Ulejlighed. Han har kjendelig været en udannet Person med store Begreber om sin egen Vigtighed og Magt, der støttede sig til den betydelige Formue, han havde forstaaet at samle. Han havde nemlig i 1662 af Kronen faaet overdraget et stort Jordegods i Østerdalen, Solør og Øvre Romerige for Forstrækning i Fejdetid (formentlig 1658—60), ligesom han ogsaa ejede betydeligt Gods i Smaalenene, hvoriblandt Borregaard ved Sarpsborg (oprindeligt kun Pant). 1673 fik han sin Svigersøn beskikket til Successor og afgik ved Døden 1683. Hans Enke, Maren Madsdatter, havde først været gift med Raadmand Mads Larsen Thyholm i Frederiksstad og døde o. 1692. Deres eneste Barn, Helvig Christensdatter, var gift med Faderens Efterfølger, Lagmand Werner Nielsen til Borregaard, hvis Børn adledes med Navnet Werenskiold, og overførte Formuen til denne Slægt.

Moe, *Tidsskr. f. d. norske Personalhist.* I, 2 ff. *Personalhist. Tidsskr.* 2. R. V, 177. H. J. Huitfeldt-Kaas.

Jensen, Christian Albrecht, 1792—1870, Portrætmaler, er født 26. Juni 1792 i Bredsted i Slesvig og kom i 1811 til Kjøbenhavn for at uddanne sig ved Kunstakademiet, hvis mindre Sølvmedaille han vandt i 1814. Han blev Elev af C. A. Lorentzen og vakte allerede 1815 Opmærksomhed ved sine udstillede Portrætter og ved nogle Kopier; navnlig roste man hans eget Portræt. Allerede ved den Tid havde Miniaturmaler W. A. Müller lært ham den Kunst at renske og restavrere Kobberstik. Aaret efter rejste han, da hans Forældre ikke længere formaede at understøtte ham, tilbage til Slesvig for i sin Hjemstavn at søge Fortjeneste som Portrætmaler, hvilket ogsaa lykkedes ham, saa at han $\frac{3}{4}$ Aar senere kunde rejse til Dresden, hvorfra han i 1817 indsendte en Kopi efter van Dijck og bad om Akademiets Anbefaling for at søge Rejseunderstøttelse for 2 Aar. Akademiet anbefalede ham varmt til Præsens, Prins Christian Frederik, der gav ham Bestilling paa 2 Kopier, og i 1818 bevilgedes ham 600 Rdl. af Fonden ad usus publicos. Ligesom i Dresden søger han i Rom baade Kundskab og Fortjeneste ved at kopiere berømte Mesterværker af Rafael, Tizian o. fl., og de hjemsendte Kopier roses. Han lever nu 3 Aar i Rom, og Prinsen, som paa sin store italienske Rejse har Lejlighed til at se hans Arbejder, lægger, uanset alle Kopierne, Hovedvægten paa hans Anlæg som Portrætmaler. Trods hans «Sparsommelighed og Flittighed» maatte han dog, som en Ven skriver, «mod Forsæt og Forventning» i Nov. 1821 vende hjem, dog ikke til Kjøbenhavn, men til Bredsted, hvorfra han solgte nogle i Rom udførte Kopier, men hvor han især virkede som Portrætmaler. I 1823 kom han igjen til Kjøbenhavn og blev agreeret som Portrætmaler. Paa Portrætter af Gehejmekonferensraad Malling og Professor J. F. Clemens blev han 1824 Medlem af Akademiet.

Efter Lorentzens Død 1828 søgte J. det ledige Professorat, men blev ikke valgt. Imidlertid havde han ægtet Cathrine Lorenzen, der fulgte ham paa en ny Rejse til Tyskland og Italien (1831—33), og efter Hjemkomsten fik han i 1835 Titel af Professor. I 1845 søgte han atter forgjæves et Professorat, men opnaaede derimod Aaret efter Fribolig paa Charlottenborg. J. var en fortrinlig Portrætmaler, og hans Billeder udmærke sig næsten alle ved en livlig Karakteristik, selv om Omgivelserne ikke altid ere tilfredsstillende udførte. Efter Udstillingen i 1838 roser N. Høyen meget hans Portræt af den engelske Kunsthandler Woodburn og et Dameportræt, men synes ellers at spore Tilbagegang. Hans brede maleriske

Behandling blev efterhaanden, maaske i Sammenhæng med Synets Svækkelse ved Alderen, til en Maner, som til sidst næsten overskyggede hans Pensels gode Egenskaber. Han holdt op at udstille i 1857. Efter Kobberstiksamlingens Ordning fik J. Plads som Konservator og Restavrator af Kobberstik og Tegninger ved denne og forblev i den Stilling til sin Død, 13. Juli 1870.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Jensen, Christian Bagge, 1789—1836, Præst, Forfatter, var født 31. Dec. 1789 i Karlebo, hvor hans Fader, Johannes J., der døde som Præst i Hjørlande, den Gang var Provst og Sognepræst; Moderen, Abigael Marie f. Ussing, var en Præstedatter; blev 1806 dimitteret fra Frederiksborg Skole og 1810 theologisk Kandidat; var derpaa først Privatlærer og senere Adjunkt i Frederiksborg, indtil han 1819 blev Sognepræst i Mejrup og Kateket i Holstebro; 1821 forflyttedes han til Kateketembedet i Rudkjøbing, og 1827 kom han som Kateket til Horsens; 1834 blev han Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Fredericia, men døde allerede 17. Okt. 1836. Hans Hustru hed Anna Cathrine f. Hein. 1826 vandt han en Præmie af det evangelisk-kristelige Prædikelegat; han udgav bl. a. «Efterretning om gejstlige Embeder i Danmark» (1828—35) og «Provinsiallexikon over Danmark» (1830) med Anhang (1831), 2 Værker, der i sin Tid ikke vare uden Betydning. I nogle Aar af sit Ophold i Horsens var han dels Medredaktør, dels Eneredaktør af «Skanderborg Amtsavis» (=: Horsens Avis).

Erslew, *Forf. Lex.* Wiberg, *Alm. Præstehist.* I, 386.

Vilh. Bang.

Jensen, Christian Erasmus Otterstrøm, f. 1859, Botaniker. Chr. J. er Søn af Apotheker Johan Georg Keller J. og Francisca Augusta f. Otterstrøm; han fødtes 11. Juni 1859 i Store Kværn i Angel; flyttede 1871 med Forældrene til Kjøbenhavn og senere til Hvalsø, hvor Faderen blev Apotheker. Gik i Roskilde Skole til 1875; tog farmaceutisk Kandidatexamen 1882. Efter Faderens Død 1886 Bestyrer af Hvalsø Apothek. Fra Barndommen af har han ivrig botaniseret og har i floristiske Øjemed berejst forskellige Dele af Danmark; har navnlig lagt sig efter Mosser og gjort flere Rejser i Udlandet med fremmede Bryologer. Af Publikationer kan fremhæves hans Bearbejdelse af Danmarks Sphagnaceer og af Grønlands Mosser (i «Botan. Forenings Festskrift» og i «Meddelelser om Grønland»); desuden andre bryologiske Bidrag i «Botan. Tidsskrift», «Revue bryologique» og andensteds.

Eug. Warming.

Jensen, David, f. 1816, Billedhugger. J. blev født i Kjøbenhavn 19. Nov. 1816. Fra 1832 besøgte han Kunstakademiet for at uddanne sig til Billedhugger, vandt Sølvmedaillerne og 1841 den mindre Guldmedaille for Opgaven «Jesus hos Martha og Maria». S. A. fulgte han en Kaldelse til St. Petersborg, hvor han endnu lever. Efter at have været Lærer ved en privat Kunstscole fik han i 1845 Diplom som Kunstner ved Kunstakademiet i St. Petersborg, blev 1857 dets Medlem og 1868 Professor i Billedhuggerkunst. Han ægtede i 1845 Anna Caroline Steinberger, Datter af Instrumentmager S. i St. Petersborg, og har i en lang Aarrække virket som Arkitekt og Billedhugger ved Udsmykningen af Palaiser og offentlige Bygninger i Rusland. Saa vel enkelte hjemsendte Kompositioner som ogsaa det Træk, at i hans Ungdom flere Gange ved Konkurrencerne for Pengepræmien hans Skitser valgtes til at arbejde efter, tyder paa et Anlæg for Anordningen, der uden Tvivl har været medvirkende ved den Retning, hans Virksomhed for største Delen har taget. Foruden sine Ungdomsarbejder har han kun en enkelt Gang udstillet i Kjøbenhavn. I St. Petersborg synes han at nyde Anseelse som Kunstner, ligesom han ogsaa har virket for Udbredelsen af Kunstsans ved Anlæggelsen af en Terrakottafabrik m. m.

Weilbach, *Konstnerlex.* *Ph. Weilbach.*

Jensen, Ferdinand Vilhelm, 1837—90, Arkitekt, Søn af Viktualiehandler Anders J., fødtcs i Kjøbenhavn 27. Marts 1837, uddannedes til Arkitekt ved Kunstakademiet og vandt 1863 den lille Guldmedaille for «et Landslot». Han har udfoldet en betydelig Virksomhed som udøvende Arkitekt i Kjøbenhavn; den kraftige, karakterfulde Methodistkirke i Rigersgade (1866), det kjøbenhavnske Byggeselskabs Ejendomme ved Søtorvet (sammen med Vilhelm Petersen, 1874—76), Tordenskjoldsgade Nr. 1 og en Mængde Villaer paa Alhambravej og Hauchsvej skyldes ham. 1867 bosatte han sig i Hamborg, hvor han bl. a. opførte Hansasalen, Denckers Selskabslokale og en Mængde Privathuse, men 1882 vendte han tilbage til Kjøbenhavn og gjenoptog sin Virksomhed der. Foruden en Hovedbygning ved Nivaa byggede han «St. Petersborg» paa Østerbrogade og flere Huse i Bredgade og paa Frederiksberg, som vise en afgjort tysk Paavirkning, der dog ingenlunde ganske har kvalt hans oprindelig frodige og livskraftige Talent. Han døde 15. April 1890. 1860 ægtede han Alvilda Gruber (Frobøse).

Weilbach, *Konstnerlex.*

Erik Schiødt.

Jensen, Frederik Julius Christian, 1811—73, Gartner, blev født 1. Sept. 1811 i Skovmøllen, der var Fæstegods under Marselisborg ved Aarhus. Hans Fader, som først havde været Livkusk og senere Skovrider hos Baron Güldencrone til Møsgaard, Marselisborg, Vilhelmsborg og Boller, døde som Fæster af den nævnte Mølle 11. Marts 1816, og Moderen flyttede da ind i et lille Hus, der blev bygget til hende ved Møllen. Da Drengen tidlig viste stor Lyst til Læsning, besluttede hun, at 1000 Rdl. af den lille Sum, der var indkommen ved Møllens Afstaaelse, skulde anvendes til at lade ham studere for, men da disse Penge, som vare udlaaente til den nys omtalte Baron Güldencrone, gik tabt ved dennes Fallit, maatte Tanken herom opgives. 1826 kom J. i Gartnerlære i Marselisborg Have, og 1828 blev han Elev i Botanisk Have. Opholdet her blev af gennemgribende Betydning for den videbegjærlige Yngling, hvis hele Undervisning i Børneaarene havde været indskrænket til, hvad der kunde ydes i en tarvelig Landsby-skole, og nogle faa Timer i Tysk, som en Gouvernante fra Marselisborg havde givet ham. Ved at studere Heiberg og Oehlenschläger og andre danske Forfattere lykkedes det ham at tilegne sig et smukt og flydende Sprog, og hans glimrende Hukommelse kom ham til Hjælp ved Erhvervelsen af en korrekt Orthografi. Gjennem Læsningen af danske og tyske Havebøger og Tidsskrifter og ved sin dygtige Principal, botanisk Gartner F. L. Holbølls Vejledning i praktisk Gartneri erhvervede han sig saa grundige Kundskaber i sit Fag, at han allerede 1830 kunde underkaste sig Gartnerexamen; s. A. tog han Examen i Botanik. Derefter blev han Gartner hos Etatsraad, Amtsforvalter Rambusch i Korsør. I denne Plads forblev han kun nogle faa Aar; han blev nemlig her forlovet med Caroline Justine Bang († 1848), og for at kunne gifte sig nedsatte han sig som Handelsgartner i Ærøskjøbing. I 1841 flyttede han til Aarhus, hvor han paa en af Kommunen lejet, 3 Tdr. Land stor Mark oprettede et Kunst- og Handelsgartneri. Ved den Tid stod denne Næringsvej paa et meget primitivt Standpunkt der; de fleste Husejere havde et lille Stykke Havejord, paa hvilket de dyrkede en Del Grøntsager og Frugttræer. Produktionen af Havesager til Salg blev vel drevet af nogle enkelte større Husejere, men kun undtagelsesvis som Hovederhverv, og Væxthuskultur var næppe kjendt nogensteds i Byen. At hans Forretning under disse Omstændigheder ikke kunde blive synderlig lønnende, er let forklarligt. Drivhusene, fyldte med en Mængde sjældne Planter, vakte de

besøgendes Beundring, men Kjøbelysten var kun ringe hos Publikum, og Tid skulde der til, før Smagen og Interessen for Blomster kunde blive vakt. Med offentlig Understøttelse foretog han flere Rejser til Udlandet, og paa en af disse lærte han Dyrkning, Farvning og Tørring af Evighedsblomster; han var den første, der drev denne Virksomhed her i Landet, og blev saaledes ogsaa paa dette Omraade en Banebryder. J. døde i Aarhus 16. Juli 1873.

J. har udfoldet en betydelig litterær Virksomhed, og om end hans Bøger ikke kunne siges nu til Dags at gjøre Fyldest ved en mere indgaaende faglig Uddannelse, saa vare de alligevel for den Tid, da de bleve skrevne, fuldt tilfredsstillende. For dem, der give sig af med Havedyrkning paa en mere dilettantmæssig Maade, ere hans Bøger en udmærket Vejledning, hvad ogsaa utvetydig fremgaar deraf, at ingen Havebøger her i Landet have naaet at udkomme i saa mange Oplag som flere af J.s. De vigtigste ere: «Haandbog i Blomstergartneriet» (1844), «Vejledning i Frugt- og Køkkenhavedyrkning samt Mistbænkdriveri» (1845; 3. Opl. 1856 under sin vedblivende senere Titel: «Dansk Havebog»; 6. Opl. 1888, for hvert Oplag betydelig forøget); «Havebog for Bondestanden (senere Oplag under Titel: «Havebog for Landmænd») med kort Vejledning til Biavl» (1848, 4. Opl. 1882), «Bemærkninger over de forestaaende Reformer i det danske Gartnervæsen» (1850), «Stuegartneriet eller Vejledning til at dyrke, opelske og pleje Blomster i Værelser og smaa Byhaver» (1856, 6. Opl. 1891), «Den landøkonomiske Havedyrkning» (1860), «Den lille Gartner» (1873), «Anlægsgartneriet» (1873).

L. Helweg.

Jensen, Friedrich Christoph, 1754—1827, Kancellideputeret, Retslærd, er født 17. Juli 1754 i Kiel, hvor Faderen, Joh. Friedr. J., var Advokat og Ridderskabets Landsyndikus; Moderen var en Datter af Kieler-Professoren i Filosofi Friedr. Gentzke. J. blev Student 1771, studerede i Kiel og Göttingen og tog, efter nogen praktisk Virksomhed, 1777 Embedsexamen i Glückstadt, blev 1778 Dr. juris og Sekretær ved det slesvig-holstenske Ridderskabs bestandige Deputation. 1780 blev han Privatdocent, 1781 extraordinær og 1785 ordinær juridisk Professor i Kiel. 1802 indtraadte han som Deputeret i det tyske Kancelli i Kjøbenhavn og udnævntes til Etatsraad, 1812 til Konferensraad, 1813 til 1. Deputeret i det slesvig-holstenske Kancelli. Han fratraadte sit Embede 1820 og døde 25. Marts 1827 i Heide i Ditmarsken. — J.s juridiske Forfattervirksomhed hører

ganske Tyskland til. Nævnes bør dog her, at han 1797 sammen med D. H. Hegewisch udgav «Privilegien der schleswig-holstein. Ritterschaft». Under sin Embedsvirksomhed i Kjøbenhavn skrev han «Brieft ü. Wahrheit, Gott, Organismus u. Unsterblichkeit» (1803). Af Tidens humanistiske Filosofi var han en varm og anset Tilhænger. — J. var Morbroder til Historikeren F. C. Dahlmann (IV, 150).

Lübke u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1827, S. 30 f. Schriften d. Universität Kiel 1860.

Jul. Lassen.

Jensen, Hans, † 1781, s. Bjerregaard (II, 351).

Jensen, Hans, f. 1818, Veterinær. J. er født 21. Sept. 1818 i Vaalse paa Falster, hvor hans Fader, Jens Lollike, havde en Fæstegaard. 1840 blev han taget til Lansener, avancerede til Korporal og kom 1843 paa Manegen for at uddannes til Berider. Samtidig besøgte han Veterinærskolen og tog i 1846 Dyr lægeexamen. Grev Reventlow til Christianssæde fik ham derefter fritaget for Militærtjenesten og anbragte ham som Dyr læge paa Grevskabet. I 1848 meldte han sig som frivillig og gjorde under alle Krigsaarene Tjeneste som Dyr læge. Efter Krigen nedsatte han sig paa sin Fødeø og har siden 1852 virket som Dyr læge i Stubbekjøbing. J. har været en overordentlig virksom Mand. Ikke blot har han passet en omfattende Dyr lægepraxis og samtidig i en Del Aar drevet Landbrug, ja endog en Tid en Manufakturhandel, men han har taget virksom Del i en Mængde almennyttige Foretagender i sin By og sin Egn. I mange Aar var han saaledes Byraadsmedlem og Formand for Borger- og Haandværkerforeningen, og han har haft væsentlig Del i mange kommunale Forbedringer. Mest har J. dog virket for Landbruget. I 1854 stiftede han Nordfalsters Landboforening, og i 30 Aar var han dens Formand. Allerede meget tidlig begyndte han at holde Foredrag for Bønderne om Husdyrbrug, og i mange Aar var han knyttet til Agerbrugsskolen paa Næsgaard som Lærer i dette Fag. Paa dette Omraade har han ogsaa udfoldet en overordentlig frugtbar litterær Virksomhed, i det han fra 1862—90 under forskjellige Titler har udgivet en stor Mængde Piecer og Bøger om Kvægets og Hestens Bygning og Liv, Avl, Opdræt og Fodring, om Staldens Indretning, Gødningens Opbevarelse m. m., ligesom han har skrevet mange Artikler om disse Æmner i Dags- og Landbrugspressen. Hans Bøger ere nærmest skrevne med Bøndernes Tarv for Øje; de indeholde mange gode,

til Dels paa hans egen lagttagelse grundede Raad, og da de ere blevne meget læste, er der næppe Tvivl om, at han gjennem dem har udrettet meget til Gavn for Landbruget. — J. ægtede 1855 Christiane Henriette Rasmussen (f. 23. Sept. 1820), Datter af Kammerraad R. paa Alstrup. Hun døde 1875. *B. Bang.*

Jensen, Hans Christian, f. 1836, Portrætmaler. J. er Søn af Grosserer Peter J. (f. 1804 † 1894) og Caroline f. Hansen († 1841) og blev født i Kjøbenhavn 1. Febr. 1836. Efter sin Konfirmation blev han sat i Malerlære og begyndte samtidig at besøge Kunstakademiet, hvis Sølvmedailler han vandt 1856 og 1858. Som Kunstner blev han Elev af Marstrand. 1863 udstillede han første Gang et Landskab og et Portræt, men har siden udelukkende udstillet Portrætter. Hans Virksomhed blev strax afbrudt ved, at han gik frivillig med i Krigen i 1864 og mistede sit højre Ben ved Indtagelsen af Als. Efter sin Helbredelse gjenoptog han sin kunstneriske Virksomhed, havde i 1866 en mindre Rejseunderstøttelse, i 1873 en større, for hvilken han foretog en Rejse til Tyskland og Frankrig. Han blev nu efterhaanden en søgt Portrætmaler, som bl. a. 1871 malede Arkitekt N. S. Nebelong og 1875 Akademiforvalter P. Truelssen, begge for Udstillingsfonden, Kongens Portræt til Gisselfeldt, Enkedronning Caroline Amalies til Hertuginde af Cumberland, Kammerherre J. J. A. Worsaaes til Nationalmusæet paa Frederiksborg, Kapelmester Paullis til Theatret. Han blev Medlem af Kunstakademiet 1880 og fik s. A. Titel af Professor. Blandt hans senere Arbejder kan nævnes Kongens Portræt i fuld Størrelse til Musæet paa Frederiksborg, Politidirektør Crones til Politikammeret, Biskop Balslevs til Ribe Domkirke, H. P. Holsts o. fl. J. ægtede i 1882 Marie Holmblad, Datter af Etatsraad L. P. H. (VII, 598) og dennes 2. Hustru.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Jensen, Hans Nicolai Andreas, 1802—50, Præst og Historiker, var født i Flensborg 24. April 1802. Efter at have studeret Theologi i Kiel fra 1822 tog han 1826 Embedsexamen paa Gottorp. 1829 blev han Kapellan i Stenbjærg i Angel og 1831 Sognepræst i Gjelting, hvorfra han 1845 forflyttedes til Borne ved Slien, hvor han allerede døde 7. Maj 1850. Fra sin Ungdom af havde han en overordentlig Interesse for historiske og arkæologiske Studier. Allerede i sin Skoletid foretog han udstrakte Vandringer for at

aftegnede Kirkerne. Ved den theologiske Examen indleverede han en Afhandling om Kirkeforfatningen i Slesvig med et af ham udkastet Kort. Afhandlingen blev siden trykt i «Staatsbürgerliches Magazin» (1827) og gav allerede en fordelagtig Forestilling om den unge Mands Studier. 1840—42 udkom hans fortrinlige Værk: «Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig», der vidner om en overordentlig Samlerfid og stor Upartiskhed i Fremstilling af Sprogforholdene. I Anledning af hans Fortjeneste ved Udgivelsen af dette Værk kreerede det filosofiske Fakultet i Kiel ham 1840 til Æresdoktor. 1844 udkom hans «Angeln, zunächst für die Angler historisch beschrieben», et Mønster paa en historisk Topografi, der vidner om et indgaaende Kjendskab til den Egn, han beskriver, og de dertil knyttede Minder. Talrige Afhandlinger til Slesvigs Historie og Topografi, spredte i forskjellige Tidsskrifter, vidne alle om den samme Grundighed og Flid. Særlig kan mærkes «Udsigt over Bispedømmet Slesvigs gamle Omfang og Inddeling» (med et Kort) i «Annaler f. nord. Oldkynd. og Hist.» 1849. J. havde sat det som Maalet for sine litterære Bestræbelser at forfatte en Kirkehistorie for Slesvig og Holsten. Meget havde han samlet, og Udarbejdelsen var skredet godt frem, da han midt under sit Arbejde bortkaldtes ved en hidsig Nervefeber. Hans store efterladte Samlinger erhvervedes til Kiels Universitetsbibliothek. Senere er hans kirkehistoriske Arbejde udgivet i 4 Bind (1873—79) af Dr. A. L. J. Michelsen, men rigtignok med mange Tilføjelser og Ændringer. — J. var en elskværdig Personlighed, og med Kjærlighed og Interesse havde han, ved Siden af sine Studier, varetaget sit gejstlige Embede. Han var gift.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XIII. *H. F. Rørdam.*

Jensen, Hans Peter, f. 1818, Læge. J. er en Søn af Bud i Nationalbanken Peter J. (Tollestrup) og Dorothea Marie f. Hansen og fødtes 25. Nov. 1818 i Kjøbenhavn. Dimitteret 1836 fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn studerede han Lægevidenskab, fungerede som Kandidat ved Almindeligt Hospital og tog Lægeexamen 1843. Han ansattes derefter ved St. Hans Hospital som Kandidat, hvilken Stilling han 1845 ombyttede med Reservemedikatet ved Hospitalet. S. A. foretog han en Udenlandsrejse, hvor han besøgte forskjellige psykiatriske Mønsteranstalter i Tyskland; det følgende Aar fik han Lejlighed til paa en større Rejse, der gik over det vestlige Tysk-

land til Frankrig, at undersøge en Række større Sindssygeanstalter og til i længere Tid at studere Psykiatri i Paris. Det var den Gang en frugtbar Gjennembrudstid for Sindssygevesenets hele Udvikling, og de indsamlede Erfaringer fik han rig Lejlighed til at gjøre frugtbringende, da han i 1853 udnævntes til lægekyndigt Medlem af den til Opførelse og Organisation af en Sindssygeanstalt paa Oringe nedsatte Kommission. 1857 udnævntes han, i det han fratraadte Reservelægestillingen ved St. Hans Hospital, til Overlæge ved den da færdige Anstalt. Dennes senere betydelige Udvidelse iværksattes og gennemførtes af ham, der overhovedet i den lange Aarrække, hvori han virkede som Anstaltens Leder og Styrer med udstrakt Myndighed, satte dybe Spor og vandt megen Anerkjendelse ved sin omfattende psykologiske og psykiatriske Indsigt, sin store administrative Evne og sin hele overlegne Personlighed. 1862 fik han Professortitelen. 1875 maatte han paa Grund af tiltagende Øjensvagthed tage sin Afsked og udnævntes samtidig til Etatsraad. Derefter har han privatiseret først i Hillerød, senere i Frederiksberg, syslende med ægyptologiske Studier. Ved Universitetets Jubelfest 1879 promoveredes han som Æresdoktor i Medicinen. — 1852 ægtede han Golla Hermandine Rosing de Coninck, f. Bodenhoff, Herredsfoged, Kancelliraad de C.s separerede Hustru og Datter af Forpagter, Kapitajn Andreas B. paa Bistrup Ladegaard.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. *Jul. Petersen.*

Jensen, Hans Severin, 1833—93, Møbelfabrikant. Sev. J. er født 7. Febr. 1833 i Kjøbenhavn. Faderen var Høker Jens J. Bonde, Moderen Anne f. Andersen. Efter en tarvelig Skoleundervisning kom han i Malerlære, og med den Interesse for Tegning, som Faderen tidlig havde indprentet ham, gennemgik han tillige ikke alene det tekniske Institut, men Modelskolen paa Kunstakademiet, hvor Hetsch blev opmærksom paa ham. Og da han 1861 etablerede sig sammen med sin ndfr. nævnte Broder Andreas, støttede Hetsch den i smaa Forhold begyndte Virksomhed. Den tog imidlertid hurtig Opsving; allerede 1869 flyttede Brødrene ind i deres egen Ejendom, det daværende Hotel du Nord paa Kongens Nytorv, og gennem Kunstflidslotteriet kom de i Forbindelse med en Række Kunstnere, efter hvis Tegninger de udførte det ene dygtige Møbel efter det andet. En Del af disse er afbildet i «Tidsskr. f. Kunstindustri». En udpræget Soliditet i Forbindelse

med en gennemgribende Respekt for Kunstens Fordringer prægede deres Virksomhed, for hvilken Etatsraad V. Dahlerup stod som kunstnerisk Tilsyn. J. havde imidlertid andre Interesser end de blot faglige. Han var Medstifter af den nye Haandværkerskole (1868), af hvis Bestyrelse han var Medlem, til den 1875 sammen med det tekniske Institut gik op i det tekniske Selskabs Skole, af hvis Bestyrelse han derpaa var Medlem til sin Død. Det samme var han i Arbejdernes Byggeforening, ikke at tale om, at han ved sin Død var Medlem af Københavns Borgerrepræsentation (fra 1874). Han var tillige Formand for Københavns samlede Sangforeninger (fra 1870), ligesom det skal mærkes, at han var virksom ved den i Københavns Malerlav oprettede Alderdomsforsørgelses- og Hjælpesfond (1885—88), der des værre kun fik et kort Liv. Han var i stor og dygtig Virksomhed, da han 27. Avg. 1893 afgik ved Døden. 11. Avg. 1876 havde han ægtet Poulina Christine Høyer (f. 27. Sept. 1840), Datter af Urtekræmmer Johannes H. og Caroline Juliane f. Kragerup. — Hans yngre Broder *Jens Andreas J.* (f. 24. Juli 1834) kom som Dreng i Snedkerlære og uddannede sig væsentlig ved at arbejde 6 Aar som Svend i Udlandet (Berlin, Wien, Genf og Paris). Efter sin Hjemkomst etablerede han sig 1861 sammen med sin ovennævnte Broder, og efter dennes Død fortsatte han alene det saa godt kjendte Firma Severin & Andreas J. Ogsaa han har deltaget i social Virksomhed. Af Regeringen blev han gjort til Medlem af den saakaldte Arbejderkommission (1875—78), og fra 1890 har han været Oldemand for Københavns Snedkerlav. Han er tillige Medlem af Bestyrelsen for Københavns Brandforsikring og af Fængselselskabet i København.

C. Nyrop, Udstill. i 1890 af kunstind. Frembringelser. Illustr. Tid. XXXII, 563.

C. Nyrop.

Jensen, Harald Christian, f. 1834, Lithograf. Han er født 5. Avg. 1834 i København, hvor hans Fader, Lars J., var Snedker; Moderen var Amalie f. Jappe. Efter sine Forældres Død gik han til sin Konfirmation i Waisenhusets Skole og begyndte 1851 at besøge Kunstakademiet, samtidig med at han blev Lærling i Bærentzen & Co.s lithografiske Etablissement (s. III, 304), hvor han navnlig nød godt af den dygtige Lithograf Westerbergs Vejledning. Til dette Etablissement, der senere gik over til Hoffensberg (VII, 490), var han knyttet til 1887 med Undtagelse af 3 Aar, da han var i Udlandet (Wien, München 1858—59; Paris 1862); fra 1887 har han

virket mere selvstændig. J. har med stor Alsidighed arbejdet i sit Fags forskjelligste Retninger, Gravure og Pennemaner, Crayon og Farvetryk, og efter i den sidste Teknik at have frembragt saa gode Ting som f. Ex. «De to Munke» og «Kortspillerne» efter Carl Bloch har han i de sidste Aar kastet sig over Portrætlithografien og bl. a. leveret et saa dygtigt Blad som Portrættet af Docent N. J. Fjord. — 28. Okt. 1863 ægtede han Andrea Lønborg (f. 11. Nov. 1836), Datter af Urmager D. L. og Frederikke f. Priergaard.

Weilbach, Kunstnerlex.

C. Nyrop.

Jensen, Henning, f. 1838, Forfatter. J., født 6. Dec. 1838 i Komerup ved Roskilde, Søn af nedennævnte Sognepræst Jens Chr. J. († 1886), blev 1857 Student fra Roskilde Skole og 1864 theolog. Kandidat. Han var 1865—68 personel Kapellan for Sæby og Gjershøj nær ved Roskilde og 1869—72 for Dalby og Tureby i Faxe Herred og blev derefter Sognepræst i Pedersker paa Bornholm. Oprindelig hyldede han den indre Missions Retning, men blev derefter en ivrig Grundtvigianer og vandt megen Tilslutning, ogsaa uden for Sognet, samt holdt mange Foredragsmøder. 1874 fremkom i «Dansk Folketidende» hans første politiske Udtalelser, i det han tog Ordet for et Forbund mellem Grundtvigianerne og Venstre. 1879 forflyttedes J. til Stenmagle og Stenlille ved Sorø, men blev 30. Marts 1885 afskediget, fordi han med stor Heflighed havde deltaget i den politiske Agitation og ligefrem hævdet Berettigelse af Oprør mod en slet Regering med Henviisning til Christus' Forbillede. Samme Dag, som Afskedigelsen udfærdigedes, havde han i «Politikken» fremsat den Paastand, at Jesus, hvis han nu vendte tilbage til Jorden, snarere vilde staa paa Talerstolen i Rømersgade (d. v. s. i Socialdemokraternes Forsamlingsbygning) end prædike i Frue Kirke. J. flyttede nu til Frederiksberg, var 1886—90 Redaktør af Ugebladet «Enhver sit» og blev desuden en flittig Medarbejder af «Politikken» samt siden 1893 af «Socialdemokraten». Han har i disse Blade ført en vedvarende og stadig voxende Polemik mod Folkekirken og dens Præsteskab, i det han aldeles bryder Staven over Theologien som Religionens værste Fjende og bebrejder Præsterne, at de kun lægge Vægt paa Dogmetoen, men tilsidesætte den kristelige Kjærlighedslære. En Fremstilling af Jesu Liv i 3 særskilte Skrifter («Jesu Barndom og Ungdom», 1890, «Jesus i Galilæa», 1891, og «Jesu Lidelse og Død», 1893) er affattet i afgjort fritænkensk Aand. Fortællingen «Kapellanen» (1891) skildrer med Liv og Dygtighed de

sørgelige Virkninger af en fanatisk Optræden i Indre Missions Retning, medens Fortsættelsen, «Pastor Dalberg» (1892), som lader en Præst komme til Fornægtelse af Kirkens Lære, kun er lidet heldig.

Efter at J. 1884 forgjæves havde søgt Valg til Folketinget i Store Heddinge imod Minister Scavenius, valgtes han 1886 i Middelfartkredsen som Monrads Efterfølger og blev gjenvalgt 1887 og 1890, men faldt igjennem 1892. Han hørte i Tinget til den Hørupske Gruppe. — J. ægtede 1870 Gjertrud Elisabeth Eleonore Selmer (f. 1845), Datter af Gaardejer P. F. A. S. *Emil Elberling.*

Jensen, Heinrich Carstensen, 1789—1860, Handelsmand og Politiker, Søn af Kjøbmand Christian J. i Flensborg (f. o. 1759 i Dollerupskov i Grumtofte Sogn, † 15. Dec. 1831), var født 24. Sept. 1789 i Flensborg, hvor han 1812 etablerede sig som Kjøbmand, 1819 blev deputeret Borger og 1825 Ordfører i Deputeretkollegiet. Han drev en betydelig oversøisk Forretning, og hans Skibe sejlede baade paa Ostindien og paa Hvalfangst til Grønland. 1831 fik han Titel af Agent, og 1832 blev han Medlem af de oplyste Mænds Forsamling. 1833 valgte Flensborgs Borgere ham til Raadmand og senere til Stænderdeputeret. Han sad i alle Stænderforsamlingerne fra 1836—57. I de første 6 Samlinger var han meget virksom, hyppig Udvalgsmedlem og talte ofte i økonomiske Sager. Navnlig i Samlingerne 1844 og 1846 stillede han en Række indgribende Forslag, om Møllenvangens Ophævelse, om Korntoldens Ophævelse, om Frigivelse af Handelen paa Færøerne osv., men var som udpræget kongeligsindet en bestemt Modstander af den slesvig-holstenske Separatisme. Navnlig i 1846 var han Ordfører for den loyale Stænderminoritet og udtalte sig imod alle Slesvig-Holstenernes statsopløsende Forslag og for det aabne Brev af 8. Juli 1846. Som Konge boede Christian VIII flere Gange hos ham. I Landdagen i Rensborg protesterede han i April 1848 imod Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund. Han var Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg 1851 og kongevalgt Medlem af Rigsraadet efter Forfatningen af 26. Juli 1854. Medens han i Stænderne 1855 ikke bifaldt Regeringens Sprogforanstaltninger i Slesvig, i det han underskrev den Udvalgsbetænkning, hvori der androges paa en Undersøgelse af Sprogbestemmelserne under Kontrol af upartiske Mænd — i Samlingen 1842 havde han heller ikke deltaget i Afstemningen om Kongens Sproganordning —, stod han i Rigsraadet 1856 (kongevalgt) fuldt paa Regeringens Side. I Stænderforsamlingen 1857 holdt han sig meget tilbage og udtalte sig navnlig

ikke i Sprogsagen. Efterhaanden som Udsendelsen af Hvalfangere fra Flensborg aftog i 50erne, gik det tilbage med hans Forretning. Han var gift (1812) med Cathrine Marie f. Christiansen (f. 15. Dec. 1786 † 29. Juni 1829), Datter af Kjøbmand Andreas C. (III, 560), og døde 4. Juli 1860.

Barfod, Rigsdagskal.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Jensen, Isak Louis Napoleon, f. 1858, Maler. Louis J. er Søn af Kjøbmand Fritz Peter Edvard J. (f. 1815 † 1878) og Julie f. Bloch (f. 1814 † 1887) og blev født i Kjøbenhavn 15. Avg. 1858. Efter endt Skolegang sattes han i Malerlære, kom ved Nytaar 1876 ind paa Kunstakademiet og blev i 1880 Elev af Modelskolen. Allerede i 1879 udstillede han et mindre Billede paa Decemberudstillingen, men blev først fra 1881 Udstiller ved Akademiets Foraarsudstillinger. Da han vakte Opmærksomhed dels ved Landskabsbilleder, dels ved Billeder med arkitektoniske Motiver, fik han allerede i 1884 en mindre Understøttelse fra den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og i 1885 en Rejseunderstøttelse til Indlandet fra Akademiet. I 1888—89 foretog han en længere Udenlandsrejse, hvortil han i 1889 fik en Understøttelse. En ny Rejseunderstøttelse fik han i 1892 til en Studierejse, navnlig til Venedig. Flere Gjengivelser herfra bære Vidne om hans Studium, et af dem købtes af Kunstforeningen. Han ægtede i 1890 Marie Brorson, Datter af Korpslæge Christian Sophus B. (f. 1829 † 1884) og Ida Vilhelmine f. Haslund. *Ph. Weilbach.*

Jensen, Jens, 1796—1875, Seminarieforstander og pædagogisk Forfatter, er født 20. Sept. 1796 i Særslev ved Kalundborg og Søn af Hjulmand Jens Nielsen og Margrethe Larsdatter. 1817 dimitteredes han fra Jonstrup Seminarium med Udmærkelse, var derpaa Huslærer i nogle Aar, tog 1821 Artium som Privatist og 1826 theologisk Attestats. S. A. blev han Andenlærer paa Jonstrup og 1838 Forstander og Førstelærer ved dette Seminarium. 1868 søgte han Afsked og boede paa Frederiksberg til sin Død, 16. Nov. 1875. Han blev titulær Professor 1841, Etatsraad 1864. Ægtede 14. Okt. 1828 Francisca Lagerte Lucia Comestabili, adopteret Petersen (f. 29. Avg. 1809), Datter af Konditor Louis C. og Anne Elisabeth f. Baggesen. — Hans Virksomhed sluttede sig nøje til det Seminarium, han var knyttet til i 42 Aar, og som han i mange Retninger paatrykte sit Aandspræg. Han levede og aandede for sit Kald, arbejdsom som faa og samvittighedsfuld til det yderste. Der

har været mere aandfulde og vækkende Personligheder blandt vore Seminariebestyrere, men næppe nogen, der har arbejdet med større Nidkærhed og Troskab baade som Lærer og Forstander. Han holdt et vaagent Øje med Elevernes Færd og var selv et Mønster paa den strænge Pligtopfyldelse, han krævede af sine Omgivelser. Ved Siden heraf havde han et varmt Hjærte for sine Elever og var derfor afholdt af dem. Dette viste de ved at lade hans Billede male af Dorph 1852 og ved at rejse et Mindesmærke for ham paa Jonstrup 1892. Med sine stærkt konservative Anskuelser maatte han se med Misbilligelse paa hele den nyere Udvikling af vor Læreruddannelse, og da Seminarierne mistede deres Dimissionsret, nedlagde han sit Embede. Til Brug ved Seminarieundervisningen udgav han et Par Lærebøger i dansk Sproglære (1834) og Ret-skrivningslære (1835) samt en Forklaring over Balles Lærebog (1845) og over Luthers Katekismus (1856). I samme Øjemed oversatte han (1846) Curtmanns Pædagogik og Rettigs «Bibelkyndighed». Mere bekjendt er hans «Tidsskrift for Almueskole- og Seminarievæsen» (1843—57), i hvilket han selv skrev de fleste Artikler og med Grundighed behandlede især didaktiske Spørgsmaal. I 2 Beretninger, udgivne 1841 og 1859, har han skrevet det blaagaard-jonstrupske Seminariums Historie. — Hans Søn *Otto Nicolai J.*, f. 8. Jan. 1840, Student 1857, Cand. theol. 1864, blev efter at have været Lærer ved Privatskoler og Kjøbenhavns offentlige Skolevæsen i Aaret 1874 Forstander for det kgl. Opfostringshus. Han har udgivet en Række Programmer, foretaget 2 pædagogiske Rejser til Tyskland og Schweits og taget livlig Del i Forhandlinger om Skolespørgsmaal.

Erslew, Forf. Lex. A. Petersen, Den jonstrupske Stat. E. Bøgh, Erindringer fra mine unge Dage S. 143 ff.

Joakim Larsen.

Jensen, Jens, f. 1812, Gaardmand og Politiker. J., født 24. Dec. 1812 i Trunderup, Kværndrup Sogn, Svendborg Amt, Søn af Gaardfæster Jens Jacobsen (f. 1764 † 1855) og Ane Jensdatter (f. 1780 † 1852), overtog tidlig Styrelsen af sin Fødegaard og fik den 1841 selv i Fæste; han købte den 1863 til Selveje og afstod den 1893 til sin Søn. J. var 1848—53 Sogneforstander og 1852—53 Folketingsmand (for Kværndrupkredsen); han stemte blandt de 50 imod Toldloven og var en af de 4 fynske Bønder, som paa Vælgermøder kraftig forsvarede denne Optræden imod Balth. Christensen. I Dec. 1854 blev han gjenvalgt og siden uafbrudt — i Regelen ved Kaaring og uden Medbejler — ligc indtil 1876. Han stemte

1855 imod Fællesforfatningen og 1866 imod den gennemsete Grundlov; sluttede sig 1870 til det forenede Venstre, men viste altid Sindighed og Selvstændighed i sin Stemmegivning. Af Folketinget valgtes han 1857 til Rigsraadet (indtil 1863). Endelig var han 1878—86 Landstingsmand. Skjønt han aldrig var særlig fremtrædende, nød han dog stor Tillid og ovede ikke ringe politisk Indflydelse (var 1870—76 Medlem af Venstres Bestyrelse). Ligeledes har han været Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Amts Landbosparekasse siden 1869 og for den sydfynske Jærnbane siden 1876. — J. ægtede 1841 Ane Hansdatter (f. 1814), Datter af Gaardfæster Hans Jørgensen. Folkeblad f. Svendborg Amt 23. Okt. 1891. *Emil Elberling.*

Jensen, Jens Andreas, s. ovfr. S. 411.

Jensen, Jens Arnold Diderich, f. 1849, Søofficer. J., født 24. Juli 1849 i Flensborg, Søn af Kjøbmand og Fabrikerjer Hans J. (f. 28. Juni 1816 † 21. Maj 1876) og Johanne Magdalene f. Ahlers (f. 7. Marts 1811 † 23. Dec. 1881), blev Sekondlieutenant i Marinen 1871, Premierlieutenant 1873 og Kapitajn 1886. Efter nogle Togter med Marinens Skibe 1871—74, bl. a. til Vestindien, gennemgik han 1874—75 Stabsafdelingen af Hærens Officersskoles ældste Klasse for at uddanne sig som Opmaaler; han gjorde derefter paa ny nogle Togter, bl. a. 2 Gange til Vestindien, ledede 1881—83 den militære Opmaaling i vore Farvande, var 1883 Adjudant hos Chefen for Øvelseseskadren, 1886 Adjudant hos Marineministeren, Vinteren 1887—88 næstkommanderende paa Korvetten «Dagmar» i Middelhavet og en kort Tid, 1887, fungerende Kontorchef i Marineministeriets Sekretariat og Kommandokontor. 1. Jan. 1889 traadte han uden for Nummer og overtog Stillingen som konstit. Navigationsdirektør; 3 Aar senere beholdt han Afsked og udnævntes samtidig til Navigationsdirektør.

Foruden ved sin Virksomhed som Officer har J. navnlig gjort sig bekendt ved sine Rejser til og i Grønland. 1877 om Sommeren ledsagede han Geologen K. J. V. Steenstrup paa hans Undersøgelsesrejse i Sydgrønland; Aaret efter ledede han med Assistance af Geologen Kornerup og Tegneren Th. Groth en Expedition i Godthaabs og Frederikshaabs Distrikter og foretog ved samme Lejlighed interessante og farefulde Vandringer paa Indlandsisen indtil de saakaldte «Jensenske Nunatakker». 1879 foretog han sammen med ovennævnte Kornerup og daværende Premierlieutenant R. Hammer en Kortlægning og Undersøgelse af det isfri Land samt Isranden

fra Holsteinborg til Egedesminde, i 1884 en lignende Expedition fra Holsteinborg til Sukkertoppen og endelig i 1885 en Expedition fra Sukkertoppen til Godthaab, assisteret af Premierlieutenant C. Ryder og Anthropologen Søren Hansen. Ved samtlige Expeditioner kortlagdes Landet, ligesom dets geografiske, geologiske og botaniske Forhold bleve studerede. Angaaende disse Rejser henvises til «Meddelelser om Grønland» I—VIII. — J. indtraadte 31. Marts 1887 i Ægteskab med Manna Helene Grove (f. 5. Juni 1861), Datter af Fyringeniør C. F. G. (VI, 210). *C. With.*

Jensen, Jens Christian, 1806—86, Præst, blev født i Soderup Præstegaard 12. Juli 1806; Forældrene vare Konsistorialraad Henning J. († 1859) og Anne Margr. f. Reingaard. Han tog theologisk Examen 1829, var i nogle Aar Lærer ved Søetatens Drengeskole, udnævntes 1833 til Sognepræst i Kornerup, forflyttedes 1839 til Rorup og 1846 til Ovsted. 1879 tog han sin Afsked som Præst og bosatte sig i Kjøbenhavn, hvor han døde 21. Marts 1886. 21. Okt. 1833 havde han ægtet Olave Marie Christine Hansen, Datter af Forpagter Niels H. til Nyrupgaard og Aastrup. J. udgav 1842 et fortjenstfuldt Skrift: «Anvisning til et vel indrettet Landbrug for Bondestanden» (2. Udg. 1847), der fremkaldtes ved en af Sorø Amts landøkonomiske Selskab udstedt Indbydelse til en Omarbejdelse af Høeghs ovfr. S. 220 nævnte Skrift. J.s Bog blev udgivet med Understøttelse af Selskabet.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 388.

H. Hertel.

Jensen, Jens Ludvig, f. 1836, Agronom. Han er født 9. Jan. 1836 ved Odder af Forældrene Skovrider Jens J. og Karen f. Rasmussen. 1855 dimitteredes han fra Lyngby Seminarium og virkede til 1872 som Lærer. Han begyndte 1868 at udgive «Ugeskrift for Landhøststanden», som Aaret efter forenedes med det af C. P. Jacobsen oprettede «Landmandsblade». I 70ernes Begyndelse grundede J. sammen med Jacobsen «Markfrøkontoret» (s. ovfr. S. 345), og gennem denne Forretning bidrog han væsentlig til, at den foldrige Squarehead-Hvede hurtig vandt Indpas hos os. 1881 frigjorde han sig for det daglige Arbejde i Markfrøkontoret for helt at beskæftige sig med landøkonomisk Forsøgsvirksomhed. Først studerede han Kartoffelsygdommen. Han har kastet nyt Lys over dens Bekæmpelse, bl. a. paavist en Varmemethode til Kartoffernes Afsvampning (Desinfektion) og Beskyttelseshypningen (høj Hypning) som

Middel til at skjærme Knoldene mod Sygdommen. Resultaterne af disse Studier ere 1882 nedlagte i en lille Bog: «Kartoffelsygen kan overvindes», der er oversat paa Svensk, Tysk, Fransk og Engelsk. Flere af Forsøgene ere udførte i Frankrig, hvor J. opholdt sig 1882—84. I de senere Aar har J. udført en Mængde Forsøg vedrørende Kornsorternes Brandsygdomme og disses Bekæmpelse. Ogsaa paa dette Felt er han fremkommet med nye Oplysninger og har berigtiget fejlagtige Anskuelse. Han har paavist en ny Methode, «Varmvandsmethoden», ved Hjælp af hvilken Kornsorternes og Græssernes Brandarter forebygges ved Sædekornets Dypning i 5 Minutter i Vand af 50—55° C. Ved o. 200 Markforsøg er det, i hvert Fald for Byggets og Havrens Vedkommende, end videre godtgjort, at der ved Methodens Anvendelse tillige indvindes et ret betydeligt Merudbytte paa Grund af den ved Sædekornets Behandling forøgede Spirings- og Væxtenergi. Resultaterne af disse Forsøg ere nedlagte i 2 Meddelelser om «Kornsorternes Brand», i Markfrøkontorets Aarsberetninger og Landbrugsbladene. — J. ægtede 16. Maj 1864 Christiane Gydesen, Datter af Jordbruger Hans G. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. S. 95 f. *H. Hertel.*

Jensen, Jens Poulsen, f. 1845, Veterinær. J. er født 23. Okt. 1845 i Aalborg, hvor hans Fader, Poul J., var Vognmand og Avlsbruger. J. var en opvakt Dreng og fik en god Opdragelse, i det han gennemgik Latinskolens Realafdeling og tog den udvidede Præliminærexamen 1862. Allerede som Barn nærede han den mest levende Interesse for Heste, og denne drev ham nu til Veterinærskolen, som han i 1866 forlod med Dyr lægeexamen. Han nedsatte sig saa i Nørre Sundby og flyttede 1872 til Aalborg, men den praktiske Dyr lægegjerning faldt aldrig rigtig i hans Smag, Hestevæsenet var og blev hans Hovedinteresse. 1879 flyttede han til Kjøbenhavn og begyndte en litterær hippologisk Virksomhed, der i 1880 skaffede ham et større Rejsestipendium, hvorfor han berejste England, Nordfrankrig og Tyskland. Om denne Rejse skrev han en udførlig Beretning, der er udgivet af Landhusholdningsselskabet. 1882 engagede de jyske Landboforeninger ham til at foretage Undersøgelsesrejser paa Husdyravlens Omraade i Jylland, og næste Aar ansattes han som Medhjælper under Stutterikommissionen. 1886 blev han tillige antaget som Landhusholdningsselskabets Konsulent i Hesteavl, og 3 Aar efter gik han over til Statens Tjeneste og ansattes som dennes ledende Konsulent i Hesteavl. I disse Stil-

linger har J. udfoldet en betydelig Virksomhed baade med Mund og med Pen, og han har haft stor Indflydelse paa Hestavlens Udvikling, navnlig i Jylland. Fremhæves maa især hans Arbejde for Indførelsen af Stambøger og for Oprettelsen af Avlsforeninger, hvoraf der i faa Aar er dannet o. 100 i Jylland og ikke faa paa Øerne. Stambøger har han udarbejdet ikke blot over jyske Hingste og Hopper, men ogsaa over fynske og bornholmske Hingste. I Aarenes Løb har J. foretaget en hel Del Rejser, navnlig til Udstillinger i Nabolandene, i Holland og Frankrig, og udgivet Beretninger derom. — Han ægtede 1872 Johanne Jensen, f. 1853 i Norre Sundby og Datter af Gaardejer Niels J. (Ladefoged) samme-steds.

B. Bang.

Jensen, Johann Friedrich, 1788—1848, Universitetskurator, født 27. April 1788 i Glückstadt, var en Søn af daværende Landretsadvokat, senere Landfoged paa Sild, Johann Friedrich J. (f. 20. Marts 1757 i Kiel, † 9. Okt. 1818) og Charlotte Christine f. Röttger (f. 16. Juni 1768 † 1. Febr. 1796). 1811 tog han juridisk Examen i sin Fødeby og kom 1813 ind i tyske Kancelli som Kancellist, blev 1815 Chef for 1. Sekretariatskontor, 1817 tillige Assessor og 1820 Deputeret med Etatsraads Titel. Da man i Efteraaret 1830 i kjøbenhavnske Regeringskredse var blevet ængstelig for den af Uwe Lornsen vakte Bevægelse, blev J. som særlig betroet Mand sendt til Kiel for at iagttage Forhold og Personer paa nært Hold og afgive stadige Beretninger direkte til Kongen. Man frygtede især for Professorerne og Studenterne ved Kiels Universitet, og da dettes Kurator, Baron (senere Greve) Cai Lorents Brockdorff (III, 98), var svagelig og kun om Vinteren boede i Kiel, blev J. 1831 beskikket til stedfortrædende Kurator og overordentlig Regeringsbefuldmægtiget ved Kiels Universitet med Forpligtelse til tillige at overtage en Universitetsdommers Embede saa vel som Overopsynet med Politiet i Kiel og, ved Brockdorffs Afgang, 1834 til Kurator, Chef for det slesvig-holstenske Sanitetskollegium og Overinspektør ved Skolelærerseminariet i Kiel og de dermed forbundne Anstalter. Fra 1830 stod han i stadig Brevvexling med Kong Frederik VI lige til dennes Død. 1836 udnævntes han til Kommandør af Dannebrog, 1840 til Storkors og s. A. til Æresdoktor ved Kiels Universitet. Han døde 9. Sept. 1848 i Kiel og havde 24. Juni 1818 i Kjøbenhavn ægtet Marie Elisabeth Wilhelmine Hülsen, f. Thormählen (f. 19. Maj 1785 i Kiel, † 18. Febr. 1862 i Kiel), Datter af Pastor

Heinrich T. i Siebeneichen i Lauenborg og Enke efter Dr. phil. Ludwig H. i Vogsrød i Angel (f. 2. Marts 1765 † 24. Sept. 1809).

H. R. Hiort-Lorenzen.

Jensen, Johan Laurentz, 1800—56, Blomstermaler, var Søn af Skolelærer Frederik J. i Gjentofte († 1850) og Ane Margrete f. Timm (f. 1774 † 1867) og blev født i Gjentofte 8. Marts 1800. Da han tidlig ytrede Lyst til at tegne, kom han efter sin Konfirmation i 1814 til Kjøbenhavn for at uddannes ved Kunstakademiet, og efter at have gennemgaaet dette vandt han i 1817 den mindre og et Fjerdingaar efter (i 1818) den store Sølvmedaille. Han vaklede nu mellem Portræt- og Blomstermaleriet og malede i nogen Tid hos C. V. Eckersberg. Men efterhaanden vandt det sidste Fag, hvori han havde uddannet sig hos C. A. Fritsch, Overhaand. Endnu i 1819 udstillede han i begge Fag, men i 1821 var han afgjort Blomstermaler og vakte «højest fordelagtige Forventninger». Varmt anbefalet fra Kunstakademiet fik han 1822 fra Fonden ad usus publicos Rejseunderstøttelse, hvorefter han rejste til Paris, og efter Akademiets Præsens, Prins Christian Frederiks Raad bestemte han sig for at gribe Lejligheden og ved et Ophold i Sèvres at lægge sig efter Porcellænmaleriet, hvortil Fonden atter gav ham en Understøttelse. Om Efteraaret 1823 var han igjen i Kjøbenhavn og meldte sig til Agreation i 1824. Han fik til Opgave at male «En Blomsterguirlande og nogle Frugter», og paa dette Billede blev han 1825 Medlem af Akademiet. S. A. havde han faaet Ansættelse som Overmaler ved den kgl. Porcellænsfabrik, og 27. Maj ægtede han Signe Vilhelmine Marie Visby (f. 15. Nov. 1804 † 22. Dec. 1885), Datter af Skolelærer Hans Jensen V. i Aagerup og Ane Magdalene f. Hahn. I 1833—35 foretog han med Familie en længere Rejse til Sydfrankrig og Italien, hvor han malede en Del; ved Hjemkomsten blev han titulær Professor, og i 1844 fik han Fribolig paa Charlottenborg. I 1845 foretog han en ny Rejse til Paris og Holland.

J. forbandt Sans for en rig, dekorativ virkningsfuld Anordning med en kraftig Farve og en overordentlig let Fremstillingsevne. Fristede denne Arbejdslethed ham end til en utrættelig Flid, der ikke altid var til Gavn for hans Billeders Kunstværd, viste han dog stadig, navnlig i mindre Arbejder, en Kjærlighed til Naturen og en Friskhed i Behandlingen og i adskillige større Billeder en dekorativ Pragt og Fylde, der altid ville sikre hans Navn mod Forglemmelse.

Ved den af Bindedøll i 1855 foretagne Restavration og Udvidelse af Tilskuerpladsen i det ældre kgl. Theater fik han det Hverv at dekorere 1. Etages Logerand med en Række Blomsterguirlander, og trods en Øjensygdom gennemførte han dette Arbejde med megen Virkning. Men det synes dog, som om dette store Værk har taget for meget paa hans Kræfter. Fra Nytaar 1856 sygnede han hen, og 26. Marts s. A. døde han i Kjøbenhavn. Han blev jordet paa Gjentofte Kirkegaard.

Mindeblade om J. L. J. (1856). Weilbach, Konstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Jensen, Johan Ludvig William Valdemar, f. 1859, Telefoningeniør og Matematiker, er Søn af Boghandler Harald Fr. J. i Nakskov og Adelaïde f. Mohr. Ludv. J. fødtes 8. Maj 1859 i Nakskov. I 1876 tog han Adgangsexamen til Polyteknisk Lærestanstalt, hvorefter han studerede Matematik, Fysik og Elektroteknik. Han blev i 1881 ansat ved den herværende Afdeling af «The international Bell Telephone Co.», som i 1882 gik over til at blive et dansk Selskab, i hvilket han nu er Telefoningeniør (Chef for Selskabets tekniske Afdeling). J. har opfundet et nyt System for Centralapparater, som vil komme til Anvendelse i Selskabets nye Centralstation. I Matematikken førte J.s selvstændige Studier af den rene Funktionslære ham tidlig ind paa Opfattelser stemmende med dem, som Weierstrass lægger til Grund for Matematikken. Da han derfor i 1881 ved en amerikansk Ven, som havde studeret i Berlin, havde faact nogle Oplysninger om den nævnte tyske Matematikers Undersøgelser, kunde han snart sætte sig saa grundig ind i dennes hele Behandlingsmaade som næppe nogen anden, der ikke selv har studeret i Berlin. Siden 1878 har han jævnlig leveret Arbejder til «Tidsskrift for Matematik», deriblandt «Om Rækkers Konvergens» og «Om en Sætning af Cauchy» (1884) og «Gammafunktionens Theori» (1891). Blandt de Meddelelser om fundne Resultater, som han har sendt til Udlandet, skal nævnes «Sur la fonction ζ de Riemann» i «Comptes rendus de l'Académie des sciences» 1887. — J. ægtede 11. Sept. 1888 Agnete From, Datter af Fængselsinspektør F. *H. G. Zeuthen.*

Jensen, Jørgen, 1814—93, Handelsmand, fødtes i Kjøbenhavn 22. Nov. 1814. Hans Forældre vare Værtshusholder Anders J. og Marie Lisbeth f. Jørgensen. Han kom som Dreng i Hørkræmmerlære og fik 1841 Borgerskab som Hørkræmmer og 1860 som Gros-

serer i Kjøbenhavn. J. var et afgjort Forretningstalent, et snildt Hoved og i Besiddelse af en utrættelig Arbejdskraft, en kraftig Vilje og en sej Udholdenhed, parret med en Del Hensynsløshed. Desuden havde han et sindigt og roligt Blik paa Konjunkturernes Bevægelser, der forhindrede ham fra at indlade sig paa hasarderede Spekulationer. Ved disse Egenskaber naaede han at give sin Forretning et overordentlig stort Omfang og at samle en særdeles betydelig Formue. Han havde særlig kastet sig over Jærnforretningen i stor Stil, der tidligere havde været ganske afhængig af Tyskland, og han var, som det udtales i den af Grosserersocietetets Komité udgivne Handelsberetning for 1893, vistnok Nordens — inklusive Hamborgs — største Jærnkjobmand. Ogsaa i Jærnindustrien var han virksom. End videre skylder Indførselen af amerikanske Varer hans Initiativ en væsentlig Del af sin Udvikling. Navnlig i Petroleumshandelen indtog han en fremskudt Stilling, og han var Medstifter af og væsentlig Deltager i det 1888 dannede danske Petroleumsaktieselskab. — J. var en Ynder af Musik og en stor Blomsterelsker, men afset herfra var hans Interesse vistnok helt optagen af hans Forretning. — Han var gift med Birthe Christine f. Olsen († 1877), Datter af Værtshusholder Hans O. Han døde 19. Okt. 1893. *E. Meyer.*

Jensen, Laurids, —1593, Præst og Digter, er et mærkeligt Exempel paa, hvilke Æmner man i Reformationsaarhundredet maatte nøjes med for at holde Præsteembederne besatte i Rigets Udkanter. Han var Præst i Vall og Hauggrän paa Gulland, og vi træffe hans Navn i en Klage over de slette kirkelige Forhold paa Øen, som Superintendent Mourits Glad 1575 indsendte til Sjællands Biskop. Det hedder her om Hr. L., at han «laa i mange Klammer», drak sig fuld, skjældte Folk paa deres Ære og slog dem blodige og blaa, ja endog havde overfaldet den afgaaende Lensmand, Christoffer Valkendorf. Han synes dog stadig at være sluppen med at gjøre Afbigt og beskyldes senere for at forsømme Gudstjenesten og lade sin Klokke besørge Daab og Begravelse i Annexet, som han derfor mistede. Allerede 1574 var han indviklet i en Sag om Udstedelse af et falsk Pantebrev, og endnu 1590 modtog han en Irettesættelse af Generalkapitlet i Visby for indgivne falske Klagemaal, men synes lige fuldt at være dod i sit Embede 1593. At han ikke var uden en vis Begavelse, fremgaar af hans 1616 og atter 1635 som Flyveblad trykte Vise «En god Kvindes

Beskrivelse, af Salamonis Ordsprogs sidste Kapitel», der synges som «Falquor Lomandssøns Vise», altsaa i Folkevisetone, og for den Tid hører til de bedre poetiske Produkter. En anden «skjon Vise om de gode Guds Engle» nævnes af Nyerup, men kjendes næppe mere.

Lemke, Visby stifts Herdaminne S. 192. Danske Mag. 3. R. III, 179.

J. Paludan.

Jensen, Laurits, f. 1859, Billedhugger. J. blev født 22. Avg. 1859 i Viborg af Forældre i smaa Kaar, kom ved privat Understøttelse til Kjøbenhavn og fik Adgang til Akademiet, men uddannede sig særlig til Dyrbilledhugger. Allerede i 1880 udstillede han «En Høsehund» og har senere modelleret adskillige dels Rytter-, dels Hesteporætter i mindre Format, men ogsaa enkelte Buster. Til Odense Raadhus har han udført en siddende Love, som holder et Skjold med Byens Vaaben (udstillet 1883). I 1885 fik han Afgang som Billedhugger og i 1888—89 Akademiets Rejsestipendium paa 2000 Kr. aarlig i 2 Aar. En Gruppe af 2 Jagthunde blev i 1894 kjøbt til den kgl. Maleri- og Skulptursamling til Udførelse i Bronze. Han blev i Maj 1894 gift med Emilie Mathilde Johansen og rejste snart efter til Amerika. *Ph. Weilbach.*

Jensen, Louis, s. Jensen, Isak Louis Napoleon (ovfr. S. 414).

Jensen, Ludvig, s. Jensen, Johan Ludvig William Valdemar (ovfr. S. 421).

Jensen, Mariane, † 1797, s. Bournonville (II, 560).

Jensen, Morten, † 1448, s. Gyresting (VI, 417).

Jensen, Navne, Biskop, † 1440, s. Gyresting (VI, 418).

Jensen, Niels, 1603—72, Skolemand, var født i Aars i Viborg Stift, hvor hans Fader, Jens Nielsen, var Præst. Efter sin Fødeby kaldes N. J. jævnlig *Aars*. 1623 blev han Student fra Viborg Skole, og til denne Skole var han siden knyttet næsten hele sit Liv. Da han nemlig havde været en flink Discipel, blev han snart Hører ved Skolen, og i denne underordnede Stilling fik han allerede Lejlighed til at udmærke sig som «en meget skikkelig (duelig) Person». Under Kejserkrigen 1627—29 var Skolen nemlig sin Opløsning nær, da Rektoren og flere af Hørerne flygtede. Men N. J., der da var 5. Lektiehører, blev paa sin Plads og «forestod med stor Flid og Avtoritet den hele Skole i Fjendernes Tid».

Senere rejste han udenlands nogle Aar med en Søn af Lensmanden paa Hald, Knud Gyldenstjerne til Tim. 1635 blev han Rektor ved Viborg Skole, og mod Tidens Sædvane blev han i dette Embede hele sin øvrige Levetid, saa han var Rektor lige saa længe som hans 12 Forgængere tilsammen. 1637 tog han Magistergraden. Fra alle Sider lyder der en ubetinget Ros over hans ualmindelige Flid og Lærerdygtighed, hvorved Viborg Skole hævedes til en forhen ukjendt Anseelse og trak Disciple til sig fra fjærne Egne. Blandt N. J.s Disciple bemærkes navnlig flere udmærkede Latinister. — Han døde 16. Maj 1672 efter at have været 2 Gange gift: 1. med Dorothea, Datter af Præsten Anders Nielsen Schytte; 2. med Susanne, Datter af Biskop Hans Vandal i Viborg.

Hundrup, Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole S. 24 f. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 557 f.; 4. R. III, 196. *H. F. Rordam.*

Jensen, Niels Julius, f. 1821, Skolemand og Præst, er Søn af Skolelærer Thomas J. og Ane f. Hjelm. Han er født i Østofte paa Laaland 16. Sept. 1821, blev Seminarist fra Jonstrup 1843, Student ved privat Dimission 1845 og theologisk Kandidat 1852. Derefter var han Forstander for Hindholm Folkehøjskole 1852—64, Sognepræst i Mejrup og Førstelærer i Holstebro 1864—73 og blev Sognepræst i Æbeltoft og Draaby 1873. J., der i en Aarrække havde været en virksom Deltager i Forhandlingerne paa Skolemøder, oprettede 1874 en Folkehøjskole i Æbeltoft og var dens Forstander, indtil den nedlagdes 1891. For Kjøbenhavns Amts 5. Valgkreds var han Folketingsmand 1864—67. Han ægtede 19. Juni 1856 Nanna Christiane Boisen (f. 27. Sept. 1835), Datter af Præsten F. F. B. (II, 475). Hans «Verdenshistorie til Læsning for Folket» (4 Bind) har siden dens Fremkomst 1866 oplevet flere Oplag. Han har skrevet adskillige Afhandlinger i «Budstikken» og deltaget i Udgivelsen af «Den nye Budstikke».

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 606 f. *Joakim Larsen.*

Jensen, Niels Peter, 1802—46, Komponist og Fløjtenist. Peter J., Søn af Smeddefrimester Nicolai J., var født i Kjøbenhavn 23. Juli 1802 og havde den sorgelige Skæbne allerede i sin Barn-dom at miste Synet. Selvfølgelig kunde der ikke i det tarvelige Hjem gjøres noget synderligt for den livlige og virkelystne Drengs Opdragelse; han maatte lade sig nøje med den Smule Undervisning, som Moderen mundtlig kunde bibringe ham, og med at trække

Smeddebælgen for Faderen. Da blev i 1811 ved det private Selskab «Kjædens» Virksomhed oprettet en Undervisningsanstalt for blinde; her blev Drengen strax optaget, og da man snart bemærkede hans Anlæg for Tonckunsten, blev han — først under den blinde Olding Paullis Vejledning, senere af Kapelmusikerne Seydler og Bruun — uddannet til en fortrinlig Fløjtespiller. Fr. Kuhlau, der interesserede sig meget for ham, gav ham en grundig Undervisning i Musiktheori, og A. W. Hartmann lærte ham at spille Orgel.

Det var imidlertid den Gang noget uhørt, at en blind kunde varetage et Embede, og der rejste sig derfor en stærk Modstand, da J. søgte Ansættelse som Organist. For Blindesagens Historie her hjemme er det et betydningsfuldt Moment, at det efter flere forgjæves Forsøg endelig lykkedes ham i 1828, støttet af mange og gode anbefalinger fra ansete Mænd som Kuhlau, Weyse, Schall o. fl., at faa Ansættelse ved St. Petri Kirke i Kjøbenhavn. Embedet var imidlertid i Begyndelsen saare ringe, da han i de første Aar af sin Lønning foruden Pensionen til Formandens Enke maatte udrede en større Sum til en Hovedreparation af Kirkens Orgel; han maatte derfor paa anden Maade, fornemmelig ved Informationer, se at skaffe Brodet til sig og sin gamle, trængende Moder, og han opnaaede snart ved sin Grundighed og sin elskværdige Karakter at blive en søgt Lærer. Tillige komponerede han flittig; allerede i sit 15. Aar havde han komponeret en Trio for Fløjte, Klarinet og Violoncel, og ved Forestillingen 16. April 1820 paa det kgl. Theater til Fordel for Blindeinstituttet udførtes en Kantate af ham. Oehlschläger, der satte megen Pris paa ham, overdrog ham i 1827 at skrive Ouverturen og en Del af Musikken til «Væringerne i Miklagaard», ligesom J. ogsaa blev hædret med det Hverv at sætte Musik til Oehlschlägers Kantater ved Universitetsfesten 11. Nov. 1828 i Anledning af Formælingen, ved Polyteknisk Lærestalts Indvielse (1829), ved Biskop Münters Død (1830), ved Universitetsbygningens Indvielse (1836) og ved Reformationsjubelfesten (s. A.). Et Syngestykke i 3 Akter, «Robinson», til Text af Vennen G. Siesby blev opført 1834 paa det kgl. Theater, men henlagdes efter faa Opførelser. For sit Hovedinstrument, Fløjten, har han skrevet en Række værdifulde og instruktive Kompositioner, som dels ere udkomne her, dels i Tyskland. 19. Okt. 1846 bortkaldtes han ved en pludselig Død; hans Hustru, Louise Ingeborg f. Nielsen,

der ogsaa var blind, og hvem han havde ægtet i 1838, overlevede ham i 20 Aar.

Journal f. Blinde 1811—17. G. Schilling, Universal-Lex. der Tonkunst.
S. A. E. Hagen.

Jensen, Niels Peder, f. 1830, Officer, Militærforfatter. J. er en Søn af Farver Johannes Otto J. og Johanne Marie f. Walsøe og fødtes 26. Okt. 1830 i Kjobenhavn. 1848 traadte han ind i Hæren som frivillig ved 2. Jægerkorps og deltog i Kampen ved Bov, i Slaget ved Slesvig og i Træfningen ved Oversø, hvor han med største Delen af Korpset toges til Fange. Udløst af Fangenskabet gennemgik han om Vinteren 1848—49 Skolen for Officersaspiranter og blev derefter Sekondlieutenant i Krigsreserven og ansat ved 2. Jægerkorps, hvormed han deltog i Kampen ved Adsbøl og i Slaget ved Fredericia samt næste Aar i Kampen ved Helligbæk, hvor han blev saaret. Kort efter overgik han til Linjen med Aldersorden fra 1849. Efter Krigen laa han fra 1852—57 i Glückstadt, kom saa tilbage til Kjøbenhavn og forrettede fra 1860—63 Tjeneste ved Generalstabens taktiske Sektion for at ordne Krigsarkiverne for 1848—50. Han fungerede ogsaa 1863 som Sekretær hos Krigsministeren ved Udarbejdelsen af Exercerreglementet for Fodfolket, efter at han 1861 var bleven Premierlieutenant og ansat ved 22. Bataillon, hvorved han kom til Tjeneste i Efteraaret 1863; men da Hæren mobiliseredes, ansattes J. som Kompagnikommandør ved 8. Regiment og deltog i Felttoget 1864 ved Forsvaret af Danevirke og Dybbølstillingen, navnlig i Fægtningerne 17. og 28. Marts. Fra 1865—67 var J. næstkommanderende ved Underofficersselevskolen, men kom derefter tilbage til Viborg, hvor han havde været i Garnison efter 1864, som Kapitajn og Kompagnichef. I 1870 kom han til Generalstaben og ansattes først ved dens taktiske Afdeling og fra 1876 som Souschef ved 1. Generalkommando. I disse Stillinger arbejdede han i forskjellig Retning, var Medlem af flere Kommissioner og sendtes 2 Gange til Udlandet: i 1873 til en Troppesamling i Preussen og i 1874—75 til Berlin for at studere Krigsspillet. I 1879 kom J. som Kompagnichef til 2. Bataillon, og da han Aaret efter forfremmedes til Oberstlieutenant, blev han Chef for 19., 3 Aar senere for 22. og i 1888 for 21. Bataillon. Udnævnt til Oberst i 1890 blev han Chef for 3. Regiment, hvorefter han i 1893 stilledes til Raadighed for 1. Generalkommando. I 1884 overværede han Manøvrerne i Skaane, i 1889 var han i Schweits for at skaffe Oplysninger om de seneste Forandringer paa Forsvarsvæsenets Omraade.

Under Opholdet i Glückstadt skrev J. nogle Bemærkninger om denne By i «Tidsskrift f. Krigsvæsen»; men først da Krigsministeriet i Aarene før Krigen 1864 udsatte nogle Prisspørgsmaal, kom han rigtig ind paa Forfatterbanen. Han behandlede Opgaverne «En Felttjeneste for Underbefalingsmænd af Infanteriet» og «Eksampelsamling af Krigshistorien til Brug ved Forelæsninger over Taktik». For den første fik han hæderlig Omtale, for den anden en Pengebelønning. Efter Krigen 1870—71 opfordredes Officerer af Kjøbenhavns Garnison til at holde Foredrag over denne, og J. fik da for «Sedan» 1. Præmie. Disse Arbejder ere senere blevne udgivne i Trykken, desuden skrev han flere Artikler til «Tidsskrift f. Krigsvæsen», udarbejdede i 1874 og 1879 sammen med Kapitajn Dalberg «Militær Lommebog», og da Forsvarsbevægelsen opstod, foranledigede denne i 1880 Udgivelsen af «Vort Lands Forsvar». Hvad han i øvrigt har skrevet, staar i intim Forbindelse med hans Virksomhed som Foredragsholder. Saaledes udkom 1882 «Infanteritaktikkens Udvikling fra Frederik II til Nutiden», i 1891 «Napoleons Felttog 1814», i 1892 «Generalfeltmarskal Helmuth v. Moltke» og i 1893 «Napoleons Felttog i Rusland 1812», Værker, som alle vidne om Forfatterens store Arbejdskraft, Fremstillingsevne og Indsigt i Krigskunsten. — Sin Virksomhed som Foredragsholder begyndte J. i 1868, og siden da har han i de forskjellige Garnisonsbyer, hvori han har været, holdt Foredrag for Officersforeninger, Befalingsmænd eller Soldaterhjem samt under Forsvarsbevægelsen forskjellige Foredrag rundt om i Landet m. m.

Desuden har han deltaget saa vel i det kommunale som i det politiske Liv, i det han 1869—70 var Medlem af Byraadet i Viborg og i 1874—84 havde Sæde i Folketinget som Repræsentant for Randers Amts 2. Valgkreds. — Han blev gift 9. Dec. 1865 med Laurine Olsen, Datter af Ejeren af Kjøngs Fabrik, Justitsraad O. F. O.

P. N. Nieuwenhuis.

Jensen, Otto Nicolai, s. ovfr. S. 415.

Jensen, Peder, Ærkebiskop, † 1355, s. Galen (V, 543).

Jensen (Roskilde), Peder, 1575—1641, Præst, Forfatter, er født i Roskilde, fra hvis Skole han blev Student. 1601 blev han Præst i Vester Hæsinge og Lyndelse i Fyn. Han begyndte tidlig at sysle med dansk Versekunst, maaske under Paavirkning af vor ældste danske Prosodist, N. O. Halveg (VI, 520), men det er dog nærmest paa Grundlag af Tyskeren Clajus' Arbejder, at han

har forfattet sin danske Prosodi. 1627 var den færdig fra hans Haand, men blev aldrig trykt. J. er den første hos os, der fremhæver Betoningen som metrisk Hovedprincip for moderne Kunstdigtning. 1639 udkom hans Oversættelse af Virgils «Bucolica» i 4fodede Jamber, som han udgav til Lettelse for Skoledisciplene, særlig for at øve dem i «at gjøre letgaaende danske Rim til vort fæderne Sprogs Ære og Prydelse». Han levede endnu 20. Okt. 1641, da han tilegnede Kansleren Chr. Thomsen Sehested sin Oversættelse af Th. Bangs «Laurus Danica», men s. A. skal han være død.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 764 ff.; V, 232 f. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danm. Lit. S. 415 ff. 430 ff.

S. M. Gjellerup.

Jensen, Peter, † 1846, s. Jensen, Niels Peter (ovfr. S. 424).

Jensen, Peter Gregers Christian, f. 1840, Jurist. J., Søn af Kjobmand Vilhelm Edinger Balle J. (f. 27. Nov. 1813 † 30. Nov. 1880) og Hansigne f. Lund (f. 5. Jan. 1818 † 5. Febr. 1868), er født i Nysted 25. April 1840. Efter at være bleven Student i 1858 og juridisk Kandidat i 1866 nedsatte han sig 1869 som Sagfører i Nykjøbing paa Falster. I 1884 blev han valgt til Direktør i Østifternes Kreditforening og flyttede i den Anledning til Kjøbenhavn. I sin nye Stilling udfoldede J. en meget betydelig Virksomhed, der ogsaa vandt fortjent Paaskjønnelse baade i og uden for Kreditforeningen, og i Foraaret 1887 blev han valgt til Formand i Direktionen, men allerede samme Efteraar bragte en pludselig Konflikt med Repræsentantskabet ham til at tage sin Afsked, hvorpaa han igjen begyndte at praktisere som Sagfører og blev Højesteretssagfører i 1888. I 1885 var han bleven valgt til Medlem af «Bikubens» Repræsentantskab, og i 1889 blev han dettes Formand. Ved Siden af sin øvrige Virksomhed har J. stadig beskæftiget sig meget med kommunale Forhold. I 1876 blev han Medlem af Nykjøbings Byraad og i 1879 af Kjøbstadsforeningens Bestyrelse, i hvilken Egenkab han var Medlem af Kommissionen om Næringslovgivningen 1890—93. I det politiske Liv har J. først deltaget aktivt i de senere Aar, efter at han i 1891 blev valgt til Landstingsmand for Frederiksberg, men der synes allerede i Tinget at blive lagt meget Beslag paa hans Arbejdskraft, særlig ved Behandlingen af kommunale Sager og desl. — Gift 1. med Charlotte Vilhelmine Elisabeth f. Pontoppidan (f. 28. April 1851 † 22. Okt. 1878), Datter af Etatsraad, Birkedommer Erik Peter P. og Hanne Petrine f. Pontoppidan;

2. med Anna Cathrine f. Eggertsen (f. 23. Avg. 1858), Datter af Forpagter Vilhelm Balthazar E. og Sophie f. Janssen-Tjaden.

A. Leigh-Smith.

Jensen, Reinhold, † 1888, s. Jensen, Carl Reinhold (ovfr. S. 398).

Jensen, Severin, † 1893, s. Jensen, Hans Severin (ovfr. S. 410).

Jensen, Thomas, 1824—77, Botaniker, er født i Kjøbenhavn 3. Marts 1824 og Søn af ovennævnte Portrætmaler Chr. Albr. J. Han tog theolog. Embedsexamen 1849, men studerede dog mest Botanik, særlig Mosserne. Han var Timelærer i Kjøbenhavn, indtil han 1858 blev Lærer i Naturfagene ved Ranum Seminarium, hvor han forblev til sin Død, 22. Dec. 1877. Han ægtede i 1866 Anna Marie Frederikke Wulff, Datter af Justitsraad W. til Østergaard. Hans botaniske Arbejder handle alle om Mosser, og de vigtigste af dem ere «De danske Bladmosser» (1856, med 9 Kobbertavler) og «De danske Halvmosser» (1866 i «Botan. Tidsskrift»), af hvilke især det sidste har ikke ringe videnskabelig Værd. J. er ogsaa bekjendt i en anden Retning, nemlig som Dyrker af Skakspiltheorien og især dennes Problemkunst, og han blev anset for en af Nordens dygtigste og genialeste Problemfattere paa dette Omraade. Det var især hans i den sidste halve Snes Aar mere og mere svækkede Syn, der tvang ham til at opgive sine botaniske Studier og kastede ham i Armene paa Skakspillet. J. var en elskværdig og afholdt Personlighed, tilfreds med sin Virksomhed, men han led en Del under Trykket af tarvelige Kaar og i de 2 sidste Aar af haarde Sygdomme.

Botan. Tidsskr. XII. Nord. Skaktid. VI, 1 ff.

E. Rostrup.

Jensen, Thomas Hoier, 1771—1846, Præst, er født i Tønder 27. Maj 1771. Han kom 19 Aar gammel til Kiel, hvor han studerede Theologi, og blev examineret paa Gottorp 1795. Han blev dansk Præst i Flensborg 1801 og forflyttedes 1819 til Bov, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1843, men blev boende paa Stedet, hvor han døde 13. Dec. 1846. Han var gift med Maria Dorothea f. Petersen († 19. Nov. 1820). — J. var en flittig Forfatter i flere Retninger. Han har udgivet en Del Prædikener, hvoriblandt en tysk Oversættelse af Grundtvigs Demisprædiken, og skrevet en Piece om Midlet til at forhøje Papirpengenes Værdi (1812). Men fremfor alt var han en ivrig Talsmand for det danske Sprog i Slesvig, og hans fleste Bøger ere Hjælpemidler for Undervisning i

dette i Skoler med tysk Sprog («Kleine dänische Sprachlehre für Deutsche», 1812, omarbejdet 1813; «Praktische Anleitung zur dänischen Sprache», 1814; «Dänisches Lesebuch zum Gebrauch in schleswig-holsteinischen Schulen», 1814, m. m.). Det var dog ikke blot i Litteraturen, han virkede for det danske Sprog, men ogsaa i sit Sogn. Her var Kirkesproget tysk, uagtet Befolkningen var dansktalende. Han holdt da stundum danske Prædikener, foretog Forretninger paa Dansk og underviste Børnene i dette Sprog. Men 1840 forlangte den slesvig-holstenske Regering Underretning om, hvorledes dette hang sammen. J. oplyste, at Beboerne ikke forstode en tysk Prædiken, og Konfirmanderne kunde ikke følge tysk Undervisning; hans Skrivelse endte saaledes: «Ligesom jeg mit halve Liv igjennem har arbejdet paa at udbrede dansk Sprogkundskab, saaledes vil jeg, saa længe mine Kræfter tillade det, blive ved dermed uden i ringeste Maade at træde det tyske Sprog for nær». Visitoriet, hvis gejstlige Medlem var Provst Volquartz, indstillede ikke des mindre, at det skulde forbydes J. at holde danske Prædikener, som det dristede sig til at paastaa, at hans Sognefolk ikke forstode. Regeringens Resolution kjendes ikke; men rimeligvis har denne Sag medvirket til, at J. søgte sin Afsked.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Neuer Nekrolog der Deutschen XXIV, 2, 824. Allen, Det danske Sprog i Slesvig II, 160 ff. 353.

L. Koch.

Jensen, Thøger, —1538, Præst, skal efter et Sagn, hvis Paa-lidelighed nu ikke lader sig bevise eller med Sikkerhed modbevise, have tilhørt den adelige Slægt Løvenbalk. I sin Ungdom blev han optagen i Johanniterordenens (Korsbrødrenes) Kloster i Viborg, og her var han, da M. Hans Tausen ved Aaret 1524 blev sendt her over fra Antvorskov Kloster, fordi det antoges, at Prioeren i det viborgske St. Hans Kloster vilde være i Stand til med det gode eller det onde at bringe ham fra hans lutherske Meninger. Broder T. J. var imidlertid en af de første, som Tausen vandt for sine reformatoriske Anskuelse, og han blev den store Reformator en tro Vaabenfælle, saa længe denne var i Viborg, ja efter Huitfeldts Beretning skal han 1529 have fulgt ham til Kjøbenhavn. Senere stod han en anden af de viborgske Reformatorer, M. Jørgen Jensen Sadolin, bi, da denne o. 1531—32 forlagde sin Virksomhed til Odense. Thi at «Skolemesteren Thøger», som kom med Sadolin til denne By, har været T. J., kan næppe betvivles. Her blev han underkastet Forfølgelse og vendte da snart tilbage til Viborg, hvor

der var Trang til hans Arbejde. Han synes at have fortsat den evangeliske Præsteskole, som Sadolin havde begyndt. I ethvert Tilfælde nævnes han som den første evangeliske Læsemester ved Domkirken. Tillige blev han Sognepræst ved den tidligere Sortebrødrekirke i Viborg. Men han døde allerede 19. April 1538, medens han endnu var i sine kraftigste Aar. Hans Hustru, Anne Pedersdatter, blev senere gift med hans Efterfølger, M. Morten Hvas. — En Son af T. J. var Peder Thøgersen, der blev Biskop i Viborg Stift.

Dän. Bibl. I, 6. Annal. f. nord. Oldkynd. 1847, S. 130 f. Ny kirkehist. Saml. V. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. IV, 34. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 518 f.

H. F. Rørdam.

Jensen, Volkert, —o. 1591, Generalprovst, hvis Navn er bedst kjendt i dets latinske Form, Volquardus Jonæ, var født i Ejdersted. I Aarene 1544—46 var han paa Lyceet i Lüneburg, der lededes af den ansete Skolemand Lucas Loss. I en ung Alder fik han 1549 en underordnet præstelig Ansættelse i Byen Slesvig. Denne ledte imidlertid til, at han noget senere blev Hofprædikant paa Gottorp og fra 1554 Provst i Gottorp Provsti. 1557 deltog han i en Generalvisitation i den gottorpske Landsdel. Med Slesvigs Domkapitel synes han stadig at have staaet paa Krigsfod, hvorfor han blev kjed af sin Stilling som Hofprædikant og ønskede Forandring. Det lykkedes ham da at blive kaldet til Sognepræst i Garding; men indtil videre maatte han blive i sin Stilling ved det gottorpske Hof, saa han rimeligvis har ladet Embedet i Garding besørge af en Kapellan. Han fulgte Hertug Adolf paa Toget til Ditmarsken, og efter at Landet var erobret, udfærdigede han i Forening med Kong Frederik II's og Hertug Hans' Hofpræster en Kirkeordning for Ditmarsken 10. Nov. 1559. I det følgende Aar var han med sin Herre paa hans forgjæves Frierrejse til England. Det almindelige Opsyn med Kirker og Præster i Hertug Adolfs Landsdel, som V. J. en Tid havde udøvet, ophørte 1562 ved Paul v. Eitzens Ansættelse som Superintendent. Da V. J. imidlertid vedblev at være Visitor i Gottorp Provsti til 1566, er det rimeligt, at han først i dette Aar er kommen bort fra Hoffet og selv har tiltraadt Præstembedet i Garding. Har han imidlertid haabet her at faa Ro og Fred, saa blev han skuffet; selv betegner han sin Stilling der som en Skærsild og et Tugthus. Han var derfor glad ved 1570 af Hertug Hans den ældre at blive kaldet til Sognepræst i Rensborg og Provst i det tilhørende Provsti. Efter Hertug Adolfs Død (1586)

fik han atter Ansættelse i gottorpsk Tjeneste som Hofprædikant hos Enkehertuginde Christine, der boede i Kiel, og 1588 visiterede han atter i Gottorp Provsti. 1591 levede han endnu i Kiel, men er vistnok død ved samme Tid.

V. J. var en Mand af et meget heftigt Sind, hvad han selv beklagede. Det gik saa vidt, at han en Gang tildelte en af sine Kolleger, M. Johan Lucht, et Ørefigen i Slesvigs Domkirke, hvorfor han efter Hertug Adolfs Befaling maatte indgaa et offentligt Forlig med sin Modstander (1565). Men han var ogsaa varm i sit Venskab. En Del Breve fra ham er bevaret; de ere skrevne i en meget levende og underholdende Stil.

Møller, Cimbria lit. I. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II. Ny kirkehist. Saml. IV. Kirkehist. Saml. 3. R. I.

H. F. Rørdam.

Govertz-Jensen, Carl Peter, f. 1845, Forfatter. G.-J., Søn af Godsejer, Cand. jur. Carl Henrik Jacob J. (f. 24. Avg. 1818) og Signe f. Hertel (f. 9. Juli 1822), er født i Kjøbenhavn 9. Jan. 1845. Efter at være bleven Student i 1864 fra Frederiksborg Skole blev han juridisk Kandidat i 1869 og var derefter i nogen Tid Sagførerfuldmægtig, indtil han i 1872 købte Hvidsminde ved Ry. I 1880 blev han Formand for Skanderborg Landboforening og i 1884 Medlem af Skanderborg Amdsraad. I 1886 solgte han Hvidsminde og var derefter fra 1887 Redaktør af «Vestlaalands Avis» i Nakskov, indtil han i 1891 overtog Redaktionen af «Dansk Jagt tidende» og flyttede til Kjøbenhavn. I 1893 blev han tillige Sekretær i «Dansk Jagtforening». — Fra sin Ungdom har G.-J. været en ivrig Jæger, og sine Indtryk fra Jagtlivet har han skildret i 2 Samlinger af Skitser, «Paa Jagt» (1887) og «Jagtstemninger» (1893), der begge, ligesom hans Artikler i «Dansk Jagttidende», bære Vidne om en fint udviklet Sans for Naturen og Dyrelivet og en ikke ringe Fremstillingsevne. — 18. Juli 1873 ægtede han Marie Krøyer (f. 23. Maj 1853), Datter af Jægermester Georg K. til Fingelholm og Antonie f. Secher.

A. Leigh-Smith.

Soya-Jensen, Carl Martin, f. 1860, Akvarelmaler. S.-J., som er født 27. Dec. 1860 i Odense, er Søn af Farver og Klædefabrikant Carl J. og Hustru, f. Rasmussen. Han blev Student fra Odense Kathedralskole 1879 og tog den filosofiske Examen i 1880, hvorefter han begyndte at studere Fysik. Lyst til Kunsten bragte ham dog, efter at han havde aftjent sin Værnepligt, ind paa Akvarelmaleriet,

hvorfor han o. 1 Aar nød Vejledning hos Akvarelmaler Niels Bredal (III, 31) og derpaa i Vinteren 1885—86, med Understøttelse fra den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, søgte videre Uddannelse ved École des beaux-arts i Paris. Allerede fra 1884 var han begyndt at udstille og vakte saa megen Opmærksomhed ved sine Vandfarvebilleder, at Akademiet i 1888 valgte ham til dets Lærer i Akvarelmaling, en Stilling, han endnu indtager. For at uddanne sig videre i sit Fag fik han i 1889 en akademisk Rejseunderstøttelse til et Studieophold i London og udgav s. A. en Vejledning i Akvarelmaling under Titelen «Akvarelteknik». Han har med Held udstillet saa vel i München som i Dresden. S.-J. ægtede 11. Nov. 1891 Malerinden *Emilie Johanne Elise Bolvig* (f. 7. Febr. 1864 † 6. Dec. 1892), Datter af Antikvitetshandler J. M. E. B.; der var udstillet Landskabsbilleder af hende i 1888 og 1892—93. *Ph. Weilbach.*

Jensenius, Carl, 1726—95, Læge, var født 28. Jan. 1726 paa Vemmetofte og en Søn af den derværende Hofprædikant, Mag. Jens J. og Margrethe Pedersdatter. Begge Forældre døde meget tidlig, og Sønnen blev opdragen først paa Prinsesse Sophie Hedevigs og senere paa Dronning Sophie Magdalenes Bekostning. Han gik i Kjøbenhavns og Aalborgs lærde Skoler og deponerede fra sidstnævnte Sted 1745. Han viste tidlig livlig og alsidig videnskabelig Interesse og litterær Evne, men tillige en vis Ustadighed, som ogsaa lod sig mærke i hans senere Liv. De første Studieaar kastede han sig under H. Grams Vejledning over Filologi og Historie, senere navnlig over Naturvidenskab og Medicin. 1749 blev han Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han debuterede med at behandle den danske Medicins Historie i en Disputation; men sit Løfte om Arbejdets Fortsættelse holdt han ikke. Som en meget arbejdsdygtig ung Mand blev han 1753 valgt til Sekretær for Collegium medicum, hvis Forretningsførelse tidligere havde været temmelig skjødesløs. Han udførte ogsaa det nye Hverv i nogen Tid med Energi, kastede sig samtidig over Forsøg med nye Kurmetoder, der dukkede frem, saaledes Elektricitetskure, til hvis Foretagelse han fik kongelig Understøttelse, og Koppeinokulationen. 1754 blev han paa Grund af sine botaniske Indsigter udnævnt til kongl. Vicebotaniker som Vikar for Oeder under dennes Rejse. 1755 disputerede han for den medicinske Doktorgrad og paabegyndte samtidig en Oversættelse af en bekjendt tysk populær Lægebog af Weisbach, der repræsenterede den yderliggaaende pietistiske Medicin; dette

ikke særlig fortjenstfulde Arbejde trak han sig dog hurtig igjen tilbage fra. Ved Frederiks Hospitals Oprettelse 1757 blev han, der vistnok stod i Gunst hos A. G. Moltke, dets Overmedikus og gav flittige Meddelelser fra Hospitalet i «*Mercure Danois*», men opgav allerede 1761 Stillingen. I nogle Aar var han Læge ved Opfostringshuset. I al sin Ustadighed vedligeholdte han dog Interessen for Koppeinokulationen, var medvirkende i Kommissionen til Oprettelsen af den store Indpodningsanstalt under Struensee og førte det medicinske Lægetilsyn dermed, saa længe den bestod (1770—83). 1768 blev han Hofmedikus og Justitsraad, 1775 fik han Titel af Livlæge med Etatsraads Rang, og 3. Nov. 1795 døde han, efterladende sig en betydelig Formue. Manuskriptet til et stort lægevidenskabeligt Værk, en Pyretologi, som han skal have arbejdet paa i en Aarække, og som i øvrigt sluttede sig til hans Promotionsdisputats, gik tabt, da hans Bolig brændte i den store Ildebrand kort før hans Død. — Hans Hustru var Mette Kirstine f. Grønnegaard.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 420 f. *Physisk-occonom.-med.-chir. Bibl. V*, 443. *Ny kgl. Saml.*, 8vo, Nr. 351. *Jul. Petersen.*

Jensenius, Casper Holten, f. 1821, Landøkonom. J., en Søn af Sognepræst Christian Christopher J. og Marie Elisabeth f. Møller, fødtes 17. Sept. 1821 i Hørby Præstegaard i Holbæk Amt. Paa Grund af en Øjensygdом opgav han tidlig Studeringerne, gik til Landbruget og besøgte Landbrugsskolen Haraldslund i Jylland, hvorfra han dimitteredes 1845. Aaret efter ansattes han som Lærer ved Bratsbergs Amts Landbrugsskole i Norge, og fra nu af falder hans Virksomhed i dette Land. Til 1852 virkede han dels ved den nævnte Landbrugsskole, dels ved Skolen paa Bryn; han begyndte derefter at undersøge Landbrugsforholdene og vejlede Landmændene i Landets forskjellige Egne, begyndte med andre Ord sin offentlige Virksomhed som rejsende Agronom, som i Norge tillægges stor Betydning for Landbrugets, specielt Husdyrbrugets, Udvikling. Indtil 1859 virkede han i Selskabet for Norges Vels Tjeneste, fra 1859—62 havde han midlertidig, fra 1863—90 fast Ansættelse som Statsagronom. Som saadan har han vejledet Landmændene, hjulpet med ved Afholdelsen af Dyrskuer og været Dommer ved disse, holdt utallige Foredrag, udfoldet en betydelig litterær Virksomhed osv. De samme Egenskaber: Jævnhed, Klarhed, Varme, der præge hans praktiske Virksomhed, findes i hans Skrifter, af hvilke de fleste tage et enkelt Æmne, t. Ex. «Om Koen» (1857), «Om Oxehold»

(1874), op til kort, koncis Behandling. Efter fremmede Forfattere udgav han 1859 «Haandbog i Husdyravlen». Han ægtede 7. Jan. 1862 Larissa Susanne Nicolina Claussen, Datter af Kjøbmand C. i Drammen.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Norsk Landmandsblad 1891, Nr. 26.

H. Hertel.

Jenssen, Jens August Carl, f. 1852, Gartner. J. er født 13. Jan. 1852 i Korsør, hvor Faderen, Christen J. († 1885), var Portør ved Jærnbanelen. Efter at have gennemgaaet Betalingskolen blev J. 1866 sat i Gartnerlære paa Taarnborg ved Korsør. Sin videre Uddannelse fik han i Haven ved Bellevue i Nærheden af Præstø 1868—71 og hos Handelsgartner Carl Hansen i Kjøbenhavn (1871—73). J. var derefter (til 1875) ansat som Medhjælper hos Kunst- og Handelsgartner Fr. Wendt paa St. Jørgensbjerg ved Roskilde. 1877 tog han Havebrugsexamen. S. A. blev J. antaget som Gartner ved Taarnholm Have ved Korsør, og i 1881 nedsatte han sig som Handelsgartner i Stege, samtidig med at han overtog Pladsen som Graver ved Kirkegaarden. Han har udfoldet en ret betydelig litterær Virksomhed, og som det mest fortjenstfulde Arbejde maa nævnes «Ordbog for Gartnere og øvrige Plantedyrkere, indeholdende de ved Planternes Betegnelse almindelig forekommende latinske og græske Navne samt en kort Vejledning i latinsk Formlære» (1886). Bogen er ledsaget af en i meget anerkjendende Udtryk affattet Efterskrift af Professor Lange og maa betegnes som et af de værdifuldeste Arbejder, der i de senere Aar ere fremkomne paa Havebrugslitteraturens Omraade her i Landet. Desforuden har J. udgivet «Hjemmets Flora» (1883) og «Lommebog for Havevenner» (1887), ligesom han har skrevet forskellige mindre Afhandlinger. I 1890 overtog han Redaktionen af «Havebrugstidende». 2. Marts 1881 ægtede han Ane Marie Petersen (f. 13. April 1852), Datter af Handelsgartner J. P. i Roskilde. *L. Helweg.*

Jenssen-Tusch, Georg Friederich, 1789—1888, Officer, Forfatter, født 28. Okt. 1789 i Kotsenbøl i Ejdersted, Søn af Notar, forhenværende Premierlieutenant, Hans Peter J. (f. 1758 † 1812) og Christina Wilhelmina f. Tusch (f. 1758 † 1845), blev Kadet 1804, Fændrik à la suite ved slesvigske Infanteriregiment 1807 og Sekondlieutenant her 1809. Aaret efter blev han forsat til Marineregimentet, der s. A. fik Navn af Kjøbenhavns Infanteriregiment, og avancerede her 1811 til Premierlieutenant, men vendte 1815 til-

bage til slesvigske Infanteriregiment, hvor han 1820 blev Kapitajn. 1833 udtraadte J., hvis Interesser fra den tidligste Ungdom og hele Livet igjennem gik i Retning af litterær Syssel, af Hæren og fik Afskedspatent som Major 1840; fra 1843—47 beklædte han Postmesterembedet i Tønning. 1848 sluttede han sig til Oprørsbevægelsen i Hertugdømmerne og gjorde aktiv Tjeneste i Insurgent hærens Frikorps, først som Underfører, senere som Overbefalingsmand for det Kroghske Frikorps. Efter den Tid levede han som Privatmand, mest i Hamborg, hvor han døde 15. Marts 1888 i sit 99. Aar.

Som Litterat gav J. sig af med de mest forskjelligartede Æmner, men det er kun faa originale Arbejder, der stamme fra hans Pen. Desto virksommere var han som Oversætter og Bearbejder, og navnlig har han paa tysk Jordbund omplantet talrige danske og enkelte udenlandske Skrifter. Fra Tysk til Dansk har han oversat Dahlmanns berømte, i Aarene 1840—43 udkomne «Geschichte von Dänemark». De Tillæg og Anmærkninger, hvorved han ledsagede denne Oversættelse, røbede som Værket selv slesvig-holstenske Sympathier; og senere, da J. i stærkt omarbejdede Udgaver gjengav Giessings Frederik VI's og Christian VIII's «Regeringshistorier», fremtraadte Slesvig-Holsteinismen i saa høj Grad, at den danske Regering i 1854 forbød Bøgenes Udbredelse i Hertugdømmerne. For sin Virksomhed i Litteraturens Tjeneste hædredes J. med talrige Guldmedailler o. l. fra tyske Fyrster og den svenske Kronprins.

1811 havde J. ægtet Juliane Cathinca Sophie Kauffmann (f. 11. Jan. 1789 † 26. Sept. 1863), Datter af Major i Kavalleriet Hans Christian K. (f. 1754 † 1796) og Elisabeth Louise Christine f. Kaas (f. 1767 † 1849). 1841 søjede han sin Moders Stammenavn til sit, saaledes at han og hans Descendenter bare Familienavnet *Jenssen-Tusch*.

Erslew, Forf. Lex. Allg. Deutsche Biographie XIII. S. A. Sørensen.

Jenssen-Tusch, Harald Christian Ludvig, f. 1815, Officer, Forfatter. J.-T. er født 22. Avg. 1815 i Kjøbenhavn og Søn af ovennævnte Major Georg Fried. J.-T. Han boede 1816—28 i Slesvig By, undervist af Faderen, gik derpaa i Latinskole i Flensborg, blev Landkadet 1830, Sekondlieutenant 1834, Kapitajn 1849, Oberst 1868. Afskedigedes 1862 paa Grund af svageligt Helbred, men meldte sig 1863 til Tjeneste, og var senere ~~Kommandant i Flensborg og Faaborg samt Chef for Bornholms Væbning til 1870. 1864 Had Kommandant i Rensborg og Faaborg og 1868-72 Oberst i Forstærkningerne samt Bataillonschef ved Bornholms Væbning.~~ *under Kn. 1864 Had Kommandant i Rensborg og Faaborg og 1868-72 Oberst i Forstærkningerne samt Bataillonschef ved Bornholms Væbning.*

— I 1853—54 gjorde han en Rejse i Tyskland og Frankrig af Helbredshensyn. Foruden nogle militære Skrifter og Oversættelser fra og til Tysk og Fransk udgav han 1867—71, med Understøttelse af det danske Videnskabernes Selskab, 1. Del af «Folkelige Plante-navne i forskjellige evropæiske Sprog», indeholdende: «Nordiske Plantenavne». Til Fortsættelse heraf har han siden den Tid uafbrudt gjort Studier og Indsamlinger fra nordiske, germanske og romanske Sprog. — J.-T. ægtede 1849 Emma Henriette Morville (f. 11. Sept. 1825 † 16. Febr. 1855), Datter af Amtsforvalter M. i Viborg, og 1856 Christine Sophie Jürgensen (f. 22. Sept. 1830), Datter af Sognepræst P. J. i Oxevad; fra den sidste blev han separeret 1862 og skilt 1871.

Eug. Warming.

Jenssen-Tusch, Sophus Georg Frederik, 1824—88, Forstmand, Søn af ovennævnte Major Georg Fried. J.-T., blev født 18. Avg. 1824 i Kjøbenhavn. J.-T. lærte først Landvæscnet, men blev senere ved M. Drewsens (IV, 346) Hjælp uddannet som Skovfogedaspirant paa Silkeborg Distrikt. Efter en halv Snes Aars udmærket Virksomhed som kgl. Skovfoged i Slesvig blev J.-T. fra 1863 Plantør ved Feldborg Plantager; 1876 blev han, skjønt ikke Forstkandidat, udnævnt til kgl. Skovrider sammesteds, og han vedblev nu at bestyre dette Distrikt, der efterhaanden blev udvidet stærkt, indtil han døde 29. Juli 1888. J.-T. har indlagt sig stor Fortjeneste af Hedekulturen og besad især et lykkeligt Greb paa at dyrke Planteskoler; i det hele faldt alt praktisk Arbejde ham let, og han var en udmærket Jæger. Han ægtede 1853 Petrine Marie Sophie Andersen (f. 1828), Datter af Kjøbmand A. i Viborg.

Dansk Jagttid, 1888—89. A. Oppermann, Bidr. t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. E. Dalgas, Skov-Kulturer i Jyllands Hedeegne, 1890—91.

A. Oppermann.

Jepsen, Peter, 1799—1869, Tingskriver og Stænderdeputeret, Søn af Gaardejer i Rinckenæs og Tingskriver i Lundtofte Herred Hans J. (f. 8. Avg. 1761 † 17. Febr. 1837) og Ingeborg f. Thaysen (f. 30. Jan. 1772 † 4. April 1830), var født 15. Febr. 1799 i Rinckenæs. Efter at have overtaget sin Fædrenegaard blev han 1827 adjungeret Faderen i dennes Embede og udnævntes 1837 efter hans Død til Tingskriver. 1841 valgtes han til Stænderdeputeret for 5. Landvalgdistrikt og var i Samlingerne 1842, 1844 og 1846 et trofast Medlem af det danske Mindretal. 1848 maatte han forlade sit Embede og blev i Maj 1849 konstitueret som Tingskriver i Nordborg, overtog i

Efteraaret 1850 atter sit Embede i Lundtofte Herred og var i nogen Tid tillige konstitueret som Tingskriver i Nybøl Herred. 1856 udnævntes han til Kancelliraad. 1864 var han flere Gange arresteret af Preusserne, blev i April suspenderet af de fremmede Civilkommisærer og efter Freden afskediget af den danske Regering. 1868 solgte han sin Gaard, som i mindst 200 Aar var gaaet i Arv i hans Slægt fra Fader til Søn, og flyttede til Kjøbenhavn. Han var 2 Gange gift: 1. (29. Avg. 1827) med Henriette f. Clausen, en Præstedatter fra Adelby († 7. Febr. 1841), 2. (25. Febr. 1842) med Ingeborg Christine f. Thaysen, en Gaardmandsdatter fra Rinckenæs (f. 19. Maj 1811 † 23. Jan. 1885). Han døde 17. Maj 1869 under et Besøg i Rinckenæs.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Jerechini, Johannes, s. Gerechini (V, 596).

Jerichau, Elisabeth Marie Anna, 1819—81, Malerinde og Forfatterinde. Elisabeth eller Lisinka Baumann var Datter af Kortfabrikant Philip Adolf B. fra Prenzlau i preussisk Pommern og Johanne f. Reyer fra Danzig i Østpreussen og saa Lyset paa et Landsted ved Warschau 27. Nov. 1819. Fru J. havde altsaa tyske Forældre, selv om der mulig i tidligere Slægtled kan have været slavisk (vendisk) Blod; men Polakinde i Ordets fulde Forstand tør man ikke kalde hende. Et andet er, at Fru J. ligegodt er og bliver en rigt begavet Personlighed med en Naturfrodighed i sine Evner, som sjælden bliver et Menneskebarn til Del. Et andet er ogsaa, at Fru J. med sin rige, stærkt modtagelige Naturbund har modtaget saa levende, saa varme Indtryk af den bevægede Tid, hvorunder hun voxede op «ved Weichselflodens Bred», af det ildfulde, begavede Folk, hun ved Fødselen tilhørte, at alt dette har givet hendes Udvikling dens særegne Retning, maaske netop fremmet den Trækfuglenatur, hun aldrig kunde aflægge. Under forholdsvis rige Kaar voxede hun op og beholdt, da hun selv skulde tjene sit Brød, Trangen til at tjene meget for ogsaa at bruge meget; et nøjsommere, roligere Liv, hvorunder en mindre Indtægt kunde have slaaet rigelig til, vilde næppe have tilfredsstillet hende, hvor ædel Opofrelse hun end kunde vise i trange Øjeblikke, navnlig ved at raade Bod paa dem ved sin, man kan gjerne sige, ustyrlige Arbejdskraft.

Da hun, efter at have faaet en ret omfattende Uddannelse, dog væsentlig tysk, dels i Danzig, dels i Berlin, efter med stor Lethed at have lært Sprog og Musik, ved Indtrædelsen i den

voxne Alder viste Anlæg for Tegnekunsten, besluttede hun, i det Trangen til selvstændig Virksomhed vaagnede, næret af Frygten for, at Faderen kunde miste sin Formue, at uddanne dette Talent og rejste først til Berlin, hvor Professor Hübner erklærede, at hun aldeles fattedes Talent, og der fra til Düsseldorf, hvor man saa med mildere Øjne paa hendes første Forsøg. Den aandfulde, i alle selskabelige Talenter, Sang, Musik, Skuespilkunst, saa udmærkede unge Dame, hvis Personlighed havde et saa fremmedartet Præg af den i et vist poetisk Lys straalende Hjemstavn, vandt for hurtig Beundrere, til at Skolen kunde blive ret alvorlig; hun arbejdede med for stor en Lethed til at faa Blikket op for, hvor Vanskelighederne begyndte; hun havde, under Düsseldorfer-Skolens Paavirkning, allerede tidlig et saadant Greb paa Farvebehandlingen, der ikke sjælden under en glimrende Kaabe skjulte Syndernes Mangfoldighed, at hun imanges og ikke mindst i egne Øjne stod som en udviklet Kunstnerinde, da hun, kun 25 Aar gammel, rejste ene til Rom (1845). Indført i den store tyske Kunstnerkreds i Rom, til hvilken den Gang de danske ogsaa hørte, mødtes hun snart med Billedhuggeren J. A. Jerichau (s. ndfr.), hvis unge Ry allerede havde naaet hendes Øren. Trods den for hende uvante Aabenhjærtighed, hvormed han under sit første Besøg i hendes Atelier paapegede Svaghederne i Kartonnen til hendes første store Arbejde i Rom, «Vandbærersker i Ariccia», Frugten af de i fuld Begejstring over Italien under hendes Landophold udførte Studier, blev hun dog snart heftig forelsket i ham (mere end han i hende). 2. Juledag bleve de forlovede, og 19. Febr. 1846 holdt de Bryllup. Nu var hun Fru Jerichau-Baumann, som hun kaldte sig. Baade i dette og det følgende Aar besøgte hun Danmark med sin Mand' og lærte forbavsende hurtig Dansk, men det var dog først, da J. (1849) blev Medlem af og Professor ved Akademiet, at de bosatte sig i Danmark, og hun begyndte at føle sig som dansk Kunstnerinde, uagtet hun, naar man vil lægge de spredte Tider sammen, i Virkeligheden næppe har tilbragt mange hele Aar i Danmark. Men ogsaa i Kunsten lærte hun hurtig det danske Sprog, selv om hun med Penselen saa vel som med Munden blev ved at tale i flere Tungemaal. Hun begyndte at udstille 1849, og allerede i 1851 kunde hun male et Billede, der gav hende dansk Kunstnernavn, en Kvindeskikkelse i Knæstykke, skridende gennem en moden Kornmark med Sværd og Danebrogsflag og udstillet under Titelen «Danmark». Det var en Blanding af Idé og Virkelighed, som hører til de vanskelige Kate-

gorier i Æstetikken, men hun havde haft det Held i Stadens bedre Kredse at finde til Model en ung Dame, som forenede et vist junonisk Tilsnit med hele Ungdommens Friskhed, med hele sin nordiske Blondhed; man antog, Jerichau havde tegnet Skikkelsen op eller i alt Fald rettet den; den smukke Type, den kjække Bevægelse, det sommervarme danske Landskab, alt baaret af de friske Minder om den nylig overstandne Krig, virkede med uimodstaaelig Kraft, og da hun Aaret efter i «Bønderbørn paa Marken, legende med Faar» gjengav dansk Natur i rigere Farver, i frodigere Fylde, end man hidtil havde set, da nogle Portrætter af bekjendte danske, først og fremmest hendes egen Mand, tiltalte ved god og levende Lighed, vandt hun mange Venner i Danmark ved sin Kunst, maaske dog endnu flere ved sin egen sprudlende, livfulde, altid aandfulde Personlighed. Kunstnerkredsene havde dog længe Vanskelighed ved at forsones sig med de store Svagheder i Tegningen og tit ogsaa i Farvens Sandhed, som i saa mange Billeder parredes med en glimrende malerisk Virkning, med et vist helstøbt Fantasibillede, som traadte Beskueren i Møde. Dog vandt hun ogsaa i dem saa stor en Tilslutning, at hun i Akademiet valgtes til Medlem 1861.

Hun havde imidlertid udstrakt sine Kunstrejser ogsaa til Norge og malede med Motiver derfra flere Gange «Husandagt», hvori dog de heldig valgte Typer og den alvorlige Farvestemning ikke rigtig forsloge til at dække tekniske Svagheder og en vis Mathed i Stemningen. Senere malede hun «H. C. Andersen, læsende for et sygt Barn» (1865), «Den saarede Kriger» (1868), der blev kjøbt til den kgl. Malerisamling, «Marsk Stigs Døtre» (1875) og enkelte Æmner over udenlandske Motiver. Naar man ser disse Arbejder, og endnu mere naar man ser dem i Gjengivelse, kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, at den aabenbare digteriske Begavelse, hun havde med Pennen i Haanden, havde hun ikke som Kunstnerinde; en malerisk Fortælling, et sjæleligt Sammenspil mellem Personerne finder man næsten ikke; hvor det ikke, som hyppigst, er en enkelt Figur, er det Situationer, hvori den maleriske Stemning, en vis Farveharmonie mellem Figurer og Omgivelser er Hovedsagen; et dybere personligt Sjæleliv kommer ikke ret til Orde, end ikke ved et Æmne som «Husandagt». Derimod var hun absolut en langt større Kunstnerinde i Portrætfaget. Derfor malede hun ogsaa helst og oftest Portrætter og denne Uendelighed af Studiehoveder fra alle Verdens Kanter, hvilke ogsaa i Virkeligheden ere let og livfuldt opfattede Portrætter, hvori man dog over den udvortes, slaaende

Karakteristik af noget fremmed ikke faar Tid til at savne det dybere sjælelige, som mangen Gang heller ikke var tilstede i Modellerne. Saadanne Naturmennesker synes at have ligget bedst for hendes Fremstillingsevne, og naar fraegnes de udmærkede Portrætter af hendes Mand, der maledes «con amore», lykkedes foruden disse Typer Børn bedst for hende. Billeder af hendes egne og andres Børn i 3—4 Aars Alderens Umiddelbarhed malede hun allerkjæreste, og de tiltalte alle ved deres Naturlighed, Friskhed og Livfuldhed.

Men paa alle, der kjendte hende personlig, virkede hun med uimodstaaelig Kraft ved sin storartede, primitive, aandssprudlende Personlighed, og naar hun tager Pennen i Haanden, oven i Kjøbet i et højt i den voxne Alder tillært Sprog som Dansk, svinger hun sig hurtig op til en Førsterangsforfatterinde ved sit billedrige, fantasifulde, saa anskuelig skildrende Sprog, selv om man i den springende Stil og den lidt urolige Tonart gjenkjender den Trækfuglenatur, hvoraf hele hendes Liv er præget. Hendes flygtigste Breve og hendes udarbejdede Bøger ere lige sympathivækkende. Et Væld af Følelse bryder frem med en Rigdom i Nuanceringen, der viser, at hendes digteriske Lyre havde langt flere Strænge end den kunstneriske. De af hende udgivne Bøger ere: «Ungdomserindringer» (1874), «Til Erindring om Har. Jerichau» (1879) og «Brogede Rejsebilleder» (1881).

Efter et bevæget Liv med stadig Omskiftelse af Opholdssted, med snart rige, snart trykkende Kaar, hvorunder hendes utrættelige Flid i Forbindelse med hendes anstrængte Liv som Kvinde, som Moder til 8 Børn, længe før vilde have opslidt en mindre kæmpestærk Helbred end den, Naturen havde skjænket hende, under store, tunge Sorger, hvoraf her kun skal nævnes den tungeste, Tabet af den haabefulde Søn, der ndfr. er nævnt, naaede hun, med tilsyneladende usvækket Livskraft, dog kun frem til det 62. Aar, da en Sygdom, som, forunderlig nok, skulde ramme hende i hendes andet Fædreland, forholdsvis hurtig bortkaldte hende 11. Juli 1881.

E. Jerichau-Baumann, Ungdomserindringer (1874). N. Bøgh, E. Jerichau-Baumann (1886).
Ph. Weilbach.

Jerichau, Ernst Bernhard, 1797—1841, Fysiker, Søn af Kjøbmand Carl Chr. J. († 1821) og Juliane f. Rasmussen, fødtes i Assens 4. Okt. 1797, kom først til Handelen, var Fuldmægtig hos Byfogden i Assens, blev Student 1826, 1830 juridisk Kandidat og 1833 poly-

teknisk Kandidat (Mekaniker). Han var derpaa i flere Aar Volontær i Rentekammerets Vejkontor. Som ungt Menneske havde han en kort Tid været Elev i Professor Smiths mekaniske Etablissement i Kjøbenhavn, og allerede tidlig lagde han sig særlig efter Fysikken. Han vandt 1834 Universitetets Guldmedaille, og han indsendte enkelte mindre Arbejder til Videnskabernes Selskab, som 1825 tildelede ham sin Sølvmedaille og 1840 sin Guldmedaille, sidste Gang for et Metalthermometer, i hvilket Udvidelsen maales ved Forskydning af de Newtonske Ringe. Denne Methode er senere udviklet videre af Fizeau; som Ørsted har fremhævet, var Tanken den Gang ny og fortjente vel at paaskjønes. J.s Apparater findes endnu i den fysiske Samling paa Polyteknisk Lærestanstalt. Han døde paa en Studierejse i Paris 25. Febr. 1841.

Erslew, Forf. Lex.

C. Christiansen.

Jerichau, Harald Adolf Nikolaj, 1851—78, Landskabsmaler, er født 17. Avg. 1851 og Søn af det ndfr. og ovfr. nævnte Kunstnerpar J. A. J. og Elisabeth Jerichau-Baumann. Han fik sin første Uddannelse i Tegning af Arkitekt C. V. Nielsen, besøgte derpaa i kort Tid Kunstakademiets Perspektivklasse i 1868, lærte at male hos F. C. Lund og R. Eilersen og rejste derpaa med Moderen til Italien. I Rom blev han Elev af Benouville, den Gang Direktør for det franske Akademi der. Han arbejdede flittig hos denne i et halvt Aar, gjorde derpaa en Studierejse til Tyrkiet og Grækenland, var i 1871 et halvt Aar i Paris, hvor han ligeledes arbejdede meget flittig, i 1872 var han atter i Konstantinopel, derpaa et Besøg i Danmark, saa atter i Paris og Schweits, indtil han i 1874 rejste med Moderen til Konstantinopel. Fra sin tidligste Ungdom havde han været forlovet med sin Kusine Maria Kutzner, Datter af Gymnasiallærer i Hirschberg Theophilus K. og Charlotte Agathe f. Baumann, hans Moders Søster. Den unge Pige rejste ene i Vinterens Hjærte til Konstantinopel, og de bleve 20. Marts 1875 gifte der. Deres førstefødte Søn døde 3 Maaneder gammel; Forholdene i Konstantinopel vare ugunstige, og de rejste til Neapel og Omegn; efter at Sorgens første Hestighed havde givet Plads for nye Forhaabninger, gik imidlertid en Forkølelse over til en heftig Sygdom, der paa faa Dage bortrev den unge Hustru 7. Nov. 1876. J. var dybt nedbøjet, lige indtil at gruble paa Selvmord, men syntes dog at gjenvinde Kraft og Haab, da en heftig Sygdom, Tyfus og den italienske Koldfeber, efter et længere Sygeleje ogsaa bortrev

ham midt i hans Talents skjønneste Opblomstring 6. Marts 1878 i Rom. — J. udstillede i Kjøbenhavn fra 1873—79, vel kun faa Billeder, men Arbejder, der viste et Talent, hvori Forældrenes Begavelse syntes at mødes, en Modenhed og Dygtighed i Behandlingen af store Billeder, der er usædvanlig i saa ung en Alder. Blandt de udstillede Arbejder var i 1879 «Sletten ved Sardes», hvortil han efter Bestilling af Brygger J. C. Jacobsen havde gjort Studier paa sine østerlandske Rejser. Han fuldførte det i Rom, da ingen anede, at det saa at sige skulde blive hans Mindesmærke i Danmark. Det skjænkedes af Ejeren til den kgl. Malerisamling, hvor det nu er.

Hans Broder *Holger Hvitfeldt J.*, f. 29. April 1861, uddannede sig ligeledes til Landskabsmaler, saa at sige udelukkende i Udlandet, og hans fra 1884 udstillede Landskaber ere for største Delen malede over italienske Motiver. Under et Ophold i Danmark 1885—86 malede han dog nogle danske Landskaber, især fra Egnen ved Hørsholm. Han er før Tiden rejst til Indien med en gift Søster.

E. Jerichau, Til Minde om Har. J. (1879). Illustr. Tid. 1878, Nr. 971.

Ph. Weilbach.

Jerichau, Jens Adolf, 1816—83, Billedhugger. Den Jerichauske Slægt stammer fra Sachsen. Adolfs Farfader vandrede her ind, giftede sig med en dansk Bondepige og forsvandt, da hun havde født ham en Søn, Carl Christian, der først blev Snedker, senere Kjøbmand i Assens, og som udmærkede sig ved Kunstfærdighed og Fremadstræben. Tidlig blev han Enkemand med 6 Børn (hvoriblandt ovennævnte Ernst Bernhard J.) og ægtede noget senere sin Husholderske, Kobbersmeddatteren Karen Birch, en storslaaet, energisk, retskaffen og barnlig Kvinde, der fødte ham 6 Børn, af hvilke Adolf kom til Verden 17. April 1816. Tidlig mistede han sin Fader, og Moderen maatte nu paa egen Haand drive Forretningen, som hun udvidede, og paa Grundlag af hvilken hun dannede et ret velhavende Hjem, som var hendes Børns Helligdom, og i hvilket hun samlede Byens Avtoriteter. J. var under hele sin Opvæxt sygelig, led af Krampe og fik først, da han var 8 Aar gammel, Haar paa Hovedet. Alligevel udviklede han sine Kræfter, mest som «navnkundig Slagsbroder» og i Søfærd paa Lille Bælt. Retfærdigheds- og Venskabsfølelse, Egensindighed og Stolthed, Vildhed og Barnlighed i mærkelig Blanding karakteriserede ham; han elskede alle Dyr og traadte i Skranken for alt værgeløst. Denne blonde Dreng var snart poetisk og drømmende, snart aaben og lys, han havde stor Skjønhedssans, var nobel og øm, og hans Øgenavn

i Byen var «Pigernes Jens». I Skolen var han doven, og paa Grund af Sygdom forsømte han tit; naar han saa laa der hjemme og var syg, fyldte han Væggen ved Sengen med alle Haande Billeder eller tegnede med Fingeren Figurer rundt i Luften, ligesom han ogsaa fra sin tidligste Barndom af klippede ud i Papir.

Da han var bleven konfirmeret, anbragtes han i Malerlære i Odense, men følte sig her nedværdiget og forpint, skjønt han var Mesterens Øjsten og blev sat til at udføre «det finere Arbejde»; en skøn Dag deserterede han til Assens, hvor han erklærede sin Moder, at han vilde ind til Kjøbenhavn og studere paa Akademiet. Hun, som troede paa hans Kald, føjede ham i hans Ønske og rejste selv med ham over til Hovedstaden; her kom han til at tegne privat hos Hetsch og gik om Aftenen paa Akademiets Skoler, hvor han hurtig gjorde Fremgang og blev anset for at være Akademiets bedste Tegner. Imidlertid meldte han sig i Juli 1835 for at deltage som Maler i Konkurrencen om den lille Guldmedaille; men hans Skitse blev ikke antagen, og dette havde den Virkning paa ham, at han bestemte sig til at ville være Billedhugger. I sit 20. Aar blev han Elev i Freunds Atelier, hvor han sluttede sig til 2 andre Elever, Harald Conradsen og H. V. Kaalund. Han modellerede Basrelieffer med underlig forvredne Figurer, kopierede Michelangelos Christus og skabte hjemme i sin Stue en «Balder», som i Marts 1837 blev forevist Akademiet og s. A. udstillet, hvorpaa han bad dette om en Anbefaling til Rejseunderstøttelse; dets Præsæs, Prins Christian, fraraadede ham at drage bort, men gav ham Penge til at faa «Balder» stobt. Nu konkurrerede han med Opgaven «David og Saul» til den lille Guldmedaille, men fik den ikke. Han stillede sig i stærk Opposition til alt det forældede her hjemme og udtalte det aabent, hvorved han skaffede sig mange Fjender blandt de gamle, men Tilhængere blandt de unge, der saa op til ham. Nu opstod der i ham Angest for at tilsætte sin vundne Berømmelse, han blev ængstelig og doven, det diabolske kom ikke sjælden op i ham, han var fuld af Higen og Gjæring, han følte, han var «fortabt for sig selv», han led af Samvittigheds-kvaler, var meget fattig, gennemgik efter sit eget Udsagn «skrækkelige Lidelser», blev mere og mere melankolsk og vilde søge Tilflugt i Amerikas Urskove. For øvrigt var han i denne Periode stærkt religiøs og nationalt berørt af Grundtvig og meget optagen af at læse udviklende Bøger. Da var det, at Maleren Thorald Læssøe tog ham under Armen og blev ham en betydningsfuld Ven

for hele Livet. Læssøe bragte ham i Forbindelse med den kunst-
dyrkende og kunstelskende Frøken Caspara Pretzmann, der strax i
hans smukke, blaa Øjne kunde se, at han var et Geni, hvilket be-
virkede, at hun gav ham som Rejsepenge til Rom Halvdelen af,
hvad hun havde sammensparet til en saadan Tur, nemlig 700 Rdl.,
som J. senere tilbagebetalte hende; Prins Christian tilføjede nogle
Hundrede Rdl., og J. fik saa Lov til at følge med Fregatten «Rota»,
som skulde hente Thorvaldsen hjem. Meget modløs og i stor
Tvivl om sin Evne drog han bort i Maj 1838.

I Rom førte Maleren Blunck ham strax til Thorvaldsen, der
omfavnede og kyssede ham og tilbød ham alt, hvad han og hans
Atelier kunde yde ham. Svimlende af Glæde saa J. nu lysere
Tider i Møde, Rom fængslede ham overordentlig og vakte alle
Kræfter i ham, og skjønt Mismodet endnu ofte greb ham, havde
han nu ikke Lyst til andet i Verden end at blive en stor Kunstner.
Daglig arbejdede han nu i Thorvaldsens Atelier, og Mesteren lod
ham modellere Figurer, for at han «kunde lære at kjende Formerne»,
og saa for Resten en Gang imellem et Motiv af et Draperi. Han
kopierede Thorvaldsens «Mercur», Torserne fra Parthenon og «Diskus-
kasteren». Personlig ledede Thorvaldsen ham kun til i Begyndelsen
af Avg. 1838, da han rejste til Danmark, og hans Elev Galli samt
den bajerske Billedhugger J. M. Wagner traadte da sammen med
Akademiet nogenlunde i hans Sted. «De noble Antiker» «hørte
han daglig gode Raad af», og det var hans Opgave «beskedent
at fremstille dem saa sande og manerløse, som de selv ere». Antiken lærer ham at skjelne mellem Løgn og Sandhed, og han
indser, den er det bedste af al Kunst. Ikke et Øjeblik tvivler
han nu om sit Kunstnerkald og har ingen anden Passion end at
være flittig. Der foregaar stor Udvikling i ham, hans Melankoli
maa mere og mere vige for Selvfølelse og Sundhed, og efter hans
egne Ord overvindes hans følelsesfulde, fantasirige Sjæl og bræn-
dende Hjærte af Forstanden; som aldrig før fyldes hans Sind med
Tilfredshed, samtidig med at han føler Trang til at skabe i Steden
for at kopiere; han ønsker at faa Overblik over Helheden i Steden
for at tabe sig i det enkelte, og i den Hensigt kaster han sig over
Studiet af Historien og Undersøgelse af de forskjellige Kunstscoler.
Simpelhed og Grandiositet blive hans Maal. Mere og mere er-
klærer han sig som Modstander af det Høyenske Parti og «Aka-
demiets Avtoriteter» i Kjøbenhavn, «de gamle Vrøvlepotter», «de
usle Karle, der kun due til at nedtrykke enhver kraftig Spire,

medens de med stor Besværighed producere sig selv og vise det til de elendige, som ville krybe for dem». Han vil være fri for danske, franske, düsseldorfske og münchnerske Fordomme, han vil «helt op paa Toppen af Klippen og drikke af det Kar, hvoraf Phidias og Rafael have drukket».

Af hans Arbejder fra denne Tid kan nævnes «En staaende Jæger», «En Satyr, som kryster Druer», forskjellige store, meget udførte Tegninger og endelig et 6 Alen langt Basrelief, hvor den døde Patrocles bliver bragt til Achilles; han haaber, at naar dette kommer til Kjøbenhavn, skal det skaffe ham Stipendium, og det lykkes ham ogsaa i Foraaret 1840 at faa 300 Rdl. fra Akademiet, men aldrig mere. Han modellerede nu en «Adonis», som han senere slog i Stykker, og endelig i 1842 efter Bestilling af Caroline Amalie Frisen «Alexanders Bryllup med Roxane», af hvilken nogle Brudstykker bleve udstillede i 1844 i Rom, i 1845 paa Charlottenborg og begge Steder vandt stærkt Bifald paa Grund af det alvorlige og grundige Studium af Antiken og Selvsyn paa Naturen, som de røbede. I 1843 modellerede han en Statue, «Penelope»; men hans Hovedarbejde i disse Aar og det, hvori hans Geni brød mægtigst frem, var «Hercules og Hebe», det mest storladne Resultat af hans Antikstudium og det, der gjorde hans Navn til det største af Samtidens Kunstneres i Rom. Misundelsen vilde gjøre gjældende, at der her kun forelaa en duelig Restavration af den berømte Torso fra Belvedere. J. svarede herpaa ved Side om Side med en Afstøbning af denne Antik at opstille sit eget Værk, og derved godtgjorde han dettes fuldkomne Selvstændighed. Hans nye Arbejde skaffede ham i 1847 Udstillingsmedaillen i Kjøbenhavn, den første Gang, denne blev tilkjendt en Billedhugger. — I Slutningen af 1845 og Begyndelsen af 1846 skabte han «Panterjægeren», i hvilken Gruppe han godtgjorde, at han fuldt ud mægtede at forbinde Naturalisme med Idealitet og det yderste momentane i Kunsten med klassisk Ro. Han havde her frigjort sig fra Antiken og fra alt konventionelt og gik lige løs paa selve Naturen; han viste en fuldendt Forstaaelse af det menneskelige Legeme, og indtil de mindste Detailler udtalte sig hans eminente Formsans. Den Indvending, man gjorde over for dette Mesterværk, var, at det uafgjørende i det valgte rædselsfulde Øjeblik fremkaldte et pinligt Indtryk. Høyen siger, at dette Arbejde maaske er det ypperste af dem, der forvandle Nutiden til den antike Tid, han kalder det «en Afstøbning over Naturen» og fremhæver den ypperlige Karak-

teristik, den store Sandhed og det alvorlige Studium, der her gjøre sig gjældende. Gruppen blev strax bestilt af Fyrst Galotzin i St. Petersborg. Efter dette Værk var J. Dagens Helt i Rom; men selv trak han sig overanstrængt og melankolsk tilbage.

I 1839 skriver J.: «Det er hos mig noget nyt, at næsten alle smukke Piger gjøre Indtryk paa mig.» Paa det erotiske Omraade led han flere Skuffelser og gjennemgik Lidelser, som formørkede hans Sind. Det var det interessante og geniale ved den 26aarige Elisabeth Baumann (s. ovfr.), der bandt ham til hende, og vel ogsaa det, at han følte, hvorledes hun helt og holdent var begejstret forelsket i ham. 19. Febr. 1846 bleve de efter 2 Maaneders Forlovelse viede i det preussiske Gesandtskabs Kapel paa Kapitol. H. N. Clausen var hans Forlover, Th. Læssøe hendes. Brudgommens mørke Sindsstemning kastede Skygger over Brudens Lykke.

Efter at have gjort et gribende Udkast til et Gravmonument for Goethes Sønnedatter rejste J. i Følge Lægernes Raad i For sommeren 1846 med sin unge Hustru hjem til sin Moder. Han forfriskedes i Samliv med sine kjære og ved at færdes paa Lille Bælt og i dets sunde Omgivelser. I hans gamle Hjem malede hans Hustru det storslaaede Portræt af ham, som findes i det kongelige Billedgalleri. I Kjøbenhavn opsøgte J. sin Ungdomskammerat Harald Conradsen, og der udviklede sig nu mellem disse to et for dem begge meget betydningsfuldt Venskabsforhold, i det Conradsen snart blev J.s selvfor nægtende, dybt forstaaende og virksomme Medarbejder paa Kunstens Omraade. Hen ad Efteraaret mødtes de to i Florents og fulgtes ad til Rom. J. udførte nu en «Fredens Engel» som Monument til Frederik VII's Moders Grav og derefter «Adam og Eva efter Syndefaldet», som Conradsen var med at modellere paa; denne Gruppe bevirkede, at J. 1849 enstemmig blev optagen som Medlem af Kunstakademiet i Kjøbenhavn. End videre skabte han under store Kampe og udførte ved Conradsens Hjælp en Kristusfigur, der nu bl. a. St. findes i Ny Carlsbergs Glyptothek og Herlufsholms Kirke. Saa kom Aaret 1848 med de store europæiske Brydninger, der hindrede J. i hans Virksomhed. I Maj 1849 rejste han til Danmark, hvor hans Hustru alt i nogen Tid havde opholdt sig, og 26. Nov. s. A. valgtes han til Professor ved Kunstakademiet i Kjøbenhavn, hvilken Stilling han alt i 1845 havde ansøgt om, skjønt han den Gang ikke var Medlem af Akademiet. I Danmark følte han sig ensom og blev bitter. Han lukkede sig inde i sit Atelier og arbejdede der

med Conradsen; han skabte en «Flora» og konkurrerede derefter med Bissen om et Sejersmonument til Fredericia; J. udførte en «Thor», men Bissen vandt Sejer med sin smukke danske Landsoldat. Oberst Læssøe havde været J.s Ven; hans Død gjorde et dybt Indtryk paa Kunstneren og affødte dennes «Dødens og Opstandelsens Engle». I 1850 bestilte Universitetet hos ham «David» (1852—58) til at opstilles i Bronze uden for Frue Kirke. Iblant hans Arbejder fra 1850—57 bør nævnes «Penelope» i Marmor (1850), «En Slavinde i Lænker» (1852), «Slaven» (1854), «En sovende Høstpige» (1854), «Christus paa Korset» (1854), «Troens Engel» (1855), Eckersbergs Gravmæle til Garnisonskirkens Ydermur (1855), «Pigen med Killingerne» (1856) og J. P. Mynsters Gravmæle til Frue Kirkes Sidegang (1856). Paa Grundlag af den Anerkjendelse, han ved disse og sine tidligere Arbejder havde vundet, valgtes han — vistnok som Demonstration mod Høyenianerne — til Akademiets Direktør (Okt. 1857—Okt. 1863). I 1858 udførte han sin Skitse til Ørstedsmonumentet, i 1860 «Drengen med Hunden» og «Pigen med Duerne», i 1862 «De badende Piger», i 1863 «Adam og Eva før Syndefaldet», i 1865 «En sovende Kvinde med en Amarin», fra 1858—71 Ørstedes Monument og i 1876—77 homeriske Basrelieffer. Af Værker, hvis Frembringelsesaar ere usikre, bør nævnes Basrelieffet «Amor, der spiller paa Fløjte for en Hyrde, omgiven af sine Geder», «En ung Pige, hvem Amor hvisker i Øret», Basrelieffet «Leda og Svanen» og Marmorgruppen «En lille Pige med en død Fugl». Han har udført en hel Del Buster, saaledes af H. N. Clausen, Oberst J. S. Fibiger, M. Goldschmidt, H. C. Andersen, J. C. Thomsen, Frederik VII, Christian VIII, M. A. Castrén, Tscherning, A. G. Moltke-Hvitfeldt, Christian IX, Prinsesse Alexandra, V. H. F. A. Læssøe og J. B. S. Estrup; men paa dette Omraade stod han langt tilbage for Bissen.

I sine senere Aar frembragte J. ikke meget; talrige skønne Ideer skitserede han i Ler eller Tegninger, men havde mistet Lysten og Modet til at ofre Tid paa deres Udførelse. Han trak sig mere og mere tilbage fra Verden, købte en Bondegaard i Nedre Draaby ved Jægerspris og befandt sig bedst ved i Ensomhed der ude at grave, studere Dyrene og afbilde dem, altid med udmærket Karakteristik; i sine sidste Aar begyndte han atter saa smaat at dyrke Malerkunsten. I en lang Aarrække havde han sit Atelier i Rom paa Piazza del Popolo og søgte undertiden der ned; det hørte til de fremhævede Seværdigheder i den evige Stad. De ydre Udmærkelser, der bleve ham til Del, satte han ingen synderlig Pris

paa. I 1852 fik han paa Londonner-Udstillingen Guldmedaille for «Panterjægeren», i 1873 ligeledes i Wien for «De badende Piger», i 1854 blev han Æresmedlem af Stockholms kongl. Akademi for de frie Kunster og i 1866 Medlem af L'institut de France, Académie des beaux-arts, correspondant dans la section de sculpture. Ved det københavnske Universitets Firehundredaarsfest i 1879 blev han Æresdoktor i Filosofien, han var Æresmedlem af Kunstforeningen i Aalborg, og paa Halvtredsindstyveaarsdagen efter hans Indskrivning som Elev paa Kunstakademiet gjorde hans Fødeby Assens ham til sin Æresborger (1881). Han havde svenske og tyske Ordener, naaede i Danmark op til at blive Kommandør af Danebrog (1876) og at faa 2000 Kr. aarlig i Æresgage, han var Medlem af «den Anckerske Komité» osv.

I 1867 fik J. Efterretning om, at hans «Badende Piger», som i Marmor var sendt til Udstillingen i Paris, var ankommet der til i Stumper og Stykker; dette gav ham et stærkt Nerveslag, som havde Udseende af Apoplexi, og han var længe efter svag. I Aarenes Lob følte han Mavesvækkelse, som, efter at han i faa Dage havde ligget til Sengs paa sin Bondegaard, dræbte ham der 24. Juli 1883. I kristelig Fortrøstning saa han med stor Glæde og uden Angest Døden i Møde, i det han hilste den som en Befrielse til det evig gode.

Som Kunstner var J. sund Realist. Til det sidste holdt han fast ved Antiken som det rette Grundlag for Studiet af Skulpturen; han sagde, det var Thorvaldsen, som havde lært ham at forstaa den. Antiken fødte i ham «Hercules og Hebe», der var Overgangsleddet til, at han gik imod det konventionelle og fremstillede den rene og hele, sunde og skønne Natur, som han senere altid fulgte, saa han aldrig mere kunde arbejde uden med Modellen for Øje. Efter Antikens Anvisning optog han det moderate, det tilbageholdne, Fornemheden, men ogsaa det djærve, mandige og simple, den store Ynde og usminkede Renhed. Der var noget sandt i, at hans Værker røbede et vist Slægtskab med Michelangelo, dog altid uden dennes Maner. Han kunde ikke kaldes Elev af Thorvaldsen. For denne Mester med den uendelig mere *skabende* Magt var det Hovedsagen at virke gennem Linjerne, benytte Rummet og frembringe Bevægelse deri; naar han blot havde faaet udtalt sine Ideer, brød han sig i Almindelighed ikke om at udarbejde Enkelthederne stærkt. Harmonien var ham medfødt, og alt i hans Kunst bar Vidnesbyrd herom. For J. var det en Pas-

sion til det yderste at gennemføre det fuldendte, det naturlige og levende, Helheden og Renheden i *Formen*. Med sin udprægede Sans for og klare Forstaaelse af Exteriøren frembragte han igjennem Udførelsen af de mindste Detailler med Naturens Spil og Liv den alvorlige, sandfærdige Enhed. Helst fremstillede han det oprindelige: det ganske unge med den slanke, spæde, kyske Form. Yderpunkterne af hans Kunst ere «Panterjægeren» i Bronze og «De badende Piger» i Marmor, den højeste Kraft og den fineste Ynde. Det menneskelige i alle dets Afskygninger, fra Barnets Leg og Sorg til den fuldt udvikledes Dyst og Sejer, fra de mindste Hverdagsbegivenheder til de stærkeste Kampe, fremstillede han, ofte med det erotiske, ogsaa tit med Moderkjærligheden, som Hjærteslaget i Værket. Talrige Lerskitser og ypperlige Haandtegninger give tillige med hans udførte Værker rige Bidrag til Opfattelsen af det psykologiske i denne originale, interessante, ideelt anlagte Kunstnerpersonlighed, der aldrig vandt stor Popularitet i Danmark, mest vel fordi hans Frembringelser ikke havde hverken det moderne eller det iøjnefaldende nationale danske Præg; det første vil sikkert bevirke, at deres store Værd vil holde sig, det sidste har været et Moment i det Faktum, at de have vundet meget stor Anerkjendelse rundt i Udlandet.

Weilbach, *Konstnerlex.* N. Bøgh, *Erindringer af og om J. A. J.* (1884).
Nic. Bøgh.

Jermin, Jens, 1678—1742, Præst, blev født i Hjerm Præstegaard (ved Holstebro) — hvorfra Slægten har faaet Navn — i Juni 1678 af Forældrene Henrik J. († 1689) og Cæcilie Linde, en Datter af den rige Christen L. til Volstrup. I sine første Aar mistede han sin Moder, som var født paa Avsumgaard (i Vejrum Sogn, Nabosogn til Hjerm) og kun opnaacde en Alder af 18 Aar. Han dimitteredes 1697 fra Odense Gymnasium og fik allerede 1700, kun 22 Aar gammel, Hjerm Sognekald, som efter Faderens Død i 11 Aar havde været beklædt af hans Stiffader, og i dette Embede døde han 17. Febr. 1742. Han havde Magistergraden, var Herredsprovst og Konsistorialraad. Det er dog ikke som lærd eller som Præst, hans Navn er bevaret, men som Godsejer. Da Morfaderen døde 1706, fik han som Mødrenearv bl. a. Avsumgaard, som han udvidede ved Kjøb af Jordegods. 1703 ægtede han Øllegaard Muus († 1707), Datter af Biskop Chr. M. i Odense, og efter hendes Død

Mette Cathrine Bøgh, f. Svane († 1746), Enke efter Præsten Mag. Just B. i Viborg.

Wiberg, Alm. Præstehist. I, 627. Lengnick, Fam. Jermin. *A. Jantzen.*

Jermin, Thomas Just, 1711—78, Præst, forriges Søn af 2. Ægteskab, blev født i Hjerm Præstegaard 24. Juni 1711. Efter at være privat dimitteret til Universitetet 1730 tog han Attestats 1733 og var derefter udenlands i 4 Aar. 1740 blev han ordineret som Kapellan hos Faderen og ved hans Død 1742 hans Eftermand i Sognekaldet og tillige Herredsprovst. Samtidig ægtede han Etatsraad Christian Teilmanns ældste Datter, Magdalene, som imidlertid allerede døde inden Aarets Udgang i Barselseng. 1746 blev han Konsistorialraad og indgik andet Ægteskab, med Karen Poulson († Maj 1777), Datter af Niels P. til Gunderup. 25. April 1750 ophøjedes han i Adelstanden. Efter sine Forældre havde han arvet Avsumgaard, som han opbyggede paa ny og yderligere kompletterede ved tilkjøbt Gods. Da hans anden Hustru døde, søgte han Afsked som Præst — Provsteembedet havde han alt nedlagt 1762 — og flyttede til sit Gods, som han ved Fundats af 1. Sept. 1777, konfirmeret 2. Jan. 1778, oprettede til et Stamhus for sine Descendenter, i hvis Besiddelse det endnu er. Han døde 8. Juli 1778.

F. Krogh, De danske Majorater S. 43 ff.

A. Jantzen.

Jerndorff, August Andreas, f. 1846, Maler. A. J., Søn af ndfr. nævnte Maler Just Ulrik J., blev født 25. Jan. 1846 i Storchertugdømmet Oldenburg, men kom som Barn til Kjøbenhavn. Her besøgte han det v. Westenske Institut og blev efter sin Konfirmation sat i Lære hos Malermester Lübschitz, hvor han forblev i 2 Aar. Hans Hu stod dog til at blive Kunstner, og efter at have gennemgaaet Teknisk Instituts Tegneskole, hvorfra han dimitteredes 1863, kom han ind paa Kunstakademiet. Han gennemgik dettes Skoler i 5 Aar og fik 1868 Afgangsbetegnelse som Maler.

Allerede som Elev i Teknisk Institut havde J. arbejdet under Vejledning af Theatermaler Chr. Hetsch; senere kom han i Berøring med Professor Høyen, der interesserede sig varmt for ham, og paa hvis Anbefaling han kom til at male under P. C. Skovgaard. Det er derfor intet Under, at han debuterede som Landskabsmaler («Landsbygade i Aagerup ved Roskilde», 1866) og hyppig vendte tilbage til denne Retning, selv efter at han for længst havde opdaget, at hans Begavelse laa paa andre Omraader. Det varede nemlig ikke

længe, før Kunstneren fandt det Felt eller de Felter, paa hvilke han egentlig hørte hjemme, og hvor han har vundet sit Navn. I 1869 fik han den Neuhausenske Præmie for et Portræt af Pastor L. H. Schmidt og 2 Aar efter den lille Guldmedaille for en Karton: «Den barmhjærtige Samaritan». Det Spor, som disse 2 Arbejder antyde, det religiøse Maleri og Portrætmaleriet, har J. senere fulgt med sjælden Iver og Dygtighed.

Blandt de kristelige Æmner, Kunstneren har behandlet, kan nævnes «Episode af Israeliternes Vandring i Ørkenen» (1874), «Herren taler til Kain efter Abels Drab» (1875), «Syndfloden» (1878), «Jairi Datter» (1886) og Altertavlen til Nykjøbing paa Mors (1893), vel sagtens det talentfuldeste og ejendommeligste af dem alle. Det udmærker sig, som J.s Kunst i det hele, ved en dygtig, energisk Karakteristik; der er Alvor, Andagt, Inderlighed, Kjærlighed til Opgaven og Samvittighedsfuldhed i dette Billede, men det mangler den bløde, betagende Stemning, den ideale Skjønhed, som griber og fængsler Beskueren. — I Portrætmaleriet, som J. har dyrket med udmærket Held, vise hans Evner som Maler og Karakterskildrer sig dog størst. Det er ogsaa denne Retning, der har gjort ham yndet, ja populær; navnlig have de historiske Portrætbilleder i Nationalmusæet paa Frederiksborg: General du Plat ved Dybbøl (malet i 1885) og General Bülow ved Fredericia (1890) skaffet ham vel fortjent Anseelse. Mange af hans mindre Portrætbilleder staa fuldt paa Højde med, ja overgaa endog disse, ikke blot i teknisk Henscende, men i fornem Opfattelse og fin Forstaaelse af den fremstillede Personlighed. J. har malet en lang Række bekjendte Mænd som V. Marstrand, Professor Matthison-Hansen, Etatsraad Herholdt, Direktør Hellmann, Japetus Steenstrup (paa Nationalmusæet i Frederiksborg), Marinemaler V. Melbye, Brygger J. C. Jacobsen, Professor Barfoed, Professor Exner, Pastor V. Birkedal, Etatsraad L. Müller, Biskop Swane o. m. fl.

I 1875 fik Kunstneren Akademiets Rejsestipendium paa 1600 Kr. og Aaret efter det samme Beløb. Han drog til Italien, hvor han forblev indtil 1877. Fra dette Tidspunkt skriver et ejendommeligt Billede sig, der er enestaaende i Kunstnerens Produktion: «En ung Kvinde, halv draperet, staar lænet ved Sökkelen af en Bygning». Det er et lyrisk Digt i Farver, en Hymne til Ungdom og Skjønhed, fuld af Poesi, Ynde og Livsglæde. Det kan tilføjes, at J. ogsaa har leveret talentfulde keramiske og plastiske Arbejder, hvoraf dog kun enkelte ere komne frem for Offentligheden. — J. fik i 1884

Udstillingsmedaillen og blev 1887 Medlem af Akademiet. Han udtraadte senere af egen Drift, men er endnu Medlem af Plenarforsamlingen. I 1891 fik han Titel af Professor. Han ægtede i 1875 Betty Marie Matthison-Hansen, Datter af Domorganist H. M.-H. (VII, 59). *Carl Bruun.*

Jerndorff, Just Ulrik, 1806—47, Landskabsmaler, var Søn af Klokker ved Holmens Kirke Peter J. og Cathrine Cecilie f. Holm og blev født i Kjøbenhavn 30. Dec. 1806. Samtidig med at han gennemgik Malerlæren og blev Svend, gik han ogsaa paa Kunstakademiet, hvor han blev Elev af Modelskolen 1830. Han lagde sig baade efter Portræt- og Landskabsmaleri og søgte tillige Uddannelse hos Malerisamlingens Konservator, J. P. Møller, i den Kunst at restavrere Malerier. Uagtet han havde vundet en Pengepræmie som Landskabsmaler og havde udstillet flere Landskaber, var det dog for at søge Uddannelse i Restavrationsfaget, at han i 1837 fik 2 Aars Understøttelse af Fonden ad usus publicos. Han tilbragte 3 lykkelige Rejseaar i Udlandet og vendte 1840 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han aflagde Prøve paa sin Færdighed i at restavrere Malerier. Inden han fik fast Ansættelse her, fulgte han en Kaldelse til Oldenborg i Sept. s. A. og levede siden der. Ved Nytaar 1841 ægtede han Nancy Caroline Jones, i 1844 blev han oldenborgsk Hofmaler og levede et virksomt Kunstnerliv, da allerede 1847 en tærende Sygdom angreb ham, saa at han afgik ved Døden 27. Okt. S. A. vendte hans Enke tilbage til Kjøbenhavn.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 1 ff. Weilbach, Konstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Jerndorff, Peter William, f. 1842, Skuespiller. J. er født 24. Nov. 1842 i Kjøbenhavn og Søn af Andreas J., Divisionskvartermester i Søetaten og Inspektør ved Søkvæsthuset (f. 4. Avg. 1797, † af Kolera 5. Avg. 1853), Broder til foregaaende, og Caroline Anine f. Jones (f. 28. Maj 1811 † 24. Juni 1880), blev Student fra Metropolitanskolen 1861, gik i Jan. 1864 frivillig ind paa Officersskolen, kom til Hæren i April, men beordredes til det nordvestlige Fyn, da Dybbøl var taget, og blev efter Krigen Lieutenant, studerede Medicin og tog i 1870 medicinsk Embedsexamen. Efter endt Examen gjorde J., der i Studenterverdenen var bekjendt som en dygtig Dilettantskuespiller, Alvor af en længe næret Plan og meldte sig til Prøve paa det kgl. Theater, hvor han strax blev antagen og fik sin første Debut 17. Febr. 1871 som Aage i «Mester

og Lærling». Skjønt hans Ydre ikke egnede sig særlig for Elskerroller, vidste Publikum dog at paaskjønne den unge Mands smukke, urbane Organ og hans forstandige, følelsesfulde Spil, der understøttedes af en yderst velklingende og godt skolet, høj Sangstemme. Det var derfor et ret betydeligt og over de mest forskjellige Omraader spændende Repertoire, som efterhaanden blev ham til Del; fra Vaudevilleelsker, hvortil hans Evner i den første Tid syntes at henvise ham, gik han snart over i det højere Skuespil, i hvilket han med Held har udført mange betydeligere Roller, medens det moderne Skuespil i ham fandt en af sine paalideligste Støtter, samtidig med at han ikke uden Dygtighed og Lune optraadte i komiske Partier og forstod at hævde sig en smuk Plads i Syngespillet og Operaen. J., der som Lærer ved Theatrets dramatiske Elevskole udøvede en meget heldig Indflydelse paa de unge ved sin fortræffelige og korrekte Deklamationskunst, modtog i 1890 kgl. Udnævnelse som Skuespiller, og af hans omfattende Repertoire fortjener i det moderne Skuespil at nævnes: Sannæs i «En Fallit», Adjunkt Rørlund i «Samfundets Støtter», Doktor Rank i «Et Dukkehjem», Grev d'Outreville i «Giboyers Søn», Bellac i «Hvor man kjeder sig» og Andreas i «Annette», af komiske Roller: Paris i «Ulysses von Ithacia» og Narren i «Hellig tre Kongers Aften» samt i Syngespillet: Wilhelm Meister i «Mignon» og Hoffmann i «Hoffmanns Æventyr». J. ægtede 29. Nov. 1883 Amalie Lorentzen, Datter af Vexelmægler Edvard L. *Edgar Collin.*

Jernskjæg, Edele, —o. 1512, Datter af Mikkell Andersen J., Lensmand paa den biskoppelige Borg Ellinge (Løvenborg) og Fru Margrethe Andersdatter af Særslev, var en fattig adelig Jomfru uden Jordegods, men kom o. 1496 i Dronning Christines Jomfrubur og vandt Kong Hans' Yndest. Forholdet gjøres især til Gjenstand for Spot i svenske Beretninger. 1499 fulgte hun Kongen og Dronningen til Stockholm, og man lagde Mærke til, at hun stadig kjørte i Kongens Slæde; atter 1501 fulgte hun Kongeparret til Stockholm; men medens Dronningen efterlodes i Stockholm, fulgte hun tilbage med Kongen, hvorpaa hun samme Efteraar giftedes med den unge Torben Bille, der 1503 blev Lensmand paa Abrahamstrup (Jægerspris) og senere tillige paa Vordingborg, og som af Kongen kjøbte Poul Laxmands efterladte Gaard Sandholt og Arreskov i Fyn. Paa disse Steder var Kong Hans hyppig Gjæst lige til Fru E.s Død o. 1512, kort før Kongen selv døde. Ogsaa Huitfeldt har en Del

Fortællinger om Kongens Forhold til den smukke og muntre Frue paa Vordingborg, der «kunde vel skjæmte med sin Ord og Tæring kaste over Tavelbord» (svensk Rimkrønne).

Mollerup, Bille-Ættens Hist. I, 265 ff. 326 ff.

A. Heise.

Jernskjæg, Jens Pedersen, —1448, Biskop i Roskilde siden 1431. Som saadan deltog han (der var en Søn af nedennævnte Peder Nielsen J.) i de Skridt af Rigsraadet, der førte til Erik af Pommerns Afsættelse og Valget af Christoffer af Bajern. Han havde ogsaa særlige Grunde til at være Kong Erik imod, i det denne havde berøvet Bispestolen Borgen og Byen Kjøbenhavn; men af den nye Konge opnaaede Bispen dog blot et Løfte om, at Sagen skulde blive underkastet Rettergang, hvad der ikke synes at være blevet udført. Da Christoffer døde 1448, gav J. P. J. kun Christian af Oldenburg sin Stemme, mod at der blev lovet ham, at han enten skulde faa Kjøbenhavn tilbage eller i det mindste i Steden Møen til Erstatning, og denne Ø fik Bispestolen virkelig, om end vel først efter Bispens Død. Om J. P. J.s kirkelige Styrelse vides intet af Interesse; i hans Tid lede Domkirken og Roskilde By stor Skade ved en Ildebrand 1443. Bispen døde 13. Sept. 1448.

Kr. Erslev.

Jernskjæg, Mikkel Hansen, —1706—, Forfatter, synes efter Antydninger i hans Vers at være født i Norge og har næppe noget at gjøre med den gamle adelige Familie af samme Navn. Sorterup nævner ham i «Cacoëthes carminificum» blandt de slette Rimere som Kjældersvend i Kjøbenhavn og i Kjøge, hvorfra hans «Amagerlands og Indbyggers korte Beskrivelse» ogsaa er dateret 1693. Den Sprænglærdom, hvormed han pynter sine Digte, og hans Evne til at bevæge sig i Modersmaalet i det hele tyde dog snarere paa, at han har været en af Tidens mange forulykkede Studenter, og af hans «Rejse fra Trolleholm til Faaborg» (1706) synes at fremgaa, at han den Gang var Huslærer paa Trolholm (Holsteinborg) hos Anders Trolle, som dog vel næppe har taget en gammel Vintappersvend til at opdrage sine Børn. J.s Vers, hvoraf det ældste er «Roskilde Domkirkes Beskrivelse» (1685), høre til den paa Overgangen mellem det 17. og 18. Aarhundrede almindelige topografiske Poesi i Alexandrinere, opstyttet i Form og trivielt langtrukken i Indhold. Det livligste er den nævnte Rejsebeskrivelse,

der er mere humoristisk holdt og byder et og andet sædeskildrende Træk.

Bang, Saml. af nytt. og opbygg. Materier IV. Danske Saml. 2. R. VI. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VIII. *J. Paludan.*

Jernskjæg (eller rettere Baden), **Peder Iversen**, 1551—1616, til Fritsø, født paa denne Gaard 22. Jan. 1551. Forældrene vare Iver Jensen til Fritsø, Befalingsmand over Bratsberg Len og Gimso Kloster († 1570), og Karen Olufsdatter Galde († 1565). Efter at have gaaet i Skole i Oslo sendtes han ved 10 Aars Alderen til Rostock, kom derpaa i Tjeneste hos sin Slægtning Admiralen Hans Lauridsen til Oddenstrup (I, 400) og hos Christoffer Valkendorf til Glorup, i hvilken Tid han deltog i Krigen i Sverige. Da Faderen mærkede sin nær forestaaende Død, kaldte han ham hjem til Fritsø, hvor han og hans ugifte Søster Ulfhild nu boede sammen i 10 Aar. 25. Okt. 1579 blev han gift med Margrethe Breide, f. paa Vørgaard i Slesvig 1563, en Datter af Joachim B. til Vørgaard og Emerentze Emmiksdatter. 1585 fik P. I. og hans Hustru Livsbrev paa Brunlag og Numedals Len, til Dels for Penge, Kronen var ham skyldig. Han anvendtes hyppig i offentlige og private Anliggender. Efter hans eneste Søns Død i Rostock 1615 tiltog hans Syglighed i høj Grad, og 4. Okt. 1616 afgik han ved Døden paa Fritsø og fulgtes 3 Maaneder efter af sin Frue, der døde sammesteds 2. Jan. 1617.

H. J. Jersin, Ligpræd. ov. Peder Jensen og Fru Margr. Breide (1617). (Norsk) Hist. Tidsskr. IV, 498 ff.; 2. R. II, 385 ff. III, 267 ff. Danmarks Adels Aarboek 1884, S. 44; 1889, S. 85 f. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Jernskjæg, **Peder Nielsen**, —1370—. I Aaret 1358 sendte Kong Valdemar en Flaade mod Wismar By, men Angrebet mislykkedes, Flaaden blev dels tilintetgjort, dels tagen, og Anføreren selv blev fangen; dog lykkedes det ham det følgende Aar at undslippe af Fængselet ved en snild List. Denne Begivenhed synes mere end almindeligt at have gjort Opsigt hos Samtiden. Endnu Huitfeldt beretter udførlig derom, ja han véd endog at fortælle, at Helten «Peder Skegge eller Jernskeg» var Kong Valdemar «fast kjær og behagelig». Et af A. S. Vedel bevaret Slægtebogsuddrag omtaler derhos, hvorledes samme Peder Jernskjæg efter sin Hjemkomst krystede sin i Barselseng liggende Hustru, «Maren Skave», ihjel i sine panserklædte Arme, da han havde hende mistænkt for Utroskab. Ad Historiens Veje er hans Spor dog ikke let at følge, fordi han i Datidsbreve kun betegnes som Peder Nielsen,

*Lunder Peder
lene*

2

hvorved han altsaa let forvexles med samtidige af samme Navn. Umuligt er det ikke, at han, der angives at være en Søn af en Niels Pedersen og Karen Andersdatter, er den P. N., som 1359 paa Kong Valdemars Vegne bemægtigede sig den troløse Hr. Stig Andersens Gods; vist er det, at det er ham, der 1364 og endnu i Juni 1377 var Lensmand paa Skjoldenæs, medens en anden P. N. 1364 var Hovedsmand paa Vordingborg. 1365 nævnes han blandt Vidnerne ved Forliget i Kolding og har maaske da haft Sæde i Kongens Raad. Det er formodentlig ogsaa ham, der i Sept. 1377 var Lensmand paa Grimstrup med hele Øen Falster og 1379 kaldes Hovedsmand paa Nykjøbing. I et Dokument fra 1431, omhandlende et af ham funderet St. Lucii Alter i Roskilde Domkirke, betegnes han med det gaadefulde Navn P. N. Metrom af Skjoldenæs. I nogle Slægtbøger siges han at have været gift med en Datter af den med det danske og svenske Kongehus beslægtede Hr. Erik Valdemarsen; blandt hans Børn var den foran nævnte Biskop Jens Pedersen J.

Thiset.

Jersin, Jacob Jensen, 1633—94, Biskop, Søn af nedenstaaende Biskop Jens Dinesen J. og hans 3. Hustru. Han er født i Ribe 1633 (døbt 5. Juli), blev dimitteret fra Sorø 1652, derpaa Informator hos Joachim Gersdorf, 1663 Magister og 1664 Sognepræst til Kalundborg, hvorfra han uventet 25. Okt. 1680 blev kaldet til Biskop i Stavanger. Aaret efter hans Ankomst blev det ved Reskript af 6. Maj 1682 bestemt, at Stiftet skulde kaldes Christianssands Stift, hvorefter Biskoppen maatte flytte til den nye Stiftsstad. Det trak ud med Flytningen, men Stavangers Brand 1684 afgjorde Sagen, og 1685 havde Christianssand sin første Biskop. Han roses af Pontoppidan som en meget from Mand, der stiftede Fred i sit ofte urolige Præsteskab, og han skal derhos have været en dygtig Theolog og Filolog, men der foreligger intet fra hans Haand. Pontoppidan frakjender ham historisk Sans og lægger stor Skyld paa ham, hvis det er rigtigt, at han lod flere Kister med gamle Pergamentsbreve blive staaende i Stavanger, hvor de snart gik til Grunde. Nogen synderlig dygtig Biskop har han næppe været. Han døde 21. Juli 1694 i Skien paa Visitats. Han blev 5. Okt. 1664 gift med Adelheid, Datter af Biskop Hans Borchardsen (II, 510); hun overlevede sin Mand.

Faye, Christianssands Stifts Bispe- og Stiftshist. S. 267.

D. Thrap.

Jersin, Jens Dinesen, 1588—1634, Biskop, er født 28. Sept. 1588 i Jersie ved Kjøge og Søn af Præsten Dines Jensen og Ellen Hansdatter. Hans Skolegang begyndte i Hjemmet, fortsattes i Roskilde og Kjøge og afsluttedes paa Herlufsholm, hvorfra han blev Student o. 1605. 1606 overtog han et Hørerembede paa Herlufsholm, som han dog allerede 1607 opgav for at rejse til Wittenberg. Her deltog han ivrig i de filosofiske Stridigheder om Metafysikkens Betydning, som de saakaldte Ramister forkastede, men som hævdedes af den Kreds, hvortil han sluttede sig. 1610 kom han hjem, tog Magistergraden og blev 1611 Rektor i Sorø. 1615 rejste han atter ud, efter at han havde modtaget et Rejsestipendium paa 3 Aar, og paatog sig samtidig hermed at være Hovmester for en ung Adelsmand, Mogens Krabbe, der havde været hans Discipel i Sorø. Rejsens Maal var denne Gang Giessen, hvor han tog levende Del i Stridighederne imellem Lutheranere og reformerte og 1616 optraadte ved en Disputats om deres vigtigste dogmatiske Kontroverspunkter. Kort efter blev han hjemkaldt for at overtage et Professorat ved Københavns Universitet, men han undskyldte sig med Henvisning til en ny Undervisningsmethode, hvormed man i disse Aar gjorde Forsøg i Giessen, og som han ansaa det for nødvendigt at sætte sig ind i.

Hvad der især optog ham, var Spørgsmaalet om en ny Methode for den latinske Grammatikundervisning, hvorved denne kunde meddeles langt lettere og hurtigere end ved den hidtil brugte Fremgangsmaade, særlig ved en mere udstrakt Brug af Modersmaalet. Denne Methode, der var bragt i Forslag af Holsteneren Ratcke, var med Held bleven gennemført af Professorerne i Giessen, og J. haabede, at han skulde kunne faa den indført i de danske Skoler. Da han i Foraaret 1617 vendte tilbage fra Giessen tillige med sin Studiefælle Knud Richardsen, var det en Selvfølge, at man overdrog dem at gennemføre Methodcn. Den sidstnævnte blev Rektor i Odense, medens J. skulde gjøre sine første Forsøg som Tugtemester for Christian IV's naturlige Sønner Christian Ulrik og Hans Ulrik Gyldenløve. Methoden krævede en ny latinsk Grammatik med korte og tydelige Regler og Forklaringer. Denne skulde Knud Richardsen udarbejde efter Samraad med J., der 1619 var bleven Professor i Metafysik ved Universitetet, et Embede, som han 1624 ombyttede med et Professorat i Fysik. Knud Richardsen døde allerede 1621 uden at have fuldendt sit Arbejde, og det blev derfor paalagt J. at udgive Grammatikken. 1622 blev den forelagt

Konsistoriet til Bedømmelse, men fremkaldte en heftig Strid iblandt de højlærde. Sagen var den, at en stor Del af Reglerne og næsten alle Forklaringerne vare skrevne paa Dansk. Professorerne tøvede med at afgive deres Erklæring om J.s «store og lille Practica», som man spotvis betegnede hans Arbejder. Da traadte Danmarks store Mæcen, Kansleren Christian Friis (V, 407), til som J.s Beskytter. Biskop Resen havde som Modtræk udgivet en ny Udgave af Melancthons Grammatik, som J. fik Befaling til at bedømme, og han gjorde det saa grundig, at denne Grammatik fra den Tid af forsvandt fra de danske Skoler. Hermed havde Kansleren ogsaa foreløbig afgjort Striden, og 29. Nov. 1622 fik J. Privilegium paa at lade sine Grammatikker trykke i 10 Aar. Samtidig hermed udgik der en Række Kongebreve angaaende den nye Undervisningsmethodens Gjennemførelse i Skolerne, og efter at der saaledes var banet Vej for Grammatikkerne, udkom de 1623—24. Den mindre indholdt som Indledning en Vejledning til Forstaaelsen af Methoden og et Forsvar for den, den større indledes med en Anbefaling fra Universitetets Professorer, der fremhævede Betydningen af Modersmaalets Anvendelse ved Undervisningen, men denne Udtalelse var vistnok fremkaldt ved et Paabud fra Kansleren, og J. fik i Virkeligheden ingen Understøttelse fra de højlærdes Side. Da han nogle Aar efter omarbejdede Grammatikkerne, indskrænkedes Modersmaalets Plads betydelig, og i de senere Udgaver, som udkom efter hans Død, forsvandt det ganske. Men den pædagogiske Bevægelse, han havde fremkaldt, havde dog sin store Betydning. Den satte Frugt i Skoleforordningen 1632, der for de lavere Klassers Vedkommende indrømmede Brugen af Modersmaalet i langt større Omfang end tidligere, og den aabnede Blikket for Betydningen af Modersmaalets Udvikling, saaledes at Skolemænd, Præster og Digttere fra den Tid af begyndte at sysle med dets Grammatik og anvendte de nye Regler for Kunstdigtningen paa det hidtil fattige, lidet udformede Sprog.

Midt under disse Skolestridigheder var J. imidlertid ført ind i Forhold, der fuldt ud toge hans Personlighed fangen paa et andet Omraade. Der var paa denne Tid et stærkt religiøst Røre i Tyskland, nærmest i den saakaldte Weigelienske og Arndtske Retning, der tilstræbte en Frigjørelse fra den stive, orthodoxe Skoletheologi og krævede en større Inderlighed i Troslivet. Under Paavirkning af disse Bevægelser gennemgik J. en religiøs Gjæring, der fik sit Udslag i et Gjennembrud, som gav hans Liv et mærkeligt pietistisk

Præg. Hans Samtid, der ikke kunde forstaa dette pludselige Omslag, satte det i Forbindelse med et Syn, han skal have haft under et Ophold i Sorø, hvor han i Kirken sang sin Aftensang ved Absalons Grav og sang de gamle Minder frem fra Danmarks Stormagtstider. Den Luth, til hvis Toner han improviserede sin Sang, bevares endnu som et kjært Minde i hans Slægt. Under disse forandrede Forhold er det forklarligt, at J. søgte gejstlig Virksomhed. I Sept. 1625 blev han kaldet til Sognepræst ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og tiltraadte sit nye Embede i Jan. 1626. Baade som Prædikant og ved sin Sjælesørgervirksomhed vakte han en stærk religiøs Bevægelse i sin Menighed. Ejendommeligt for ham som Prædikant er hans dybe, psykologiske Blik, der støtter sig paa en rig Selverfaring. Indtrængende fremhæver han Nødvendigheden af en levende Tro, der maa forandre hele Menneskets Natur, og særlig betoner han Betydningen af Personlighedens Udvikling.

I Jan. 1629 blev Ribe Bispestol ledig. Under den stærke Gjæring, der herskede iblandt Befolkningen i Jylland efter Fredslutningen 1629, var det Christian IV om at gjøre at finde en kraftig Personlighed, som ikke blot forstod at tage Vare paa Bispeembedet, men som ogsaa paa samme Tid kunde holde Øje med Jyderne under den tiltagende Misfornøjelse i Borger- og Bondestanden og give ham Underretning om Sagernes Gang. Hertil havde han udset J. Uden at tage Hensyn til den Valgret, der efter Loven tilhørte Ribe Stifts Gejstlighed, valgte han selv, og for at overvinde J.s Betæneligheder forandrede han med egen Haand Bispeeden i den danske Kirkeordinans. Forhandlingen fandt Sted paa Slottet i Eutin, hvor Kongen den Gang opholdt sig. 19. Juli 1629 ordineredes J. af Biskop Resen, og 2. Avg. optog han sin nye Embedsgjerning i Ribe. Men han stod over for store praktiske Vanskeligheder, og det tog Tid, inden han fik den tilstrækkelige praktiske Øvelse i at overvinde dem. Som Følge af Krigen var der mange Steder indtraadt en fuldstændig Opløsning baade i gejstlige og verdslige Forhold. Præsterne i de sønderjyske Sogne, der laa under Ribe Bispestol, vilde ikke underordne sig ham, og sin Løn, der for største Delen bestod i Tiender, kunde han ikke faa. For at raade Bod paa alle disse Uordener maatte han foretage lange Rejser i sit udstrakte Stift, og ofte afbrød han disse for at vende tilbage til Kjøbenhavn, hvor han forhandlede med Kongen og Kansleren. Da han i Begyndelsen af 1630 opholdt sig i Hoved-

staden, stillede Kongen ham frit Valg: han kunde blive i Byen og modtage et Professorat i Theologi ved Universitetet, eller han kunde vende tilbage til sit Bispesæde. J. valgte det sidste, fordi han ikke vilde svigte den Kaldelse og Indvielse, han havde modtaget. I Sept. s. A. blev han Dr. theol. Efter denne Tid synes han at have fundet sig til rette i Ribe, hvor han med stor Ihærdighed varetog sin Gjerning. Allerede i Slutningen af 1630 var han stærkt optaget af at bekæmpe den herskende Overtro — en Smitsot, som havde udbredt sig over en stor Del af Landet med Syner og Jærtegn, der af Profeter og Profetinder sattes i fuldstændigt System og især rettedes imod nye Moder i Klædedragten. Og Bevægelsen traadte ham i Møde paa nært Hold. I selve Ribe By, ikke langt fra Bispegaarden, opdagede man en Søndag Morgen en mærkelig Skrift paa en Rude i Byfogdens Gaard. I Steden for at søge Kirken stimlede Borgerne sammen om Stedet for at tyde denne underlige Skrift, der varslede om forfærdelige Ulykker for Land og Folk. J. tøvede ikke med at optræde imod disse Udskejelser. I Begyndelsen af 1631 samlede han Borgerskabet og holdt daglig en hel Uge igjennem Prædiken for det om Overtroen i Almindelighed og om dens særlige Fremtoning i Ribe. Han advarede indtrængende imod at tro paa de mange Beretninger om Tegn og Undere, som efter hans Opfattelse for største Delen vare Løgn og Opdigtelse. Den Tid var forbi, da et kristent Menneske trængte til nye Mirakler for at tro. Men særlig fremhævede han, at de nye Profetier stemmede slet sammen med, hvad man vidste om Profeterne i den hellige Skrift; disse blive ikke staaende ved, hvad der hænger uden paa Mennesket, men pege indefter til Hjærtet, hvorfra Livet udgaar. Den mærkelige Aandsfrihed, hvormed han optraadte over for disse Udskejelser, vakte en almindelig Forbitrelse imod ham, og man beskyldte ham for at «foragte Guds aabenbare Tegn» og for at «have approberet al den Overdaadighed i Klædedragten». For at gjendrive disse Misforstaaelser udgav han sine Prædikener i en Traktat: «Om Mirakler, Tegn og Aabenbaringer og deres Udlæggelse». Dette Skrift efterfulgtes i de følgende Aar af hans 2 bekjendte Opbyggelsesskrifter: «Vera via vitæ, en rigtig Vej, som fører til det evige Liv» (1633) og «Troens Kamp og Sejer» (udgivet efter hans Død 1636). De ere begge sammenarbejdede af Prædikener, han havde holdt i Kjøbenhavn, og de have haft en mærkelig Livskraft. Endnu den Dag i Dag høre de til den danske Almues kjæreste Andagtsbøger og ere oversatte paa Islandsk, Tysk

og Svensk («Vera via vitæ» paa Svensk i 11 Opl. i det 18. Aarhundrede og «Troens Kamp og Sejer» i 6 Opl.).

I Sommeren 1634 var J. paa Visitats i Medolden, hvor han talte en Bonde haardt til i Anledning af nogle Udskejelser i Menigheden. Begge Parter bleve hidsige, og det gik saa vidt, at Bonden slog J. paa Øret. Nogle Adelsmænd, der vare forbitrede paa ham, toge sig af Bonden og fremstillede Sagen i et falsk Lys ved Hove. For at retfærdiggjøre sig over for de falske Beskyldninger rejste han til Kjøbenhavn i Efteraaret 1634. Hans Helbred var allerede nedbrudt, førend han tiltraadte Rejsen, og han naaede kun til Nyborg, hvor han døde af en hidsig Feber 25. Okt. Hans Lig blev ført til Ribe, hvor han blev stedt til Hvile i Domkirken nær ved Anders Sørensen Vedel og Hans Svaning. — J. ægtede 1. (1621) Anne Hansdatter Wolf († 1625), 2. (1626) Margrethe Fuiren († 1628), 3. (1630) Cathrine Outzen, som overlevede ham.

S. M. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin (1868—70). *S. M. Gjellerup.*

Jespersen, Bertel, —1613, Præst, var født i Bigum i Nærheden af Hobro, hvor Faderen, Jesper Pallesen, vistnok var Bonde. Vi træffe B. J. første Gang, da han 1573 udgav et latinsk Sørgedigt over en afdød Ven. Paa denne Tid har han maaske allerede været Præst. Hans første Ansættelse var som Vicepastor i Rødovre, med hvilket Præstekald den bekjendte Dr. Rasmus Glad (VI, 90) var forlenet. Samtidig har B. J. maaske ogsaa været Kapellan ved Helligaandskirken i Kjøbenhavn. 1578 blev han resid. Kapellan ved St. Peders Kirke i Malmø, og i denne Stilling blev han til sin Død 1613. Han er Forfatter af en Række religiøse Skrifter i Vers og Prosa, hvoriblandt «Livsens Krone» (1591) og «Helgens Spejl» (1595) endnu haves. I sit Ægteskab med Anne, Datter af Præsten Rasmus Tinckel i Grønby i Skaane, havde han Sønnen Jesper, siden vidt berømt i den lærde Verden under Navnet Caspar Bartholin (I, 551), og Datteren Dorthe, der blev gift med Astronomen Christen Sørensen Longomontanus.

Cawallin, Lunds stifts Herdaminne II, 36. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 336 ff. *H. F. Rørdam.*

Jespersen, Christian, 1766—1837, Amtmand, en Søn af Byfoged i Nexø og Aakirkeby samt Herredsfoged i Bornholms Sønderherred Niels J. (f. 1725 † 1793) og Barthe Marie f. Dam (f. 1740 † 1820), fødtes 30. Avg. 1766 i Nexø, blev 1786 privat dimitteret

til Universitetet, forberedte sig derpaa til at tage latinsk-juridisk Embedsexamen, men maatte indskrænke sig til 1787 at tage dansk-juridisk Examen for at kunne blive konstitueret til at bestyre sin syge Faders Embede, der ved dennes Død definitivt overdroges ham 1793. I Aaret 1809 blev han tillige konstitueret som Amtmand over Bornholms Amt og fik 1815 kgl. Udnævnelse i dette Embede, men fratraadte samtidig Embedet som By- og Herredsfoged m. v. 1832 blev han Medlem af den Forsamling af 35 «oplyste Mænd», der skulde tage den paatænkte Provinsialstænderordning under Overvejelse. Han døde i Nexø 30. Marts 1837. Ved forskellige Lejligheder fremhæves han — der 1809 var bleven udnævnt til Justitsraad — som en ualmindelig duelig og indsigtfuld Embedsmand, der besad et nøje Kjendskab til de for Bornholm ejendommelige Forhold. Sin Interesse for landøkonomiske Spørgsmaal lagde han bl. a. for Dagen ved forskellige mindre Bidrag til Tidsskrifter. Han blev 11. Nov. 1793 gift med Elisabeth Cathrine Smith Heiberg (f. 10. Nov. 1769 paa Strømnæsgaard paa Askø ved Bergen, † 21. Juli 1830 i Nexø), en Datter af Amtmand Christen H. (VII, 225).

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Jespersen, Christian Magdalus, 1809—73, Politiker, født 15. Febr. 1809 i Viborg, Søn af nedennævnte Justitiarius Jesper J., blev 1826 Student fra sin Fødeby's Skole og 1830 juridisk Kandidat. 1834 blev han Landsoverretsprokurator i Viborg og 1856 Herredsfoged i Hatting Herred, indtil han i Marts 1873 tog Afsked. J. var 1842—48 Medlem af den nørrejske Stænderforsamling og gjorde her ypperlig Tjeneste ved sin Arbejdsomhed og praktiske Dygtighed, ligesom han udmærkede sig ved Frisind og varm Nationalfølelse. 1848 valgtes han til den grundlovgivende Rigsforsamling, blev Medlem af Grundlovsudvalget og var sammen med P. D. Bruun Stiller af det Forslag til Rigsdagens Sammensætning, som endelig vedtoges. Personlig foretrak han en lav Valgretsensus til Folketinget og en højere til Landstinget, men gik med til den nye Ordning, i det han ligesom hans Halvbroder Niels Fr. J. (s. ndfr.) lagde den største Vægt paa den indirekte Valgmaade. I andre Henseender ønskede han at gaa langt videre end Udkastet og udtalte sig baade for suspensivt Veto og for Afskaffelse af Adel, Titel og Rang. 1861—66 var J. Folketingsmand og gjorde Tjeneste i flere vigtige Udvalg, bl. a. som Ordfører for Loven om Overformynderiernes Ordning. Ligeledes var han 1861—63 Medlem af Rigsraadet, valgt

umiddelbart i Nørrejylland, og 1864—66 af Rigsraadets Folketing, men havde i disse Forsamlinger kun en underordnet Rolle. Endelig var han 1861—69 Byraadsmedlem i Horsens og 1857—71 Direktør for den derværende Straffeanstalt. Da den nørrejyske Kjøbstadforening stiftedes 1854, tog han Sæde i dens første Bestyrelse. 1859 fik han Justitsraads og ved sin Afgang 1873 Etatsraads Titel. Døde 18. Nov. 1873. — J. ægtede 1838 Frederikke Vilhelmine Leopoldine Stockfleth (f. 1817 † 1845), Datter af Oberst Hannibal S. (f. 1774 † 1858), og 1847 Christensine Elisabeth Margrethe Christopherine Frederikke Sehested (f. 1818), Datter af Oberstlieutenant Holger S. (f. 1766 † 1839).

Barfod, Dansk Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Jespersen, Frederik, 1811—91, Politiker, født 25. Nov. 1811 i Dejbjerg ved Ringkjøbing, Søn af Sognepræst Hans Chr. J. (f. 1775 † 1844), blev 1830 Student fra Horsens Skole og tog 1834 theolog. samt 1838 juridisk Examen. 1844 blev han Prokurator i Bogense, 1855 tillige Branddirektør i de omliggende Herreder og 1877 forflyttet til Hillerød (indtil 1886). Han valgtes 1848 til den grundlovgivende Rigsforsamling, hørte her til venstre Side og gik i flere Spørgsmaal meget yderlig. Ogsaa som Folketingsmand 1849—52 hørte han i de 2 første Aar til Bondevennerne og var Ordfører for Lovene om Hartkornets Udjævning og Jagtretten. 1865—66 var J. Medlem af Rigsraadets Folketing, udtalte bl. a. stærk Uvilje mod Ordener og Titler, men stemte for den gennemsete Grundlov. Døde 21. Sept. 1891. — 26. Maj 1858 havde han ægtet Ingeborg Larsine Abelone Larsen (f. 29. Dec. 1833 † 3. Jan. 1877), Datter af Gaardejer Peter L., Skydsbjærggaard i Fyn.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. Frederiksborg Amtstid. 23. Sept. 1891.

Emil Elberling.

Jespersen, Henrik Gamst, f. 1853, Landskabsmaler, er Søn af Proprietær, Kammerraad Jens Henrik J. til Endrupholm og Marie Elisabeth f. Baagø. Han er født 20. Avg. 1853 i Ondløse ved Holbæk, tog Præliminærexamen ved Kolding Skole og kom derefter til Kjøbenhavn, hvor han i 1878 tog polyteknisk Examen i Ingeniørfaget. Umiddelbart efter blev han ansat som Kasserer og Bogholder ved det østsjællandske Jærnbaneanlæg, men Lysten til Kunsten, der med Møje var bleven holdt nede af hans Familie, blev nu saa stærk hos ham, at han allerede i 1879 opgav sin praktiske Virksomhed og søgte om Optagelse paa Kunstakademiets

Skoler. Disse besøgte han 1879—82. Han udstillede første Gang paa Charlottenborg i 1881 (2 Hedepartier). I 1884 vandt han den Sødringske Præmie, 5 Aar efter den Neuhausenske og i 1890 en akademisk Rejseunderstøttelse (600 Kr.). Under sine Ophold i Udlandet har han besøgt Sverige og Tyrol, hvorfra han har hjembragt flere Billeder. J. er en alvorlig, fremadstræbende Kunstner, der gaar sine egne Veje og navnlig føler sig tiltrukket af de store, ensomme Naturstemninger. Gjentagne Gange har han opnaaet mærkelige Lysvirkninger i sine Billeder ved et Slags videnskabelig Methode, som dog næppe hører Kunsten til. I 1894 udstillede han saaledes «Solopgang over en lille Kystby» (indkjøbt af den kongl. Malerisamling), i hvilket det var lykkedes ham at fremstille Solen midt i Billedet, saaledes at den blændede Beskueren. Et lignende Solopgangsmotiv over Heden gjorde stor Opsigt paa Udstillingen i Antwerpen s. A.

Carl Bruun.

Jespersen, Jens Otto Harry, f. 1860, Sprogforsker. Født i Randers 16. Juli 1860 som Søn af Herredsfoged, Justitsraad Jens Bloch J. († 1870) og Sophie Caroline f. Bentzien; dimitteredes 1877 fra Frederiksborg Skole. Han begyndte først at studere Jura, men opgav dette 1881 og besluttede nu, om end tillige tiltrukket af filosofiske Studier, at hellige sig til Sprogvidenskaben, der lige fra Skoletiden havde haft den største Interesse for ham. 1887 tog han Skoleembedsexamen (Fransk, Engelsk, Latin), hvorpaa han foretog en længere Studierejse til England — som han ogsaa senere har besøgt, i det Engelsk mere og mere blev hans Hovedfag — samt Paris og Berlin. 1891 tog han den filosofiske Doktorgrad (af hans Disputats, «Studier over engelske Kasus; med en Indledning: Fremskridt i Sproget», er en forøget engelsk Bearbejdelse under Trykken). I April 1893 udnævntes han til Professor ordin. i engelsk Sprog og Litteratur ved Københavns Universitet. O. J. har udfoldet en ikke ringe Forfattervirksomhed, der vidner om stor Klarhed og Selvstændighed i Tanken, skarp Opfattelsesevne og fin Forstaaelse af sproglige Fænomener og omfattende Kundskaber. Meget indtrængende har han syslet med Sprogenes lydige Side (saaledes «The articulations of speech sounds, represented by means of alphabetic symbols», 1889; hans «Lydskrift» i 1. Hæfte af «Dania», som han redigerer sammen med K. Nyrop); i nær Forbindelse hermed staa hans forskjellige Arbejder for en forbedret Sprogundervisning, med større Hensyntagen til Tale-

sprogene. Fænomener af den almindelige Sprogudvikling har han behandlet, f. Ex. i den interessante Afhandling «Til Spørgsmaalet om Lydlovene» (1886; ogsaa oversat paa Tysk). Heller ikke den litterære Side har han forsømt, f. Ex. «Chaucers Liv og Digtning» (1893).

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1891, S. 139 ff. *Vilh. Thomsen.*

Jespersen, Jesper, 1767—1829, Justitiarius, en Broder til ovennævnte Amtmand Chr. J., fødtes 25. Okt. 1767 i Nexø, blev 1786 Student fra Roskilde Kathedralskole, 1789 juridisk Kandidat, s. A. Volontær i det danske Kancelli og 1792 Kopist sammesteds. 1796 udnævntes han til Herredsfoged i Øster og Vester Han Herreder, men opgav endnu s. A. dette Embede for at blive Fuldmægtig i Kjøbenhavns Raadstueskriverkontor, blev 1798 Justitssekretær i Akershus Stifts Overret, 1802 Assessor i Christianssands Stifts Overret, 1806 Assessor i Akershus Stifts Overret og udnævntes s. A. til Justitiarius for Landoverretten i Viborg. Af det danske Kancelli karakteriseredes han i denne Anledning bl. a. som en «baade fra den intellektuelle og den moralske Side udmærket Mand», og lignende Udtalelser fremkom om ham ved forskjellige andre Lejligheder. Han døde i Viborg 29. Marts 1829. I Aaret 1796 havde han faaet Titel af Kancellisekretær, 1812 af Etatsraad og 1828 af Konferensraad. — Han blev gift 1. (1796[?]) med Helene Cæcilie Andresen (Datter af Generalavditør Christian A. og Michelle Ottilia f. Schrøder), der døde faa Dage efter Brylluppet; 2. (1797) med Mariane Henriette Diricks (f. 19. Avg. 1778 † 28. Marts 1799), Datter af Skibskapitajn Boye D. og Marie Elisabeth f. Stoppel; 3. (23. Juni 1800) med Mette Marie Bang (f. 13. Marts 1783 paa Strømsø, † 4. Okt. 1852 i Viborg), Datter af Grosserer Hans B. i Drammen og Margrethe Marie Stockfleth f. Pihl. *G. Kringelbach.*

Jespersen, Johan Peter Magnus, f. 1833, Geolog og Skolemand. M. J. er født 20. Maj 1833 paa Kannikegaard ved Nexø og er en Søn af Jochum Bohn J., Ejer af Kannikegaard, og Vitta Bolette f. Fischer. Efter at have besøgt Skolen i Rønne blev J. 1849 Examinand ved Polyteknisk Lærestalt og tog 1854 Examen i anvendt Naturvidenskab. Han beklædte dernæst forskjellige tekniske Stillinger ved et Teglværk i Slesvig, ved Sorthat Kulværk paa Bornholm, ved Kjøbenhavns Vandværk under Tunnelbygningen under Havnen, som Mølle ejer i Jylland og foretog 1857 en Rejse

i Udlandet. 1858 traadte han ind i Skolevæsenet som Adjunkt ved Rønne højere Realskole (nu Latinskole) og har siden den Tid virket som Lærer i 23 Aar ved Skolen i Rønne, fra 1881 ved Latinskolen i Nykjøbing paa Falster, hvor han 1886 blev Overlærer. I Programmerne fra de 2 Skoler og i forskellige danske og udenlandske Tidsskrifter har J. skrevet et ikke ringe Antal Artikler om geologiske Æmner. Navnlige kan fremhæves hans «Liden geognostisk Vejviser paa Bornholm» (1865) og «En Skitse af Sorthat Kulværk» (1866), der sammen med flere mindre Afhandlinger om Bornholms Geologi vidne om J.s nøje Lokalkjendskab til og varme Interesse for sin Fødeø. De i disse Artikler værende Oplysninger om de faktiske Forhold ville altid bevare deres Betydning, saa meget mere som mange af de beskrevne Lokalteter ikke mere ere tilgængelige for Undersøgelsen. 20. April 1859 ægtede J. Anna Christine Boysen (f. 17. Dec. 1834 i Alnor i Slesvig), Datter af Skibskaptajn Henning Peter B. og Anne Cathrine f. Thaysen.

Voigt, Den polytekn. Lærestalts Kandidater.

K. Rørdam.

Jespersen, Niels, 1518—87, Biskop, er født i Viborg og Søn af Borgmester Jesper Simonsen og Margrethe Nielsdatter. Han var i sin Ungdom Lærer ved en Skole (i Viborg?), blev 1544 Præst ved vor Frue Kirke i Aalborg, 1555 resid. Kapellan i Malmø efter først at have taget Magistergraden, 1558 Præst ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og 1560 Biskop i Fyn, hvor han optraadte med stor Myndighed og uden Personsanseelse revsede de mange religiøse og sædelige Udskejelser, han mødte i sit Stift, for hvis kirkelige Organisation han har haft en lignende Betydning som Peder Palladius for Sjællands Stift. Størst Fortjeneste indlagde han sig dog ved Udarbejdelsen af «Gradual, en almindelig Sangbog at bruge i Kirkerne», paa hvis Udgivelse han allerede fik Privilegium 1565, men som dog først udkom 1573. J. døde 22. Nov. 1587. Han ægtede 1. Anne Andersdatter fra Slagelse († 1582) og 2. (1582) Else Hansdatter fra Odense († 1623).

Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 23 ff. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 732 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 79 ff. 628 ff. 812 ff.

S. M. Gjellerup.

Jespersen, Niels Frederik, 1798—1862, Landmand og Politiker, født 13. Dec. 1798 i Kjøbenhavn, Søn af ovfr. nævnte Justitiarius Jesper J., blev 1818 Student og 1825 theolog. Kandidat. Han var i flere Aar Lieutenant i Studenterkorpset og fik derfor 1835

Kapitajns Titel. 1827 købte J. Grønnebjerggaard ved Holbæk, som han ejede i 24 Aar; var 1832—51 Medlem af Bestyrelsen for Holbæk Amts landøkonomiske Selskab og 1842—51 for Holbæk Sparekasse; var end videre Formand for Sogneforstanderskabet og Medlem af Amdsraadet. 1846 var han Medstifter af Bondevennernes Selskab og Medlem af Bestyrelsen indtil Maj 1848, da han ligesom J. C. Drewsen udtraadte paa Grund af Uenighed med B. Christensen. 1848 var J. Stænderdeputeret og valgtes til den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor han stærkt tog Ordet for middelbare Valg til begge Ting og hemmelig Afstemning. 1854—61 var han Folketingsmand. 1858 fik han Justitsraads Titel. Død 27. Febr. 1862. — J. ægtede 1. (1827) Maria Jespersen (f. 1802 † 1853), Datter af Byskriver i Nexø Peder Dam J. (f. 1772 † 1835), og 2. (1856) Susanne Leschly (f. 1829), Datter af Kapitajn og Landinspektør Ernst L.

Barfod, Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Føjed ~~Soren~~ ~~skriver~~ ~~;~~ ~~Moderen~~ ~~hed~~ ~~Margrethe~~ ~~Pedersdatter~~ ~~Falch.~~ 12 Aar gammel kom han i Throndhjems Skole, fra hvilken han 1665 dimitteredes til Universitetet, hvor han 1668 tog Attestats. Efter et kort Ophold i Hjemmet drog han 1669 udenlands og kom først til Leiden, hvor han baade hørte theologiske og filosofiske Forelæsninger og tillige lagde sig efter Lægevidenskabens forskjellige Grene. Paa Grund af Pesten drog han fra Leiden og opholdt sig ved forskjellige Universiteter, mest i Oxford, men var næsten stadig plaget af Feber. I Foraaret 1672 vendte han tilbage til Kjøbenhavn og øvede sig flittig i at prædike. Griffenfeld, der havde hørt ham, gav ham et godt Vidnesbyrd som Prædikant og bevirkede, at han 1675 fik Embedet som Sognepræst for Stenstrup og Lunde paa Fyn; det blev senere sagt, om med rette, vides ikke, at han havde kjøbt Embedet af Rigskansleren, ja man vidste endog at angive Kjøbesummen til 1000 Rdl. 4 Aar efter at være bleven Præst udnævntes han tillige til Provst over Sunds Herred. Ved sin Veltalenhed maa han have tildraget sig Opmærksomheden i en videre Kreds, ud over sine Sognes og sit Herreds snævre Grænser, ja selv ved Hoffet; thi 1688 kaldedes han, saa vidt vides uden Foranledning fra hans egen Side, til at være kongelig Konfessionarius, og i den Egenskab virkede han til sin Død under temmelig vanskelige For-

hold som Skriftefader for to Konger, paa hvis moralske Vandel der var ikke lidet at udsætte. Han skal ogsaa adskillige Gange have taget Bladet fra Munden i saa Henseende, uden dog for sin Djærvhed at falde i Unaade, og saa vidt det kan skjønnes, har han i Kjøbenhavn været højt anset som Prædikant, uagtet han ofte skal have haft nogle løjerlige Indfald, omtrent i Smag med den næsten samtidige Stiftsprovst Morten Reenberg. Ikke uden Grund er hans gejstlige Veltalenhed bleven betegnet som «et afskrækkende, men langt fra enestaaende Exempel paa Udstilling af Skriftlærdom»; i hans Ligtale over Niels Juel (1699), som med tilhørende Personalier udgjør et Foliobind paa 411 Sider, har man optalt over 2000 Bibelcitater (Rosenberg, Nordboernes Aandsliv III, 394). 1689 udnævntes han til Dr. theol., men som Forfatter indtog han kun en ubetydelig Plads; et Par Ligprædikener er det eneste, der er blevet trykt af hans Værker; nogle andre videnskabelige og opbyggelige Skrifter naacde ikke at komme i Pressen. 23. Okt. 1678 ægtede han Bodil Madsdatter Friis (f. 1641 i Svendborg), Datter af Raadmand og Handelsmand dersteds Mads Lucassen F. og Enke efter Poul Boesen, ligeledes Raadmand i Svendborg. De havde ingen Børn; men en Slægtning, Bolette Hjort, Datter af Præsten Poul H. i Stenstrup, P. J.'s Estermand, og Datterdatter af Poul Boesen, vistnok af et tidligere Ægteskab, antog de i Barns Sted; hun blev gift med Sjællands Biskop Peder Hersleb (VII, 395).

3. Nov. 1714 døde P. J. og begravedes i Holmens Kirke; hans Enke overlevede ham til 15. Marts 1726. Naar det er berettet, at hans sidste Ord vare: «Hvor kan jeg blive salig, som har dadlet hos andre, hvad jeg selv har gjort mig skyldig i!» da behøver dette ikke at være et Tegn paa en særlig brødebetyngt Samvittighed; det kan lige saa godt, eller vel endog snarere, være Bevis paa kristelig Ydmyghed.

Zwergius, Siellandske Cleresie. Helveg, Den danske Kirkes Hist. eft. Reform. Personahist. Tidsskr. 2. R. IV, 261; 3 R. II, 92. *Vilh. Bang.*

Jespersen, Peder Dam, 1772—1835, Sandflugtskommissær, Forstmand, yngre Broder til ovennævnte Amtmand Chr. J. og Justitarius Jesp. J., blev født i Nexø 11. Marts 1772. Som dansk Jurist blev han først By- og Herredsskriver, og 1798 ægtede han Barbara Kirstine Bohn (f. 1781 † 1864), Datter af Kjøbmand Jochum Ancher B. Efter sin Svigerfader arvede J. en stor Kjøbmandsgaard i Rønne, men han kastede sig især over Landbruget og blev efter-

haanden en af Bornholms kyndigste og fremmeligste Jorddyrkere. 1819 blev han udnævnt til Sandflugtskommissær, og i denne Stilling, som han beklædte, indtil han døde 28. Sept. 1835, har han virket meget for Sandflugtens Dæmpning og har anlagt den største Del af Sandflugtsskoven mellem Rønne og Hasle.

Thaarup, Bornholms Amt og Christiansø (1839). J. Bähr, Stamtv. ov. den Bornholmske Fam. Jespersen (1884). Naturen og Mennesket IX (1893), S. 240.

A. Oppermann.

Jessen, Carl Arnold Edwin, f. 1833, Sprogmand. E. J. er født 1. Jan. 1833 i Randers og Søn af nedennævnte Overførster Nic. Jac. J. († 1866). Han blev Student fra Randers Skole 1849 og tog 1857 Magisterkonferens i nordiske og tyske Sprog. Gjennem Sproghistorien førtes han ind paa ethnografiske og andre historiske Studier og disputerede 1862 for Doktorgraden over sine «Undersøgelser til Nordens Oldhistoric», der vakte megen Opsigt paa Grund af den skarpe Kritik, han underkastede Sagaernes Beretninger. 1860—67 meddelte han en Række indholdsrige Afhandlinger i «Tidskrift f. Filologi og Pædagogik» og i «Aarbøger f. nord. Oldkynd.» om Theorier om Sprogs Oprindelse, Lydskrift i de almindelig kjendte levende Sprog, oldnordisk og oldtysk Verselag, og i mange Bidrag til dansk Sproghistorie gav han vægtige Indlæg i Spørgsmaalet om Forholdet mellem gammeldansk Skrift- og Talesprog; ikke mindre værdifulde vare hans Bidrag til Runefortolkningen. I Hamiltons «Nord. Tidskrift» findes ogsaa flere sproglige og ethnografiske Spørgsmaal behandlede af ham. Med S. Grundtvig kom han i Polemik i Anledning af dennes Anmeldelse 1867 af R. Keyzers samlede Skrifter, hvilken fremkaldte hans fortrinlige Afhandling i «Zeitschrift f. deutsche Philologie» III om Eddakvadernes Oprindelse. Hvor underligt det nu lyder, var Oehlenschlägers «Nordens Guder» i mange Skoler, selv i lærde, Grundlaget for Undervisning i nordisk Mythologi. J. udgav derfor 1867 en kort nordisk Gudelære med Oversættelse af dertil hørende Dele af Eddaerne og viste i en anonym Afhandling i Hamiltons «Nord. Tidskrift» Oehlenschlägers mange Afvigelser fra Eddaernes Aand og Beretning, i det han i øvrigt lod ham som Digter vederfares fuld Retfærdighed. 1871 udgav han «Noter» til Worsaaes Foredrag om Forestillinger paa Guldbrakteaterne, hvori han viste Uholdbarheden af Worsaaes Opfattelse. 1875 meddelte han i norsk «Hist. Tidsskr.» en med stor Møje samlet Afhandling om Dialekter i Hærjedal og Jæmteland, men i øvrigt fremkaldte økonomiske Tryk fra Slutningen af Treserne

en Indskrænking i hans Forfattervirksomhed, som meget maa beklages. Dog udkom 1872 «Über die Egilssaga» i Sybels «Hist. Zeitschrift» og flere Afhandlinger i tyske Tidsskrifter, 1882 en Piece «Psychologiske Spørgsmaal», hvortil slutter sig «Über Leugnung causal-er Verhältnisse zwischen Physischem u. Psychischem» i «Vierteljahrschr. f. crit. Philosophie», samt «Rationalistiske Forsoningsforslag» i norsk «Nyt Tidsskrift» 1884, nærmest med Hensyn til Darwinismen.

J.s Studier forte ham ogsaa til Retskrivningsspørgsmaalet, i hvilket han gav mange Indlæg i sin første Forfatterperiode, men han fik tidlig Betænkeligheder og vendte efterhaanden helt tilbage til den ældre Retskrivning. Derfor sluttede han sig til den Opposition, der opstod mod den af Kultusminister Scavenius indførte, og udgav 1889 en Afhandling: «Den litterære Retskrivning». Denne fornyede Syssel med dansk Sprogvidenskab i Forening med mere Tid til videnskabelige Arbejder gav Stødet til Udarbejdelsen af en «Dansk Grammatik» (1891) og «Dansk etymologisk Ordbog» (1892—93), i hvilken han stærkt imødegaar Misbrugen med at behandle Dansk som Aflægger af Islandsk.

J. er en uafhængig Natur, der aldrig har søgt Embede og har foretrukket tarvelige Kaar som Timelærer; han har altid kunnet fremsætte sine Meninger uden Personsanseelse, men har ofte brugt en unødvendig skarp Form. Hans Stil er ejendommelig med korte Sætninger og ofte bidende Bemærkninger, men altid klar og for en Del humoristisk, hvorpaa f. Ex. hans 1869 psevdonymt udgivne «En Tur i Sverige» af «Verax» er et godt Exempel. *O. Nielsen.*

Jessen, Carl Friedrich Wilhelm, 1821—89, Botaniker. J. er født 15. Sept. 1821 i Byen Slesvig og Søn af nedennævnte Professor P. W. J. Han studerede Medicin og blev Dr. med., men kastede sig særlig over botaniske Studier, blev 1868 extraord. Professor i Greifswald og Lærer ved Landbrugsakademiet i Eldena; men efter dettes Ophævelse levede han i Berlin indtil sin Død, 28. Maj 1889. De af hans, udelukkende paa Tysk affattede Skrifter, der have gjort ham mest bekjendt, ere for det første et i 1854 udgivet Arbejde om Planternes Livsvarighed, i hvilket han med megen Styrke søgte at hævde den i Plantepathologien nu forladte Theori om, at de ved Deling, i Modsætning til Frøformering, frembragte Individier særlig vare udsatte for Sygdom og Undergang;

end videre forskjellige Arbejder angaaende Botanikkens Historie samt et Skrift om Tysklands Græsarter.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

E. Rostrup.

Jessen, Carl Vilhelm, 1764—1823, Søofficer, Søn af nedenævnte Etatsraad Nic. Jac. J. († 1800), er født 10. Juli 1764, blev Sekondlieutenant i Marinen 1782, Premierlieutenant 1789, Kapitajnlieutenant 1796, Kapitajn 1803, Kommandørkapitajn 1810, Kommandør 1815 og afgik fra Marinen som Kontreadmiral 1822. — Strax efter sin Officersexamen gjorde J. et Togt med Snaven «Lærken» til Vestindien, hvor han deltog i en heldig Kamp mod 2 engelske Kapere. Hjemkommen her fra før han en Tid lang til Koffardis paa Vestindien og Frankrig som Overstyrmand og vendte tilbage 1789. S. A. var han som Chef for en Kanonbaad i Admiral C. v. Schindels Eskadre i Østersøen og var det paafølgende Aar som Chef for Kongebaaden «Makrelen» rekognoscerende for den udsendte Eskadre. 1793 gik han som næstkommanderende paa Briggen «Lovgen» atter til Vestindien (Kapitajn H. Kaas), hvor han paa ny deltog i Kampe mod Kapere. Nogen Tid efter Hjemkomsten fra dette Togt var J. 1797—99 næstkommanderende paa Søkadetakademiet, derefter Chef for en Kutter paa Togt under Norge for at beskytte Neutraliteten og udgik 1800 som Chef for Briggen «Lovgen» paa ny til Vestindien, hvor han desuden havde 2 Skonnerter, «Iresine» og «den aarvaagne», under sig. Han bemægtigede sig her 1. Sept. den engelske Kaper «Eagle», som i lang Tid havde forulempet de danske Handelsskibe, og bestod 3. Marts det paafølgende Aar paa heldig Maade en Kamp mod 2 engelske Orlogsfregatter, der, uden at J. anede Krigens Udbrud, overfaldt ham ved Øen St. Thomas. Da Øernes Overgivelse senere paafulgte, maatte han imidlertid udlevere alle 3 ham underlagte Skibe til dem og rejste derefter med Besætningerne som Passager hjem, hvor Kongen hædrede ham med en Guldæressabel. 1803—4 var han atter paa Station i Vestindien som Chef for Fregatten «Frederikssten». Efter nogle Togter 1805—6 ansattes han 1807 som Chef for Linjeskibet «Prins Christian Fredrik», der tillige med Linjeskibet «Louise Augusta» og Briggen «Lovgen» dette Aar opholdt sig i de norske Farvande og derved undgik at blive udleveret til Englænderne, da disse toge hele vor øvrige Flaade. I Dec. kom han tilbage i Sundet med 200 Mand af Besætningen paa Sygelisten og med et Skib, der trængte stærkt til Eftersyn, da det længe havde været i Søen,

men fik i Marts 1808 Ordre at gaa over i Store Bælt for at forjage en derværende engelsk Fregat, som J. formodede, navnlig fordi man ønskede uhindret at kunne overføre de franske (spanske) Tropper fra Fyn til Sjælland. I Kjøbenhavn erfarede man imidlertid, at en overlegen engelsk Styrke var ankommen ud for Hornbæk, og Admiral Bille sendte derfor en Skrivelse til ham om at søge tilbage til Sundet sønden om Sjælland. J. fik dog ikke dette Bud i Hænde, førend det var for silde. 22. Marts mødte han med sit Skib 2 fjendtlige Fregatter norden for Sjælland; for at forhindre disse fra at komme ind i Bæltet holdt han nord paa; de engelske Linjeskibe ved Hornbæk havde imidlertid erfaret hans Afgang og begave sig samme Morgen paa Jagt efter ham. Kl. 2 opdagedes fra «Prins Christian Frederik» 2 engelske Linjeskibe kommende øster fra, og J. indsaa nu, at en afgjørende Kamp maatte paafølge. Flygte for Fjenden gjennem Bæltet vilde han ikke for ikke at drage den fjendtlige Styrke her ned, han holdt derfor norden og østen om Sjællands Rev og haabede nu paa at kunne undløbe til Sundet. Da Vinden imidlertid skrallede mere og mere, lykkedes ej heller dette. Kl. 7^{1/2} om Aftenen paa Østsiden af Sjællands Odde begyndte Kampen, der førtes mod de engelske Linjeskibe «Nassau» og «Stately» samt 1 Fregat og 2 Korvetter. Efter næsten 3 Timers Kamp maatte J. stryge Flaget, men var da kommen Landet saa nær, at han strax efter stødte paa Grunden. Kun med Nød og næppe undgik de fjendtlige Skibe at dele Skæbne med ham. Ved denne Lejlighed faldt den bekjendte Lieutenant Willemoes og 2 andre Officerer samt 61 Mand, desuden vare 129 Mand saarede. Da Skibet ikke kunde tages af Grunden igjen, maatte Englænderne den næste Dag brænde det. De faldne begravedes paa Oddens Kirkegaard, hvor deres Grav med et passende Monument endnu fredes. J., der i Slaget selv var bleven saaret, udvexledes snart efter i Gøteborg, hvorhen de engelske Skibe tyede for at reparere. I Resten af Krigen havde han Kommandoen over Batteriet Trekroner tillige med en Afdeling Kanonbaade. 1815 førte J. et privat Skib til Vestindien. 1822 ansattes han efter sin Afsked af Søetaten som Gouvernør over de vestindiske Øer, og i denne Stilling forblev han til sin Død, 30. Marts 1823.

J. blev gift 27. Avg. 1794 med Anna Margrethe Erichsen (f. 8. Dec. 1764 † 27. Dec. 1845), Datter af Konferensraad Jon E. (IV, 535). Han var en kjæk og ædel Personlighed, der saa vel i Kampene ude i de vestindiske Farvande som ogsaa — og navnlig — i det

ovennævnte Slag ved Sjællands Odde paa en værdig Maade hævdede den danske Søkrigerstands Ære. En Søn af ham var nedennævnte Oberst Tycho J.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Mag. f. Natur- og Menneskekundskab 1845, II, 41. Garde, Sømagtens Hist. 1700—1814. *C. With.*

Jessen, Christian, 1743—1812, Præst, blev født i Aabenraa 29. April 1743 og var Søn af Raadmand og Kjøbmand Christian J. Han undervistes i Gymnasiet i Altona og kom der fra 1762 til Universitetet i Halle. 2 Aar efter kom han atter hjem, i det hans Fader imidlertid var død. 1766 blev han Huslærer og Kabinetspræst hos Hertugen af Augustenborg. Han var en udmærket Lærer (jvfr. V, 346), og der blev paa mange Maader vist ham Gunst af den hertugelige Familie. 10 Aar efter, at han var kommen i Hertugens Tjeneste, gjorde denne ham til sin Hofpræst, og i denne Stilling virkede han i al Stilhed til sin Død, 24. April 1812. Han har udgivet adskillige Lejlighedstaler, holdte ved kirkelige Højtideligheder i den hertugelige Familie. I sin sidste Levetid forberedte han Prinsesse Caroline Amalie til Konfirmation, men naaede ikke at konfirmere hende. Han var 2 Gange gift: 1. (1776) med Wilhelmine Augusta f. Mehlbye († 1777), Datter af Forvalter paa Sandbjærg Peter M.; 2. (1778) med forriges Søster Anna Elisabeth Frederikke f. M.; de havde begge været Kammerjomfruer hos de gamle Prinsesser paa Augustenborg. Hans anden Hustru overlevede ham i flere Aar. Blandt Digteren Baggesens Venner paa Augustenborg indtog J. en høj Plads.

Chr. Schwensen (hans Svigersøn), Rede om Sarge des Hofpredigers C. J. (Hadersl. 1812). Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. A. Baggesen, Jens Baggesens Biogr. II, 155. *A. Jantzen.*

Jessen, Friedrich, 1613—77, Præst, var født 15. Febr. 1613 i Husum, hvor hans Fader var Raadmand. Efter at have studeret ved forskellige tyske Universiteter og 1635 at have taget Magistergraden blev han 1640 Diaconus i Oldenswort, men forflyttedes s. A. til Tønning, hvor han ægtede en Datter af Hovedpræsten Joh. Moldenit, der tillige var Provst i Ejdersted. I Forening med sin Svigerfader førte han en vældig Kamp mod de sværmeriske David-Joriter, hvoraf der var mange i Ejdersted. 1650 blev han Hovedpræst i Kiel, hvor Universitetet 1673 hædrede ham med den theologiske Doktorgrad. Han døde 8. Nov. 1677. Blandt hans Skrifter (mest

Ligprædikener) kan mærkes: «Larva Davidi Georgio detracta» etc. (1670).

Møller, Cimbria lit. I.

H. F. Rørdam.

Jessen, Hans, 1532—1604, Raadmand, født 25. Nov. 1532 i Ribe, var en velstaaende Handelsmand, der i sin Fødeby drev en ret betydelig Forretning. 1573 blev han i Vesterhavet overfalden af Sørøvere, som bemægtigede sig hans Skib, men samme Aften lykkedes det ham at erobre det tilbage efter med sine 3 Mænd at have fældet og fanget Voldsmændenes 9 Mand stærke Besætning. Denne Bedrift, som forskaffede ham Tilnavnet «Søhane», gjorde ham populær i Ribe. 1578 blev han Raadmand, og 1602 ønskede Borgerne ham til Borgmester, hvilket Lensmanden dog ikke vilde gaa ind paa. 12. Dec. 1604 døde han, efter at man den foregaaende Aften havde fundet den 72aarige Mand saaret til Døde og maalløs. 10 Dage senere henrettedes hans 20aarige Drabsmand, en Broder til hans Svigerdatter, men om Motivet til Misgjerningen vides intet. — H. J. ægtede 1576 Byfoged i Ribe Niels Tovskovs Datter Karine, som døde 12. April 1607 i sit 73. Aar.

Thorup, Efterr. ang. Ribe VII, 7 ff. Kinch, Ribe Bys Hist. og Beskr. II, 138 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. I, 291 ff.

C. F. Bricka.

Jessen, Hans Peter Boje, 1801—75, Veterinær, blev født 5. Marts 1801 i Kathrineherd i Ejdersted, hvor hans Fader var Præst. Efter at have nydt en omhyggelig Opdragelse i Hjemmet blev han 1819 Elev paa Veterinærskolen i Kjøbenhavn, hvorfra han afgik som Dyr læge 1823. Skjønt hans Virksomhed kom til at falde langt fra Danmark, bevarede han dog sin Kjærlighed til den gamle Skole, og ved dens Hundredaarsfest i 1873 tolkede han endnu paa Dansk sin Taknemmelighed imod sin Ungdomslærer Erik Viborg. Efter at han havde praktiseret en kort Tid i Oldeslo, gav den Omstændighed, at han havde ledsaget en russisk Officer, der berejste Danmark for at opkjøbe Hingste, Anledning til, at han 1823 blev kaldet til Rusland, hvor han blev ansat som militær Dyr læge i Novgorod. 1827 tog han Veterinærexamen ved det medicinsk-kirurgiske Akademi i St. Petersborg, var derefter nogle Aar ansat ved den kejserlige Marstald og praktiserede siden privat i St. Petersborg, indtil han 1834 blev Dyr læge ved Chevaliergarden og 1840 tillige ved Hestgarden. Samtidig var han i 5 Aar Medlem af en Komité for Veterinærmedicin og berejste de russiske Stutterier. Da

Veterinærskolen i Dorpat blev oprettet 1848, blev J. udnævnt til dens Direktør, fra hvilken Stilling han dog tog Afsked 1858, medens han vedblev at være Professor og Leder af Klinikken lige til sin Død. I disse Stillinger gjorde J. fortrinlig Fyldest, var elsket af sine Elever og vandt stor og almindelig Anerkjendelse. Han synes at have været en kraftig, kjærnesund Natur, utrættelig i Kampen for, hvad han ansaa for Ret, begejstret for sin Videnskab, men tillige begavet med et aabent Blik for almenmenneskelige Interesser, rig paa Humor, udrustet med digterisk Evne samt fremfor alt en sand Hædersmand. — J. har paa Tysk udgivet talrige Skrifter over veterinære Æmner, af hvilke de vigtigste dreje sig om Kvægpesten. Hans første Arbejde herom udkom 1834 i Berlin, og siden har han om denne, især for Rusland saa overordentlig vigtige Kvægsyge skrevet en Mængde Afhandlinger, hvori han utrættelig kæmper for Indførelsen af Podning som Middel til at standse Sygdommens Udbredelse blandt Steppekvæget. J. var virkelig Statsraad og dekoreret med flere russiske Ordener. 1873 blev han Kommandør af Danebrog. Han døde pludselig 2. Juni 1875.

Dörptsche Zeitung 9. Juni 1873. Neue Dörptsche Zeitung 9. og 11. Juni 1873. Baltische Wochenschr. 4. Okt. 1873 og 1875, Nr. 24. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *B. Bang.*

Jessen, Jesse, 1625--76, Præst, uden Tvivl en Slesviger, blev 1647 Student fra Odense og 1655 Sognepræst i Nykjøbing paa Falster. I denne Stilling skal han kort efter have indlagt sig stor Fortjeneste af Byen og sine Sognebørn, da de svenske i Begyndelsen af 1658 eller maaske snarere i det følgende Aar kom til Falster. Da Nykjøbing ikke saa sig i Stand til at udrede den paalagte Brandskat, og det derfor var bestemt, at Byen skulde gaa op i Luer, forhindrede Præsten nemlig dette ved en djærv Prædiken i Kirken, hvor han havde selve Carl Gustav til Tilhører, og siden ved en alvorlig Tiltale til sin kongelige Gjæst i sit Hjem. Saaledes fortæller Sagnet, som dog næppe staar ganske til troende. J. J. døde 7. Maj 1676 efter i de 2 sidste Aar tillige at have været Provst over Falsters Sønderherred. Hans Enke blev gift med Præsten i Toreby Anders Eriksen Stenkelstrup.

Rhode, Saml. t. Lollands og Falsters Hist. II, 61 ff. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. I, 9 ff. *C. F. Bricka.*

v. Jessen, Johan Christian, 1817—84, Jurist og Politiker, fødtes 2. Jan. 1817 i Nykjøbing paa Falster og var Søn af ndfr.

nævnte Gehejmekonferensraad Matthias Reinhold v. J. Han dimitteredes 1834 fra Herlufsholm, blev juridisk Kandidat 1840, s. A. Volontær i Rentekammeret og Hofjunker, 1842 Fuldmægtig ved Fyns Stiftsamt, 1843 konstit. Herredsfoged i Lunde, Skam og Skovby Herreder, 1844 Kammerjunker, 1845 konstit. og 1846 fast ansat som Borgmester og Byfoged i Svendborg, til hvilket Embede i 1852 Taasinge Birk henlagdes. Han hørte til den ikke meget store Kreds af yngre, virkelystne Embedsmænd med liberale Tendenser, som i Absolutismens sidste Dage søgte at bringe Lys og Luft ind i de gammeldags, skimlede Forhold og derved at berede Jordbunden for den gryende nye Tid. Med Iver og Dygtighed optog han de forskellige kommunale Opgaver, som trængte til Løsning, og Svendborg By, der snart kom til at indtage en af de forreste Pladser blandt Landets Kjøbstadkommuner, skylder hans 14aarige Virksomhed meget. Efter at han 1858 var bleven Kammerherre, udnævntes han 1859 til Borgmester og Byfoged i Horsens og fandt her et nyt Felt for sin Virkelyst.

Ganske uventet kaldtes han bort her fra til en betydelig højere Stilling. Henimod Slutningen af Aaret 1859 affødte de Danner-Berlingske Forhold ved Hoffet en Ministerkrise; Hall og hans Kolleger indgave deres Demission, og det overdroges til Kammerherre Rotwitt at danne en ny Regering. Han fik Tilslutning hos Blixen-Finecke og Regnar Westenholz, og det var denne sidste, som foreslog at overdrage Indenrigsministeriet til v. J., den Gang Folketingsmand for Svendborg By (valgt 1858). Han tog meget ivrig fat paa sine nye Forretninger og vilde sikkert have prøvet sine Kræfter paa Reformer og Fremskridt i en meget vid Udstrækning, dersom der var blevet levnet ham Tid dertil; men Ministeriet, der var dannet 2. Dec. 1859, sprængtes allerede 8. Febr. 1860 ved Rotwitts pludselige Død, og v. J. vendte tilbage til sit Embede i Horsens. 1864 førtes han af Fjenden til Rensborg, hvor han sad 10 Uger fangen. — Blandt de Sager, for hvilke han nærrede speciel Interesse, var Udviklingen af Samfærdselsmidlerne, særlig af de jyske Jærnbaner; fra 1874—79 var han kgl. Kommissarius for Silkeborgbanen, fra 1875 tillige ved de fynske Baner. Han har siddet i flere større Kommissioner. 1864—65 var han Medlem af Rigsraadets Folketing, fra 1866 til sin Død havde han Sæde i Landstinget for 10. Kreds og deltog altid med Liv i Forhandlingerne. Han talte let og flydende, havde en Rigdom af Ideer og var altid rede til at gaa ind paa noget nyt, men det var mere Stemninger og Følclser hos ham end gennem-

tænkte Planer, støttede til grundig Undersøgelse og baarne frem af energisk Vilje. I sin Politik tilhørte han oprindeligt den national-liberale Retning, saa længe denne i Aarene omkring 1848 var det fælles Udtryk for Folkefølelsen; senere indtog han en vis Særstilling, ikke uden Tilbøjelighed til at nærme sig de «folkelige» Anskuelser, hvis Ledere dog ikke vilde anerkjende ham som Fælle. Han døde pludselig i Horsens 6. Febr. 1884. — v. J., som 1876 blev Kommandør af Danebrog, blev i 1847 gift med Sophie Augusta Dichman (f. 21. Okt. 1825), Datter af Kapitajn, Toldinspektør Fr. Chr. D.; hun overlever ham.

Leth og Wad, Dimitterede fra Herlufsholm I, 228 ff. II, 233. Fabricius. Horsens Kjøbstads Beskr. og Hist. S. 219 f. *C. St. A. Bille.*

Jessen, Juliane Marie, 1760—1832, Forfatterinde, er Datter af neddenstaaende Etatsraad Nic. Jac. J. († 1800) og fødtes 11. Febr. 1760 i Kjøbenhavn. Tidlig paavirkedes hun af hin Tids nationale Digtere og Skribenter, mest af Jacob Baden og af sin Morbroder og Lærer C. F. Jacobi (ovfr. S. 338), der mente, at hun havde Evne til at dyrke Muserne. Enkedronning Juliane Marie valgte hende til sin Lektrice, hvilken Stilling hun beklædte fra sit 27.—30. Aar, da hun maatte tage Afsked paa Grund af en Mavegigt, som i 8 Aar holdt hende paa Sygelejet, hvorefter hun stadig var svag og aflukket fra Verden. Efter Jacobis Død (1810) blev Rasmus Nyerup hendes litterære Vejleder. Tidlig havde hun angrebet Baggesen for at hævne hans Udfald mod Jacobi. I 1816 sendte hun ham imidlertid et Forsøg paa at løse hans Gaade «Det evige Sindbillede», og fra nu af blev han hendes Ven, samtidig med at hun stillede sig skarpt imod Oehlenschläger. Mest bekjendt blev hun ved, at hun (1819) vandt den af Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme udsatte Præmie for en Nationalsang. Af 59 Besvarelser — deriblandt Jetsmarks «Duftende Enge» og Chr. Wilsters senere noget omarbejdede «Hvor Bølgen larmer højt fra Sø» — vandt Frk. J.s Prisen, skjønt hendes Sang «Dannemark, Dannemark, hellige Lyd!» er temmelig uheldig og affødte en Mængde berettigede Parodier. Det var Weyses Musik til den, som bevirkede, at den blev sunget. Hun har for øvrigt udgivet mange Digte, en Komædie osv. Agtet for sin ædle Karakter døde hun efter et fleraarigt Sygeleje i Frederiksberg By 6. Okt. 1832.

Erslew, Forf. Lex. J. M. Jessen, Smaa Markvioler (1819), Fortalen. Kjøbenhavnsposten 1832, S. 814 f. J. Davidsen, Fra vore Fædres Tid S. 100 ff.

Nic. Bøgh.

v. Jessen, Matthias, 1641—1712, Magistratspræsident, Broder til nedennævnte Gehejmeraad Thom. B. v. J., fødtes i Store Vi 21. Nov. 1641. Efter først at have gaaet i Flensborg Skole studerede han fra 1661 Theologi og østerlandske Sprog i Rostock og Helmstedt og var dernæst i 4 Aar Hovmester for den unge Henning Rumohr, Søn af Hans R. til Rundtofte. 1670 gik han til Universitetet i Jena og kastede sig nu over det juridiske Studium; 1673 blev han Dr. jur. og ægtede omtrent samtidig Eva Chemnitz († 10. Nov. 1704), Datter af Superintendent i Jena Christian C. Han ernærede sig nu i nogle Aar som Advokat i Jena, indtil han 1681 kaldtes hjem og udnævntes til Præsident i Altona, en Stilling, han beklædte til sin Død, 27. Marts 1712. 1685 var han bleven Kancelliraad, 1693 Justitsraad og 1696 Etatsraad. Som Præsident viste han stor Dygtighed og erhvervede sig almindelig Agtelse; han er Forfatter til forskjellige mindre juridiske Afhandlinger. Fra hans Sønnesøn Johan Frederik Vilhelm v. J., der adledes 1754, nedstammer den nulevende adelige Familie v. Jessen.

Møller, Cimbria lit. I. N. staatsbürg. Mag. V, 380 f.

L. Laursen.

v. Jessen, Matthias Reinhold, 1780—1853, Stiftamtmand, Søn af Herredsfoged i Haderslev Herred Johan Christian v. J. (f. 1745 † 1801) og Helene f. Landrup (f. 1748 † 1789) og Sønnesøn af den 1754 adlede Etatsraad Joh. Fred. Vilh. v. J., fødtes i Haderslev 19. Nov. 1780, blev hos sin Onkel Stiftamtmand Hellfried i Vejle (VII, 300) forberedt til at tage Examen artium, men afbrød 1799 foreløbig sine Studeringer og blev Kornet først ved det slesvigske, senere ved det holstenske Rytterregiment, lod sig dog 1803 sætte à la suite for at kunne fortsætte sine tidligere Studier, blev 1804 privat dimitteret til Universitetet, tog 1805 den juridiske Forberedelsesexamen og fortsatte derefter sine juridiske Studier, indtil han 1806 blev beordret til at indfinde sig ved sit Regiment, hvor han ansattes som Divisionsadjutant. 1807 adjungeredes han den kgl. Generalstab, blev 1808 Divisionsadjutant i Generaladjutantstaben og Ritmester i Kavalleriet, ledsagede 1811 Justitsminister Kaas paa dennes Gesandtskabsrejse til Paris, udnævntes 1813 til Major og senere s. A. til Amtmand over Hjørring Amt, dog saaledes, at han ikke skulde tiltræde dette Embede, saa længe de daværende Konjunkturer vedvarede, fik end videre i Aaret 1813 Ordre til at indtræde som Medlem af Kommissionen for Norges Providering og blev efter Fredslutningen 1814 Stiftamtmand over Laaland-Falsters Stift samt

Amtmand over Maribo Amt. Dette Embede styrede han derefter i en lang Aarrække med almindelig anerkjendt Samvittighedsfuldhed, Iver og Dygtighed, saa længe de legemlige Kræfter sloge til. Han afskedigedes fra Udgangen af Aaret 1849, efter at han i Følge sit eget Ønske fra Begyndelsen af 1847 i 2 Aar havde haft en af Rente-kammerets Avskultanter til Assistance ved Forretningernes Varetagelse. Ligesom han hørte til de 35 «oplyste Mænd», der i 1832 drøftede den paatænkte Stænderordning, saaledes valgtes han 1834 til Suppleant for Østifternes Stænderforsamling, men kom aldrig til at give Møde i denne. 1810 blev han Kammerjunker, 1817 Kammerherre, 1829 Kommandør af Danebrog, 1843 Storkors og 1849, i Anledning af sit 50. Aars Embedsjubilæum, Gehejmekonferensraad. Han døde 1. Avg. 1853 i Kjøbenhavn. — Han blev gift: 1. (23. Juni 1810) med Marie Sophie Ammitzbøll (f. 19. Sept. 1788 paa Kjeldkjær, † 18. Juli 1824), Datter af Proprietær Laurids A. og Gedske f. Steenstrup; 2. (21. Dec. 1825) med Juliane Henriette Ter-Borch (f. i Kjøbenhavn 21. Dec. 1805, † 18. Febr. 1866), Datter af østerriksk Konsul Thomas T.-B. og Elisabeth f. Heinrich.

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Jessen, Nicolai Jacob, 1718—1800, Etatsraad, født Nytaarsdag 1718, Søn af Diaconus i Neuenkirchen Tycho J. og Anna Elisabeth f. Schröder, tjente i en Aarrække Frederik V som Kammer-tjener og fik som saadan 1759 Gavebrev paa den forhenværende Krudtmølle ved Raavad for der at anlægge et Filehuggeri, der blev beskyttet ved omfattende Privilegier. 1762 fik han desuden Stubbemøllen (Stampen) til en Sabelfabrik. Fabrikvirksomheden gik imidlertid kun daarlig, og trods mange Begunstigelser og Penge-tilskud af Kongen gik Foretagendet 1765 fallit. Ved Struensees Fald var J., der ved sin Afgang efter Kongens Død var bleven Justitsraad, et virksomt Medlem af Sømmensværgelsen og med sit Kjendskab til Christiansborgs udviklede Gange og talløse Døre, hvortil han endnu havde en Hovednøgle, var han hin 17. Jan. en habil Vejviser ved Overrumplingen; for sine Tjenester belønnedes han med 400 Rdl. aarlig. 1778 fik han det indbringende Embede som Kæmmerér ved Øresunds Toldkammer, blev s. A. Etatsraad og døde 16. Avg. 1800. Gift 8. Dec. 1758 med Marie Christine Jacobi (f. 5. Marts 1738 † 11. Febr. 1801), Søster til ovfr. S. 338 anførte Chr. Fr. J.

Hist. Tidsskr. 3. R. IV; 4. R. II; 5. R. I. Nyrop, J. F. Classen S. xviii. 108. 316.

G. L. Wad.

Jessen, Nicolai Jacob, 1797—1866, Forstmand, Søn af ovennævnte Kontreadmiral Carl Vilh. J., fødtes 17. Juli 1797 i Kjøbenhavn, blev 1814 Student, tog 1818—19 Landmaaler- og Forstexamen i Kjøbenhavn og blev 1820 ansat som gageret Forst- og Jagtjunker; 1830 blev J. Overførster for en Del jyske Statsskove, 1845 tillige for de øvrige, og i denne Stilling virkede han, indtil han døde 1. Juni 1866 i Randers. 1828 blev J. Kammerjunker, 1851 Hofjægermester, 1852 Kammerherre; 1855—63 var han Landstingsmand. J. virkede med stor Iver, men langt fra altid med Held, for Bevarelsen af Jyllands private Skove og for deres Overgang til Statsskov, og han angreb de private Skoves Behandling i en anonym Anmeldelse af «Christiansons» Skrift «Ueber Forstverwaltung» (1834), hvis Forfatter var J.s Svoger, C. Dirckinck-Holmfeld (IV, 276). 1831 ægtede J. Selma Henriette Dirckinck Baronesse af Holmfeld (f. 1806 † 1845), Datter af Arnold Chr. Leop. D. Baron af H.; efter hendes Død giftede han sig 1848 med Caroline Wilhelmine Jessen (f. 1804 † 1882), Datter af hans Farbroder Overkrigskommissær Frederik Christian J.

Erslew, Forf. Lex. A. Oppermann, Bidr. t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886.

A. Oppermann.

Jessen, Niels Staal, 1797—1880, Bossemager, er født 22. Maj 1797 paa Adserstrup paa Laaland, som Faderen, Claus Seidelin J., da ejede efter en Tid at have været Apotheker i Nakskov; Moderen var Karen f. Hincheldey. Under sin Opvæxt paa Cathrineholm mellem Slagelse og Skjelskør fik han kun en tarvelig Undervisning, Hjemmets Forhold vare i hine trykkede Tider vanskelige. Hvad hans første Bestemmelse har været, vides ikke, men 1818 kommer han, 21 Aar gammel, i Bøssemagerlære i Slesvig, og 1822 etablerer han sig i Slagelse. 1827 bliver han Bøssemager ved sjællandske Jægerkorps, og fra 1830—62 er han Bøssemager i Søetaten. Han var en ualmindelig dygtig Tekniker, der bl. a. gjorde sig bemærket ved i 1834 at udkære en Ørn i Jærn; han vilde hermed vise, at den gamle Kunst at skære i Jærn godt kunde udøves i Nutiden, hvad der fuldt lykkedes ham. Ørnen, der var udstillet ved Industriudstillingen i Kjøbenhavn 1834, blev kjøbt af Kunstforeningen. J. døde som Krigsraad 25. Juni 1880. — 10. April 1827 havde han ægtet Cecilie Ettelene Marie Fregerslow (f. 12. Okt. 1800 † 10. Maj 1855), Datter af Brændevinsbrænder Rasmus Pedersen F. og Anne f. Petersen.

Erslew, Forf. Lex. Tidsskr. f. Kunstind. I, 85. N. C. Th. Jessen, Medd. om Slægten Jessen (1885).

C. Nyrop.

Jessen, Peter, 1846—85, Veterinær, blev født 1. Febr. 1846 i Ullerup Sogn i Sundeved. Faderen, Peter J., havde en lille Gaard; Moderen hed Ingeborg f. Hansen. 19 Aar gammel blev han Landvæsenselev paa Rungstedgaard, og senere tjente han som Karl hos sin gamle Præst. Af særlig Betydning for hans aandelige Udvikling blev dernæst hans Ophold i 2 Vintre paa Askov Højskole. Han satte sig nu det Maal at blive Højskolelærer, men for at erhverve sig fyldigere naturvidenskabelige Kundskaber bestemte han sig til at tage Dyr lægeexamen. Efter at have taget Præliminærexamen, hvortil han væsentlig forberedte sig ved egen Hjælp, kom han 1868 paa Veterinærskolen, som han forlod som Dyr læge 1871. Strax efter overtog han en Plads ved Lyngby Landboskole som Lærer i Kemi, Anatomi og Husdyrbrug. Her blev han i henved 5 Aar, uddannede sig til en udmærket Lærer og modnedes i mange Henseender. Han kom nu ogsaa ind paa litterær Syssel med Husdyrbrug (i «Tidsskrift for Landøkonomi»). Med Understøttelse fra Landhusholdningsselskabet gjorde han 1874 Studierejser paa Husdyrbrugets Omraade i Jylland, Slesvig og Skaane. Da Selskabet besluttede sig til at ansætte en Konsulent i Husdyrbrug, opfordrede man J. til at uddanne sig hertil, og efter at han havde foretaget flere Studierejser saa vel i Indlandet som i Udlandet, især i England og Holland, overtog han 1876 denne nye, vanskelige, men betydningsfulde Stilling. Det var navnlig Kvægbruget, der blev hans Virkefelt, og det er almindelig anerkjendt, at han har udført et stort og dygtigt Arbejde for at føre dette fremad. Han benyttedes i stor Udstrækning som Raadgiver og Vejleder for store og smaa Landbrugere, og i sin rolige, tillidindgydende Personlighed, sin Evne til klar og jævn Fremstilling, der støttedes til et indgaaende Kjendskab til Husdyrholdet hjemme og ude, besad han særlig gode Betingelser for at bringe de af Prosch forfægtede rationelle Principper til at trænge igjennem i det praktiske Liv. Han foretog mange Rejser til England, Holland og Hamborg for at undersøge Vilkaarene for vor Kreaturhandel, ledsagede i 1877 og 78 de Deputationer, Landhusholdningsselskabet sendte til England for at værge vor frie Indførsel af Kreaturer, og førte i 1878 og 79 de ved Statens Understøttelse fremskaffede Samlinger af Heste og Kvæg til Udstillinger i Paris og London; han benyttedes overhovedet til en Mængde offentlige Hverv paa Husdyrbrugets Omraade. Efter flere Aars Brystsyge døde han 9. Avg. 1885. Han begravedes paa Ryslinge Kirkegaard, hvor Venner have rejst ham

en Mindesten. — J. ægtede 15. Juli 1881 Henriette Amalie Povlsen, Datter af Lærer H. C. H. P. i Randers og Mette Marie f. Stabell. Tidsskr. f. Landøkonomi 1886. Sønderjydske Aarbøger 1891. *B. Bang.*

Jessen, Peter Carl, 1772—1830, Kabinetssekretær, Søn af ovennævnte Etatsraad Nic. Jac. J. († 1800), blev født i Kjøbenhavn 20. Nov. 1772. Han dimitteredes 1789 fra Helsingør Latinskole og tog 1793 juridisk Embedsexamen; Aaret efter vandt han Universitetets Guldmedaille for sin Besvarelse af den juridiske Prisopgave. Da Kronprinsens civile Departements Kontor oprettedes 1803, blev J., som hidtil havde været Kronprinsens Kasserer og 1795 havde faaet Titel af Kammerraad, Chef for dette og fik 1805 Titel af Justitsraad. 1808 udnævntes han til Kabinetssekretær hos Kongen, hvilken Stilling han beklædte til sin Død, 19. Okt. 1830. Han var en særdeles punktlig Embedsmand, af et fornemt, tilbageholdent Væsen og strængt konservativ af politisk Tænkemaade. J. var 1811 bleven Etatsraad. 1828 blev han Konferensraad, og 1829 dekoreredes han med Danebrogsordenens Kommandørkors. Han var 2 Gange gift: 1. med Johanne C. f. Wildenrath († 1804); 2. med Regine M. f. Wildenrath († 1842). Begge Ægteskaber vare barnløse. *A. Thorsøe.*

Jessen, Peter Willers, 1793—1875, Læge, fødtes i Flensborg 13. Sept. 1793, studerede Medicin i Berlin, hvor Horn og Heim vare hans fornemste Lærere, og hvor den førstnævnte tidlig vakte en levende Interesse for Psykiatrien hos ham. Endnu før sin Promotion i Kiel i 1820 blev han udnævnt til Overlæge ved Sindssygeanstalten ved Slesvig By, hvilken s. A. traadte i Virksomhed. I denne Stilling vandt han hurtig et betydeligt Navn som Banebryder for den nye Retning i sindssyges Behandling, der da begyndte at gjøre sig gjældende. Han var en af de allerførste Anstaltslæger, der fuldt og konsekvent afskaffede de gamle Tvangs- og Marterapparater og gennemførte det senere efter Englænderen Conolly kaldte No-restraint-System. Allerede 1828 indrettede han ved sin Anstalt Landbrug til de sindssyges Beskæftigelse. Hans Anstalt blev saaledes hurtig en Monsteranstalt, først og fremmest for Norden, og var i en Aarrække den eneste virkelige Kuranstalt for sindssyge i hele Skandinavien; ogsaa Patienter fra Norge og Sverige indlagdes hyppig der, saaledes bl. a. Esaias Tegnér. I theoretisk Henseende og i Litteraturen, i hvilken J. virkede ved Skrifter og Afhandlinger, udviklede han en Theori om Abnormiteter i Nerve-systemet som Sindssygdommenes nødvendige Substrat; han blev

derved en af Førerne for den nye, saakaldte «somatiske» Skole mellem de tyske Sindssygelæger. Ved sin elskværdige og fintdannede Personlighed var han meget afholdt, ogsaa i kollegiale Kredse; han var Stifter af den slesvigske Lægeforening (1832) og i mange Aar dens virksomme Formand. 1833 fik han Professortitelen. 1845 opgav han sin anstrængende Stilling ved den nu store Statsanstalt, som det synes, af rent private Grunde og nærmest kun for at faa Otium til fortsat videnskabeligt Arbejde. Han fik sin Afsked af den danske Regering med Forpligtelse til at holde psykiatriske Forelæsninger ved Kiels Universitet. Endnu samme Aar aabnede han en privat Sindssygeanstalt tæt ved Kiel, hvilken han kaldte «Hornheim» til Ære for sine Lærere i Berlin, og som ogsaa hurtig blev meget anset. En uhyggelig Beskyldning for uforsvarlig eller endog forbryderisk Adfærd som Anstaltslæge, der blev rejst 1861 mod ham paa Foranledning af sindssyge Kverulanter, vakte megen Omtale baade i Fag- og Dagpressen, men gjorde ham dog ingen Skade i det almindelige Omdømme. I et udførligt Forsvarsskrift («Das Asyl Hornheim, die Behörden und das Publicum») belyste han og nedslog Beskyldningerne, ligesom han overhovedet retledede Publikum i dets Bedømmelse af Lægers Optræden over for sindssyge. 1870 fejrede han sit Jubilæum som medicinsk Doktor og erholdt da Æresdiplomet som Dr. phil. fra Kiels Universitet. Sin private Anstalt vedblev han at staa i Spidsen for til sin Død, 29. Sept. 1875.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XIII. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte III. N. staatsbürg. Mag. X, 464. *Jul. Petersen.*

Jessen, Peter Willers, f. 1824, Læge. Han er en Søn af foregaaende og fødtes i Slesvig 5. Marts 1824. Han studerede Lægevidenskab i Kiel og promoveredes her 1847, habiliterede sig derefter som Privatdocent i Psykiatri og psykisk-forensisk Medicin ved Kiels Universitet, bistod sin Fader i Ledelsen af Hornheim og overtog selv Asylet efter Faderens Død. I en Aarrække har han tillige fungeret som Medicinalraad i det slesvig-holstenske Medicinalkollegium. Han har offentliggjort talrige Skrifter og Tidsskrifts-afhandlinger, mest af psykiatrisk Indhold.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte III. *Jul. Petersen.*

v. Jessen, Thomas Balthasar, 1648—1731, Kancelliembedsmand, Diplomat. Paa Fædreneside nedstammer J. fra en vel-

havende Bondeslægt i Bredstedegnen. Faderen hed Johannes J., og Moderen, Margrethe Lange, var en Patricierdatter fra Flensborg. I Præstegaarden i Store Vi i Flensborg Amt, hvor Faderen i over 40 Aar var Sjælesørger, fødtes Th. B. J. 4. Juli 1648. Paa et Billede, som endnu findes i Kirken, ser man hans Portræt som lille Dreng, omgivet af Forældre og Søskende. Skjønt en stor Børneflokk opvoxede i Hjemmet, fik han dog tillige med sin ovennævnte Broder Matthias († 1712) en omhyggelig Undervisning. Da Faderen døde, var han en 15 Aars Discipel i Flensborg lærde Skole, men Moderens Pengemidler tillode hende dog at lade hans Uddannelse fortsætte. Efter at have studeret ved flere fremmede Universiteter, bl. a. i Leiden, hvor han blev immatrikuleret 1669, erhvervede han 1671 den juridiske Licentiatgrad i Strasburg.

Efter sin Hjemkomst fik han 1673 Exspektance som Sekretær i Kancelliet i Glückstadt og ansattes derpaa i Speier, men paa Hertugen af Augustenborgs Anbefaling kaldtes han hjem og anbragtes i Glückstadt (1675). 2 Aar senere blev han Sekretær i tyske Kancelli i Kjøbenhavn. Ved sin store Arbejdsevne og betydelige stilistiske Færdighed henledede han snart Opmærksomheden paa sig. I Conrad Biermann (IV, 449), under og med hvem han arbejdede, vandt han en indflydelsesrig Velynder, der tog sig varmt af den fremadstræbende unge Mand. Udnævnt 1679 til Kammersekretær fejrede J. 13. Dec. 1680 sit Bryllup med Biermanns 16aarige Datter Elisabeth. Som Kancelliembedsmand har J. i en længere Aarrække udført et anstrængende og brydsomt Arbejde. Det paahvilede ham at gjennemlæse alle indkomne Sager og forsyne dem med sine Bemærkninger, ligesom han har konciperet Ordlyden af de fleste Traktater under Christian V's Regering, hvortil ogsaa hans ypperlige Sprogkundskaber gjorde ham særlig skikket. Aerkjendelsen af hans Gjerning udeblev ikke heller. Sammen med sin Svigerfader optoges han 1681 i den danske Adelsstand. Ved de indledende Skridt til Inddragelsen af Hertugdømmet Slesvigs hertugelige Del og dennes Forening med den kongelige samt Kongens Hylding som Enehertug 1684 indtog J. en fremskudt Stilling. Som Løn for hans Virksomhed i denne Sag udnævntes han til Etatsraad og fik tillige et saa indbringende Embede som Stallerposten i Ejdersted. I sin Svigerfader, der 1682 var indtraadt i Konseillet, havde J. en trofast og sikker Støtte. Skulder ved Skulder arbejdede begge sammen og dannede et stærkt Parti; det er derfor vanskeligt at holde begges diplomatiske Virksomhed

hver for sig. Da Svigerfaderen, tidlig ældet, 1690 trak sig tilbage til Hamborg, førte J. stadig en særdeles flittig Korrespondance med ham og søgte Raad og Hjælp hos den erfarne Statsmand. Som hin, der havde gaaet i Lære i den franske Statsskole, nærrede J. stærke Sympathier for Frankrig og varetog ivrig dets Interesser ved Hoffet her hjemme.

1688 var J. bleven udnævnt til Oversekretær i tyske Kancelli, og 1695 fik han Titel af Gehejmeraad. Han var paa den Tid vistnok den eneste Diplomat her, der fuldstændig var hjemme i de udenrigske Sager. Uden egentlig som Chef for det tyske Kancelli at være Medlem af Konseillet havde han dog saa godt som stadig Sæde i samme. I sin Skildring af J. (1692) fremhæver Molesworth, hvis træffende Karakteristikker af danske Statsmænd dog plettes af hans Partiskhed, J.s høflige Væsen, overdrevne Ydmyghed og Lyst til selv at føre Ordet, en Omstændighed, der gav hans Modstandere Vaaben i Hænde. Han indrømmer dog, at J. ved sin store Flid og Kyndighed i den udenlandske Politik var den mest egnede Mand til at beklæde denne Post. I de diplomatiske Tvistigheder, som Molesworths Skrift affødte, spiller J. som den engelske Diplomats ivrigste Modstander en fremtrædende Rolle. Ved dette fjendtlige Forhold trak Underhandlingerne med England i de derpaa følgende Aar i Langdrag. Tilbøjeligheden til at forhale og forvikle diplomatiske Forhandlinger synes overhovedet at være et Princip hos J., som han havde tilegnet sig efter sin Svigerfader. J. havde i Aarenes Løb sluttet sig til Conrad Reventlow, der allerede 1686 i indviede Kredse forventedes at blive Fr. Ahlefeldts Efterfølger. J.s Skinsyge over Plessens stigende Magt og Anseelse udviklede sig efterhaanden til et erklæret Had fra begge Sider. Medens J. søgte at mistænkeliggjøre ethvert af sin Modstanders Skridt, stræbte Plessen at vække Dronningens Uvilje mod J. Tronskiftet 1699 blev skæbnesvangert for J. Af et Brev fra Chr. Dittl. Reventlow fra Avg. 1700 erfarer man, at Hertugen af Württemberg paa Kongens Spørgsmaal om Grunden til de udenlandske Magters Uvilje mod ham skal have svaret, at ingen mere vilde forhandle med en Mand som J., der var kjendt for sin Træskhed. Kongen takkede Hertugen for dette Vink og ytrede, at han selv aldrig havde haft stor Æsteme for J., og at hans Fader, Christian V, aldrig havde benyttet ham i vigtige Sager, men kun beholdt ham for hans Rutines Skyld. Hertugens Raad at fjærne J. blev virkelig fulgt: 1. Okt. blev han afskediget, og medens Chr. Lente, Plessens bedste Ven,

indtraadte i Konseillet, udnævntes Chr. Sehested til J.s Efterfølger som Oversekretær. Den offentlige Mening synes at have tillagt J. Andel i Krigens Udbrud, hvorfor Svenskerne, for at hævne sig paa ham, stak Ild paa Broderens Ejendomme i Altona. J.s Fald kom, i Folge hans egne Udtalelser, ikke uventet, «men kunde dog være udført med mindre Éclat». Mismodig over et saadant Udfald af sine 25aarige «Fatiguer» omgikkes J. en Tid med Planer om at søge Tjeneste andensteds, men allerede i Dec. s. A. blev han akkrediteret som Gesandt i Wien, hvor han 26. Maj 1701 afsluttede en defensiv Alliance mellem Kejseren og Danmark paa 10 Aar. Kort i Forvejen havde J. i Kongens Navn taget Hertugdømmet Holsten til Len for Kejsereus Trone. Hjemkommen fra Wien opholdt J. sig i Aarene 1702—3 dels i Hamborg, hvor han forhandlede med de derværende Diplomater angaaende Koadjutorvalget, dels, af Sundhedshensyn, paa sit Gods i Holsten. Længe havde han (efter sin egen Ytring) været i Uvished om sin Fremtidsskæbne, da han til sin store Glæde fik overdraget en vigtig, men tillige yderst besværlig diplomatisk Mission. I Dec. 1703 blev han udnævnt til Gesandt ved det polske Hof med Karakter af befuldmægtiget Minister. Det var hans Opgave at støtte Kong Augusts vaklende Trone ved at mægle Forlig mellem ham og de oprørske polske Magnater og afværge Sveriges fjendtlige Anslag. Kort efter hans Ankomst tvang Urolighederne ham til i Febr. 1704 at flygte til Breslau. Da Konføderationen i Warschau kort efter erklærede Polen for Republik og August for afsat, opfordrede J. ham til ikke at lade sit Rige i Stikken ved at flygte til Sachsen. Uviljen over Stanislaus Leczinskis Kongevalg styrkede imidlertid atter Augusts Parti, og i Forsamlingen i Sendomir tilbød J. i en Tale, han holdt til Konføderationen, sin Konges Garanti for Freden. Augusts svævende Holdning forhindrede ham imidlertid i at afslutte den paa-tænkte defensive Alliance mellem begge Konger. J.s Stilling blev derefter vanskeligere. Han søgte imidlertid at modarbejde Stanislaus' Kroning og ivrede mod en Partikulærfred, der skulde udelukke Zarens Deltagelse. Efter at Freden mellem Sverige og Polen var sluttet i Efteraaret 1705, og Carl XII i Aarets sidste Maaneder var gaaet i Vinterkvarter ved Warschau, begav J. sig til Danzig i Anledning af Sveriges Overgreb paa Byen. Først ud paa Sommeren 1706 rejste han fra Danzig ved Rygtet om den forestaaende Fred. Efter nogen Tids Ophold i Breslau træffe vi ham i Nov. i Gross-Glogau, hvor han ivrig, men forgjæves arbejdede for Patkuls

Frigivelse. I Jan. 1707 er J. i Leipzig hos August og havde ligeledes Avdiens hos Kongen af Sverige; han traadte i nær Forbindelse med Piper, men havde et vaagent Øje henvendt paa Gørtz' Intriger. I Efteraaret 1707 havde J. sin Afskedsavdiens hos Kong August.

Hjemvendt til Danmark vedblev J. uden at beklæde noget Embede at være en Slags Konsulent for Regeringen i udenrigske og særlig i de gottorpske Sager. I Juni 1711 var han Medlem af Kommissionen, der nedsattes for at afgjøre Stridighederne i det slesvig-holstenske Ridderskab. 30. April 1712 sluttede han med Gørtz paa hertugelig Side den saakaldte Rensborger-Fortolknings-reces, hvorved forskellige Tvivlspunkter i det Aaret tilforn afsluttede Hamborger-Forlig fandt deres Afgjørelse, og den gode Forstaaelse mellem Formynderregeringen og Kongen for en Stund stadfæstedes. 1713 udnævntes J. til Præsident for det gottorpske Kancelli og Overretten i Slesvig, nærmest en Hvilestilling for den aldrende Statsmand. Som saadan traadte han endnu en Gang i Forgrunden, i det man under Forhandlingerne om Slesvigs Indlemmelse i den danske Krone afæskede hans Betænkning. I denne raader han til at afskaffe Landdagen og tilintetgjøre Hertugdømmets politiske Særstilling.

I sine sidste Leveaar opholdt J. sig skiftevis i Embedsbyen Slesvig og paa sit Gods Deutsch-Nienhof, som han havde kjøbt 1695. Desuden ejede han Godserne Klægsbøl og Binnenau. 1731 trak han sig paa Grund af sin høje Alder og Svagelighed tilbage fra sit Embede, men døde endnu samme Aar 27. Okt. i en Alder af 83 Aar efter at have tjent Danmark i over et halvt Aarhundrede.

Han og Hustru, Elisabeth v. Ehrenschild (f. 10. Juli 1664 i Kjøbenhavn, † 1. Febr. 1729 i Slesvig), hvile begge i Domkirken i Lybek. De efterlode sig 3 Sønner, af hvilke *Conrad v. J.* (f. 1684 † 1753), af Kejseren udnævnt til Rigsfriherre, var Vicekansler i Glückstadt og Konferensraad, og *Johan v. J.* (f. 1693 † 1733) var Etatsraad og Amtmand i Kolding. *Louis Bobé.*

Jessen, Tycho, 1799—1857, Officer, er født 21. April 1799 i Kjøbenhavn og er Søn af ovennævnte Kontreadmiral Carl Vilhelm J. Han blev 1809 indskrevet som Volontær ved Artillerikadetinstituttet, men vedblev at nyde privat Undervisning i Hjemmet til 1811, da han blev Kadet. Han blev Stykjunker i 1813, Sekondlieutenant 1816 (med Anciennitet fra 1815), fik 1827 Premierlieutenants Karakter

og blev 1830 virkelig Premierlieutenant, fik 1837 Kapitajns Anciennitet og blev 1840 Kapitajn og Kommandør for Pontonner- og Pioner-detachementet i Rensborg, men kom ej der hen, da han byttede sig til at blive Kommandør for 3. Batteri i Kjøbenhavn. Ved Organisationen 1842 blev han Chef for dette Batteri, med hvilket han saa gjorde Felttogene i 1848 og 49 med. Batteriet var tilstede ved Bov, men kom ej til at deltage, derimod var det med Bravour i Ilden i Kampene ved Slesvig, Nybøl, Dybbøl, Ullerup, Kolding, Gudsø og Fredericia. J. havde i 1848 faaet Majors Karakter, blev i 1849 virkelig Major og forblev derefter i Kjøbenhavn, udnævntes i 1852 til karakt. Oberstlieutenant, tog sin Afsked i 1854 og fik i 1856 nyt Afskedspatent som Oberst. Han døde 23. Marts 1857. — Det var Batteriets Deltagelse i Affæren ved Nybøl, der henledede den almindelige Opmærksomhed paa J. Det Mod og den Udholdenhed, hvormed Batteriet førte Kampen imod det meget overlegne fjendtlige Artilleri og først gik tilbage efter en direkte Ordre, faldt saaledes i Menigmands Smag, at Batteriet fra den Dag var meget populært ogsaa i Kjøbenhavn. J. var egentlig en artilleristisk Hugaf, men udmærkede sig ellers ikke ved andre fremtrædende Egenskaber. — Han blev gift 1843 med Jensine Wilhelmine Fogtman (f. 17. Nov. 1813), Datter af Sømand Johannes F. og Petronelle Christine f. Adberg. Hun døde 16. Marts 1892.

Flamand, Slagene ved Fredericia og Isted S. 58 ff. Skandinav. Folkemag. 1851, S. 513. Søndagsposten 1869, Nr. 307. *P. C. Bang.*

Jessen (=Schardebøll), **Erik Johan**, 1705—83, Generalkirkeinspektør, historisk og topografisk Samler, en Søn af Bendix Johan J., Præst i Jevenstedt ved Rensborg, og Dorothea Elisabeth f. Eilers. Han er født 4. Nov. 1705 i Jevenstedt, studerede først Theologi, men rejste 1732 til Jena for at lægge sig efter Retsvidenskab. 1735 blev han Assessor i Hofretten i Kjøbenhavn, 1737 Sekretær ved Generalkirkeinspektionskollegiet, 1739 Sekretær i det danske Kancelli, 1745 Kancelliraad, 1746 Generalkirkeinspektør, 1754 virkelig Justitsraad og 1768 Etatsraad; han var Medlem af det kgl. genealogiske og heraldiske Selskab fra dets Stiftelse 1777 samt af det norske Videnskabernes Selskab i Throndhjem. Han blev 16. Okt. 1750 gift med en Datter af Oberst Søren Brinck (III, 61) ved Navn Gertrud Cathrine og afgik ved Døden i Kjøbenhavn 26. Avg. 1783.

Efter Initiativ af Brødrene Carl og Johan Ludvig v. Holstein paatog J. sig i Begyndelsen af Aaret 1743 at udarbejde en

Beskrivelse over Kongens Riger og Lande, i hvilket Øjemed en Mængde Spørgsmaal fra Kancelliet udsendtes til Besvarelse af Stifter og Amter i begge Riger, hvad der ogsaa indbragte et ret anseligt Materiale, mest dog fra Norge; det fra Danmark indkomne overlodes senere E. Pontoppidan og H. Hofman til Brug ved Udgivelsen af «Danske Atlas», medens J., der mere synes at have besiddet Evnen til at samle end til at benytte sit Stof, fik Hjælp med Hensyn til de norske Sager af nogle norske Studenter, af hvilke endelig Hans Steenbuch († 1800 som Sognepræst til Melhus i Thronhjems Stift) blev hans Medarbejder gjennem 6 Aar og synes at være den egentlige Forfatter til den under J.s Navn i 1763 udkomne 1. Del af det vel ansete Værk: «Det Kongerige Norge, fremstillet efter dets naturlige og borgerlige Tilstand», hvoraf Fortsættelsen dog aldrig fulgte. Ogsaa til dansk Adels- og Personalhistorie har J. efterladt betydelige Samlinger, der endnu findes i det danske Rigsarkiv. For øvrigt er det meste af hans Samlinger bevaret paa det store kongl. Bibliothek i Kjøbenhavn, navnlig de ovennævnte norske Besvarelser i den Kallske Samling. Af Genealogi har han kun udgivet «Stammtafeln u. histor. Nachrichten der Familie derer von Jessen-Schardeböll» (1771). Hans øvrige trykte Arbejder bestaa i en Beskrivelse over Frederik V's og Dronning Louises Salvingsfest (1747), «Nachricht von der königl. dänischen Mission in dem norwegischen Lapland» etc. (i «Dän. Bibl.» VI) og «Afhandl. om de norske Finners og Lappers hedenske Religion» (1767, bag i Knud Leems «Beskr. over Finmarkens Lapper»).

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Werlauff, Det kgl. danske Selskab, især S. 160. Wille, Minde-Taler S. 305 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Jetsmark, Jens, 1781—1853, Redaktør, er født i Kovsted ved Randers af Forældrene Kurvemager og Havedyrker Søren Veger J. og Maren f. Dinesen. Fra sit 14. til sit 20. Aar underviste han, kom derefter i 1802 paa det blaagaardske Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1805; var 1806—8 Huslærer hos Professor Manthey paa Brede og derefter i 2 Aar Skolelærer paa Papirfabrikken Nymølle. Først efter mange alvorlige Betæneligheder opgav han Undervisningsvæsenet, hvortil han var særlig anlagt, og fulgte i 1810 en Anmodning af Manthey om at overtage Redaktionen af Adresseavisen, hvilken han forestod i 43 Aar. Her udfoldede han stor Virksomhedsevne og bragte mønsterværdig Orden til Veje. Ved at indsamle frivillige Gaver og med Skjønsomhed uddele disse frem-

mede han ofte gavnlige og almennyttige Øjemed. 1. Juli 1812 ægtede han Augusta Rosalia Bindseil (f. 4. Jan. 1795 † 30. Avg. 1851), Datter af Grosserer B. Selv døde han 7. Avg. 1853. Af hans Digte kjendes bedst «Mindesang om Luther» (1817) («Da Sandheds klare Lys var slukt») og «Duftende Enge og kornrige Vange», hvortil Weyse satte Musik.

Erslew, Forf. Lex. Flyveposten 1853, Nr. 195. Kjøbenhavnsposten 1853, Nr. 182. *Nic. Bogh.*

Jetsmark, Jens, f. 1813, Generaldecisor. J., en Søn af Jordbruger Anders Sørensen Veger og Anne Kirstine Sørensdatter, fødtes 17. Juni 1813 paa Udflytterstedet Jetsmark i Kovsted Sogn, Randers Amt, tog 1833 dansk-juridisk Examen, blev 1835 privat dimitteret til Universitetet, 1840 juridisk Kandidat, arbejdede derefter som Volontær paa Kongens Fogeds Kontor og paa Kjøbenhavns Amts nordre Birk, blev 1843 Kancellist i General-Kommisariatskollegiet, 1848 Fuldmægtig i Krigsministeriet, 1849 Kontorchef sammesteds, 1853 Kommitteret i Armeens Intendantur, 1856 Generaldecisor for Armeens og 1871 tillige for Flaadens Revisionsvæsen, fra hvilke Stillinger han efter eget Ønske afskedigedes 1888. Desuden var han fra 1851—77 Medlem af Bestyrelsen for de militære Underklassers Pensionering og for Invalideforsørgelsen. End videre har han i en meget lang Aarrække været og er endnu Medlem af Kjøbenhavns Sygehjems Bestyrelse, og han har overhovedet, saa længe de legemlige Kræfter sløge til, med stor personlig Opofrelse taget virksom Del i saa godt som ethvert Velgjørenhedsværk for Vesterbro og Frederiksberg. 1853 udnævntes han til Justitsraad, 1856 til Etatsraad, 1866 til Kommandør af 2. Grad af Danebrog, 1877 til Kommandør af 1. Grad og 1888 til Konferensraad. Han blev 4. Febr. 1846 gift med Jacobine Marie Munck (f. 4. Maj 1819 i Hammelev i Randers Amt), Datter af Sognepræst Erhard M. og Henriette Stampe f. Fabricius. *G. Kringelbach.*

Joachim Ernst, Hertug af Pløen, 1595—1671, er født paa Sønderborg 29. Avg. 1595 og Søn af Hertug Hans den yngre (VI, 572) og hans anden Hustru, Agnes Hedevig af Anhalt-Zerbst. Efter at have studeret i Giessen og Tübingen foretog han en Rejse til Holland, England, Frankrig og Italien og gjorde nogen Tid Krigstjeneste i Venedig, hvorefter han blev Chef for et Regiment Fodfolk i Danmark. I Henhold til Faderens Testamente arvede han

ved dennes Død (9. Okt. 1622) Besiddelserne i Holsten, Staden og Fyrstendømmet Pløen med de tidligere Klostre Ahrensbock og Reinfeld. Hertil kom ved den ældste Broders, Christians (III, 530), Død (1633) Søbygaard med en Fjerdedel af Ærø.

J. E. fortsatte hele sit Liv igjennem de Bestræbelser, Faderen havde udfoldet, for at vinde Anerkjendelse som de «regerende Herrers» Ligemand, baade over for Hertugdømmernes Stænder og i Arven af Stamgrevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Det lykkedes ham dog ikke at trænge igjennem hermed, og først ved Forliget i Kjøbenhavn 31. Dec. 1670 (18. Marts 1671) opnaaede han Løfte om Vederlag for sine Rettigheder til Grevskaberne og Indrømmelser for sine Landsdele imod at gjøre fælles Sag med Kongen over for Gottorp. Hans Sønner fik i de nærmest følgende Aar udlagt betydelige Godser i Segeberg Amt og den nordlige Del af Øen Als med Nørborg Slot. Selv døde J. E. kort efter, 5. Okt. 1671. Han havde 12. Maj 1633 ægtet Dorothea Augusta (f. 1602 † 1682), Datter af Hertug Johan Adolf af Gottorp. Af hans Sønner arvede Johan Adolf (s. ndfr.) Pløen, August (I, 377) Nørborg, Joachim Ernst Rethwisch i Holsten og Bernhard (II, 136) Søbygaard.

P. Hanssen, *Nachricht v. d. Plönischen Landen* (1759). *A. D. Jørgensen.*

Joachim Frederik, Hertug af Nørborg (Nordborg) og Pløen, 1668—1722, Søn af Hertug August af Nørborg (I, 377) og Elisabeth Charlotte af Anhalt, fødtes 9. Maj 1668 i Magdeburg, hvor hans Fader var Gouvernør. Han uddannedes i de militære Videnskaber og tjente alt 1688 som Generalmajor under Prins Vilhelm af Oranien. Efter Faderens Død 1699 arvede han Nørborg med Gaardene paa Als, medens den yngre Broder Christian Carl fik Søbygaard paa Ærø. Da denne imidlertid indgik et ustandsmæssigt Ægteskab, formaaede J. F. ham til ved Forlig af 24. Nov. 1702 at give Afkald paa sin Arv, saa længe hans (J. F.s) mandlige Linje var til. Ved Hovedlinjens Afgang 1706 arvede han end videre Pløen, hvor han fra nu af residerede. Han var en ødsel Fyrste, der efterlod stor Gjæld, skjønt han utilbørlig havde forøget sine Undersaatters Skattebyrde. Død 25. Jan. 1722 uden Sønner. 2 Gange gift: 1. med Magdalene Juliane af Birkenfeld (f. 1686 † 1720), 2. med Juliane Louise af Ostfriesland (f. 1698 † 1740).

P. Hanssen, *Nachricht v. d. Plönischen Landen* (1759). *A. D. Jørgensen.*

Jochims, Peter, 1762—1844, Etatsraad, Søn af Provst Jacob J., blev født i Febr. 1762 i Burg i Sydditmarsken. Efter at have

studeret juridiske og filosofiske Videnskaber blev J. Landkommis­ sær, Dr. phil., Handels- og Fabrikintendant i Slesvig og Holsten, 1825 Justitsraad, 1830 Étatsraad; han døde ugift 18. Marts 1844. J., der var en anset Havebruger og havde anlagt en udmærket Planteskole ved Slesvig By, udgav 1835 anonymt en Piece, «Forst- wissenschaftliche Aphorismen», hvori han tager Ordet for at sælge Hertugdømmernes Statsskove, rydde de større Skovstrækninger og dyrke Træer enkeltvis eller i Smaaholme paa den Jord, som Ager- bruget levnede.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

A. Oppermann.

Jochumsson, Matthias, f. 1835, Præst, Digter. M. J. fødtes paa Gaarden Skógar i Reykhólasveit i det nordvestlige Island (Bardastrandar Syssel) 11. Nov. 1835; Forældrene, Jochum Magnússon og Thora Einarsdatter, tilhørte Bondestanden. I sit 11. Aar sendtes han fra sit Fædrenehjem for hos Slægtninge at tjene sit Brod, bestemtes for Handelen og modtog en herpaa beregnet Undervisning i Kjøbenhavn i Vinteren 1856—57. Ved privat Understøttelse sattes han i Stand til at studere, blev Student fra Reykjavik lærde Skole 1863 og Kandidat fra Præsteseminariet sammesteds 1865. 1867 udnævntes han til Præst paa Kjalarnes i Nærheden af Reykjavik, men søgte 1873 sin Afsked og var derefter til 1880 uden præstelig Virksomhed. Fra 1874—80 redigerede han det i Reykjavik udkommende Blad «Þjóðólfur». 1880 ansattes han atter som Præst, paa Oddi i Rangárvalla Syssel, hvorfra han 1886 forflyttedes til Kjøbstaden Akureyri (Øfjord) i det nordlige Island. M. J. har foretaget gjentagne Rejser (særlig 1871 ff.), paa hvilke han har opholdt sig i Danmark, Norge og England, ligesom han ved sine i Amerika bosatte Landsmænds Interesse sattes i Stand til at besøge Verdensudstillingen i Chicago 1893. Han har været 3 Gange gift, sidst (1875) med Guðrún Runólfsdatter.

M. J., over hvis lyriske Digtning et 1884 udgivet Bind Digte («Ljóðmæli») giver et Overblik, er maaske den folkeligste af de nulevende islandske Digtere. Af let bevægelig Natur finder han hurtig og i rigt strømmende Ord Udtryk for sin modtagelige Følelse, der med Forkjærlighed henvender sig til Troslivets Stemninger, hvorvel han som Præst har haft Vanskelighed ved at forlige sig med Statskirkens Dogmer. I Følge Forholdene er en stor Del af Digtene Lejlighedsdigte — om end flere, særlig den i Anledning af Tusendaarsfesten 1874 skrevne Gruppe, skyldes Begivenheder af mere

almen Betydning —, men man finder dog ogsaa her en Bestræbelse for at fremdrage almindelige Synspunkter og tillige Vidnesbyrd om mindre begrænsede nationale Sympathier end jævnlig blandt hans Landsmænd. — 1864 udgav M. J. et Skuespil, «Utilegumennirnir» (o: de fredløse), der saa vel i sin oprindelige Skikkelse som omarbejdet under den fra Hovedpersonens Navn tagne Benævnelse «Skugga-Sveinn» hyppig er blevet opført ved Dilettantforestillinger paa Island, hvor det har vundet stor Yndest, og som ogsaa for et Publikum med de nødvendige Forudsætninger maa siges at være et livligt og underholdende Folkeskuespil. Dette er senere blevet efterfulgt af flere andre, til Dels utrykte, dramatiske Arbejder. — End videre har M. J. gjennem vellykkede Oversættelser gjort dels Digterværker i de øvrige nordiske Sprog (f. Ex. Tegnér's «Frithiofs Saga»), dels fremmede Digtere (særlig Shakspeare) bekjendte paa Island.

Jón Borgfirðingur, Rithöfundatal.

Kr. Kaalund.

Johan, jvfr. Hans.

Johan (III) den milde, holstensk Greve, Panteherre i Skaane, Sjælland og Laaland, — 1359, var en Søn af Grev Gerhard (II) den blinde i dennes andet, 1293 sluttede Ægteskab med Agnes af Brandenburg (I, 120), der 1286 var bleven Enke efter Kong Erik Glipping. Faderen var, ikke mindst ved sit nære Forhold til det danske Kongehus, bleven den mest fremragende blandt de talrige Medlemmer af den schaumburgske Greveslægt; Krønikerne omtale i stærke Ord hans Rigdom, der siden, nedarvet til Sønnen, gav denne hans Tilnavn, der betyder den gavmilde. Ved Gerhards Død 1312 var af hans første Ægteskab den ældste Søn død; en yngre Søn, Gerhard (IV), forlod nu den gejstlige Stand, hvori han var indtraadt, men kort Tid efter solgte han næsten alle sine Besiddelser til Halvbroderen. Det var saaledes J., der blev Faderens Hovedarving. Hans Lande laa for største Delen godt samlede i det østlige Holsten; sit Hovedsæde havde han paa Pløen, hvorefter Linjen kaldes; senere erhvervede han ogsaa den vigtige By og Borg Kiel. Ved Faderens Død var han endnu knap voksen; strax fandt han dog en udmærket Støtte i sin ældre Halvbroder Kong Erik Menved, der herved kunde gjengjælde de Tjenester, som J.s Fader havde vist ham i hans yngre Dage. Det var Erik, der mæglede J.s Kjøb af Grev Gerhards Lande, og J. stod ogsaa fast paa Kongens Side, fremfor alt i dennes store Kamp med Markgrev

Valdemar af Brandenburg, under hvilken Greven for øvrigt faldt i Fjendernes Hænder og først slap fri ved Freden 1317. Til den anden holstenske Greve, der i denne Tid arbejdede sig fremad til Magt og Indflydelse, Grev Gerhard af Rensborglinjen (V, 597), stod J. i det bedste Forhold; ved enig Optræden og med Kong Erik til Rygstød trængte de efterhaanden de andre Medlemmer af Huset tilbage, saaledes at de to bleve Herrer over næsten hele Holsten. I Fællesskab modtog de ogsaa 1317 Fyn i Pant for den Krigshjælp, de havde ydet den danske Konge.

Da Erik Menved døde 1319, ydede J. sin anden Halvbroder, Christoffer, Hjælp til at blive valgt til Konge i Danmark; til Gjengjæld lovede Christoffer at forlene ham med Femern, et Løfte, som han dog ikke holdt; Kongen kom selv til Øen, og mange gode Mænd, der allerede havde sluttet sig til Greven, bleve henvendte. Senere kom det vel til Forlig mellem Halvbrødrene; i Pinsen 1322 var J. hos Kongen i Vordingborg og modtog Ridderlaget af hans Haand, men Femern synes han rigtignok ikke at have faaet. Da Christoffer efter Hertug Erik af Jyllands Død (1325) krævede Formynderskabet over dennes Søn Valdemar, stillede J. sig ogsaa jævnsides Gerhard af Rensborg imod ham, og Valdemar betalte hans Bistand ved at pantsætte ham Ekernførde og Landet mellem Sli og Ejder. Endnu større blev hans Løn, da Valdemar Aaret efter blev valgt til Danmarks Konge i Christoffers Sted; nu fik J. Lensbrev paa Femern, dertil baade Laaland og Falster i Pant.

Det gode Forhold, der hidtil havde hersket mellem J. og hans rensborgske Frænde, blev fra nu af afløst af en mer eller mindre aabenlys Kappelstrid mellem dem om at tilrive sig Hovedparten af dette danske Rige, der syntes viet til Opløsning og Undergang; med stigende Misundelse har J. øjensynlig set paa Grev Gerhard, mod hvis voldsomme Energi og fremragende Krigsdygtighed han satte sin Snildhed og Kløgt, sit Talent for Intriger og sine velfyldte Pengekister. En Tid kom han ogsaa godt frem ved disse Midler. Han indlod sig i Forbindelser med den landflygtige Christoffer, og 1329 forte han ham tilbage til Riget; lige saa snildt som hensynsløst forstod han at gaa Kongen og de danske saaledes imellem, at Christoffer maatte finde sig i alle hans Vilkaar, og det lykkedes nu J. at faa baade Skaane og Sjælland i sin Haand. Men han kunde dog ikke hindre, at Grev Gerhard snart efter opnaaede en lige saa mægtig Stilling i det vestlige Danmark; i Christoffer

havde han kun en upaalidelig og afmægtig Forbundsfælle, og selv vogtede han sig vel for at møde Rensborgeren paa Slagmarken.

I sig selv kunde J. dog med Stolthed se paa det store Land-omraade, han havde erhvervet sig. Som en i Virkeligheden ganske uafhængig Fyrste herskede han over Skaane og Sjælland; Laaland og Femern afgave en god Forbindelse her fra til hans Arvelande i Holsten. Af den magtesløse Christoffer, der snart efter døde (1332), havde han intet at frygte; uheldigere for ham var det, at han havde maattet udstykke største Parten af sine nyvundne Lande som Len eller Pant til de Adelsmænd fra Holsten eller andre Egne af Nordtyskland, der havde hjulpet ham, og uheldigst, at disse fremmede i den Grad pinte og plagede deres undergivne, at der hurtig rejste sig en dyb Misnøje med det holstenske Herredømme. Allerede 1332 rejste Skaaningerne sig til Opstand og gave sig ind under den svenske Konge Magnus Smek; J. maatte slaa sig til Taals med blot nogenlunde at redde de Penge, hvorfor Landet var ham pantsat. Ogsaa paa Laaland maa der have været Opstand; 1335 siges det, at J. vandt denne Ø tilbage med Grev Gerhards Hjælp. Stillet over for egenraadige Lensmænd og misfornøjede Undersaatter mente J., at det var klog Politik at hjælpe Valdemar Atterdag til Riget (1340), og i dennes første Aar stod han paa hans Side imod Grev Gerhards Sønner. Snart maatte han dog opgive dette; med sin seje Energi vidste Valdemar Punkt for Punkt at drive ham ud af hans danske Pantbesiddelser, saaledes at han et Tiaar senere kun havde Femern tilbage. Ja, selv denne Ø erobrede Valdemar med væbnet Haand 1358; dog blev den vundet tilbage Aaret efter. Paa denne Tid døde imidlertid J. (27. Sept. 1359). Han havde 1319 giftet sig med Markgrev Johan V af Brandenburgs Enke, Cathrine af Glogau; efter hendes Død ægtede han 1327 Mirislava, en Datter af Grev Nicolaus af Wittenburg; hun fødte ham Sønnen Adolf (VII), med hvem den pløenske Linje uddøde 1390. *Kr. Erslev.*

Johan, Biskop af Lybek, 1606—55, Søn af den ndfr. nævnte Hertug Johan Adolf af Gottorp, fødtes 18. eller 19. Marts 1606 paa Gottorp Slot. Han foretog fra 1625—31 længere Udenlandsrejser og deltog 1632 i Gustav Adolfs Krigstog i Tyskland. Efter 1621 at være bleven Subkoadjutor og 1631 Koadjutor valgtes han 1634 til Biskop i Lybek Stift. Han roses meget for sin store Virksomhed i denne Stilling, anvendte betydeligt paa Byggeforetagender ved sit Slot i Eutin, havde videnskabelige, især mathe-

matiske, Interesser og samlede lærde om sig. 7. Maj 1640 ægtede han Juliana Felicitas († 3. Jan. 1661), Datter af Hertug Julius Frederik af Würtemberg. Ægteskabet synes at have været ulykkeligt, og han selv var stadig svagelig. Han døde 18. Febr. 1655.

D. Janus, Lob- u. Ehren-Gedächtniss des Herrn Hannsen, Bischoffs zu Lübeck (1655). Moller, Cimbria lit. I, 279 ff. *J. A. Fridericia.*

Johan Adolf, Hertug af Holsten-Gottorp, 1575—1616, Søn af Hertug Adolf (I, 108), blev født 27. Febr. 1575 og opdroges en Tid lang hos sin Morbroder Landgrev Vilhelm af Hessen-Kassel. Allerede 1585 blev han valgt til Ærkebiskop i Bremen og 1589 til Biskop i Lybek; ved sin Broder Hertug Philips tidlige Død 18. Okt. 1590 blev han Hertug af Gottorp. Til sin Moder Hertuginde Christines Misfornøjelse begyndte han sin Regering med en Tilnærmelse til de slesvig-holstenske Raader, og skjønt han paa Landdagen i Maj 1592 prøvede paa at faa Stænderne til at anerkjende hans Arveret, opgav han hurtig Forsøget og konfirmerede deres Privilegier. Men netop paa dette Tidspunkt var han dog af Enkedronning Sophie bleven vunden for dennes Politik, og under den bitre Partikamp, som i de nærmest følgende Aar rasede i Hertugdømmerne, tog han sit Stæde sammen med Enkedronningen og dennes Venner imod den danske Formynderregering og den største Del af Ridderskabet; paa Landretsdagen i Flensborg i Marts 1593 kom det til voldsomme Sammenstød mellem ham og Statholderen Henrik Rantzau. Men da saa 1595 Forholdene antog en anden Karakter under Formynderregeringens begyndende Opløsning, og den unge Konge, Christian IV, nærmede sig til sin Moder, paa-virkede dette ogsaa J. A.s Stilling. Tanken dukkede op om et Ægteskab mellem ham og Christian IV's Søster Augusta (I, 379), og deres Bryllup fejredes endelig paa Kjøbenhavns Slot 30. Avg. 1596, Dagen efter at Kongen ved sin Kroning havde overtaget Regeringen i Danmark. Trods mindre Stridigheder bestod der ogsaa fra dette Øjeblik og lige til hans Død et venskabeligt Forhold mellem J. A. og Kongen, lige saa vel som han vedblivende stod paa en god Fod med sin Svigermoder, Enkedronningen. Efter sit Bryllup afstod han Bremen Stift til sin ndfr. nævnte Broder Johan Frederik og gav ogsaa 1607 Afkald paa Lybek Stift til Fordel for ham.

Hans Regering var særlig ejendommelig ved 3 Omstændigheder. Fra sin Forbindelse med det hessiske Hof medbragte han stærke kalvinske Sympathier og lagde disse for Dagen paa forskjellig

Maade, navnlig ved 1610 at afsætte den strængt lutherske Hofpræst Jacob Fabricius og erstatte ham med Philip Cæsar (IV, 125) fra Kassel. Over for Stænderne optraadte han med ikke ringe Myndighed; han omgav sig med fremmede Raader, overdrog hyppigere end sin Medregent, Kongen, Amterne i Landet til fremmede og undlod at møde personlig ved Landdagene; ogsaa i Skattespørgsmaal tørnede han ofte alvorlig sammen med disse. Vigtigst var det dog, at han 9. Jan. 1608 udstedte en Huslov, der fastsatte Førstefødselsretten for den gottorpske Andel af Hertugdømmerne; han forlangte den ikke bekræftet af Stænderne, men skaffede sig sine Lensherrers, Kejserens og Kongen af Danmarks, Stadfæstelse af den. Han var end videre som flere af hans Slægt i det 17. Aarhundrede den lærde Fyrste, han kaldte Videnskabsmænd til sit Hof og grundlagde 1606 Bibliotheket paa Gottorp. Han døde 31. Marts 1616 og blev bisat i Slesvig Domkirke.

Waitz, Schleswig-Holsteins Gesch. II, 428 ff.

J. A. Fridericia.

Johan Adolf¹, Hertug af Pløen, 1634—1704, Overfeltmarskal, var ældste Søn af Hertug Joachim Ernst (ovfr. S. 491). Født paa Slottet Ahrensbock 8. April 1634 gennemgik J. A. fra sit 15. til sit 20. Aar en saakaldet Fyrstescole, som hans Fader havde oprettet i Reinfeld, og rejste saa for praktisk at lære Krigshaandværket, først i de spanske Nederlande, siden i Schlesien og Ungarn. Som Chef for et kejserligt Kyrasserregiment og fra 1664 som Generalmajor kæmpede han i en Række Aar mod Tyrkerne.

I nærmere Forbindelse med Danmark traadte J. A. 1670, da Christian V kort efter sin Tronbestigelse aabnede Underhandlinger med Pløen om Arvefølgen i Oldenburg. Sammen med Christoph Gensch (v. Breitenau, III, 48) optraadte han her som sin Faders befuldmægtigede. I god Overensstemmelse med den Politik, han konsekvent holdt fast ved hele sit Liv, samtykkede J. A. i, at Pløen mod Godtgjørelse paa anden Maade skulde afstaa Kongen sine Rettigheder og derved udelukke Gottorp fra Andel i Arven. Da han i Foraaret 1671 vendte tilbage til sin Post i Ungarn, fik han Elefantordenen til sin Fader med Løfte om at arve den efter hans Død. Denne indtraf samme Efteraar, og J. A. blev nu Souveræn i sin Linjes holstenske Besiddelser, paa Rethwisch nær, med Pløen

¹ Dette er hans officielle Navn, hvorimod han altid underskriver sig og af Samtiden som oftest kaldes Hans Adolf.

som Hovedstad. Regeringen overlod han dog foreløbig sin Moder og blev selv i Østerrig, hvor han medvirkede til, at Processen om Oldenburg og Delmenhorst fik det ønskede Udfald ved 2 i 1673 og 1674 afsagte Rigshofretsdomme. Vederlaget blev nu ogsaa ordnet i god Forstaaelse — hvorved J. A. fik et Stykke af Segeberg Amt (Traven-thal) —, og den pløenske Linje knyttedes herved end nøjere til den kongelige mod den fælles nære Frænde og bitre Fjende, Gottorp. Handlelysten, som J. A. var, tilskyndede han, indtil videre dog uden Held, Kongen til et aabent Brud med Gottorp og dets allierede, Sverige og Frankrig, og det saa meget ivrigere, som han var paa-virket af den fælles-tyske Stemning, der fremkaldtes ved Ludvig XIV's Hærgningstog i Rhinlandene.

Imidlertid havde J. A. 4. April 1673 ægtet Dorothea Sophie af Brunsvig-Wolfenbüttel (f. 17. Jan. 1653), Datter af Hertug Rudolf August, og havde 1674 med Feltmarskals Rang overtaget Komman-doen over 12—14000 Mand, som de brunsvigske Hertuger stillede til den mod de franske udsendte Rigshær. Under Carl af Loth-ringen kæmpede han mod den berømte Turenne i Elsass og ud-mærkede sig bl. a. ved Ensheim. Aaret efter slog han, rigtignok med en betydelig Overmagt, Marskal Créqui ved Conz, tvang Trier til at kapitulere og tog Créqui til Fange.

Omsider havde dog ogsaa Danmark grebet ind i Krigen. Christian V belejrede Wismar, og her sluttede J. A. sig til ham, saa snart hans Korps var gaaet i Vinterkvarter. Den sejerrige, unge General skal have tilskyndet Kongen til at gaa kraftigere til Værks mod Fæstningen, og 13. Dec. blev denne taget med Storm. Da Kongen efter dette første Held besluttede for Alvor at fortsætte Krigen, men savnede en Overgeneral, var intet naturligere end at tilbyde Hertugen Pladsen. Griffenfeld, med hvem J. A. siden For-handlingerne om Oldenburg havde staaet i venskabelig Berøring, var lige saa ivrig herfor som Kongen. J. A. gik ind derpaa; han afslog en kejserlig Udnævnelse til Generalfeltmarskal og traadte 20. Jan. 1676 i dansk Tjeneste som Overfeltmarskal, en Charge, ingen anden end han har beklædt. Han blev Chef for det Fod-regiment, som hans lige afdøde Broder Bernhard (II, 136) havde haft, og hvis Stamme bestod af nationalt Mandskab fra Hertug-dømmerne. End videre udnævntes han til Gehejmerraad med Sæde i Konseillet, Statskollegiet og Højesteret og overtog Forsædet i Krigskollegiet, da Feltherren Hans Schack var syg; efter dennes Død fik J. A. under 13. Marts Bestalling som Præsident, d. v. s.

som den faktisk styrende. De kollegiale Raadslagninger vare nemlig indskrænkede til et Minimum; en væsentlig Del af de Befalinger, der ellers underskrevet af Kongen, udstedte Hertugen i sit eget Navn; ja, paa selve den eneældige Konges Befalinger satte J. A. ligesom godkjendende sit Navn under Majestætens. Griffenfeld derimod, som i den senere Tid havde draget Forsvarsvæsenet med ind under sin Styrelse, fik ikke længere Del i Krigsforberedelserne til Lands. Med den ham egne Energi og betydeligt administrativt Talent tog J. A. fat paa disse, men han mærkede snart, at Udrustningen af Flaaden, hvis Medvirkning skulde muliggjøre det paatænkte Felttog i Skaane, ligefrem blev trukken i Langdrag. Rigskansleren, der endnu havde den overvejende Indflydelse paa Flaadens Anliggender, drev altsaa en Politik, der var modsat Kongens, og da samtidig andre Forhold yderligere maatte rokke Tilliden til Griffenfelds Karakter, modnedes den Tanke hos Hertugen, at denne Politik bundede i Forræderi. Andre Omstændigheder havde bragt Grev Fred. Ahlefeldt, ligesom J. A. en fordums Ven og Beundrer af Griffenfeld, paa samme Tro, og efter, hvad de seneste Undersøgelser have fremdraget, er det disse 2 Mænd, der have styrtet den store Statsmand. Det var ogsaa J. A., der med Kongen ransagede Griffenfelds Papirer, og det var gennem ham, at man indforskrev Anklageren, Otto Mauritius.

Nu var J. A. første Mand i Kongens Raad, og Krigsudrustningerne skrede paa alle Omraader rask frem. Efter at den danske Flaade var løben ud og havde forenet sig med den hollandske Hjelpeflaade, gjorde Hæren 29. Juni Landgang ved Raa, syd for Helsingborg. Paa forholdsvis kort Tid blev største Delen af Skaane erobret: Helsingborg faldt 4. Juli, Landskrone By og Slot 11. Juli og 3. Avg., Christiansstad («uden Ceremonier») 15. s. M., og man havde saaledes vundet en Basis for videre Operationer. Planen for disse — langs Kattegat at rykke frem og forene sig med en fra Norge indtrængende Styrke — havde sin svage Side i Operationslinjens alt for store Længde i Forhold til Basis. Men denne Indvending faldt bort, da Flaaden viste sig stærk nok, ikke blot til at hævde Herredømmet paa Søen, men ogsaa til direkte at støtte Landhærens Foretagender og, om fornødent, at tjene som Basis for disse. Bevægelsen indleddedes ved, samtidig med at man drog mod Christiansstad, hvor man haabede at træffe Carl XI og tvinge ham til et Hovedslag, at detachere Generalmajor Duncan (IV, 363) til Halmstad. Men undvigende Hovedslaget slog Carl XI Duncan,

og da J. A. 28. Avg. stod for Halmstad, havde han atter trukket sig bort. Alt i alt var Fordelen dog endnu paa dansk Side, takket være Hertugens kraftige Ledelse og den ypperlige Stemning, han havde skabt i Hæren, særlig ved sin «gode Maner at leve», d. e. den fyrstelige Rundhaandethed, hvormed han uddelte sin Part i Krigsbyttet til syge og saarede, dristige Partigængere o. l.

Pludselig indtraadte der imidlertid en Slappelse af den Energi, der hidtil havde præget den danske Krigsførelse. Efter at have ligget en Maaned for Halmstad uden Resultat gik Hæren i Vinterkvarter, hvornæst Hertugen rejste hjem til Pløen og kun vendte tilbage for efter Kongens Forlangende formelt at nedlægge Kommandoen. De nærmere Omstændigheder ved dette Omslag ere ikke fuldt opklarede. Man har paastaet, at J. A. ved sin Herskesyge og Uomgængelighed havde skaffet sig indflydelsesrige Uvenner og gjort sig utaalelig for Kongen. Man har ogsaa i hans Afgang fra Overkommandoen, inden han ret fik høstet Frugten af sine Anstrængelser, villet se en Nemesis, der ramte ham for hans Delagtighed i Griffensfelds Fald, og det ikke ganske med urette, for saa vidt som J. A. under alle Omstændigheder er falden som Offer for en Mistænksomhed, der ikke laa til Christian V's Natur, men var fremkaldt ved den bitre Skuffelse, Kongen havde lidt ved at tro sig forraadt af sin mest betroede Minister. Det gik saa vidt, at man, da H. Høpfner (ovfr. S. 238), der havde staaet i Tjeneste hos J. A.s Svigerfader i Wolfenbüttel, blev gottorpsk Kansler, kunde faa Kongen til deri at se Bevis for, at J. A. spillede under Dække med sin gamle Dødsfjende, Gottorp.

Til Trods for den fornærmelige Sigtelse ikke blot for Troløshed, men ogsaa for Vankelmød og politisk Uforstand, der laa i denne Mistanke, og som Hertugen med Føje tilbageviste i skarpe Udtryk, lod han det dog ikke komme til et Brud; han vedblev hele sit Liv at være en paalidelig Ven af Danmark og gav herved det bedste Bevis paa Sigtelsens Grundløshed. Vel kom han ikke mere til at tage Del i den skaanske Fejde, saa haardt man end, da kort efter hans Afgang det saa længe ønskede Hovedslag fandt Sted (ved Lund 4. Dec.), havde faaet at føle, at hans rolige Overblik manglede; men Kongen benyttede ham dog til Inspiceringer af Tropper og Fæstninger i de tyske Provinser, ligesom J. A. baade kaldet og ukaldet optraadte som Kongens Raadgiver i politiske og militære Spørgsmaal vedrørende disse Landsdele. Han medvirkede fremdeles ved udenrigske Forhandlinger, hvor hans Forbindelser,

f. Ex. med det kejserlige og de brunsvigske Hoffer, kunde være til Nytte. For en kort Tid traadte han endog atter i Spidsen for den danske Hær, da det i Juni 1689 saa ud til, at den mangeaarige Spænding med Gottorp og dets allierede paa ny maatte føre til Krig. Da denne var besluttet, drev J. A. paa at optræde med Kraft og navnlig at føre Krigen over i Fjendens Land, men Forliget i Altona (20. Juni 1689) har dog — hvor meget end den Oprejsning, der herved blev given Gottorp, har været J. A. personlig imod — sikkert ikke mødt Modstand hos ham, naar man ser hen til den lige saa indtrængende som overbevisende Maade, hvorpaa han, inden han overtog Kommandoen, havde fraraadet Krigen saa vel af politiske som af militære Grunde. Efter Forliget søgte Vilhelm III hans Mellekomst til at indlede Forhandlinger om Afgivelsen af danske Hjælpetropper. Et Par Aar senere fulgte Hertugen selv efter, i det han løste sit Forhold til Danmark, hvorfra han indtil da havde oppebaaret en Aarpenge paa 4000 Rdl., og traadte i Generalstaternes Tjeneste som Generalfeltmarskal og Gouvernør i Maastricht. Blandt hans Bedrifter her maa nævnes Erobringen af Huy 1694. Freden i Rijswick 1697 sluttede hans krigerske Løbebane.

Aaret efter Christian V's Død gav J. A. hans Søn og Efterfølger et utvetydigt Bevis paa, i hvor høj Grad han bestandig ansaa sine Interesser for solidariske med den danske Krones. Da Krigen 1700 havde taget en for Danmark uheldig Vending, fik J. A. ved underhaands Forhandlinger med Lyneborgerne disse til at skille deres Sag fra de øvrige allieredes og banede herved Vejen for, at Danmark ved Freden, der sluttedes paa pløensk Grund (i Traventhal 18. Avg.), fik langt bedre Betingelser, end man kort forud havde turdet haabe. J. A. fik tillige de kontraherende Parter til at garantere hans Slægt den uafhængige Besiddelse af dens lille Fyrstendømme.

Ogsaa dette sidstes indre Styrelse var i høj Grad Gjenstand for J. A.s ivrige og forstandige Omsorg. Sin Hovedstad udvidede han med den saakaldte Neustadt, byggede Kirker, Fattig- og Waisen-huse. Han søgte at fremhjelpe Industrien og optraadte af handelspolitiske Grunde som et Slags Protektor for sin Nabo Lybek. 2. Juli 1704 endte han sit virksomme Liv paa Lystgaarden Ruheleben. Med sin Gemalinde, der overlevede ham indtil 21. Marts 1722, havde han haft 3 Sønner, af hvilke den sidste døde 3 Maaneder efter Faderen. J. A.s mandlige Afkom uddøde med hans Sønesøn

og Efterfølger, Leopold August (f. 11. Avg. 1702 † 4. Nov. 1706), hvorefter de pløenske Lande tilfaldt Joachim Frederik af Nordborg (ovfr. S. 492).

P. Hanssen, Nachricht v. d. Plönischen Landen (1759). A. D. Jørgensen, Peter Schumacher Griffenfeld. Theatr. Europ. XI, 586. 610. 791 ff. Hojer, Friedrich IV glørw. Leben I, 32. Blätter f. Polizei u. Kultur (Tüb.) 1801, I, 338 ff. *H. W. Harbou.*

Johan Adolf Ernst Ferdinand Carl, Hertug af Pløen-Rethwisch, 1684—1729, Søn af Joachim Ernst (f. 1637 † 1700), 3. Søn af Joachim Ernst af Pløen (ovfr. S. 491), og Isabella Margrethe Francisca af Merode-Westerloo, fødtes 4. Dec. 1684 i Brüssel. Faderen, som var spansk Grande og General, var gaaet over til Katholicismen († i Madrid), og Sønnen var opdraget i denne Konfession, ligesom han blev Grand d'Espagne. Han stod derfor isoleret i sin Slægt, ogsaa efter at han (1700) havde fulgt sin Fader i Besiddelsen af Rethwisch, og Kong Frederik IV nægtede ham ikke blot enhver dansk Forlening, men forhindrede ogsaa, at han fik nogen yderligere Slægtarv i Holsten. Da han saaledes 1706 ved den ældste Linjes Afgang gjorde Krav paa en Del af Fyrstendømmet Pløen, blev dette ikke indrømmet ham, hvorimod Hertug Joachim Frederik (ovfr. S. 492) forpligtede sig til at betale ham en Aarpenge. Og da denne døde 1722 uden mandlige Arvinger, blev Pløen sekvestreret af Kongen og til Trods for gjentagne kejserlige Domme tilbageholdt indtil J.s Død, 21. Maj 1729. Denne havde 1703 ægtet Marie Cølestine af Merode, som dog 1713 forlod ham og gik i Kloster († 1725). Med ham udsluktes Linjen Pløen paa den omtvistede Frederik Carl af Carlstein (V, 342) nær.

P. Hanssen, Nachricht v. d. Plönischen Landen (1759). *A. D. Jørgensen.*

Johan Christian, Hertug af Sønderborg, † 1653, s. Hans Christian (VI, 575).

Johan Frederik, Ærkebiskop af Bremen, 1578(?)—1634, Broder til den ovfr. (S. 497) nævnte Hertug Johan Adolf. Hans Fødselsaar opgives forskjelligt, er sandsynligvis dog 1578, Dagen 31. Avg. 1594 blev han Koadjutor i Lybek Stift og Biskop her 1607. Bremen og Verden Stifter overlod hans Broder Johan Adolf ham 1596. Forholdet til Broderen var dog alt andet end godt, indtil han ved et Forlig 1606 fik overdraget Femern samt flere Amter og Distrikter i Holsten. Ogsaa med Christian IV kom han snart i Strid i Anledning

af Kongens Bestræbelser for at faa sin Søn Hertug Frederik anerkjendt som Koadjutor i Bremen og Verden; dog ordnedes Sagen ved en Overenskomst i Sept. 1621, og paa Mødet i Lauenborg i Marts 1625 hørte han til de nedersachsiske Fyrster, der indordnede sig under Kongens Ledelse til Værn for den protestantiske Sag. Men det varede ikke længe, inden han atter skilte sig fra Christian IV og under de truende Forhold søgte at opnaa Nevtralitet. I Juni 1626 besatte Kongen derfor de bremiske Fæstninger, J. F. søgte Tilflugt først i Eutin og derefter i Lybek og forsikrede i Juli og Avg. Kejseren om sin Troskab. Den følgende Sommer rykkede Tilly ind i Stiftet, og Freden i Lybek (1629) bekræftede J. F. Besiddelsen af Stifterne og gjengav ham Femern, som Christian IV 1627 havde beslaglagt. Kejserens Ønske om at erhverve Bremen og Verden for sin Søn Leopold bragte ham derpaa til at nærme sig Sverige, og dette medvirkede til, at der 1632 fandt Forhandlinger Sted mellem Christian IV og Kejserens Repræsentanter om en dansk Besættelse af Dele af Bremen. Imidlertid rykkede Svenskerne ind i Stiftet, som de kejserlige maatte forlade 1633. Til det holdningsløse i hans politiske Virken svarede J. F.s private Liv. 15. Juli 1600 havde han trolovet sig med Anna Sophia, Datter af Grev Johan af Oldenburg og Delmenhorst, men han stod ikke ved sit Løfte og ægtede hende ikke, hvilket gav Anledning til en Proces fra oldenburgsk Side; en talrig Mængde Mætresser trøstede ham i hans ugifte Stand. Han døde 3. Sept. 1634 i Altkloster ved Buxtehude i Bremen Stift.

Allg. Deutsche Biographie XIV, 413 ff.

J. A. Fridericia.

Johannes, —1246—, Abbed, var først Kapellan hos den berømte Biskop Gunner i Viborg, blev dernæst Cistercienser og 1246 Abbed i Øm. Hans korte Abbedtid blev et sørgeligt Vendepunkt i Klosterets Historie; havde Øm hidtil haft gode Kaar, fik det nu sin rigelige Part af de nationale Ulykker. Da Abel i Foraaret 1247 faldt ind i Nørrejylland, ranede nogle af hans holstenske Hjælpetropper Kvæg fra en af Klosterets Gaarde og sloge og saarede J. Snart efter toge baade Kong Erik og Abel af Klosterets Gods til deres Hæres Underhold, og Dronning Jutta, der sad paa Skanderborg, forsynede sig med alt fra Klosterets Ladegaarde og truede baade Munke og Abbed, om de knyede. For at værge sig mod begge de krigførende Parter var J. nødt til at lade Adgangen til Klosteret spærre. Ogsaa paa anden Maade var der Ufred:

Aarhusbispen Peder Ugotsen bestred Klosterets Ret til Sødringholm, der til Dels var solgt eller skjænket af hans Forgænger; J. maatte da opgive denne Besiddelse, ja tilmed udrede Bispen en stor Sum Penge. Træt af al denne Modgang nedlagde J. sit Embede i Juli 1249. Trods Ulykkerne fik han godt Eftermæle blandt Klosterbrødrene.

Script. rer. Dan. V.

Hans Olrik.

Johannes, —o. 1280, Biskop i Børglum, havde i sine yngre Aar været Klerk hos Biskop Gunner i Viborg og hos denne af sin Samtid højt priste Mand faaet en Del af sin Uddannelse. Senere var han Kapellan hos Kong Erik og hans Moder, Enkedronning Margrethe, indtil han 23. Juli 1264 af Paven kaldtes til Biskop i Børglum efter den 1260 dræbte Biskop Elav (eller Oluf) Glob (VI, 107). Det var under urolige Forhold, J. tiltraadte sit nye Embede, Striden mellem Kongehuset og Ærkebiskop Jacob Erlandsen var i fuld Gang. I denne Strid stillede J. sig som de andre jyske Bisper paa Kongehusets Side, han blev snart en af Kongens betroede Mænd og banlystes da ogsaa 1267 tillige med denne af Pavens Legat. I Sommeren 1276 var han med nogle andre i Kongens Ærende i Sverige og deltog i en Forligsmægling mellem de svenske Konger Valdemar og Magnus. Ikke længe derefter døde han (o. 1280). Af en samtidig gives ham det Vidnesbyrd, at han var «udmærket saa vel i Lærdom som i Vandel».

Suhm, Hist. af Danmark X.

C. Wecke.

Johannes, —1286, Biskop i Odense, var en Broder til Niels Olufsen Bild (II, 196). Til Bisp i Odense blev han valgt vistnok i Aaret 1282; i Dec. d. A. kaldes han «udvalgt og stadfæstet», havde altsaa da endnu ikke opnaaet Indvielse. Han deltog saa vel i dette som i de følgende Aar i alle de store Danehoffer, var tilstede ved Udstedelsen af Erik Glippings Haandfæstning i Juli 1282, gav i 1283 sit Samtykke til Grev Jacobs Forlening med Halland og var Meddommer i 1284, da Spørgsmaalet om Erik Plovpenning's Døtres Arvegods blev afgjort. Endnu i Marts 1286 overværede han Udstedelsen af det Løftbrev, som Hertug Valdemar af Sønderjylland maatte give Kongen ved sin Løsgivelse af Fængselet, men 6. Juli s. A. døde han. Om hans Styrelse af Odense Stift haves kun usikre Efterretninger; derimod var han nøje knyttet til Ribe, til hvis Domkirke han gav Gaver, og i hvis Sortebrøderkirke han blev jordfæstet.

Kinch, Ribe Bys Hist. I, 96.

Kr. Erslev.

Johannsen, jvfr. Johansen.

Johannsen, Carl Theodor, 1804—40, Orientalist, var en Søn af Johann J., Skolelærer og Organist i Nortorf i Holsten, og Catharina Maria Wilhelmine f. Kroymann. Han blev født i Nortorf 8. Nov. 1804, og efter at have modtaget den forberedende Undervisning i den lærde Skole i Glückstadt gik han til Kiel og Bonn for at studere klassisk Filologi og østerlandske Sprog. 1828 modtog han i Kiel den filosofiske Doktorgrad for en Afhandling, hvis Æmne var hentet fra den arabiske Geografi, og derpaa rejste han til Paris for at fortsætte sine orientalske Studier. Efter Hjemkomsten fra Paris virkede han i nogle Aar som Privatdocent, først i Bonn, senere i Kiel, indtil han 1833 blev kaldet til Kjøbenhavn som extraordinær Professor i østerlandsk Filologi og Litteratur. Som saadan blev hans Virksomhed kun kort; allerede 1. Juli 1840 døde han. Foruden Begyndelsen til en hebraisk Formlære (1835) har han udgivet et Par Afhandlinger vedrørende 1. Mosebog og de beslægtede Overleveringer hos andre østerlandske Folk. 1836 ægtede han Minna Wolfhagen (Datter af Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret Johann W.), som efter hans Død indgik Ægteskab med Etatsraad, Borgmester i Kjøbenhavn H. A. V. Knudsen.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Erslew, Forf. Lex.

Fr. Nielsen.

Johannsen, Christian Gottfried Wilhelm, 1813—88, Minister, Søn af nedenstaaende Gehejmekonferensraad Fr. Heinr. Chr. J., var født 14. April 1813 i Flensborg, dimitteredes 1832 fra Haderslev Latinskole, tog 1838 juridisk Examen i Kiel og blev kort efter Avskultant ved Overretten i Slesvig. 1841 blev han Hofjunker og Kancellist i Kabinetssekretariatet, 1843 Kammerjunker. Da Tillisch døde 1844, fungerede han en kort Tid som Kabinetssekretær. 1846 udnævntes han til Amtmand over Sønderborg og Nordborg Amter og 1850 til Amtmand over Husum og Bredsted Amter, Overstaller over Ejdersted, Nordstrand og Pelvorm samt til Overdiggreve, 1851 til Kammerherre. 24. Jan. 1864 indtraadte han i det Monradske Ministerium som Minister for Hertugdømmet Slesvig, overgik i Ministeriet Bluhme og udtraadte af dette efter Fredslutningen i Nov. s. A. Samtidig udnævntes han til Kommandør af Danebrog, 1876 til Ordensskatmester og s. A. til Storkors af Danebrog. Han døde 19. Marts 1888 ugift i Kjøbenhavn.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Johannsen, Claus, f. 1841, Afholdsmænd. Han stammer fra en sønderjysk, til Lindenberg Gods ved Aalborg i Slutningen af det 18. Aarhundrede indkaldt Skolelærerslægt og fødtes 26. Avg. 1841 i Vaarst. Forældrene vare Frantz J. og Else f. Pedersen. Sin Barneundervisning fik han i Byens Almueskole; men senere har han ved Selvstudium erhvervet sig solide Kundskaber paa forskellige Omraader. Skjønt han i sin Ungdom maatte udføre strængt legemligt Arbejde, fik han dog tidlig Lejlighed til at deltage i Oplysningsarbejdet i Egnen paa forskjellig Vis. Det var særlig den bevægede Valghandling i Bælum 1866 — altsaa midt under den daværende Forfatningskamp —, der kaldte ham frem. Efterhaanden blev han Medlem af Sogneraad og Amsraad, fik oprettet en Sparekasse og en Sygekasse i sit Fødesogn, blev Medlem af Bestyrelsen for Husmandskreditforeningen, Dommer ved Dyrskuer, Medlem af Repræsentantskabet for Hagelforsikringsforeningen og af Repræsentantskabet for Aalborg Amts Svineslagteri osv. Fra 1874—82 havde han Sæde i Landstinget som 2. Landstingsmand for 7. Kreds. Han tog jævnlig Ordet i Sager af filantropisk og socialøkonomisk Natur, i det han ogsaa her særlig talte for Afholdssagen. Sin Virksomhed for denne begyndte han allerede 1880, og siden 1881 har han været Formand for Danmarks Afholdsforening, der væsentlig ved hans Virken har faaet stor Tilslutning i Aalborgegnen. Hele den nu saa omfattende Afholdsorganisation omkring i Landet er til Dels voxet frem under hans Ledelse; i 12 Aar har han været Aarsmødernes Ordstyrer. Ogsaa for Fredssagen har han udfoldet en betydelig Virksomhed. Han ægtede i 1870 en Datter af Højskoleforstander Th. Bjørnbak i Fjellerad. *C. Christensen.*

Johannsen, Frederik, 1712—83, Officer, hørte til samme gamle Ditmarskerslægt som den efterfølgende. Han var født 12. Juli 1712 i Rostock, hvor hans Fader, den fra den store nordiske Krig hæderlig bekjendte Oberst Peter Boie J. (f. 9. Dec. 1666 † 1. Okt. 1721), da var dansk Kommandant; Moderen hed Elisabeth Hedevig f. Venninghausen. F. J. traadte 1726 ind i Dronningens Livregiment og blev her 1729 Sekondlieutenant, men kom 1736 som Kapitajn til fynske Regiment. Han blev 1747 Major, 1754 Oberstlieutenant, 1761 Oberst og kommanderede midlertidig Regimentet i Holsten 1758—63. Han nævnes her som «en værdig Kandidat til et Regiment» og opnaaede da ogsaa 1764 denne Forfremmelse. I Lobet af et Par Aar var han efterhaanden Chef for 3 Regimenter

(pløenske, slesvigske og holstenske), indtil han 1768 fik Kronprinsens, forhen sjællandske, Regiment, og om der end siges, at han noget ensidig saa paa Regimentskassens Fordel fremfor paa Mandskabets, nød han i det hele megen Anseelse. Uagtet han skal have afslaaet en Opfordring til at medvirke ved Hofrevolutionen 1772, stod han sig dog godt med de nye Magthavere. Han forfremmedes 1773 til Generalmajor, og da Hertugen af Bevern (III, 343) s. A. var bleven Gouvernør i Kjøbenhavn, blev J. ansat som Fæstningens Kommandant. Saa vel denne Post som Regimentet beholdt han til sin Død, 5. Sept. 1783. Han var bleven hvid Ridder 1776, Generallicutenant 1782. Gift 20. Juni 1738 med Anna Amalie Wolters (f. 6. Jan. 1708 † 29. Nov. 1790), Datter af Justitsraad Ditlev W. i Glückstadt. *H. W. Harbou.*

Johannsen, Friedrich Heinrich Christian, 1781—1851, Amtmand, nedstammede fra en gammel, fri Ditmarskerslægt, som i en Række af Led har beklædt Embeder i Danmark, og var en Søn af Landfoged i Nordditmarsken, Konferensraad Christian Matthias Jacob J. (f. 24. Jan. 1747 † 20. Avg. 1813) og dennes 1. Hustru, Christiane Frederikke f. Mørk († 9. Marts 1789). Han var født 28. Febr. 1781 i Kjøbenhavn, hvor Faderen da var Renteskriver i 1. slesvigske Kontor, studerede i Kiel og Göttingen og blev efter endt juridisk Examen 1803 Avskultant i Rentekammeret og Kancellisekretær, 1805 Kontorchef i tyske Kancelli og gjorde fra 1806 Tjeneste i Feltkommissariatet, fra 1810 tillige som Ordonnator i Kiel. Da Præsidentembedet i Flensborg blev oprettet ved kgl. Resolution af 25. Dec. 1810, udnævntes J., som 1807 var bleven Kancelliraad, til Præsident i Flensborg fra 1. April 1811, i Maj s. A. til virkelig Justitsraad og til tillige at være Amtmand i Flensborg Amt. Rentekammeret havde indstillet en anden til dette Embede, men Kongen, som i Holsten havde lært at skatte J.s administrative Dygtighed, foretrak ham. Allerede 1818 befordredes J. til det store Amtmandsembede i Haderslev, udnævntes 1828 til Konferensraad og var 1832 en af de «oplyste Mænd». Ved Christian VIII's Kroning 1840 blev han Kommandør og 1843 Storkors af Danebrog. For den nationale Bevægelse i Sønderjylland i Fyrreerne havde J. ingen Sympathi, men han var kongetro til det yderste og blev 1848 afsat af Oprørerne. I Sept. s. A. blev han tillige med Carl Moltke og Biskop Jørgen Hansen Medlem af «den kongelige Immediatkommission til fælles Bestyrelse af Hertugdømmerne Sles-

vig og Holsten», som aldrig kom til at træde i virkelig Funktion, overtog under Vaabenstilstanden 1849 atter sin Amtmandspost i Haderslev, kommitteredes 1850 til Direktør for Overjustitskommissionen for Hertugdømmet Slesvig og udnævntes s. A. til Gehejme-konferensraad. Han døde 21. Maj 1851 i Flensborg. Han var gift med Ida Sophie Antoinette f. Petersen (f. 5. Marts 1790 † 22. April 1879), Datter af Vicekansler Gottfried P. i Slesvig.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Johannsen, Gustav Henrik Jøns, f. 1840, slesvigsk Patriot. J. er Søn af Skolelærer Burchard Frederik J. (f. 27. Sept. 1803 † 6. Nov. 1877) og Ane Cathrine f. Jøns (f. 7. Marts 1809) og født 2. Avg. 1840 i Gundeby, Ulsnæs Sogn, hvor Faderen da var Lærer. Aaret efter blev Faderen forsat til Sylvested, Treja Sogn, hvor J. gik i Skole til sin Konfirmation. Skolesproget var dansk med 4 Timer Tysk om Ugen. Efter at have været Hjælpelærer i 2 Aar ved Treja, Hulvej og Adelby Skoler kom han 1859 paa Tønder Seminarium, var atter et halvt Aar Lærer i Stolk og tog 1861 almindelig Skolelærerexamen i Kjøbenhavn efter et halvt Aars Ophold paa Søborgs Seminarium. S. A. blev han Skolelærer i Sollerup, kort efter i Langballe og skrev der fra Korrespondancer til «Danevirke». Han afsattes 1864 af de fremmede Magthavere og flyttede til Flensborg, hvor han oprettede en Privatskole, som Aaret efter blev forbudt. Han blev nu Lærer ved Holdts private Realskole, men efter det første Rigsdagsvalg 1867 blev han fjærnet fra denne Skole paa Grund af sin politiske Virksomhed og oprettede nu en dansk Boghandel i Flensborg. Allerede den Gang var han Hovedlederen af den nationale Bevægelse i Flensborg og overtog i Okt. 1869 «Flensburger Anzeiger», men udgav den paa Dansk som «Flensborg Avis». S. A. valgtes han til Borgerrepræsentant og Aaret efter til Kirkcældste for Frue Sogn og Medlem af Flensborg Provstesynode. 1874 solgte han Boghandelen og afstod 1883 «Flensborg Avis» til J. Jessen for helt at kunne ofre sig til sin parlamentariske Virksomhed.

Det var nemlig ved Rigsdagsvalget 27. Okt. 1881 lykkedes at bringe J. paa Omvalg i 2. Valgkreds paa Grund af de tyske Partiers Splidagtighed, og ved Omvalget 8. Nov. valgtes han med 6408 Stemmer, i det ikke faa tysksindede Vælgere stemte paa ham. Men han sad da kun den ene Valgperiode i den tyske Rigsdag, da Tyskerne i 2. Kreds enedes ved det næste Valg 1884. Efter J. P.

Junggreens Død valgtes J. 15. Okt. 1886 i 1. Kreds (med 7810 Stemmer mod 2967) og er siden gjenvalgt 3 Gange (21. Febr. 1887 med 8510 St. mod 3495, 20. Febr. 1890 med 8707 St. mod 3210 og 20. Juni 1893 med 9587 St. mod 3127), hvorhos alle de danske Stemmer i 2. og 3. Kreds ved disse Valg ere faldne paa ham. Af den preussiske Landdag blev han Medlem 6. Nov. 1888 (med 143 St. mod 61) i 1. Kreds, efter at Valgmændene vare enedes om at opgive den af Krüger og Ahlmann konsekvent gennemførte Edsnægtelse, og han gjenvalgtes 7. Nov. 1893 (med 150 St. mod 50). I de nævnte 2 Forsamlinger i Berlin har J. erhvervet sig en smuk Stilling. Han hævder ved enhver Lejlighed med klar og frejdig Veltalenhed de danske Slesvigeres nationale og politiske Rettigheder, og det er ikke sjælden lykkedes ham ved vel anbragte, spøgefulde Ord at bringe en Modstander til Tavshed. I Forening med Hans Lassen har han i Landdagen stillet Forslag om Ophævelse af Bestemmelserne om tysk Skolesprog i det dansk talende Slesvig og opnaaet et anseligt Mindretal for Forslaget. I Rigsdagen har han stemt imod enhver Forøgelse af den tyske Hær. I Nordslesvig er han nu de danskes Hovedleder, og sin store Folkeyndest skylder han ikke mindst en aldrig svigtende Evne til at opildne sine Tilhørere paa de talrige Folkemøder, han hvert Aar holder omkring i Landet, og hvorved han bidrager meget til at opretholde den fortrøstningsfulde Stemning hos den danske Befolkning. Siden 1889 har han været Medudgiver af «Sønderjyske Aarbøger» og siden 1891 Direktør for Spare- og Laanekassen for Flensborg By og Omegn. Han er Hovedagent i Slesvig for «Nye danske Brandforsikrings-selskab». I hans Hjem, «Margrethesminde», er der til fri Afbenyttelse oprettet en Bogsamling (over 3000 Bind). 5. Nov. 1862 ægtede han Margaretha Kyhl (f. 2. Okt. 1839), Datter af Gaardejer Hans K. i Treja.

Illustr. Tid. XXXI, Nr. 1.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Johannsen, Johann Christian Gottberg, 1793—1854, Præst, Broder til ovfr. nævnte Professor Carl Th. J., er født i Nortorf i Holsten 20. Juni 1793. Han studerede i Kiel, hvor han 1817 tog den filosofiske Doktorgrad, efter at han 1816 havde underkastet sig theologisk Examen i Glückstadt. 1818 blev han Diaconus i Glückstadt og Præst ved Tugthuset sammesteds samt Medlem af den theologiske Examenskommission; samme Aar ægtede han Charlotte Elise Seidel. J. fik snart et betydeligt Ry som en veltalende

Præst af rationalistisk Retning. Allerede som Kandidat prædikede han i selve Kiel mod Claus Harms' Theses i Anledning af Reformationsfesten 1817, og han udgav ikke blot Prædikenen («Von der Wichtigkeit des Gebrauchs der Vernunft in der Religion»), men ogsaa et særligt Stridsskrift om samme Æmne. I det hele var han en flittig Skribent. Han udgav flere Skrifter i Glückstadt, deriblandt en Andagtsbog i 2 Dele («Aufschwung zum Ewigen», 1820—23) og, hvad der maa kaldes hans Hovedskrift: «Ueber die Grundsätze der Abfassung eines populären Lehrbuchs der christlichen Religion für die protestantische Jugend» (1823). Her udvikler og forklarer han sit Standpunkt, den bibelske Kristendom, hvilken han hævder som den rette Protestantisme. Dette Navn paa vor Kirke vil han ikke have ombyttet med den evangeliske Kirke eller lignende Benævnelser; thi det er netop i Luthers Aand, at Kirken bestandig skal protestere mod al Avtoritet, der ikke har sin Kilde i Skriften.

1825 kaldtes J. som Hovedpræst ved Petri Kirke til Kjøbenhavn, hvor han det næste Aar tog den theologiske Doktorgrad. Her var Striden mod Rationalisterne ganske anderledes brændende, end den havde været i Holsten, og det kunde ikke være tvivlsomt, paa hvilken Side han stillede sig. 1832 skrev han i et tysk Tidsskrift: «Ueber das Treiben der Zeloten in Kopenhagen». I øvrigt fortsatte han med at udgive Prædikener, saaledes 1828 «Religionsvorträge für denkende Verehrer Jesu» (2 Bind), der oversattes af K. L. Rahbek. J. Møller siger i Anledning af denne Bog: «Petri Kirke besidder i ham en anden Marezoll, men som med denne berømte Theologs indre Gaver forener hele den udvortes Veltalenhed». Især beskæftigede han sig dog med Reformationstiden, om hvilken han har skrevet mange Afhandlinger, der dog næppe have nogen historisk Betydning; de gaa alle ud paa at vise, at hans Opfattelse af Reformationen er den rette, og at den ikke er i Strid med den augsburgske Konfession. 1847 skrev han en Afhandling om Wegscheider, «der Altmeister der Rationalisten», om hvem han siger: «Han er den mest afgjorte, aabne og ærlige Repræsentant for en Rationalisme, hvis fornemste Opgave det er at forene Kristendommens evige Sandheder med den menneskelige Aands og Videnskabens fremskridende Udvikling, at skille Væsenet fra Formen og den blivende Kjærne fra det forgængelige Hylster». I disse Ord har han træffende fremstillet, hvad han selv ønskede at være, og han er et af Exemplerne paa, at en udpræget Rationalisme ikke

udelukker en Fromhed, der kan bære et langt Liv og en stor Virksomhed. — J. døde 11. Sept. 1854 i Lütjenburg i Holsten paa Hjemrejsen til Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. Allg. Deutsche Biographie XIV.

L. Koch.

Johannsen, Julius Ernst Christian, f. 1826, Musiktheoretiker. Han er født i Kjøbenhavn 28. Febr. 1826, var af Faderen, ovennævnte Præst J. C. G. J., bestemt til Studeringerne og frekventerede derfor Metropolitanskolen til sit 19. Aar; da fik han omsider Lov til ganske at hellige sig til Musikken, hvortil hans Hu alt fra Barndommen havde staaet, og efter at have modtaget Undervisning i Klaverspil, Harmonilære og Orgelspil af Lüders, Berggreen og N. P. Jensen gennemgik han fra 1845—48 Musikkonservatoriet i Leipzig, hvor han bl. a. fik Vejledning i Theori af Richter og Hauptmann, i Kompositionslære af Mendelssohn og Gade. Udrustet med solide Kundskaber rejste han efter et kort Ophold i Hjemmet i Esteraaret 1848 til Rusland for der at bryde sig en Bane, levede nogle Aar i Sydrusland som Musiklærer og gik derpaa til St. Petersborg, hvor han i Dec. 1866 paa Anton Rubinsteins Opfordring blev ansat som Lærer i Theori ved det den Gang unge Musikkonservatorium. I den lange Række Aar, han har tilbragt her som Lærer — fra 1871—83 tillige som Inspektør og fra 1891 som Direktør for dette Institut —, har han uddannet en Mængde Elever, ligesom hans mangeaarige Erfaring har sat Frugt i et større musiktheoretisk Arbejde, der ventelig snart vil se Lyset. — En Søster til ham, *Bertha Agnes Elise J.*, eller som hun efter sit Giftermaal kaldte sig: *Sieberg-Johannsen*, var født i Glückstadt 24. Nov. 1820, debuterede 1847 med Bifald som Sangerinde (Elev af C. Helsted) i Musikforeningen i Kjøbenhavn, koncerterede derefter i Tyskland, Holland og England, rejste til Nordamerika, hvor hun i 1858 omtales som en fejret dramatisk Sangerinde, og endte sit lange og bevægede Liv i Avg. 1893 i Reichenhall i Bajern.

S. A. E. Hagen.

Johannsen, Nicolaus, 1740—1806, Præst, blev født i Nybøl ved Tønder 12. Avg. 1740. Han undervistes af Provst Petersen i Tønder og tog Attestats i Kjøbenhavn, et Aar efter at han var bleven Student. 1768 blev han Diaconus i Hatsted ved Husum, og 3 Aar efter rykkede han op i Sognekaldet sammesteds. 1776 forflyttedes han til Flensborg som Sognepræst ved Nicolaikirken og blev Provst 1789. Her laa han i en heftig Strid med Sognepræsten ved Marie-

kirken (senere Præst i Kjøbenhavn) Paysen, der var Stokrationalist, og Striden brød ud i lys Lue, da J. 1797 indsatte en Diaconus ved Marickirken. Aaret efter maatte Paysen fortrække til andet Embede. J. var anset som en dygtig Prædikant og var i al sin Færd en Folkets Mand. Flere Aargange af sine Prædikener har han ladet trykke i korte Udtog og har tillige udgivet adskillige Lejlighedstaler. Han udfoldede i det hele taget en ikke ubetydelig Forfattervirksomhed og har bl. a. leveret en tysk Oversættelse af Hugo Grotius' berømte Skrift «Om Kristendommens Sandhed» (1800). 1804 udgav han et større kirkeretligt Arbejde i 3 Kwartbind, i hvilket han søgte at rubricere Hertugdømmernes Kirkelove efter den kanoniske Ret. Værket er dog — uanset dets Righoldighed — ved sit Omfang og sin Mangel paa praktisk Ordning, hvorpaa et udførligt Register søger nogenlunde at bøde, vanskeligt at benytte; det vandt derfor heller ikke Udbredelse og fortrængtes faa Aar efter ganske af Callisens bekjendte, kortfattede Haandbog for Præster. J. døde 26. Avg. 1806.

Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *A. Jantzen.*

Johannsen, Wilhelm Ludvig, f. 1857, Plantefysiolog. W. J., født 3. Febr. 1857 i Kjøbenhavn, er Søn af Oberst Otto Julius Georg J. (f. 12. Sept. 1827, Søn af nys nævnte Gehejmekonferensraad F. H. C. J.) og Anna Margrethe Dorothea f. Ebbesen (f. 13. April 1832 † 1874). J. gik i Skole i Kjøbenhavn indtil 1868, derefter i Helsingør, da Faderen blev forsat til denne By. Efter den store Præliminærexamen Discipel paa Helsingørs Apothek 1872—76, Medhjælper paa Apotheker i Hertugdømmerne og Kongeriget Sachsen. Farmaceutisk Kandidat 1880. Efter et Ophold paa Svaneapotheket i Aalborg Assistent ved Carlsberg-Laboratoriet 1881—87, men studerede med Orlov fra Laboratoriet experimental Plantefysiologi i 2 Semestre (1883—84) hos Pfeffer i Tübingen samt et Par Maaneder i Paris (1885). Efter Fratrædelsen fra Carlsberg-Laboratoriet studerede han 1887 anvendt Plantefysiologi i Zürich, Darmstadt og Wien med Stipendium fra Landbohøjskolen for at uddanne sig til Lærer ved denne. Fra Febr. 1890 har han doceret Plantefysiologi ved denne Anstalt og ansattes 1892 som Lektor. 14. Juni 1889 ægtede han Elisabeth Kirstine Petersen (f. 17. Juni 1859 i Nexø), Datter af fhv. Urmager og Folketingsmand Findanus P.

Allerede som Apothekerdiscipel havde han stor Interesse for Kemi og Botanik, der dels næredes ved gode Bogsamlinger hos 2 af hans tyske Principaler, dels og især udvikledes under hans Studium til Kandidatexamen og efter denne bl. a. i det planteanatomiske Laboratorium. Efter at være ansat ved Carlsberg-Laboratoriet med den særlige Opgave at undersøge Aarsagerne til «melet» og «glasset» Byg fik han, til Dels under Kjeldahls Vejledning, Lejlighed til mere indgaaende Studium, som han derpaa har fortsat hjemme og i Udlandet. Bygundersøgelserne paa Carlsberg-Laboratoriet førte ham ind paa Undersøgelser over Modningens og Hvileperiodernes fysiologiske Natur, som han har fortsat siden den Tid, rigtignok med mange Afbrydelser, især i de økonomisk vanskelige Aar 1888—92. Et praktisk Resultat heraf, nemlig kunstig Ophævning af Hvilen hos visse Arter, forelagdes Videnskabernes Selskab i 1893. Hans Publikationer ere mest af kemisk-fysiologisk Indhold, og i 1892 udgav han en Lærebog i Plantefysiologi. *Eug. Warming.*

Johannæus, s. Jónsson.

Johansen, jvfr. Johannsen.

Johansen Christian, 1820—71, Forfatter, fødtes paa Øen Amrum 4. Nov. 1820. Efter sin Konfirmation blev han Medhjælper hos Organist Hansen paa Sild og 3 Aar senere Lærer i List; i 1844 kom han paa Skaarup Seminarium, hvor han blev i 2 Aar. Derpaa virkede han som Huslærer i Nordslesvig og som Skolelærer i Oldersbæk ved Husum. Fra Okt. 1852 (Udnævnelse 9. Febr. 1853) til sin Død, 26. Juni 1871, var han Lærer ved Domsolen i Slesvig. Han har udviklet en ikke ringe Forfattervirksomhed, dels for Skolen og Undervisningen, dels for sit Modersmaal, det nordfrisisk, og sin Fødeø samt for de frisisk Øers Oldtidslevninger. Af novellistiske Ting kan nævnes: «Die Seemannswitwe auf der Dünen-Insel», en Fortælling for Folket (Kiel 1860), og i frisisk Dialekt: «Aramud an Dögganheid od. Armuth u. Tugend» (Slesv. 1855); af beskrivende Indhold: «Halligenbuch, eine untergehende Inselwelt» (Slesv. 1866). I sproglig Retning er især at nævne: «Die nordfriesische Sprache nach der Föhringer u. Amrumer Mundart» (Kiel 1862). Desuden har han skrevet en stor Mængde Afhandlinger af sprogligt, ethnografisk, folkloristisk, geografisk og antikvarisk Indhold, for en stor Del optagne i «Jahrbücher f. d. Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein u. Lauenburg» og

«Berichte der schlesw.-holst.-lauenb. Gesellschaft f. Sammlung u. Erhaltung vaterländischer Alterthümer».

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

C. A. Nissen.

Johansen, Hans, 1804—62, Gaardejer, født 20. Sept. 1804 i Farum, Søn af Gaardmand Johan Frederik Olsen († 1841) og Hustru, Mette Hansdatter († 1839), blev 1835 ved Giftermaal med sin Moster Anc Hansdatter (f. 1798 † 1847) Ejer af Gaarden Bogø i Knardrup i Gandløse Sogn, Frederiksborg Amt. Han var Sognefoged fra 1840 til sin Død, ligeledes fra 1842 med faa Afbrydelser Sogneforstanderskabets Formand og 1842—51 samt paa ny 1856—59 Medlem af Amdsraadet. Desuden beklædte han en Række andre Tillidshverv, blev 1850 Formand for Afløsningen af Husmandshove-riet, 1854 Tiende- og 1860 Landvæsenskommissær samt 1858 Repræsentant i Landbygningernes Brandforsikring. Han var en meget dygtig Landmand og var 1843 Medstifter af Amtets Landboforening og senere Herredskommissær i dens Bestyrelse. I det politiske Liv tog han ogsaa Del, i det han 1848 var Medlem af Roskilde Stænderforsamling og 1848—49 af den grundlovgivende Rigsforsamling; han hørte her til den maadeholdne Side. Døde 21. Febr. 1862. Han giftede sig 1849 anden Gang, med Maren Kirstine Rasmusdatter (f. 1826).

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Johansen, Mads, f. 1833, Frugtexportør. J. er født 15. Jan. 1833 i Sødunge ved Ringe og Søn af Husfæster Johan Nielsen. Han fik Almueskoleundervisning, men har senere ved Selvstudium erhvervet sig Kundskaber, navnlig i Botanik. Det skyldes i væsentlig Grad J.s Initiativ, at Danmark begyndte paa en rationel Frugtexport til England. Efter at have indhentet Oplysninger om Frugtexporten i forskellige Lande indbød han i Dec. 1884 til et Møde i Odense, hvor «Foreningen til Export af Havesager» stiftedes efter hollandsk Mønster med J. til Formand. I Somrene 1886—87 undersøgte J. det engelske Marked, og da han i 1889 fik en, for de 2 næste Aar fornyet Understøttelse af Staten paa 1500 Kr., studerede han Afsætningsforholdene paa vigtige Pladser i Tyskland, Holland, Belgien og England. 1889 var et udmærket Aar for Foreningen: den exporterede for over 100000 Kr., og dens Medlemstal naaede 3000. De følgende Aar bleve derimod daarligere, private Exportører toge stærkt Affære, de ødelagde delvis vor Frugthandel paa Eng-

land, og 1893 blev Foreningen ophævet. Den havde ogsaa arbejdet for at faa Frugten omdannet til Vin og Konservesartikler, og for at slaa til Lyd for denne Side af Sagen har J. hl. a. holdt over 300 Foredrag Landet over. En Frugtvinsfabrik blev anlagt i Faaborg 1888, men maatte likvidere 1892. J. har lagt et stort og ulønnet Arbejde i den Sag, han her har virket for, og paa hvis Fremtid han tror.

Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. S. 247 f.

H. Hertel.

Johansen, Nicolaus, —1558, Superintendent, var født i Haderslev og er maaske den «Rector scholasticorum» af dette Navn, som 1511 forekommer i Flensborg. Til denne By var han i alt Fald senere knyttet, først som Vikar ved Hellig Lægems Læg og som Notarius, senere, fra o. 1527, som den første evangeliske Sognepræst ved vor Frue eller Marie Kirke. 1540 beskikkedes han tillige til Superintendent for Sønderborg og Nordborg Amter (Sundeved, Als og Ærø), en Stilling, som han formodentlig faktisk havde indtaget i det mindste siden 1538. Men da det danske Rigsraad og den fynske Adel besværede sig over, at Als og Ærø paa den Maade adskiltes fra Fyns Stift, hvortil disse Øer fra Arilds Tid havde hørt, blev N. J.s Provsti allerede 1540 indskrænket til Sundeved. 1541 overdroges det ham, sammen med de 2 andre Sognepræster i Flensborg, at visitere og reformere Klostrene Løgum og Ryde. Han døde 15. Nov. 1558. Med sin Hustru, Anna Lorenzdatter, havde han Sønnen Nicolaus Theophilus, der blev juridisk Professor ved Københavns Universitet.

Jensen, Kirchl. Statistik d. Herzogth. Schleswig S. 883. Ny kirkehist. Saml. IV.

H. F. Rørdam.

Johansen, Niels, f. 1815, Lægprædikant. J. er født 8. Dec. 1815 i Svindinge Sogn paa Fyn. Faderen, Husmand Johan Nielsen, flyttede siden til Skaarupør ved Svendborg; han blev for sin Deltagelse i Opvækkelsen paa Langeland i Slutningen af Trediveerne dømt til Vand og Brød og fik saa mange Mulkter, at hans Bohave maatte sælges. I sit 16. Aar blev J. selv grebet af Opvækkelsen; den bekjendte Lægprædikant Rasm. Nielsen fra Bregner lærte ham, «hvem Jesus er», og han deltog ivrig i Forsamlingerne. Da han senere kom til at tjene hos Peter Larsen Skræppenborg, paavirkede denne ham i grundtvigsk Retning; i senere Aar fik S. Kierkegaards Skrifter stor Indflydelse paa ham. 1837 udgav han i Odense et

Skrift: «Herrens Ord i de sidste Verdens Dage», for hvilket han, da det indeholdt Fornærmelser mod den gejstlige og verdslige Øvrighed, idømtes en Mulkt paa 150 Rdl. og 4 Aars Censur, medens Skriftet konfiskeredes saa grundig, at der ikke synes at existere noget Exemplar af det. Mulkten blev betalt af Dronning Caroline Amalie og «de engelske Herskaber». Da denne Dom faldt 1839, var J. Soldat i Helsingør. Ogsaa som saadan drog han om og holdt Forsamlinger, og Dronningens Protektion har formodentlig bevirket, at der ikke lagdes Hindringer i Vejen derfor. Efter Hjemkomsten nedsatte han sig som Væver i Højby, siden som «Urtegaardsmand» i Kirke-Værløse i Smørum Herred. 1853 deltog han i den indre Missions Stiftelse ved Møder i Ordrup og Ringsted. I de senere Aar har han levet i Kjøbenhavn, til Dels af at passe Gravsteder paa Assistenskirkegaarden. — J. har været en flittig Forfatter. 1849 skrev han en lille Havebog (flere Oplag); men hans fleste Skrifter ere af religiøs Art. Hovedskriftet er et Tidsskrift: «Brevbærer mellem kristne» (1856—60), stærkt paavirket af Kierkegaard. Desuden skal nævnes: «Samtiden» Nr. 1—7 (1864), «Indlæg i Arbejdersagen» Nr. 1—4 (1873) og «Situationen» Nr. 1—3 (1871), i hvilke han tager til Orde mod Socialismen, for saa vidt den er fjendtlig mod Kristendommen. Han har deltaget ivrig i politiske Møder, hvor han oftest stod paa højre Side. — Han ægtede 1843 Dorthea Hansen fra Vantinge, der døde faa Uger efter Brylluppet, 1848 Christiane Marie Vieth († 1879) og 1883 Christbjørg Thorbergsen.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Johansen, Viggo, f. 1851, Maler. J. er født 3. Jan. 1851 i Kjøbenhavn og er Søn af islandsk Kjøbmand Fred. Christoph J. (f. 1804, † 1874 som konstit. Klokker ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn); Moderen hed Camilla Olivia Petrine f. Jepsen (f. 1815 † 1892). Hans kunstneriske Evner lagde sig tidlig for Dagen, og efter at han havde faaet nogen Undervisning hos Arkitekt C. V. Nielsen, og Marstrand havde udtalt sig anerkjendende om hans Tegneforsøg, kom han i 1868 ind paa Akademiet, som han forlod i 1875. Det følgende Aar udstillede han sit første Billede, et Portræt, og i 1877 2 ejendommelige Smaabilleder: «Et Maaltid» og «Nabokonens Besøg», der saa at sige indeholde hans Kunst in nuce. J. er nemlig, skjønt han har forsøgt sig med Held i forskellige andre Retninger, først og fremmest Genremaler; han ynder de simple, usammensatte

Motiver, der give ham Lejlighed til at skildre Mennesker i deres dagligdags Omgivelser, og foretrækker i Regelen det lille Lærred for det store. Der foreligger en Mængde saadanne Smaabilleder fra hans Haand, snart forestillende en enkelt Figur: «Ung Pige i et Køkken» (1881), «En Kone, der vander Blomster» (1882), «En Kone, der skræller Kartoffler» (1885), snart Sovkammerscener, Afteninteriører o. l. med flere Figurer. Disse Arbejder interessere ved deres sunde Følelse og Vederhæftighed, hvortil kommer en dygtig, indtrængende Karakteristik, der giver dem Værd og Indhold. — Et af de betydeligste Billeder, Kunstneren har malet, er «Aftenpassiar» (1886), der indbragte ham Udstillingsmedaillen og indkjøbtes af den kongl. Malerisamling. Det rummer ikke blot fortrinlige Portrætter og et livligt Sammenspil mellem Figurerne, men Interiøret, de døde Gjenstande, Fordelingen af Lyset i Rummet m. m. ere udførte med sjælden Dygtighed. J. har desuden leveret værdifulde Landskaber, for det meste Aftenbilleder fra Skagen og Tisvilde, ligesom han i de senere Aar er slaaet ind paa Dyrmaleriet.

I 1884 og 85 fik Kunstneren en akademisk Rejseunderstøttelse og besøgte først Skagen, derefter Holland, Belgien og Paris. Trods disse og gjentagne Ophold i Udlandet har han dog saa godt som udelukkende behandlet hjemlige Motiver, som om han kun i Fædrelandet havde fast Grund under Fødderne. I 1887 valgtes J. til Medlem af Akademiet og har i flere Aar været en anset og dygtig Lærer ved Kunstsolen for Kvinder. Han er gift med Martha f. Møller, Datter af Proprietær M. til Thirup. *Carl Bruun.*

John, Christoph Samuel, 1747—1813, Missionær, hører til de redelige og dygtige Arbejdere i den trankebarske Missions sørgelige Forfaldstid. Han var en Præstesøn fra Fröbersgrün tæt ved Greiz, i Voigtland, og blev født 11. Avg. 1747. Han studerede i Halle. 1769 blev det ham foreslaact af Professor Knapp (den ældre) at gaa som Missionær til Trankebar. Efter nogen Betænkningstid modtog han Kaldet, blev ordineret i Kjøbenhavn og kom 1771 til Indien, hvor han saa tilbragte hele Resten af sit Liv. Skolevæsenet i Trankebar naaede under ham sit Højdepunkt, men bragte ikke selve Missionsgjerningen til nogen Blomstring. Han underviste ikke blot de indfødtes Børn, men aabnede ogsaa sit Hus, der blev til en hel Opdragelsesanstalt, for Evropæernes Børn. Dette blev Kilden til en Mangfoldighed af Stridigheder med de andre Missionærer. I mange Aar holdt J. dog tappert ud trods alle

Gjenvordigheder og viste sig som en nidkjær og uplettet Karakter. Til sidst bøjede Alder i Forening med Sygdom og huslige Sorger den virksomme Lærer. Han blev blind, men lod sig undertiden lede til Prædikestolen for at tale til Menigheden. 1. Sept. 1813 døde han pludselig ved et Slagtilfælde og fik saaledes sin inderlige Begjæring om Udløsning fra Savn og Møje opfyldt.

Fenger, Den trankebarske Missions Hist. S. 303 ff.

A. Jantzen.

v. **Johnn, Christian August, 1688—1764**, Diplomat, tilhørte en holstensk Embedsfamilie, og hans Fader, Chr. Gotfried v. J. († 1733), var Vicekansler ved Regeringen i Glückstadt, Konferensraad, Ridder af Danebrog og blev adlet af Kejseren 1694. Selv var han født 17. Sept. 1688. Efter en Udenlandsrejse, under hvilken han studerede i Leiden, gik han i Militærtjeneste som Kadet, saaredes 1708 ved Stormen paa Lille, avancerede 1709 til Fændrik og 1710 til Lieutenant, men udtraadte allerede 1715 af Hæren som Ritmester. Senere gik han over i den diplomatiske Tjeneste, i det han 1728 udnævntes til Legationssekretær i Berlin. Han blev 1731 Resident sammesteds, fik 1732 Titel af Justitsraad og akkrediteredes 1733 som Resident ved det engelske Hof. Han viste sig her som en virksom og intelligent Agent, men han savnede den Rolighed og Smidighed, der behøvedes til at forhandle med det upaalidelige engelske Ministerium. Da dette gjorde Vanskeligheder med at betale de efter Traktaten af 1734 skyldige Subsudier til Danmark, kom det derfor til et saa stærkt Sammenstød mellem ham og den engelske Premierminister R. Walpole, at det blev nødvendigt at tilbagekalde ham (1736), men for at vise, at den danske Regering ikke misbilligede hans Optræden, udnævntes han umiddelbart forinden Rappellen til overordentlig Gesandt. Han ansattes derefter som Gesandt i den nedersachsiske Kreds 1737. Foruden de Forretninger, der i denne Post paahvilede ham paa Grund af Kongens Stilling som Medlem af Kredsen for Holstens Vedkommende og af de Rettigheder, Danmark den Gang endnu paastod at have lige over for Hamborg, skulde han ogsaa, navnlig under Syvaarskrigen, holde et vaagent Øje med de Farer, som kunde true denne Stad og Holsten fra Preussens Side. I 1759 og end mere i 1762, da Peter III beredte sig til at angribe Danmark, behøvede den danske Regering Penge til sine Rustninger, og v. J. maatte øve en stærk Pression paa det hamborgske Senat for at bringe de to Laanetraktater af 6. Juli 1759 og af 30. Juni 1762 i Stand. Han udførte

dette Hverv med al ønskelig Energi, men navnlig det sidste Laan opnaaedes kun ved en stærk Udfoldning af Militærmagt og ved Gratifikationer (4000 Dukater) til de ledende i Senatet. Han forblev i denne Post til sin Død, 22. Febr. 1764, dog var Gehejmeraad H. C. v. Schimmelmann ham adjungeret siden Juli 1761. Han var efterhaanden avanceret til Gehejmeraad (1751) og hvid Ridder (1752). Han døde ugift. — 2 af hans ældre Broders Sønner tjente ligeledes i Diplomatiets, nemlig *Gotfried Christian v. J.*, der døde 1790 som Kammerherre og Gesandt i Portugal, og *Christian August v. J.*, der var udnævnt til Sekretær hos Cai Ranzau, da denne 1762 skulde afgaa som dansk Afsending tillige med Carl Juel til den paatænkte Konference i Berlin, og senere fungerede han som Legationssekretær i Stockholm. Han døde 1791.

Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II. Vedel, Den ældre Bernstorffs Ministerium. P. Vedel.

Johnsen, jvfr. Jónsson.

Johnsen, Christian Ferdinand, 1833—88, Læge og religiøs Forfatter, blev født 3. Marts 1833 i Borup ved Ringsted; hans Forældre vare Præsten Carl Gustav J. og Eline Marie f. Ambders. Han blev privat dimitteret 1852 og medicinsk Kandidat 1858. Efter at have praktiseret forskellige Steder paa Fyn blev han 1872 Distriktslæge i Hallund i Hjørring Amt, hvorfra han 1881 forflyttedes til Frederiksværk; som Læge var han meget afholdt. Hans varme, kristelige Tro og Ønsket om ogsaa ad den Vej at være til Gavn gjorde ham til religiøs Forfatter. 1883 udgav han «Kristelige Betragtninger til hver Dag i Aaret» (2. Opl. 1892) og 1885 «Paa Sygelejet», korte Betragtninger over de syges forskellige Tanker og Tilstande. Efter hans Død udkom «Forsagelsen og Troen og andre smaa Afhandlinger» (1889, udgivet af V. Beck). Disse Bøger, hvis Forfatter viser sig at have en ikke almindelig Erfaring paa det kristelige Livs Enemærker, have fundet Paaskjønnelse og Indgang hos mange. — J., der 1865 havde ægtet Julie Theodora Krag, Datter af Præst i Dreslette C. E. K., døde 20. Juli 1888 efter en Operation paa Kommunehospitalet i Kjøbenhavn.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Indre Missions Tid. 1889, S. 266; 1892, S. 590. V. Schousboe.

Johnsen, Jón, 1806—81, Jurist, Søn af Exam. jur. J. J. og Hustru, Halla Magnusdatter, fødtes 24. Febr. 1806 paa Gaarden

Drumboddsstadir i Árness Syssel paa Island. Som privat dimitteret indskreves han 1826 ved Universitetet, hvor han 1830 tog juridisk Embedsexamen. 1836 beskikkedes han til 2. Assessor ved Overretten i Reykjavik, hvorfra han 1848 forflyttedes som Byfoged til Aalborg; fra dette Embede beholdt han Afsked 1873 og udnævntes samtidig til Etatsraad. Han døde i Aalborg 7. Juli 1881. Under sin Embedsvirksomhed paa Island havde han været konstitueret som Stiftamtmand 1840—41 og 1844—45. Paa Altinget havde han Sæde 1845—49 og deltog som kongevalgt Medlem for Island i den grundlovgivende Rigsforsamling 1848—49. Gift 1837 med Anna Cathrine Martine Blichert († 1882), Datter af Konsistorialassessor B. — J. er Forfatter til to fortjenstlige Arbejder af nationaløkonomisk-statistisk Indhold. 1840 offentliggjorde han «Hugvekja um thinglýsingar» osv., i hvilken Afhandling han gjør sine islandske Landsmænd bekendte med Reglerne for Tinglæsning, Pant i faste Ejendomme m. v. for derigjennem — navnlig til Fremme af Selvejendom — at virke for Kapitalanbringelse som Prioriteter i Jordegods. Denne efterfulgtes 1847 af «Jardatal á Íslandi», der giver en Fortegnelse over samtlige islandske Gaarde med disses Matrikkeltaxt og et dertil knyttet righoldigt statistisk Materiale.

Erslew, Forf. Lex. Timarit III (1882).

Kr. Kaalund.

Johnsen, Vilhelm Ferdinand, 1788—1879, Finansembedsmand, er født 24. Sept. 1788 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Kammeraad John J., var Landmaalingskonduktør i Rentekammeret; Moderen var Marie Elisabeth f. Lemvig. Han var tidlig udviklet, blev efter at have gaaet i Borgerdydskolen Student i sit 15. Aar (1803) og 3 Aar efter juridisk Kandidat. Han manuducerede nu til juridisk Examen, samtidig med at han betraadte Embedsbanen. 1807 blev han Kopist i Finanskollegiets Sekretariat, 1811 Fuldmægtig i Rentekammerets danske og norske Kancelli, 1819 overtog han Afviklingen af det saakaldte Tabelkontors Forretninger, 1821 blev han Assessor i Statsgjældsdirektionen, 1831 Medlem af samme, 1839 Medlem af Pensionskassedirektionen og 1848 Departementschef i Finansministeriet, hvad han vedblev at være til 1872, da han efter 65 Aars Embedsvirksomhed søgte sin Afsked. J. hørte til den gamle Tids punktlige og nidkjære Statstjenere, men han forenede tillige med stor Dygtighed — Forordningerne af 8. Juli 1840 ere væsentlig hans Arbejde — en usædvanlig human Karakter, og det er derfor naturligt, at der i stor Maalestok blev lagt Beslag paa ham ogsaa

uden for hans Embedsvirksomhed. Staten benyttede ham i en Række Kommissioner, af hvilke her skal nævnes Kommissionen om nogle offentlige Fabrikkers og Manufakturinstitutioners Ophævelse (1817), om de paa Landet hvilende Kommunebyrder (1819), om Statsbalancen (1820), om den danske Gejstligheds Kaar (1822), om Øbjærggaard og Kjongs Fabrik (1831), om det statistiske Tabelværk (1833) osv. Og hvad der saaledes var begyndt før 1848, fortsattes efter dette Aar under de nye Forhold, som han med Loyalitet sluttede sig til. Under dem blev han ikke mindre benyttet; han stod som den faste Tradition, der bl. a. stille og sikkert hjalp de skiftende Finansministre med at finde sig til rette i Finansforvaltningens Detailler. Men mange andre end Ministrene henvendte sig til ham, og den Tillidsfuldhed, hvormed alle gik til ham, blev ingen Sinde skuffet, snarere overtruffet, hvad navnlig Danmarks industridrivende levende paaskjønnede, naar de søgte ham som Direktør ved den Reiersenske Fond, hvad han var fra 1826 til sin Død eller i over 50 Aar. For Slægt efter Slægt stod «gamle J.» omgiven af en sjælden Sympathi. Desuden var han fra 1831—39 Præsident i det danske Landhusholdningsselskab og fra 1850 Meddirektør i Vilhelminestiftelsen. Det er herefter naturligt, at han, der i 1815 fik Titelen Sekretær, blev baade Justitsraad (1822), Etatsraad (1828) og Konferensraad (1841), men det er Tegn paa særlig Udmærkelse, naar han i 1867 blev Gehejmekonferensraad; i sin elskelige Beskedenhed var han for øvrigt nærmest undselig ved den ham herefter tilkommende Excellencetitel. Kommandør af Danebrog var han bleven i 1850, og ved sit 50 Aars Jubilæum som Embedsmand fik han i 1857 Storkorset. Han døde 7. Okt. 1879, noget over 91 Aar gammel, saa godt som til det sidste rask og rørig samt fuldstændig aandsfrisk. — I Okt. 1828 havde han ægtet Anne Johanne Thuesen (f. 18. Nov. 1801 † 7. Febr. 1875), Datter af Møller Christen T. og Anne Marie f. Pedersen.

Erslew, Forf. Lex.

C. Nyrop.

Johnsonius, s. Jónsson.

Johnsson, s. Jónsson.

Johnstrup, Johannes Frederik, f. 1818, Geolog. J. er født paa Christianshavn 12. Marts 1818. Hans Forældre vare Brænderiejer Ulrik Frederik J. (f. 30. Jan. 1779 † 7. Sept. 1834) og Elisabeth Johansine f. Petri (f. 1793 † 1839). Efter at have nydt privat Under-

visning blev J. Student 1837 og tog 1844 Examen i anvendt Naturvidenskab ved Polyteknisk Læreanstalt. I sine Studieaar havde J. været Assistent hos Professor Zeise, Møntgarden Hinnerup og til Slutning (1842—46) hos Forchhammer i Læreanstaltens kemiske Laboratorium. Efter at have taget Examen blev han tillige Forchhammers Assistent i det mineralogiske Musæum. Samtidig hermed holdt han (1844—45) Foredrag over Kemi og Fysik i et Kursus for videre studerende Søofficerer, og i 1846 afsluttede han Forchhammers Forelæsninger over analytisk Kemi ved Læreanstalten, medens Forchhammer var fraværende paa en Rejse. I 1846 flyttede J. til Sorø, hvor han var bleven Docent i Fysik (efter C. Hauch) og i Mineralogi og Geognosi (efter Jap. Steenstrup). Opholdet her var kun af kort Varighed, da J. i 1848 blev Adjunkt (1850 Overlærer) ved Kolding lærde Skole. 1851 søgte han dog tilbage til Sorø som Overlærer. Her virkede han nu i 15 Aar og vandt sig et godt Navn som Lærer. Fra denne Periode skriver sig hans «De kemiske Grundstoffer og deres vigtigste Forbindelser i den uorganiske Natur», en klar og kortfattet Vejledning i Kemiens Begyndelsesgrunde, der vandt en meget stor Udbredelse (udkom i 3 Oplag 1855, 58, 63) og tjente som Lærebog i de lærde Skoler, næsten lige til Kemi blev strøget som Skolefag i Begyndelsen af Firsene. J.s Ordenssans og ejendommelige, stærkt udprægede administrative Egenskaber, der i den senere Del af hans Liv have spillet en saa indgribende Rolle paa alle Forhold, der vedrøre dansk Geologi, kom ogsaa til Anvendelse under hans Virksomhed som Skolemand. Han var saaledes Medlem af flere ministerielle Kommissioner om Skoleforhold og bragte Sorø Akademis i sin Tid berømte Samling af fysiske Instrumenter igjen i Orden, forfattede en Katalog og gav en Oversigt over Samlingens Historie (Skoleprogram for 1853). Ligeledes haves flere anonyme og med Navn forsynede Artikler af ham om Skoleforhold fra dette Tidsrum. Under J.s første Ophold i Sorø fik han udgivet nogle tidligere foretagne Undersøgelser af Drikkevand (i Triers «Arkiv f. Farmaci og teknisk Kemi» 1847) og «Om Jordlagenes Forhold til det deri ansamlede Vand med specielt Hensyn til Kjøbenhavns Jordbundsforhold» (i Schouws «Dansk Tidsskr.» 1848). Man kan i den af J. i Forening med Ch. Ambt og Chr. Steenbuch 40 Aar efter udgivne «Grundluften, Grundvandet og Jordbunden i Kjøbenhavn» (1888) se en Fortsættelse af J.s Ungdomsarbejder. Under J.s senere Liv i Sorø gik hans Studier mere bort fra den kemiske og mere ind paa den rent geologiske Side

af Geognosien. Særlig beskæftigede han sig med Aldersordenen af de forskjellige Lag henhørende til den danske Kridtformation. Paa det skandinaviske Naturforskersmøde i 1860 holdt han Foredrag om Faxekalk, og i 1864 fik han i det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter optaget sin Afhandling om «Faxekalkens Dannelse», hvorfor Selskabets Sølvmedaille var ham tildelt (1863). 1864 blev han udnævnt til Medlem af Selskabet, og i 1866 fik han en ligeledes (i 1863) prisbelønnet Afhandling: «Om Fugtighedens Bevægelse i Jordbunden» optaget i samme Selskabs Skrifter. Foruden sin Stilling som Lærer havde J. altsaa erhvervet sig en betydelig Anseelse som Geolog i Danmark, og da Forchhammer ~~i 1866~~ døde, blev J. ^{i 1866} udnævnt til hans Efterfølger som Professor i Mineralogi og Bestyrer af det mineralogiske Musæum ved Københavns Universitet og foretog altsaa i en Alder (48 Aar), hvori det kun falder i de færrestes Lod paa en gennemgribende Maade at forandre Livsstilling, det sjældne Spring fra Skolemand til en Universitetslærers frie Stilling.

Som Professor kom J. i Berøring med et gennem Aarene stedse stigende stort Antal naturvidenskabelige og polytekniske studerende, der gennem hans Forelæsninger indviedes i Geologi og Jordbundslærens Begyndelsesgrunde. Fra alle disse mange vil lyde en enstemmig Anerkjendelse af hans rolige Form og det efter det tilsigtede Maal af Kundskaber fortræffelig afpassede Indhold og af den store personlige Elskværdighed, hvormed J. forstod at tage sig af hver enkelt. Disse Forelæsninger vare ledsagede af aarlige geologiske Ekursioner, i Regelen til Bornholm, Faxe og Stævn's Klint, og enhver, der saa J. paa Ekursionerne forklare et eller andet Fænomen, omringet af en Flok ivrig interesserede studerende, eller selv har hørt til disses Skare, kunde ikke andet end faa Sympathi for og Kjærlighed til denne Mand, der, skjønt selv højt op i Aarene, ikke skyede nogen personlig Anstrængelse for at vise sine Elever ethvert seværdigt Punkt eller fremhæve alt, hvad der kunde vække deres Interesse. Et synligt Bevis paa hans Elevers taknemmelige Erindring fremkom ogsaa ved hans 25 Aars Jubilæum som Universitetsprofessor i 1891. I 1878 blev J. Medlem af Konsistorium, og i 1881—82 var han Universitetets Rektor. I 1894 blev han udnævnt til Aæresdoktor i sit Fakultet.

Som Videnskabmand har J. beskæftiget sig med en stor Del forskjellige Spørgsmaal vedrørende Danmarks og dets nordlige Billedes Geologi. Hans Hovedværk maa siges at være nedlagt i en

Række af Arbejder vedrørende den danske Kridtformation. Hans Arbejde over Kalken ved Faxen fra 1864 fik i 1866 en meget væsentlig, om end i Omfang kun lille, Tilføjelse ved Opdagelsen af Faxekalk ved Annetorp i Skaane («Vidsk. Selsk. Oversigter» 1866). Til denne Klasse Arbejder maa ogsaa henregnes «Grønsandslagene i Danmark» (1872) og «Grønsandet i Sjælland» (1876), maaske J.s smukkeste Arbejde. Heri viste han, støttet paa en Række Boringer ved Lellinge Aa, at det sjællandske Grønsand ligger oven paa Salt-holmskalken og Skrivekridtet, ikke, som tidligere antaget, under disse Dannelser, og tillige, støttet paa Palæontologen Mørchs Bestemmelser af indsamlede Forsteninger, at Grønsandet i Sjælland er i Tiden langt adskilt fra det meget ældre bornholmske Grønsand. Foruden disse Arbejder har J. beskæftiget sig meget med Studier af de kvartære Dannelser i Danmark. Særlig kan i denne Henseende nævnes «Om Hævningsfænomenerne i Møens Klint» (1874), der senere med en Tilføjelse om Rygens Klint er udgivet i «Zeitschrift d. deutsch. geolog. Gesellschaft» 1874. Ligeledes hans tvende Afhandlinger i Universitetsprogrammerne for 1882: «Om de geologiske Forhold i den nordlige Del af Vendsyssel» og «Nogle Jagttagelser over Glacialfænomenerne». Han tager i alle disse Arbejder bestemt Standpunkt som «Glacialist», for saa vidt som han afgjort slutter sig til Theorien om Nordevropas Nedisning og selv fremdrager smukke og tydelige Beviser (Skurstriber, Flytblokke m. m.) fra Danmarks Jordbund paa disse Anskuelsers Rigtighed; men paa den anden Side er han ikke nogen Tilhænger af den i nyere Tid fremsatte Theori om 2 adskilte Istider og synes nærmest at ville tilskrive Drivis i Slutningen af Istiden de Virkninger, som af andre menes at kunne henføres til en senere (den anden) Istid. End videre foreligger der fra J.s Haand en Række Afhandlinger om specielle Æmner, hvoriblandt kan nævnes: «Om Kullagene paa Færøerne» (1873), «Om de i 1875 forefaldne vulkanske Udbrud paa Island» (1877), «Kryolithen i Grønland» (1880), «Om de vulkanske Udbrud og Solfatarerne i den nordøstlige Del af Island» (1886), «Abriss der Geologie von Bornholm» (1889—90), og han har udgivet Forchhammers Biografi og et Udvalg af hans Skrifter (1869) samt Gieseckes Dagbog paa hans mineralogiske Rejse i Grønland og hans Biografi (1878).

Som Bestyrer af det mineralogiske Musæum bragte J. det i en fortræffelig Orden trods de i højeste Grad indskrænkede og uheldige Lokaler, dette Musæum indtil for et Par Aar siden var

henvist til. Nu har J. foretaget Flytningen og Opstillingen i en smuk, ny Musæumsbygning. Hele Opstillingen og Planen for Anlægget ere udelukkende hans Værk. I 1876 fremvoxede en anden for Geologien overmaade vigtig Institution under J.s Ledelse, i det Indenrigsministeriet overdrog ham at iværksætte og lede de geografisk-geologiske Undersøgelser i Grønland, de 2 første Aar alene, senere i Forening med Marineminister Ravn og Justitsraad Rink. (I 1891 afløstes Ravn af Kommandør Wandel, i 1893 døde Rink.) J. har haft Hovedparten i Ledelsen og hele Tiden været Redaktør af det betydningsfulde Værk: «Meddelelser om Grønland», der er fortrinlig udstyret med Kort og Afbildninger og indeholder saa vel systematiske Beskrivelser af Grønlands forskjellige Egne som Monografier i alle Naturhistoriens forskjellige Grene over Forhold vedrørende Grønland. J. forstod at knytte fortrinlige Kræfter hertil. Selv har J. foretaget flere geologiske Undersøgelsesrejser, nemlig 1871 og 1876 paa Island, 1872 paa Færøerne og 1874 i Grønland. — I 1888 overdrog Kultusministeren J. Ledelsen af «Danmarks geologiske Undersøgelse», hvorved der blev paabegyndt et længe savnet Kortarbejde over Danmarks geologiske Forhold. Der er af dette Værk hidtil udkommet 4 Hæfter, ledsagede af geologiske Kort, Profiltavler osv.

J. er Medlem af en Del lærde Selskaber i Indland og Udland og blev 1892 Kommandør af Danebrog af 1. Grad. — 2. Jan. 1850 ægtede han Marie Louise Dahl (f. 29. Maj 1821), Datter af Koffardikapitajn Hans Jacobsen D.

Erslew, Forf. Lex. Voigt, Den polytekn. Lærestalts Kandd. S. 22 f. 139.

K. Rørdam.

Jomtou, s. Jørgensen Jomtou.

Jonas, Emil Jacob, f. 1824, Litterat. J., en Søn af Lærer David Theodor J. (f. 1785 † 1836) og Louise f. Friedländer (f. 1792 † 1839), er født 14. Juli 1824 i Schwerin, fra hvis Domscole han dimitteredes 1843. Efter 2 Aars Studier i Bonn og Heidelberg kom han til Flensborg, hvor han i flere Aar ernærede sig som Lærer og Medarbejder ved «Flensburger Zeitung», skrev ogsaa i «Danevirke» og kom 1847 til Kjøbenhavn, hvor han ved Oprørets Udbrud skrev «Et alvorligt Ord til den danske Nation», hvorved Regeringens Opmærksomhed henleddes paa ham. Han lod sig engagere som rejsende Presseagent og opholdt sig under Krigen mest i Tyskland. Grevinde Danner antog ham efter sit Giftermaal til en Slags Almisseuddeler. Det var hende om at gjøre at vinde

Popularitet hos de fattige for ad den Vej at komme til at staa i et gunstigere Lys, og J. hjalp hende trolig, ligesom han ogsaa gik Grevinden til Haande ved Opkjøbet af diverse Smædeskrifter imod hende af Schaldemose, Barnewitz o. fl., en Virksomhed, der strakte sig til Tyskland og Frankrig. 1851 fik han Indfødsret, 1852 Titel af Kammerassessor og Ansættelse som Assistent i det holstenske Ministerium, men gik allerede 1854 af med Kammerraads Titel. Han ledsagede Grevinden paa hendes første Rejse med Kongen i Hertugdømmerne og søgte overalt at berede hende en gunstig Modtagelse. Men da han i sin Iver gik saa vidt, at han i Flensborg lod trykke en yderst svulstig Panegyrik over hende under Titelen: «Dies Büchlein gehört der Gemahlin Sr. Majestät. Eine Volkstimme aus den Herzogthümern in Veranlassung der Reise des hohen Herrscherpaares im Oct.—Nov. 1854», lod Carl Moltke Piecen beslaglægge. J. blev dømt til 40 Rdl.s Mulkt, men Kongen betalte Mulkten. Han vedblev at staa i Grevinde Danners Tjeneste lige til Kong Frederik VII's Død, vistnok med urette beskyldt for at have taget imod Gaver for at udvirke kongelige Gunstbevisninger gennem Grevinden. 1867 forlod han Landet og bosatte sig 1868 i Berlin, hvor han siden har udfoldet en meget betydelig Virksomhed, navnlig som Oversætter af nyere skandinavisk, især dansk, Litteratur, som Udgiver af tyske Rejsebøger om Danmark og som Korrespondent til en Mængde tyske Blade. Han ægtede 1. Marts 1848 Hertha Adele Wadskiær (f. 15. Juli 1807 † 10. Febr. 1894), Datter af Major Thøger Løvenbalk W. og Marie f. de Jeanty. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Jónassen, Jónas, f. 1840, Læge. J. J., Son af nedennævnte Th. Jónasson (Jonassen), fødtes i Reykjavik 18. Avg. 1840, blev Student fra den derværende lærde Skole 1860 og tog ved Københavns Universitet lægevidenskabelig Examen 1866. 1868 konstitueredes han som Læge i en Del af det den islandske Landfysikus underlagte Distrikt og adjungeredes denne som Medhjælper ved Lægeundervisningen i Reykjavik. 1876 fik han i Henhold til en stedfunden Omordning af det islandske Lægevæsen kgl. Udnævnelse som Distriktslæge i 1. Lægedistrikt (Reykjavik og Omegn) med Forpligtelse til at meddele Undervisning ved Lægeskolen. 1881—82 var han konstit. Landfysikus og Forstander for Lægeskolen. 1882 erhvervede han den medicinske Doktorgrad for en Afhandling: «Ekinokosygdommen» (paa Island). Ægtede 30. Nov. 1871 Thórunn Havstein, Datter af den VII, 171 anførte Jørgen Peter H. — J.

har ved Siden af nævnte Afhandling udfoldet en ret betydelig Virksomhed som populær-videnskabelig Forfatter inden for sit Fag. Fremhæves kan en populær Fysiologi («Um edli og heilbrigði mannlegs líkama», 1879), en udførlig — og under islandske Forhold særdeles nyttig — Lægebog («Lækningabók», 1884) samt en Anvisning til spæde Børns Pleje («Barnsóstran», 1888). Til Forebyggelse af den farlige, paa Island saa udbredte Blæreormslidelse (det i hans Disputats behandlede Æmne) skrev han 1884 om «Sullaveikin». En Udsigt over Lægevæsenets Udvikling paa Island har han givet i «Tímarit» XI (1890).

Indbydelsesskrift til Univers. Reformationsfest 1882. Tímarit XI (1890).
Kr. Kaalund.

Jónasson (Jonassen), Thórður, 1800—80, Justitiarius, fødtes 26. Febr. 1800 paa Nes i Adalreykjadalur i det nordlige Island som Søn af Præsten Jónas Jónsson og dennes Hustru, Thórdís Jónsdatter. Efter nogle Aars Privatvirksomhed som Student indskreves han ved Universitetet 1824 og tog her latinsk-juridisk Examen 1830. 1835 beskikkedes han til Syssemand paa Island, men udnævntes allerede 1836 til 1. Assessor i Overretten i Reykjavik, hvor han 1856 forfremmedes til Justitiarius, fra hvilket Embede han erholdt Afsked med fuld Løn 1877. 1865 udnævntes han til Kommandør af Danebrogs 1. Grad. Foruden flere mindre Konstitutioner bestyrede han flere Gange Stiftamtmandsembedet, særlig 1860—65, og var i en længere Aarrække kongevalgt Altingsmand og adskillige Gange kgl. Kommissarius under Tingets Forhandlinger. Th. J., der døde 25. Avg. 1880, ægtede 25. Juni 1838 Sophia Dorothea Lyngé, Datter af Kjøbmand Rasmus L. paa Akureyri. Som Forfatter er han, bortset fra en mindre betydelig redaktionel Virksomhed, kun optraadt med en Afhandling om Forligsvæsen («Um sættamál», Rkv. 1847).

Erslew, Forf. Lex. Tímarit III (1882).

Kr. Kaalund.

Jonge, Nicolai, 1727—89, Præst, Forfatter, blev født i Kjøbenhavn 29. Avg. 1727. Slægten stammede fra Amsterdam og havde derefter været bosiddende i Skaane. Hans Fader, Peder Nielsen, var Revisor i Rentekammeret og Skibsmaaler ved Børsen; Moderen hed Anna Sophie f. Einhaus. Han blev Student fra Kjøbenhavns Skole 1745 og tog 2 Aar efter Attestats. 1754 blev han Kateket ved Holmen og var samtidig en meget benyttet theologisk Manuduktør, foruden at han dimitterede til Artium. Han præsteviedes

forst 1762, da han var kaldet til Sognepræst i Alleslev ved Præstø, i hvilket Embede han døde 24. April 1789. Aaret efter, at han var bleven Præst, ægtede han i Kjøbenhavn Geske Fischer, Datter af en Konsumtionsskriver.

J. var en meget frugtbar Forfatter og dyrkede særlig Geografien. De fattige Kaar, hvori han levede, nødsagede ham til at søge forøget Fortjeneste ved Pennen. En Række Skolebøger udgik fra hans Haand. Saaledes allerede 1753 en Oversættelse af en tysk Skolegeografi; Aaret efter leverede han et latinsk Kompendium af Geografien, senere forbedret og forøget med Landkort. Saa følger en Skoleudgave af Phædrus og for studerende en Bibelhistorie paa Latin («Collegium biblicum», 1760), affattet i Spørgsmaal og Svar og med rige Litteraturhenvisninger. Holbergs «Synopsis historiæ universalis» bearbejdede han paa Dansk og udvidede og fortsatte den betydelig (1757). Til Forbillede for sin Bearbejdelse har han taget en engelsk Udgave af Dr. Sharpe i London. Men kunde der være Mening i at bruge Holbergs Navn ved denne Lærebog i Historien, var det utilbørligt, naar J. tillod sig at bruge samme Navn paa en udførlig Geografi, som han paabegyndte 1759; det var kun et Lokkemiddel for at skaffe Skriftet Afsætning. J. undlader derfor heller ikke at gjøre Undskyldning derfor i Fortalen; men «flere lærde Mænd» havde udtalt sig for, at det nok kunde gaa an. Den saaledes «med falsk Skilt» — som Nyerup siger — udsendte «Holbergs Geografi» er et meget stort anlagt Arbejde, der i Aarenes Løb naaede 7 stærke Kvarthind; det sidste (1791), der udkom efter J.s Død, er ikke udarbejdet af J., men af N. Prahll og omfatter de fremmede Verdensdele. De bedste og nyeste Hjælpe-midler bleve benyttede, og Arbejdet vidnede om sin Forfatters alvorlige Flid og Belæsthed. Men han havde overordentlige økonomiske Gjenvordigheder for at faa Udgivelsen fremmet, og dette var saa meget uheldigere, som der var prænummereret af en Mængde Subskribenter. 5. Bind udgjør «Danmarks korografiske Beskrivelse» og 6. Bind en lignende Beskrivelse over Norge og de nordiske Bilande. Senere udgav han en udførlig Beskrivelse af Kjøbenhavn (1783), som var beregnet paa 2 Dcle; men han naaede kun at faa trykt 1. Del. Etatsraad Erik Torm, som var Politi- og Borgmester i Kjøbenhavn, var den, som opfordrede ham til Udarbejdelsen, stod ham bi med sine egne rige Samlinger og skaffede ham Adgang til Arkiverne. Det er et grundigt Arbejde, der ved sit betydelige Stof endnu har Værd. 2. Del, som foreligger fuldstændig

udarbejdet, opbevares paa det store kgl. Bibliothek (Ny kgl. Saml., 4°, Nr. 669); Fr. Thaarup har meddelt noget deraf i forskellige Tidsskrifter. Blandt J.s Skrifter kan end videre nævnes 3 homiletiske Hjælpemidler, indeholdende Dispositioner til Prædikener over Søndagsevangelierne samt til Brude- og Ligtaler, foruden nogle mindre Arbejder af personalhistorisk Art. J. frembyder i det hele taget Billedet af en flittig og dygtig Præstemand, som dog hele sit Liv igjennem maatte kæmpe med tunge Næringsssorger.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Nyeste Skilderi af Kbhvn. 1829, Nr. 70. A. Jantzen.

de Jonquières, Henri Alexandre Antoine de Dompiere, 1816—79, Officer, var en Søn af Frédéric Anne de D. de J. (f. i Haag 1777, † 1820) og Anna Hedevig f. Høyer og fødtes 13. Avg. 1816 paa Folehavegaard, som hans Fader efter at være udvandret fra Holland havde kjøbt. Han blev Søkadet 1831, men paa Grund af Nærsynethed opgav han Søen i 1833 og kom Aaret efter ind paa den kgl. militære Højskole. Efter Afgangen her fra 1838 blev han Sekondlieutenant i Artilleriet og ansattes ved 1. Artilleriregiment, men havde allerede vist saa fremragende Evner, at han i 1842 valgtes til J. S. Fibigers Efterfølger som Lærer i Artilleri ved Højskolen; 2 Aar forinden var han bleven Premierlieutenant. Hans Virksomhed som Lærer var dog kun kortvarig, i det baade han og Læssøe uden videre afskedigedes i 1845, samtidig med at ældste Klasse midlertidig lukkedes. Man vilde dog gjerne ansætte J. paa ny, men denne, som med god Grund følte sig meget forurettet, vilde ikke skille sin Sag fra Læssøes og nægtede at efterkomme Opfordringen, indtil Artilleriet omsider bevægede ham til endnu at læse et Kursus, imod at en yngre Officer (Reich) designeredes til Posten og sendtes udenlands for at uddanne sig. J. benyttede derimod sit ufrivillige Otium til paa egen Bekostning at berejse Sverige, Tyskland, Schweits, Italien, Frankrig, Belgien og Holland fra Juni 1845 til Juni 1846.

I 1848 forlod J. Højskolen, blev Kapitajn og tilsynshavende ved Fabrikationen af forskjelligt Artillerimateriel, men kom heldigvis i April til Tjeneste ved 7. Batteri, ved hvilket han i Kampene ved Nybøl og Dybbøl lagde megen praktisk Dygtighed og et ualmindeligt Mod for Dagen. I de følgende 2 Krigsaar virkede han selvstændig som Kommandør for 9. Batteris ene Halvbatteri saa vel ved Fredericia som ved Isted og udmærkede sig paa ny. Efter

Krigen blev J. Medlem af Artilleri- og Konstruktionskommissionen og af flere andre Kommissioner, ligesom han ogsaa i Vinteren 1851—52 holdt Foredrag i Artilleri for Artilleriets Officerer, men det var først, da han i Slutningen af 1853 afløste Lundbye som Konstruktor ved Artilleriet, at hans rige Evner fuldt kunde udvikle sig, i det mange forskellige Opgaver forelaa. Han havde allerede s. A. offentliggjort «Undersøgelser betræffende Skydning, især med Hensyn til det svære Skyts», og i 1855 begyndte han paa Udarbejdelsen af «Ballistiske Tabeller for de danske Projektiler», hvilket omhyggelige Arbejde udkom 1857, ledsaget af en Forklaring samt Bemærkninger til Skydetabellerne. Hans nøje Kjendskab til Skydningens Theori fremgaar ogsaa af andre Arbejder, optagne i «Tidsskrift f. Krigsvæsen», bl. a. «Om Projektilers Bevægelse i Vindbøssen» (1857) og «Om nogle nyere Forslag til at forøge Skudsikkerheden» (1858), medens han, efter i Vinteren 1855—56 at være sendt til de allieredes Hovedkvarter ved Sebastopol for at gøre sig bekjendt med Belejringsarbejderne, skrev «Betragtninger over Sebastopols Belejring». «Tidsskrift f. Søvæsen» 1858 bragte «Nogle Ord om Flaaden», der gav Anledning til en Polemik i Tidsskriftet og i Pressen. Den vigtigste Opgave, som forelaa, var Tilvejebringelsen af riflet Skyts, hvormed der allerede i 1853 var anstillet Forsøg, men navnlig efter at Franskmændene i Felttoget 1859 vare optraadte med en riflet Feltkanon, gjaldt det om snarest at tilvejebringe en saadan. Som det mest virksomme Medlem af Riffelskytskommissionen konstruerede J. en riflet 4pds. Feltkanon efter fransk System, først ved at udbore 3pdige Broncekanoner, senere af Støbejern; ligeledes konstruerede J. 12pds. Fæstningskanoner, dels af Støbejern, dels af Bronze, og andet riflet Skyts, saaledes at det skyldes ham, naar vi under Krigen 1864 havde et ikke ringe Antal riflede Felt- og Fæstningskanoner. Ved Siden af denne betydelige Virksomhed benyttedes J., der i 1860 fik Majors Karakter, som Konsulent i Søbefæstningssagen, i det Kjøbenhavns Søbefæstning ved Lov af 1858 betydelig udvidedes, ligesom han ogsaa blev Medlem af Søbefæstningskommissionen til at afgive Betænkning over den approberede Plan. Marinen benyttede ligeledes hans Tjeneste, i det han 1860 var Medlem af en Kommission til Bedømmelse af den Whitworthske Kanon og fra 1863—65 var Medlem af en Kommission, der skulde anstille Forsøgsskydninger mod Panserplader. J., som 1863 blev virkelig Major, udsendtes desuden paa flere

Tjenesterejser, saaledes i 1861 til England og i 1863 til Sverige, hvor vore nye Riffelkanoner fabrikeredes.

Krigen 1864 bragte ham en hel ny Virksomhed, i det han blev ansat i den højstbefalende Artilleriofficers, General Lüttichaus, Stab og som saadan var med ved Danevirke; i Febr. blev han Stabschef ved Artillerikommandoen i Dybbolstillingen, og 22. Marts, efter Oberst Haxthausens Afgang paa Grund af Sygdom, stilledes han i Spidsen for Artilleriforsvaret. I denne Stilling vandt han sig et Navn, som sent vil glemmes. Han besad en Pligt troskab og en brændende Fædrelandskjærlighed, som aldrig fornægtede sig, og fremfor alt et aldeles ubøjeligt, roligt Mod, der intet Øjeblik svigtede ham. Hans Uforfærdethed var af en Art, som er sjælden selv blandt tapre Mænd, thi han var rolig i Fjendens Ild, ikke alene naar andres Øjne vogtede paa ham, men ogsaa naar han daglig gik sin ensomme Vandring fra Skanse til Skanse for at træffe Bestemmelse om, hvad der paa hvert Sted skulde foretages, og for at opmuntre sine Artillerister, som snart lærte at skatte den stille, tilbageholdne, fordringsløse foresatte, der først tænkte paa andre, sidst paa sig selv. Han var saaledes aldrig til at formaa til at tage en Adjudant eller blot en Ordonnans med paa disse Vandringer, fordi han ikke unødvendig vilde udsætte dem for Fare, skjønt han derved udsatte sig for at blive liggende hjælpeløs paa Marken, hvis en af Fjendens Projektiler havde ramt ham. Som alvorlig Kristen lagde han imidlertid sit Liv i Guds Haand, og en Konstabel udbrød ogsaa en Dag, da J. uforfærdet passede sin Dont under Fjendens voldsomste Ild: «Han ser ud som en Mand, der er i Kirke og vil gaa til Alters». Efter Stormen paa Dybbøl var J. ogsaa blandt dem, som forlod Sundevedssiden med det sidste Broled. Det Exempel paa Mod og Uforfærdethed, som J. gav sine underordnede, har sikkert bidraget meget til, at «Artilleriet ved Dybbøl gjorde sin Pligt til det yderste», saaledes som Dommen lyder i Generalstabsværket om Krigen 1864, uagtet navnlig Fæstningsartilleriet var svagt udrustet med faste Befalingsmænd og Mandskabet lidet uddannet. Allerede 17. April, Dagen førend Stormen, benaadedes J. med Kommandørkorset af Danebrog af 1. Grad. Hvad han havde udrettet, fremgaar i øvrigt bedst af hans Skrift: «Bemærkninger om det danske Artilleri samt om dets Deltagelse i Krigen 1864» (1865), hvilket er fremkommet for «at berigtige fejlagtige Bedømmelser om det Standpunkt, hvorpaa Artilleriet i Danmark befinder sig, og den deraf udledte Underlegenhed, Armeen

skulde have befundet sig i under den sidste Krig». Det lille Skrift giver tillige en god Oversigt over Forfatterens egen Virksomhed som Konstruktør inden Krigen.

Efter Dybbøls Fald var J. en kort Tid Artillerikommandør paa Als, men kaldtes derefter, til Trods for Overkommandoens Indsigelse, af Ministeriet til Kjøbenhavn for atter at overtage Konstruktionsvirksomheden. Det følgende Aar blev han imidlertid Oberstlieutenant, Kommandør for Artilleristaben og strax efter Oberst samt Chef for det kgl. Artilleri, fungerende Overtøjmester m. m. I 1866 forfremmedes han til Generalmajor og var Medlem af den Forsvarskommission, hvis Forslag dannede Grundlaget for Hærloven af 1867, ved hvis Gjennemførelse J. blev General, Generalinspektør for Artilleriet m. m. samt i 1868 Generalinspektør for Søartilleriet. Som saadan udøvede J. atter en betydelig Indflydelse, om end hans Stilling ingenlunde var let, da man i Artilleriet var noget misfornøjet med den beskedne Stilling, som Hærloven af 1867 anviste Vaabenet. Denne Misnøje kom til Orde, da J., efter at Krigen 1870—71 havde vist Bagladekanonens Overlegenhed over Forladekanonen, ikke strax vilde søge den erstattet. Det maa dog regnes ham til Fortjeneste, at han ventede med Indførelsen af en 9 Cm.s Kruppsk Bagladekanon til 1876, da Spørgsmaalet først var modent til Afgjørelse. I øvrigt fremmede han Tilvejebringelsen af riflet Panserskyts af Støbejern, saa vel Forlade- som Bagladekanoner. I 1870 valgtes J. til Landstingsmand for Kjøbenhavn, et Hverv, som han omfattede med sjælden Interesse og Samvittighedsfuldhed; han opnaaede derved og paa Grund af sin faste Karakter og liberale Anskuelse en betydelig Indflydelse.

J. benaadedes i 1878 med Storkorset af Danebrog, og ligesom Krigsbestyrelsen paaskjønnede hans Fortjenester, erhvervede han sig ogsaa sine undergivnes Agtelse og Hengivenhed, uden at bejle til den, ved en høj Grad af Retfærdighedsfølelse i sin Styrelse. For at søge Lindring mod en langsomt forløbende Sygdom tog han i 1879 til Badestedet Oeyenhausen i Westfalen, men døde her 21. Sept. Senere opstillede Artilleriets Officerer og Underofficerer hans Buste i Marmor paa Kjøbenhavns Tøjhus som Sidestykke til Busten af General Fibiger. Til Nationalmusæet paa Frederiksborg Slot maales hans Billede af Vermehren. — J. var en stille, noget tilbageholden og tungsindig Natur, og han forblev ogsaa ugift.

Illustr. Tid. Nr. 1045. Erslew, Forf. Lex. Vort Forsvar Nr. 153.

P. N. Nieuwenhuis.

de Jonquières, Jean André Frederik, 1815—90, Kontorchef, Broder til foregaaende, blev født paa Folehavegaard 26. April 1815. Han blev Student 1832 fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og juridisk Kandidat 1837. Snart efter (1840) kom han som Volontær ind i Kancelliet og blev ansat i Kontoret for de kirkelige Sager. I dette Kontor forblev han da under dets forskjellige Omordninger til sin høje Alderdom. 1844 blev han Kancellist, 1848 Fuldmægtig og en Maaned efter ved Kultusministeriets administrative Ordning Departementssekretær og Chef for Ministeriets 1. Departements Kontor. 1888 overdroges det ham tillige at udføre Departementschefsforretningerne for Ministeriets gejstlige Sekretariats Vedkommende. 1851 blev han Kancelliraad, 1852 Justitsraad. 1878 modtog han Dannebrogordenens Kommandørkors af 2. Grad, 1887 sammes 1. Grad. Han døde i Kjøbenhavn ugift 23. Dec. 1890 efter Dagen i Forvejen at være ramt af et apoplektisk Tilfælde. I de sidste Aar var hans Helbred stærkt nedbrudt.

J. var en elskelig, fintfølende, gjennemdannet Karakter med udbredt Læsning og varm Interesse for Aandslivets Frembringelser og Udvikling. Med sjælden Flid og Omhu varetog han sit betydningsfulde Embede; under 20 forskellige Ministerier beklædte han sin Post som den erfarne Raadgiver og Traditionens Bærer; og uden at træde nogen for nær tør det nok siges, at hans Erklæring har haft overvejende Indflydelse paa de kirkelige Sagers Behandling i Ministeriet i mere end 40 Aar. Dertil kom endnu den store Hensynsfuldhed og levende Deltagelse, hvormed han kom enhver i Møde, der i Embedssager henvendte sig til ham. — I Direktionen for Bibelselskabet for Danmark havde J. i mange Aar Sæde, og siden 1845 var han Ældste i Kirkeraadet for den fransk-reformerte Menighed i Kjøbenhavn.

Dagbladet 1890, Nr. 354.

A. Jantzen.

Jonsen, Aage, —1317, Drost, hørte til Erik Menveds nærmeste Raadgivere i Kongens første Tid, da Forholdene vare saa vanskelige under Kampene mod de fredløsdømte Kongemordere og Stridighederne med Jens Grand. Særlig under de sidste spillede A. J. en fremragende Rolle, da han i Aarene 1294—95 beklædte det vigtige Embede som Kongens Drost; paa et Danehof blev han endog bandlyst af Ærkebispens, og det var ogsaa ham, der for Jens Grand som Fange paa Søborg forelagde Kongens Forligstilbud, hvilke Ærkebispens dog med Grund afviste som gaaende ud over

al Ret og Billighed. Endnu i 1299 hørte han til de Mænd, som Kongen beskikkede til at føre Underhandlinger med Jens Grand i Kjøbenhavn, og i 1303 var han en af de Voldgiftsmænd, der mæglede Udsoningen mellem Kongen og Jens Grands Efterfølger, Isarnus. Siden træder han mere tilbage, men døde først 2. April 1317.

Suhm, Hist. af Danmark XI, 133. 164. 330. 436. 801. *Kr. Erslev.*

Jonsen, Laurids, —1340, Drost, tilhørte en Slægt, der i sit Vaaben førte en Panter; det beror paa Misforstaaelse, naar man ofte har gjort ham til en Eberstein. Han fremtræder i Erik Menveds senere Aar, første Gang 1307, da Kongen forlenede sin Broder Christoffer med Halland. I Aaret 1315 var han Ridder og overværede i Nyborg Forliget med Hertug Erik af Jylland; mærkelig nok modtog han i samme Aar Lensbrev af Markgreve Valdemar af Brandenburg paa dennes danske Arvegods Ærø, skjønt Erik Menved i det Øjeblik var paa den mest spændte Fod med Valdemar. I den følgende Tid omtales L. J. oftere i Kongens Omgivelse, og 1318 var han endog en af de 4 danske, der gjordes til Opmænd i Stridighederne med Sverige. Efter Eriks Død maa han vistnok have virket ivrig for Christoffers Valg; thi denne gjorde som Konge ham strax til sin Drost. Denne høje Stilling indtog han ogsaa et Par Aar, men maa saa være falden i Unaade; han mistede Drostembedet, maaske ogsaa sine Forleninger. Under disse Forhold greb han den første Lejlighed til at vende sig imod Christoffer, og da denne efter den sønderjyske Hertug Eriks Død (1325) krævede Formynderskabet for hans Søn Valdemar, sluttede baade L. J. og den tidligere Marsk Ludvig Albertsen (Eberstein, s. IV, 401) sig til Valdemar og hans Morbroder Grev Gerhard; 30. Marts 1326 lovede den lille Hertug af al sin Magt at hjælpe de 2 danske Stormænd til et Forlig med Christoffer efter deres Vilje og overlod dem til Sikkerhed Slottene Haderslev og Tranekjær paa Langeland. Det sidste tildeltes L. J. som hans Part og blev fra nu af stadig i hans Besiddelse. Saaledes indlededes Kampen imod Christoffer, der førte til hans Fordrivelse og Valget af Valdemar til Danmarks Konge; som saadan gjorde han atter L. J. til Drost. I Rigets Styrelse synes denne dog kun at have taget ringe Del; derimod sørgede han for at holde fast paa sine Len, Langeland og Ærø, hvortil ogsaa kom Skam Herred paa Fyn, som han fik i Pant for en betydelig Sum. Opgaven var dog ikke let; Gerhard, der nu var blevet Hertug i Sønderjylland, ligesom siden Valdemar, der

efter sin korte Kongetid atter overtog sit Hertugdømme, attraaede begge at fordrive den mægtige Vasal. I 1331 maatte L. J. ogsaa søge Forlig med dem; Spørgsmaalet om Langeland blev henvist til Afgjørelse ved Voldgift, og Ærø synes han ved den Lejlighed at have overladt Grev Gerhard mod en Panteforskrivning paa 1000 Mk. Sølv. Voldgiften kom dog ikke i Stand, men 1339 forberedte Hertug Valdemar et Angreb paa Langeland, hvortil Gerhard lovede ham sin Bistand. Kort efter, 6. April 1340, døde imidlertid L. J. og blev jordfæstet paa den Ø, paa hvilken han saa længe havde siddet som en i Virkeligheden uafhængig Fyrste. Han var 2 Gange gift; hans anden Hustru var en tysk Grevinde, Margrethe Gutzkow, med hvem han skal have faaet Grevskabet Strey paa Rygen.

Kr. Erslev.

Jonsen, Niels, —o. 1362, Biskop i Odense, var Munk af Minoriterordenen og blev valgt af Knudsbrødrene til Biskop, da Peder Pag var død 1339, medens Provsten i Odense og Prioren i Dalum søgte at sætte en anden igjennem. Paa en Synode, som N. J. afholdt i 1348, blev det derfor for at forebygge lignende Stridigheder fastslaaet, at hverken Provsten eller Dalum Kloster havde nogen Ret til at gjøre Indflydelse gjældende ved Bispevalget. For øvrigt deltog N. J. i den Kirkeforsamling, som 1345 afholdtes i Helsingborg, ligesom han ogsaa overværede de store Rigsmøder, som Valdemar Atterdag afholdt 1349, 1354, 1357 og 1360, uden at der dog vides noget om, hvilken Rolle han spillede herved. Han nævnes sidste Gang som levende i Okt. 1362, men er vistnok død endnu samme Aar eller kort efter.

Kr. Erslev.

Jonsen, Niels, —1379, Ærkebiskop, horte til den Bild-Strangesenske Slægt og var født i Jylland. Efter at have været Kapellan hos Kong Valdemar Atterdag optoges han i Roskilde Domkapitel og var endnu kun Kannik i Roskilde og, som det synes, ogsaa i Lund, da han 14. Marts 1361, vistnok efter Kongens Anbefaling, valgtes til Ærkebiskop. Dagen efter modtog han Valget — «nolens volens», tilføjer en yngre Krønike — og begav sig derpaa til Avignon for at bispevies. Det følgende Aar kom han hjem igjen og fik sig af Kongen Bornholm med Hammershus overdraget, rigtignok paa Vilkaar, der viste, at den kloge og forsynlige Konge ikke ganske vilde slippe sit Tag i denne tidligere meget omstridte Besiddelse. Næppe var dette Anliggende bragt i Orden (Dec. 1362), før der blev Lejlighed for ham til at

vis Kongen en Gjentjeneste. Elisabeth af Holsten, der om Sommeren var bleven viet «per procurationem» til Kong Hakon af Norge og Sverige, var den Gang paa Rejsen til Sverige, da hendes Skib drev ind paa Skaanes eller Bornholms Kyster. For at forebygge dette hendes Ægteskab, der vilde komme i Strid med Kirkelovene — og med den danske Konges politiske Planer —, holdt N. J. hende derefter i flere Maaneder fast paa et af sine Slotte, og da hun omsider blev fri, var Hakon i Kjøbenhavn (9. April 1363) bleven viet til Kong Valdemars Datter Margrethe i Overværelse bl. a. af N. J., som ved den Lejlighed læste sin første Messe. I de følgende urolige Aar blev N. J. flere Gange kaldet til Deltagelse i forskellige Fredsforhandlinger. At Stiftet ved saadanne Lejligheder maatte være sin øverste Tilsynsmand foruden, fik Kirkens Personer og Ejendom paa mange Maader at undgælde for, og N. J. havde senere, da der fra 1373 igjen for en Tid blev Fred i Riget, nok at gjøre med Foranstaltninger mod den i Stiftet herskende Retløshed. Han lod bl. a. 1374 forfatte en Fortegnelse over alt Kannike- og Vikargodset, den saakaldte «Paltebog», og udvirkede noget efter af Paven et Konservatorium, som det hed, for sit Stift. Han døde 5. Febr. 1379 efter 2 Dage forud at have gjort Testamente og blev begravet i Lund. Den Krønike om de lundske Bisper, der bærer hans Navn, antages han at have begyndt; den blev senere fortsat under et Par af hans Efterfølgere.

Helveg, Den danske Kirkes Hist. til Reform. II, 148 ff. 180 ff. Danmarks Adels Aarbog 1888, S. 73; 1891, S. 485. *C. Weeke.*

Jonsen, Rane, —1294. Væbneren R. J., der ved Slægtskab og Svogerskab var nøje knyttet til Hvide-Slægten, havde en høj Embedsstilling — som «Camerarius» — hos Kong Erik Glipping. Han var Kongens eneste Ledsager i Blodnatten 22. Nov. 1286, da de sammensvorne brøde ind i Finderup Lade. «Skjønt nøgen og vaabenløs, stred han mod Morderne», siger et Partiskrift fra den Tid, men i Følge Folkevisen havde han i Steden for at laase Døren kun «sat derfor to Straa», «han hug i Borde (Bræder) og Balk» og værged sin Herre som en Skalk. Den offentlige Mening var da ogsaa forvisset om, at R. var de sammensvornes Medhjælper, og paa Danehoffet i Nyborg ved Pinsetid 1287 blev R. dømt fredløs som de andre Kongemordere. Formodentlig er han sammen med disse flygtet til Norge — han var i alt Fald blandt dem, som Kong Erik Præstehader tog i Beskyttelse (1287) — og har

deltaget i de fredløses Togter imod Danmark. 1294 kom han ufor-
sigtig til Roskilde og blev grebet her; han blev stejlet uden for
Byen. Folkeviserne beskæftige sig meget med R. Saaledes for-
tæller en Vise om, hvorledes han som fredløs Mand tiltvinger sig
en Brud, en anden i Middelalderen meget udbredt Vise synger om
hans Tilfangetagelse og Henrettelse. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Jonsius (eller Jonsenius), **Johannes**, 1624—59, Skolemand,
filosofisk Forfatter, er født 20. Okt. 1624 i Rensborg, hvor hans
Fader var Borgmester. Han studerede ved Universitetet i Rostock,
fik 1647 Magisterværdigheden og blev det følgende Aar Adjunkt
ved det filosofiske Fakultet her. Allerede 1649 gik han dog som
Konrektor tilbage til sin Fødeby, hvor han imidlertid heller ikke
længe følte sig tilfreds. 1650 blev han Assessor ved det filosofiske
Fakultet ved Universitetet i Königsberg, 1652 gik han atter som
Rektor tilbage til Rensborg. 1656 blev han Rektor ved Cathedral-
skolen i Slesvig og Aaret efter Prorektor ved Gymnasiet i Frank-
furt a. M. Her døde han i April 1659, 35 Aar gammel. J. har
skrevet flere filosofihistoriske Arbejder og blev navnlig berømt
ved sit om megen Belæsthed vidnende Værk: «*De scriptoribus hi-
storiæ philosophiæ*» (1659), der udkom i en ny, forøget Udgave ved
J. C. Dorn 1716.

Moller. Cimbria lit. I. Jöcher, Allg. Gelehrten-Lex. II. Allg. Deutsche
Biographie XIV. *K. Kroman.*

Jónsson, **Arngrimur**, 1568—1648, Præst, Lærd. A. J., hvis
Fader, Jón Jónsson, var Bonde, er født paa Gaarden Auðunarstaðir
i Víðidalur i det nordlige Island og kaldte sig undertiden efter
sin Hjemstavn Vidalin, hvilket Navn af hans Efterslægt optoges;
Moderen hed Ingibjörg Loptsdatter. Han opdroges hos sin Slægt-
ning, den bekjendte Biskop paa Holar Guðbrandur Thorláksson, og
sendtes, 17 Aar gammel, til Kjøbenhavns Universitet. Efter et
4aarigt Studium her vendte A. J. med fortrinlige Vidnesbyrd tilbage
til Island, blev Rektor paa Holar og biskoppelig Kapellan (Dom-
kirkepræst) sammesteds. Rektoratet beholdt han til 1598, men ogsaa
i den følgende Tid var han nøje knyttet til Bispestolen, i det han
1596—1628 var biskoppelig Vikar (*officialis*) og i de sidste Aar af
denne Periode, under den gamle Biskops langvarige Sygdom og
paafølgende Død (1627), fuldstændig styrede Stiftets Anliggender.
Ved Siden heraf fik han dog en selvstændig gejstlig Virksomhed

som Præst til Melstaður i Hunavatns Syssel, der blev hans egentlige Hjem, men hvortil føjedes et andet Kald, Miklibær i Blönduhlíð.

A. J., som i sin litterære Virksomhed væsentlig havde et udenlandsk Publikum for Øje, tildrog sig paa Island navnlig Opmærksomhed som Biskop G. Thorlákssons betroede Mand og trofaste Støtte under de voldsomme Retstrætter, hvori denne udvikledes. I saadan Anledning var han 1592—93 i Danmark, hvortil han kom over Hamborg, en Rejse, der fik stor Betydning for ham ved de videnskabelige Forbindelser, han knyttede; senere (1602) gjæstede han paa ny Danmark og tillige Udlandet. A. J. gjaldt paa Island for en hovmodig og stivsindet Mand; hans ufolkelige Væsen frastødte, og den stridbare Biskops personlige Fjender bleve let tillige hans. Saa vel hans personlige Anseelse som hans fleraarige Forvaltning af Bispestolens Anliggender medførte dog, at han ansaas for selvskreven til Biskop Gudbrands Efterfølger, men da han tøvede med at modtage den tilbudte Værdighed, valgte Stiftets Gejstlighed hurtig en anden. — A. J. var 2 Gange gift: 1. (1598) med Solveig Gunnarsdatter, med hvem han havde 3 Børn, 2. (1628) med Sigríður Bjarnadatter, med hvem han havde 9 Børn, af hvilke det sidste fødtes i Faderens 79. Aar. Som man allerede heraf kan slutte, var A. J. en kraftig Mand, af godt Helbred, hvilket han i det væsentlige bevarede til sin Død, 27. Juni 1648. Hans Portræt viser ham som en smuk og anselig Mand. For sit Landbrug skal han kun have næret ringe Interesse.

Medens paa Island Samtiden i A. J. nærmest saa den myndige Prælat, anerkjendte Eftertiden snart hans store nationale Betydning som den, der — før nogen anden Islænder — optraadte som jævnbyrdig med Udlandets lærde, og som en Mand, der dels ved at henlede Udlandets Opmærksomhed paa Islands Fortid og den nordiske Oldlitteratur overhovedet, dels ved paa selve Island at fremdrage Oldskrifterne til fornyet Behandling med rette fortjener Navnet af denne Litteraturs «restaurator» eller, som man ogsaa har udtrykt sig, Grundlæggeren af den islandske Renæssance. A. J. er, som antydtes, saa godt som udelukkende «lærd» Forfatter, der skrev for Udlandet paa Latin. Anledningen til hans Forfattervirksomhed var en dobbelt. Dels overdrog den danske Regering ham at opspore og til Brug for den kgl. Historiograf at oversætte historiske Oldskrifter, hvorfor han lønnedes med Afgiften af nogle islandske Kongsjorder; dels fortes han ved udenlandske Skribenters vildledende Fremstilling af islandske Forhold til at berigtige de

gængse Forestillinger om Landet og dets Indbyggere. Til Brug for danske Historieskrivere fremkom saaledes latinske Gjengivelser eller Uddrag af adskillige Sagaer (bl. a. «Jómsvíkinga saga», danske og norske Kongesagaer), der delvis endnu have Betydning ved at gjengive senere tabte Kilder. Dette affødte en flittig Brevvexling med danske lærde (O. Worm, Stephanius), hvem han gav velkomne antikvariske Meddelelser. Sin egentlige Forfatterbane betraadte A. J. ved sit Skrift «Brevis commentarius de Islandia» (Hafn. 1593), der er anlagt som en Kritik af alle hidtil fremkomne Beretninger om Island; den nærmeste Anledning var dog Hamborgeren Gories Peerses plattyske Digt om Island, der ved den nedsættende og foragtelige Tone, hvori det omtaler Befolkningens Sædvaner, var vel skikket til at fremkalde islandske Læseres Harm, men i øvrigt, som grundet paa Selvsyn, ingenlunde savner Interesse. Denne versificerede Beretning blev Hovedkilden for en følgende, i alle Henseender upaalidelig og delvis opdigtet Islandsbeskrivelse, D. Blefkens 1607 i Leiden udgivne «Islandia», der som skreven paa Latin henvendte sig til et langt større Publikum end de plattyske Rim. Altsaa maatte A. J. paa ny rykke i Marken, og hans Gjensvar blev «Anatome Blefkeniana» (Hol. 1612, Hamb. 1613). Trods dette fandt dog Blefken fremdeles Tiltro, saa at A. J. i et nyt Skrift, «Epistola pro patria defensoria» (Hamb. 1618), maatte gjentage sine Indsigelser i Anledning af et tysk, paa Blefkens Beretning støttet Arbejde.

Som Polemiker er A. J. — særlig i «Commentarius» — efter vor Tids Smag ikke heldig. Sætning for Sætning afhandles de paagjældende Forfatteres Udtalelser uden Forskjel paa væsentligt og uvæsentligt og med forbitret Kamp selv mod Ubetydeligheder, men uden afgjørende Modbeviser eller positive, af Naturiagttagelse fremgaaede Oplysninger, derimod med trættende Paralleler fra græske og latinske Forfattere, en klassisk Lærdom, der dog sikkert paa Samtiden har gjort sin Virkning. Ogsaa i «Anatome» lider Kritikken af samme gamle Polemik, om end her mere berettiget. Uden for Stridsskrifternes Række staar A. J.s Hovedværk: «Crymogæa» o: Island (Hamb. 1609 og oftere), der udarbejdedes som Følge af talrige til Forfatteren rettede Opfordringer fra Mænd, der, utilfredsstillende ved «Commentarius», ønskede en udførligere Islandsbeskrivelse; men ogsaa her viste det sig, hvor langt nærmere historisk Skildring laa A. J. end geografisk eller naturvidenskabelig Fremstilling, i det Nutidsforholdene kun flygtig berøres, og altsaa Bogen som Lands- og Folkebeskrivelse blev mindre fyldestgørende. Der-

imod gives her for første Gang en Udsigt over Oldtidens Sprog, Litteratur og Samfundsforhold, kort sagt en Ledetraad i nordisk Oldkyndighed, vel skikket til at vække Interesse for den uden for Island ukjendte og i Island halv eller helt forglemte Oldlitteratur. Nærmest «Crymogæa» staar A. J.s sidste (af Forfatterens Portræt ledsagede) Skrift «Specimen Islandiæ historicum» (Amst. 1643), der gaar ud paa at vise, at Island ikke kan være Oldtidens Thule, men som Indledning giver en udførlig Fremstilling af Landets Kolonisation (landnám). Af mere personlig Natur er endelig det i Hamborg 1622 udgivne «Apotribe calumniæ».

A. J. forsøgte sig ogsaa som islandsk og latinsk Digter samt som opbyggelig og juridisk Forfatter paa Modersmaalet, ligesom Fortegnelsen over hans latinske Skrifter ingenlunde med ovenanførte er udtømt.

F. Johannæus, Hist. eccles. Islandiæ III, 443 ff. J. Thorkelsson, Digtningen på Island S. 471 ff. Th. Thoroddsen, Landfræðissaga Íslands I, 217 ff.

Kr. Kaalund.

Jónsson, Björn, 1574—1655, historisk Forfatter, maaske Islands mærkeligste Avtodidakt, er født paa Bondegaarden Ingveldarstaðir i det nordlige Island (Skagafjarðar Syssel), hvor hans Forældre, Jón Jónsson og Guðrún Ketilsdatter, boede. Faderen, en flink og dygtig Mand, døde, da B. J. var kun 8 Aar gammel, og Drengen opdroges da hos Egnens Sysselmand, hvor han synes at have faaet sin litterære Interesse vakt og vel ogsaa modtog en forberedende Undervisning, hvorimod han aldrig fik Lejlighed til at besøge Latinskolen. Som voksen giftede han sig og overtog den nærliggende Gaard Skarðsa, efter hvilken han i Almindelighed benævnes; i en Aarrække fungerede han som Meddomsmand. Med Aarene svækkedes hans Syn stærkt, men han fortsatte dog til det sidste sin boglige Virksomhed og døde først i en Alder af 81 Aar 28. Juni 1655.

B. J.s Forfatterskab omfatter Historie, Retsvæsen, Oldkyndighed, og desuden optræder han som Digter. Af de forskjellige Arbejder ere hans Annaler («Annálar») ubetinget det vigtigste. Disse, der i 2 Kvantbind, med vedføjet latinsk Oversættelse, udgaves paa Island 1774—75, naa fra 1400—1645 og omfatte hovedsagelig Island, delvis dog ogsaa Udlandet. De fremtræde som en Fortsættelse af de ældre Annalsamlinger, der netop standse med det 14. Aarhundredes Slutning, og udarbejdedes efter Tilskyndelse af Biskoppen paa Holar Þorlákur Skúlason, der stillede Bispestolens Haand-

skrifter, Diplomer m. v. til Forfatterens Raadighed. Ligesom disse Annaler vare det første islandske historiske Arbejde af nogen Betydning, der i de sidste 200 Aar var fremkommet, ere de nærmeste Forbilledede for Espolins o. 200 Aar senere skrevne Aarbøger. De have, særlig for den ældre Tids Vedkommende, kronologiske Mangler, men give i en troskyldig Fremstilling i det hele paa lidelige Meddelelser, der ikke mindst som Gjengivelse af samtidig Tradition have betydelig Interesse. — Mærkes maa end videre hans «Grønlands Annaler» ved deri indeholdte Excerpter af nu tabte Skrifter. Tyrkernes Overfald paa Vestmanøerne 1627 har han beskrevet i en særlig Beretning.

Den islandske Lovbog «Jónsbók» var som Grundvolden for islandsk Lovgivning og Retspleje i det 17. Aarhundrede Gjenstand for en livlig Meningsudvexling af læg og lærd, og heri deltog B. J. ved Affattelsen af talrige Kommentarer til tvivlsomme Spørgsmaal, Fortolkning af Lovens forældede Ord m. v. Ogsaa Oldlitteraturen, særlig Digtningen, har han forsøgt at fortolke, og som Digter har han frembragt saa vel Rimer som enkelte Digte og spredte Vers.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd III, 717. F. Johannæus, Hist. eccles. Islandiæ III, 583. Grønlands hist. Mindesmærker I, 79 ff. Tímarit VIII (1887), S. 34 ff.
Kr. Kaalund.

Jónsson, Eiríkur, f. 1822, nordisk Filolog. E. J., Søn af Jón Bergsson (senere Præst) og Sigríður Eiríksdatter, er født paa Hoffell i det sydøstlige Island (Øster Skaptafells Syssel) 18. Marts 1822. Efter i Aarene 1841—46 at have besøgt Latinskolen paa Bessastadir indskreves E. J. ved Københavns Universitet, hvor han i Studenteraarene under Ledelse af K. Gíslason (VI, 24) deltog i Forarbejderne til Cleasbys islandsk-engelske Ordbog. Hans Hovedarbejde er den for det kgl. nordiske Oldskriftselskab med Bistand af G. Thórdarson udførte «Oldnordisk Ordbog» (1863), der er anlagt som en det prosaiske Sprog omfattende Haandordbog uden Kildehenvisninger, men væsentlig grundet paa foreliggende Materiale af forskjellig Art. Som eneste Nøgle til Sagasproget i dets Helhed afhjalp den ved sin Fremkomst et længe følt Savn og er endnu ved sin lette Tilgængelighed for videre Kredse ikke lidet benyttet. I Forening med K. Gíslason har han besørgt Textredaktionen af «Njáls saga» (1875), og i Forening med Docent F. Jónsson udgiver han «Hauksbók» (1892 ff.). Paa Islandsk har han skrevet en Række historiske Aarsoversigter («Skírnir» 1863—73, 1875—87) og Korrespondancer

til islandske Blade. Han ansattes 1872 som Arnamagnæansk Stipendiar, 1874 blev han Viceinspector (Viceprovst) paa Regensen. Gift 27. Okt. 1868 med Jensine Petrine Jensen. *Kr. Kaalund.*

Jónsson (Johannæus), Finnur, 1704—89, Biskop, Historiker, er Søn af den VI, 513 nævnte Præst og Historiker Jón Halldórsson og fødtes paa Præstegaarden Hátardalur 16. Jan. 1704. Efter 2 Aars Undervisning i Skalholt Skole dimitteredes han i sit 19. Aar, men rejste først efter et 2aarigt Ophold i Hjemmet over Holsten til Kjøbenhavn, ved hvis Universitet han indskreves 1725 og 1728 tog theologisk Examen. Som Alumnus paa Elers' Kollegium var han Nabo til sin ældre Landsmand Professor Arne Magnusson, den bekjendte Bogsamler og nordiske Filolog, i hvis Hus han daglig kom, og hvis lærerige Omgang han højlig berømmer, ligesom han ogsaa nød Historikeren Grams Yndest og Vejledning. Under Kjøbenhavns Brand 1728 viste hans Hengivenhed for Arne Magnusson og hans Kjærlighed til den nationale Litteratur sig paa en smuk Maade, i det han for at redde dennes Bibliothek med dets uerstattelige Skatte af oldnordiske Haandskrifter, med hvis Flytning han til sidste Øjeblik var beskæftiget, forsømte at frelse sine egne Ejendele. Næste Aar vendte han, da ogsaa Elers' Kollegium laa i Aske, tilbage til sin Fader paa Island. Hans oprindelige Plan var at uddanne sig til administrativ Embedsmand, men Familiehensyn bevægede ham til 1732 at modtage Præstekaldet Reykholt, der var som et Arvegods i hans Familie, og hvor uforsørgede Slægtninge trængte til hans Omsorg. F. J., hvis Hæderlighed og Dygtighed snart anerkjendtes, styrede gjentagne Gange Skalholt Stift som Officialis og var 1753 udset til Biskop paa Holar; da imidlertid Skalholt Stift samtidig blev ledigt, overdroges dette Embede ham 1754. Saaledes tilbragte han Vinteren 1753—54 i Kjøbenhavn.

F. J. var en anselig Mand, samvittighedsfuld i sit Kald, karakterfast og bestemt i sin Optræden, tillige en dygtig Forretningsmand og nøjeregnende Økonom. Ilde tilfreds med den hidtilværende Ordning af det lærde Skolevæsen paa Island, hvor Biskoppen mod at oppebære Bispestolens samlede Indtægter afholdt alle Udgifter ved den til Bispestødet knyttede Latinskole, deri indbefattet Læreres og Elevers Forplejning, arbejdede han paa en Adskillelse af Skolens Økonomi fra Bispestolen, som under de ugunstige Tidsforhold syntes ham paatrængende nødvendig. I Henhold til vidtløftige Kommissionsforhandlinger søgtes ogsaa en saadan gennemført, men endnu

inden en endelig Ordning var fastslaaet, paafulgte nye Nationalulykker (Jordskjælv m. v.), der 1785 medførte Skolens Flytning til Reykjavik, hvortil ogsaa det biskoppelige Sæde skulde forlægges, og Kirkegodsets Salg.

1734 ægtede F. J. Guðríður Gísladatter, Søster til den VI, 27 anførte Amtmand M. Gíslason, og fik med hende 6 Børn, hvoriblandt Hans Finsen (V, 158), der blev Faderens Medhjælper og Efterfølger. Med ham som Stedfortræder i det biskoppelige Embede syslede han i sine sidste Aar udelukkende med litterære Arbejder, indtil han efter en Maanedes Sygeleje døde 23. Juli 1789. I Anledning af Arveprinsens Formæling 1774 var han bleven udnævnt til Æresdoktor i Theologi.

F. J.s Navn er fremfor alt knyttet til hans klassiske Værk «*Historia ecclesiastica Islandiæ*», som i 4 anselige Kvartbind udgaves med offentlig Understøttelse 1772—78. Skriftet, der udarbejdedes efter Opfordring af General-Kirkeinspektionskollegiet (Aar 1746) — paa Biskop L. Harboes Tilskyndelse, som under sin fleraarige islandske Visitation havde lært F. J. at kjende —, nedsendtes stykkevis til Kjøbenhavn, hvor Forfatteren i sin Landsmand J. Erichsen (IV, 535) havde en vigtig Støtte; men navnlig blev det af største Betydning for Arbejdets Form og hele Udvikling, at Forfatterens ovennævnte Søn, Hans Finsen, under sit Ophold her kunde give dette den endelige Redaktion, hvormed fulgte Tilføjelse af en stor Del af det videnskabelige Apparat, ligesom det havde været en nødvendig Forudsætning for Arbejdets Udførelse overhovedet, at Forfatteren havde kunnet arbejde paa Grundlag af sin Faders rige personalhistoriske Samlinger. Som Værket nu foreligger, giver det langt mere, end Titelen lover. Det er egentlig en fuldstændig Islandshistorie, ikke alene omfattende Landets politiske og administrative Forhold, men lige saa fuldt de litterære og kulturhistoriske. De første 3 Bind ere inddelte i 7 Perioder, der i kronologisk Orden omhandle Begivenhederne fra Landets Bebyggelse 874 til 1740; hver Periode falder i 4, af et forskjelligt Antal Kapitler bestaaende Sektioner, der omhandle den verdslige Administration, de kirkelige og litterære Forhold samt Biskopperne henholdsvis i Skalholt og Holar. At inden for denne Ramme Indholdet for en stor Del maa blive biografisk, ligger i Forholdenes Natur; dog gives der udførlige Oversigter over Statsvæsenets og Litteraturens almindelige Udvikling, Skolevæsenet og navnlig Middelalderens katholske Kirkevæsen med de dertil knyttede Sædvaner og Skikke, der er overordentlig

indgaaende behandlet. I Noter under Texten rummes en Mængde Enkeltundersøgelser af kronologisk, filologisk og antikvarisk Natur, og hvor Lejlighed gives, aftrykkes efter hvert Kapitel in extenso de vigtigste paaberaabte Aktstykker eller andre litterære Monumenter, for de islandskes Vedkommende med tilføjet latinsk Oversættelse. Man maa i høj Grad beundre, at et saadant, fuldt ud videnskabeligt Arbejde — selv under Forudsætning af, at det for mange Enkeltheders Vedkommende er blevet berigtiget og suppleret i Kjøbenhavn — har kunnet udføres paa Island paa en Tid, da kun faa Oldskrifter vare trykte, og da allerede alle gamle Haandskrifter og de fleste originale Diplomer bevaredes i Kjøbenhavn, saa at indenlandske Forskere maatte nøjes med unge, ofte upaalidelige Afskrifter, for saa vidt saadanne overhovedet vare at erholde. — 4. Bind danner et Tillæg til de 3 foregaaende, indeholdende dels de islandske Klosters Historie, dels ikke uvæsentlige Tilføjelser og Berigtigelser samt endelig Registre, hvoraf Værkets omfattende Indhold og navnlig dets Rigdom paa aftrykte Aktstykker vil fremgaa. Af det meget ud over egentlige Diplomer meddelte kan fremhæves, at 2. Bind indeholder den ældste Udgave af det bekjendte Digt «Lilja», 4. Bind, der er ledsaget af Forfatterens Portræt», «Skriptabod Þorláks biskups». — Det hele Arbejde, i lige Grad udmærket ved Klarhed, Nøjagtighed og Stofrigdom, blev ved sin Fremkomst Hovedkilden til Kundskab om islandske Forhold og vil ogsaa i Fremtiden bevare sin Betydning, ihvorvel meget af det heri indeholdte Materiale efterhaanden vil findes udgivet i Særsamlinger.

Ved Siden af «Hist. ecclesiast. Islandiæ» med dens mange Enkeltundersøgelser er det af F. J. særlig udgivne eller andensteds trykte af mindre Betydning. Med Understøttelse af det Arnamagnæanske Legat fremkom «De noctis præ die prærogativa» (1782); i «Heimskringla» I (1777) skyldes ham «Vita Snorronis Sturlæi»; i «Rímbegla» (1780) er af ham optaget en Afhandling om Døgnets Inddeling paa Island («Sciagraphia horologii Islandici»); til Belysning af Kronologien i Gunnlaugs Saga har han udgivet «Responsio apologetica» (1780). I Giessings «Jubellærere» (hvor ogsaa biografiske Oplysninger om ham selv findes) har han meddelt adskillige islandske Levnedbeskrivelser. Utrykte ere forskjellige islandske Afhandlinger, mest af historisk-statistisk Natur.

Acta academica ob nuptias princ. reg. Friderici (1774). Ættartal og Ætisaga Finns Jónssonar (1792). P. Pétursson, Hist. eccles. Islandiæ S. 47 ff. *Kr. Kaalund.*

Jónsson, Finnur, f. 1858, nordisk Filolog. F. J., Søn af Jón Jónsson Borgfróingur og Anna Guðrún Eiríksdatter, fødtes 29. Maj 1858 i Kjøbstaden Akureyri (Øfjord) i det nordlige Island, hvor Faderen var Bogbinder; 1865 flyttede han med Forældrene til Reykjavik, da hans Fader, der her kom til at tjene sit Brød som Politibetjent, men som i øvrigt er en ivrig Bogsamler og ikke ubekjendt avtodidaktisk Litterat, vilde lade sine Sønner nyde godt af den frie Latinskoleundervisning med tilhørende Stipendier. Fra Reykjavik Skole blev F. J. Student 1878, tog ved Københavns Universitet filologisk Embedsexamen 1883 og kastede sig derefter udelukkende over Studiet af Islands gamle Sprog og Litteratur, hvormed han allerede som Student havde syslet. 1884 vandt han den filosofiske Doktorgrad for sin Afhandling: «Kritiske Studier over en Del af de ældste norske og islandske Skjaldekvad». Efter en foreløbig Udnævnelse paa 3 Aar har han fra 1890 været ansat som midlertidig Docent ved Universitetet i nordisk Sprog og Litteratur. 7. Nov. 1885 ægtede han Emma Herazcek, Datter af Hofsværdfeger H. i København.

F. J., der producerer hurtig og cnergisk og tillige er i Besiddelse af en ualmindelig Arbejdskraft, har allerede en forholdsvis rig Forfattervirksomhed at se tilbage paa. Han er en fremragende Haandskriftlæser, hvem adskillige Textudgaver skyldes; fremhæves kan «Egils saga Skallagrímssonar» (1886—88) — ogsaa udkommen i en tysk, kommenteret Udgave —, «Codex Regius af den ældre Edda» i fototypisk og diplomatisk Gjengivelse, i Forening med Professor L. Wimmer (1891), «Hauksbók» (fra 1892), «Heimskringla» (fra 1893); af den ældre Edda er desuden udkommet en Haandudgave paa tysk Forlag (1888—90). En udførlig Behandling af Oldlitteraturen har han paabegyndt i det omfattende Værk: «Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie», hvoraf 1. Bind udkom 1894; men allerede 1887, ved den fortjenstlige Afslutning af den Arnamagnæanske Udgave af Snorra Edda, havde han gennem de heri indeholdte latinske Skjaldebiografier behandlet et enkelt Afsnit af denne. Hans Specialstudium er Skjaldedigtningen vedbleven at være, hvorom saa vel de hans Textudgaver (særlig Egils Saga) ledsagende Berigtigelser af og Kommentarer til Kvadene som hans, særlig i «Arkiv for nord. Filol.» og «Aarb. for nord. Oldkynd.» optagne Afhandlinger af versfortolkende og metrisk Indhold vidne.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1885.

Kr. Kaalund.

Jónsson, Gísli, 1513—87, Biskop, er Søn af en katholsk Præst, Jón Gíslason, og Vilborg Thórdardatter og fødtes paa Gaarden Hraungerði i det sydlige Island (Árness Syssel). Efter en foreløbig Undervisning hos en Præst i Nabolaget kom han til Biskop Øgmund i Skalholt, hvis Kapellan han blev. Hans Kundskaber vare vistnok temmelig tarvelige; dog roses han for Færdighed i Tysk, hvorved han kunde følge med Reformationslitteraturen; og i Skalholt forbandt han sig med den lille Kreds af Biskop Øgmund nærstaaende Mænd paa selve Bispegaarden, der — denne uafvidende — havde sluttet sig til Luthers Lære. En af disse, Biskop Øgmunds Efterfølger, den første lutherske Biskop i Skalholt, Gissur Einarsson, ansatte ham 1546 som Præst i Selárdalur paa Vestlandet; og under de paafølgende Religionsstridigheder i Island støttede han ivrig Biskop Gissurs luthersksindede Efterfølger, Marteinn Einarsson, men paadrog sig derved den katholske nordlandske Biskop Jón Arasons Had og maatte 1550 forlade Landet. Under sit nødtvungne Ophold i Kjøbenhavn i Vinteren 1550—51 vandt han Biskop P. Palladius' Bevaagenhed og udpegedes allerede den Gang til Biskop. Da Skalholt Bispestol ved Biskop Martins Frasigelse blev ledig 1556, valgtes han af Stiftets Gejstlighed til hans Efterfølger; den følgende Vinter, 1557—58, modtog han Indvielsen i Kjøbenhavn, hvor han benyttede Lejligheden til at lade nogle gudelige Skrifter trykke, og styrede derefter Stiftet til sin Død, som indtraf paa en Visitationsrejse 30. Avg. 1587.

G. J.s litterære Virksomhed er ikke betydelig, men som den Tids islandske Biskopper overhovedet havde han et besværligt Arbejde med at udrydde papistiske Skikke, skaffe taalelig uddannede lutherske Præster osv. Over for Gejstligheden skal han undertiden have vist nogen Vilkaarlighed; i øvrigt skildres han som en Fredens Mand, hvis Eftergivenhed over for den verdslige Øvrighed kunde nærme sig til Svaghed. Dette sidste havde imidlertid sine særlige Grunde. G. J., hvis Opfattelse sandsynligvis ikke har været upaavirket af Samtidens forbavsende slappe Sædelighedsbegreber, var i Skalholt bleven forelsket i en af den groveste Blodskam plettet Kvinde, som han levede sammen med, og hvem han under sit første Kjøbenhavnsophold skaffede Oprejsning, saa at han kunde gifte sig med hende. Men da dette kun var sket ved en unøjagtig Fremstilling af Sagens Sammenhæng, følte han sig herigjennem bestandig usikker. Efter at denne hans

første Hustru, Kristín Eyjólfsdatter, var død, ægtede han Enken Thórdís Jónsdatter.

F. Johannæus, Hist. eccles. Islandiæ III, 277 ff. J. Thorkelsson, Digtningen på Island S. 419 ff. *Kr. Kaalund.*

Jónsson (Johnsson), Grímur, 1785—1849, Amtmand, fødtes 12. Okt. 1785 i Gardar paa Akranes i det sydvestlige Island som Søn af Præsten Jón Grímsson og dennes Hustru, Kristín Eiríksdatter. Efter at være indskrevet ved Universitetet 1805 tog han 1808 latinsk-juridisk Examen, men udnævntes derefter til Lieutenant i Armeen, underkastede sig 1810 Officersexamen, blev 1811 Avditør og havde faaet Titel af Overavditør, da han 1819 udnævntes til By- og Herredsfoged i Skjelskør. 1824 befordredes han til Amtmand over Islands Nord- og Østamt, men lod sig 1833 paa Grund af Familieforhold forflytte som By- og Herredsfoged til Middelfart, hvorfra han dog 1842 vendte tilbage til sin tidligere Post paa Island. Her døde han 7. Juni 1849. — G. J. blev 30. Maj 1812 gift med Birgitte Cecilie Breum, Datter af Sognepræst Jens B. 1833 fik han Étatsraads Titel, og i Aarene 1840 og 1842 var han kongevalgt Medlem for Island og Færøerne af Østifternes Stænderforsamling. Nekrologen omtaler ham som «en meget nidkjær Embedsmand, maaske alt for stræng og nidkjær, hvilket undertiden voldte ham Ubehageligheder og paralyserede hans Virksomhed».

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 115 ff. Tímarit III (1882). Erslew, Forf. Lex. *Kr. Kaalund.*

Jónsson, Guðmundur, 1763—1836, Ordsprogssamler, er født paa Sólheimar i det sydlige Island (Árness Syssel) 10. Juli 1763. Forældrene, der tilhørte Bondestanden, vare Jón Stefánsson og dennes senere Hustru, Vilborg Árnadatter. Han dimitteredes fra Skalholt Skole 1781 og var i Biskop H. Finsens Tjeneste, til han præstevedes 1790; fra 1797 til sin Død, 1. Dec. 1836, indehavde han Kaldet Stadarstaður i det vestlige Island. Foruden Oversættelse eller Bearbejdelse af opbyggelig Litteratur skyldes ham en Samling af o. 12000 Ordsprog, Tankesprog og Mundheld, som under Titel af «Safn af íslenzkum orðskviðum» osv. 1830 udgaves af det islandske litterære Selskab. Den grunder sig væsentlig paa ældre haandskrevne islandske Samlinger, fra hvilke — ved Siden af det egentlig herhen hørende Stof — ogsaa en Del vilkaarlig dannede Sentenser ere optagne. En Søn af ham og Hustru, Thorbjørg Jónsdatter, er den VI, 283 anførte Th. Guðmundsson.

Erslew, Forf. Lex.

Kr. Kaalund.

Jónsson, Halldór, 1810—81, Præst, Søn af Præsten Jón Pé-tursson og Hustru, Elízabet Bjarnardatter, fødtes 25. Febr. 1810 paa Ytri-Hóll paa Skagaströnd i det nordlige Island. Efter privat Di-mission 1831 og nogle Aars Kontorvirksomhed indskreves han 1835 ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1840 tog theologisk Embeds-examen. S. A. udnævntes han til Præst paa Glaumbær i Skaga-fjord i det nordlige Island, hvorfra han 1849 forflyttedes til Hof i Vopnafjord paa Østlandet, hvilket Kald han indehavde til sin Død, 17. Juli 1881. Ægtede 1. (6. Juni 1841) Gunnthórunn Oddsén, 2. (23. Avg. 1859) Valgerður Finsen. — H. J. var en af sin Tids anseteste og mest afholdte islandske Præster, der med rette nød Ry saa vel for sin Almensans og nationale Følelse som for God-gjørenhed og Retsindighed. Han var opfyldt af Interesse for sit Kald og skildres som paa samme Gang velvillig og karakterfast. Paa sit Hjem Hof, der var bekjendt for Gjæstfrihed, førte han et efter islandske Forhold stort Hus og opdrog talrige fattige Plejebørn. I Politikken deltog H. J. oprindeligt som kongevalgt Medlem af Altinget, men sluttede sig under den vigtige Samling 1851 til Oppo-sitionen. Derefter var han folkevalgt Altingsmand 1859—71, da en Benskade forhindrede ham i oftere at stille sig.

Andvari XII (1886).

Kr. Kaalund.

Jónsson (Johnsonius), Jón, 1749—1826, Udgiver, Søn af Bonden Jón Sigurðsson paa Urðir i det nordlige Island, indskreves ved Kjø-benhavns Universitet 1770 og var fra 1779—96 Arnamagnæansk Sti-pendiar. Som saadan deltog han i Arbejdet paa 1.—2. Bind af Sæmundar Edda og forberedte desuden til Udgivelse den fortjenst-lige latinske Oversættelse af «Nials Saga» (1809), der udfylder Ud-gaven af 1772 ved tilføjet Haandskriftbeskrivelse, Variantapparat og navnlig et udførligt og paalideligt Glossar. 1796 udnævntes han til Sysselmand paa Island (Ísafjarðar Syssel), fra hvilket Embede han søgte Afsked 1810. Død 19. Juli 1826.

P. Pétursson, *Historia eccles. Islandiæ* S. 403. J. Pétursson, *Sýslumanna-æfir* II, 242 f.

Kr. Kaalund.

Jónsson, Jón, 1759—1846, Præst, fødtes 4. Avg. 1759 i det nordlige Island, hvor Faderen af samme Navn var Præst til Grund i Øfjord Syssel. Efter fra 1783 at have været Faderens Medhjælper blev han 1795 hans Efterfølger med Bolig paa Gaarden Möðrufell; 1839 forflyttedes han til Möðruvalla Kloster i samme Syssel, hvor han døde 4. Sept. 1846. Støttet af Englænderen F. Henderson

(VII, 338), der paa det britiske Bibelselskabs Vegne 1814—15 berejste Island, stiftede han en Forening til Udgivelse af evangeliske Smaaskrifter («hið íslenska evangelíska smábókafélag»), som fra 1816 aarlig udsendte opbyggelige Smaastykker, hovedsagelig oversatte, af hvilke der ved hans Død var udkommet 67 Numre, og har ogsaa ellers lejlighedsvis virket som Bearbejder eller Forfatter i samfundsnyttige Øjemed.

Erslew, Forf. I.ex.

Kr. Kaalund.

Jónsson, Kristján, 1842—69, Digter, Søn af Jón Kristjánsson og Guðný Sveinsdatter, fødtes paa Gaarden Krossdalur i det nordlige Island (Thingeyjar Syssel) 21. Juni 1842, voxede op som en fattig Bondedreng og tjente fra Konfirmationsalderen som Arbejdskarl paa forskjellige af Omegnens Gaarde, men forstod dog at skaffe sig nogen boglig Dannelse. Efter at forskjellige i de islandske Blade under hans Navn fremkomne Digte havde henledet Opmærksomheden paa ham, forenede nogle Mænd i Reykjavik sig om at skaffe ham regelmæssig Undervisning, og ved deres Hjælp fik han Adgang til den derværende lærde Skole 1864. Efter nogle Aars Skolegang opgav han, der tidlig var hengiven til stærke Drikke, Studeringerne og tog en Plads som Huslærer i det østlige Island (Vopnafjörður), hvor han i Begyndelsen af Marts Maaned 1869 døde.

K. J. havde ved sin Digtning, der fortsattes i Skoleaarene, vakt Opsigt og navnlig paa sine samtidige Studiefæller gjort et stærkt Indtryk. Dette er ogsaa let forstaaeligt. Udrustet med digterisk Evne repræsenterede han inden for den islandske Litteratur noget nyt: Fritænkeren, den sonderrevne Drømmer, tyngt af trøstesløs Fatalisme. Dog undgaar man næppe ved Gjennemlæsningen af det efter hans Død udgivne Bind Digte — hvor Rub og Stub er medtaget — en vis Skuffelse; alt for stor Plads optages af lidet karakteristiske Lejlighedsdigte, navnlig de alle islandske Digtsamlinger tyngende Mindedigte over afdøde, eller Frembringelser fra en ufin og begrænset Forestillingskreds. En ublid Skæbne lod ham ikke indfri de Løfter, han havde givet, men blandt hans Frembringelser findes Ting, der baade fra Tankens og Stemningens Side staa højt og vise, at man her har en virkelig Digter for sig.

Rit Kristjáns Jónssonar (Rkv. 1872; sml. Ljódmæli 1890). Nord. Månedskr. f. folkelig og kristl. Oplysn. 1879, I, 118 ff.

Kr. Kaalund.

Jónsson, Runólfur, —1654, Sprogmand, er født, sandsynligvis o. 1620, paa Skeggjastadir i det nordøstlige Island, hvor

Faderen, Jón Runólfsson († 102 Aar gammel), paa den Tid var Præst. Han dimitteredes fra Latinskolen paa Holar 1640 og indskreves s. A. ved Kjøbenhavns Universitet. Fra senest 1644 var han Lektor paa Holar, men opgav 1649 dette Embede — paa Grund af fejlslagne Forhaabninger over for en Datter af Biskoppen, siges der — og begav sig paa ny til Kjøbenhavn, hvor han 1651 erhvervede Magistergraden og, sandsynligvis det følgende Aar, udnævntes til Rektor i Christiansstad i Skaane, i hvilken Stilling han døde under Pesten 1654. — R. J. er bleven bekjendt som Forfatter af den første islandske Grammatik, «*Grammaticæ Islandicæ rudimenta*», der, affattet paa Latin, udkom 1651 og indtil Rasks Arbejder i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var den eneste trykte Vejledning i det islandske Sprog, og som ved at optages i 2 af Englænderen Hickers udgivne sproglige Værker tillige blev bekjendt i videre Kredse. Arbejdet, der indskrænker sig til en skematisk Formlære, er i øvrigt temmelig ubehjælpsomt og Ordningen lidet tilfredsstillende. En akademisk Afhandling af ham fra samme Aar, «*Lingvæ septentrionalis elementa*», der søger at hævde det islandske Sprog som oldnordisk, behandler tillige det bekjendte norske Runerim med tilsvarende islandsk Runeremse. Et af ham paatænkt islandsk-latinsk Lexikon vides ikke at være kommet til Udførelse.

F. Johannæus, *Hist. eccles. Islandiæ* III, 548. *Annaler f. nord. Oldkynd.* 1853, S. 344 f. *Kr. Kaalund.*

Jónsson (Johnsen), Steingrímur, 1769—1845, Biskop, Søn af Præsten Jón Jónsson og Hustru, Helga Steingrímsdatter, fødtes 14. Avg. 1769 paa Gaarden Mýrar i det sydlige Island, hvor Faderen indehavde Kaldet Thykkvabæjarkloster. S. J. begyndte sin Skolegang paa Skalholt, men denne afbrødes ved de af Vulkanudbruddene 1783 følgende Forstyrrelser, og først 1786, da Skolen efter dens Forflyttelse til Reykjavik gjenåbnedes, kunde en regelmæssig Latinskoleundervisning fortsættes. 1788 dimitteredes S. J., var 1790—96 Amanuensis hos Biskop Hans Finsen og efter dennes Dod de 4 paafølgende Aar Huslærer hos Enken, indtil han 1800 drog til Kjøbenhavn for efter aflagt Prøve at lade sig indskrive ved Universitetet. Efter 1803 at have underkastet sig theologisk Embedsexamen virkede han 1803—5 som Arnamagnæansk Stipendiar og uddannede sig desuden som Volontær i Kancelliets gejstlige Afdeling. Da Latinskolen 1805 flyttedes fra Reykjavik til Bessastaðir,

blev S. J. Forstander (Lektor) ved denne, det følgende Aar ægtede han Biskop H. Finsens Enke, Valgerður Jónsdatter, og 1810 udnævntes han til Præst paa Oddi i det sydlige Island. Da Embedet som Biskop over Island blev ledigt, kaldtes S. J. til dette og modtog 1824 i Kjøbenhavn Indvielsen. Ved denne Lejlighed satte han igjennem, at en biskoppelig Residens med betydelig Bekostning opførtes paa Gaarden Laugarnes, kort fra Reykjavik; her boede han, men efter hans Tid er den ikke bleven benyttet. S. J., der Livet igjennem kunde glæde sig ved godt Helbred og usvækkede Kræfter, døde efter faa Dages Sygeleje 14. Juni 1845. — S. J. blev ved sin personlige Elskværdighed og sit vindende Væsen almindelig afholdt. Ogsaa over for besøgende fra fremmede Lande forstod han at gjøre sig gjældende, hvorom bl. a. flere Udmærkelser fra den franske Regering bære Vidne. Fra dansk Side udnævntes han til Kommandør af Danebrog (1841). Foruden at være en dygtig Administrator og i det hele en praktisk Natur havde han tillige boglige, særlig genealogiske, Interesser, men er dog saa godt som ikke optraadt som Forfatter.

Æfminning Steingríms biskups Jónssonar (1880). Fr. Münters Programma til hans Bispevielse. Erslew, Forf. Lex. *Kr. Kaalund.*

Jónsson, Steinn, 1660—1739, Biskop, født paa Hjaltabakki i Húnavatns Syssel i det nordlige Island 30. Aug. 1660, er Søn af den derværende Præst Jón Thorgeirsson — bekjendt af sine talrige Børn i forskjellige Ægteskaber — og dennes sidste Hustru, Guðrún Steingrímsdatter. Han kom forholdsvis sent til Studeringerne, og først nogle Aar efter Dimissionen fra Skolen paa Holar indskreves han ved Kjøbenhavns Universitet (1687), hvorfra han efter aflagt theologisk Examen 1688 vendte tilbage til Island og præsteviedes. Fra Aar 1700 var han Præst til Setberg i det vestlige Island; men da Bispestolen paa Holar 1710 blev ledig, medens samtidig den truende Krigsfare for mange gjorde en Sørejse betænkelig, benyttede han Lejligheden til ved personlig Henvendelse hos Regeringen i Kjøbenhavn 1711 at opnaa Udnævnelse til det ledige Embede. Som Biskop blev han tillige Bestyrer af Bogtrykkeriet paa Holar, som det lykkedes ham fra Privatbesiddelse atter at hævde for Bispestolen; blandt de Bøger, han her fra lod udgaa, er en af ham efter den danske Waisenhusudgave forfattet Bibeloversættelse den bekjendteste. Denne, der udkom 1728, var imidlertid saa vel ved sin typografiske Udstyrelse som ved sit Sprog saa utilfredsstillende,

at den faa Aar efter erstattedes ved et nyt Oplag af den nærmest foregaaende. — S. J., der var en sagtmodig og velvillig Mand, gjorde sig som Biskop ikke meget gjældende; han var af kraftig Legemsbygning, men kun lidet virksom eller forretningsdygtig. Han døde 2. Dec. 1739. Aar 1694 havde han ægtet Præstedatteren Valgerður Jónsdatter.

F. Johannæus, Hist. eccles. Islandiæ III, 744 ff. Nyerup, Lit. Lex.

Kr. Kaalund.

Jonæ, Volqvardus, † o. 1591, s. Jensen (ovfr. S. 431).

Jonæsen, Søren, 1656—1717, Præst og Salmedigter, fødtes i Aarhus 14. April 1656 som Søn af den senere Hospitalsforstander i Kjøbenhavn Jonas Sørensen og Christine Leegaard. Han blev Student fra Aarhus 1675, lagde sig efter Theologi (Attestats 1678) og Poesi og skrev 1680 et bibelsk Epos, «Den Profete Jonas», i ganske letflydende Alexandrinere. 1680—82 rejste han udenlands med den bekjendte Jurist Etatsraad Rasmus Vindings Sønner og var derefter Hovmester for en Søstersøn af Gehejmeraad og Oversekretær Matthias Moth. Disse fornemme Forbindelser skaffede ham i en forholdsvis ung Alder Embede som Præst og Kannik ved Roskilde Domkirke 1691. S. A. ægtede han Anne Pedersdatter († 1692) og blev Aaret efter Magister. 1694 indgik han andet Ægteskab, med Ellen Fleischer, Datter af Præsten Esaias F. (V, 194), og efterlod ikke mindre end 12 Børn. S. J. døde som Provst i Sømme Herred 27. Maj 1717.

Da Kingos Forsøg paa at rette vore gamle Salmebøger efter Kunstdigtningens og den modernere Smags Fordringer ikke vandt Bifald, og det ham meddelte Salmebogsprivilegium var tilbagekaldt 1690, blev Arbejdet overdraget til S. J., der jo ogsaa var optraadt som Digter i opbyggelig Aand. Hans Forgænger var strandet paa den religiøse Konservativisme; man fandt hans Ændringer for gjennemgribende og dristige. S. J. stræbte at undgaa dette Skjær ved at holde sig til «den gode, gamle Enfoldighed i at paakalde og takke Gud» og vilde hellere bevare noget, hvorpaa man i Formen kunde støde sig, end forandre Meningen og forfalske Guds Ord. Hans Rettelser og Omdigtninger ere nærmest knyttede til den af Boghandleren Cassube udgivne Salmebog og vidne ligesom hans egne Oversættelser fra Tysk om Smag og digterisk Evne («I Døden Jesus blunded», «Gud Helligaand, i Tro os lær»). Men han var dog ikke heldigere end Kingo. Der foreligger fra hans Haand flere

Omarbejdelser af Salmebogen mellem Aarene 1691—97, men af ubekjendte Grunde blev ingen af dem antagen, og «Den forordnede nye Kirkesalmebog» (1699), der dog optog nogle af S. J.s Salmer, blev samlet af en Kommission, hvori han lige saa lidt som Kingo fik Sæde. Men ligesom Kingo til Trøst for sine fejlslagne Forhaabninger fik Justitsraads Rang, tillagdes der formodentlig af samme Grund 1695 S. J. Rang med Kjøbenhavns Sognepræster.

Hundrup, Præster ved Roeskilde Domkirke S. 23 f. Brandt og Helveg. Den dsk. Psalmedigtn. I. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danm. Litt. S. 276.

J. Paludan.

Jorden, Marcus, —1595, Geograf, var født i Krempe i Holsten og kaldte sig paa Latin Jordanus. Han var Magister og «velforfaren Mathematicus», da han efter Christian III's Ønske 1550 kaldtes til Professor i Mathematik ved Kjøbenhavns Universitet. Han gav sig mest af med Geografi og Korttegning. 1552 sendte han Universitetet et af ham udgivet Danmarkskort. Han holdt Forelæsning over Ptolomæus' Skrift «De situ orbis» og over Apostelen Paulus' Rejser. I Følge kgl. Befaling berejste han fra 1553 af de danske Provinser for at optage Kort over dem. Til Universitetet kom han ikke mere tilbage; derimod blev han senere (1568) Borgmester i sin Fødeby og levede der til sin Død 1595, lige til det sidste sysselsat med sine Yndlingsstudier, vel anset og æret i sin Kreds. Han efterlod Samlinger af historisk og geografisk Art. Hans Kort over Slesvig og Holsten ere endnu bevarede.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537--1621 I, 637 ff. E. Erslev, Jylland.

H. F. Rørdam.

Judichær, Ole, 1661—1729, Søofficer, var Søn af Præsten Niels Olufsen J. til Vamlingbo paa Gulland; Moderen hed Anne Nielsdatter Gardea; Navnet J. stammer fra en latinsk Tillempelse af Slægtens Ejendom Dommerarv paa Gulland. J. er født paa denne Ø 20. Marts (ell. 20. Febr.) 1661 og rejste, efter at Niels Juul 1676 havde erobret den, til Kjøbenhavn, hvor han, som 1683 blev Student og 1684 Baccalaureus, studerede Theologi. Han kom senere i Forbindelse med den ansete Videnskabmand Ole Rømer, der underviste ham i Mathematik og anbefalede ham til Niels Juul og Holmens daværende Fabrikmester, Admiral Henrik Span. Hos denne blev han antaget som Huslærer og skal have prædiket nogle Gange i Holmens Kirke; da Span imidlertid snart fik Øjet aabnet for hans matematiske Anlæg, skaffede han ham 1690 Ansættelse

paa Bremerholm som Viceekvipagemester, og kort efter antoges han som Skibskonstruktør og Leder af Skibsbygningsskolen. Skibsbyggeriet havde før hans Tid ikke været synderlig udviklet, man byggede mest efter Modeller, men uden noget videnskabeligt Grundlag. J. har indlagt sig Fortjeneste som den første, der indførte et saadant. Da det nybyggede Linjeskib «Danebrog», ved hvis Tilblivelse han havde vigtig Del, 1692 løb af Stabelen, fik han som Anerkjendelse for sin Virksomhed Udnævnelse til virkelig Ekvipagemester og Fabrikmester. Som saadan vedblev han at virke lige indtil 1727 og konstruerede i den Tid ikke færre end 23 Linjeskibe og 9 Fregatter, der vel vare temmelig langsomt sejlene og fyldige i Linjerne, men dog anerkjendte som særdeles gode Kampskibe; kun med ét, det store «Fredericus Quartus» paa 110 Kanoner (sat i Vandet 1699), var han absolut uheldig, da det var saa rankt, at det ikke kunde bruge sine underste Batterikanoner.

J. var for øvrigt en meget brugt og betroet Mand. Han udnævntes 1698 til Kommandørkapitajn, 1703 til Kommandør, blev 1708 Schoutbynacht, 1714 Viceadmiral og 1718 endog virkelig Admiral. 1705 fik han Sæde i Admiraltetet; allerede 5 Aar forinden førte han personlig en mindre Styrke til Flaaden som Eskadrechef, uagtet han jo egentlig ikke oprindelig var uddannet som Sømand. Ved den nævnte Lejlighed deltog han under U. C. Gyldenløve i Forsvaret af Hovedstaden mod den allierede svensk-engelsk-hollandske Flaades Bombardement. 1706 rejste han udenlands for at studere Skibsbyggeriet. Strax efter sin Hjemkomst 1708 drog han til Lithauen for at modtage Tømmer, herefter sendtes han til Fæstningen Christiansø for at besørge denne istandsat. Ved Admiral v. Støckens Afgang som Holmens Chef 1710 udvidedes hans Forretningsomfang paa Værftet betydelig, indtil man 4 Aar efter betroede ham Posten som Holmens Admiral. 1710 førte han under Gyldenløve en Eskadre i Slaget paa Kjøge Bugt, hvor Ivar Huitfeldt sprang i Luften. 1711 sattes han i Spidsen for Forsvaret, som skulde dække Sjællands Kyster; det paafølgende Aar havde han samme Kommando og anlagde samtidig ved Sænkning af nogle gamle Krigsskibe det første Batterifundament for Batteriet Tre Kroner. 1715 var det J., der som den sagkyndige udsendtes til Admiral Rabens Flaade efter Slaget 13. Avg. for at istandsætte denne, næste Aar fik han Overkommandoen over Kjøbenhavns Batterier og ledede Troppeoverforsler, 1718 udsendtes han med en anselig Styrke for at beskytte Handelen, fik derefter det Hverv at optage de af Tordenskjold i

Marstrand
~~Göteborg~~ sænkede Skibe; senere satte man ham i Spidsen for Karantæneforanstaltningerne mod Pesten og 1721 tillige i en Kommission, der havde til Formaal at ordne Flaadens Regnskabsvæsen.

Ved alle disse højst forskjellige Hverv gjorde J. god Fyldest og nød megen Paaskjønnelse, men da den store nordiske Krig var endt og Landets Finanser til Dels ødelagte, forandrede Forholdet sig ganske. Det synes, som om der da er opstaaet et daarligt Forhold hos de ledende Mænd i Marinen, og at disse hos den arbejdsomme, men ogsaa meget mistænksomme Frederik IV fandt villigt Øre for Angiveri. Et Parti, i Spidsen for hvilket Admiralerne P. Raben og F. Trojel stode, arbejdede paa at styrte den i mange Henseender fortjenstfulde Gabel (V, 508) fra Stillingen som Marinens øverste Chef. Det lykkedes dem ogsaa at faa ham fjærnet 1725, men ikke tilfredse hermed fortsatte de Anklagerne videre; herunder blev J. ogsaa indviklet i Processen, hans stridige Karakter og hvasse Tilsvær forøgede Misstemningen mod ham, han beskyldtes for at have taget mod Bestikkelser, for uøkonomisk Tømmerindkjøb, for slet Administration paa Værftet og for Mangel paa Indsigt ved Anlægget af Batteriet paa Refshalen. De fleste af disse Beskyldninger vare overdrevne; men det kan paa den anden Side ikke nægtes, at Forholdene paa Holmen ikke vare, som de burde være. J. paastod, at Aarsagen til disse væsentligst laa deri, at Pengemidlerne vare for knappe; han havde imidlertid faaet Stemningen imod sig, væsentlig ved sin umedgjørliche Karakter, og medens Gabel gik fri, blev J. som Syndebuk for et uheldigt System dømt til at have sin Stilling forbrudt. Sagnet om, at han maatte lide den Krænkelser at forlade Holmen ad den «uærlige» Port, Slaveporten, er ganske ubeføjet. I Følge paalidelige Efterretninger blev han simpelthen «dimitteret» af Tjenesten 10. Nov. 1727, hvorefter han trak sig tilbage til Næstved. Han døde her 29. Sept. 1729. — J. blev 16. Sept. 1696 gift med Veronica Scavenia Foss (f. 1672 † 1745).

Tidsskr. f. Søvesen 1862; Ny Række XV. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 137. Holm, Danmark-Norges Hist 1720—1814 I. Nyerup, Lit. Lex. Danske Saml. IV, 104 f.

C. With.

Judichær (Gullænder), Søren Poulsen, 1599—1668, Præst og Sprogmand, bar sit Tilnavn efter sin Fædrengaard Dommerarv paa Gulland, hvor han blev født 15. Maj 1599. Faderen, Poul Sørensen, blev senere Præst paa Øen; Moderen var Søster til den bekjendte Kryptokalvinist Professor Iver Stub. S. P. synes Livet

igjennem at have bevaret Ungdomsindtrykkene af Natur- og Menneskeliv paa det skønne Gulland, hvor han indtil sit 17. Aar gik i Visby Skole. Derpaa kom han til Roskilde, men dimitteredes først 1621 fra Frue Skole i Kjøbenhavn. Efter et Aars Studier i Nordtyskland, især i Königsberg, blev han 1624 Hører ved Frue Skole og kort efter Inspector ved Valkendorfs Kollegium og Kommunitetsprovst. 1627 befordredes han til Rektor i Vordingborg og blev 1631 Magister. Sit Embede, et af de tarveligere i Landet, synes han at have passet med Omhu, indtil han 1635 nedlagde det og vendte tilbage til Universitetet for at drive theologiske og matematiske Studier. 1637 blev han kaldet til Præst i Slingerup og ægtede s. A. Formandens Enke, Kirstine Nielsdatter. Ogsaa dette Embede var ringe og blev endnu daarligere ved Svenskekrigens Hærgninger. Hr. S. synes at have været en noget trættekjær Mand, der laa i jævnlige Processer med sine Kapellaner, Degne og Naboer. Alligevel finde vi ham senere udnævnt til Provst i Lyng Herred. I sin høje Alder indgik han 1665 andet Ægteskab med en Præstenke, Sophie Olufsdatter, men vides ikke at have efterladt Børn ved sin Død i Avg. 1668.

Litterær Betydning har S. P. som et Led i den Række af danske Sprogmand, der i det 17. Aarhundrede under Paavirkning af tysk Efterrenæssance stræbte at uddanne Modersmaalet theoretisk og hæve det til Højde med de evropæiske Kultursprog. Bevægelsen begyndte i Digtekunsten med Anders Arrebo, der som Præst i Vordingborg arbejdede paa sit «Hexaëmeron» netop i de samme Aar, da S. P. var Rektor ved Skolen. Uden at der vides noget om et nærmere Forhold mellem de to Mænd, tør man vel forudsætte, at Arrebos modernere poetiske Syn ikke har været uden Indflydelse paa den yngre Værkfælle. Men S. P.s Opmærksomhed for Modersmalets Brøst var dog vakt allerede tidligere af hans Fader, der i hans Barndom sang tyske Sange og fandt dem «nettere efter Melodien gjorde» end Tidens danske, hvilket Sønnen siden sandede under sit Ophold i Tyskland, hvor han maa have lagt sig efter tysk og hollandsk Metrik. Da nu Kirkesang og Sang for Dørene vare en af Latinskolens og dens Disciples vigtigste Indtægtskilder, fandt S. P. sig som Rektor foranlediget til selv at skrive Vers og rette Salmerne efter Metrikkens Regler samt at begynde Arbejdet paa en Prosodi, hvortil han opmuntredes af sin Biskop, H. P. Resen. Salmedigtning var den eneste Gren af Poesien, den Tid tillagde alvorlig Betydning, og det var ogsaa i dens Tjeneste, at Resens Efterfølger,

Biskop Brochmand, for Alvor tog S. P.s Evner i Brug. Efter at være forflyttet til Slangerup fik han nemlig 1641 fra Biskoppen sendt en Salmebog til Gjennemsyn og Rettelse med Hensyn til Rim, Stavelsetal og Ordmaal samt Melodier, for saa vidt disse vare laante fra «ufine Sange» : verdslige og Gadeviser. Meningen var, at den saaledes forbedrede Salmebog skulde sættes i Musik af den kgl. Kapelmester Jacob Ørn og udkomne i Trykken. Men som saa mange større litterære Foretagender paa den Tid strandede ogsaa dette paa Pengemangel og blev liggende i Haandskrift tillige med den store Prosodi, hvori S. P. havde udviklet de ved Arbejdet fulgte metriske Regler. Foreløbig udkom kun et Uddrag af denne under Titel «Synopsis prosodiæ Danicæ eller kort Extrakt af Rime-kunsten» (1650).

Bestræbelserne for at føre Fortidens Naturdigtning over i Kunstpoesi maatte først og fremmest rettes paa det ydre: i Steden for at skrive Vers blot efter Øret maatte man lære at danne dem regelmæssig; man maatte se at faa Poesiens tekniske Apparat i Orden. I saa Henscende var Banen brudt allerede i det 16. Aarhundrede af Niels Halveg og 1627 af P. Jensen Roskilde. Disses utrykte Arbejder kjendte J. P. dog næppe; derimod var hans samtidige, Rektor Hans Ravn i Slagelse, kommen ham i Forkjøbet med Udgivelsen af en Metrik 1649, der er nok saa klar og vidner om større Belæsthed, ogsaa i fremmede Litteraturer. Paa det afgjørende Punkt, Forstaaelsen af, at Versifikationen i de moderne Sprog maa bygges paa Betoning og ikke kan støttes til de antike Kvantitetsregler, staar S. P. snarest tilbage for sine Forgængere, og da hans Enke endelig efter hans Død fik udgivet hans store «Prosodia Danica» (1671), viste dennes Indhold sig ikke at svare til dens Omfang, i det den større Udførlighed til Dels beror paa en vis forvirret Bredder og Snakkesalighed. Men det Fortrin har S. P. fremfor vore tidligere Metrikere, at han behandler sit Æmne paa Dansk, ligesom han overalt udtaler sig med stor Varme og Kjærlighed om Modersmaalet: «Hvo sit eget Modersmaal ikke højt agter, han burde med raadne Æg af hans Fædreland at udjages, og aldrig burde han saa værdig at agtes, at han en dansk skulde kaldes.»

S. P.s egne Forsøg i Digtekunsten indskrænke sig til nogle Lejlighedsvers og rimede Exempler i Metrikken samt enkelte bevarede Salmer, der ikke hæve sig over Tidens almindelige Rimerier eller give Anledning til at beklage Tabet af hans forbedrede Salme-

bog. Men ligesom han ved sine første Skridt i metrisk Retning mulig er vejledet af den danske Kunstdigtnings Fader, Anders Arrebo, saaledes er det sandsynligt, at han selv ikke har været uden Indflydelse paa den Mand, der siden hævede Modersmaalet saa højt, som det overhovedet naaede i det 17. Aarhundrede, Thomas Kingo, som var født i Slangstrup, gik i Skole der, medens S. P. var Byens Præst, og endelig blev hans Efterfølger i Embedet.

Kirkehist. Saml. 3. R. III. Nyerup og Rahbek, Den dsk. Digtekunst II, xxxii ff. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danm. Litt. S. 376. 378. 420 ff.

J. Paludan.

Juel, jvfr. Juul¹.

Juel, Axel, 1655—1720, Gouvernør i Trankebar, Søn af Claus Eriksen J. og Sophie Gyldenstjerne til Nørre Vosborg og altsaa Brodersøn af Niels J. og Jens J., oplærtes til Søen, men afskedigedes 1679 fra Flaaden som Kapitajn. 1681 udnævntes han til Kommandant paa Dansborg og blev herved Gouvernør i Trankebar, da Forgængeren kort efter rejste hjem. A. J. førte en heldig Krig med Portonovo, men var for Resten uheldig, saa at de undergivne klagede, og 12 af dem planlagde et Mytteri for at afsætte ham. Aftalen udførtes ikke, men røbedes bagefter for A. J., der lod 2 af de sammensvorne henrette, 4 brændemærke osv. Ogsaa hjemme var man misfornøjet, og i Okt. 1685 beskikkedes Oberstlieutenant Wolf Henr. v. Kalnein til som «Obercommissarius» at afgaa til Trankebar. Af ham opnaaede dog A. J. baade Kvittering og en berømmelig Afsked, da han i Nov. 1686 drog til Madras. Her fra lokkedes han svigagtig tilbage, stilledes for en Krigsret og dømtes i Jan. 1687 til at føres til Danmark for der at staa til Rette. Som Fange kom han i Kalneins Følge til Kjøbenhavn, hvor de forskellige Sager imod ham henvistes til 2 Domstole. Disses Kjendelser gik herefter til Højesteret for der at behandles under ét. I 37 paa hinanden følgende Møder varede den lidenskabelige Kamp, under hvilken A. J. endog arresteredes i Retten i Henhold til rejste Beskyldninger. Da disse siden underkjendtes, hævede Retten Arresten paa Marcus Gjøs Tilskyndelse og frigav den anklagede, inden Dommen endnu var afsagt, og førend Kongen havde

¹ I Overensstemmelse med den tidligere af Genealoger og nu i den sidste Tid af Familierne selv gennemførte Skrivemaade ere Medlemmerne af den adelige Slægt, der har en Stjerne i Vaabenet, her opførte under *Juel*, Medlemmerne af Slægten med Liljen i Vaabenet under *Juul*.

faaet Underretning i Sagen. Kong Christian V's Vrede derover gav sig fyndige Udtryk; men den endelige Dom af 23. Dec. 1690 frikjendte virkelig A. J. mod Betaling af Bøder til Beløb af nogle faa Tusend Rdl. Resten af sit Liv tilbragte han i en Bondegaard, som hans Farbroder Niels overlod ham, i Strammelse paa Taasinge. Her døde han 1720, og hans Enke, Sophie Amalie f. Parsberg, fulgte ham og deres 2 Sønner i Graven 1740.

Museum 1894, I.

Fr. Krarup.

Juel, Carl, 1706—67, Hofembedsmand, Stiftamtmand, var en Søn af ndfr. nævnte Etatsraad Knud J. († 1709) ~~og dennes Hustru~~ og fødtes 22. Juni 1706. 1731 blev han tjenstgjørende Kammerjunker hos Dronning Sophie Magdalene, 1735 tillige Assessor i Højesteret og 1738 Stiftamtmand i Christianssand Stift og Amtmand i Nedenæs og Raabygdelagets Amter. 1742 kaldtes han tilbage for at overtage Stillingen som Hofmester for Prinsesse Louise og udnævntes s. A. til Ridder af Dancbrog. Ved Kronprinsens Giftermaal næste Aar blev han Hofmester hos Kronprinsessen og ved Tronskiftet 1746 Overhofmester hos Dronningen. 1747 udnævntes han til Ridder af l'union parfaite og 1749 til Gehejmerraad. 1751 sendtes J. til Sverige som overordentlig Ambassadør for at lykønske Kong Adolf Frederik til Tronbestigelsen og tillige undersøge den politiske Situation der. Han udnævntes ved denne Lejlighed til Serafimerridder. Ved Kongens Giftermaal 1752 med Juliane Marie af Brunsvig overtog J. Stillingen som Overhofmester hos hende, men 1754 fjærnedes han helt fra Hoffet tillige med sin Hustru, der var Overhofmesterinde hos Dronningen. Den preussiske Gesandt Häseler, der roser J. stærkt og kalder ham et af de bedste Hoveder i Landet, tilskriver Bernstorff Skylden for denne Fjærnelse, da han var bange for J.s Indflydelse hos Dronningen og saa en Medbejler i ham. J. var nu Overhofmester for det ridderlige Akademi i Sorø og Amtmand i Sorø og Ringsted Amter fra 1754—60, Stiftamtmand i Fyn og Amtmand i Odense, Dalum, St. Knuds og Rugaards Amter fra 1760—67. 1762 udnævntes han tillige med Cai Rantzau til at repræsentere Danmark paa den Kongres, der skulde træde sammen i Berlin for at mægle mellem Danmark og Rusland, men da Kejser Peter III blev myrdet inden Kongressens Aabning, kaldtes Afsendingerne strax tilbage. 1763 blev J. Gehejmekonferensraad, og 1766 arvede han efter sin ældre Broder Niels J. (s. ndfr.) Stamhuset Taasinge. — Han blev 3

Gange gift: 1. (15. Avg. 1738) med Hofdame Christiane Henriette v. Schleinitz (f. 24. Sept. 1709 † 12. Avg. 1756); 2. (24. Marts 1759) med Anna Margrethe Juel (f. 18. Sept. 1741 † 1. Maj 1761), Søster til nedennævnte Gregers Christian J.; 3. (24. Marts 1762) med Amalie Christiane v. Raben (f. 4. Avg. 1736 † 1. Avg. 1803), Datter af Gehejmeraad Frederik Christian v. R. (f. 1693 † 1773) og Bertha f. v. Plesseu (f. 1707 † 1786). Han døde 1. Sept. 1767. *L. Laursen.*

Juel, Christian, 1668—1717, Officer, var Søn af Oberst Peder J. til Vrejlevkloster og Helvig Krabbe. Han mistede tidlig sin Fader og modtog af Kongen en aarlig Pension paa 200 Rdl. til sin Opdragelse. Formodentlig har han i sine unge Aar forsøgt sig i fremmed Krigstjeneste, i det han først findes i de danske Etater, da han 1699 bliver Major i Garden til Hest. 1706 fik han Obersts Karakter; 1709 blev han efter Johan Rantzau Chef for 2. sjællandske Rytterregiment ved Hjelpeetropperne i Flandern. Han blev dog allerede Aaret efter kommanderet hjem og efter Slaget ved Helsingborg sendt til Skaane for at overtage en af de mange ledige Pladser. S. A. blev han Brigadér og Chef for 1. fynske Rytterregiment, med hvilket han deltog i Felttogene i Nordtyskland. Særlig udmærkede han sig ved Wismar (5. Dec. 1711) og Gadebusch (20. Dec. 1712) og blev efter førstnævnte Affære Generalmajor. Alligevel nød han ingen rigtig Tillid hos Kongen, der endnu i sit Testamente 1723 beskyldte ham og Broderen Gregers (s. ndfr.) for at have været «af den gamle Adel og Surdej i deres Hjerter, om de end godt vide at forstille sig». — C. J., der skrives til Strandet (Fjends Herred), døde pludselig 14. Juni 1717. Han havde 1702 ægtet Anne Margrethe Krag (f. 1683 † 1757), Datter af Gehejmeraad Niels K. og Sophie Juel. Med hende fik han Totterupholm (nu Rosendal, Faxe Herred), hvortil han købte Strandegaard. Paa den herunder hørende sandede Halvø Fed forsøgte han, dog uden Held, at drive Faareavl i det store. Enken solgte 1730 Strandegaard.

H. W. Harbou.

Juel, Christian Julius Halfdan Berg, f. 1828, Politiker. J., født 7. Nov. 1828 i Svaneke, Søn af Byskriver Søren J. (f. 1788 † 1860) og Frederikke Bolette f. Petersen (f. 1797 † 1848), fulgte 1840 med Faderen ved dennes Forflyttelse til Ribe og blev 1847 Student fra Ribe Skole. 1848 gjorde han frivillig Krigstjeneste, og 1852 tog han i Flensborg slesvigsk-juridisk Examen (1857 Tillægs-

examen i kongerigsk Ret); blev strax efter Kancellist, 1853 Fuldmægtig og 1857 Bureauchef i det slesvigske Ministerium. Han holdt 1862—63 Forelæsninger ved Universitetet over slesvigske Ret og udgav i de samme Aar tillige med Fr. Knudsen «Slesvigske Provinceslæstretninger». Selv skrev han i dette Tidsskrift en længere Afhandling om «Fremmede Loves Indflydelse paa Retsudviklingen i Slesvig». I Sommeren 1863 blev J. Overappellationsretsraad i Flensborg og valgtes i Sept. s. A. af Landstinget til Rigsraadet, hvor han stemte for Novemberforfatningen, dog kun efter et bestemt Tilsagn fra Ministeriet Hall om, at Slesvigs Selvstændighed ikke skulde udvides. I Marts 1864 blev han afskediget af de tyske Magthavere og vendte tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1865 blev Overretsprokurator. Tillige var han 1866—77 Medlem af Bestyrelsen for den nystiftede «Kreditkasse for Landejendomme i Østifterne». 1871 fik J. sammen med L. C. Nyholm Koncession paa en Jærnbane fra Kjøbenhavn til Kalundborg, men afstod s. A. imod en stor Affindelsessum Retten til det sjællandske Jærnbaneselskab. 1868—76 var han i Forretningsforbindelse med N. C. Frederiksen, men tilsatte ved denne og andre Spekulationer sin Formue. J. var 1864—66 Medlem af Rigsdagens Folketing (for Maribo Amts 1. Kreds), tog ivrig Del i Forhandlingerne om den nye Straffelov (talte imod Dødsstraf og andre Legemsstraffe) og var i Dec. 1865 sammen med C. Krabbe Talsmand for Forslaget om at overføre Fællessagerne ved Lov fra Rigsraadet til Rigsdagen. I April 1876 valgtes J. igjen til Folketinget (for Aalborg Amts 1. Kreds) og gjenvalgtes indtil Udgangen af 1886; han hørte i de første 2½ Aar til Venstre, men stod siden uden for Partierne og indtog jævnlig en mæglende Holdning (foreslog i Jan. 1886 en Grundlovsændring om Fællesafstemning af begge Ting over Finansloven som endelig Løsning af Tvistespørgsmaal). Under Mærket «Vidar» har J. skrevet nogle politiske Flyveskrifter: «Fremtiden» (1866, i afgjort skandinavisk Aand), «Kronen og Rigsdagen» med tilhørende «Svar til Fædrelandet» (1873, om parlamentarisk Styrelse). — J. ægtede 1858 Anna Marie Poulsen (f. 1837), Datter af Cand. phil. Hans Frederik P. (f. 1815 † 1869).

Wulff, Den danske Rigsdag S. 204.

Emil Elberling.

Juel, Christian Sophus, f. 1855, Mathematiker. C. J., Søn af Avditor Theodor J. († 1856) og Augusta f. Jürgensen, født i Randers 25. Jan. 1855, begyndte i 1871 at studere paa den polytekniske Lærestanstalt, hvor dog snart Mathematikken og de den

nærliggende Fag optog ham saaledes, at han skiftede Plan og, efter i 1876 at være bleven Student, tog Magisterkonferens i Matematik 1879. Allerede i sit 19. Aar leverede han et selvstændigt Arbejde («Om Fodpunktskurver») til «Tidsskrift f. Matematik», hvoraf han derefter har været en stadig Medarbejder, og hvis Redaktion han i 1890 har overtaget sammen med Cand. mag. Foldberg. J. har mest behandlet geometriske Æmner, over for hvilke han besidder stor Opfindsomhed. For Behandlingen af et saadant vandt han i 1881 Universitetets Guldmedaille. Han har i øvrigt med meget Held givet sig af med Spørgsmaal ogsaa fra andre Dele af Mathematikken, som kræve en fin logisk Behandling. Begge disse Retninger har han forenet i sin Doktorafhandling («Bidrag til den imaginære Linjes og den imaginære Plans Geometri», 1885), hvis Hovedindhold han senere (1890) har behandlet i «Acta mathematica». I 1890 udgav han «Elementerne af Infinitesimalregningen», et Æmne, hvorover han ogsaa har holdt godt besøgte private Forelæsninger, og som han fra 1. Sept. 1894 er sat til at foredrage for Fabrikingeniørerne paa Polyteknisk Lærestanstalt. Indtil da havde han ernæret sig som Manuduktør.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1886.

H. G. Zeuthen.

Juel, Christiern Nielsen, 1533—96, Præst, Annalist. Han var født 31. Okt. 1533 i Egnen mellem Viborg og Aalborg. Kom 1545 i Aalborg Skole, gik der fra 1547 til Vitskøl Kloster, hvor der var en Skole. Efter ogsaa at have besøgt Latinskolen i Viborg vendte han 1554 tilbage til Vitskøl, hvorfra han s. A. drog til Sorø. 1556 blev han Klosterskriver her og Aaret efter Præst. 1559 flyttedes han til Strandby under Vitskøl Kloster, hvor han en Tid tillige fungerede som Skolemester. 1560 byggede han sig en Præstegaard paa Frisborg Banke, men flyttede 1564 til Vadgaard, hvor Præstegaarden i Strandby ~~endnu er~~ 1573 blev han Provst i Gislum Herred og døde 1596. Han roses som en gudsfrygtig, duelig og lærd Mand. En Aarbog, han har samlet, er endnu bevaret og indeholder værdifulde Notitser, særlig vedrørende Viborg Stift. Han var gift: 1. med Agnete Vitudatter († 1574), 2. med Anne Svendsdatter.

*[var til langt ind
i det 19. Aar-
hundrede.]*

Rørdam, Historieskrivn. i Danm. eft. Reform. S. 43 f. Ny kirkehist. Saml. V, 342 ff. Wiberg, Alm. Præstehist. III, 204.

H. F. Rørdam.

Juel, Erik, —1657, til Hundsbæk og Alsted, Rigsraad, Søn af Peder J. og Margrethe Ulfstand, blev 1610 ansat som Sekretær i

det danske Kancelli, men fratraadte denne Stilling i Krigsaarene 1611—13 og gjorde da Tjeneste som Hofjunker; under Belejringen af Kalmar fik han en Hest skudt under sig. Fra 1613—16 var han atter Kancellisekretær og fik som saadan Brev paa et Kanonikat ved Ribe Domkirke. 4. Okt. 1618 ægtede han Sophie Clausdatter Sehested. 1623 udnævntes han til Landsdommer i Jylland, fik Gudum Kloster (til 1651) og havde i den følgende Tid flere Hverv, der vare knyttede til denne Provins; saaledes var han 1624 Medlem af en Kommission til Undersøgelse af Limfjordens Gjennembrud mod Vest. Under Kejserkrigen fordreves han 1627 fra sine Godser; hans Hustru flygtede med de smaa Born til Norge, han selv gik til Sjælland og underskrev i Nov. i Slagelse Klagen over de hvervede Rytteres Vold. Efter Freden var han en Række Aar befuldmægtiget for den jyske Adel paa Provinsmøderne, blev 1638 og atter 1646 Landkommissær, var 1640—46 forlenet med Pandumgaard, 1646—48 med Lundenæs og endelig 1648—57 med Aalborghus. Under Krigen med Svenskerne 1643—45 deltog han i den øverste Inspektion i Jylland, var ivrig for at faa Hertug Frederik til en kraftig Optræden og for at skaffe Geværer til Almuen og paasaa efter Freden Fjendens Rømning af Landet. I Juli 1651 valgtes han til Medlem af Rigsraadet og sendtes som saadan til norske Herredage 1652 og 1656. I Anledning af en Klage over ham fra nogle Bønder skrev han 1655 til Oversekretæren Erik Krag: «Mig sker efter gammelt Ordsprog: hvem Bonden klapper, den napper ham, og hvem han napper, den klapper ham». Han døde 13. Febr. 1657, efterladende sin Enke i temmelig daarlige Kaar og uden at have faaet set den Storhed og Berømmelse, hans Søner Jens og Niels J. opnaaede. Hans Billed gjør et ret fint og meget alvorligt Indtryk.

O. Nielsen, Malt Herred S. 92 ff. 180.

J. A. Fridericia.

Juul, Erik, o. 1662—1742, Officer, var Broder til ovfr. nævnte Axel J. Som ganske ung tjente han 1679 med Lieutenants Traktement om Bord paa sin Farbroder Niels J.s Skib, men forlod siden Søen og var 1684—85 Fændrik i Fodgarden. 1688 blev han Kapitajn ved jyske Infanteriregiment, Aaret efter ved Marineregimentet, hvor han 1697 steg til Major og 1701 til Oberstlieutenant. 1705 blev han Oberst for et Nationalregiment, der bestod af en Bataillon fra Viborg Stift (hvorefter Regimentet bar Navn) og en fra Laaland-Falster. Denne sidste førte han 1710 til Skaane og deltog i Slaget ved Helsingborg. S. A. blev han Brigadér, fik 1711 Kommandoen

paa Laaland og Falster og var siden med i Nordtyskland. Hans Regiment var i Regelen splittet og opløstes 1717, hvorimod J. blev Chef for det samtidig dannede Sydsjællands, Laalands og Falsters Regiment og forfremmedes til Generalmajor. 1724 blev han Kommandant i Glückstädt, 1734 Generallieutenant og døde ugift 7. Maj 1742.

H. W. Harbou.

Juel, Frederik, 1761—1827, Stamhusbesidder, Officer, er født paa Odense Slot 29. Jan. 1761 og Søn af ovfr. nævnte Gehejme-konferensraad Carl J. († 1767) og dennes 2. Hustru. 6 Aar gammel kom den forældreløse Dreng i Huset hos Morfaderen, Peder Juel til Hverringe, og blev her privat undervist indtil sit 15. Aar; derpaa var han i 4 Aar ved Universitetet i Kiel for at studere Lovkyndighed, Nationaløkonomi og Sprog, og 1780 afsluttede han sine Studier med en længere Rejse i Evropa. Forinden denne tiltraadtes, havde han ægtet Louise Charlotte Rumohr (f. 1761 † 7. Juni 1817), Datter af Gehejmeraad Henning Bendix R. og Adelheid Benedicte f. Blome, et Ægteskab, der imidlertid hævedes ved Skilsmisse 1813, hvorpaa J. 1816 giftede sig med Louise Theodata f. v. Warnstedt (f. 21. Okt. 1777 † 20. Febr. 1835), en Datter af Gehejmekonferensraad Frederik Carl v. W. til Løjtmark og Johanne Vilhelmine f. Rumohr og separeret 1813 efter 1. Ægteskab med Vilhelm Hannibal Greve Wedell-Wedellsborg (f. 1780 † 1828). Efter Hjemkomsten 1781 udnævntes J. til Kammerherre og overtog Styrelsen af Taasinge. Som Jorddrot indlagde han sig stor Fortjeneste, og hans Navn nævnes blandt de fremmeligste af Datidens Landmænd. Det vakte Opsigt, da han i sit Landbrug indførte Vexeldrift, Brakfrugtavl og Staldfodring, og Taasinges Pryd, Stamhusets nu saa skønne Skove, skyldes for en væsentlig Del hans kyndige Kultur. Ogsaa paa det kommunale Omraade var han Fremskridtsmand og hørte til den Række af store Jordegodsbesiddere, der paa Grænsen af det 18. og 19. Hundredaar med Iver tog sig af Husmænds og Indersters Tarv og i Tale og Skrift virkede for at hidføre bedre Ordning af Almueskolevæsenet, Fattig- og Fæstevæsen. 1794 foretog han atter en længere Udenlandsrejse, der blev mærkelig derved, at han lod sig optage som Volontær i den preussiske General Blüchers Rytterregiment og med dette deltog i Rhinfelttoget. Han var Patron for Roskilde adelige Jomfrukloster.

Under Rustningerne i 1801 for at skjærme Landet mod Engländerne indtraadte J. i Hærens Rækker som Chef for fynske

Landeværnsregiment med Obersts Karakter. Denne Udnævnelse kom efter hans eget Sigende uventet for ham, men det var ikke ualmindeligt, at Overbefalingsmændene ved Landeværnet og Kystmilicen valgtes af Godsejerklassen, og Kronprinsen har maaske ogsaa taget hans erhvervede Krigserfaring i Betragtning. Han stilledes meget frit i sin Kommandopost og bemyndigedes til at korrespondere direkte med Kronprinsen om Regimentets Organisation. Han roses senere paa Aaret for den fortrinlige Fremgang, hans Officerer og Underofficerer have gjort i Exercits og Kommandoføring, og nød i det hele vedvarende Frederik VI's Velvilje. 1803 udnævntes han til hvid Ridder, 1809 til Generalmajor, 1815 til Generallieutenant. I 1807 førte han Kommandoen over et kombineret Troppekorps paa Fyns Østkyst, og i 1812, da den kommanderende General, Prins Christian af Hessen, kaldtes til Sjælland, fik han Overbefalingen paa Fyn, hvilken Stilling han ogsaa beklædte største Delen af det følgende Aar. Efter Krigen ophørte hans praktiske Tjeneste i Hæren, men han vedblev at staa i dens Rækker indtil sin Død, der indtraf 15. Marts 1827.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1827. Erslew, Forf. Lex. Berl. Tid. 1845, Nr. 280. Medd. fra Krigsark. I og V. S. A. Sørensen.

Juel, Gregers, 1667—1731, Officer, Broder til ovennævnte Generalmajor Chr. J., var født i Viborg 26. Jan. 1667. Han blev 1688 Fændrik i Marineregimentet og steg i Løbet af et Par Aar til Kapitajn. 1696 kom han til Fodgarden, blev 1700 Oberstlieutenant ved Dragonerne i Norge, 1701 Oberst og Chef for Hertugen af Glücksborgs forrige Dragonregiment og gik med dette til Italien i kejserlig Tjeneste. Allerede 1703 blev dog Regimentet indlemmet i et andet, og J. vendte hjem. Efter Helsingborgslaget 1710 blev han sendt til Skaane og blev s. A. Generalmajor til Hest. De paafølgende Aar var han med i Nordtyskland, men muligvis som Følge af den Mistillid, Kongen nærrede til hans politiske Stæde ligesom til Broderen Christians, blev han 1716 forbigaaet ved Udnævnelsen til Generallieutenant og tog krænketheder herover sin Afsked. Først mange Aar efter blev han atter tagen til Naade, i det Frederik IV 1730 gjorde ham til Generallieutenant og Christian VI s. A. til hvid Ridder. — G. J. havde 8. April 1701 ægtet Vibeke f. Juel (f. 1672 † 1735), Datter af hans Frænde, den berømte Niels J., efter hvem hun havde arvet Eriksholm ved Holbæk. Desuden medbragte hun fra sit 1. Ægteskab med Admiral Christian Bielke (II, 324)

Basnæs ved Skjelskør. Denne sidste Gaard solgte G. J., hvorimod han købte en Del store Gaarde i Holbækegnen: Holbæk Ladegaard, Trudsholm, Aastrup og Kongsdal og omtales som en rig Mand. — Som nærmeste Slægtning af Stifterne blev han 1731 beskikket til Skoleherre for Herlufsholm, som ved hans Forgængeres Forsømmelighed var i en ynkelig Forfatning. J. tog med Iver og Kraft fat paa at ophjælpe denne og gav baade for Økonomien og for Undervisningen en Række Bestemmelser, der «syntes at love Skolen en virksom, selvtænkende og for dens bedste aarvaagen Patron», da han pludselig døde 26. Dec. 1731.

Melchior, Herlufsholm.

H. W. Harbou.

Juel, Gregers Christian, 1738—76, Rentekammerdeputeret, var Son af Gehejmeraad, Ceremonimester Peder J. til Hverringe (f. 1708 † 8. Jan. 1779) og Birthe Cathrine f. Levetzau (f. 1714 † 13. Avg. 1784) og fødtes 11. Nov. 1738. Han blev Student 1753, udnævntes til Kammerjunker 1757 og deltog fra 1763 af i tyske Kancellis Sessioner for at uddanne sig til den diplomatiske Løbebane. Han har sikkert været en meget dygtig Mand, thi allerede 1765 bestemtes han til at afløse Schack-Rathlou som Gesandt i Sverige, og efter at have tilbragt et Par Aar derovre for paa Stedet at sætte sig ind i de svenske Partiforhold udnævntes han til Envoyé extraordinaire i Marts 1767. Han forblev der til April 1771, da han, der var en bestemt Tilhænger af Bernstorff og en fuldblods Aristokrat, hjemkaldtes af Struensee; han stod heller ikke paa nogen god Fod med det da raadende Parti i Sverige og var selv meget kjed af sit Ophold derovre og af alle de Intriger, han i Følge sin Stilling maatte indlade sig paa. Under Struensees Styrelse var der ingen Plads for J., men i Maj 1773 udnævntes han til 1. Deputeret i Rentekammeret, Deputeret i Finanskollegiet og Bjærgværksdirektoriet, Medlem af Overskattedirektionen og Direktør for Fonden ad usus publicos og tillige til Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet. Han roses i denne Stilling for sin store Arbejdsiver, men han var i høj Grad myndig og reaktionær, og med Landboreformerne var det forbi, saa længe han ledede Rentekammeret. Han døde imidlertid allerede 4. Nov. 1776 i Hamborg. 1766 var han bleven Kammerherre, 1770 Ridder af l'union parfaite, 1773 Ridder af Danebrog og 1775 Gehejmeraad. Han ægtede 28. Sept. 1770 Amalie Christiane Juel, f. v. Raben (f. 4. Avg. 1736 † 1. Avg. 1803), Enke efter ovennævnte Gehejmeraad Carl J. *L. Laursen.*

Juel, Hans Adolph, ^{28/10}1789—1874, Officer, Søn af ovfr. nævnte Generallieutenant Frederik J. († 1827), fik uden forudgaaende militær Uddannelse 1807 Udnævnelse til Sekondlieutenant i Landeværnet og 1808 til Premierlieutenant ved 3. Bataillon af Kronprinsens (Kongens) Regiment til Fods, men deltog fra Dec. 1808 i Undervisningen paa Danske militære Institut og underkastede sig her Officersexamen efter et Aars Forløb. 1810 blev han forsat til langelandske ridende Jægerkorps og ved Korpsets Ophævelse 1814 til fynske Regiment lette Dragoner, hvor han 1816 forfremmedes til Ritmester. 1818 overgik han til Prins Frederik Ferdinands Regiment lette Dragoner (1842 3. Dragonregiment) og blev her Eskadronschef 1830, Major 1833. Han nød megen Anseelse i Regimentet som en kyndig Rytterofficer og blev 1840 Medlem af den store Hærlovkommission, der udarbejdede Hærplanen 1842, ved hvilken Lejlighed han avancerede til Oberstlieutenant og Chef for Regimentet. Ved Krigens Udbrud 1848 udnævntes J. til Oberst og var saaledes i Følge sin Fortid og Tjenestealder selvskreven til de højeste Rytterchefsposter. I Maj fik han ogsaa Kommandoen over Kavalleribrigaden, der udgjorde Hovedmassen af Hærens Rytteri, til hvis Reorganisation han fremsatte Forslag, som vandt Bifald, og ved Maanedens Slutning betroedes der ham Overbefalingen over det saakaldte højre Flankekorp, hvor Kavalleribrigaden optraadte i Forening med Afdelinger af de andre Vaaben. Forskjellige Uheld, saaledes Affæren ved Hoptrup 6.—7. Juni, bevirkede imidlertid, at Korpsets Bevægelser og hans Kommandoføring kom til at staa i ugunstigt Lys, maaske mere end forskyldt, og at de overordnede, fornemmelig Krigsminister Hansens, Tillid til ham blev stærkt rystet. I Felttoget 1849 kommanderede han den ene af Hærens 2 Kavalleribrigader, i 1850 sit Regiment. 1851 blev han Kommandør af Danebrog. 1853 fik han Afsked af Krigstjenesten og 1862 Afskedspatent som Generalmajor.

J. blev 1820 gift med Charlotte Amalia Hviid, Datter af Borgmester i Aarhus, Justitsraad Niels H. Ved Kjøb kom han 1836 i Besiddelse af Hovedgaarden Villestrup, der var stærkt i Forfald, men som han med stor Bekostning og ved omhyggelig Drift bragte i overraskende Opkomst. Død 21. Avg. 1874. *S. A. Sørensen.*

Juel, Hartvig, —1500, Biskop i Ribe, var Søn af Iver J. til Ugelstrup, Forstander for Ørslev Kloster, og Mette Kaas. Omtr. fra 1461—83 var han Domprovst i Viborg, derpaa Biskop i Ribe

indtil 1498, da han resignerede til Fordel for sin Brodersøn Iver Munk. I begge disse Embedsstillinger synes han at have vist Virkelyst, hvilket medførte en Del Stridigheder med Ribe Kapitel. Ellers har han næppe haft synderlig Betydning. Han døde 17. Marts 1500.

Heise, Diplom. Vibergense. Kinch, Ribe Bys Hist. I.

A. Heise.

Juel, Herman, 1548—1607, til Aabjærg, Søn af Niels J. til Aabjærg og Christence Lunge, blev født paa Aabjærg. Han gik i Viborg latinske Skole, tjente saa for Dreng hos forskellige Adelsmænd og opholdt sig derefter 8 Aar udenlands, i Frankrig, Ungarn og Tyskland, hvor han senest tjente Greven af Gleichen. Forældrenes Død kaldte ham hjem for at overtage Fædrenegaarden, og 23. Juni 1577 holdt han derefter paa Alsted Bryllup med Maren Jensdatter Juel til Refstrup. Efter at han 1580 havde maattet ledsage Kongen til Hertug Hans' Jordefærd, fik han det følgende Aar Kalundborg i Forlening, hvilket Len han 1587 ombyttede med Dragsholm. 1590 var han med i Enkedronningens Følge paa Rejsen til Wolfenbüttel. 1595 forflyttedes han til Gulland, hvor han 16. Okt. 1607 døde paa Visborg Slot. Fru Maren overlevede ham i mange Aar, hvorimod af deres 8 Børn kun de 3 bleve voxne.

L. N. Skaaning, Ligpræd. ov. H. J.

Thiset.

Juel, Iver Kjeldsen, 1494—1556, til Astrup, Stubbergaard og Rybjærg, var Søn af Kjeld Iversen J. til Astrup og Karen Lange og blev født paa Bøvling 16. Nov. 1494. Han gik i Skole først i Ribe, siden i Aarhus, studerede derefter i Kjøbenhavn og i Udlandet og tog 1519 Magistergraden i Köln. Efter at have rejst en Del, en Tid i Følge med den senere Kansler Johan Friis, og efter et Ophold paa 3 Aar i Rom kom han hjem og ansattes 1524 som Sekretær, hvorhos han lønnedes med Bergens Provsti. Da Oslo Bispestol snart efter blev ledig ved Hans Mules Død, skal han være bleven valgt til dennes Eftermand, men paa Grund af den herskesyge Hr. Vincents Lunges Modstand have frafaldt Valget, hvorimod han 1526 kaldedes til Domprovst i Ribe (Harsyssels Provsti). Ved Grevefejdens Udbrud sluttede han sig strax til Hertug Christian, der 1535 sendte ham og Hr. Ove Lunge til Norge og til Kong Gustav, ligesom han ogsaa brugtes som Proviantmester i det sydlige Jylland. Efter Reformationens Indførelse traadte han helt over i den verdslige Stand, ægtede Mette Hans-

datter Munk († 12. Marts 1589 paa Stubbergaard) og forlenedes 1537 med Lønborggaard og 1538 med Stubber Kloster, som han 1547 afkjøbte Kronen og omdannede til en Herregaard. Her døde han 24. Avg. 1556, kort Tid efter at han var bleven forlenet med Holmgaard i Bølling Herred, som Enken beholdt og 1580 tilskiftede sig af Kronen.

Danske Saml. I, 47 ff.

Thiset.

Juel, Jacob, 1744—, Zahlkasserer, Søn af Hans J., Justitsraad og Assessor i Overhofretten i Christiania († 1765) og Else Sophie Dorothea f. Rasch († 1807), fødtes 1744 (døbt 23. Juni) i Christiania, hvor han ligesom Faderen drev en stor Tommerhandel. Han blev o. 1767 Assessor auscultans i Overhofretten, 1770 virkelig Assessor, 1774 Zahlkasserer og 1776 virkelig Justitsraad. Han ejede flere Skibe i Søen, en Mængde Jordegods og Skove m. m. og var anset ikke alene for en rig Mand, men ogsaa som en paalidelig Embedsmand, da det 1783 opdagedes, at han havde en Underbalance paa o. 550000 Rdl., hvoraf næsten Halvparten for det sidste Aar. Han blev nu suspenderet, men da hans Formue antoges at ville dække Underbalancen, beholdt han foreløbig Friheden; da dette imidlertid snart viste sig ikke at slaa til, sattes han om Sommeren 1784 i Arrest paa Akershus, hvorfra han ved Hjælp af sine formaaende Slægtninge og Venner i Christianiapatriciatet sattes i Stand til at flygte Natten mellem 15. og 16. Sept. og ved færdigstaaende Heste at naa over den svenske Grænse, skjont Flugten strax opdagedes, og Arrestanten forfulgtes. Uagtet en udsat Præmie lykkedes det ikke at opdage, hvem der havde skaffet ham de nødvendige Sager til Flugtens Iværksættelse. Højesteret dømte ham 1785 til at betale 535000 Rdl. eller til Fæstningsstraf. Ved Realisation af hans Bo opnaaede man dog at dække o. 324000 Rdl. — J. var gift med en Datter af Mag. Jac. P. Hersleb (VII, 394), Sophie Dorothea H., der med Børnene siden fulgte efter Manden til Sverige, hvor han bosatte sig som Brugspatron, og hvor han af Gustav III benyttedes som hemmelig Agent under hans Forsøg paa at vinde et Parti i Norge. J. døde formentlig i 1790-Aarene, thi hans Hustru var Enke i 1800.

L. Daae, *Det gamle Christiania*, 2. Udg., S. 224 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Juel, Jens, —1563, til Alsted, var Søn af Mogens J. til Udstrup og Dorthe Krabbe. Fra 1554 til sin Død var han Lens-

mand paa Aarhusgaard og fra 1557 tillige paa Kalø. Desuden fik han kort før sin Død sammen med Erik Lange Hvolgaard som Pantelen. Alt 1557 var han udset til at gjøre Tjeneste til Søs, nemlig som Lieutenant hos Admiralen Børge Trolle, og da Krigen med Sverige udbrod, fungerede han først en Tid som Proviantmester i Aarhus Stift, men kaldtes saa til Skibschef i den af Hr. Peder Skram førte Flaade. Allerede 20. Sept. 1563 døde han imidlertid under Karlsø om Bord paa Skibet «Fortuna». Med sin Hustru, Anne Pedersdatter Skram († 1581), havde han tilgiftet sig Hovedgaarden Alsted. *Thiset.*

Juel, Jens, 1580—1634, til Kjeldgaard, Statholder i Norge, Son af ovennævnte Herman J. († 1607), fødtes 8. Nov. 1580 paa Refstrup, opdroges til sit 12. Aar hjemme, kom derefter i Sorø Skole og tiltraadte 1596 en Udenlandsrejse, der med en kortere Afbrydelse varede til 1603. Efter sin Hjemkomst blev han Sekretær i Kancelliet, hvilken Stilling han 1609 ombyttede med Rente-mesterembedet. Under Kalmarkrigen fungerede han som Krigs- og Zahlkommissarius. I Dec. 1616 udnævntes han til Rigsraad, fik 1617 Tranekjær Len, var s. A. Hofmester for Hertug Frederik paa dennes Rejse til Bremen og Verden, blev i April 1618 udnævnt til Statholder i Norge og fik derved Akershus Len i Steden for Tranekjær. Hans Virksomhed i hans nye store Stilling er navnlig knyttet til Omordningen af det norske Hærvæsen, i hvilken Anledning han 1628 udstedte en Krigsordinans, samt til de norske Bjærgværker, for hvilke Fundet af Sølvet i Kongsberg netop da aabnede en ny Æra. Selv stillede han sig i Spidsen for et Kompagni, der 1627 fik Sølvværket overdraget til Ejendom af Kongen. Derimod synes han at have staaet i et mindre godt Forhold til den norske Kansler Jens Bielke. I Marts 1629 tilbød Kongen ham Embedet som Rigsadmiral, hvilket han dog vægrede sig ved at modtage; men umiddelbart derefter fratraadte han Stillingen som norsk Statholder og gik tilbage til Danmark, hvor han 1629—31 var forlenet med Aalborg-hus og derefter med Bovling. Som Medlem af Rigsraadet traadte han i disse Aar ved flere Lejligheder i Opposition til Kongen, hævdede saaledes bestemt Adelens Toldfrihed 1630 og udtalte sig 1631 mod Planen om, at Rigsraaderne skulde afgive deres Vota enkeltvis og ikke i Fællesskab. 1631 og 1632 benyttedes han til Sendelser til Gottorp. Han døde 26. Marts 1634. 13. Maj 1610 havde han i Viborg ægtet Ide Hansdatter Lange († 1649).

H. Wandel, Ligpræd. ov. J. J. (1634).

J. A. Fridericia.

Juel, Jens, 1594—1636, til Lindbjærggaard, var Broder til ovfr. nævnte Erik J. († 1657) og Sønesøn af ovenstaaende Jens J. til Alsted († 1563). Han blev 1624 Lieutenant ved 2. Aarhusfane af Adelens Rostjeneste og havde derefter flere større Forleninger, nemlig 1626—27 Lund paa Mors, 1627—29 Thronhjemsgaard og 1629—33 Bergenhus, men døde allerede 1636 paa Lindbjærggaard. 14. Avg. 1625 havde han ægtet Ide Henriksdatter Gjõe (f. 7. Jan. 1606), der da var i Huset hos den lærde Holger Rosenkrantz. Hun blev Moder til 8 Børn og døde 31. Okt. 1654 paa Vrejlevkloster. *Thiset.*

Juel, Jens Baron, 1631—1700, Statsmand, Søn af den ovfr. nævnte Erik J. († 1657), blev født 15. Juli 1631 paa Gaarden Nor-torp i Thy. Efter at have studeret i Sorø tiltraadte han 1651 en 4aarig Udenlandsrejse med den senere Professor Jacob Bircherod som Præceptor; han traf paa denne Rejse 1652 Grev Christian Rantzau i Wien og fulgte med ham til Rigsdagen i Regensburg. Hjemkommen blev han i Jan. 1655 ansat som Sekretær i danske Kancelli, hvilken Stilling han beklædte til Avg. 1657; han blev i denne Tid gjentagne Gange sendt til Sverige; men den egentlige Indvielse til sin diplomatiske Livsgjerning fik han først, da han i Avg. 1657 udnævntes til Resident hos Kongen af Polen. Han havde dog ikke Held med sig i sine Bestræbelser for efter den anden Svenskekrigs Udbrud at forhindre Separatforhandlinger mellem Sverige og Johan Casimir; i Sommeren 1659 vendte han over Hamborg tilbage til Danmark. Man havde her faaet saa megen Tillid til hans Evner, at han i Sept. s. A. udnævntes til Gehejmesekretær, og i Marts 1660 forhandlede han med den kejserlige Gesandt v. Goes; men størst Betydning for hans Fremtid fik vistnok Udsoningen mellem hans Morbroder Hannibal Sehested og Frederik III. Som Sehesteds Stedfortræder forhandlede han med Carl Gustav om den endelige Afslutning af Freden i Kjøbenhavn; uden Opposition sluttede han sig ligesom hans Broder Niels J. til den nye Forfatning, blev i Nov. 1660 Sekretær i Statskollegiet for de udenlandske Sagers Vedkommende og i Febr. 1662 Medlem af Kancellikollegiet. Det var ogsaa paa Hannibal Sehesteds Anbefaling, at han i April 1662 afgik som Resident til Stockholm, hvilken Stilling han beklædte til Dec. 1670. Der overdroges ham i denne Tid forskjellige særlige Hverv, saaledes at forsvare den danske Regerings Adfærd mod Corfits Ulfeldt og at forhindre, at dennes Børn fik Tilladelse til at

opholde sig i Sverige, end videre at holde et vaagent Øje med Forbindelser mellem misfornøjede danske adelige og den svenske Regering, Hverv, som han gjorde sig megen Umage for at udføre, uden at han dog altid kunde afvæbne en vis Mistænksomhed imod sig i Kjøbenhavn. Hvad de større politiske Spørgsmaal angaar, greb han, i Hannibal Sehesteds Aand, navnlig i Begyndelsen med en vis Begjærlighed Antydninger fra svensk Side om Venskab med Danmark, men efterhaanden kølnedes vistnok mere og mere hans Tro paa, at der kunde udrettes noget i denne Henscende. Derimod var det allerede nu hans bestemte Ønske, at man ikke skulde overile sig med noget Brud med Sverige. «Den, som vil Sverige ilde,» skrev han i Marts 1670, «skal ønske det 10 Aars Fred, thi da slaar dets Ungdom sig paa Luxus og Overdaadighed, og Militzen tager af, om ikke i Antal saa dog i Tapperhed og god Kommando.»

Allerede før sin Hjemkomst fra Stockholm var J., 24. Sept. 1670, bleven udnævnt til Vicepræsident i Kommercekollegiet, fra 1671 fungerede han som Assessor i Statskollegiet og som Direktør for det vestindisk-guineiske Kompagni, fik Dannebrogordenen i Okt., blev udnævnt til Ratsraad i Nov. s. A., Friherre i Dec. 1672, Medlem af Højesteret og Gehejmeraad 1675, 1679 Elefantridder og senest fra 1680 Medlem af Konseillet. Han anvendtes i det hele i de forskjelligste Grene af Statsstyrelsen, og der er derfor Grund til i Skildringen af hans Liv at forlade den kronologiske Rækkefølge for at samle den om visse Hovedpunkter. Først skal hans egentlige diplomatiske Virksomhed betragtes.

Der vides intet om, hvornaar J. er traadt i et nærmere Forhold til Griffenfeld; sikkert er det derimod, at dette Forhold antog Karakteren af et nøje Venskab, og en Frugt heraf var det, at J. i April 1673 sendtes til Stockholm som extraordinær Gesandt for at samvirke med den derværende Resident, Christoffer Lindenov. Instruxen for ham havde som Hovedpunkt at virke for en nærmere Forbindelse mellem de to nordiske Riger for at sikre Nederlandene en gunstig Fred med Frankrig og tilvejebringe en fælles Optræden til Gunst for Handelens Frihed. Men Gesandternes aktive Optræden var i høj Grad bunden; i Virkeligheden var det vistnok kun Meningen at trække Tiden ud. J. sympathiserede med denne Tanke, men det var meget vanskeligt for ham under disse Forhold, hvor han ikke turde gaa for vidt i sine Løfter, at holde den svenske Regering hen, og i sine Skrivelser hjem beklagede han ofte sin mislige Stilling. Med en vis Tilfredsstillelse modtog

han derfor et svensk Udkast til en Traktat, som han i Dec. 1673 overbragte til Kjøbenhavn. Her fik han, sikkert efter personlige Forhandlinger med Griffenfeld, en ny Instrux af Febr. 1674, der tydelig viste, at dennes Tanke med hans fornyede Rejse til Stockholm i alt Fald nu kun var den at iagttage Sveriges Handlemaade og opvække en Frygt hos Frankrig og hos Nederlandene, som kunde bevæge disse Magter til hver paa sin Maade at stille sig imødekommende over for Danmark. Hans Breve fra den følgende Tid vise tydelig hans Standpunkt. Ikke paa nogen Maade tænkte han sig nu en virkelig Udsoning med Sverige som ønskelig eller blot som mulig. Tydelig og bestemt saa han Danmarks Interesse i Sveriges størst mulige Skade; det var en Grundsætning for ham, at den Magt- og Territorialfordeling, som de sidste nordiske Fredslutninger havde skabt, ikke burde bestaa, og at intet stadigt Venskab kunde grundes imellem Danmark og Sverige, «inden Lykken sætter mellem os nogen Billighed». Men paa den anden Side havde han en kraftig Overbevisning om Danmarks Svaghed — «tro vi, at vi ere dem bastante, ere vi skammelige bedragne», skrev han i Juli 1674 — og om, at under en Krig en ulykkelig Hændelse kunde blive Danmarks fuldkomne Ruin; som Følge heraf frygtede han i høj Grad et Fredsbrud. Han var derfor en bestemt Modstander af det Krigsparti i Kjøbenhavn, der drev paa et saadant, og han beklagede, at han ikke havde Lov til at gaa videre i sine Tilbud til Sverige. Han vilde ved disse ganske vist ikke opnaa noget virkeligt Forbund, men han vilde under «et simuleret Venskab» holde den farlige Nabo tilbage fra at bryde løs. I Dec. 1674 vendte han tilbage til Kjøbenhavn og benyttedes derpaa i Forhandlingerne dels med den svenske Ambassadør Nils Brahe, dels med den brandenborgske Gesandt v. Brandt.

Under den skaanske Krig kaldtes J. til anden Virksomhed end den diplomatiske. Men da det atter stundede til Fred, blev han Kommissær ved Underhandlingerne i Lund fra Slutningen af Juni 1679. Vel var han ikke Chef for de befuldmægtigede — denne Stilling var overdraget til Grev Anton af Aldenburg —, men han spillede ubetinget en fremragende Rolle. Han var overbevist om Fredens Nødvendighed og ansaa under de forhaandenværende Omstændigheder Venskab med Sverige som hensigtsmæssigt, «indtil sig bedre anlader». Derfor sluttede han sig, skjønt oprindeligt frastødt af den svenske Gesandt Johan Gyldenstjernas Trusler, snart til dennes Tanker, der gik ud paa ikke alene at koncentrere Freds-

underhandlingerne i Lund og ikke overlade dem til Ludvig XIV's Omsorg, men ogsaa at knytte Danmark og Sverige til hinanden ved Fred, et offentligt Forsvarsforbund og hemmelige Aftaler. En Hovedopgave var det at skille Sverige fra Gottorp, og vel lykkedes dette langt fra fuldkomment, men J. var dog stolt af at have opnaaet, at Sverige lovede ikke at blande sig i Kongen af Danmarks «domestique Affærer». 26. Sept. undertegnedes Freden og de andre Overenskomster. Iblant disse var ogsaa Aftalen om Carl XI's Ægteskab med Christian V's ~~Datter~~ Ulrikke Eleonora, og J. overbragte denne hendes tilkommende Gemals Portræt. Derefter fortsatte han som ene befuldmægtiget fra Okt. til Dec. Forhandlingerne i Lund med Johan Gyllenstjerna dels om Ægteskabskontrakten, dels om Hjælp af Sverige mod Hamborg. Og disse Forhandlinger optoges atter, da Gyllenstjerna snart efter kom til Kjøbenhavn med vidtgaende Forslag til at befæste Venskabet mellem de nordiske Magter ved Handelstraktater. Disse Sager kom i dobbelt Forstand til at berøre J., dels som Præsident for Kommercekollegiet, hvad han nu var bleven, dels som Underhandler med Gyllenstjerna. Vel var han nu langt fra saa ivrig som denne, og Kommercekollegiet indtog en temmelig kølig Holdning over for de svenske Forslag; men paa den anden Side mødtes han atter med Gyllenstjerna i flere Punkter, dels om Handelsforhold, dels om at søge at formaa Frankrig til at tiltræde det nordiske Forsvarsforbund. 28. April 1680 undertegnedes i Kjøbenhavn en Supplementtraktat, hvis ejendommeligste Punkt var Ordningen af en fælles Montfod. Kort derpaa førte J. sammen med Grev Anton Ulrikke Eleonora til Sverige, hvor hendes Bryllup med Carl XI fejredes 6. Maj paa Herregaarden Skottorp ved Halmstad, og gik derefter ene som Ambassadør til Stockholm. Hans Opgave var dels at forhandle om Forbundet med Frankrig, dels at forhindre Ratifikationen af den Handelstraktat med Nederlandene, som var sluttet mellem disse og Sverige 1679. J. havde de bedste Hensigter om at befæste Venskabet og ytrede endog til en af de svenske Statsmænd, at han havde mistet Mindet om alt, hvad der havde tildraget sig før Freden i Lund; hans væsentligste Formaal var at drage Østersøhandelen hen til Danmark og Sverige; men under hans Ophold i Stockholm indtraf i Juni 1680 Johan Gyllenstjernas Død, der havde en fuldstændig Forandring til Følge i Sveriges Politik. Imod Danmarks Ønske knyttede Carl XI sig nu til Nederlandene, og J. vendte med uforrettet Sag tilbage til Danmark i Dec. 1680. Skuffet i sine Planer stod han i de

nærmest følgende Aar atter som Sveriges bestemte Modstander, ilde set af denne Magts Gesandt i Kjøbenhavn. I Febr. 1684 sendtes han til Nederlandene og søgte her at skille disse fra Sverige. Hans Hovedopgave var Afslutningen af en Handelstraktat, og trods mange Besværligheder lykkedes det ham ogsaa at faa en saadan undertegnet i Sept.; men der rejste sig stor Modstand mod dens Ratifikation, navnlig fra Amsterdam, hvilken By ønskede Indrømmelser med Hensyn til Sundtolden, og han vendte tilbage til Danmark i Maj 1685 uden at have opnaaet Ratifikationen. I Avg. og Sept. 1686 træffe vi ham anvendt til Forhandlinger med Gesandter fra de tyske Fyrster, der mæglede i Christian V's Strid med Hamborg. Nogle Aar efter blev det imidlertid atter J.s Sag at virke for en Tilnærmelse til Sverige. Under den pfalziske Arvefølgekrig skadedes baade den danske og svenske Handel meget af de krigførende Magter, særlig af England og Nederlandene, og Neutralitetsakter, der sluttedes i Kjøbenhavn 1691 baade med disse Stater og med Frankrig, og som J. var med at undertegne, førte ikke til nogen afgjørende Bedring, lige saa lidt som en ny Sendelse af ham til Haag 1692. J. afgik derfor i Jan. 1693 til Stockholm, og det lykkedes ham her i Marts at afslutte en Traktat til Sikring af den nordiske Handels Frihed ved Udrustning af en fælles Flaade. Endnu i sit Livs sidste Dage, i Dec. 1697, sendtes J. paa ny som Gesandt til Sverige, overværede Carl XII's Kroning og afsluttede i Dec. 1698 et nyt Forsvarsforbund; i Jan. 1699 kom han tilbage til Danmark.

Vi have fulgt J.s diplomatiske Virksomhed i det enkelte og set hans med Tiderne vekslede Standpunkter; vi ville et Øjeblik betragte det karakteristiske i hans Evner som Diplomat. Selv en Mand af faa Ord, uden Tilbøjelighed til som hans Ven Griffenfeld at male med rige Farver, var han en bestemt Fjende af smukke Fraser og store Talemaader, hvor de mødte ham i hans Forhandlinger; selv da han i Sept. 1679 stod venskabeligst med Johan Gyllenstjerna, spottede han dennes Lyst til at tale om Gud og Redelighed. Naar hans Modpart vilde lokke ham ud paa Veje, han ikke ønskede at følge, lod han, som han overhørte, hvad der blev sagt. Paa Danmarks politiske Stilling saa han hele sit Liv med et absolut pessimistisk Blik; særlig saa han det som et Offer for Stormagterne, der benyttede dets Hjælp, men ikke gave noget til Gjengæld. Hvad han betragtede som det eneste Redningsmiddel i den ydre Politik, var den raadsnare Benyttelse af Øjeblikket. Det bedste var

for ham det godes Fjende; den Sætning, han skrev i et Brev af Avg. 1684: «Vi bør ville, hvad vi kan», kan gjælde som hans Valgsprog og som den Tanke, han paa alle de Poster, paa hvilke han stilledes, gjorde sig til Talsmand for. Hans Talent laa ikke i store, fremskuende Planer, men i den klare, usminkede Forstaaelse af en Situation og i den kraftige Vilje til at udbytte den.

Det var imidlertid ikke alene som Diplomat, at J. kom til at træde i Forhold til Ulandet, det var ogsaa som militær. Da det trak op til Krig med Sverige i Sommeren 1675, sendtes han til Norge, og her medvirkede han i den følgende Tid ved Statholderen Gyldenløves Side til Organisationen af Krigstilberedelserne, dog ogsaa nu i Modsætning til det egentlige Militærparti. I Juni 1676 deltog han i Indfaldet i Sverige og udmærkede sig navnlig ved Vænersborgs Erobring; hans Tapperhed indbragte ham Lovtaler saa vel af Gyldenløve som af andre. Vendt tilbage til Danmark kom han det næste Aar til at spille en Rolle ved Flaadens Operationer. Da hans Broder Niels J., der i de sidste Dage af Juni havde lagt sig mellem Falsterbo og Stævns og havde Fjenden i Sigte under Møen, ved Ilbud forespurgte i Kjøbenhavn, om han skulde angribe eller ej, sendtes J. J. til ham med Forbud mod Angreb. Imidlertid angrebe Svenskerne, med J. J.s Samtykke optog Niels J. Kampen 1. Juli, der førte til den berømmelige Sejer i Kjøge Bugt. Under Slaget ilede J. J. opmuntrende og befalende fra Skib til Skib, og efter det blev han paa Flaaden med Stemme i Krigsraadet og kom derved i adskillig Strid med den hollandske Admiral Tromp. I Sept. 1678 deltog han atter med sin Broder Niels i det Togt, der førte til Rygens Erobring, og blev Gouvernør paa Øen; dog vendte han allerede i Okt. tilbage til Kjøbenhavn. Men ogsaa senere blev han knyttet til Forsvarsvæsenet og særlig til Flaaden, i det han 31. Marts 1683 blev Præsident for det da oprettede fælles Generalkommissariat for Land- og Søctaten, 6. Febr. 1694 fik Bestalling som 1. Deputeret ved Kommissariatets Gjenoprettelse og 21. Okt. 1699 blev udnævnt til Generaladmiral og Chef for Admiralitetet.

Men ogsaa i den civile Administration indtog J. en fremragende Plads, navnlig ved sine Stillinger i Statskollegiet og Kommercekollegiet og fra 1690 tillige som Medlem af de saakaldte Kommissioner i Raadstuen. I visse Henseender forsvarede han her et frisindet Standpunkt, som da han 1672 var stemt for at tilstaa Religionsfrihed til Calvinister og Jøder paa visse Pladser; i andre

Punkter var han stemt for Tvang, saaledes skilte han sig fra Griffenfeld i Spørgsmaalet om at nedlægge en Del mindre Kjøbstæder, hvad han vilde have gennemført for at samle Handelen i de større. I det hele var han en bestemt Tilhænger af de merkantilistiske Principper og ivrig for Industriens Fremme, i Danmark især for Uldmanufakturerne, i Norge for Bjærgværkerne, i hvis Bestyrelse han ogsaa en Tid havde Del. Folkemængdens Forøgelse og Pengenes Bevarelse i Landet stode for ham som Hovedmaalet. Men ogsaa i sit Syn paa Landets økonomiske Forhold var han gennemgaaende Pessimist. Stærkest kommer dette frem i et Forslag fra ham af 1697. Den tredje Del af Landet, skrev han her, maa regnes for ukultiveret, og det, der dyrkes, dyrkes saa ilde, at Jorden ikke giver nær den tredje Del af, hvad den gav i forrige Tider. Han advarer mod at bygge sit Haab paa fremmede Alliancer, naar der ikke er «en inderlig Kraft» hos os selv, og tro imod sin almindelige Tankegang anbefaler han visse Foranstaltninger, for at, «om det ikke i alt kan hjælpes, da dog noget, lidet efter lidet,» kan opnaas. Men hvad Landboforholdene angaar, da savnede han, trods sin Forstaaelse af Agerbrugets Slethed, ganske et større Blik for, hvad der tiltrængtes med Hensyn til Bondestandens Frigjørelse og Omsætningens Lettelse, kun smaa Reformers tilraadte han her, men lededes ellers af rene Adelsgodsejersynspunkter. Ikke alene var han 1699 enig med de andre Gehejmraader om, at ved Udskrivning til en national Militærs Herremændene skulde have Ret til at udtage til Soldater de Bønder, de vilde, men 1681 kæmpede han, om end forgjæves, for at det ikke skulde tillades alle og enhver at købe Landgods, hvad han erklærede for stridende mod den gamle og nye Lov og mod Adels og Københavns Privilegier, og for at hindre, at Hovedgaarde mistede deres Frihed ved at synke ned under 200 Tdr. Hartkorn; inden kort Tid vilde Godsejerne derved blive til Bønder. — Det kan for øvrigt mærkes, at han var Medlem af flere Kommissioner med særlige Hverv, saaledes af den, der fra 1683 skulde gennemføre ens Maal og Vægt i Riget; misfornøjet over de store Vanskeligheder fratraadte han dog denne Virksomhed 1690.

J. var ubetinget den af den gamle danske Adel, der hædredes mest og benyttedes mest i Statsstyrelsen under Christian V. Der findes heller ikke Spor hos ham til Opposition mod Enevælden og dens almindelige Principper, tvært imod lod han sig, som allerede sagt, ophøje i den nye Adel som Baron, og som Medlem af den

tredje Lovrevisionskommission, hvad han var bleven 1680, var han ivrig for at værges om Friherrernes særlige Rettigheder, ligesom han var stemt for Retten til at oprette Stamhuse. Men alt dette hindrede ikke, at han stod som Danskhedens Repræsentant ved Hoffet, og at han bestemt turde træde i Skranken for sin Overbevisning om det retfærdige, selv om den kom i Strid med, hvad der var Kongens Ønske eller de herskende Stemninger. Til sin store Hæder fornægtede han ikke sin ulykkelige Ven Griffenfeld efter dennes Fald. Da Christoffer Lindenov døde 1697, udbad han sig Ret til af hans Dødsbo at udtage Griffenfelds Breve og ytrede saa: «Jeg har faaet det bedste», og han vedblev at arbejde paa hans Frigivelse, ligesom hans tidligere Svigersøn, Baron Frederik Krag, rimeligvis ved hans Forbøn 1690 fik Tilladelse til at ægte Statsfangens Datter. Af fuld saa stor Interesse er hans Optræden under den bekjendte Proces mod Oluf Rosenkrantz i Anledning af dennes Skrift: «Apologia nobilitatis Danicæ». Han var Medlem af den Kommission, der skulde kjende i hans Sag, men i sit Votum af Jan. 1682 optraadte han bestemt imod Fiskalens Paastande, udtalte, at disse beroede paa en urigtig Fortolkning af Skriftet, og at man ikke havde glemt at udlægge alt til det værste; han mente vel, at den anklagede havde handlet ubetænksomt og ufornuftig og derfor burde miste sin Charge som Gehejmeraad, men kunde ikke indse, at han havde forbrudt sig imod Souveræniteten; om hans Bog skulde forbydes, eller Rosenkrantz skulde forklare sin Mening tydeligere, henstillede han til Kongen, men han tilføjede med en for hin Tid sjælden Klarsynethed: «Det er bekjendt, at slige forbudne Bøger siden søges allermest, i det Sted de ellers med Tiden foragtes». Hans Votum gjorde megen Opsigt, og Rygtet vilde vide, at han var falden i Unaade hos Kongen. Dennes Misstemning maa trods hans Frygt for den gamle Adels Tilbøjeligheder dog hurtig have tabt sig; ikke alene vedblev J. som hidtil i rigt Maal at anvendes i Statsstyrelsen, men fulgte ogsaa Christian V paa hans Rejser til Norge 1685 og til Holsten 1693.

J. var 3 Gange gift. 4. Okt. 1660 ægtede han Vibeke Ottesdatter Skeel; hun døde 23. Jan. 1685, medens han var Ambassadør i Holland. Aaret efter, 12. Febr. 1686, havde han Bryllup med Fru Regitse Sophie Vind, Datter af Skatmestren Holger V. og Enke efter Baron Vilhelm Guldencrone (VI, 333), og da hun var død 10. April 1692, giftede han sig igjen 11. April 1694, 63 Aar gammel, med den 18aarige, smukke Dorthe Mogensdatter Krag. Dels ved sine Gifter-

maal, dels ved Kjøb erhvervede han sig store Godsbesiddelser, som ved hans Sparsommelighed indbragte ham en betydelig Formue. Med Vibeke Skeel fik han Valbygaard i Sjælland; af denne Gaard oprettede han 1672 sit Baroni, der med Gaarden fik Navnet Juellinge; i italiensk Stil opførte han der en ny Hovedgaard. Ikke langt der fra købte han 1694 de 2 Gaarde Herlufstrup og Jonstrup, forenede dem til én Gaard, kaldet Juellund, hvor han ogsaa byggede en ny Hovedgaard; dens Tilliggende forøgede han ved Nedbrydelse af Bøndergaarde. Ved Regitse Sophie Vinds Fordringer paa Admiralitetsraaden Poul Klingenberg fik han 1686 Tostrup (det nuværende Christianssæde) og Aalstrup paa Laaland. Af andre Gaarde ejede han Vørgaard og Urup i Jylland. Med Sognepræsten til Juellinge Peder Syv stod han i nær Berøring og synes at have delt hans antikvariske Interesser; en anden Repræsentant for de nationale Bestræbelser, Digteren og Præsten Jørgen Sorterup, var en Tid lang Huslærer hos ham.

Under sit sidste Gesandtskab til Sverige var han svagelig af Podagra, dog trak han sig ikke tilbage fra Forretningerne. Endnu 21. Maj 1700, da Frederik IV var i Færd med at begive sig til Hertugdømmerne i Anledning af Angrebet paa Hertugen af Gottorp, udnævntes han til Medlem af den saakaldte Slotslov, der skulde lede Styrelsen i Kongens Fraværelse. Men 2 Dage efter, 23. Maj, afgik han ved Døden. 17. Jan. 1701 førtes hans Lig i en højtidelig Procession fra Kjøbenhavn til Bisættelse i Hellested Kirke. Almindelig Sorg fulgte ham. Peder Syv priste ham i et Digt som «en Mand i Raad og Daad saa mægtig, en Fyrst' i Israel, til alle Sager drægtig, en modig Admiral, i Nød et Ankerhold, i Vilderede vis, i Modgang Værn og Skjold», og Aalborgbispens Jens Bircherod kaldte ham i sin Dagbog «en fortræffelig Minister og umistelig Herre for Riget i disse Tider».

J. var en høj og rank Mand trods sin Sværhed, høflig, om end tilbageholden, i sin Optræden. Hans Ansigt stod i Harmoni med hans Karakter. Den tætsluttende Mund vidnede om hans Tavshed, Øjnene om hans skarpe Blik, hele Udtrykket om Foreningen af Beherskethed og Kraft.

Fryxell, Handlingar rör. Sverges hist. I, 106 ff. 386 ff. Danske Herregaarde VII: Juellund. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 463 ff. Medd. fra det kgl. Gehejmearkiv 1886—88, S. 72. A. D. Jørgensen, Peter Schumacher Griffenfeld II, 82 ff. o. fl. St.

J. A. Fridericia.

Juel, Jens, 1745—1802, Maler, var uægte Søn af Vilhelmine Elisabeth Juel, Husjomfru paa Wedellsborg, og «en velfornemme Herre», en Wedell eller Kammerherre Jens Juel (f. 1707 † 1775). Moderen, som var født i Jan. 1725 og døde i Marts 1799, var Søster til Degnen Johan Jørgensen J. i Balslev paa Fyen, og det var uden Tvivl i dennes Degnebolig (derimod *ikke* i Gamborg), at J. J. fødtes til Verden 12. Maj 1745. Moderen ægtede det følgende Aar «Studiosus» Jørgen Jørgensen (f. 1724 † 4. Juni 1796), som var bleven Degn og Skoleholder i Gamborg, en Mils Vej fra Balslev, og det staar derfor vel til at antage, at han har modtaget ikke alene Kald og Brød, men ogsaa Kone og Barn af hin «velfornemme Herres» Haand. I Gamborg Degnebolig henrandt J.s Barndom sorgfrit og rolig. Han ytrede tidlig Lyst til Malerkunsten, og Forældrene satte ham efter hans Konfirmation i Lære hos Maleren Gehrman i Hamborg, hvor J. i 5—6 Aar mellem Stolper og Panerler sled sig frem til Malersvend, medens han samtidig dermed gjorde saa stor Fremgang i *Malerkunsten*, at han snart overfløjede sin ikke ganske uhabile Læremester og var godt paa Veje til at vinde sig et Navn som Kunstmaler (Portrætter, smaa Genrebilleder, Natstykker, Landskaber, af hvilke 2 bevares i Hamborgs Musæum, osv.). Noget over en Snes Aar gammel kom han til Kjøbenhavn, hvor han strax med ungdommelig Suffisance optraadte som Portrætmaler og virkelig ogsaa opnaede baade Sysselsættelse og Anerkjendelse. Denne Medbør synes at have gjort den unge Mand meget selvtillidsfuld, og der fortælles, at da Als (I, 191) tilbød ham sin Vejledning i Kunsten, modtog han ikke dette velvillige Tilbud «af Mangel paa Tid». Et og andet kunde han dog den Gang nok have lært af Als, om han end snart overfløjede denne langt.

Han slap for at konkurrere om Sølvmedaillerne og vandt 1767 med Lethed Akademiets lille Guldmedaille. Nogen mere Møje kostede det ham at opnaa den store: i 1770 tilstødes den hverken ham eller nogen anden af de konkurrerende «Artister»; dog opnaede han den det følgende Aar. Med at komme til Udlandet syntes det derimod at have lange Udsigter, Abildgaard kom først afsted, saa Almer, endelig dog ogsaa J.; en Del fornemme Damer havde interesseret sig for ham og sammenskudt de nødvendige Pengemidler. I 1772 forlod han Kjøbenhavn og var borte i 8 Aar. Først gik han til Rom, hvor han opholdt sig i 4 Aar i fortroligt Samliv med andre danske Kunstnere, som dels allerede vare i den evige Stad, dels efterhaanden kom dertil, som Abildgaard, Beeken,

Almer, Dajon, Råde, Malcho. I Rom studerede og arbejdede han flittig; flere mindre Billeder skrive sig fra hans Ophold i denne By, bekjendt er navnlig Portrættet af en vanskabt Dværg, som den Gang tiggede paa Roms Gader (nu i den kgl. Samling); dets tekniske Udførelse er fortræffelig, men æsthetisk set er det uskjønt. Fra Rom drog J. til Paris, som den Gang var og i lang Tid havde været Portrætmaleriets fornemste Højskole. Hvor var der ikke her meget for ham at se og lære, mange fremragende Kunstnere at studere: Mignard, Vanloo, Rigaud, Seb. Bourdon, de Troy, og af yngre samtidige: le Toqué, Natoire, Greuze, Fragonard o. a. Disses og mange andres Værker havde han her for Øje — skjønt ikke samlede i noget Musæum —, og at han flittig har studeret disse Malere og deres Kunst, fremgaar tydelig af hans senere Produktion: den franske Portrætkunsts gode Egenskaber, dens aandrige Opfattelse og Karakteriseren, dens smagfulde Anordning af Figuren i Rummet, dens fine, om end noget sirlige og blødagtige, Gratie, dens delikate Udførelse, kunne uden Vanskelighed gjenfindes i mangfoldige af J.s Billeder, og uden Tvivl er det ligeledes de franske Mestre, han skylder den noble og tiltalende Kunst, hvormed han lader mange af sine Portrætfigurer fremtræde i en hel lille, kvikt komponeret Situation, optræde i et diskret behandlet Landskab, i en Have, ved Arbejdsbordet, i Atelieret, foran Staffeliets, ved Bordet med den opslagne Bibel, bringende friske Blomster fra Mark og Skov osv. Fra hans Pariserophold stammer et af hans i nævnte og i andre Henseender fortrinligste og interessanteste Billeder, Clemens ved Arbejdsbordet (nu i den kgl. Samling).

I 1777 forlod J. Paris og drog til Genf, hvor han hurtig kom i nær Forbindelse med Naturforskeren Bonnet († 1793), der den Gang paa sit Landsted i Nærheden af den nævnte By samlede et helt lille Hof af danske Kunstnere om sig — foruden J. Kobberstikkeren Clemens, Emaillemaleren Plötz, ovenomtalte Maler Simon Malcho o. a. —, og som kort efter blev Æresmedlem af det danske Kunstakademi. I Genf fik J. hurtig et vel fortjent Ry som fremragende Kunstner og malede en Hoben Portrætter, blandt dem ogsaa det fortræffelige Billede af Bonnet, hvilket Clemens stak lige saa fortræffelig i Kobber. At Bonnet, efter at være bleven Æresmedlem af Akademiet i Kjøbenhavn, i Breve til dette udtalte sig paa det fordelagtigste om sine 2 unge danske Venner, Maleren, der havde gjort hans Billede, og Kobberstikkeren, der havde overført det paa Pladen, forstaar sig af sig selv, og dette bidrog ikke

lidet til at skaffe J. og Clemens et i øvrigt vel fortjent Ry her hjemme. J. blev godt og vel 2 Aar i Genf, stærkt sysselsat og med rette anset for en betydelig Mester, og maaske var han bleven der endnu længere, hvis ikke en, som det synes, meget flygtig Forelskelse i en Jomfru Holm, Datter af en senere Inspektør ved Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn, havde slaaet sig til der nede. Den i Kjærlighedssager ganske uerfarne Maler, som maaske kun havde fundet et rent kunstnerisk, æsthetisk Behag i den nævnte unge Piges sympatheticke Ansigtstræk, dem det for en Kunstner som ham lønnede sig Umagen at fængsle paa Lærredet, blev, som der siges, under Pigebarnets kyndige og erfarne Moders Paavirkning forlovet med Jfr. Holm, en Forbindelse, som dog hurtig opløste sig af sig selv, men som dog uden Tvivl væsentlig har bidraget til at drive ham bort fra Genf. (Hele dette Forhold og de nærmere Omstændigheder ved det ere endnu ikke tilstrækkelig opklarede.) Som det synes, har Familien Holm ladet sig det være magtpaaliggende at faa den brudte Trolovelse fornyet, i det mindste forlod den Genf kort efter J. og fulgte efter ham lige til Holsten, hvor den unge Pige temmelig pludselig bortreves af Døden, og J. saaledes udløstes af et Baand, han maaske i sin Uerfarenhed noget uoverlagt havde paalagt sig — eller ladet sig paalægge. J. slog sig foreløbig ned i Hamborg, hvor han blev et Aars Tid, og hvor han, som der meldes, malede en Del Portrætter af den rige Hansestads store Matadorer. Han kom her i nøje Bekjendtskab med Klopstock, som den Gang, efter at have vendt Danmark Ryggen, fra 1774 til sin Død boede i sit endnu eksisterende Hus i Königsstrasse; det var her, J. malede sit bekjendte Billede af «Messiadens» Digter.

Endelig, efter 8 Aars Fraværelse, kom J. tilbage til Kjøbenhavn 1780. Først i April s. A. agreerede Akademiet ham paa et Par Portrætter og nogle romerske Studier og paalagde ham for Receptionen at gjøre et Portræt i hel Figur og naturlig Størrelse af Arveprins Frederik. Det var den Gang Skik ved Akademiet, at Aspiranterne til Medlemsværdigheden udbade sig, at nogle af Akademiprofessorerne som «Kommissærer» vilde syne og vurdere deres Receptionsarbejder; saaledes havde Wiedewelt og Mandelberg synet Abildgaards Medlemsstykke, og den gamle Mandelberg, Weidenhaupt og Abildgaard synede nu J.s. Det blev godkjendt og J. 4. April 1782 enstemmig valgt til Akademiets Medlem. Allerede tidligere var han bleven kongelig Hofportrætmaler. Efter gjen-

tagne Gange forgjæves at have søgt om at blive Professor ved Akademiets Modelskole blev han fra April 1784 ansat som «adjungerende» Professor med Tilsagn om den første reglementerede Professorplads, der blev ledig, og da Mandelberg 2 Aar efter afgik ved Døden, fik J. den saaledes ledigblevne Plads. Men hvor lidet sikker en Kunstners, en Akademi-professors Stilling i det hele den Gang var — man kunde fristes til at tilføje: hvor lidet agtet og æret, og det gjaldt selv en saa fremragende og udmærket Mester som J. —, hvor værgeløse Kunstnerne og hele deres Akademi stode over for en anmassende Stormands naadige eller unaadige Forgodtbefindende og vilkaarlige Overgreb, ses klart af Overhofmarskal Numsens Fremfærd mod J. i 1790: Numsen, der ogsaa fra Theatrets Historie er kjendt som en myndig og hovmodig Herre, fratog i Juni nævnte Aar uden videre J. hans Atelier paa Charlottenborg og henviste den forurettede Kunstner — ret som for at haane ham og hele Akademiet — til dette, som i Følelsen af sin Afmagt lige over for den overmodige Stormand «maatte nøjes med at beklage ham, J.». Og Numsen var endda Akademiets Æresmedlem, og det nævnte Overgreb fandt Sted, medens den energiske Abildgaard, den eneste af alle Akademikerne, der i Ny og Næ vovede at vise Tænder, var Direktør.

I «Salonen» (c: Kunstudstillingen) 1794 havde det store Publikum rig Lejlighed til at beundre J.s fortrinlige Billeder, og hans Ry som en af Europas største Portrætmalere var fra den Tid grundfæstet. Aaret før, under Wiedewelts 8. Direktorat, var han enstemmig valgt til Akademiets Kasserer for Tidsrummet 1793—95; ved Direktørvalget 23. Febr. 1795 — der var kun 5 stemmeberettigede tilstede — opnaaede J. og Bygmesteren Meyn hver 2 Stemmer, hvorfor Valget indstilledes til Præsens', Arveprinsens, Afgjørelse; denne erklærede sig for J., der saaledes blev Akademiets Direktør. Hans Direktorat var kun lidet glædeligt: Byens Brand medførte en Invasion paa Charlottenborg af Politiretten og Politivagtmesteren og af brandlidte og reddet Gods — og af Lotteriet, som man end ikke under den almindelige Nød og Elendighed kunde undvære —, og det var endog paa højeste Steder under Overvejelse rent at fratage Akademiet Charlottenborg Slot. J. som Direktør stod selvfølgelig ganske magtesløs over for alle disse Kunstens Trivsel saa lidet fremmende Forhold. Hans Direktorat udløb i Marts 1797; 2 Aar efter blev J. for anden Gang Direktør. Da Harsdorff snart efter afgik ved Døden, fik J. hans Bolig paa

Charlottenborg, som han, des værre for den danske Kunst, saa hurtig maatte forlade.

Tallet paa J.s Arbejder er overmaade stort, hvorved dog maa bemærkes, at adskillige Portrætter fra den Tid udgives for Værker af J. uden at være det. Ved hans rige Produktion er det let forstaaeligt, at der ved flere af hans Billeder nok kunde være et og andet at udsætte, thi ikke ethvert Aasyn, Kunstneren skal overføre paa Lærredet, virker sympathetisk, end sige æggende eller inspirerende, og deraf er jo dog grumme meget afhængigt. Men som Regel ere Billederne fra hans Haand i høj Grad aandfuldt opfattede, habilt indstillede i Rummet og udførte med virtuosmæssig Dygtighed og med sand og dyb Kjærlighed til Opgaven, om han end ikke sidder inde med de store Hollænderes dybe og mættede Farver og brede, kraftige, marvfulde Pensel, ja maaske undertiden ikke hæver sig op til enkelte af deres ham nærmest forudgaaende Epigoner her hjemme (som f. Ex. Pilo i hans Billede af Æmilius Biehl). Men om det end maaske ikke kan nægtes, at Rokotidens Portrætkunst, navnlig den franske, som J. jo havde staaet paa nært Hold ved, har kunnet brede ligesom et let Stænk af mild Sødighed over en Del af hans Billeder, saa rager han desuagtet langt op over største Delen af hans samtidige Medbrødre i Portrætfaget og fører en fin, delikat, elegant og dog naturtro Pensel, som i enkelte Værker, f. Ex. det herlige Portræt af ham selv, siddende ved sin Hustrus Side i Atelieret med Paletten i Haand foran Staffeliet, i Adel og Ynde overgaar alt, hvad man af Portrætkunst hidtil havde set her hjemme. De talrigste af J.s Arbejder ere Brystbilleder, og det er ogsaa i dem, han naar sit højeste Mesterskab; hans Knæstykker og endnu mere hans hele Figurer og Grupper ere ikke aldeles dadelløse: man mærker undertiden i dem, at han ikke var Figurmaler, end mindre Historiemaler, skjønt han ganske vist havde vundet den store Guldmedaille som saadan (for «Mardochais Triumf»). — Foruden Portrætter og Portrætgrupper, af hvilke adskillige, som tidligere antydet, ved Anordning og Staffage nærme sig Genrestykkernes Kategori, leverede J. ogsaa Landskabsbilleder, ligesom han da ogsaa hyppig lod sine Portrætfigurer fremtræde paa en diskret holdt landskabelig Baggrund. Hans egentlige Landskabsbilleder — de romerske Studier undtagne — sysselsætte sig mest med dansk Natur, men skjønt det ingenlunde mangler dem paa poesifuld Stemning og Opfattelse eller paa naturtro Udførelse, lide de dog af en vis Tunghed i Farvetonerne,

og hans Landskabsbilleder staa ikke fuldt i Højde med hans øvrige Produktion. I sine ældre Aar gjorde han ogsaa ikke faa Pastelbilleder, mest let henkastede og udførte, men derfor ikke mindre gratiøse og karakteristiske.

At give en Fortegnelse over J.s talrige Arbejder kan ikke ske her. Vi nøjes med, foruden de foran nævnte Værker af ham, i Flæng at nævne nogle enkelte: hans Portræt af Caroline Mathilde, af Kronprins Frederik som 14aarigt Barn, af Arveprins Frederik, af Christian VII i Kroningsdragt med Regalierne, hel Figur, naturlig Størrelse (Rosenborg), det nydelige Raben-Levetzauske Familiestykke (1796), det Tuteinske Familiebillede, flere Portrætter af Familien Tuteins Medlemmer, Portræt af Joachim Godske Moltke (1796), af Suhm, Bastholm (1781), Tode (1787), Ryberg, Billederne af 2 unge ostindiske Piger (Døtre af Generalkonsul Pingel, 1792—94), Portrætterne af Kunstnerens Moder og Stiffader, begge i Bondedragt, o. fl. Den kongelige Samling ejer en Del Billeder af J., men langt fra nok af en saa stor og udmærket Kunstner som han.

J. blev, som det af alt foranstaaende vil fremgaa, stærkt sysselsat og lod sig ræsonnabelt betale for sine Arbejder. Foruden hvad hans Pensel indbragte ham, havde han ellers kun grumme lidt at leve af, og hans Løn af Staten oversteg aldrig 400 Rdl. K. aarlig (Balletmester Galeottis Løn var 5 Gange saa stor). Økonomi i Husførelsen havde derfor nok været nødvendig for J., men baade han og hans Hustru kjendte næppe Økonomi af Navn, de vare glade, muntre, elskværdige Mennesker, som ikke brøde sig om den Dag i Morgen, som selv vilde leve og lade andre leve med sig, og Kunstnerens Kaar vare derfor bestandig alt andet end glimrende. Ved sin Død efterlod han kun Gjæld, og hans Enke solgte rask væk af Boets Ejendele og vilde uden Tvivl være nedsunken i Armod og Elendighed, hvis hun ikke havde opnaaet en lille Pension af Kongens Chatokasse. Hun havde i sin Tid været en af Kjøbenhavns største Skjønheder, hed Rosine f. Dørschel, var Datter af den afdøde Slotsgartner ved Rosenborg Christoffer D. (f. 1719 † 1782) og Catharine f. Køhne og havde ægtet J. 9. Febr. 1790. De fik i deres Ægteskab en Hoben Børn, baade Sønner og Døtre, af hvilke de fleste dog døde i en meget ung Alder. 2 af Døtrene bleve efter hinanden gifte med C. V. Eckersberg (IV, 408). — J.s og hans Hustrus Hjem var muntert, gjæstfrit og «vennehuldt», som man den Gang sagde, og baade han og hun elskede og afholdte af alle, som kjendte dem eller kom i Berøring med dem.

Til deres stadige Omgangskreds hørte først og fremmest Hustruens ældre Søster Charite Elisabeth og hendes Ægtefælle, kongelig Gartner C. E. Dollner, dernæst de andre Damer af det Dørschelske Hus, Ungdomsvennen Abildgaard, Cornelius Høyer og Harsdorff og den disse 2 nærstaaende Fortlingske Familie, endelig Wiedewelt, Weidenhaupt, Clemens o. a. af den Tids mest fremragende Kunstnere. Og baade de unge Lærlinger og de gamle Lærere ved Akademiet og hele det dannede Selskab i Hovedstaden elskede og ærede den ypperlige Kunstner, og derfor var der stor Sorg, ikke alene i Akademiets Læresale og Professorboliger, men i alle dannede Kredse, da J. brat bortkaldtes af Døden, noget over 57 Aar gammel, 27. Dec. 1802, Dagen efter, at man havde fundet hans gamle og trofaste Ven Wiedewelts Lig i Sortedamssøen. J. efterlod sin Hustru frugtsommeligt med deres 7. Barn. Hun overlevede ham i mange Aar og døde først 1831.

J. blev jordfæstet paa Assistens Kirkegaard. Paa hans sidste Hvilested lagde hans Ven Weidenhaupt en Gravsten med en kort Indskrift. Da Stenen i Tidernes Løb var stærkt medtaget og forvitret, blev den for henved en Snes Aar siden fornyet «af Venner og Beundrere af den afdødes Kunst».

A. Lowzow, Mindeskrift over Maleren J. Juul (1891). Hennings, Musaget 1798, III, 21 ff. Weilbach, Kunstnerlex. Meier, Wiedewelt. *F. J. Meier.*

Juul, Just, 1664—1715, Søofficer, Søn af Henrik J. til Lindbjærg (f. 1628 † 1707) og Sophie Høg, er født 14. Okt. 1664 i Viborg; han studerede 1680—82 i Kiel, hvorefter han med sin Fader rejste til Kjøbenhavn for at erholde en Ansættelse i det tyske Kancelli. Til Trods for sine formaaende Venners og Slægtninges Anstrængelser, og uagtet han vilde have ladet sig nøje med en Stilling uden Løn, lykkedes det ham dog ikke at komme i Virksomhed, og han besluttede sig derfor til at søge Lykken i Udlandet som saa mange andre af Datidens unge Adelsmænd. Til den Ende rejste han til Nederlandene og stiftede i Brüssel Bekjendtskab med en Hvervingskommissær, der lovede ham en Fændriksplads ved et Regiment, som skulde hverves til Danmark; men ogsaa denne Udsigt glippede, han blev tilmed uskyldig indviklet i den omtalte Kommissærs mislige Forhold, maatte flygte og kom efter en Del Æventyr til den danske Gesandt i Haag. Her fik han det Raad at begive sig til Ungarn, hvor man just paa dette Tidspunkt trængte til Krigsfolk; han erholdt tillige nogle Anbefalings-

skrivelse og havde allerede lavet sig til at rejse, da han tilfældig kom i Forbindelse med en Nordmand, som i Steden for overtalte ham til at søge Ansættelse paa den hollandske Orlogsflaade (1684). Paa denne Maade kom J. til Søs; han gjorde 2 lange Konvoirejser til Middelhavet som Adelborst (Kadet), den ene Gang i Selskab med den senere fra «Danebrog» i 1710 bekendte Kommandør Ivar Huitfeldt, og kom hjem til Danmark i Slutningen af Aaret 1688, fast bestemt paa at ville vedblive Sømandslivet. Ved sin Hjemkomst erfarede han, at hans Slægting Generaladmiral-Lieutenant Niels Juel allerede 1½ Aar forinden havde ladet ham indskrive som Lærling i den danske Marine; ved denne formaaende Mands Protektion i Forbindelse med sit raske, modige og vindende Væsen opnaaede han allerede i Foraaret derefter at blive forfremmet til Lieutenant. Som saadan gjorde han Tjeneste paa Flaaden under Admiral H. Span, deltog senere i Admiral v. Stöckens Troppeoverførsel til England og kom ved Nytaar 1690 tilbage, syg og overanstrengt af denne besværlige Tur, hvor en Mængde Mennesker var død om Bord af Sygdom og daarlig Forplejning. Efter en farefuld Rejse 1690 med en Lastdrager til Norge blev han det følgende Foraar forfremmet til Kapitajn, rejste derefter til Holland og deltog her i Flaadens Kryds i Nordsøen; ved Hjemkomsten fik han Kommandoen over Fregatten «Hvide Falk», med hvilken han gik paa Konvoi til Frankrig, hvor han i Storm og Tykning nær havde sat baade Skib og Livet til. 1693 førte han Orlogsskibet «Lindormen» i Troppe-transport, Aaret efter den kgl. Jagt «Elefanten», med hvilken han overførte Hertuginde Charlotte Louise af Sønderborg til Pillau; paa Hjemreisen viste han sig som en ualmindelig dygtig Sømand, da et Uvejr overfaldt det sletsejlende Skib. S. A. (1694) førte han atter Orlogsskibet «Lindormen», denne Gang paa Konvoi til Frankrig. Det blev af forskjellige Grunde en lang og besværlig Rejse, og paa Hjemvejen havde han tilmed i Maj 1695 en Kamp at bestaa mod en engelsk Orlogsmand, der fordrede, at J. skulde stryge sin Vimpel for ham; efter 5 Timers heftig Kanonade, og efter at «Lindormen» havde faaet en Snes døde og saarede, lod Englænderen ham endelig i Fred, hvornæst J. slap hjem uden flere Hændelser og afgav mundtlig Rapport til Kong Christian V, som «over Kampens Udfald tog sær kongelig Fornøjelse». Efter et kort Togt med den hollandske Flaade foretog han et Besøg i London og Paris 1697—98 og udnævntes imidlertid (1697) til Kommandørkapitajn. Da Flaaden ved Krigens Udbrud 1700 udrustedes under U. C.

Gyldenløve, blev J. først dennes Flagkapitajn, senere, da Kjøbenhavn skulde forsvares mod en engelsk-hollandsk-svensk Flaades Bombardement, betroede man ham Kommandoen over en Del Skytpramme og mindre Fartøjer, med hvilke han udfoldede saa megen Aktivitet, at Bombardementet i Hovedsagen blev resultatløst. Det paafølgende Aar forlovede J. sig med Admiral Chr. Bielkes Datter Edele. Deres Bryllup stod 29. Dec. 1702, men Ægteskabet var kun kortvarigt, saasom Hustruen allerede døde 15. Juni 1706. Da Frederik IV 1704 skulde rejse til Norge, førte J. ham derop som Chef for Kongejagten; han erhvervede sig paa denne Rejse Kongens særlige Gunst, saa at han endogsaa ved Ankomsten til Frederiksstad blev forfremmet til Kommandør. Da Kongen i Slutningen af Avg. var bleven landsat ved Fladstrand, tog J. i Land paa Besøg og havde sat en Skildvagt til at passe paa, naar Vinden blev føjelig til Hjemrejse. Manden sov imidlertid ind paa sin Post, og da J. op ad Formiddagen vaagnede, var hans Skib afsejlet; han tog dog en rask Beslutning, sejlede bag efter i sin aabne Chalup og ankom i god Behold til Kjøbenhavn.

Med Aaret 1709 begynder et nyt Afsnit i J.s Liv. Medens Frederik IV var udenlands, fik han Ordre til at begive sig til Rusland som Gesandt ved Zar Peters Hof. Over denne interessante Rejse har han omhyggelig ladet føre en Dagbog, hvori han livlig og naturlig skildrer alle de vexlende Indtryk, som Opholdet i det fremmede, endnu halv barbariske Land gav ham Lejlighed til at opleve. Under den virksomme og allestedsnærværende Zars omflakkende Liv i sit uhyre Rige fulgte J. ham næsten bestandig; saaledes deltog han i Zarens farefulde Undsætningstogt til Viborg. Medens han ofte havde formelle Vanskeligheder at bestaa over for Kejserens raa og overmodige Hofmænd, vandt han ved sit Kjendskab til Søvæsenet, sit belevne Væsen og sin frimodige Karakter Peter den stores Venskab i høj Grad, samtidig med at han paa en værdig og loyal Maade varetog Danmarks Interesser. Den omtalte Dagbog er 1893 bleven udgivet af G. L. Grove under Titel: «En Rejse til Rusland under Zar Peter».

Ved sin Udrejse til Narva blev han forulempet af en svensk Orlogsmand, og ihvorvel der ikke tilføjedes ham eller hans Skib nogen ligefrem Overlast, saa benyttede Regeringen dog senere bl. a. ogsaa denne Omstændighed som Paaskud til at erklære Sverige Krig. Ved sin Tilbagekomst fra Ruslandsreisen 1712 forfremmedes J. til Viceadmiral, ligesom baade den danske og russiske Monark paa

forskjellige andre Maader tilkjendegave ham deres Tilfredshed med hans Virksomhed som Diplomat. Kort Tid efter udkommanderedes han med U. C. Gyldenløves Flaade, der efter at have konvoieret Viceadmiral Sehesteds Eskadre til Farvandene for Stralsund havde nogle løbende Fægtninger at bestaa med den svenske Hovedflaade, men ikkun opnaaede at tage en Del Transportfartøjer under Rygen. De 2 paafølgende Aar var J. ligeledes ude med Flaaden, som dog ej heller disse Gange udrettede noget væsentligt. I Efteraaret 1714 tilbød Kongen ham paa ny Ansættelse som Ambassadør ved Zar Peters Hof; da hans Helbred imidlertid allerede da var noget nedbrudt, frabad han sig Hvervet. 1715 var det Admiral P. Raben, der førte den danske Flaade; under ham var J. den øverste. 8. Avg. mødte Raben ud for Jasmund paa Rygen den svenske Flaade under Claes Sparre; en langvarig og meget blodig Fægtning paafulgte, efter hvilken de svenske, ilde tilredte, maatte gaa tilbage til Carlskrona, efterladende deres Modstandere som Herrer i Østersøen. I dette Slag faldt J. som Fører af Avantgarden. Hans Lig blev senere ført til Land og bisat i Roskilde Domkirke med stor Pragt.

N. Jonge, J. Juels Liv og Lævnets-Beskrivelse (1755). J. Juul, En Reise til Rusland under Tsar Peter, ved G. L. Grove (1893). Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700. *C. With.*

Juul, Kjeld, —1571, Biskop, hørte ikke til den adelige Familie Juul, men var født af fattige Forældre, muligvis i Skive; han gik i Viborg Skole og var, efter at være bleven Student, 1540—42 Universitetspedel, samtidig med at han med Flid dyrkede sine Studeringer. Om han i nogen Tid har været Rektor i Viborg, er tvivlsomt, men 1544 blev han Lektor og 1549 af Stiftets Provster valgt til Biskop i Viborg. Han var Magister, men om han blev det ved Københavns Universitet eller muligvis under et Ophold i Udlandet, vides ikke. Han tog sig med Iver af Skolerne i sit Stift, især Viborg Skole, for hvilken han gav Love, ligesom han sørgede for, at en ny Bygning opførtes, og at Lærere og Disciple fik bedre Indkomster; ogsaa værgede han strafværdige Disciple over for den verdslige Rets Overgreb. Med Kraft arbejdede han paa at befæste Reformationen og holdt Præsterne til strængt at følge Kirkeordinansens Bestemmelser; de ugifte Præster tvang han til at gifte sig med deres Husholdersker. I hans Embedstid, 1554, blev Aalborg By lagt fra Viborg Stift ind under Vendelbo Stift;

1567 brændte Bispegaarden, men han fik af Kongen Tømmer og anden Hjælp til Gjenopbyggelsen. — K. J. har vist været en dygtig Mand; han stod paa en meget venskabelig Fod med sin sjællandske Kollega Peder Palladius. Trykte Værker har han ikke efterladt sig, men et Par af hans skrevne Bøger, der vare paa Universitetsbibliotheket, gik til Grunde ved dettes Brand 1728; en skreven Postil af ham fandtes i 16. Aarhundrede hist og her i Præstegaardene. — K. J. var muligvis 2 Gange gift; den Hustru, der overlevede ham, og som senere giftede sig med Borgmester Morten Hvas, hed Anne og var Datter af Mag. Jens Hansen, Præst ved Viborg Domkirke; hun døde først 1592. K. J., der endnu 1570 havde været i Kjøbenhavn for at raadslaa om at skaffe Midler til Rigets Fornødenheder, døde 2. Marts 1571.

Krog, Efterretn. om Viborg. Molbech, Hist. Aarbøger III. Hundrup, Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 666. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 521 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VI, 223. Heise, Diplomat. Vibergense. *Vilh. Bang.*

Juel, Knud, 1665—1709, Amtmand, Søn af ndfr. anf. General-admiral Niels J. († 1697), var født 1. Nov. 1665, blev 1690 Kammerjunker, 1699 Amtmand over Kjøbenhavns Amt og s. A. Etatsraad. Efter sin Fader arvede han Valdemars Slot paa Taasinge; uagtet hans Embedsstilling nødsagede ham til at bo i Hovedstaden, hvorfor han kun kunde aflægge korte Besøg paa sit Gods, omfattede han dette med stor Interesse og gik i sin Faders Spor ved at forøge det ved Kjøb, ligesom han ved Inddæmning og paa anden Maade forbedrede Gaard og Gods. Intet Under da, at J. sikrede det for sin Slægt ved i sit kort før sin Død, 10. Jan. 1709, underkrevne Testamente at oprette det til et Stamhus. Han havde 18. Febr. 1695 ægtet Elisabeth v. Knuth (f. 1676 † 26. Febr. 1738), Datter af Joachim Friedrich v. K. til Leitzen i Meklenborg og Christine v. Wancken. Efter J.s Død giftede hun sig 19. Jan. 1714 med Oberst Alexander Frederik v. Møsting († 1737), hvilket opbragte den Juelske Slægt og gav Anledning til Proces med hendes Børns Formynder, der ikke uden Grund frygtede, at disse skulde blive forurettede ved deres Moders Giftermaal.

Danske Herregaarde VI: Valdemars Slot.

G. L. Wad.

Juel, Knud Frederik, 1766—1847, Officer og Diplomat, blev født i Odense 7. Dec. 1766 og var Søn af ovfr. nævnte Gehejmerraad Carl J. († 1767) og dennes 3. Hustru. J. blev indskrevet ved Uni-

versitetet 1784 og tog juridisk Embedsexamen 2 Aar senere, hvorpaa han efter en længere Udenlandsrejse 1795—97 ansattes som Volontær i Udenrigsdepartementet; men han synes kort efter at være slaaet ind paa den militære Vej, i det han i 1801 udnævntes til Major, samme Aar, som han blev Kammerherre. Efter en Rejse til Frankrig tiltræder J. 1803 det af Moderen oprettede Stamhus Juelsberg, men forbliver desuagtet i Hæren, hvor han i 1808 avancerer til Chef for 4. Bataillon af Kongens Regiment, i 1809 til Oberstlieutenant og i 1814 til Generaladjutant. I 1821 beordres J. til Tjeneste hos Tronfølgeren, Prins Christian, hvem han ledsager paa den sidste Del af dennes Udenlandsrejse, hvorpaa han Aaret efter udnævnes til Gesandt i Paris, en Stilling, han beklæder lige til 1836, da han entlediges af Statens Tjeneste og samtidig udnævnes til Generallieutenant (efter at have været Generalmajor siden 1828). J., der døde paa Juelsberg 21. Nov. 1847, synes, efter hans Forfattervirksomhed at dømme, i de senere Aar af sit Liv at have haft en levende Interesse for Landbruget; hans Hustru, Frederikke Christiane f. Komtesse Knuth, hvem han ægtede 3. Dec. 1797, var født paa Gyldensten 13. Dec. 1777 og Datter af Johan Henrik Greve K. og Constance Alexandrine f. Rigsgrevinde Cosell. Hun opholdt sig som Enke ofte i Kjøbenhavn, hvor Arveprinsesse Caroline satte megen Pris paa hende, og døde i Odense 19. Avg. 1861. J. blev 1821 Kommandør og 1823 Storkors af Danebrog. Da hans Ægteskab var barnløst, tilfaldt Stamhuset efter hans Død en Halvbroder, Kammerherre Hans Rudolf Juel, og dennes Descendens.

Erslew, Forf. Lex.

C. Zytphen-Adeler.

Juel, Niels, 1629—97, Søhelt, Søn af ovennævnte Erik J. († 1657), er født 8. Maj 1629 i Christiania, hvorhen Moderen var rejst, medens Fjenden havde gjort Indfald i Jylland. 1643 ansattes han som Edelknabe hos Hertug Frederik, Ærkebiskoppen af Bremen, hos hvem han forblev indtil 1648; i det paafølgende Aar studerede han i Sorø, men bestemtes derefter for Søkrigerstanden og drog 1650 til Holland, hvor han først tjente under Martin Tromp og senere, efter dennes Død, under Ruijter. I den korte, men blodige Krig, som Holland førte mod England 1652—54, deltog han i største Parten af de Søslag, som Tromp og Englænderne Blake og Monk leverede hinanden, bl. a. i det store Slag mellem Scheveningen og Maas, hvor Tromp faldt (1653). Af dennes Efterfølger i Overkommandoen, Michiel Adriaanszoon de Ruijter, var han meget yndet,

han fulgte ham først i Slutningen af Krigen mod Englænderne, senere som Chef for en Fregat til Middelhavet, hvor han kæmpede mod Sørøverne og endogsaa skal have erobret et Sørøverskib, hvis Anfører blev hængt. Efter dette Togt kom J. tilbage til Amsterdam, og under en længere Upasselighed, der forhindrede hans Hjemrejse, lagde han sig efter Skibsbygningskunsten. Da han endelig 1656 kom tilbage til Danmark, var der imidlertid strax ingen passende Virksomhed for ham, og han maatte et Aars Tid nøjes med at gjøre Tjeneste som Hofjunker, hvilken Tjeneste dog næppe tiltalte den praktisk anlagte unge Mand. S. A. kom han dog i en mere passende Virksomhed, i det han ansattes som Chef for Fregatten «den sorte Rytter», der i en Eskadre under Admiral Lindenov i Forening med en hollandsk Hjelpeflaade krydsede under Danzig for at spærre Svenskerne Adgang til deres pommerske Provinser. 1657 overdrog Kongen ham den betroede Post som Chef for Holmen, hvilken Stilling han med Dygtighed og Ære beholdt lige indtil 1690. Allerede s. A. blev han Chef for en Eskadre paa 11 Skibe, der forenede sig med Rigsviceadmiralen Henrik Bielke og 13.—14. Sept. leverede Svenskerne under Bjelkenstjerna et Slag under Falsterbo. Ihvorvel denne Kamp nærmest forblev uafgjørende, forhindrede den dog Fjenden fra at gjøre Landgang paa Øerne. Under Kjøbenhavns Belejring 1658—60 traf han forskjellige Foranstaltninger til Havnens Afspærring; han var ikke om Bord paa den Flaade, som under Henrik Bielke forenede sig med Admiral Obdam og indesluttede Svenskerne ved Landskrone, men havde senere med Skibet «Johannes» og nogle hollandske Hjelpe-skibe et selvstændigt Hverv, at jage efter nogle undslupne svenske Skibe i Østersøen. Under Stormen paa Kjøbenhavn 11. Febr. 1659 kommanderede han i Forening med Selius Marselis en Afdeling Søfolk, der havde Station i Citadellet. Derefter stak han i Søen med Fregatten «Svanen» og en Eskadre, forenede sig med Bielke, undsatte Admiral Nicolai Helt, der var bleven indesluttet paa Flensborg Fjord, kæmpede senere med Svenskerne 30. April ved Rødsand og drev dem tilbage til Wismar.

Vi høre herefter i nogen Tid ikke om J.s Virksomhed, men vide, at han i de paafølgende Fredsaar vedblev at bestyre Holmen, hvor han med Iver arbejdede paa Flaadens Udvikling i Egenskab af Admiral. Dog havde han i denne Periode den Krænkelse 1663 at se den fra Krigen mellem Tyrkerne og den venetianske Republik bekendte Cort Sivertsen Adeler ansat som øverste Anfører for

Flaaden og Medlem af Admiralitetet med Anciennitet over sig og Helt. Det er blevet sagt om Adeler, at han i Tidsrummet 1663—75 udviklede Flaaden særdeles meget, men nyere Undersøgelser have atter afkræftet Paastanden en Del, i alt Fald er det kun billigt, at han deler Æren for, hvad der i saa Henseende blev udført, med Rigsadmiralen Bielke og J. Det har ikke været nogen let Sag for J. at indordne sig under den anmassende Adeler, saa meget mindre, som denne holdt stærkt paa at hæve det hollandske Element i Flaaden, noget, der stred ganske mod J.s Anskuelser; det synes endogsaa, som om der til Tider har været en Del Rivninger mellem disse to; hvis saa er, da har det i alt Fald ikke haft betydeligere Følger, takket være Niels J.s loyale og beskedne Karakter. Det var ogsaa i denne Periode, at J. giftede sig; han indgik 1661 Ægteskab med Margrethe Ulfeldt (f. 17. Juni 1641 † 1. Maj 1703), der senere (1699) sammen med Niels Rosenkrantz' Enke, Berte Skeel, stiftede Roskilde Frøkenkloster, og som var Datter af Knud U. til Svendstrup († 1657) og Vibeke Podebusk. I dette Ægteskab havde han 3 Døtre og 2 Sønner.

Henimod Udbruddet af den skaanske Krig blev Flaadens Overkommando 1675 betroet Adeler, som i Juli modtog sin Instrux; Styrken, han havde under sig, var 16 danske og hollandske Orlogsskibe foruden en Del mindre Fartøjer, den inddeltes i 3 Eskadrer, hvoraf J. kommanderede den ene, den hollandske Kommandør Binches den anden. Foreløbig holdt Flaaden sig i Kjøge Bugt, medens Svenskerne med en stor Flaade under Grev Gustaf Stenbock opererede under Gulland; da nu hertil slog sig, at Vejret blev stormende, hvorved Svenskerne lode en Del Skade, og at der i begge Flaader forefaldt saa megen Sygelighed, at Stenbock havde 2600 Mand, de danske næsten 1000 paa Sygelisten, blev der intet af Krigsforetagendet til Søs dette Aar; i Nov. blev endogsaa Cort Adeler selv angreben og maatte gaa i Land; faa Dage derefter døde han, og J. fik da Ordre at overtage Kommandoen. 28. Febr. 1676 blev Krigserklæringen formelig udstedt, og for J. bleve de paafølgende Aar af den største Betydning, i det han efterhaanden vandt sig et evropæisk Navn som Søhelt og hævede den danske Sømagt til en Højde, den ingen Sinde tilforn eller senere har naaet. Den udmærkede Skole, hvori han i sin Ungdom var bleven oplært, kom ham ved denne Lejlighed meget til gode; han indførte i denne Krig Søtaktikken som en vigtig Faktor i Slagene, særlig den Taktik, der bestaar i at afskære en Del af Fjendens Skibe og

med hele sin Magt at kaste sig over disse. Kneb det end i Begyndelsen med at faa Skibscheferne til at gaa ind paa disse nye Ideer, saa lykkedes det dog efterhaanden, særlig efter at han var bleven de allierede Hollændere kvit, takket være hans udmærkede Evne til at gjøre sig afholdt og agtet af de undergivne. Baade som Menneske, som Sømand, som modig Krieger og sindig Anfører straalte hans Skikkelse fra denne Krig med en Glans, der i Modsetning til adskillige andre berømte Admiralers ikke bedugges af den ringeste Plet. Han har haft den sjældne Lykke, Nationen den Ære, at ikke en eneste af hans Handlinger kan udlægges til hans Skade; med rette bærer han derfor sit Navn som Landets baade ypperste og ædleste Helt.

Tidlig i Foraaret 1676 løb J. ud i Spidsen for en Eskadre paa 8 Linjeskibe, 5 Fregatter og en Del Smaafartøjer. Hans første Anfald gjaldt Rygen, hvor et Landgangsforseg imidlertid blev afslaaet af den svenske Gouvernør, Grev Königsmark, dog først efter at J. havde opbrændt nogle Smaaskibe samt bemestret sig en Del Kvæg. Derefter vendte han sig mod de blickingske Kyster og erobrede ved denne Lejlighed 2 svenske Fregatter, hvoraf den ene, «Charitas», blev indlemmet i den danske Flaade, medens den anden opbrændtes. Allerede i Slutningen af April var han ud for Gulland, hvor 2000 Mand bleve satte i Land; faa Dage efter var hele Øen i hans Besiddelse, til Glæde for Indbyggerne, der kun højst nødtvungent havde fundet sig i Svenskernes Regimente. Efter at have organiseret Forholdene her paa Øen, forsynet Visby med Besætning og skaffet manglende Levnedsmidler til Befolkningen afsejlede han allerede 4. Maj og forenede sig under Bornholm med en hollandsk Hjælpestyrke under Schoutbynacht Philip Almonde, som tilførte ham 8 Skibe, samt med Admiral Jens Rodsteen, der havde 4 temmelig store Orlogsskibe under sig. 23. Maj fik hans Forposter Fjenden i Sigte og kunde melde ham, at den svenske Flaade bestod af 25 Linjeskibe, 9 Fregatter m. m. Over for en saa anselig Overmagt maatte det være de danske magtpaaliggende at sikre sig en Retrætelinje, hvorfor J. holdt over imod Øresund uden dog at blotte Kysterne eller ligefrem flygte. D. 25. mødtes Flaaderne ud for Jasmund paa Rygen. J. brugte her den foran nævnte Taktik at bryde gennem den fjendtlige Linje i sluttet Række; han afskar herved 5 Skibe, men kunde paa Grund af det indtrædende Mørke ikke forfølge dem. Den paafølgende Dag fortsattes Slaget vesten for Bornholm med stor Heflighed, uden at nogen af Parterne vandt

nogen synderlig Fordel, ikkun en lille svensk Skude erobredes. Da J. imidlertid havde opnaaet at indgyde Fjenden Respekt, trak han sig atter nordvest paa, sendte Brandere ind i den svenske Flaade og gik i den bedste Orden til Ankers inden for Falsterbo. Begge Parter tilskreve sig Sejeren, i Sverige anstilledes endogsaa Takkefester for Udfaldet, Resultatet var imidlertid gunstigst for os, i det den overlegne svenske Flaade ikke efter denne Dyst vovede sig til at angribe paa ny eller nærme sig de danske Kyster.

Et temmelig uhyggeligt Efterspil fik denne Kamp dog, i det Almonde bag efter anklagede Jens Rodsteen for at have vist Fejhed under Slaget. En Undersøgelseskommision blev nedsat, Sigtelsens Ubeføjethed bevist, og Hollænderen maatte gjøre den danske Admiral en Undskyldning. Desuagtet hjemsendte han til den hollandske Regering en Rapport over Slaget, hvori han klager stærkt over de danske Chefers Uduelighed og tilskriver sig selv og sin Afdeling hele Æren. Dette Træk af Almonde er for øvrigt kun et Led i en hel Kjæde, som fortsætter sig gennem alle Krigens Faser: Overmod og Foragt fra Hollændernes Side, Utilfredshed og Skinsyge fra de danskes. Som det senere skal vises, var der dog for vore allierede ingen Anledning til at se ned paa den danske Marine hverken som Søkrigere eller Sømænd, i det N. J. paa et noget senere Tidspunkt praktisk viste, at han var Mand for at slaa Svenskerne uden fremmed Hjælp. Forinden det kom hertil, hændte imidlertid meget, som først maa berettes.

Allerede Dagen efter den nævnte Kamp stødte Hollænderen Cornelius Tromp (den yngre, f. 1629 † 1691) med en Styrke paa 17 danske og hollandske Orlogsskibe foruden en Del mindre til og overtog Kommandoen over den samlede Flaade. At denne Post ikke blev givet J., der altsaa her for anden Gang saa sig forbigaaet, skyldtes forskjellige Aarsager, først dog Kongens Frygt for ikke at have en fuldt ud paalidelig Anfører til Søs i sin danske Admiral, men ogsaa en Pression fra hans allierede, Kurfyrsten af Brandenburg, som synes at have været stærkt indtaget i Tromp. Denne havde i sit Hjemland vundet Navn som dygtig Søkriger og havde under Ruijter kæmpet med Hæder mod Englænderne, men var en temmelig raa og usleben Person, dertil overordentlig hovmodig; han saa ned paa de danske med stor Foragt og egnede sig desaarsag ikke til Anfører for en kombineret dansk-hollandsk Styrke. Hans Hovmod antog efterhaanden saadanne Dimensioner, at Kong Christian V, der paa Krigens senere Stadium kun havde

ringe Fordel af den hollandske Alliance, efterhaanden trættes ved hans overdrevne Fordringer og til sidst afskedigede ham af den danske Søjteneste. Kongen havde i et Brev til J. forsikret denne om sin Bevaagenhed, men samtidig underrettet ham om, at Tromp vilde blive stillet over ham; herpaa gav J. et meget værdigt Svar, men i et Brev til Rigsadmiralen Bielke beklager han sig stærkt over den Tilsidesættelse, han har lidt, og giver sin Uvilje mod Hollænderne Udtryk. Forholdet mellem ham og Tromp blev heller aldrig mere end taaleligt, og om end J. med sin loyale Karakter aldrig forløb sig over for sin Chef, spores der dog tydelig gennem hele hans Korrespondance fra denne Krig en Uvilje mod de fremmede, der naacde sit Højdepunkt Aaret efter og formodentlig ogsaa har været medvirkende til, at Tromp omsider fjærnedes.

Den svenske Flaade, anført af den usøkyndige Rigsraad, Friherre Lorentz Creutz, traf ikke sammen med de allierede førend i Slutningen af Maaneden; da de endelig mødtes, var Tromps Flaade allerede bleven en Del forstærket, saa at Styrkeforholdet mellem dem var nogenlunde lige; dog havde Svenskerne, hvis Skibe gennemgaaende vare større, o. 450 Kanoner flere til Raadighed. Creutz havde Ordre at sikre sig Retræten til Skjærgaarden norden for Øland, og det blev altsaa denne Gang de allieredes Tur at jage. 1. Juni traf disse i stiv Kuling Fjenden, der styrede rumskjæds øst paa. Ved Middagstid vare de dansk-hollandske Skibe deres Modstandere saa nær, at de mente at kunne bryde gennem Linjen og afskære deres agterste Skibe. For at forhindre dette vilde Creutz dreje til Vinden og gjorde med sit Admiralskib, «Stora Kronan», selv Begyndelsen; men han undlod ved denne Lejlighed at mindske Sejl, hvilket under saadanne Forhold er nødvendigt, og da hans Skib tilmed var meget rankt og laa let paa Vandet, krængede det under Luvningen saa meget over, at underste Batteris Læporte kom i Vandet. Faa Øjeblikke efter var det stolte Linjeskib, der førte 126 Kanoner og havde over 800 Mands Besætning, sunket tværs for Hultersta Kirke paa Øland, 1 Mil af Land, saa at kun den ene Side ragede op over Vandet. Her udbrød tilmed Ild, denne naaede Krudtmagasinet, og «Stora Kronan» sprang i Luften. Af Besætningen reddedes kun et halvt Hundrede, Admiral Creutz og hans Søn druknede begge. Ved denne uventede Begivenhed bleve Svenskerne naturligvis meget bestyrkede, Ordenen opløstes, og de fleste søgte at frelse sig ved Flugten. Af de faa, der holdt Stand, bør nævnes den udmærket duelige Admiral Uggla paa Skibet

«Sværdet». Han blev angreben baade af Tromp og J.; efter 1¹/₂ Times tapper Modstand faldt Stormasten, og Skibet maatte stryge. Uheldigvis lagde i det samme en hollandsk Brander til; Ilden fængede, saa at ogsaa dette stolte Skib, med 650 Mands Besætning, gik op i Luer, og Ugglas selv mistede Livet. Under Flugten bleve 1 Orlogsskib og 3 Brigger erobrede; «Äplet», et Orlogsskib paa 80 Kanoner, forliste ved Indsejlingen til Skjærgaarden og andre paa Ølands Kyster. Svenskerne mistede ved denne Lejlighed 7—12 Skibe, o. 2500 Mand og 400 Kanoner, de allierede gjorde 600 Fanger, men tabte selv ikke et eneste Skib. Ved Efterretningen om Sejeren afholdtes Landet over kirkelige Takkefester, og Kongen lod præge en Skuepenge. Følgen af dette Slag var for Danmark den ikke uvæsentlige Fordel, at der herefter kunde overføres Tropper til Skaane, Ystad erobredes, Svenskerne kunde ikke undsætte deres tyske Provinser, og den dansk-hollandske Handelsflaade kunde uforstyrret besjle Østersøen. I Nov. s. A. vendte Hollænderne hjem, o. 3000 Mand af Flaadens Mandskab afgaves til Hæren i Skaane og deltog i Slaget ved Lund 4. Dec., medens J. med en mindre Afdeling gik til Gulland og forsynede Øen. Tromp erholdt for sin Virksomhed Elefantordenen og ophøjedes i den danske Grevestand.

Det omtalte Slag ved Øland var vel en afgjort Sejer for de allierede, men tillige en let vunden Sejer, hvor Begivenhederne kom dem til Hjælp lige saa meget som deres egen Tapperhed og Dygtighed. At udskille, hvor megen Del af Æren der bør tilfalde de danske og hvor megen de hollandske, falder vanskeligt; i Tromps Rapporter nævnes N. J. og de danske saa at sige ikke, J.s egenhændige Indberetning giver ej heller mange Bidrag til Oplysningen. Tromp klagede senere over flere Skibschefer, men kunde ikke bevise sine Klager. J. paa sin Side har paastaet, at Hollænderne i Kampen havde holdt sig tilbage for ikke at faa deres Skibe for stærkt ramponerede. Den omtalte Spænding mellem begge Parter har uden Tvivl været stærkt udviklet; Sandheden er dog vist den, at hver Nation har kæmpet bravt, men at der ogsaa paa begge Sider har været Chefer, der ikke fuldt ud gjorde deres Pligt.

I Febr. det paafølgende Aar (1677) sendtes Tromp til Holland for at paaskynde Udrustningen af den Hjælpeflaade, der ved Farvandenens Aabning skulde sendes her til. I dette Hverv var han dog ikke videre heldig, dels fordi han i sit eget Land ingenlunde var afholdt, dels ogsaa fordi det laa i Generalstaternes Interesse,

at den ene af de stridende Parter — her altsaa de danske — ikke blev den anden alt for overlegen. Han naaede først tilbage her til 2. Juli, længe efter at Felittoget til Søs var paabegyndt. I Vinterens Løb arbejdede J. imidlertid kraftig paa Flaadens Forbedring og Udrustning, hvorved han blev ihærdig understøttet af Viceadmiral Henrik Span, en Hollænder, der var gaaet i fast dansk Tjeneste.

Søen blev i 1677 tilgængelig i Slutningen af Marts. Kort efter afgik fra Gøteborg den svenske Admiral Erik Sjöblad med en Styrke paa 7 Orlogsskibe og 4 mindre gennem Store Bælt til Østersøen for at forhindre danske Troppeoverførsler fra Holsten til Skaane. Ved Efterretningen herom løb N. J. ud med 10 Orlogsskibe og 3 Fregatter. Han traf i Slutningen af Maj Sjöblad ud for Møen, men kunde paa Grund af Stille ej naa op til ham; først 1. Juni lykkedes det ham at indhente sine Modstandere, og et nyt Slag leveredes, hvori især foruden ham selv Kapitajn Andreas Dreyer og Viceadmiral Chr. Bielke udmærkede sig. Sejeren blev hans og Udfaldet glimrende. De danske erobrede 4 Orlogsskibe og 3 mindre, medens 1 Orlogsskib blev ødclagt, som man paastod, derved at dets Chef havde ladet skyde ned gennem Lasten; Sjöblad selv blev fangen, de faa svenske Skibe, der undkom, vare alle stærkt medtagne. Samme Dags Eftermiddag ankrede J. paa Kjøge Bugt og indgav strax Klage over nogle af sine Skibschefer, der havde vist sig uefterrettelige. Af disse idømtes flere Pengebøder, en kasseredes, medens en, som skulde have mistet Ære og Liv, kun ved Flugt undgik sin Straf. Af J.s 10 Linjeskibschefer vare de 5 danske; af de 5 Hollændere holdt de 2 sig fuldstændig tilbage, saa at der egentlig kun optraadte 3 hollandske Chefer i Slaglinjen. Sejeren havde for den danske Marine og særlig for J. den betydelige Fordel at styrke deres Bevidsthed og Mod til at binde an med den større Opgave, som endnu forestod, nemlig at kæmpe mod den svenske Hovedflaade.

I Sverige var man netop dette Foraar særlig ivrig for at faa denne ud saa tidlig som muligt og lade den komme i Lag med den danske, om muligt inden Hollændernes Ankomst, hvorimod den danske Regerings Opgave foreløbig nærmest gik ud paa at forhale Tiden, indtil Hjælpen indløb. Fra Kjøbenhavn sendte man J. det ene Skib efter det andet, medens han benyttede Tiden paa det bedste til at indøve taktiske Evolutioner paa Kjøge Bugt. Da han nu desuden havde faaet Forstærkning i de af Admiralerne Marquard og Jens Rodsteen kommanderede Eskadrer, havde han i

Slutningen af Juni en Flaade under sig paa 25 Skibe med 1267 Kanoner og mente nok at turde indlade sig med Fjenden. I sine Skrivelser til Kongen beder han om at maatte tage imod et Slag, saa meget mere, som en Udsættelse blot vilde have til Følge, at Svenskerne erholdt en Forstærkning, der i Styrke omtrent vilde være den hollandske lig. Christian V vaklede; det vilde være skæbnesvangert for den danske Hær i Skaane, om N. J.s Flaade blev ødelagt, paa den anden Side maatte han tage Hensyn til J.s Indstilling og give ham et vist Spillerum. I sin Instrux paabød han ham Forsigtighed, at sørge for en sikker Retrætelinje til Kjøbenhavn og for øvrigt at bruge sin Konduite, endelig sendte han Admiralens Broder Baron Jens J. om Bord til ham som Raadgiver. Flaaderne kom hinanden i Sigte 30. Juni, og Svenskerne, anførte af Feltmarskal, Baron Evert Horn, viste sig at være de stærkeste; deres Flaade bestod af 36 Sejlere med 1800 Kanoner. De havde Ordre at opsøge den danske Flaade, tvinge den til Slag og — da man var sikker paa Sejeren — derefter bombardere Kjøbenhavn. Den nævnte Dag manøvrerede Flaaderne for, hver især, at hævde Luven, og dette fortsattes Natten over; tidlig paa Morgenen 1. Juli vare de hinanden jævnsides med en Fjerdingsvejs Afstand, styrende ind mod Stævns Klint. Klokkeren 5—6 kom de forreste Skibe hinanden paa Skud. J. holdt da lidt fra Vinden ind paa Kjøge Bugt saa nær Land, som han mente tilraadeligt. Svenskerne fulgte efter; men for ikke at miste Luven vilde de knibe endnu tættere til Land, herved kom det 64 Kanoners Skib «Draken» paa Grund, hvilket fik en meget skæbnesvanger Følge for dem. Horn blev bange for at fortsætte Kursen, sendte 6 af sine større Skibe til Hjælp for det grundstødte og vendte med Resten ud efter for at faa friere Rum til at slaas i. Meget resolut modtog J. den saaledes skabte Situation. Under Admiralerne M. Rodsteen og Span lod han den Del af sin Flaade, der befandt sig mest i Læ, optage Kampen om «Draken», medens han med sine øvrige Skibe stod ud efter Svenskerne. Hans erfarne Sømandsblik havde overtydet ham om, at Vinden i Dagens Løb vilde gaa fra Sydvest op til Vest, saaledes at hans detacherede Afdeling uden Vanskelighed maatte kunne naa ham senere, og heri bedrog han sig ej heller. Efter en kjæk Modstand maatte «Draken» stryge, de svenske Sekundanter holdt da ud efter, men forfulgtes af Rodsteens og Spans Afdeling. Under denne Flugt lykkedes det den tapre Viceadmiral Chr. Bielke med sit Skib «Kurprinsen» at erobre Linjeskibet «Cæsar», medens den ikke mindre

modige Schouthbynacht Floris Carstensen paa «Tre Løver» tvang «Mars» til at stryge Flaget. Det svenske Linjeskib «Flygande Vargen» løb paa Falsterbo Rev og blev den paafølgende Dag taget af en Hjelpestyrke, som fra Kjøbenhavn udsendtes; advaret af denne Skæbne holdt de 3 andre Svenskere, «Mercurius», «Hieronymus» og «Kalmar», af, stode op mod Malmø Red, men bleve den næste Dag dels ødelagte, dels erobrede af den hollandske Hjelpeflaade, som netop nu — altsaa Dagen efter Slaget — var ankommen paa Kjøbenhavns Red.

Medens det altsaa gik den til «Drakens» Hjælp udsendte Styrke saa ilde som vel muligt, kæmpede N. J. og Horn med deres Hovedstyrker ude i den aabne Sø, hvor de danske nu imidlertid havde Luven. Atter her brød J. gennem Fjendens Række og afskar 16 Skibe, der skyndsomst maatte tage Flugten. Da nu hermed den svenske Linje og Orden var sprængt, samlede de tiloversblevne sig omkring det danske Admiralskib, «Christianus Qvintus», med dets Sekundanter, «Enigheden» og «Neptunus»; førstnævnte Skib blev herunder saa forskudt, at J. maatte flytte sit Flag til et andet; ogsaa dette led megen Skade, og for anden Gang maatte J. bestige et nyt Skib, med hvilket han saa forfulgte Fjenden. Under dette Afsnit i Slaget lykkedes det Kapitajn Andr. Dreyer at erobre Linjeskibet «Svenska Lejonet», i lige Maade toges nogle Smaaskibe. Jagten fortsattes til den paafølgende Morgen, nogle Fregatter posteredes derefter for at iagttage Fjendens Bevægelser, og med sin sejerrige Flaade kom J. derefter 4. Juli tilbage til Dragør, hvorfra han indsendte sin Rapport.

Aldrig har stoltere Sejer været vundet. Vore Modstanderes Tab var meget betydeligt, saa stort, at de overhovedet ikke oftere i denne Krig turde maale sig med de danske i aaben Sø. Tabet i den danske Flaade var 76 døde og 211 saarede; en Del af Skibene vare saa forskudte, at de maatte til Kjøbenhavn for at repareres, men Hovedstyrken forblev dog i Kjøge Bugt og blev der istandsat. At Glæden i Danmark var stor, er let forstaaeligt, og den tapre N. J.s Navn var paa alles Læber. Kongen udnævnte ham til Generaladmiral-Lieutenant og Gehejmeraad, og en stor Skuepenge prægedes til Erindring om Slaget; alle Cheferne og en Del af de subalterne fik Medailler med J.s Brystbillede, ligesom der faldt en Del Forfremmelser af ved det kort efter af Christian V aflagte Besøg paa Flaaden. Hvad der imidlertid var af langt større Betydning for Flaaden, var dette, at Besætningernes Selv-

følelse hævedes, og navnlig, at den hollandske Indflydelse blev langt mindre.

Midt i Juli afgik J. paa ny, fulgt af den hollandske Hjælpeflaade under Admiral Willem Bastianszoon. Han tog Station ud for Kalmar Sund og hærgede i Følge sin Ordre de smaalandske Kyster med Ild og Sværd. I Avg. indtraf Tromp og overtog igjen Kommandoen, Tropper landsattes, og forskjellige Plyndringstog foretoges, hvorved man endogsaa naaede til Kalmars Forstad; ligeledes blev Øland besat, hvorimod Anfaldene mod den i Kalmar Sund indsluttede svenske Flaade forbleve uden Resultat. I Slutningen af Avg. gik en Del af Flaaden til Rygen medhavende en Del Tropper og gjorde forgjæves et Forsøg paa at erobre Øen. J. forblev imidlertid ved Kalmar Sund; 1. Sept. gjordes et kraftigt Angreb, hvorved selve Byen tillige med 2 paa Stablen staaende Krigsskibe ødelagdes. Senere forsynede han Gulland med nye Tilførsler, foruroligede de svenske Kyster lige op til Stockholm og vendte hjem sent ud paa Efteraaret, hvorefter Flaaden oplagdes.

I den paafølgende Vinter slappedes Forholdet mellem Generalstaterne og Danmark kjendelig, væsentlig paa Grund af de danskes alt for store Held paa Søen. Ogsaa Kongens Forhold til den hovmodige og fordringsfulde Tromp forværredes, saa at han endelig den paafølgende Sommer afskedigedes og drog til Brandenburg. J. overtog derefter selv Overkommandoen tillige med Vicepræsident-skabet i Admiralitetet.

I Foraaret 1678 gik han i Søen med Flaaden, som ved hans Spans og Bielkes ihærdige Anstrængelser i Vinterens Løb var voxet til 84 Skibe med 2400 Kanoner. Med Flaaden fulgte atter hans Broder Jens J. som Raadgiver og tilforordnet ved Krigsraadene. Vel havde Tromp endnu af Navn den øverste Kommando, men hvor lidet man i Regeringen stolede paa ham, fremgaar bedst af den Omstændighed, at Jens J., medens Operationerne gjenoptoges ud for Kalmar Sund, havde en hemmelig Ordre — som dog ikke benyttedes — til i fornødent Fald at afsætte ham. Den svenske Flaade turde ikke komme ud, og man anvendte derfor Styrken dels til at blokere Kalmar og dels til at overføre et større Troppkorps til Rygen, som denne Gang endelig maatte overgive sig til de allierede danske og Brandenborgere. Hertil indskrænkede sig i det væsentlige dette Aars Bedrifter, og allerede i Slutningen af Sept. lagdes Flaaden op. Da Fredsunderhandlingerne i Nimwegen i Vinteren 1678—79 trak i Langdrag, og Christian V, der havde

haft saa meget Held med sig, at den svenske Magt kunde siges at være knækket, ikke kunde bekvemme sig til at efterkomme Ludvig XIV's Forlangende om at tilbagegive Sverige alle de erobrede Provinser, udrustedes imidlertid Flaaden paa ny 1679, og Krigen begyndte atter. Flaadens Virksomhed indskrænkede sig væsentligst til at blokere Kalmar Sund. Her kom det i Juni til en heftig Kamp, hvor et svensk Linjeskib, «Laxen», erobredes; atter i Juli indtraf en blodig Episode, og ved denne Lejlighed lykkedes det Viceadmiral Span at ødelægge det store svenske «Regalieskib» «Nyckelen», der sprang i Luften, medens et andet svensk Linjeskib, «Victoria», kun med Nød og næppe undgik at dele dets Skæbne. Dette var da den sidste Bedrift i denne mindeværdige Krig, som afsluttedes ved Freden i Lund, og som endte uden nogen som helst Fordel for Landet.

Det gik ikke J. som saa mange bekjendte Krigshelte, at han kun egnede sig til at leve under urolige Forhold og i Fredens Dage faldt sammen. Tvært imod kan det siges til hans Ros, at han efter Fredslutningen viste sig som en lige saa duelig Administrator, som han i Krigen havde været en dygtig Anfører. Som Holmens Chef vedblev han at udvikle Flaaden, der efterhaanden naaede en imponerende Størrelse; 1683, da den gamle Rigsadmiral Bielke døde, overtog han Præsidentskabet i Admiralitetet. Ved hans Initiativ indførtes adskillige værdifulde Reforme, hvorblandt kan nævnes, at Havnen uddybedes, at Begyndelsen til det nuværende Værft paa Nyholm anlagdes, Flaadens Leje, den Gang kaldet «Hokken», indrettedes og blev afpælet. 1681 begyndte man paa Bremerholm Anlægget af den saakaldte gamle Dok, hvilket Arbejde dog aldrig fuldførtes. Skibsbyggeriet forbedredes væsentlig ved Antagelse af Ole Judichær til Fabrikmester; ogsaa Nyboder erholdt en Udvidelse, medens til Gjengjæld de gamle Skipperboder lige over for Holmens Kirke bleve nedlagte. Fra denne Periode skriver sig ogsaa Ordningen af Indrulleringsvæsenet i Sørullen; det blev rigtignok senere igjen opgivet, da Marinen bag efter gik i Forfald, men blev nogen Tid efter paa ny indført. 1683 udgaves nye Krigsartikler for Flaaden, efter at en Kommission derom var bleven nedsat, tillige oprettedes der en Admiralitetsret og Underadmiralitetsret. Det skyldes ogsaa N. J.s Medvirkning, at man paa dette Tidspunkt indførte et Slags Opdragelsessystem for vordende Soofficerer, i det der antoges saakaldte Lærlinger, som ganske vist mest uddannedes praktisk, men dog tillige erholdt nogen theoretisk

Vejledning. 1683, samtidig med at Navigationsvæsenet forbedredes ved Oprettelse af en Navigationsskole i Stege, udvidede han ogsaa Lærlingernes Uddannelse; dog blev det senere Søkadetakademi først indstiftet i Aaret 1701. Af Farvandenens Opmaaling har J. ligeledes Fortjeneste, Søkortarkivet blev oprettet, og ved den fortrinlige Mathematiker Ole Rømers Bistand forbedredes Flaadens Kompasser. Endelig bør det nævnes, at J. medvirkede til Anlægget af Fæstningen Christiansø, der først nedlagdes 1856.

Under de urolige Forhold i 1683 og 89, hvor det imidlertid ikke kom til Krig, var det selvfølgelig J., som anførte de anselige Flaader, der i den Anledning bleve udrustede. Om disse Udrustninger er der dog intet særligt at meddele, i det Uvejret atter fordelte sig; men det kan alligevel anføres som et Bevis paa den Anseelse, J. nød, at Admiralen for en fransk Hjælpeflaade, Marquis de Preville, i 1683 erklærede at ville betragte det som en Ære at underlægge sig hans Kommando.

Hvad J.s personlige Forhold angik, var han allerede 1674 bleven Ridder af Danebrog, 1679 fik han Elefantordenen; men i sit Væsen var han beskeden, tarvelig og nøjsom. For sine Prispenge købte han 1678 Kongens Del af Taasinge, og desuden ejede han de sjællandske Gaarde Eriksholm og Totterupholm og i Kjøbenhavn det senere ^{Thottske Palais} ~~Hotel du Nord~~ paa Kongens Nytorv, hvor han boede om Vinteren. Med sit milde, fordringsløse Væsen indvirkede han paa alle, med hvem han kom i Berøring, og var i Marinen lige saa elsket som agtet; blandt Hovedstadens Befolkning gik han under Navnet den gode, gamle Ridder. I 1693 havde han det Uheld ved et Fald at brække Armen; uagtet han aldrig ganske forvandt dette, fortsatte han dog sine Forretninger indtil Udgangen af Aaret 1696, men maatte derefter gaa til Sengs. Han døde 8. April 1697 og bisattes med stor Højtidelighed i Holmens Kirke, hvor hans Kiste endnu findes. 1881 rejstes til Minde om denne Danmarks ædle Søn en Statue i Kjøbenhavn (modelleret af Th. Stein) i Nærheden af det Sted, hvor det gamle Bremerholm havde ligget.

M. Giøe, Liig-Tale ov. N. J. (1753). Garde, Niels Juel (1842). Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700. Archiv f. Søvæsen II. Nye danske Mag. IV. Tuxen, Den danske og norske Sømagt. Tornquist, Utkast t. svenska Flottans Sjö-Tåg. Hofman, Dsk. Adelsmænd II, 44 ff. Danske Saml. 2. R. I.

C. With.

Juel, Niels, 1696—1766, Godsejer, Broder til ovenanførte Carl J. († 1767), er født i Kjøbenhavn 1696 (døbt 19. Nov.). 1714 til-

traadte han Stamhuset Taasinge, blev 1717 Kammerjunker og karakt. Ritmester, 1718 virkelig Ritmester ved 1. fynske Rytterregiment, men tog allerede 1723 sin Afsked med Oberstlieutenants Karakter, hvorpaa han tog Bopæl paa Valdemars Slot, hvor han holdt et lille Hof, og hvor han, der var en ivrig Ven af Videnskaber og Kunst, samlede en Kreds af Sangere, Musikere og Skuespillere om sig; Ambrosius Stub opholdt sig saaledes en Tid her i hans Hus. Han var tillige en dygtig og efter sin Tid sjælden fremsynet Godsejer. 1746 blev han Kammerherre og døde 7. April 1766. Han var 26. Sept. 1720 bleven gift med Sophie Amalie Parsberg († 1788), Datter af Verner P. til Eskjær, men Ægteskabet var barnløst.

Museum 1893, II, 163. Danske Herregaarde VI: Valdemars Slot.

C. E. A. Schøller.

Juel, Niels Kjeldsen, 1498—1573, til Astrup, Broder til ovennævnte Iver Kjeldsen J., blev født 23. Okt. 1498. Han var 1525 Hofsinde og fik da Øland og Vig i Thy i Pant, hvilket Len han beholdt til sin Død og siden Enken efter ham. Desuden fik han efterhaanden en hel Række andre Forleninger: Vilstedgaard 1528—71, Bøvling 1536—58, Bispegaarden i Thisted 1540—41 og Grinderslev Kloster 1542—61. 1535 var han Proviantmester i Aalborg, og da hans Navn forekommer i et Utal af Granskningsforretninger og deslige, maa han have været en ganske anset Mand. 1. Febr. 1535 ægtede han Margrethe Christensdatter Sandberg, og kort efter tiltraadte han ved Faderens Død den fædrene Gaard Astrup. Han døde 22. Marts 1573 paa Løjstrup. Hans eneste Barn døde som lille.

Thiset.

Juel, Ove, —1599, til Kjeldgaard, var Broder til foran omtalte Herman J. Skjønt han, saa vidt vides, aldrig traadte i den egentlige Hofstjeneste, nævnes han dog ligesom Broderen ofte i Kongens Følge paa større Rejser, f. Ex. 1576 til Meklenborg og 1580 til Hertug Hans' Begravelse. 1583 blev han Lensmand paa Akershus og fra 1586 tillige i Hedemarken og Østerdalen. Disse Len fratraadte han 1588 og fik da Bratsberg, Gimsø Kloster og Tune Skibrede, som han beholdt til 1597. Han vendte derpaa tilbage til Jylland, hvor han 2 Aar efter døde; hans Begravelse stod i Tirstrup Kirke 1. Jan. 1600. Hans Enke, Dorthe Clausdatter Daa, som først havde været gift med Otte Strangesen til Nørholm, overlevede ham kun i 3 Maaneder.

Thiset.

Juel, Peder, 1623—56, til Hundsbæk, Diplomat, Søn af den ovfr. nævnte Erik J. († 1657), blev født 14. Juli 1623. Han opdroges nogen Tid hos sin Morbroder Malte Sehested, kom 1635 til Sorø Akademi og rejste 1640 til Udlandet. Efter Ophold i Holland, England, Frankrig og Italien kom han 1644 tilbage til Amsterdam, hvorfra han fulgte med Jørgen Bielke til Norge. Her gjorde han under Krigen Tjeneste hos Hannibal Sehested, tog 1645 efter Fredslutningen til Danmark og kort efter paa ny til Holland, hvorfra han i Marts 1647 overbragte Christian IV den af Corfits Ulfeldt med Generalstaterne sluttede Traktat. Atter sendtes han til Haag med Ratifikationen paa denne, men modtog kort efter Ordre til at gaa til Sverige som dansk Resident. Han kom til Stockholm i Juli 1647, og hermed begyndte den indholdsrigeste Del af hans Liv. Den ham stillede Opgave var ikke let. Han skulde holde sin Regering underrettet om Sveriges Forhold, navnlig om dets mulige Planer mod Danmark, men hertil kom fra 1651 det Hverv at fore et nøje Tilsyn med Corfits Ulfeldts og hans Venners Intriger ved det svenske Hof. Det er øjensynligt, at J. har sat et meget stort Arbejde ind paa at udføre sin Mission paa en tilfredsstillende Maade; det lykkedes ham at skaffe sig gode Forbindelser og ved Hjælp af disse at oversende til Kjøbenhavn et stort Materiale til Oplysning om Sveriges Tilstand; hans Korrespondance var meget stort anlagt; til hans officielle Indberetninger kom private Breve til forskellige danske Statsmænd og Diplomater af et forbavsende Omfang og med rigt Indhold. Men han var næppe noget betydeligt Talent, og hans Opfarenhed kunde til sine Tider bringe ham Ydmygelser og Nederlag, saaledes især 1654 over for Ulfeldt, da der mod denne rejstes Beskyldninger for at have understøttet de Pengebeløb, han skulde have betalt — og i Virkeligheden ogsaa havde betalt — den engelske Konge Carl II's Repræsentant, Marquien af Montrose. Træt af sin Stilling erholdt han efter gjentagne Anmodninger Afsked fra den i Sommeren 1655 og blev udnævnt til Rente-mester. 1652 var han bleven forlenet med Halsnø Kloster og Hardanger Len i Norge. Under en Orlov havde han 23. Sept. 1650 paa Kjøbenhavns Slot fejret sit Bryllup med Margrethe Jensdatter Juel; hun døde imidlertid allerede 9. Sept. 1651; 15. Juni 1656 ægtede han Kansleren Christian Thomesen Sehesteds Datter Dorthe. Han døde 9. Dec. 1656 i Kjøbenhavn; hans Enke døde 21. Okt. 1664.

Joh. Barsker, Ligpræd. ov. P. J. Hist. Tidsskr. V, 296 ff. *J. A. Fridericia.*

Juel, Poul, o. 1675—1723, Amtmand, er uden Tvivl født i Throndhjem, hvor Faderen, Thomas Jensen J., var Borger og Nordlandshandler; denne døde o. 1702 og hans Hustru, Maren Knuds-datter, o. 1698. Naar Sønnen omtaler sin adelige Herkomst og grevelige Slægt paa Fædrene- og Mødreneside, er dette aabenbart grebet helt ud af Luften og kun Udtryk for det Praleri og den Upaalidelighed, der præge hans hele Liv og de fleste af hans Beretninger. Tidlig synes han at være bleven sendt til Nordlandene, hvor hans Faders Handelssted var Svinvær i Rødø Præstegjæld paa Helgeland. Foruden Handelsaffærer maa han her ogsaa have drevet juridiske Forretninger, men naar det hedder, at han var Foged, forholder dette sig næppe rigtigt; muligens kan han have været Fuldmægtig og paa denne Maade være kommen ind i den juridiske Virksomhed, hvorom han med utrolig Dristighed beretter, at han har ført «nogle Tusende Processer» uden at tabe en eneste og expederet en halv Snes Stykker om Dagen. Hans Hang til Fantasteri og Løgn aabenbarede sig ogsaa som Overtro og Fatalisme, han studerede Kiromanti og Drømmetydning, dyrkede Guldsmager-kunsten og Mysticismen og troede sig bestemt til at indtage en betydelig Stilling i Samfundet, mod hvilket Maal han arbejdede med ikke ringe Udholdenhed, men med saa lidet Hensyn til de anvendte Midler, at man oftere faar et Indtryk af Højhedsvanvid. Tilliden til hans Karakter i disse hans tidligste Omgivelser belyses bedst af de Rygter, der gik om, at han foraarsagede Sorenskriver-gaarden Harstads Brand (i Throndenæs), hvorved en af ham be-svangret Kvinde indebrændte, samt om hans Forhold til hans egen Faders Død. At de lovløse Tilstande i disse nordlige Egne have hindret Undersøgelser angaaende Rygternes Sandhed, er let for-staaeligt, men maaske have de dog bevæget ham til at forlægge sin Virksomhed til Bergen, hvor han atter drev Prokuratorforret-ninger, og hvor han under Byfogdens Suspension opnaede at konstitueres i dennes Plads 1708—9, men paa Grund af sin an-massende og uforskammede Optræden mod Byens Øvrighed blev ogsaa han en Tid suspenderet. Ved at indsende en Del Finans-projekter til Kongen lykkedes det ham at vække Opmærksomhed og i Efteraaret 1710 at blive kaldt til Kjøbenhavn, hvor han kort forud havde drømt, at Kongen gjorde ham til Storkansler. Han optraadte her som en rig og fornem Mand, men paa Grund af den herskende Krig og Pest varede det en Tid, før den til Under-søgelse af hans Forslag nedsatte Kommission kom i Stand, og

denne synes ogsaa fra første Færd med rette at have stillet sig tvivlende lige over for baade ham og hans Planer, hvilket fra hans Side besvaredes med en højst overlegen Opførsel, da han troede sig sikker paa Kongens Gunst, i det denne, der i høj Grad tiltrængte Penge, har ladet sig blænde af Projektmagerens Sikkerhed. Hans Forslag, der angik Fisketiende, stemplet Papir og Toldvæsen, skulde nemlig angivelig indbringe Kronen en Del større Indtægter, rigtignok ved utaalelige Paalæg paa Norges Indvaanere. Selv ansøgte han om Charge som Rigs- eller General- eller Oberinspektør i Norge, hvorefter han vilde fremkomme med endnu flere Planer, hvilke han derpaa indsendte direkte til Kongen, saaledes om Tvangslaan, Beslag paa Dødsboers Formue, ja endog om Indførelse af Stavnsbaand i Norge.

Da alle, der kunde, under Pesten forlode Kjøbenhavn, har det formodentlig været P. J. kjærkomment, efter Udnævnelse til Oberbergamtsforvalter, at kunne foretage en Udenlandsrejse til Tyskland, Ungarn og Bøhmen for at studere Bjærgvæsen, hvori han før næppe havde nogen som helst Indsigt. Under Rejsen, hvorfra han ogsaa hjemsendte forskellige Projekter, blev han i Sept. 1711, mærkelig nok, maaske ved Protektion af Baron Vald. Løvendal, udnævnt til Amtmand i Lister og Mandals Amt. Som saadan kom han strax i Uenighed med Stiftamtmanden i Christianssand Henrik Adeler og misbrugte i den Grad sin Myndighed lige over for en engelsk Skipper, at han endog en Tid (1713—14) var suspenderet fra sit Embede. Ikke desto mindre havde han i 1715 den Dristighed at ansøge om Karakter af Étatsraad «eller noget andet anseligt Raad», dels for at forsikres om Kongens Gunst, dels for at kunne gjøre «et fornemt og bemidlet Parti». Hvis han hermed sigter til Cæcilie Cathrine Schreuder, til hvem han blev viet i Fane Kirke ved Bergen 6. Nov. 1716, har han imidlertid forregnet sig, thi Faderen, Kammerraad Hans S., der var Toldforvalter i Bergen, var allerede da i mislig økonomisk Forfatning.

Til Trods for den Advarsel, hans Suspension maatte have givet ham, vedblev J. i sin Embedsførsel at vise en saadan Egenraadighed, Hensynsløshed og taabelig Forfængelighed, at han allerede i April 1718 blev afsat fra sit Embede, hvorpaa han i Begyndelsen af 1720 igjen drog til Kjøbenhavn, hvor han atter bestormede Kongen med Tilbud og Ansøgninger, hvori hans Praleri og Overvurdering af sig selv spille samme Rolle som før, men Tilliden til ham var nu borte. Da han intet kunde opnaa, drog han, efter

at hans Hustru var død i Kjøbenhavn i Sept. 1720, til Sverige for at optage de Forhandlinger, der allerede i 1716, næppe uden hans eget Initiativ, vare drevne med den da i Norge fangne Baron Axel Lowen angaaende hans Ansættelse i svensk Tjeneste. Da ogsaa dette mislykkedes, vendte han tilbage til Danmark, hvor han nu forsøgte sig som Forfatter, i det han 1721 udgav et tidligere skrevet, større didaktisk Digt: «Et lyksaligt Liv», delvis af opbyggeligt Indhold, samt 1722 et Skrift i Prosa: «En god Bonde, hans Avl og Bjæring», der er en Anvisning til et fornuftigt Landbrug. Begge Skrifter vandt Samtidens Bifald, og selv en senere Tid har rost Digtet i stærke Udtryk, der dog synes lidet berettigede, medens Haandbogen for Landmænd er udkommen i flere Oplag. Samtidig indgav han Forslag angaaende Grønlands Kolonisation, da Hans Egede i 1721 som Missionær drog der hen, uden at dog Regeringen reflekterede derpaa. I 1722 kom han i Bekjendtskab med den svenske Kommissær, Baron G. W. Coyet, med hvem han lagde en Plan til Grønlands Erobring for Sverige, hvad dog den svenske Regering ikke vilde indlade sig paa. I Forening med en holstensk Major J. Hørling udkastede de nu en hel Del landsforræderske Planer om Grønlands Erhvervelse for Rusland, hvortil endnu skulde komme Island, Færøerne og Norge, det sidste for Zar Peters vorde Svigersøn, Hertug Carl Frederik af Holsten, men paa Grund af deres Uforsigtighed og Løsmundethed blev Sagen snart røbet. J. arresteredes 5. Febr. 1723, og efter Anvendelse af Tortur faldt Dødsdommen 5. Marts og exekveredes 8. s. M. paa Nytorv i Kjøbenhavn med Anvendelse af hele Tidens barbariske Apparat.

Hist. Arkiv XIX. Personalthist. Tidsskr. 3. R. II, 146 f. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I, 286 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Juel, Teckla Violanta, f. 1834, Forfatterinde. Fru J., Datter af Kapitajn Johan Fedder Carsten Suenssen (f. 1795 † 1840) og Margrethe f. Juel, er født i Tønning 20. Maj 1834. Sine første Leveaar tilbragte hun i Sønderjylland, hvorfra hun efter sin Faders Dod flyttede med sin Moder til Kjøbenhavn. Fra Efteraaret 1848 til Foraaret 1850 opholdt hun sig i Norge og tilbragte de følgende Aar vechselvis i Kjøbenhavn, Jylland, paa Langeland og i Christiania, indtil hun 4. Avg. 1867 ægtede Adjunkt ved Aalborg Skole, senere Justitsraad, Axel Georg Juel (f. 9. Sept. 1822) og nu tog Ophold i den By, hvor hendes Mand havde sin Virksomhed. Da han i 1876 tog Afsked, blev Kjøbenhavn Familiens faste Opholdssted. Siden

1883 har hun nydt livsvarig Statsunderstøttelse. — Under Mærkerne «J. Fedder», «Karl Krone» og med sit eget Navn har hun offentliggjort: «Den sorte Ravn», et Digt i 31 Sange, udg. af F. Barfod (1861), Fortællingerne «Planterens Datter» (1864), «I Jylland» (1865), «Hans Lindberg og Jeppa» (1866), «Blankogade Nr. 7» (1867), «To Fortællinger» (1868), «Zigeunerbarnet» (1871), «Karen» (1874), «Paa Skraaplanet» (1891) og desuden en stor Mængde Fortællinger og Digte i Tidsskrifter og Dagblade; flere af hendes Arbejder ere oversatte paa Tysk. Under Mærket «Teckla» har hun udgivet flere Musikkompositioner, hvortil hun selv har skrevet Texten.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Kathedralskole II, 86 f. *Nic. Bøgh.*

Juel, Vincents, —1579, til Hesselmed, var Søn af Jens J. til Hesselmed og Vibeke Lunge. Ved sit Ægteskab 5. Febr. 1559 med den rige Enke Eline Gjoe til Clausholm osv. (VI, 63) blev han Lensmand paa Skjoldnæsholm, som hun havde i Pant af Kronen, men som indløstes 1561. Et andet Pantelen, Bøvling, havde han fra 1564—69. I Begyndelsen af Krigen med Sverige gjorde han Tjeneste som Skibschef — han nævnes i denne Egenskab alt 1560 —, men da Baahuses kjække Forsvarer Jens Holgersen Ulfstand døde, kaldtes V. J. 1566 til hans Eftermand og var saa Hovedsmand paa dette vigtige Slot omtrent til Krigens Slutning. Derefter fik han 1571 Bergenhus og Lyse Kloster, 1572 tillige Jæderen og Ryfylke, 1574—77 Koldinghus og 1574—78 Brunlag og St. Olafs Kloster. 1579 forlenedes han endelig med Senjen Len og skulde efter en gammel Beretning have haft ~~Vording~~^{Arns}borg Len, men druknede paa Vejen her til 28. Sept. s. A. under Bornholm. Da hans første Hustru døde barnløs 20. Febr. 1563, gik han glip af Nydelsen af hendes store Besiddelser, men tilgiftede sig i Steden Gjorslev ved sit Ægteskab 4. Nov. 1571 med Elsebe Pedersdatter Svave, der endnu levede 1612. *Thiset.*

Juel-Hansen, s. Hansen, Juel. (VII, 54).

Juel-Vind, s. Vind, Juel.

Juhl, Christen Hansen, 1806—73, slesvigsk Stænderdeputeret, Søn af Gaardejer i Hjerndrup Nis Christian J. (f. 30. Nov. 1765 † 19. April 1835) og Inger Kirstine f. Petersen († 30. April 1845), var født 22. Okt. 1806 i Hjerndrup. I sin Ungdom drev han, lige-

som Faderen havde gjort, Handel med hjemmegjorte uldne Varer paa Halvoen, i Meklenborg og Hannover, indtil han 1832 overtog Faderens anselige Gaard, en af de største og smukkeste Bøndergaarde i Nordslesvig. Han deltog tidlig i den nationale Bevægelse, valgtes 1844 af den slesvigske Forening til Medlem af et Udvalg, der skulde forberede en Regulering af Tiende- og Kirkevæsenet i Haderslev Provsti, var Medbestyrer i Højskamling Aktieselskab og indtraadte 1847 i den slesvigske Forening. 1853 valgtes han til Stænderdeputeret for 2. slesvigske Landvalgsdistrikt, gjenvalgtes 1854 og 1860 og sad i alle Stænderforsamlingerne i Flensborg fra 1853—63 som Medlem af det danske Mindretal. Han udnævntes 1859 til Kammerraad, var fra 1859 Medlem af Haderslev Amtsraad (senere Kredsraad), fra 1865—68 Formand i Haderslev Amts Landboforening, fra 1870 Kirkeældste i Hjerndrup Sogn. Han ægtede 5. Okt. 1843 Marie Cathrine Elisabeth Lorenzen (f. 24. April 1823 † 22. Jan. 1868), Datter af Heinrich Nicolai L. til Refsø, og døde 25. Jan. 1873 barnløs.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 218.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Juliane Louise Amalie, Prinsesse af Hessen, 1773—1860, var den næstældste Datter af Landgrev Carl af Hessen (III, 360) og fødtes 10. Jan. 1773 i Kjøbenhavn. Medens hun, efter at hendes ældre Søster, Marie, 1790 var bleven formælet med Kronprins Frederik (Frederik VI), levede hos sine Forældre paa Louisenlund, ønskede man en Tid i Sverige at se hende som den unge Kong Gustav IV Adolfs tilkommende Dronning, og nogle svenske Herrer vare ogsaa i Besøg paa Louisenlund, ved hvilken Lejlighed Prinsessen mod sin Vilje maatte klæde sig i de svenske Farver; men Planen blev atter opgiven, uvist af hvilken Grund. 23. Maj 1810 blev Prinsessen, faa Maaneder efter at hendes yngre Søster, Louise, var bleven formælet med Hertug Vilhelm af Holsten-Sønderborg-Beck (senere Glücksborg), Kong Christian IX's Fader, efter Frederik VI's Ønske valgt til Abbedisse i Itzeho, hvor hun, der var besjælet af en levende Kjærlighed til sit Fødeland, døde 12. Marts 1860.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Juliane Marie, 1729—96, Dronning, var en Datter af Hertug Ferdinand Albert af Brunsvig-Wolfenbüttel og Antoinette Amalie af Blankenburg, og hun var født 4. Sept. 1729. Da Frederik V's første Dronning, Louise, var død 19. Dec. 1751, holdt hans Omgivelser, særlig hans trofaste Ven Adam Gottlob Moltke, det for

ønskeligt at faa ham gift saa hurtig som muligt, og skjønt han først gjorde Modstand, lykkedes det dog at faa ham overtalt. Han vilde helst have ægtet en engelsk Prinsesse, men der var ingen saadan i en passende Alder, og Moltke henledede da hans Opmærksomhed paa J. M. Hendes Portræt, der blev skaffet til Veje, fandt hans Bifald, og da Baron F. L. Dehn, Medlem af Konseillet, var bleven sendt til Brunsvig, hvor han nøje kjendte Personligheder og Forhold, for at skaffe nærmere Oplysninger om hende, og disse fandtes heldige, kom Ægteskabet snart i Stand. Hun viedes til Kongen 8. Juli 1752 paa Frederiksborg Slot og kronedes samme Dag. Moltke fortæller, at hun vandt almindeligt Bifald; men andre Beretninger, der have Sandsynlighedens Præg, gaa ud paa, at uagtet hun saa godt ud og var vel begavet, syntes Folk ikke ret om dette Ægteskab, der kom saa hurtig efter den almindelig elskede Dronning Louises Død. Hun blev ved sit Giftermaal Stifmoder til 4 Børn, selv fødte hun Kongen en Søn, den bekjendte Arveprins Frederik (V, 325).

Den vanskelige Opgave at følge efter en saa folkeyndet Forgængerinde som Dronning Louise søgte J. M. at løse ved at slutte sig nøje til det Land og den Nationalitet, hun nu skulde tilhøre, og man har Grund til at tro, at hun havde væsentlig Del i, at saa ægte danske og fremragende Videnskabsmænd som først J. Schiølderup Sneedorff og derefter Guldberg bleve Lærere for hendes Søn. Denne blev derfor den første Prins her i Landet i lange Tider, for hvem Dansk fuldt ud kom til at indtage Modersmaalets Plads; og skjønt J. M. aldrig selv naaede at kunne skrive Dansk uden slemme Germanismer, brugte hun dog gjerne dette Sprog baade i Tale og Skrift. Samtidig opfyldte hun samvittighedsfuldt sine Pligter imod Kongen, uagtet denne var hende saa utro, som en Ægtemand kunde være; selv bitre Fjender af hende have maattet erkjende, at hun plejede Frederik V under hans Sygdomstilfælde som en brav Hustru. Ikke mindre viste hun Takt ved helt at holde sig borte fra Regeringssagerne. Hendes Svoger Frederik den store havde med Glæde set hende blive Dronning; men hvor ivrig han end var for at faa den ham forhadte J. H. E. Bernstorff fortrængt, hvor villig han end i saa Henseende havde taget imod en Haandsrækning fra hendes Side, er der ikke Spor til, at hun har indladt sig paa nogen som helst Intrige imod Bernstorff. Trods sin hæderlige Færd og sine forskjellige gode Egenskaber manglede hun imidlertid uheldigvis i høj Grad sin Forgængerindes Evne til

at vinde Hjærterne; den almindelige Stemning hos Folket var og blev i Frederik V's Tid ligegyldig imod hende.

Snart efter at Christian VII havde besteget Tronen (1766), begyndte en Tilsidesættelsernes Tid for hende. Den Kjærlighed, hun søgte at vise den unge Konge, besvarede han med Kulde, og endnu værre blev det, da Struensee kom til Magten. Caroline Mathilde kunde ikke lide hende, og Kongen og hans Yndlinger kappedes om at behandle hende hensynsløst. Der var, fortæller Reverdil, aldrig Tale om, at Kongen eller Dronningen om Sommeren vilde besøge hende, uagtet hendes Opholdssted Fredensborg kun laa 2 Mile fra Hirschholm Slot, og naar man en Gang imellem for Skams Skyld indbød hende til Taffel paa dette Slot, blev hun saaledes overset, at hun maatte ønske sig langt borte. Til Drillerierne og Tilsidesættelserne kom nu ogsaa, som det med rette er blevet bemærket, at hun, naar hun saa Struensees Forhold til Caroline Mathilde, maatte føle Harme ved den Tanke, at en i Virkeligheden illegitim, men efter Navnet kongelig yngre Slægt kunde opstaa, der traadte i Vejen for, at hendes egne Efterkommere nogen Sinde kunde komme paa Tronen. Man kan tænke sig, med hvilke Følelser hun — saa at sige *ex officio* — har holdt den lille Louise Augusta over Daaben. Hun var imidlertid for ængstelig — eller for flegmatisk — til at ville tage Initiativet til kraftig Optræden imod Magthaverne; men da Sammensværgelsen imod disse var ved at danne sig, var hendes Forbitrelse for stærk til, at hun kunde modstaa at tage imod den Rolle, de sammensvorne, særlig Guldberg, kaldte hende til. De forstode at gjøre gjældende for hende, at der var de farligste Planer i Gjærde fra Struensees Side, og at Staten gik sin Undergang i Møde, hvis hun ikke traadte til. Saaledes blev hun paa en Maade Midtpunktet for den S sammensværgelse, der bevirkede Katastrofen 17. Jan. 1772 og de Ulykker, der ramte Caroline Mathilde, Struensee og Brandt.

Med ét Slag kaldtes hun herved fra sin ubemærkede Stilling frem til at blive Gjenstand for alles Opmærksomhed, og under den almindelige Jubel, som Hofrevolutionen vakte, overøstes hun med de utroligste Smigrerier, baade i Flyveskrifter, i Prædikener og Digte; man kaldte hende Esther, der havde styrtet Haman, Tvillingrigernes glørværdige Debora, eller man lignede hende med Judith; selv Suhm skrev: «Saa længe danske og norske Helte ere til, skulle Julianes, Friderichs (s: Arveprinsens) Ros vedvare, men ej forøges, thi det er umuligt. Verden vil altsaa før blive til intet,

end deres Ære forgaa.» Men samtidig lød dog som en enkelt, skarpt skurrende Mislyd et Forbitrelsesskrig imod hende fra de slagtes Lejr igjennem et tysk Flyveskrift, der fingeredes at være skrevet af en tidligere dansk Embedsmand Rothes. Hun skildredes her som en sand Djævel, der havde fremkaldt alle den senere Tids Ulykker i Danmark. Foreløbig druknede denne Forbandelse dog i alle de Velsignelser, som Folk havde travlt med at lyse over hende. Hun blev aabenbart beruset ved alt dette, saa hun endog fandt Behag i, at den sindssyge Konge hver 17. Jan. afskrev og sendte hende et ham forelagt dansk eller fransk Brev, hvori han den ene Gang efter den anden som den ydmyge Søn i en mere eller mindre sødlig Stil takkede hende, fordi hun med Fare for sit Liv havde frelst ham hin Dag i Aaret 1772. «Allerkjæreste, søde Mama», hedder det i et af dem, «var jeg i dette Øjeblik paaklædt, saa løb jeg vist op til dig og kysede dine søde Hænder tusende Gange.»

Den Ordning af Styrelsen, der fandt Sted efter 17. Jan. 1772, gav hende ikke formelt nogen ny Stilling. Hun var og blev kun Arveprinsens Moder; men paa Grund af Kongens Sindssvaghed og hendes betydelige Overlegenhed over Arveprinsen blev hun afgjort Kongefamiliens vigtigste Medlem. Skjønt det vistnok kun var i den første Tid, at hun tiltog sig at overvære Statsraadets Forhandlinger, fulgte hun dog aabenbart nøje i det mindste en Del af de vigtige Statssager. Man ser hende endog, ret som om hun var Rigernes Overhoved, føre en livlig Brevvexling om Statens Forhold udad til med sin Svoger Frederik den store, der synes at have sat virkelig Pris paa hende og var galant nok til at behandle hende, som om hun var den eneraadende i Regeringen. Men hvilket Kjendskab hun end kan have haft til adskilligt af, hvad der skete, var hun dog ingenlunde den ledende. Dertil havde hun trods sin gode Forstand ikke tilstrækkelig Overlegenhed. Størst politisk Betydning havde hun vistnok som Støtte for Guldbergs efterhaanden stærkt voxende Indflydelse.

Imidlertid var det ogsaa ved en kongelig Skrivelse blevet overdraget hende at have det øverste Tilsyn med Kronprinsens og hans Søsters Opdragelse. Skjønt Valget af General Eickstedt til Overhofmester for Prinsen ikke var heldigt, maa hans Opdragelse og Undervisning i det hele siges at have været forsvarlig. Derimod led J. M. ganske Skibbrud i sit personlige Forhold til ham. Han har tidlig vidst Besked om, hvordan Forholdet havde været imellem

hende og hans Moder, og selv efter dennes Død (1775) kan dette have gjort det vanskeligt for Enkedronningen at vinde hans Tillid; men hun synes ogsaa helt at have manglet den naturlige Venlighed, der behøvedes i dette Forhold. Dette var ikke blot til stor Skade for ham, men blev ogsaa uheldigt for hende selv, og det saa meget mere som hun havde ondt ved at give Afkald paa at faa noget at sige hos Kronprinsen, ogsaa naar han blev voxen. Det var aabenbart med Tanken herom, at hun paa en lidet klædelig Maade søgte at faa bestemt, hvem han skulde giftes med; hun havde sikkert troet at kunne udøve Indflydelse ved Hjælp af den fremmede Prinsesse, der paa en Maade kom til at skyldes hende, at hun kaldtes til at blive dansk-norsk Dronning. Frederik den store var ogsaa i denne Sag hendes Raadgiver, og efter at det var slaaet fejl med at finde en Brud i en württembergsk Prinsesse, der var Søster til den russiske Storfyrsttronfølger Pouls Hustru, tog J. M. med Iver imod det Forslag, som den preussiske Konge gjorde, at Prinsen skulde forloves med en Datter af hans Brodersøn, den senere Frederik Vilhelm II. Det var selvfølgelig ikke svært at faa den 13aarige Kronprins til at give sit Samtykke. Senere, da denne skulde konfirmeres (April 1784) for derefter at indtage en Plads i Statsraadet, overrakte J. M. ham en Række, med hendes egen Haand nedskrevne Regeringsregler. Lige saa sikkert det er, at hun var ude af Stand til at skrive et saa godt dansk Sprog som det, hvori de ere affattede, og at hun altsaa har brugt en andens, rimeligvis Guldbergs, Hjælp dertil, lige saa lidt er der Grund til at tvivle om, at de, hvad Tanker og Meninger angaar, i Hovedsagen ere hendes eget Arbejde. De indeholde adskilligt forstandigt og velment; men de ere tillige karakteristiske, ikke blot ved det stokkonservative Præg, de have, men tillige ved den taktløse Formaning, de indeholde til Tronarvingen, at han for Fremtiden skulde *hjælpe* hende og Arveprinsen.

Men denne Tanke om «Hjælp» fra hans Side, den gik ikke mindre i Lyset end Planen om Ægteskabet med den preussiske Prinsesse. Da Kronprinsen 14. April 1784 styrtede det tidligere Statsraad, var det forbi med J. M.s Indflydelse, hun faldt lige saa pludselig, som hun 12 Aar i Forvejen var kommen til Vejrs. Skjønt hendes gode Ven Frederik den store alvorlig havde advaret hende, blev hun fuldstændig overrumplet herved. I den Tid, hun paa en Maade havde indtaget den ypperste Plads i Staten, havde hun uden for en snæver Kreds ikke forstaaet at vække enten Beundring

eller Sympathi, og man har ved alt, hvad man ser af hende, Indtryk snarere af en forfængelig Nydelse af Magten end af Ærgjerrighed i større Stil, man stødes ved noget vist smaatskaaret og beregnende. Hendes Ødselhed var ej heller heldig.

Efter sit Fald tog hun snart sit Parti med Forstand og trak sig helt tilbage i Stilhed; det var ganske forgjæves, at Gustav III af Sverige i sin Iver for at gjøre den dansk-norske Stat det onde, han kunde, søgte at bringe hende til at faa en Revolution imod Kronprinsen i Stand (1785); hun var for fornuftig og loyal til sligt. Hun døde paa Fredensborg 10. Okt. 1796. Hvilke Mangler end hendes Personlighed har haft, har man ikke Ret til at frakjende hende, at der var adskilligt godt ved hende, og at hun følte for Land og Folk. De modbydelige Bagvaskelser, hvormed hendes Minde en Tid lang blev besudlet, tror intet fornuftigt Menneske mere paa.

E. Holm.

Juliane Sophie, 1788—1850, Prinsesse, Datter af Arveprins Frederik (V, 325) og Prinsesse Sophie Frederikke af Meklenborg-Schwerin, blev født paa Amalienborg 18. Febr. 1788. Prinsessen, hvis Undervisning lededes af Informator Sommer, blev 1803 sammen med sine 2 Søskende, Prins Christian og Prinsesse Charlotte, konfirmeret i Frederiksbergs Slotskapel. Hun ægtede 22. Avg. 1812 Prins Frederik Vilhelm Carl Ludvig af Hessen-Philippsthal-Barchfeldt (V, 362). Ægteparret fik Bolig i den Rybergske Gaard i Store Kongensgade, hvor Prinsessen, som blev Enke 30. Nov. 1834, døde 9. Maj 1850.

A. Thorøe.

Julius, Prins af Glücksborg, f. 1824. Prins J., Søn af Hertug Vilhelm af Holsten-Sønderborg-Glücksborg og Prinsesse Louise af Hessen-Kassel, blev født paa Gottorp 14. Okt. 1824. Her henrandt Prinsens Barndom indtil Morfaderens, Landgrev Carl af Hessens, Død 1836. Paa Glücksborg Slot, Moderens Enkesæde, fortsattes og afsluttedes hans Undervisning. 1842 traadte Prinsen efter Kong Christian VIII's Ønske i preussisk Militærtjeneste som Lieutenant. Hans militære Løbebane afbrødes midlertidig 1844—46, i det han i dette Tidsrum gennemgik et akademisk Kursus ved Universitetet i Bonn, hvorefter han gjenoptog den militære Virksomhed og avancerede til Major. Efter sin Broders Tronbestigelse som Kong Christian IX og Udbruddet af den dansk-tyske Krig tog Prins J. Afsked fra preussisk Tjeneste. 1864 udnævntes han til Oberst-

lieutenant à la suite i den danske Hær og Elefantridder; 1865 forfremmedes han til Oberst og 1868 til Generalmajor à la suite. Blandt Prinsens Udenlandsrejser maa fremhæves et Besøg hos Brodersønnen Kong Georg I, Hellenernes Konge, i Efteraaret 1865. Prinsen gjorde ved denne Lejlighed et frugtesløst Forsøg paa at mægle mellem de græske Partiførere, mellem hvilke Striden netop paa det Tidspunkt havde antaget en særdeles bitter Karakter. 2. Juli 1883 indgik Prins J. et morganatisk Ægteskab, i det han paa Slottet Ballenstedt blev viet til Elisabeth ^{de} Ziegesar, Grevinde af Roest (f. 1856), Datter af den sachsiske ^{Rittermester} Kavalierkapitajn Alaric de Z. Grevinden døde 20. Nov. 1887. Prins J. opholder sig skiftevis paa sine Villaer i Itzeho og Glücksborg. *A. Thorsøe.*

Jung, Carl August Christoph, 1815—83, Organist, Søn af Godsforvalter Johannes J. og Louise Auguste f. Rundberg, blev født paa Møen 28. Dec. 1815. Et halvt Aar efter Sønnens Fødsel købte Faderen Holtegaard ved Kjøbenhavn og flyttede der til. Som Elev af Kuhlau og Weyse var J. en Række af Aar en søgt Klaverlærer i Kjøbenhavn, ogsaa nogle Aar Meddirigent i Studentersangforeningen. Han var en almindelig afholdt Person, for hvem Dronning Caroline Amalie særlig interesserede sig. 18. April 1845 ægtede han Cathrine Holm, Datter af Kjøbmand Per H. i Randers. I 1847 blev han ansat som Organist ved Domkirken i Aarhus. Ogsaa her blev han snart almindelig afholdt og virkede som dygtig Orgelspiller og ivrig Musiker i en lang Række Aar for Musiklivets Udvikling i Aarhus, af hvis gamle Musikforening han blev Medstifter. Flere større Kompositioner af ham ere blevne udførte der, saaledes Koncertouverture i D-Dur, Fantasi for Orgel og Orkester, Kantaterne «Mødet i Fredshjemmet» og «Synd og Naade» for Soli, Kor og Orgel og en Sextet for blandede Stemmer med Akkompagnement af Orgel. Udkomne ere nogle Orgelkompositioner, Salmemelodier og et Par Sange. J. døde 1. Juli 1883.

Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Jungclausen, Jacob Philipp Albrecht, 1788—1860, Skolemand, fødtes 2. Nov. 1788 i Oldenburg i Vagrien. J. studerede i Kiel, Gottingen og Berlin og blev 1814 Rektor ved den lærde Skole i Glückstadt, 1837 ved Domskolen i Slesvig, 1847 Professor; 1855 fik han sin Afsked som Etatsraad. Han var gift med Dorothea

Elisabeth f. Bay († 10. April 1839). J. har forfattet adskillige Skole-skrifter. Han døde 13. Dec. 1860 i Ottensen.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *S. B. Thrige.*

Junge, Joachim, 1760—1823, Præst, Forfatter, blev født i Odense 28. Okt. 1760 og var Søn af Glarmester Christian J. og Magdalene Juliane f. From. Hans første Barndomslærer var den joviale Præst Hans Bunkeflod (III, 253), og ved hans senere Undervisning fik Professor Poul Holm (VII, 592) stor Indflydelse paa hans Udvikling. Han dimitteredes 1778 til Universitetet fra Gymnasiet i sin Fødeby og tog filologisk Examen 1781. Derefter var han i flere Aar Alumn paa Borchs Kollegium, tog theologisk Attestats 1786 og blev Sognepræst i Blovstrød og Lillerød i Nordsjælland 1791. I dette Embede døde han ugift 8. Juni 1823. Medens han laa ved Universitetet, var han hyppig Gjæst i Luxdorps Hus og kom ogsaa meget hos Temler og Suhm. Han udarbejdede Katalogen over Luxdorps Bogsamling (2 Dele, 1789) og indledede Fortegnelsen med en biografisk Skildring af denne sin afdøde Velgjører («patronus et fautor»). 1798 overraskede han Læseverdenen med et højt karakteristisk og interessant Skrift: «Den nordsjællandske Landalmues Karakter, Skikke, Meninger og Sprog» (udkom med nyt Titelblad 1824 og 1844). Bogen vakte stor Opsigt saa vel ved sine livlige og underholdende Skildringer af den sjællandske Bonde som ved Forfatterens overordentlige Belæsthed, hvorom den vidnede paa hver Side. Jac. Baden skrev en lang og rosende Anmeldelse i «Universitetsjournalen» af denne «sjældne» Bog, og Rektor O. Worm i Horsens er i Brev til Nyerup helt begejstret over den. Naar senere G. L. Baden omtaler Skriftet, ytrer han, at Forfatteren havde fortjent en Bispestav for det. Bogen kan endnu læses med Fornøjelse og godt Udbytte; den giver ypperlige Bidrag til Oplysning om forrige Aarhundredes Landboforhold og bevarer tillige sit Værd ved sine sproglige Iagttagelser. Men overraskede J.s Stil ved hans første Skrifs Udgivelse, virker den senere noget trættende, i det den bliver maniereret. Fortæller han saaledes i «Økonomiske Annaler» om Pæretræerne og Kartofflerne eller Bierne i sin Præstegaard, maa Læseren ved hver anden Linje gjøre Sidespring til de vilde i Amerika eller Negrene i Afrika eller Oldtidens Digtere o. dsl.; og det Bifald, hans første større Arbejde havde vundet, forøgede i ikke ringe Grad hans Selvtillid. J. var ivrig optaget af

Kants Filosofi og skrev flere Afhandlinger og en kortfattet «Kristendoms­lære» (1808) med denne som Grundlag. Men vovede saa nogen at fremsætte Kritik imod ham, kom hans koleriske Temperament i Affekt, og han blev ingen blid Modstander. Dette fik bl. a. Professor N. Treschow at føle. Hans sidste litterære Arbejde er en Afhandling «Om Manglerne i Oplysningsvæsenet, samt hvorledes de kan og bør afhjælpes», indrykket i 2. Bind af «Sjællands Stifts Landemodes videnskabelige Forhandlinger» (1816).

Erslew, Forf. Lex. J. Møller, Nyt theol. Bibl. XIX, 186. *A. Jantzen.*

Junge, Nicolai, —1614, gottorpsk Kansler, Søn af Carsten J. fra Schlichten i Ditmarsken. Han blev Dr. jur. i Heidelberg og derefter 1597 Vicekansler og senere Kansler hos Hertug Johan Adolf af Gottorp. Der er opbevaret et i flere Henseender interessant Indlæg fra ham til Hertugen, hvori han navnlig anbefaler Spar­somhed ved Hofholdningen; for øvrigt antoges han at have kal­vinske Sympathier. Han var gift 1. med en Datter af den got­torpske Raad Johan Kulemann († 1598), 2. med en Datter af Ocke Harsens fra Nordstrand. Han døde 1614 i Hamborg.

Iackmann, Einleit. z. Schlesw.-Holst. Historie II, 161. *J. A. Fridericia.*

de Junge, Severin, 1680—1757, Deputeret i Generalkommis­sariatet, Søn af Krigsraad og Krigskommissær Emanuel J. (f. 1644 † 1692) og Bodil Sørensdatter Hjort, blev 1701 Hofjunker, 1710 Kancelliraad og 1713 Justitsraad, men det synes, mærkelig nok, ikke, at han har beklædt noget Embede eller paa anden Maade været anvendt i Statens Tjeneste, før han i 1720 blev udnævnt til den vigtige Post som Deputeret i Generalkommissariatet, i hvilken Stilling han forblev til sin Død. I 1724 blev han Etatsraad, i 1731 Konferensraad og i 1736 Tilforordnet i Højesteret. 6. April 1731 blev han efter Ansøgning adlet med Navnet de Junge. Han ejede en Tid Hovedgaardene Sonnerup og Skullerupgaard^{holmv}, men solgte dem efterhaanden begge, rimeligvis tvungen dertil, da han, medens han var i Generalkommissariatet, ses stadig at have kæmpet med pekuniære Vanskeligheder. 1723 valgtes han til Hovedparti­cipant i det vestindisk-guineiske Kompagni og 1727 til Direktør i samme. S. de J. døde 1757. Han var 2 Gange gift: 1. med Ca­thrine f. de Wissing (f. 1693 † 1724), 2. med Else f. Bartholin (f. 26. Marts 1701 † 22. April 1757). Med den sidste Hustru havde han Sønnen Caspar de J., med hvem Slægten uddøde 1759.

A. Leigh-Smith.

Jungersen, Frederik Olfert, f. 1836, Præst, er en Søn af Sognepræst Jørgen Holger Andreas J. og Charlotte Marie f. Mørch. Han blev født 2. April 1836 i Harridslev Præstegaard i Aarhus Stift og kom i Roskilde Skole, hvorfra han blev dimitteret 1853. Efter 1861 at være bleven theologisk Kandidat bestyrede han en Privatskole i Troense, indtil Krigen kaldte ham. Han var med ved Danevirke, Dybbøl og Als og avancerede i April 1864 til Lieutenant. Da Freden var sluttet, aabnede han (1865) i Forening med Chr. Bredsdorff (III, 42) i Kjøbenhavn «Nørrebro Latin- og Realskole», af hvilken han var Medbestyrer, indtil han (1870) af Dr. G. Rode blev opfordret til at tage Del i Ledelsen af Højskolen paa Skovgaard i Ordrup. 1877 blev han Sognepræst for Blære og Ejdrup i Viborg Stift, men der fra blev han 1881 forflyttet til Vig og Asmindrup paa Sjælland. 1890 blev han af den Valgmenighed, der efter Pastor C. J. Brandts Død havde udskilt sig af Vartovskredsen, kaldet til Kjøbenhavn, og 28. Dec. s. A. holdt han for første Gang Gudstjeneste med sin frie Menighed i den Bedesal, der var bleven indrettet paa Chr. Winthers Vej. 29. Okt. 1893 ombyttede Valgmenigheden denne Bedesal med den for frivillige Gaver opførte Immanuelskirke.

I Foraaret 1873 holdt J. paa Borchs Kollegium en Række Foredrag over S. Kierkegaard, Grundtvig og R. Nielsen. I disse Foredrag, der s. A. bleve udgivne under Titelen «Dansk Protestantisme», gjorde han Rede for den Forening af Grundtvigs kirkelige Anskuelse og R. Nielsens filosofiske Dualisme, i hvilken han havde fundet Hvile, og ogsaa paa anden Maade tog han Del i den Strid, der førtes om R. Nielsens Filosofi. I de senere Aar er han ved et Par Skrifter («Hvad er Sandhed?», 1885; «Den frie Tanke, Theologien og den levende Gud», 1889) optraadt imod det moderne Fritænkeri, og som Medudgiver af Maanedsskriftet «Danskeren» har han af og til taget Ordet om Tidens brændende Spørgsmaal. — 13. Dec. 1871 ægtede han Regitze Sophie Zinn, Datter af Grosserer L. M. Z. og Regitze Sophie f. Gjøvdad.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 584.

Fr. Nielsen.

Jungersen, Hector Frederik Estrup, f. 1854, Zoolog. Han er Søn af Provst Anders Chr. J., Sognepræst til Skjellerup og Ellinge paa Fyen, og Hedevig Ingeborg f. Bang og fødtes i Dejbjerg i Jylland 13. Jan. 1854, blev 1871 Student med Udmærkelse fra Odense Kathedralskole og tog Magisterkonferens i Zoologi 1877.

I 1879 udnævntes han til Adjunkt ved Metropolitanskolen og holdt fra 1883—85 Forelæsninger i Zoologi ved Universitetet for de medicinske studerende. I 1886 blev han tillige ansat som Docent i Zoologi ved Polyteknisk Lærestanstalt og opholdt sig i 1888 med offentlig Understøttelse i Udlandet, især ved Würzburger-Universitetet. I 1889 disputerede han for Doktorgraden («Bidrag til Kundskaben om Kjonsorganernes Udvikling hos Benfiskene»). Ligesom hans første videnskabelige Arbejde, «Bidrag til Kundskab om det Jacobsonske Organ hos Hvirveldyrene» (1881), saaledes omhandle ogsaa de fleste af hans senere Arbejder anatomiske Æmner, særlig Urogenitalorganerne hos Hvirveldyrene: «Om Udviklingen af den Müllerske Gang hos Padderne» (1892), «Om Embryonalnyren hos Støren» (1894). Blandt hans øvrige Afhandlinger, der fortrinsvis indeholde Undersøgelser over Koraldyrene, maa særlig nævnes «Om Bygningen og Udviklingen af Kolonien hos *Pennatula phosphorea*» (1888). — Gift 26. Maj 1887 med Anna Margrethe Volqvartz (f. 29. Juli 1861), Datter af Grosserer Otto V. og Veronique Françoise f. Bølling.

Universitetsprogr. til Reformationstesten 1889.

Jonas Collin.

Junggreen, Jens Peter, 1827—86, slesvigsk Patriot, en Søn af Skibsfører Lorenz Hansen J. (f. 16. Sept. 1797 i Aabenraa, † 1829 i Riga) og Henriette f. Thomsen (f. 16. April 1800 i Ris, † 3. Jan. 1873 i Aabenraa), var født 14. Avg. 1827 i Aabenraa. Hans Farfader, Jens Ljunggren fra Kalmar († 1839), var ligeledes Sømand. L. H. J.s Enke ægtede 3 Aar efter Mandens Død Tobaksfabrikant Johan H. Middelheus, i hvis Hus J. voxede op. Han besøgte Byens Rektorskole, hvor al Undervisning var tysk, men i et patriotisk Hjem og under Paavirkning af Mænd som M. Bahnsen (I, 448) og Fr. Fischer (V, 167) lærte han trods sin tyske Skoledannelse at elske Fædreland og Modersmaal med brændende Lidenskab. Efter en kort Soldatertjeneste i Vinteren 1850—51 udvandrede han, efter et Par Aar at have arbejdet i sin Stiffaders Tobaksfabrik, i 1853 til Australien, men rejste, misfornøjet med Opholdet der, til Kalifornien og der fra til Virginien, hvor han satte sig ind i Tobaksdyrkning og Tobaksfabrikation. Efter sin Hjemkomst 1856 nedsatte han sig s. A. som Tobaksfabrikant i Aabenraa.

For Offentligheden fremtraadte J. først, da han 1865 paa-begyndte en publicistisk Virksomhed i «Freia», hvilken han fra 1868 lige til sin Død fortsatte i «Danevirke». Dyb Harme over Adskillelsen fra Fædrelandet og over den tiltagende Underkuelse

af den danske Folkeand drev ham dertil. Han henvendte sig i sine med klare og veltalende Ord skrevne Artikler dels til de fremmede Erobrere, hvilke han ved fortræffelig valgte Henvisninger til deres egen Historie og deres bedste Mænds egne Ord foreholdt deres gruelige Uret mod et fremmed, om end beslægtet, Folk, dels til sine Landsmænd, hvilke han med indtrængende Varme formanede til Enighed og Sammenhold, til med Taalmodighed at finde sig i deres ufortjente Skæbne, men ikke et Øjeblik at opgive Haabet om, at den himmelske Retfærdighed vilde føre dem frelste ud af deres pinefulde Udlændighed, og ved en værdig Hævden af deres Sprog og Traditioner at bevare Muligheden for en Gjenforening med Danmark. Det var en lang Række af Artikler, der i Løbet af 20 Aar fløde fra J.s Pen med uregelmæssige Mellemlum, men naar der forestod vigtige Begivenheder, saasom Valg, vare Slesvigerne altid sikre paa at læse manende og opmuntrende Ord fra J. Han besad en ikke almindelig Evne til at behandle det samme Æmne fra de forskjelligste Sider, og ved sit gode Kjendskab til Tysklands nyere politiske Historie og Litteratur kunde han ofte slaa Tyskerne med deres egne Vaaben fra deres Fornedrelses- og Befrielsestid.

Ved Siden af dette ihærdige litterære Arbejde, hvorpaa han anvendte megen Flid og megen Tid, deltog han med stor Iver i hele den politiske og nationale Bevægelse i Nordslesvig efter 1864, og den preussiske Regering, som stadig søger at uskadeliggjøre de danske Slesvigeres bedste Talsmænd, lod da ogsaa 1875 J. tiltale for en af hans Artikler i «Danevirke» og fik ham dømt til 6 Maaneders Fæstningsstraf i Magdeburg. 1878 henvendte han sig direkte til det tyske Folk i en lille Piece: «An das deutsche Volk», som han lod omdele i den tyske Rigsdag. Den endte med de for J.s hele Tankegang karakteristiske Ord: «Viser os Retfærdighed, og for det lidet betydende Tab ville I faa hundredfold Erstatning, naar I kunne sige til de andre Nationer: Vi have gjort Ret og Skjel, ogsaa da vi vare stærke nok til at forsvare Uretten. Retfærd højner et Folk.» Kort efter blev Prager-Fredens Artikel 5 hævet, og for at samle sine Landsmænd til endnu kraftigere Modstand imod de Fortyskningsbestræbelser, der kunde ventes fordoblede, gjenoptog J. den oftere fra anden Side fremkomne og flere Gange paa større Møder drøftede Plan om en fastere Organisation, og det lykkedes ham paa et Møde i Aabenraa 2. Avg. 1881 at faa dannet «Foreningen til Bevarelsen af det danske Sprog i Slesvig», hvis Formand han blev.

Efter H. R. Krügers Død (1881) var der i nogle Aar Uenighed mellem de danske Slesvigere om Kampmaaden. Medens nogle vilde fortsætte den Krüger-Ahlmannske Edsnægtelse i den preussiske Landdag, holdt andre det for rigtigere, at der ogsaa der kæmpedes mod Undertrykkelsen. Partierne vare omtrent lige stærke, og ved Rigsdagsvalget 27. Okt. 1881 fik Hans Lassen, der ikke vilde fortsætte Edsnægtelsen, de fleste Stemmer, saa at han valgtes ved Omvalget 8. Nov. Men ved det følgende Valg, 28. Okt. 1884, opnaaede J. et lille Flertal og valgtes ved Omvalget 11. Nov. Han mødte nu 3 Aar i den tyske Rigsdag, hvor han navnlig 1885 stillede Forslag om det danske Sprogs Gjenindførelse i Skole og Retspleje, men blev afvist dermed. Han optraadte ikke sjælden som Taler, naar han fandt Lejlighed til at gjendrive Modstandernes falske Paastande om statsretlige og sproglige Forhold i Slesvig, men stedse med et Maadehold, der aftvang Modstanderne Agtelse. Den trykkende Følelse af at staa ene i den ulige Strid undergravede efterhaanden hans i Forvejen ikke stærke Helbred, og han døde 19. Juli 1886.

J. var 4 Gange gift: 1. (15. Juli 1856) med Cathrine Marie Franziska f. Otte (f. 8. Jan. 1836 † 21. Jan. 1866), Datter af Maler Oskar O.; 2. (7. Febr. 1871) med Thora f. Kliene (f. 21. Febr. 1840 † 27. Dec. 1871), Datter af Sognepræst til Sønderho Peter Johan K.; 3. (25. Maj 1875) med Anna f. Algreen-Ussing (f. 17. Sept. 1841 † 18. Nov. 1877), Datter af Konferensraad, Generalprokurør Tage A.-U.; 4. (21. Febr. 1884) med Anna Cathrine f. Cornett (f. 12. Dec. 1839), Datter af Sejl- og Kompasmager Jørgen C.

Kal. Danmark 1887, S. 123 ff. H. Kau, J. P. Junggreen (1894).

H. R. Hiort-Lorenzen.

Just, Anton Frantz, 1766—1829, Forfatter, er født 26. Febr. 1766 i Viborg og Søn af Kapellan ved Sortebrødrekirke Ivar Dam J. og Ingeborg Cathrine f. Friedenreich. Han blev Student fra Viborg Skole 1785, tog næste Aar anden Examen og 1789 Landmaaler-examen. Derpaa blev han Huslærer paa Gaarden Strandet i Fjends Herred og siden Ejer af den ved Giftermaal med Proprietær Jørgensens Enke, Regine Christiane f. Lerche (f. 4. Jan. 1749 † 13. Jan. 1826). Denne Ejendom solgte han 1797 og nedsatte sig i Viborg som Boghandler og Bestyrer af Byens Bogtrykkeri. 1812 fik han selv Privilegium som Bogtrykker. Han var desuden Forligelses- og Landvæsenskommissær, Stempelpapirsforvalter og i nogle Aar

Hospitalsforstander, arbejdede ivrig for Træplantning og virkede ogsaa som Dyrlæge. Med denne brogede Virksomhed forenede han en lige saa mangeartet Forfattergjerning, ved hvilken han baade søgte at gavne i Oplysningstidens Smag og tillige at bøde paa sine daarlige økonomiske Forhold, der lige til hans Død (6. Maj 1829) skaffede ham en Mængde Gjenvordigheder, som i Forening med periodiske Anfald af Sindssygdом formørkede hans Liv. Han debuterede som Forfatter med en Samling Digte (1792), af hvilke de komiske vandt meget Bifald; men hans senere poetiske Forsøg vare mislykkede. Saa slog han sig paa det nyttige. 1797 begyndte han Udgivelsen af «Viborger Samler» og fortsatte denne Avis i 30 Aar. Tillige udgav han en lang Række Skolebøger og Almueskrifter, i hvilke man ikke finder grundige Kundskaber, kritisk Behandling eller god Smag, men ofte en ganske livlig Fremstilling, lempet efter udnannede Læseres Tankegang. Flere af dem bleve meget udbredte. Hans «Bondepraktika» (1798), «Naturhistorie om Dyrene» (1802) og «Haandbog for den læsende Ungdom» (1800) udkom i mange Oplag. Den sidste har holdt sig som Læsebog i jyske Landsbyskoler indtil den nyeste Tid.

Erslew, Forf. Lex. Litteraturlid. 1829, S. 429.

Joakim Larsen.

Justesen, Heinrich Emil Ferdinand, f. 1845, Forfatter. J., født 27. Sept. 1845 i Slagelse, er Søn af Prokurator Peter Theodor J. († 1863) og Christine Wilhelmine f. Schnegelsberg († 1891). Efter i 1861 at have taget Præliminærexamen tog J. i 1866 dansk-juridisk Examen, var 1867—70 By- og Herredsfuldmechtig i Holstebro, nedsatte sig 1870 som Sagfører i Ringkjøbing, blev 1883 Branddirektør og forflyttedes i denne Egenskab i 1886 til Nykjøbing paa Falster. Medens han boede i Ringkjøbing, var han tillige Strandingskommisær og fra 1880—81 Redaktør af det lokale Højreblad «Ringkjøbing Amts Folkeblad». — J.s Forfattervirksomhed har sin Oprindelse fra hans Passion for Jagt, hvortil der var rig Lejlighed i Vestjylland. Han debuterede i 1881 med en Samling halv novellistiske Skildringer under Titelen «Jægerliv», der fandt en god Modtagelse, og denne Samling er senere bleven efterfulgt af flere andre; de udmærke sig alle ved en tiltalende frisk Fremstilling af Jagtlivets dagligdags Begivenheder, hvorimod de novellistiske Partier ere en Del svagere. End videre har han udgivet et Par Haandbøger, «Haandbog for Jægere» (1889) og «Danmarks Vildt» (1891), samt til Stadighed været Medarbejder ved forskjellige Sportstidsskrifter

o. lgn. J. var særdeles ivrig for Oprettelsen i 1884 af «Dansk Jagtforening», i hvilken han i en Aarrække beklædte Stillingen som Sekretær (indtil 1893) og som Redaktør af Foreningens Organ, «Dansk Jagttidende» (indtil 1891). — J. blev gift i 1871 med Johanne Kirstine Hansen (f. 17. Febr. 1845), Datter af Bagermester H. J. H. og Ane f. Winther.

A. Leigh-Smith.

Justesen, Hieronymus, † 1607, s. Ranch.

Justesen, Jens, † 1684, s. Bjerre (II, 349).

Justesen, Niels, 1705—98, Ronde, fødtes i Hevne i Fosens Fogderi. Faderen hed Justen Belsvik. N. J. kom som Gaardskarl til Hitteren og var i denne Stilling ved Aarhundredets Midte, da han overtog den beneficerede Gaard Ejde, der var i en saa elendig Tilstand, at han fik den afgiftsfri for sin Livstid. Den var at regne for en «øde Gaard», men da han forlod den, var den en af Sognets betydeligste med en Besætning af 20 Køer og en Avling af 90 Tdr. Korn. Dette for hin Tid saa forbavsende Resultat skyldtes hans Ingeniørtalent og utrættelige Arbejdsomhed. Ved at bortlede en Elv, hvis nye Leje til Dels maatte lægges gennem Fjæld, fik han tillagt sin Gaard et betydeligt og frugtbart Agerland, og han brugte aldrig dertil anden Hjælp end sin Hustru, 2 Dotre, en Gut og en Tjenestepige. Hans Arbejde vakte Opmærksomhed, og det kongl. Landhusholdningsselskab skjænkede ham sin mindre Guldmedaille og en Sølvpokal, der endnu opbevares i hans Familie. Han blev gift 1745 paa Hitteren med Cornelia Jacobsdatter Jevik. Han døde 1. Jan. 1798.

O. Malling, Store og gode Handlinger S. 529.

D. Thrap.

Jutta, —1250—, Dronning, var en Datter af den sachsiske Hertug Albrecht († 1260) af det askaniske Hus i hans 1. Ægteskab, med den østerrigske Hertugdatter Agnes, og ægtede 1239 den danske Konge Erik Plovpenning. Hun nævnes som Vidne i det Brev, hvori hendes Ægtefælle faa Maaneder efter Faderen Valdemar Sejers Død udtalte sit Ønske om at dø i Minoriternes Dragt og blive begravet i denne Ordens Kirke i Roskilde. Ellers haves om J. blot den tilfældige Oplysning, at hun, medens hun boede paa Skanderborg, i høj Grad plagede Munkene i Øm Kloster; hun søgte at tage det Korn, de høstede, fra dem og lod deres Gods paa Baade føre til sit Slot. J. fødte sin Mand adskillige Børn; det er

usikkert, om der deriblandt har været Sønner, og hvis saa var, døde de i det mindste før Faderen; derimod kjendes 4 af hendes Døtre, hvoraf de to bleve Dronninger, Sophie i Sverige og Ingeborg i Norge (ovfr. S. 282), medens Jutta (s. ndfr.) og Agnes (I, 119) en Tid vare klostergivne. Efter Eriks Drab 1250 er J. vistnok snart draget tilbage til sit tyske Hjem, og hun ægtede siden en Grev Burchard af Rosenburg, der var Borggreve i Magdeburg; en Datter af dette Ægteskab var Sophie, der blev gift med Erik af Langeland (IV, 556).

Kr. Erslev.

Jutta, o. 1244—1284, en Datter af Erik Plovpenning og opkaldt efter sin Moder (s. ovfr.). I Aaret 1266, da hun var 20 Aar gammel, indtraadte J. i det af hendes Søster Agnes stiftede St. Agnes' Kloster i Roskilde, og snart efter blev hun, da hun ansaas for «modnere og klogere» end Søsteren, dennes Efterfølger som Klosters Abbedisse. Hverken hun eller Søsteren fandt dog Behag i det strænge og ensomme Klosterliv; i 1272 forlode de deres selvvalgte Stand, og kort efter drog J. paa Besøg hos Kong Valdemar Birgersen af Sverige, der var gift med hendes Søster Sophie. Hun «kom som en Engel fra Himmerig», og hendes Skjønhed bedaarede den kvindekjære Valdemar; «med Kongen», hedder det i den svenske Rimkrønne, «blev hun da saa kjær, at han kom hende alt for nær». Forholdet maa have vakt stor Opsigt; det blev et Tønder til Brødrenes Rejsning imod Valdemar, og denne foretog en Pilegrimsrejse til Rom, vistnok for at sone Broden. Snart efter maa J. være vendt tilbage til Danmark, hvor hun havde Strid om sit Jordegods baade med Klosteret i Roskilde, der nægtede hendes Ret til at tage tilbage, hvad hun en Gang havde skjænket det, og med Kongen, der forholdt baade hende og hendes Søstre, hvad der tilkom dem som Arv efter deres Fader. Til sidst bød dog en Danchofsdom 1284 Kongen at udlevere Eriks Døtre al deres Arv, og i det mindste J. fik virkelig en Del Gods udlagt, men endnu i samme Aar døde hun. Naar det ofte siges, at hendes Forhold til den svenske Konge førte til Fødselen af en Søn, Erik, beror dette paa Misforstaaelse; Erik var vistnok Valdemars ægtefødte Søn.

Suhm, Hist. af Danmark X.

Kr. Erslev.

Juuel, Andreas Thomas, 1817—68, Landskabs- og Porcellænsmaler. J., Søn af Skomagermester Johannes J. og Marie Christine f. Berg, blev født 17. Okt. 1817 i Kjøbenhavn og efter sin Konfirmation sat i Lære ved den kgl. Porcellænsfabrik for at ud-

dannes til Porcellænsmaler. Samtidig gennemgik han Akademiet, dog ikke længere end til Gibsskolen. Fra 1836—55 udstillede han som Landskabsmaler og vandt 1847 den Neuhausenske Præmie i dette Fag samt solgte et Par Billeder til den kgl. Malerisamling; men han fik dog ikke noget betydeligt Navn som Maler og ernærede sig i længere Tid nærmest som Tegnerlærer. Derimod uddannede han sig til en dygtig Porcellænsmaler. Allerede 1843 havde han vundet den Neuhausenske Præmie for et paa Porcellæn malet Portræt, Præsten Hornsyld efter Maleri af Vilh. Bendz, og 1845 samme Præmie for et originalt Landskab, medens han i 1853 fik Rejseunderstøttelse af den Keiersenske Fond som Porcellænsmaler. Efter at han i 1857 var bleven ansat som Bestyrer ved Bing & Grøndals Porcellænsfabrik, helligede han denne hele sin Kraft og udfoldede en saadan Dygtighed i Ledelsen af dens kunstneriske Del, at han i 1862 fik Fortjenstmedaillen i Guld. Han havde i 1843 ægtet Else Alette Møller, men i forholdsvis ung Alder afgik han ved Døden 21. Avg. 1868, medens Enken endnu lever.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Juul, jvfr. Juel.

Juul, Absalon, 1555—1589, til Mejlgaard, var Son af nedenstaaende Axel J. og blev født paa Villestrup 12. Avg. 1555. 16 Aar gammel blev han sendt til Universitetet i Wittenberg, og efter at have fuldendt sine Studier blev han 1575 Sekretær i Kancelliet og tiltraadte ved Faderens Død 2 Aar efter Kantordømmet i Viborg, hvorpaa han alt 1572 havde faaet Ventebrev. Efter at han 1580 var bleven øverste Sekretær, forlenedes han 1582 med Jerpen Præbende i Oslo Domkirke, som han dog alt det følgende Aar afstod til Fordel for Anders Sørensen Vedel; først 1587 fik han en anden Forlening, nemlig Rejns Kloster. Desuden var han lønnet med et Kanonikat i Aarhus Domkirke, hvilket han endnu besad ved sin alt 16. Nov. 1589 indtrufne Død. Han var ugift.

Danmarks Adels Aarbog 1890, S. 266.

Thiset.

Juul, Axel, 1503—77, til Villestrup, Søn af Søren J. til Hede-
gaard og Dorthe Iversdatter Skjernov, fik en lærd Uddannelse, der vistnok blev fuldendt i Udlandet, thi den Magistertitel, han bar som yngre — senere benyttedes den ikke —, maa han utvivlsomt have erhvervet ved et fremmed Universitet. Tilhørende Lilje-
Juulernes den Gang lidet anselige Slægt maatte han, hvis en lille

Landadelsmands tarvelige Kaar ikke tilfredsstillede ham, selv bane sig Vej, og dette lykkedes ham ogsaa ved hans Evner og Kundskaber, saa at han skaffede sig og sine Efterkommere Plads iblandt Højadelen. Sin Virksomhed begyndte han som Sekretær i Kancelliet, hvor han tjente i adskillige Aar og henledte Frederik I's Opmærksomhed paa sig. I Foraaret 1532 sendte denne Konge ham til Stockholm for hos Gustav I at opnaa, at svenske Skibe sluttede sig til den Flaade, der skulde angribe Christian II i Norge, og i Slutningen af det følgende Aar var han Medlem af det Gesandtskab, som drog til Sverige, og hvis Underhandlinger førte til Forbundet af 2. Febr. 1534, hvilket imidlertid paa Grund af Begivenhedernes Gang ikke blev ratificeret fra dansk Side. Da Johan Rantzau 1534 havde knust den jyske Bondestands Rejsningsforsøg, blev det Peder Ebbesen Galts og A. J.'s Opgave at tinge med Bønderne om den «Halsløsning», de maatte betale for at faa deres ved Opstanden forbrudte Gods tilbage, et pinligt Hverv, som imidlertid synes at være blevet udført af de 2 Kommissærer med al den Haardhed, Regeringen ønskede. Ogsaa andre Hverv røgtede han samtidig i Jylland: han var 1536 med at opkræve Sølvs-katten og sad 1537 i det kongelige Retterting.

Denne Virksomhed fortjente sin Løn, som ikke heller udeblev. Efter at allerede Frederik I havde betænkt ham med mindre Løns- og Ejendomsbreve, blev han 1536 Lensmand paa Aalborghus (til 1550), og et Par Aar efter fik han tillige Essenbæk Kloster i Pant, et talende Vidnesbyrd om, at den faa Aar i Forvejen vistnok temmelig ubemidlede Mand allerede var ret velhavende. Herom vidnede ogsaa og vel endnu mere det prægtige Herresæde med 4 Fløje og Taarn, som han i disse Aar (1538—42) opførte paa Villestrup (i Hindsted Herred), der som en ubetydelig Ejendom var gaaet i Arv til ham fra Faderen, men nu udvidedes. Alt tyder paa, at A. J. har haft et ikke almindeligt Greb paa at samle Gods — man fristes til at tro, at han ogsaa selv har bragt noget ud af «Halsløsningen» —, og dermed forenede han en sjælden Indsigt i Loven, saa at han gik sejerrig ud af de Processer, hans Samlerlyst paaførte ham. Da hans Fætter Niels Marquardsen Skjernov 1553 havde overdraget ham sin Gaard Mejlgaard, men denne Transaktion fremkaldte Indsigelser, fik A. J. Fætteren til paa en mærkelig Maade at adoptere ham som Søn, saa at han efter Niels Marquardsens Død (1560) tiltraadte Arven, som han forstod at hævde. Ogsaa paa denne Gaard opførte han nye Bygninger (1573).

1551 sendtes A. J. tillige med Christoffer Throndsen Rustung og Otte Stigsen til Island i Anledning af de der herskende Uroligheder. Expeditionen endte dog hurtig, og A. J. vendte tilbage til Jylland, hvor han s. A. fik Stillingen som en af Landsdommerne, hvilken han beholdt, saa længe han levede. Med Asmild Kloster var han forlenet fra 1551 til sin Død. 1557 opnaede han desuden Værdigheden som Kantor ved Domkapitlet i Viborg. Men videre naede han ikke heller: han blev ved at være knyttet til Jylland og fik aldrig Sæde i Rigsraadet, hvor man skulde have troet, at der var Brug for hans Dygtighed. Under Syvaarskrigen maatte han gjentagne Gange forstrække den tomme Statskasse med Penge-midler. Han døde 10. Avg. 1577 i Viborg. 30. Juli 1542, samme Aar som Byggeriet paa Villestrup afsluttedes, holdt han Bryllup med Kirstine Ovesdatter Lunge (f. 1524 † 28. Nov. 1588). Hun forøgede hans Godsrigdom og fødte ham en talrig Børneflokk.

Danske Herregaarde VI: Villestrup. Danske Mag. 4. R. III, 209. Tauber og Nielsen, Embedsmænd i Aalborg S. 22 ff. Danmarks Adels Aarbog 1890, S 263. Saml. t. jydske Hist og Topogr. V, 40 ff. *C. F. Bricka.*

Juul, Axel, 1606—71, til Volstrup og Gundetved, Son af ndr. nævnte Iver J. og Ingeborg Parsberg, blev født paa Villestrup 13. Okt. 1606. Han tiltraadte 1619 en lang Udenlandsrejse, studerede i Giessen, Strasburg, Padua og Genf, opholdt sig i Rom og traf endelig 1628 i Paris de danske Gesandter Christian Thomesen Sehested og Jørgen Brahe, med hvem han fulgte til London. Her fra rejste han i Palle Rosenkrantz' Følge 1629 til Danmark, hvor han s. A. blev ansat i det danske Kancelli. I Kongens Ærende sendtes han 1632 til Holland og 1633 til Sachsen. 13. April 1634 ægtede han i Kjøbenhavn Elisabeth Friis, Datter af Kansleren Christian F. til Kragerup. Han synes at have haft en Del aandelige Interesser; han ejede saaledes et Kunst- og Naturaliekabinet, som pristes af hans Skriver, den bekjendte Arent Berntsen, og desuden et Bibliothek, som han 1659 sørgede for at bringe i Ly af Frygt for Svenskerne. Derimod kom han ikke til at spille nogen politisk Rolle; det blev uden Betydning, at Rigsraadet i Sept. 1660 indstillede ham til Optagelse i det. Han døde 18. Nov. 1671 paa Volstrup. Hans Enke døde 23. April 1677.

H. Jensen, Ligpræd. ov. A. J.

J. A. Fridericia.

Juul, Christian Frederik Adrian Baron, f. 1838, Politiker. J., der er født 15. Okt. 1838 paa Lundbæk, er en Son af Kammer-

herre, Kapitajn Niels Baron J. til Substitutionen for Baroniet Rysensten (f. 1804 † 1889) og Philippine f. Kjær. I 1859 blev han Student fra Aalborg Kathedralskole og tog i 1866 statsvidenskabelig Examen. Efter at have købt Mundelstrupgaard kom han 1874 ind i Landstinget, hvor han, valgt af Højre, havde Sæde som Repræsentant for 9. Kreds indtil 1890 og siden 1893 har været kongevalgt Medlem. Han har særlig taget Del i Behandlingen af Sager, der stode i Forbindelse med Landbruget, og af finansielle og militære Anliggender og jævnlig været Medlem af Landstingets Finansudvalg. J. har i en Aarrække været Sogneraadsformand, siden 1886 Amtsradsmedlem, fra 1870 Meddirektør for Brandforsikringen «Jylland», fra 1889 Direktør for den taarupgaardske Stiftelse. Han arvede Substitutionen for Baroniet Rysensten og Hovedgaarden Lundbæk 1889 og udnævntes til Kammerherre 1890. I 1868 ægtede han Elisabeth Hendrine Meinig (f. 1842), Datter af Etatsraad, Herredsfoged Carl Did. M. og Elise Ovidia Caroline f. v. Hadeln.

M. P. Friis.

Juul, Christian Sehestedt, 1806—61, Godsejer og Politiker, født 26. Marts 1806 paa Herregaarden Ravnholt ved Nyborg, Søn af Ove Christen Sehestedt J. (f. 1781 † 1815) og Sophie Hedevig f. Komtesse Rantzau (f. 1783 † 1818), arvede 1815 Stamhuset Ravnholt, men overtog først 1834 Styrelsen deraf og tilbagekøbte 1836 Hellerup, som hans Fader havde maattet sælge til Staten. Imidlertid var han 1823 bleven Student og var 1824—33 Lieutenant i Hestgarden (fik 1842 Ritmesters og 1860 Majors Titel). Han var en dygtig Godsejer og øvede som praktisk Forretningsmand en meget udstrakt Indflydelse samt viste stor Iver for at fremme Fyns økonomiske Udvikling. Han var 1838 Stifter af og indtil sin Død Formand for Fyns Stifts Brandassuranceselskab; var 1846 Medstifter af Fyns Diskontokasse og siden Formand for dens Repræsentantskab (gav den væsentlig Støtte under Pengekrisen 1857 og holdt mangt et Handelshus oppe ved sin Hjælp); var 1842—45 Medlem af Odense og siden 1848 af Svendborg Amtsråd, 1857 Medstifter af Privatbanken og siden 1858 Repræsentant for Landbygningernes almindelige Brandforsikring. S. J. var Præsident for Landmandsforsamlingerne i Kjøbenhavn 1852 og i Flensborg 1854 (hvor han ved Festmaaltidet af Hensyn til Tyskerne forbød at spille «Den tapre Landsoldat»). 1842—44 samt 1848 var han Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde, 1848—49 kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigs-

forsamling og siden 1854 af Rigsraadet, hvor han hørte til Helstatsmændene. Siden 1840 var han Kammerherre. Døde 2. Sept. 1861. — S. J. blev 4 Gange gift: 1. (1829) med Amalie Conradine Annette Sophie v. d. Maase (f. 1809 † 1830), Datter af Staldmester Anton Fred. Adam v. d. M.; 2. (1835) med Anna Beate Frederikke Sigfriede Baronesse Reedtz-Thott (f. 1816 † 1842), Datter af Otto Baron R.-T.; 3. (1844) med Agnes Frederikke Vilhelmine Charlotte Komtesse Platen-Hallermund (f. 1821 † 1846); 4. (1847) med dennes Tvilling-søster, Clara Adolphine Therese Caroline Vilhelmine (f. 1821 † 1887).

Barfod, Dansk Rigsdagskal. Fyens Stiftstid. 2. Sept. 1861. Illustr. Tid. 29. Sept. 1861.

Emil Elberling.

Juil, Esger, —1325, Ærkebisp, var en Søn af den jyske Herremand Niels J., der 1285 var en af Dommerne angaaende Als, som blev frakjendt Hertug Valdemar. Sønnen blev tidlig Kannik i Ribe, og under Erik Menveds Strid med Jens Grand stod han paa Kongens Side; han optraadte som hans befuldmægtigede under Retsforhandlingerne 1299 med den pavelige Udsending Isarnus og rejste siden til Rom, saaledes at det vistnok er ham, der i Forening med Jon Litle har Fortjenesten af at have gennemført den endelige Bilæggelse af Ærkebispstriden, hvorved den Bøde, Kongen var dømt i, blev nedsat, og Jens Grand forflyttedes fra Danmark. Kongen lønnede E. J. rigelig; i 1305 forlenedes han med det Præbende i Lund, som Kongen oprettede for at fejre sin Udsoning med Kirken, og Aaret efter blev han Biskop i Aarhus. Da endelig Lunde Ærkestol blev ledig ved Isarnus' Forflyttelse, udnævnte Paven E. J. til Ærkebisp (1310), og i 1311 rejste han til Vienne, hvor Paven da afholdt Koncilium, for at hente sit Pallium; Kongen forstrakte ham med de Penge, der vare nødvendige hertil.

Da E. J. var bleven den danske Kirkes Overhoved, forstyrredes imidlertid hans gode Forhold til Kongen. I Vienne udvirkede han en Del pavelige Buller, der gik ud paa at skaffe ham og andre danske Bisper Gods tilbage, der med urette var blevet dem berøvet, og skjønt Kongen ikke var nævnt, opfattedes disse Befalinger dog som rettede imod ham; hans Prokurator ved Kirkeforsamlingen protesterede strax imod dem, og da E. J.s Handlemaade rygtedes i Danmark, blev Kongen meget opbragt. Landets Bisper maatte hver for sig udstede Troskabsforsikringer og love ikke at benytte sig af de i Vienne erhvervede Buller, og da E. J. selv kom til Danmark, paastod Kongen oven i Kjøbet, at han ligesom saa mange

andre jyske Stormænd havde ophidset Almuen og voldt den store Bondeopstand, der rasede i 1313. E. J. maatte falde fuldstændig til Føje; paa et Møde i Helsingborg (April 1314) maatte han love Kongen at skaffe ham fri for, hvad Gjæld der var stiftet ved Paveturien for hans Skyld, og dertil at betale en Straffebøde af 5000 Mk. Sølv; for øvrigt skulde han i alle Maader vise Kongen Troskab, og han forpligtede sig til ikke at sætte nogen til Hovedsmand paa Hammershus Slot uden Kongens Samtykke, ligesom den udnævnte skulde love ikke at yde fredløse Mænd Tilhold paa Slottet.

Som Ærkebisp holdt E. J. et dansk Provinsialkoncilium i Kalundborg i Sept. 1314; forskjellige ældre Statutter, sigtende til Kirkens Reform, bleve fornyede, og Højtideligholdelsen af de 11000 Jomfruers Dag blev paabudt. Den gamle Trætte med Upsala Ærkestift om den lundske Ærkebispens Stilling som Sveriges Primas fik han ordnet til sin Fordel; Paven bød, at den svenske Ærkebisp skulde hente sit Pallium hos E. J., og dette synes ogsaa at være sket paa Bispeslottet Aahus i April 1317. I det hele synes E. J. at have varetaget sit Embede med Iver, og han gav store Gaver til de forskjellige Domkirker, til hvilke han efterhaanden blev knyttet.

Hans Forhold til Erik Menved blev derimod aldrig godt. Kongen var herskelysten og stræng; han havde ventet at finde et villigt Redskab i denne Mand, der ene skyldte ham sin Ophøjelse, og han synes paa adskillige Punkter at have forsøgt at komme bort fra de store Indrømmelser, som han havde gjort Ærkestolen for at faa Striden med Jens Grand endt. E. J. stod ham dog skarpt imod og opfyldte, i det mindste efter Kongens Opfattelse, kun daarlig det Forlig, der var sluttet mellem dem. I 1317 kom det til et aabent Brud. E. J. flygtede til det næsten uindtagelige Hammershus; her fra lyste han Band over Kongen og samlede Lejetropper imod ham, ligesom de talrige fredløse samlede sig om ham. Paa sin Side undsagde Kongen ham og klagede over ham til Paven; frivillig eller tvungen stillede baade Lunde Kapitel og de danske Bisper sig paa Kongens Side og understøttede hans Appel til Paven. Sidst paa Aaret følte E. J. sig ikke mere sikker paa Bornholm; han drog da over til Pommern, men snart aahnede der sig for ham bedre Udsigter til at modstaa Erik. I Sverige havde Kong Birger kastet sine Brødre, Hertugerne Erik og Valdemar, i det Fængsel, hvor de siden døde af Hunger, og Hertugernes Tilhængere stode i Vaaben Landet over; medens Birger fik Hjælpe-

tropper af sin danske Svoger, sluttede derimod Erik Menveds utro Broder Christoffer sig til Hertugernes Parti, og ved hans Side stillede nu E. J. sig. Begge vare i April 1318 i Kalmár, hvor de indgik et fast Forbund med de svenske Hertugers Hustruer; Ærkebispnen laante Christoffer Penge og fik til Gjengjæld Halmstad Herred i Pant. Rimeligvis fulgte de med den svenske Hær, der i Efteraaret trængte plyndrende rundt om i Skaane, men da den danske Konge viste sig villig til at opgive Birgers Sag, kom det i Nov. til et Forlig mellem ham og Svenskerne, der derved lovede ikke mere at understøtte Christoffer og E. J. Paa ny drog nu Ærkebispnen til Tyskland, og Aaret efter lykkedes det Eriks Marsk, Ludvig Albertsen (Eberstein, s. IV, 401), at faa Hammershus overgivet.

Da Erik Menveds Død indtraf (13. Nov. 1319), var E. J. vistnok undervejs til Paven i Avignon, hvor vi træffe ham i Marts 1320. Kongeskiftet i Danmark maatte spaa godt for hans Sag; Christoffer II var jo hans tidligere Forbundsfælle og havde ogsaa i sin Haandfæstning maattet love at give Lunde Kirke dens Gods tilbage. Paven, der i Eriks Tid havde stillet sig lidet venlig til E. J. og bl. a. skarpt forbudt ham at huse fredløse paa sine Borge, blev ham nu ogsaa gunstigere og beskikkede i Maj Maaned Mag. Bernhard de Monte Valrano til som Nuntius at drage til Danmark for at bringe Striden til Ende. I Følge med denne Udsending vendte E. J. tilbage 1321, og det kom ogsaa ret hurtig til Udsoning mellem ham og Kronen; ved et Forlig, sluttet 26. Avg. s. A. i Roskilde, fastsattes, at Kongen skulde tilbagegive Ærkestolen alt dens Gods, dog at E. J. selv erstattede Ludvig Albertsen, hvad Udgifter han havde haft ved Besættelsen af Bornholm; til Gjengjæld blev E. J. nu fritaget for at betale Bøden paa de 5000 Mk. Sølv fra Erik Menveds Tid. Skjønt Ærkebispnen siden kronede haade Christoffer og hans Søn Erik (1322 eller 1324), skal hans Forhold til Kongen dog ikke have været godt; det voldte ogsaa Vanskeligheder at gennemføre Forliget, i det mindste hvad Bornholm angik, som Ludvig Albertsen ikke gjerne vilde slippe. Imidlertid døde E. J. allerede 17. Jan. 1325 og blev begravet i Lunde Domkirke. Som Ærkebisp var han traadt i Jacob Erlandsens og Jens Grands Fodspor, men hans Kamp med Kronen savner ganske den Storhed, som der var over hine Mænds, og man mærker, at den Tid begynder, hvor Gejstligheden blev Kronens villige Støtte.

Helveg, Den danske Kirkes Hist. til Reform. I. Kinch, Ribe Bys Hist. I, 132 ff.

Kr. Erslev.

Juul, Frands, —1696—, Officer, var ældste Søn af Hans J. til Staarupgaard og Lisbet Krag og var vistnok født 1647. Han optoges 1664 paa Sorø Akademi, blev derefter Hofjunker og rejste senere til Frankrig, hvor han indtraadte i Armeen. Ved den skaanske Fejdes Udbrud (1675) vendte han hjem, ansattes ved Livregimentet til Fods og avancerede til Major. Efter Krigen kom han til Norge, hvor han blev Oberstlieutenant ved det smaalenske Regiment og Kommandant først paa Frederiksholm, senere paa Akershus. 1688 ansattes han som Chef for de norske Marinebatailloner, men da disse Aaret efter reduceredes, fik J., der var bleven udnævnt til Oberst, ingen ny Ansættelse. Han rejste da atter til Frankrig, hvor Ludvig XIV 1690 overdrog ham de Soldater af den danske Dronnings Livregiment, som paa Rejsen til England vare fangne af franske Kapere. Med disse som Stamme oprettede J. et Regiment, «Youl-Danois», hvor en Del danske Officerer fik Ansættelse. Indtil 1692 deltog han i Krigen mod Spanien, men da Regimentet under Navnet «Royal Danois» overdroges til Christian Gyldenløve (VI, 335), fulgte han det til Flandern, hvor han fik Lejlighed til at udmærke sig i Slaget ved Neerwinden og ved Charlerois Belejring. 1694 forlod Gyldenløve Regimentet, vistnok til stor Glæde for J., der som Colonel-lieutenant (Kommandør) havde haft mange Rivninger med sin ungdommelige Chef. Skjønt J. ikke var yndet af Christian V, der i ham saa en Type paa Adelsmanden af «den gamle Race», modtog han dog som Gyldenløves Regimentskommandør mange kongelige Gunstbevisninger. Han fik Haab om ny Ansættelse i den danske Hær, og det tillodes ham at hverve Rekrutter i Norge, hvorfra der tillige aarlig sendtes ham et Antal uddannede Soldater. Da han desuden fik alle Krigsfangerne fra det danske Hjelpekorps i engelsk Tjeneste, blev hans Regiment efterhaanden helt dansk, og mange af den dansk-norske Hærs bedste Officerer have høstet deres første Krigserfaringer under J.s Vejledning. 1696 kæmpede J. som Brigadér i Italien, og Aaret efter deltog han i Barcelonas Erobring. Da Regimentet 1698 reduceredes, forblev han i fransk Tjeneste, hvor han under den spanske Arvefølgekrig forfremmedes til Maréchal de camp. Medens J. i 1699 havde bedt sig fritaget for at blive hjemkaldt, søgte han 1711 forgjæves Ansættelse i den danske Hær. Om hans sidste Aar vides intet, dog siges der, at han er død i sit Fædreland. J. var en tapper og dygtig Officer, men skal have været stridbar og uomgængelig. Som de fleste af hans samtidige Standsfæller maatte han

stadig kæmpe med økonomiske Vanskeligheder. 1687 maatte han sælge Frøstrupgaard, som han havde faaet ved sit Giftermaal med Johanne Sophie Kaas, Datter af Jens K. til Krabbesholm og Karen Reedtz.

A. Tuxen, Royal Danois.

A. Tuxen.

Juil, Hans Christensen, 1695—1769, Godsejer, er født paa Erholm, hvor hans Fader formodes at have været Forpagter, 22. Marts 1695. Han oplærtes i Landvæsenet og var en Tid Forpagter paa Hindsgavl, ligesom han ejede Provstigaarden ved Assens. 1736 købte han paa Avktion Hovedgaarden Tyrrestrup ved Horsens, hvilken Gaard endnu besiddes af hans Efterkommere paa Spinde-siden. Han blev en virksom Godsejer paa det forarmede Gods, hvor han om Morgenen saas at ride omkring i Byerne og vække de sovende; han hjalp Bønderne baade til Besætning og Sædekorn og var i det hele en forstandig og omhyggelig Husbonde. En Retssag, som nogle af hans Bønder, ophidsede af en skalkagtig Degn, paaførte ham, navnlig paa Grund af en Jordlod, der blev lagt ind under Tyrrestrup, og fordi han havde ødelagt Galternes faldefærdige Begravelse i Søvind Kirke, tabte Bønderne; derimod fremkaldte en Angivelse af, at hans Søn havde jaget paa Kongens Vildtbane, en henvend 20aarig Proces. 1749 købte J. Viskum og Hemmestrup. 28. Okt. 1716 blev han gift med Elisabeth Clausdatter fra Forpagtergaarden ved Billeskov; hun døde 11. Maj 1766, han selv 2. Okt. 1769.

Saml. t. jydsk Hist og Topogr. IV, 63 ff.

O. Nielsen.

Juil, Iver, 1563—1627, til Villestrup, Rigsraad, Søn af ovennævnte Axel J. († 1577), blev født 14. Avg. 1563. Efter at have gaaet i Viborg Skole foretog han en 7aarig Udenlandsrejse til Tyskland, Frankrig og Italien og blev ved sin Hjemkomst 1586 ansat i Kancelliet. Denne Stilling opgav han 1589, ægtede 25. Juli 1591 Maren Maltesdatter Sehested og, efter hendes Død (9. Nov. 1600), i Dec. 1602 Ingeborg Christoffersdatter Parsberg. Imidlertid var han 1598 bleven udnævnt til Landsdommer i Jylland og var 1608 befuldmægtiget for denne Provinses Adel ved Prins Christians Valg til Tronfølger. Af Len havde han i Embeds Medfør Gudum Kloster (1598—1617) og Pandumgaard (1610—17); da han i Dec. 1616 optoges i Rigsraadet, fik han Bøvling Len. Som Rigsraad fungerede han i flere Kommissioner og sendtes 1618 til Bornholm

og Gulland for at holde Retterting; i politisk Henseende hørte han bestemt til Fredspartiet. Da saa i 1627 de kejserlige Hære brøde ind i Jylland, forhandlede han i Juli med Adelen i Viborg Stift om Bevillinger, men flygtede derpaa i Okt. fra sin Gaard Villestrup. Han vilde have været til Sjælland, men kom i Steden til Marstrand. Her fra tog han til Kongelv, hvor Døden indhentede ham 23. Nov. Hans Enke døde først 1665.

II. Skaaning, Ligpræd. ov. I. J. (1629).

J. A. Fridericia.

Juul, Jørgen Christian Grønvald, 1813—54, Forfatter, er født i Kjøbenhavn 30. Okt. 1813 af Forældrene Major Hans Jørgen J. og Marie Kirstine f. Møller. Efter at han var bleven Student 1834, samme Aar, som hans Fader døde, studerede han i nogle Aar Theologi, men lagde sig derpaa efter Æsthetik, Filosofi og Sprog, samtidig med at han manuducerede. I 1843 blev han Medlem af en Forening, der udgav «Journal for Litteratur og Kunst», af hvilket Tidsskrift han senere blev Redaktør (fra Midten af 1843 til April 1844). 17. Maj 1851 ægtede han Emilie Vilhelmine Holmer (f. 21. Dec. 1814). Paa et lille Kvistværrelse tilbragte han sine sidste Aar i stor Fattigdom med Hustru og Børn. 22. Okt. 1854 døde han af Brystbetændelse. Den lille, bevægelige Mand med de mørke, urolige Øjne og det melankolske Ansigt, paa hvilket der aldrig saas andet Smil end Satirens, havde et indesluttet, ærgjerrigt og utilfreds Sind. Han var en Sandhedssøger uden Kjærlighed og opnaede kun at fylde sig selv og alt om ham med Bitterhed, som han søgte at drukne i stærke Drikke. Han døde som en ensom Mand, paa hvis Kiste der kun laa én Krans, og efter hvilken kun et Par Venner fulgte.

I 1844 udgav han «Digte», der mest ere karakteristiske ved umoden yderlig Frihedsfølelse. I 1849 udkom «Nogle Digte» (2. Udg. 1852), der indeholde det bedste af, hvad han har skrevet, men som svækkes ved stor Bredde. Af novellistiske Arbejder udgav han «Skoflikkerens Søn» (1851) og «Tre Nætter» (1852); disse Bøger ere ubehjælpomt og uvirkelig skrevne, og Stoffet er ikke interessant; under Læsningen mærker man, at Forfatterens Begavelse udelukkende er den lyriske. Det samme gjælder hans Femakts-Drama «En Episode», der handler om Johs. Ewald; det opførtes 1852 paa det kgl. Theater, men Mangel paa Handling og dygtig Karaktertegning gjorde, at det kun opnaede 3 Forestillinger. I Forening med A. Recke oversatte og lokaliserede han en tysk Vaudevillekomedie i

3 Akter: «Skrædder og Digter», der i 1853 opførtes paa Kasino. — Han har desuden skrevet en stor Mængde Kritikker, der ere meget strænge og ensidige. I Striden om «Trolddom» (1847) deltog han med en anonym, uklar og uelskværdig Piece: «Trolddom og dets Bedømmere», nærmest rettet mod F. L. Høedts «Aforistiske Bemærkninger».

Erslew, Forf. Lex. Af Dagens Krønike 1889, S. 408 ff. 415 ff. Dagbladet 1854, Nr. 250. H. R.: Efterklang (1868) S. 176 ff. *Nic. Bøgh.*

Juul, Malte, 1594—1648, til Gjessinggaard, Rigsraad, Søn af den ovfr. nævnte Iver J. i hans første Ægteskab, fødtes paa Faderens Gaard Villestrup 23. April 1594. 1608 begyndte han sit Ophold i Udlandet, der med kortere Afbrydelser varede til 1619, og under hvilket han foruden Studier ved flere Universiteter tog Tjeneste hos Hertug Henrik Julius af Sachsen og fulgte ham paa et Krigstog til Savoyen. Ved sin Hjemkomst blev han Hofjunker, førte 1621 Hoffanen under Hørsamlingen i det pinnebergske og blev s. A. Kammerjunker hos Prins Christian; 1625 fratraadte han denne Stilling og ægtede 4. Sept. Anne Henriksdatter Rammel. Af Løn fik han Christianopel 1625—32, Christiansstad 1632—39, Bøvling 1639—46 og atter Christiansstad 1644—48. Han benyttedes flere Gange som Gesandt, saaledes 1631 til Rusland og 1643 til Bajern. Under Krigen med Sverige var han 1645 Krigskommissær i Jylland; mest var han dog knyttet til Skaane, hvor han ejede Maltesholm, og denne Provinses Adel valgte ham 1646 til Landkommissær, men Kongen bekræftede ikke Valget. Derimod optoges han i Juni 1647 i Rigsraadet og sendtes strax efter til Sachsen for at hente Prins Christians Lig, men paa denne Rejse blev han syg og døde derefter 5. Juni 1648 i Christiansstad. Han efterlod sin Enke, der døde 16. Juni 1661, en ikke ringe Formue og et Bibliothek indeholdende en Del Værker til Krigskunst og Historie.

P. Vinstrup, Ligpræd. ov. M. J. (1650). Ljunggren, Skånska Herregårdar IV: Maltesholm. *J. A. Fridericia.*

Juul, Ove, 1615—86, til Villestrup, Vicestatholder i Norge, Vicekansler, Søn af den ovfr. nævnte Iver J. og Ingeborg Parsberg, blev født paa Villestrup 23. Okt. 1615. Efter at have gaaet i Sorø Skole foretog han 1633—39 en Udenlandsrejse, under hvilken han først studerede i Wittenberg, gjentagne Gange besøgte England og Nederlandene, men navnlig opholdt sig i Frankrig og Italien; hans

Dagbogsoptegnelser vidne om en ikke almindelig Interesse for, hvad han mødte af Kunst og andre Seværdigheder. Strax efter sin Hjemkomst blev han Hofjunker, fulgte med Rigsraaderne Corfits Ulfeldt og Gregers Krabbe, da de 1640 gik som Gesandter til England, blev 1641 Kammerjunker hos de af Kongen opdragne Fyrster Frands Philip af Glücksborg og Hans Bugislav af Nordborg og var 1647—48 Hofmester hos den første af disse og hans Broder Christian paa deres Rejse til Nederlandene og Frankrig. 13. Juni 1649 havde han i Kjøbenhavn Bryllup med Kirstine Urne, Datter af Frederik U. til Bregentved, forlenedes 1653 med det ikke bortsolgte Krongods i Svendstrup Len og gik 1655 som Resident til Stockholm. Hans Ophold her blev dog kun kort paa Grund af Carl Gustavs Krigstog til Polen; derimod sendtes han i Febr. 1656 til den svenske Konge, der da befandt sig i Preussen, dels for at meddele ham, at der ikke kunde være Tale om at slutte nogen Traktat med ham, uden at Generalstaterne vare optagne i denne, dels og vistnok navnlig for i det hele at holde Øje med hans Færd. De Erfaringer, han her indhøstede, bevirkede, at han efter sin Tilbagekomst til Danmark under Stændermødet i Odense i Febr. 1657, hvor Krigen mod Sverige i Virkeligheden besluttedes, bestemt tilraadede at gjøre et aggressivt Stød mod Pommern, men, som han skriver i sin Dagbog, «andres Tanker vare paa Bremen, til vor store Ulykke». Snart kom dog det Tidspunkt, hvor Frederik III bestemte sig til paa ny at benytte hans Hjælp og hans Kjendskab til Svenskekongen. Da denne i Febr. 1658 stod som Sejerherre paa Sjælland, og de Underhandlinger, som Rigshofmesteren Joachim Gersdorff og Rigsraaden Christen Skeel havde aabnet med ham i Vordingborg, ikke havde ført til noget Resultat, sendtes O. J. til ham i en særlig Mission for at søge en taalelig Fred med Udsigt til en Besegling af den ved en nærmere Alliance mellem de nordiske Riger. Han opnaaede ogsaa, at Carl Gustav lovede, at hans Hær skulde blive staaende stille et Par Dage. Da saa Underhandlingerne gjenoptoges i Taastrup, overdroges det O. J. at forsøge paa at vinde Corfits Ulfeldt, den svenske Konges betroede Minister, ved store Løfter. Dette blev dog forgjæves, men da efter Præliminærfredens Undertegning i Taastrup, til hvilken O. J. havde medvirket, den endelige Fred skulde sluttes i Roskilde, sendtes han atter af Frederik III til Carl Gustav, hvem han traf i Kjøge, og opnaaede her, at Svenskekongen gav Afkald paa sit Forlangende om at faa 2000 Mand Fodfolk. Efter Fredslutningen sendtes han for fjerde Gang til Carl Gustav

for at anmode ham om, at de danske Tropper maatte blive nogen Tid i Skaane, en Mission, der nær havde bragt Krigen til atter at udbryde. Dog trak Uvejret over, og O. J. sammen med Henrik Bielke afhentede Carl Gustav 3. Marts for at ledsage ham til det mærkelige Møde med Frederik III paa Frederiksborg.

Det er klart, at han under disse Forhold var kommen i stor Gunst hos sin Konge, muligvis har ogsaa hans betydelige Dannelse bidraget sit hertil. Umiddelbart efter Freden forlenedes han med Mariager Kloster, og i Perioden mellem de to Svenskekrige overdroges ham gjentagne Gange atter Missioner til Carl Gustav. Først sendtes han i April til ham i Gøteborg for at ordne Striden om de Ryttere, Frederik III skulde overlevere til Svenskerne; her fattede han allerede Mistanke om, at Carl Gustavs Planer sigtede til en ny Krig, og denne Mistanke voxede, da han anden Gang sendtes til ham paa Gottorp i Juli Maaned; efter sin Hjemkomst gjorde han Frederik III opmærksom paa Grundene til sin Frygt og raadede til en hurtig Afslutning af Forhandlingerne med Sverige for at undgaa en ny Krig. Efter dennes Udbrud opholdt han sig for det meste paa sin Gaard Kragerup i Sjælland og spillede ingen Rolle i de store Begivenheder. Da saa det store Stændermøde traadte sammen i Sept. 1660 i Kjøbenhavn, møde vi O. J. trods hans hidtidige nøje Forhold til Kongen mellem den bestaaende Forfatnings ivrigste Tilhængere; han var en af Adelstandens befuldmægtigede under Forhandlingerne med de andre Stænder, og til ham henføres den stolte Ytring: «End ikke Kongen kan imponere Adelen noget». Men desuagtet veg Frederik III's Naade ikke fra ham. I Marts 1661 var han Medlem af den Kommission, der skulde forhandle i Malmø om Kongens Kjøb og Afstaaelse af skaanske Adelsgodser til Sverige som Vederlag for Bornholm, s. A. i Sept. blev han Assessor i Kancellikollegiet og tillige Amtmand over Aalborg Amt med dets underliggende Len i Vendsyssel samt over Dronningborg Amt; Mariager Amt beholdt han desuden til dets Udlægning til Kronens Kreditorer 1664.

I de følgende Aar benyttedes han ogsaa i forskjellige Hof-tjenester. Øjensynlig havde han hurtig sluttet sig til det nye Regimente. Men stærkest viste dette sig, da han i Febr. 1669 udnævntes til Gchejmeraad, Assessor i Statskollegiet og Højesteret og tillige til Vicestatholder i Norge. Grunden til denne Ophøjelse var uden Tvivl nærmest hans nøje Tilknytning til den mægtige Minister Christoffer Gabel; umiddelbart derefter forlovedes hans

Datter med dennes Søn Frederik, og han havde saaledes aabent brudt med det store Parti inden for hans Standsfæller, der betragtede Gabel som sin værste Fjende. Til Norge rejste han i Okt. 1669 og blev der, til han i Avg. 1671 med Orlov tog tilbage til Danmark. Under sit Ophold her mistede han 16. Febr. 1672 sin Hustru; i Maj s. A. vendte han tilbage til Norge og blev der i 2 Aar. Imidlertid var hans Velynder Gabel bleven styrtet, og et Øjeblik havde man ventet hans Afskedigelse som Vicestatholder som Følge heraf; men hans Stilling blev urokket, han blev 1671 Danebrogsridder ved Ordenens Indstiftelse og knyttede sig foreløbig nøje til Griffenfeld. Men i rette Tid skilte han sin Sag fra dennes, blev strax efter hans Fald, i April 1676, udnævnt til Vicekansler i danske Kancelli og Præses i den af ham selv kaldte «vanskelige Kommission», som dømte den styrtede Rigskansler. Fra Vicekanslerembedet afskedigedes han i Dec. 1679. Derefter blev han 1680 Medlem af den Kommission, der for tredje Gang skulde revidere Udkastet til Danske Lov, og endelig i Okt. 1681 udnævnt til Stiftamtmand over Aarhus Stift og Amtmand over Aarhusgaard, Kalø og Stjærholm Amter. Som Medlem af den Kommission, der skulde dømme i Sagen mod Oluf Rosenkrantz i Anledning af dennes Skrift «Apologia nobilitatis Danicæ», stemte han 1682 for, at Rosenkrantz skulde miste sin Gehejmeraadscharge og bøde 6000 Rdl., desuden skulde den omtvistede Bog forbydes.

Han døde 29. Maj 1686. Hans litterære Interesser viste sig, foruden i hans vidtløftige og som historisk Kilde vigtige Dagbogsoptegnelser, bl. a. i hans Besiddelse af et Bibliothek og i hans Udarbejdelse af et Skrift om romerske Mønter; 1676 var han ogsaa bleven Medlem af en Kommission, der skulde undersøge den af Vitus Bering forfattede danske Krønike. Hans Portræt gjør et alt andet end behageligt Indtryk; det fyldige Ansigt skæmmes af stærkt markerede, ufine, nærmest brutale Træk.

Hist. Tidsskr. 3. R. III, 417 ff. Tauber og Nielsen, Embedsmænd i Aalborg S. 53 f.

J. A. Fridericia.

Juil, Ove, 1700—66, Officer, var Sønesøn af den foregaaende; hans Forældre vare Etatsraad Frederik J. til Villestrup og Anne f. Due. Han fødtes 1. Maj 1700 paa sin Fædrengaard og traadte henimod Slutningen af den store nordiske Krig ind i det jyske nationale Kyrasserregiment, hvor han 1717 blev Kornet, 1718 Lieutenant og 1719 Ritmester. 1723 kom han til 1. fynske Rytterregiment,

efter 1732 at være forfremmet til Major 1734 til Hestgarden og 1736 som Oberstlieutenant til 2. jyske Rytterregiment, blev s. A. Kammerherre og 1738 Oberst og Chef for holstenske (fra 1748 slesvigske) Rytterregiment. 1746 blev han hvid Ridder, 1752 Generalmajor og 1758 Generallieutenant. 1761 udtraadte han af Krigstjenesten og døde 4. April 1766 paa Ravnholt. Han var Direktør for Taarupgaards Stiftelse. 22. Juli 1736 havde O. J. ægtet Sophie Hedevig Komtesse Friis (f. 20. Jan. 1717, Dame de l'union parfaite 1753, † 4. Juni 1777), Datter af Chr. Greve F. (V, 414). Hun fik 1756 af sin Moster Gehejmeraadinde Charlotte Amalie Sehestedt, f. Gersdorff, testamenteret Stamhuset Ravnholt med Hellerup og Nislevgaard, og i taknemmelig Erindring heraf fører den fra O. J. stammende yngre Linje af Lilje-Juulerne endnu Navnet Sehestedt J.

Danmarks Adels Aarhog 1890, S. 276.

H. W. Harbou.

Juil, Ove Sehestedt, 1830—82, Godsejer, født 5. Nov. 1830 i Kjøbenhavn, Søn af ovennævnte Chr. Sehestedt J. af første Ægteskab, blev 1850 Student fra Frederiksborg Skole og var 1852—59 Officer i østerrigsk Tjeneste. Han arvede 1861 Stamhuset Ravnholt ved Nyborg, ombyggede 1865—70 Hovedgaarden af samme Navn og købte 1868 Hovedgaarden Villestrup ved Mariager, som i gamle Dage havde tilhørt hans Slægt, men bortsolgte det meste af sit Fæstegods. Han overtog strax Faderens Post som Formand for det fynske Brandassuranceselskab og 1867 som Formand i Repræsentantskabet for Fyns Diskontokasse; var end videre siden 1864 Formand for Fyns Stifts patriotiske Selskab, 1869—77 Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelse, 1872 Præsident for Landmandsforsamlingen i Nykjøbing paa Falster og s. A. Medstifter af de danske Sukkerfabrikker; 1871—82 Medlem af Svendborg Amtsraad og 1866—75 af Landstinget, hvor han hørte blandt de mest konservative. Som ivrig Jæger indrettede han ved Ravnholt en Vildsvinepark; var desuden virksom Deltager i Væddeløb og Lystsejlad. Blev Kammerherre 1864. Død 3. Dec. 1882 paa Madeira. — Han ægtede 1860 Marie Frederikke Emilie Baronesse Holsten-Charisius (f. 1834 † 1882), Datter af Adam C. Baron H.-C. (f. 1793 † 1879).

Illustr. Tid. 4. Avg. 1872. Fyens Stiftstid. 6. Dec. 1882. *Emil Elberling.*

Juil, Svend Bruun, 1774—1813, Byfoged, er født i Nærø Præstegjæld i Throndhjems Amt, døbt i Throndhjem 12. Avg. 1774; hans Fader, Jacob J., var Gaardbruger, hans Moder, Elisabeth f.

Bruun, var Søster til Johan Nordahl B. (III, 145). Han blev Student fra Thronhjems Skole 1793 og studerede under knappe Kaar ved Københavns Universitet, hvor han dyrkede forskellige Videnskaber. 1801 tog han juridisk Embedsexamen, blev 1807 adjungeret og 1810 virkelig Byfoged i Helsingør, hvorpaa han 7. Sept. s. A. giftede sig med Helene Elisabeth v. Munthe af Morgenstjerne, Datter af Stiftamtmand C. V. v. M. af M. og A. P. C. f. Flindt, af hvilket Ægteskab var Datteren Frederikke Elisabeth, der blev gift med Digteren J. C. Hauch. J. udgav nogle for sin Tid fortjenstfulde Arbejder: «Geografisk Haandlexikon» (1803—5), «Lærebog i den rene Mathematik» (1805), «Handels- og Varelexikon» (1807—10) og i Forening med T. L. Cron «Geografi over Kongeriget Dannemark» (1816). J. døde 4. Juni 1813.

H. Munthe, Familien Munthe II, 398.

O. Nielsen.

Juul, Tønne, 1620—84, yngre Broder til ovfr. anførte Malte, Axel og Ove J., var født paa Villestrup 12. April 1620, gik i Skole paa Herlufsholm, rejste 1638—44 med Laurids Bording (II, 519) som Hovmester i Nederlandene, England, Frankrig og Italien, blev 1646 Hofjunker og tjente i denne Stilling, da han 17. Juni 1649 havde Bryllup med Anna Cathrine Friis til Engestofte (f. 1630 † 26. Sept. 1698), Datter af Kansler Christian F. til Kragerup. Han synes at have levet et tilbagetrukket Liv paa sine Gaarde Søgaard (Merløse Herred) og Taarupgaard, som 1666 blev ham udlagt paa Skiftet efter hans Moder, optagen af Studier og Havedyrkning. Efter nogle Aars Svagelighed døde J. 28. Avg. 1684, efterladende sig et godt Navn som en oprigtig, god og gudfrygtig Mand. Da J. og hans Hustru ingen Børn havde, anvendte de en Del af deres Formue til forskellige Legater, deriblandt den taarupgaardske Stiftelse til Understøttelse for ugifte Damer.

N. O. Coccius, Ligpræd. ov. T. J. Hofman, Fundationer III, 426 ff. Personahist. Tidsskr. 2. R. II, 86 ff. Danmarks Adels Aarbog 1890, S. 271. Danske Herregaarde IX: Taarupgaard.

G. L. Wad.

